

NICOLAI VIGELII IV-
RISCONSULTI

DIGESTO-
RVM
PARS TERTIA:

De Iure quod in rebus habe-
mus, cum suis causis & actio-
nibus.

BASILEAE, EX OFFICINA
OPORINIANA

DIGESTORVM LIBER

VICESIMVS PRIMVS:

DE RERVM DOMINIO, EIVS QVE actionibus.

In hoc Libro tractabitur primum de dominio rerum acquirendo, postea de eo amittendo, postremo de actionibus que pro dominio & quasi dominio vindicando competunt. Quod ad primum attinet, eius quatuor loci sunt notandi. Primo, causa ex quibus dominium acquiritur: deinde, persona, per quas nobis acquiritur: tertio, quibus acquiratur: postremo, quid & quantum acquiratur. Hisce quatuor absolutis, primum membrum de acquirendo dominio concludemus.

DE CAUSIS EX QUIBVS dominium acquiritur. Cap. I.

QUOD ad causas acquirendi dominij attinet, sciendum est, quamuis earum plures sint, ut f. dicitur, tamen alicui eiusdem rei dominium non nisi ex una causa contingere posse. quod approbatur l. postideri. 3. §. ex pluribus. ff. de acquirenda vel amittenda possess. hisce uerbis: Dominium non potest nisi ex una causa contingere. Concordat l. et an. 14. §. actiones, in fine. ff. de except. rei iud. cuius uerba uide f. lib. 48. cap. 16. except. 4. repl. 1. et l. non ut. 19. ff. de reg. iuris, ubi Paulus: Non ut ex pluribus causis (inquit) deberi nobis idem potest, ita ex pluribus causis idem possit nostrum esse. Unde Imperator Iustinianus: Si rem legatarij quis ei legauerit (inquit) inutile est legatum: quia quod proprium est ipsius, amplius eius fieri non potest. Inst. de legatis. §. si cui fundus. ibi: sed si rem. Hisce premissis, uidendum nunc, quot & que sint acquirendi dominij cause. Sunt autem harum duo genera: Nam aut iure naturali seu gentium subsistunt, aut iure ciuili, que diuisio causarum approbatur l. 1. in prim. ff. de acquir. rer. dominio, hisce uerbis: Quarundam rerum dominium nanciscimur iure gentium, quod ratione naturali inter omnes homines peræque seruatur: quarundam iure ciuili, id est iure proprio ciuitatis nostræ. Concordat Inst. de rer. diuis. §. singulorum uero, his uerbis: Singulorum hominum multis modis res fiunt. quarundam enim rerum dominium nanciscimur iure naturali, quod (sicut diximus) appellatur ius gentium: quarundam uero iure ciuili. Commodius est itaque à uetustiore iure incipere. Palam est autem, uetustius esse ius naturale, quod cum ipso genere humano rerum natura prodidit. Ciuilia autem iura tunc esse cœperunt, cum

& ciuitates condi, & magistratus creati, & leges scribi cœperunt. Ait Imperator: Commodius est itaque à uetustiore iure incipere, &c. Huic concordat d. l. 1. §. et quia. ff. de rerum dominio, his uerbis: Quia antiquum ius gentium cum ipso genere humano proditum est: opus est, ut de hoc prius referendum sit. Hoc igitur ordine seruato, primum proponemus causas, quibus iure naturali seu gentium res nobis acquiruntur: deinde causas, quibus acquiruntur iure ciuili. Prima itaque acquirendi dominij causa est, occupatio eius quod nullius est. que causa approbatur l. quod nullus. in prim. ff. de acquir. rer. dominio, hisce uerbis: Quod nullius est, id ratione naturali occupanti conceditur. Concordat ipsdem uerbis Inst. eodem tit. §. seræ igitur. Huius exempla uide paulo inferius, in sequentibus causis. Propositæ cause exceptio prima hæc est: Nisi quis id cuius commercium non est, occupauerit: ueluti rem sacram, sanctam, religiosam, uel liberum hominem. hæ enim res, quamuis in nullius bonis sint, tamen occupanti non conceduntur. Secunda exceptio est: Nisi res publicæ occupentur, nam nec istæ res in ullius bonis esse creduntur. quod approbatur l. 1. §. hæ autem res. ff. de diuisione rerum, his uerbis: Quæ res publicæ sunt, nullius in bonis esse creduntur. Attamen occupanti non conceduntur. Tertia exceptio est: Nisi res hereditarie occupentur. Nam hæ in nullius bonis sunt, quod approbatur d. l. 1. §. quod autem, his uerbis: Res hereditariæ, antequam aliquis hæres existat, nullius in bonis sunt. Attamen hæ res ad propositam regulam non pertinent, quæ exceptio cum duabus præcedentibus, plusquam manifesta est, ut probatione non sit opus. Quinimo, qui huiusmodi res occupauerit, sacrilegij crimine, plagij, peculatus, expilate hereditatis, uel alio huiusmodi publico tenetur iudicio, ut suis locis docebitur. 11. Causa: Captatio ferarum bestiarum, uolucrum & piscium. Hæc causa approbatur Inst. de rerum diuis. §. seræ igitur, hisce uerbis: Feræ bestiarum, & uolucres, & pisces, & omnia animalia quæ mari, cælo & terra nascuntur, simulatque ab aliquo capta fuerint, iure gentium statim illi-

L. si ego 9 §. si ego ff. de iur. d. d.

us esse incipiunt. quod enim ante nullius est, id naturali ratione occupanti conceditur. Concordat l. i. §. fin. ff. de acquir. rer. dom. his uerbis: Omnia animalia, quae terra, mari caeloque capiuntur, id est, ferae bestiae, uolucres, pisces, capientium sunt. At lex: Quod enim ante nullius est, etc. Hae uerbis proponitur ratio causae propositae, de qua dictum est paulo superius. Extratione autem ista facile potest elici Prima aduersus causam propositam Exceptio, haec scilicet: Quod si animal alicuius sit, nec ferum, sed mansuetum, occupanti illud non concedatur: sed si alius id capiat, furtum eius committat. Vnde Caius iurisconsultus: Si quolibet modo (inquit) anseres mei & gallinae meae turbati turbatae, ad eum longe euolauerint, ut ignoremus ubi sint: tamen nihilominus in nostro dominio tenentur. Qua de causa furti nobis tenebitur, qui quid eorum lucrandi animo apprehenderit. l. naturalis. §. §. penult. ff. de acquir. rer. dominio. Inst. eod. tit. §. gallinarum. Huius primae exceptionis replicatio haec est: Nisi fera bestia nondum plene ab alio capta sit, uel ab alio capta custodia eius euaserit, sed in naturalem receperit libertatem. haec enim eius esse definit, & conceditur occupanti: de quo paulo §. Planè replicatio haec in anseribus, gallinis, porcis, & alijs animalibus nostris, quae feram naturam non habent, non admittitur, ut paulo ante anserum & gallinarum exemplo est ostensum. item elegans huius exemplum proponit in porcis à lupo ereptis, Vlpianus l. Pompi. 4. §. ff. de acquir. rer. dominio, hae uerbis: Pomponius tractat, cum pastori meo lupi porcos eriperent: hos uicina uillae colonus cum robullis canibus & fortibus, quos pecoris sui gratia palcebat, cōsecutus lupis eripuit, aut canes extorserūt. Et cum pastor meus peteret porcos, quarebatur, utrum eius facti sint porci qui eripuit, an nostri maneant? nam genere quodam uenandi id erant nati. Cogitabat enim, quemadmodum terra marique capta, cum in suam naturalem laxitatem peruenerint, desinerent eorum esse qui cepissent: ita ex bonis quoque nostris capta à bestijs marinis & terrestribus, desinant nostra esse, cum effugerint bestiae nostram persecutionem. Quis denique manere nostrum dicet, quod auis transuolans ex area aut ex agro nostro sustulit, aut quod à nobis miluus eripuit? Si igitur desinit: si fuerit ore bestiae liberatum, occupantis erit: quemadmodum piscis uel aper uel auis, cum potestatem nostram euaserit, si ab alio capiatur, ipsius sit. Sed putat potius nostrum manere tam diu, quam diu recuperari possit: licet in auiibus & piscibus & feris uerum sit quod scribit. Idem ait, etsi naufragio quid nostrum amissum sit, non statim nostrum esse desinere: denique quadrupli teneri cum qui rapuerit. Et sanè melius est dicere, & quod à lupo eri-

pitur nostrum manere, quam diu recipi potest id quod ereptum est. Si igitur manet nostrum, ergo arbitror etiam furti competere actionem. Licet enim non furandi animo fuerit colonus persecutus (quamuis & hoc animo fieri potuerit) sed si non hoc animo persecutus sit: tamen cum reposcenti non reddiderit, suppressere & intercipere uideatur. Quare & furti & ad exhibendum teneri eum arbitror, & uindictari ab eo exhibitos porcos posse. Haec uerba Vlpianus quibus ostenditur, animalia nostra, quae feram naturam non habent, non desinere esse nostra, nec occupanti concedi, quamuis custodiam & persecutionem nostram euaserint. Haec de prima exceptione. Secunda exceptio est: Nisi in alieno solo ferus, aues uel pisces ceperit. Haec exceptio reprobatur Inst. de rerum diuis. §. fere igitur, his uerbis: Nec interest, feras bestias & uolucres utrum in suo fundo quis capiat, an in alieno. Concordat istidem uerbis l. quod enim. §. in princ. ff. de acquir. rer. dominio. Proinde apes, quarum feram naturam esse constat, si in arbore nostra consederint, antequam in alueo à nobis concludantur, non magis nostrae esse intelliguntur, quam uolucres quae in arbore nostra nidum fecerint. Ideoque si eas alius incluserit, dominus earum erit, exceptione proposita non obstante. Fauos quoque, si quos haec fecerint, sine furto quilibet possidere potest. l. naturalis. §. §. apium. ff. de acquir. rer. dom. & Inst. eodem tit. §. apium. item l. si apes. §. §. de furtis. Planè qui alienum fundum uenandi aut aucupandi gratia ingreditur, potest à domino fundi, si is prauidet, prohiberi ne ingrediatur. Inst. d. tit. §. fere igitur. ibi: Planè. item l. quod enim. §. §. Planè quid. & d. l. §. §. apium. ibi: sed ut supra. ff. de acquir. rer. dom. & l. diuis. §. §. de feruit. rust. praed. Tertia exceptio est: Nisi fera nondum plene in potestatem & possessionem capientis peruenerit. Huius exceptionis exemplum primum est, si quis feram uulnerauerit tantum, nondum ceperit: quo casu fera eius nondum est facta. Quae exceptio in casu proposito approbatur Inst. de rerum diuis. §. illud quaesitum, hae uerbis: Illud quaesitum est, an si fera bestia ita uulnerata sit, ut capi possit, statim tua esse intelligatur? Et quibusdam placuit, statim esse tuam, & eousque tuam uideri, donec eam persequaris: quod si desieris persequi, desinere esse tuam, & rursus fieri occupantis. Alij uero putauerunt, non aliter tuam esse, quam si eam ceperis. Sed posteriorem sententiam nos confirmamus, quod multa accidere soleant, ut eam non capias. Concordat l. naturalis. §. §. illud quaesitum. ff. de acquir. rer. dominio, his uerbis: Illud quaesitum est, an fera bestia, quae ita uulnerata sit, ut capi possit, statim nostra esse intelligatur? Trebatio placuit, statim nostram esse, & eousque nostram uideri, donec eam persequamur. Quod si desierimus eam persequi, desinere nostram esse, & rursus fieri occupan-

occupantis. Itaque si per hoc tempus, quo eam persequimur, alius eam ceperit eo animo, ut ipse eam lucrificeret: furtum uideri nobis eum commisisse. Plerique non aliter putauerunt eam nostram esse, quam si eam ceperimus: quia multa accidere possunt, ut eam non capiamus, quod uerius est. Alterum propositae exceptionis exemplum est, si fera bestia in laqueum, quem quis uenandi gratia posuerat, incidit. hoc enim casu quaeritur, an fera eius qui laqueum posuerat, facta sit, antequam rescierit eam incidisse? Proculus hanc questionem proponit quidem, sed nihil certi respondet, l. in laq. §. §. ff. de acquir. rer. dom. Verba Proculi haec sunt: In laqueum, quem uenandi causa posueras, aper incidit. cum in eo haereret, exemptum eum abstuli. nū tibi uideor tuum aprum abstulisse? & si tuum putas fuisse: si solum eum in syluam dimisisses, eo casu tuus esse desisset, an tuus maneret? & quam actionem tecum haberes, si desisset tuus esse? num in factum dari oporteret, quæro. Respond. Videamus, ne intersit, laqueum in publico, an in priuato posuerim. Et si in priuato posuerim, utrum in meo, an in alieno: & si in alieno, utrum permissu eius cuius fundus erat, an non permissu eius posuerim? Præterea utrum in eo ita haerit aper, ut expedire se non posset ipse, an diu luendo expediturus se fuerit. Summam tamen hanc puto esse, ut si in meam potestatem peruenerit, meus factus sit. Si autem aprum meum factum in suam naturalem laxitatem dimisisses, eoque facto meus esse desisset, actionem mihi in factum dari oportere: ueluti responsum est, cum quidam poculum alterius ex nauis deiecerit. Haec uerba Proculus, qui (ut mihi quidem uidetur) ad questionem propositam nihil certi respondet, sed eam uidetur permittere arbitrio iudicis, ut is pro uarietate circumstantiarum aestimet, utrum aper eius qui laqueum posuit, factus sit, nec ne? Ego autem puto, eum qui laqueum posuit, aprum seu feram non possidere, antequam rescierit eum in laqueum incidisse, & affectum possidendi habuerit. Nam is qui nescit (inquit Paulus) non possidet thesaurum, quamuis fundum possideat. l. possideri. §. §. Neratius. ibi: is enim qui ff. de adq. uel amit. posses. iam si non possedit aprum, qui laqueum posuit, nec dominium eius adquisuisse uidetur: quoniam dominium, nisi praecedat possessio, comparari nequit. l. i. in princ. ff. de adq. uel amit. posses. & l. i. in fine. ff. pro derelicto. Furti ergo actione non tenetur, qui aprum exemptum abstulit: quoniam nemo est cui furtum fiat. l. salus. 4. §. §. qui alienum. ibi: nec enim furtum. ff. de furtis. & l. i. §. §. Scæuola. ff. si quis testam. liber esse iussus, & c. Planè, mea quidem sententia, in factum actione tenetur, siue aprum abstulit, siue eum dimisit, quamuis aper eius qui laqueum posuit, factus non sit: quia fecit, quo minus eius fieret. Sed & de dolo tenetur, si dolo fecit: quemadmodum is qui promiss-

sum animal occidit, stipulatore de dolo tenetur. l. arbitrio. §. §. fin. cum l. sequente. ff. de dolo malo. Quarta exceptio est: Nisi fera capta, custodiam capientis euaserit, sed in naturalem receperit libertatem. Haec exceptio approbatur l. quod enim. §. §. fin. ff. de acquir. rer. dominio, hae uerbis: Quicquid autem eorum ceperimus, eousque nostrum esse intelligitur, donec nostra custodia coeretur: cum uero euaserit custodiam nostram, & in naturalem libertatem se receperit, nostrum esse definit, & rursus occupantis fit. Concordat istidem ferè uerbis Inst. eod. tit. §. fere igitur. ibi: quicquid aut. ite l. i. §. in bestijs. ibi: quia definit. ff. si quadrupes paup. Naturalem autem libertatem recipere intelligitur, cum uel oculos nostros effugerit: uel ita sit in conspectu nostro, ut difficilis sit eius persecutio. l. naturalis. §. in princ. ff. de adq. rer. dom. Inst. d. tit. d. §. fere igitur. ibi: naturalem. Vnde examen apium, quod ex alueo nostro euolauerit, eousque nostrum esse intelligitur, donec in conspectu nostro est, nec difficilis est eius persecutio: alioquin occupantis fit. d. l. §. §. apium. ibi: examen. ff. de acquir. rer. dom. Inst. eod. tit. §. apium. ibi: examen. Planè exceptio proposita replicationem admittit hanc: Nisi fera capta mansuetata sit facta, ut ex consuetudine abire & redire soleat. Haec replicatio approbatur l. nisi. 4. ff. de acquir. rer. dom. hae uerbis: Nisi sint mansuetatae factae, & mitti ac reuerti solitae sint. Sed etiam dicta replicatio recipit duplicationem talem: Nisi fera mansuetata reuertendi animum habere desierit, quae duplicatio approbatur l. naturalem. §. §. in ijs autem. ff. de acquir. rer. dominio, hae uerbis: In ijs autem animalibus, quae ex consuetudine abire & redire solent, talis regula comprobata est, ut eousque nostra esse intelligantur, donec reuertendi animum habeant: quod si desierint reuertendi animum habere, desinant nostra esse, & fiant occupantium. Concordat istidem uerbis Inst. eod. tit. §. in ijs autem animal. Reuertendi autem animum desisse habere intelliguntur tunc, cum reuertendi consuetudinem deseruerint. d. §. in ijs, in fine. Planè duplicatio haec locum tantum habet in ijs animalibus, quae feram habent naturam: ut in apibus, a. p. uonibus, columbis, b. cernis, c. & c. non autem in ijs quorum fera natura non est, ut gallinarum & anserum. d. hae de secunda adquirendi dominij causa. III. Causa: Occupatio rei à domino pro derelicto habita: Haec causa approbatur l. i. ff. pro derelicto, hae uerbis: Si res pro derelicto habitata sit, statim nostra esse definit, & occupantis statim fit. Ratio huius causae in promptu est: Quia quod nullius est, occupanti conceditur, de quo §. Concordat l. i. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. 4. causa 2. d. Inst. d. tit. §. §. except. i. Item concordat l. si id. §. §. fin. ff. eod. tit. his uerbis: Id quod quisque pro derelicto habuerit, continuo meum fit: sicuti cum quis aesparsierit, aut aues emisierit, quamuis enim incertae personae uoluerit eas esse: eius tamen fient, qui eas sustulerit: easque cum

quis pro derelicto habeat, simul intelligitur uoluisse alicuius fieri. *Concordat item Inst. de rerum diuisione. §. hoc amplius. ibi: quia ratione, his uerbis: Verius esse uideretur, si rem pro derelicto à domino habitam occupauerit quis, statim eum dominum effici. Concordat item l. falsus. 4. 4. §. qui alienum. ibi: quod si dominus. ff. de furtis. cuius uerba uide alibi. Declaratur causa proposita Inst. d. uerf. qua ratione, his uerbis: Pro derelicto autem habetur, quod dominus ea mente abiecerit, ut id in numero rerum suarum esse nolit. Ideoq; statim dominus eius esse definit. Exemplum cause propositae habetur l. ult. ff. pro derelicto. cuius uerba uide infra cap. 4. causa 2. Planè huius cause exceptio prima hæc est: Nisi nondum abiecerit rem suam dominus. Hæc exceptio approbatur l. si quis. 17. §. 1. ff. de acquir. uel amit. posses. cuius uerba uide j. cap. 4. causa 2. except. 1. Secunda exceptio est: Nisi abiecerit quidem rem suam dominus, sed non ea mente, quod eam habere nolit. quæ exceptio constat ex uerbis pauli superius propositis hisce: Pro derelicto autem habetur, quod dominus ea mente, &c. Huius exceptionis primum exemplum in ijs quæ nauis leuandæ causa eijciuntur, proponitur Inst. de rerum diuis. §. fin. his uerbis: Alia causa est earum rerum, quæ in tempestate leuandæ nauis causa eijciuntur. hæ enim dominorum permanent. Quia palam est, eas non eo animo eijci, quod quis eas habere nolit: sed quo magis cum ipsa nauis maris periculum effugiat. Qua de causa, si quis eas fluctibus expullas, uel statim in ipso mari nactus, lucrandi animo abstulerit, furtum committit. Nec longè uidentur discedere ab his, quæ de theda currente non intelligentibus dominis cadunt. *Concordat istdem uerbis l. qua ratione. 9. §. fin. ff. de acquir. rerum dom. Concordat item l. interduum. 21. §. 1. ibi: idem iuris ff. de acquir. posses. cuius uerba uide j. lib. prox. cap. 6. pro derelicto, except. 2. Item concordat l. falsus. 4. 4. §. si iactum. ff. de furtis. cuius uerba uide alibi. Concordat item l. 2. §. fin. ff. ad legem Rhodiam de iactu, his uerbis: Res iacta domini manet, nec fit adprehendentis: quia pro derelicto non habetur. *Concordat l. qui leu. 8. ff. eod. tit. his uerbis: Qui leuandæ nauis gratia res aliquas proijciunt, non hanc mentem habent, ut eas pro derelicto habeant: quippe si inuenerint eas abluros, & si suspicati fuerint, in quem locum eiectæ sint, requisituros: ut perinde sit, ac si quis onere premissam unam rem abiecerit, mox cum alija reuerfurus, ut eandem auferret. Secundum propositæ exceptionis exemplum in ijs quæ naufragio pereunt, posteaq; rursus emergunt, proponitur l. quæcunq; 38. ff. de acquir. rer. domin. his uerbis: Quæcunq; res ex mari extracta est, non antè eius incipit esse qui extraxerit, quam dominus eam pro derelicto habere cœperit. *Con-****

cordat l. Pomponius. 4. 4. §. idem ait. ff. eod. tit. cuius uerba uide s. causa prox. except. 1. repl. 1. *Concordat item l. Pomponius. 13. in prin. ff. de acquir. posses. cuius uerba uide j. lib. 23. cap. 4. causa 31. Concordat item l. interduum. 21. §. 1. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. lib. 22. cap. 6. pro derelicto, except. 2. Planè olim quidem licuit fisco & publicanis res fluctibus eiectas occupare, ac sibi retinere: sed hoc ius postmodum est sublatum. de qua re uide s. lib. 11. cap. 2. quæst. 1. causa 23. Tertium propositæ exceptionis exemplum in ijs rebus, quas dominus seposuit uel perdidit, proponitur l. quo naufragium. 3. in prin. ff. de incedio, ruina, etc. cuius uerba uide j. lib. 47. cap. 15. quæst. 3. except. 4. *Concordat Inst. de rer. diuis. §. fin. cuius uerba uide paulo superius ead. except. exemplo primo. Concordat item l. falsus. 4. 4. §. qui alienum. ff. de furtis. cuius uerba uide alibi. Concordat item l. 2. tutore. 67. ff. de rei uindicat. his uerbis: A tutore pupilli domum mercatus, ad eius refectioem fabrum induxisti, is pecuniam inuenit: quæritur, ad quem pertineat? Scæuola respondit, si non thesauri fuerunt, sed pecunia fortè perdita, uel per errorem ab eo, ad quem pertinebat, non ablata: nihilominus eius eam esse, cuius fuerat. Hæc de secunda exceptione. Tertia propositæ cause exceptio est: Nisi quis possessionem rei, à domino pro derelicto habita, nactus non sit. Hæc exceptio approbatur l. 2. ff. pro derelicto. cuius uerba uide j. cap. 4. causa 2. except. 2.**

IIII. Causa: Inuentio thesauri. Hæc causa approbatur Inst. de rerum diuis. §. thesauros, hisce uerbis: Thesauros, quos quis in loco suo inuenit, D. Hadrianus, naturalem æquitatem secutus, ei concessit, qui eos inuenit. Declaratur & confirmatur causa proposita l. nunquam. 21. §. thesaurus. ff. de acquir. rer. dom. his uerbis: Thesaurus, est uetus quædam depositio pecuniæ, cuius non extat memoria, ut iam dominum non habeat. Sic enim fit eius qui inuenit, quod non alterius sit. Iam dictæ cause seu regule exceptio prima hæc est: Nisi luci aut metus uel custodiæ causa dominus quid sub terra cõdiderit. Quæ exceptio approbatur d. l. 21. in fine. ff. de acquir. rerum dom. hisce uerbis: Alioquin si quis aliquid uel luci causa, uel metus, uel custodiæ condiderit sub terra: non est thesaurus, cuius etiam furtum sit. Secunda exceptio est: Nisi non ab Imperatore sit impetratum, ut thesaurum querere, uel inuentum sibi liceat retinere. Hæc exceptio reprobatur l. unica, in prin. C. de thesauris, hisce uerbis: Nemo in posterum super requirendo in suo uel alieno loco thesauro, uel super inuentum ab alio uel à se, effusis precibus pietatis nostræ benignas aures audeat molestare. Nam in suis quidem locis, unicuique, dummodò sine sceleratis ac puniendis sacrificijs, aut alia qualibet arte legib. odiosa thesaurum (id est, condita ab ignotis dominis tempore uetustiore mobilia) quærere, & inuen-

inuenito uti liberam tribuimus facultatem: ne ulterius Dei beneficiu inuidiosa calumnia persequatur, ut superfluum sit hoc precibus postulare, quod iam lege permissum est, & postulanda Imperatoriæ maiestatis uideatur præuenire liberalitas. Tertia exceptio est: Nisi non in suo, sed in alieno loco thesaurum inuenit: quo casu non nisi pro dimidia parte inuentori adquiritur thesaurus, & pro reliqua dimidia parte domino loci. Hæc exceptio approbatur Inst. d. §. thesauros, hisce uerbis: At si quis in alieno loco, non data ad hoc opera, sed fortuito inuenit: dimidium domino loci concessit D. Hadrianus, & dimidium inuentori. Et conuenienter, si quis in Cæsaris loco inuenit, dimidium inuentoris, & dimidium esse Cæsaris statuit. Cui conueniens est, ut si quis in fiscali loco uel publico uel ciuitatis inuenit, dimidium ipsius esse debeat, & dimidium fisci uel ciuitatis. *Concordat l. unica. §. fin. C. de thesauris, his uerbis: Si fortè uel arando, uel aliàs alienam terram colendo, uel quocunq; casu, non studio perferat, in alienis locis thesauri inuenit: id quod reperit fuerit, dimidia retenta, altera dimidia data, cum locorum domino partiatur. ita enim eueniet, ut unusquisq; suis fruatur, & non inhiat alienis. Concordat item l. non intelligitur. 3. §. si in locis. ff. de iure fisci. ubi Callistratus: Si in locis fiscali (inquirit) uel publicis, religiosis, aut in monumentis thesauri reperi fuerint: diuini fratres cõstituerunt, ut media pars ex his fisco uendicaretur. Item, si in Cæsaris possessione reperi fuerit, dimidiam æque partem fisco uendicari. Ait Iuriscõsultus: Religiosis. Hæc quod ammodò uidetur repugnare Inst. d. §. thesauros, ubi cum dictum esset, D. Hadrianum thesauros, quos quis in suo loco inuenit, ei eos concessisse, subiungitur hæc uerba: Idemq; statuit, si quis in sacro aut religioso loco, fortuito casu inuenit. De qua antinomia uide gloss. Inst. in d. uerbo Religioso. Quod autem de eo qui in alieno loco thesaurum inuenit, dictum est, idem intelligi debet de creditore thesaurum in loco sibi pignori obligato inueniente. Nam ita Triphonius: Quod si creditor (inquirit) inuenit, in alieno uidebitur inuenisse, partem itaque sibi, partem debitori præstabit: nec recepta pecunia restituet, quod iure inuentoris, non creditoris nomine ex thesauro apud eam permansit. Quæ cum ita sint, & cum ex principis auctoritate creditor ut proprium agrum tenere cœperit iure dominij, intra constitutum luendi tempus pignoris causa uertitur: post transactum autem tempus thesaurum in eo inuentum ante solutam pecuniam totum tenebit: oblato uerò intra constitutum tempus debito (quoniam uniuersa præstantur, atque ut in simplici pignore*

reuocantur) restitui debeat, sed pro parte sola: quia dimidium inuentori semper placeat relinqui. Hæcenus Triphonius iuriscõsultus, l. si is. 63. §. quod si creditor. ff. de acquirend. rerum dom. Quarta exceptio est: Nisi non casu, sed data opera thesaurum quæserit, & inuenit. Hæc exceptio approbatur l. unica, C. de thesauris, hisce uerbis: In alienis terrulis nemo audeat inuitis, imò ne uolentibus uel ignorantibus dominis, ope abditas suo nomine perscrutari. Quod si nobis super hoc aliquis crediderit supplicandum, aut præter huius legis tenorem in alieno loco thesaurum scrutatus inuenit: totum hoc locorum domino reddere compellatur, & uelut temerator legis saluberrimæ puniatur. Ait Imper. In alienis terrulis. Ex hisce uerbis elicitur prima propositæ exceptionis replicatio, hæc scilicet: Nisi non in alieno, sed in suo solo thesauro quis fuerit perscrutatus, & data opera inuenit. Cui concordat d. l. unica, in prin. cuius uerba uide paulo superius except. 2. Ait insuper Imper. Quod si nobis super hoc aliquis crediderit supplicandum. Hisce uerbis reprobatur altera propositæ exceptionis replicatio hæc: Nisi precibus ab Imperatore impetrauerit, ut thesaurum sibi querere liceat. Quinta exceptio est: Nisi arte magica thesaurum quæserit. tunc enim, quamuis in suo quæserit, inuentum tamen thesaurum suum non facit. quæ exceptio approbatur d. l. unica, in prin. ibi: dummodò sine sceleratis. cuius uerba (ut dixi) uide paulo superius except. 2. Sexta exceptio est: Nisi in fisci loco thesaurum inueniens, partem ad fiscum pertinentem suppresserit. hoc enim casu nullam partem suam facit. quæ exceptio approbatur l. non intelligitur. 3. §. fin. ff. de iure fisci, his uerbis: Qui cum in loco fisci thesaurum inuenit, partem ad fiscum pertinentem suppresserit: totum cum altero tanto cogitur soluere. Septimæ exceptionis loco notandum est, quod si quis in alterius potestate est, si thesaurum inueniat, non sibi, sed ei in cuius est potestate, adquirat. Quæ exceptio approbatur l. si is. 63. in prin. ff. de acquir. rerum dom. hisce uerbis: Si is qui in aliena potestate est, thesaurum inuenit: an portionæ eius, in etius est potestate, acquirat? Hoc erit dicendum, ut si in alterius agro inuenit, partem ei acquirat: si uerò in parentis domini loco inuenit, illius totum sit: si in alieno, pars domino acquiratur. *Concordat l. 63. ff. de acquir. rerum dom. in uerbo inuenit. acquirat. V. Causa: Si quis lapillos, gemmas, & alia huiusmodi in litore maris inuenit. Hæc causa approbatur Inst. de rer. diuis. §. item lapilli, hisce uerbis: Lapilli & gemmæ, & cætera quæ in litore maris inueniuntur, iure naturali statim inuentoris sunt. Concordat istdem propè uerbis l. item lapilli. 3. ff. d. tit. Item concordat l. 1. §. item in bello. ff. de acquir. uel amit. poss. his uerbis: In bello capta, & insula in mari nata, & gemmæ, lapilli, margaritæ in litorebus inuentæ, eius sunt qui*

Iure naturali non est in aliena potestate, acquirat? Hoc erit dicendum, ut si in alterius agro inuenit, partem ei acquirat: si uerò in parentis domini loco inuenit, illius totum sit: si in alieno, pars domino acquiratur.

primus eorum possessionem nactus est. Plane si quis rem alienam in litore maris iacentem auferat, sicutum eius committit: de quo paulo supra causa 3.

V. I. causa: Si quid capitur ex hostibus. Hec causa approbatur Instit. de rerum diuis. §. item ea que, hisce uerbis: Item ea que ex hostibus capimus, iure gentium statim nostra fiunt, ad eod quidem, ut liberi homines in seruitutem nostram deducantur: qui tamen, si euaserint nostram potestatem, & ad suos reuerfi fue-

rint, pristinum statum recipiunt. Concordat l. naturalis, §. fin. & l. ad eod quidem, 7. in princ. ff. de acquir. rer. dom. his uerbis: Quæ ex hostibus capiuntur, iure gentium statim capientium fiunt: ad eod quidem, ut & liberi homines in seruitutem deducantur. Qui tamen si euaserint potestatem hostium, recipiunt pristinam potestatem. Concordat item l. transfugam, §. ff. eod. tit. his uerbis: Quæ res hostiles apud nos sunt: non publicæ, sed occupantium fi-

unt. Concordat l. 1. §. item in bello, ff. de acqu. possess. cuius uerba uide §. causa proxima. Fluius cause exceptio prima est: Nisi captus ad suos reuersus sit. hoc enim casu definit capientis esse, & iure postliminii omnia sua recuperat. Quæ exceptio approbatur uerbis d. l. 7. tam propositis hisce: Qui tamen si euaserint potestatem hostium, & c. de qua re uide j. lib. 50. cap. 3. que est §. cum sequente. Altera exceptio est: Nisi quis captum ab hostibus receperit, hic enim non acquirit captiuum, sed is pristinum statum recipit. Quæ excep-

tio approbatur l. ab hostibus, 12. C. de postliminio. cuius uerba cum concordantibus uide d. que est §. exceptio. 10. Tertia exceptio est: Nisi quis rem ab hostibus captam uel occupatam receperit, hac enim non cõceditur recipiens, sed pristino domino iure postliminii restituitur. Quæ exceptio approbatur l. si captiuus, 20. §. 1. ff. de captiuis, hisce uerbis: Expulsi hostibus, & c. Concordat l. 2. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. repl. prox. item concordat d. l. 12. uerf. serui autem. C. de postliminio. Plane propositæ exceptionis replicatio prima est: Nisi nauis

piscatoria, aut alia uoluptatis causa parata, ab hostibus fuerit recepta. Quæ replicatio iam alijs approbatur d. l. 2. cum l. sequente, his uerbis: Nauibus longis atque onerarijs propter belli ulum postliminii est, non piscatorijs, aut si quas actuarias uoluptatis causa parauerit. Item equus aut equa freni patiens recipiuntur postliminio. Inam sine culpa equitis proripere se potuerit, si quis eum in bello in manu quippe nec sine flagitio amittatur, arma enim postliminio reuertit negatur, quod turpiter amittantur. Item uestis. Altera replicatio est: Nisi arma ab hostibus capta, recepta sint. Quæ replicatio approbatur uerbis iam propositis hisce: Non idem in armis, & c. Tertia replicatio est: Nisi uestis ab hostibus capta recepta sit. Quæ replicatio approbatur uerbis iam propositis hisce: Item uestis. Quarta replicatio uidetur: Nisi rem hostium ab alio captam, & ab hostibus receptam, alius ab hostibus rursus recuperauerit, hæc

enim uidetur posteriori, non priori adquiri. Quæ tamen replicatio reprobat l. si quid, 28. ff. de captiuis, hisce uerbis: Si quid bello captum est, in præda est, nec postliminio redit. Paulus: Imò si in bello captus, & c. Hec de tertia exceptione: de qua tamen uide plura j. lib. 50. cap. 3. que est §. Quarta propositæ regule exceptio est: Nisi in bello ciuili captum sit. Quæ exceptio approbatur l. si quis, 21. §. fin. ff. de captiuis, cuius uerba uide §. libro 19. cap. 3. causa 2. exceptio. 2. Hec de sexta causa: cuius tamen plures exceptiones uide j. lib. 50. cap. 2.

V. I. I. causa: Per alluionem quoq; nobis adquiritur. Quæ causa approbatur Instit. de rer. diuis. §. præterea quod per alluionem, hisce uerbis: Quod per alluionem agro tuo flumen adijcit, iure gentium tibi adquiritur. Concordat l. ad eod quidem, 7. §. 1. ff. de acqu. rer. dom. iisdem propè uerbis. Item l. 1. §. fin. C. de alluionibus, his uerbis: Cum fluius, priorè alueo derelicto, alium sibi facit: ager què circumit, prioris domini manet. Quod si paulatim ita auferat, ut alteri parti adplicet: id alluionis iure ei quæritur, cuius fundo ad crescit. Declaratur causa proposita definitione alluionis Instit. d. §. præterea, his uerbis: Est autem alluio, incrementum latens. Nam per alluionem id uidetur adijci, quod ita paulatim adijcitur, ut intelligi non possit, quantum quoquo tēporis momento adijciatur. Concordat d. l. 7. §. 1. ff. de acqu. rer. dom. his uerbis: Per alluionem id uidetur adijci, quod ita paulatim adijcitur, ut intelligere non possimus, quantum quoquo momento temporis adijciatur. Est igitur propositæ cause prima exceptio hæc: Nisi non paulatim, sed ut fluminis sit adiectum. Quæ exceptio approbatur Instit. d. §. præterea, hisce uerbis: Quod si uis fluminis de tuo prædio partem aliquam detraxerit, & uicino prædio attulerit: palam est, eam tuam permanere. Concordat iisdem uerbis d. l. 7. §. 1. ibi: quod si uis flum. Plane exceptio iam dicta replicationem admittit hæc: Nisi pars uis fluminis adiecta, longiore tempore fundo adhaerit. Quæ replicatio approbatur Instit. d. loco, hisce uerbis: Plane si longiore tempore fundo uicini tui hæserit, arboresq; quas secum traxit, in eum fundum radices egerint: ex eo tempore uidentur uicini fundo adquisitæ esse. Concordat iisdem uerbis d. l. 7. §. 1. ibi: plane si longiore. Sed & aliam recipit exceptio proposita replicationem, hanc nimirum: Nisi is qui rem suam uis fluminis fundo uicini adiectam uindicat, de damno dato præstado non caueat. quæ replicatio in exemplo ratis delatæ approbatur l. ratis, 8. ff. de incendio, ruina, & c. hisce uerbis: Ratis uis fluminis in agrum meum delatæ, non aliter tibi potestatem faciendam, quam si de præterito quoq; damno mihi cauisses, Neratius ait. Hec de prima exceptione. Secunda exceptio est: Nisi lacus & stagna sint. Quæ exceptio approbatur l. lacus, 12. in princ. ff. de acqu. rer. dominio, hisce uerbis: Lacus & stagna, licet interdum

enim uidetur posteriori, non priori adquiri. Quæ tamen replicatio reprobat l. si quid, 28. ff. de captiuis, hisce uerbis: Si quid bello captum est, in præda est, nec postliminio redit. Paulus: Imò si in bello captus, & c. Hec de tertia exceptione: de qua tamen uide plura j. lib. 50. cap. 3. que est §. Quarta propositæ regule exceptio est: Nisi in bello ciuili captum sit. Quæ exceptio approbatur l. si quis, 21. §. fin. ff. de captiuis, cuius uerba uide §. libro 19. cap. 3. causa 2. exceptio. 2. Hec de sexta causa: cuius tamen plures exceptiones uide j. lib. 50. cap. 2.

V. I. I. causa: Per alluionem quoq; nobis adquiritur. Quæ causa approbatur Instit. de rer. diuis. §. præterea quod per alluionem, hisce uerbis: Quod per alluionem agro tuo flumen adijcit, iure gentium tibi adquiritur. Concordat l. ad eod quidem, 7. §. 1. ff. de acqu. rer. dom. iisdem propè uerbis. Item l. 1. §. fin. C. de alluionibus, his uerbis: Cum fluius, priorè alueo derelicto, alium sibi facit: ager què circumit, prioris domini manet. Quod si paulatim ita auferat, ut alteri parti adplicet: id alluionis iure ei quæritur, cuius fundo ad crescit. Declaratur causa proposita definitione alluionis Instit. d. §. præterea, his uerbis: Est autem alluio, incrementum latens. Nam per alluionem id uidetur adijci, quod ita paulatim adijcitur, ut intelligi non possit, quantum quoquo tēporis momento adijciatur. Concordat d. l. 7. §. 1. ff. de acqu. rer. dom. his uerbis: Per alluionem id uidetur adijci, quod ita paulatim adijcitur, ut intelligere non possimus, quantum quoquo momento temporis adijciatur. Concordat iisdem uerbis d. l. 7. §. 1. ibi: quod si uis flum. Plane exceptio iam dicta replicationem admittit hæc: Nisi pars uis fluminis adiecta, longiore tempore fundo adhaerit. Quæ replicatio approbatur Instit. d. loco, hisce uerbis: Plane si longiore tempore fundo uicini tui hæserit, arboresq; quas secum traxit, in eum fundum radices egerint: ex eo tempore uidentur uicini fundo adquisitæ esse. Concordat iisdem uerbis d. l. 7. §. 1. ibi: plane si longiore. Sed & aliam recipit exceptio proposita replicationem, hanc nimirum: Nisi is qui rem suam uis fluminis fundo uicini adiectam uindicat, de damno dato præstado non caueat. quæ replicatio in exemplo ratis delatæ approbatur l. ratis, 8. ff. de incendio, ruina, & c. hisce uerbis: Ratis uis fluminis in agrum meum delatæ, non aliter tibi potestatem faciendam, quam si de præterito quoq; damno mihi cauisses, Neratius ait. Hec de prima exceptione. Secunda exceptio est: Nisi lacus & stagna sint. Quæ exceptio approbatur l. lacus, 12. in princ. ff. de acqu. rer. dominio, hisce uerbis: Lacus & stagna, licet interdum

V. I. I. causa: Per alluionem quoq; nobis adquiritur. Quæ causa approbatur Instit. de rer. diuis. §. præterea quod per alluionem, hisce uerbis: Quod per alluionem agro tuo flumen adijcit, iure gentium tibi adquiritur. Concordat l. ad eod quidem, 7. §. 1. ff. de acqu. rer. dom. iisdem propè uerbis. Item l. 1. §. fin. C. de alluionibus, his uerbis: Cum fluius, priorè alueo derelicto, alium sibi facit: ager què circumit, prioris domini manet. Quod si paulatim ita auferat, ut alteri parti adplicet: id alluionis iure ei quæritur, cuius fundo ad crescit. Declaratur causa proposita definitione alluionis Instit. d. §. præterea, his uerbis: Est autem alluio, incrementum latens. Nam per alluionem id uidetur adijci, quod ita paulatim adijcitur, ut intelligi non possit, quantum quoquo tēporis momento adijciatur. Concordat d. l. 7. §. 1. ff. de acqu. rer. dom. his uerbis: Per alluionem id uidetur adijci, quod ita paulatim adijcitur, ut intelligere non possimus, quantum quoquo momento temporis adijciatur. Concordat iisdem uerbis d. l. 7. §. 1. ibi: quod si uis flum. Plane exceptio iam dicta replicationem admittit hæc: Nisi pars uis fluminis adiecta, longiore tempore fundo adhaerit. Quæ replicatio approbatur Instit. d. loco, hisce uerbis: Plane si longiore tempore fundo uicini tui hæserit, arboresq; quas secum traxit, in eum fundum radices egerint: ex eo tempore uidentur uicini fundo adquisitæ esse. Concordat iisdem uerbis d. l. 7. §. 1. ibi: plane si longiore. Sed & aliam recipit exceptio proposita replicationem, hanc nimirum: Nisi is qui rem suam uis fluminis fundo uicini adiectam uindicat, de damno dato præstado non caueat. quæ replicatio in exemplo ratis delatæ approbatur l. ratis, 8. ff. de incendio, ruina, & c. hisce uerbis: Ratis uis fluminis in agrum meum delatæ, non aliter tibi potestatem faciendam, quam si de præterito quoq; damno mihi cauisses, Neratius ait. Hec de prima exceptione. Secunda exceptio est: Nisi lacus & stagna sint. Quæ exceptio approbatur l. lacus, 12. in princ. ff. de acqu. rer. dominio, hisce uerbis: Lacus & stagna, licet interdum

V. I. I. causa: Per alluionem quoq; nobis adquiritur. Quæ causa approbatur Instit. de rer. diuis. §. præterea quod per alluionem, hisce uerbis: Quod per alluionem agro tuo flumen adijcit, iure gentium tibi adquiritur. Concordat l. ad eod quidem, 7. §. 1. ff. de acqu. rer. dom. iisdem propè uerbis. Item l. 1. §. fin. C. de alluionibus, his uerbis: Cum fluius, priorè alueo derelicto, alium sibi facit: ager què circumit, prioris domini manet. Quod si paulatim ita auferat, ut alteri parti adplicet: id alluionis iure ei quæritur, cuius fundo ad crescit. Declaratur causa proposita definitione alluionis Instit. d. §. præterea, his uerbis: Est autem alluio, incrementum latens. Nam per alluionem id uidetur adijci, quod ita paulatim adijcitur, ut intelligi non possit, quantum quoquo tēporis momento adijciatur. Concordat d. l. 7. §. 1. ff. de acqu. rer. dom. his uerbis: Per alluionem id uidetur adijci, quod ita paulatim adijcitur, ut intelligere non possimus, quantum quoquo momento temporis adijciatur. Concordat iisdem uerbis d. l. 7. §. 1. ibi: quod si uis flum. Plane exceptio iam dicta replicationem admittit hæc: Nisi pars uis fluminis adiecta, longiore tempore fundo adhaerit. Quæ replicatio approbatur Instit. d. loco, hisce uerbis: Plane si longiore tempore fundo uicini tui hæserit, arboresq; quas secum traxit, in eum fundum radices egerint: ex eo tempore uidentur uicini fundo adquisitæ esse. Concordat iisdem uerbis d. l. 7. §. 1. ibi: plane si longiore. Sed & aliam recipit exceptio proposita replicationem, hanc nimirum: Nisi is qui rem suam uis fluminis fundo uicini adiectam uindicat, de damno dato præstado non caueat. quæ replicatio in exemplo ratis delatæ approbatur l. ratis, 8. ff. de incendio, ruina, & c. hisce uerbis: Ratis uis fluminis in agrum meum delatæ, non aliter tibi potestatem faciendam, quam si de præterito quoq; damno mihi cauisses, Neratius ait. Hec de prima exceptione. Secunda exceptio est: Nisi lacus & stagna sint. Quæ exceptio approbatur l. lacus, 12. in princ. ff. de acqu. rer. dominio, hisce uerbis: Lacus & stagna, licet interdum

V. I. I. causa: Per alluionem quoq; nobis adquiritur. Quæ causa approbatur Instit. de rer. diuis. §. præterea quod per alluionem, hisce uerbis: Quod per alluionem agro tuo flumen adijcit, iure gentium tibi adquiritur. Concordat l. ad eod quidem, 7. §. 1. ff. de acqu. rer. dom. iisdem propè uerbis. Item l. 1. §. fin. C. de alluionibus, his uerbis: Cum fluius, priorè alueo derelicto, alium sibi facit: ager què circumit, prioris domini manet. Quod si paulatim ita auferat, ut alteri parti adplicet: id alluionis iure ei quæritur, cuius fundo ad crescit. Declaratur causa proposita definitione alluionis Instit. d. §. præterea, his uerbis: Est autem alluio, incrementum latens. Nam per alluionem id uidetur adijci, quod ita paulatim adijcitur, ut intelligi non possit, quantum quoquo tēporis momento adijciatur. Concordat d. l. 7. §. 1. ff. de acqu. rer. dom. his uerbis: Per alluionem id uidetur adijci, quod ita paulatim adijcitur, ut intelligere non possimus, quantum quoquo momento temporis adijciatur. Concordat iisdem uerbis d. l. 7. §. 1. ibi: quod si uis flum. Plane exceptio iam dicta replicationem admittit hæc: Nisi pars uis fluminis adiecta, longiore tempore fundo adhaerit. Quæ replicatio approbatur Instit. d. loco, hisce uerbis: Plane si longiore tempore fundo uicini tui hæserit, arboresq; quas secum traxit, in eum fundum radices egerint: ex eo tempore uidentur uicini fundo adquisitæ esse. Concordat iisdem uerbis d. l. 7. §. 1. ibi: plane si longiore. Sed & aliam recipit exceptio proposita replicationem, hanc nimirum: Nisi is qui rem suam uis fluminis fundo uicini adiectam uindicat, de damno dato præstado non caueat. quæ replicatio in exemplo ratis delatæ approbatur l. ratis, 8. ff. de incendio, ruina, & c. hisce uerbis: Ratis uis fluminis in agrum meum delatæ, non aliter tibi potestatem faciendam, quam si de præterito quoq; damno mihi cauisses, Neratius ait. Hec de prima exceptione. Secunda exceptio est: Nisi lacus & stagna sint. Quæ exceptio approbatur l. lacus, 12. in princ. ff. de acqu. rer. dominio, hisce uerbis: Lacus & stagna, licet interdum

V. I. I. causa: Per alluionem quoq; nobis adquiritur. Quæ causa approbatur Instit. de rer. diuis. §. præterea quod per alluionem, hisce uerbis: Quod per alluionem agro tuo flumen adijcit, iure gentium tibi adquiritur. Concordat l. ad eod quidem, 7. §. 1. ff. de acqu. rer. dom. iisdem propè uerbis. Item l. 1. §. fin. C. de alluionibus, his uerbis: Cum fluius, priorè alueo derelicto, alium sibi facit: ager què circumit, prioris domini manet. Quod si paulatim ita auferat, ut alteri parti adplicet: id alluionis iure ei quæritur, cuius fundo ad crescit. Declaratur causa proposita definitione alluionis Instit. d. §. præterea, his uerbis: Est autem alluio, incrementum latens. Nam per alluionem id uidetur adijci, quod ita paulatim adijcitur, ut intelligi non possit, quantum quoquo tēporis momento adijciatur. Concordat d. l. 7. §. 1. ff. de acqu. rer. dom. his uerbis: Per alluionem id uidetur adijci, quod ita paulatim adijcitur, ut intelligere non possimus, quantum quoquo momento temporis adijciatur. Concordat iisdem uerbis d. l. 7. §. 1. ibi: quod si uis flum. Plane exceptio iam dicta replicationem admittit hæc: Nisi pars uis fluminis adiecta, longiore tempore fundo adhaerit. Quæ replicatio approbatur Instit. d. loco, hisce uerbis: Plane si longiore tempore fundo uicini tui hæserit, arboresq; quas secum traxit, in eum fundum radices egerint: ex eo tempore uidentur uicini fundo adquisitæ esse. Concordat iisdem uerbis d. l. 7. §. 1. ibi: plane si longiore. Sed & aliam recipit exceptio proposita replicationem, hanc nimirum: Nisi is qui rem suam uis fluminis fundo uicini adiectam uindicat, de damno dato præstado non caueat. quæ replicatio in exemplo ratis delatæ approbatur l. ratis, 8. ff. de incendio, ruina, & c. hisce uerbis: Ratis uis fluminis in agrum meum delatæ, non aliter tibi potestatem faciendam, quam si de præterito quoq; damno mihi cauisses, Neratius ait. Hec de prima exceptione. Secunda exceptio est: Nisi lacus & stagna sint. Quæ exceptio approbatur l. lacus, 12. in princ. ff. de acqu. rer. dominio, hisce uerbis: Lacus & stagna, licet interdum

V. I. I. causa: Per alluionem quoq; nobis adquiritur. Quæ causa approbatur Instit. de rer. diuis. §. præterea quod per alluionem, hisce uerbis: Quod per alluionem agro tuo flumen adijcit, iure gentium tibi adquiritur. Concordat l. ad eod quidem, 7. §. 1. ff. de acqu. rer. dom. iisdem propè uerbis. Item l. 1. §. fin. C. de alluionibus, his uerbis: Cum fluius, priorè alueo derelicto, alium sibi facit: ager què circumit, prioris domini manet. Quod si paulatim ita auferat, ut alteri parti adplicet: id alluionis iure ei quæritur, cuius fundo ad crescit. Declaratur causa proposita definitione alluionis Instit. d. §. præterea, his uerbis: Est autem alluio, incrementum latens. Nam per alluionem id uidetur adijci, quod ita paulatim adijcitur, ut intelligi non possit, quantum quoquo tēporis momento adijciatur. Concordat d. l. 7. §. 1. ff. de acqu. rer. dom. his uerbis: Per alluionem id uidetur adijci, quod ita paulatim adijcitur, ut intelligere non possimus, quantum quoquo momento temporis adijciatur. Concordat iisdem uerbis d. l. 7. §. 1. ibi: quod si uis flum. Plane exceptio iam dicta replicationem admittit hæc: Nisi pars uis fluminis adiecta, longiore tempore fundo adhaerit. Quæ replicatio approbatur Instit. d. loco, hisce uerbis: Plane si longiore tempore fundo uicini tui hæserit, arboresq; quas secum traxit, in eum fundum radices egerint: ex eo tempore uidentur uicini fundo adquisitæ esse. Concordat iisdem uerbis d. l. 7. §. 1. ibi: plane si longiore. Sed & aliam recipit exceptio proposita replicationem, hanc nimirum: Nisi is qui rem suam uis fluminis fundo uicini adiectam uindicat, de damno dato præstado non caueat. quæ replicatio in exemplo ratis delatæ approbatur l. ratis, 8. ff. de incendio, ruina, & c. hisce uerbis: Ratis uis fluminis in agrum meum delatæ, non aliter tibi potestatem faciendam, quam si de præterito quoq; damno mihi cauisses, Neratius ait. Hec de prima exceptione. Secunda exceptio est: Nisi lacus & stagna sint. Quæ exceptio approbatur l. lacus, 12. in princ. ff. de acqu. rer. dominio, hisce uerbis: Lacus & stagna, licet interdum

V. I. I. causa: Per alluionem quoq; nobis adquiritur. Quæ causa approbatur Instit. de rer. diuis. §. præterea quod per alluionem, hisce uerbis: Quod per alluionem agro tuo flumen adijcit, iure gentium tibi adquiritur. Concordat l. ad eod quidem, 7. §. 1. ff. de acqu. rer. dom. iisdem propè uerbis. Item l. 1. §. fin. C. de alluionibus, his uerbis: Cum fluius, priorè alueo derelicto, alium sibi facit: ager què circumit, prioris domini manet. Quod si paulatim ita auferat, ut alteri parti adplicet: id alluionis iure ei quæritur, cuius fundo ad crescit. Declaratur causa proposita definitione alluionis Instit. d. §. præterea, his uerbis: Est autem alluio, incrementum latens. Nam per alluionem id uidetur adijci, quod ita paulatim adijcitur, ut intelligi non possit, quantum quoquo tēporis momento adijciatur. Concordat d. l. 7. §. 1. ff. de acqu. rer. dom. his uerbis: Per alluionem id uidetur adijci, quod ita paulatim adijcitur, ut intelligere non possimus, quantum quoquo momento temporis adijciatur. Concordat iisdem uerbis d. l. 7. §. 1. ibi: quod si uis flum. Plane exceptio iam dicta replicationem admittit hæc: Nisi pars uis fluminis adiecta, longiore tempore fundo adhaerit. Quæ replicatio approbatur Instit. d. loco, hisce uerbis: Plane si longiore tempore fundo uicini tui hæserit, arboresq; quas secum traxit, in eum fundum radices egerint: ex eo tempore uidentur uicini fundo adquisitæ esse. Concordat iisdem uerbis d. l. 7. §. 1. ibi: plane si longiore. Sed & aliam recipit exceptio proposita replicationem, hanc nimirum: Nisi is qui rem suam uis fluminis fundo uicini adiectam uindicat, de damno dato præstado non caueat. quæ replicatio in exemplo ratis delatæ approbatur l. ratis, 8. ff. de incendio, ruina, & c. hisce uerbis: Ratis uis fluminis in agrum meum delatæ, non aliter tibi potestatem faciendam, quam si de præterito quoq; damno mihi cauisses, Neratius ait. Hec de prima exceptione. Secunda exceptio est: Nisi lacus & stagna sint. Quæ exceptio approbatur l. lacus, 12. in princ. ff. de acqu. rer. dominio, hisce uerbis: Lacus & stagna, licet interdum

crescant, interdum exarescant, suos tamen terminos retinent. Ideoq; in his alluionibus non agnoscentur. Concordat Luicinus, 24. §. fin. ff. de aqua pluuiæ arcenda, his uerbis: Lacus cum aut cresceret, aut de cresceret: nunquam neque decessionem in eo uicinis, neq; accessionem facere licere. Tertia exceptio est: Nisi agri sint limitati. Hec exceptio approbatur l. in agris, 16. ff. de acquir. rer. dom. hisce uerbis: In agris limitatis uis alluionis locum non habere constat. idq; & diuus Pius constituit. Quid autem sint agri limitati, declaratur d. lego, in fine, hisce uerbis: Agrum autem manu captum limitatum fuisse, ut sciretur quid cuique datum esset, quidq; uenisset, & quid in publico relictum esset. Sunt igitur agri limitati, agri ex hostibus capti, & militibus assignati uel uenditi. Ager autem qui de uictis hostibus ciuitati Romanae datus est, limitatus non est, & ideo habet alluionem. d. l. 16. ibi: & Trebatius.

V. I. I. causa: Si insula in mari uel in flumine nascatur. Hec causa approbatur Instit. de rerum diuis. §. insula, hisce uerbis: Insula quæ in mari nata est (quod raro accidit) occupantis sit: nullius enim esse creditur. At insula in flumine nata (quod frequenter accidit) si quidem mediam partem fluminis tenet, communis est eorum qui ab utraque parte fluminis prope ripam prædia possident, pro modo scilicet latitudinis cuiusq; fundi, quæ prope ripam est. Quod si alteri parti proximior sit, eorum est tantum, qui ab ea parte prope ripam prædia possident. Concordat iisdem uerbis l. ad eod. 7. §. insula, ff. de acqu. rer. dom. Plane repugnat hisce l. si epistolam, 65. §. fin. ff. eod. tit. ubi Labeo: Si id quod in publico natum aut edificatum est (inquit) publicum est, insula quoque quæ in publico nata est, publica esse debet. Hanc antinomia glossa reconciliare quidem conatur, sed mihi satis non facit. Ea autem antinomia seposita, uideamus propositæ cause exceptiones. Plane si insula in flumine nata, tua fuerit, deinde inter eam insulam & contrariam ripam alia insula nata fuerit: mensura eo nomine erit instituenda à tua insula, non ab agro tuo, propter quem ea insula tua facta fuerit. nam quid interest, qualis ager sit, propter cuius propinquitatem posterior insula cuius sit quærat? l. si epistolam, 65. §. pen. ff. de acquir. rer. dom. Quod loco primæ exceptionis aduersus proposita uerba hæc: Si alteri parti proximior sit, & c. est notandum. Secunda exceptio hæc est: Nisi insula nata ita creuerit postea alluione, ut alterius fundo proximior sit facta, à quo ab initio fuit remotior. Hec exceptio approbatur l. insula, 56. in princ. ibi: uel etiam ut propior. ff. de acquir. rer. dom. cuius uerba uide paulo j. except. 4. repl. 1. Tertia exceptio hæc est: Nisi flumen alueo suo relicto, fluere ceperit inter insulam natam & agrum proximiorum. hoc enim casu, quamuis alterius ager ex aduersa parte propter ad crescentem aluicem, quem flumen reliquit, uideatur proximior esse: tamen eius manet insula

V. I. I. causa: Si insula in mari uel in flumine nascatur. Hec causa approbatur Instit. de rerum diuis. §. insula, hisce uerbis: Insula quæ in mari nata est (quod raro accidit) occupantis sit: nullius enim esse creditur. At insula in flumine nata (quod frequenter accidit) si quidem mediam partem fluminis tenet, communis est eorum qui ab utraque parte fluminis prope ripam prædia possident, pro modo scilicet latitudinis cuiusq; fundi, quæ prope ripam est. Quod si alteri parti proximior sit, eorum est tantum, qui ab ea parte prope ripam prædia possident. Concordat iisdem uerbis l. ad eod. 7. §. insula, ff. de acqu. rer. dom. Plane repugnat hisce l. si epistolam, 65. §. fin. ff. eod. tit. ubi Labeo: Si id quod in publico natum aut edificatum est (inquit) publicum est, insula quoque quæ in publico nata est, publica esse debet. Hanc antinomia glossa reconciliare quidem conatur, sed mihi satis non facit. Ea autem antinomia seposita, uideamus propositæ cause exceptiones. Plane si insula in flumine nata, tua fuerit, deinde inter eam insulam & contrariam ripam alia insula nata fuerit: mensura eo nomine erit instituenda à tua insula, non ab agro tuo, propter quem ea insula tua facta fuerit. nam quid interest, qualis ager sit, propter cuius propinquitatem posterior insula cuius sit quærat? l. si epistolam, 65. §. pen. ff. de acquir. rer. dom. Quod loco primæ exceptionis aduersus proposita uerba hæc: Si alteri parti proximior sit, & c. est notandum. Secunda exceptio hæc est: Nisi insula nata ita creuerit postea alluione, ut alterius fundo proximior sit facta, à quo ab initio fuit remotior. Hec exceptio approbatur l. insula, 56. in princ. ibi: uel etiam ut propior. ff. de acquir. rer. dom. cuius uerba uide paulo j. except. 4. repl. 1. Tertia exceptio hæc est: Nisi flumen alueo suo relicto, fluere ceperit inter insulam natam & agrum proximiorum. hoc enim casu, quamuis alterius ager ex aduersa parte propter ad crescentem aluicem, quem flumen reliquit, uideatur proximior esse: tamen eius manet insula

V. I. I. causa: Si insula in mari uel in flumine nascatur. Hec causa approbatur Instit. de rerum diuis. §. insula, hisce uerbis: Insula quæ in mari nata est (quod raro accidit) occupantis sit: nullius enim esse creditur. At insula in flumine nata (quod frequenter accidit) si quidem mediam partem fluminis tenet, communis est eorum qui ab utraque parte fluminis prope ripam prædia possident, pro modo scilicet latitudinis cuiusq; fundi, quæ prope ripam est. Quod si alteri parti proximior sit, eorum est tantum, qui ab ea parte prope ripam prædia possident. Concordat iisdem uerbis l. ad eod. 7. §. insula, ff. de acqu. rer. dom. Plane repugnat hisce l. si epistolam, 65. §. fin. ff. eod. tit. ubi Labeo: Si id quod in publico natum aut edificatum est (inquit) publicum est, insula quoque quæ in publico nata est, publica esse debet. Hanc antinomia glossa reconciliare quidem conatur, sed mihi satis non facit. Ea autem antinomia seposita, uideamus propositæ cause exceptiones. Plane si insula in flumine nata, tua fuerit, deinde inter eam insulam & contrariam ripam alia insula nata fuerit: mensura eo nomine erit instituenda à tua insula, non ab agro tuo, propter quem ea insula tua facta fuerit. nam quid interest, qualis ager sit, propter cuius propinquitatem posterior insula cuius sit quærat? l. si epistolam, 65. §. pen. ff. de acquir. rer. dom. Quod loco primæ exceptionis aduersus proposita uerba hæc: Si alteri parti proximior sit, & c. est notandum. Secunda exceptio hæc est: Nisi insula nata ita creuerit postea alluione, ut alterius fundo proximior sit facta, à quo ab initio fuit remotior. Hec exceptio approbatur l. insula, 56. in princ. ibi: uel etiam ut propior. ff. de acquir. rer. dom. cuius uerba uide paulo j. except. 4. repl. 1. Tertia exceptio hæc est: Nisi flumen alueo suo relicto, fluere ceperit inter insulam natam & agrum proximiorum. hoc enim casu, quamuis alterius ager ex aduersa parte propter ad crescentem aluicem, quem flumen reliquit, uideatur proximior esse: tamen eius manet insula

V. I. I. causa: Si insula in mari uel in flumine nascatur. Hec causa approbatur Instit. de rerum diuis. §. insula, hisce uerbis: Insula quæ in mari nata est (quod raro accidit) occupantis sit: nullius enim esse creditur. At insula in flumine nata (quod frequenter accidit) si quidem mediam partem fluminis tenet, communis est eorum qui ab utraque parte fluminis prope ripam prædia possident, pro modo scilicet latitudinis cuiusq; fundi, quæ prope ripam est. Quod si alteri parti proximior sit, eorum est tantum, qui ab ea parte prope ripam prædia possident. Concordat iisdem uerbis l. ad eod. 7. §. insula, ff. de acqu. rer. dom. Plane repugnat hisce l. si epistolam, 65. §. fin. ff. eod. tit. ubi Labeo: Si id quod in publico natum aut edificatum est (inquit) publicum est, insula quoque quæ in publico nata est, publica esse debet. Hanc antinomia glossa reconciliare quidem conatur, sed mihi satis non facit. Ea autem antinomia seposita, uideamus propositæ cause exceptiones. Plane si insula in flumine nata, tua fuerit, deinde inter eam insulam & contrariam ripam alia insula nata fuerit: mensura eo nomine erit instituenda à tua insula, non ab agro tuo, propter quem ea insula tua facta fuerit. nam quid interest, qualis ager sit, propter cuius propinquitatem posterior insula cuius sit quærat? l. si epistolam, 65. §. pen. ff. de acquir. rer. dom. Quod loco primæ exceptionis aduersus proposita uerba hæc: Si alteri parti proximior sit, & c. est notandum. Secunda exceptio hæc est: Nisi insula nata ita creuerit postea alluione, ut alterius fundo proximior sit facta, à quo ab initio fuit remotior. Hec exceptio approbatur l. insula, 56. in princ. ibi: uel etiam ut propior. ff. de acquir. rer. dom. cuius uerba uide paulo j. except. 4. repl. 1. Tertia exceptio hæc est: Nisi flumen alueo suo relicto, fluere ceperit inter insulam natam & agrum proximiorum. hoc enim casu, quamuis alterius ager ex aduersa parte propter ad crescentem aluicem, quem flumen reliquit, uideatur proximior esse: tamen eius manet insula

V. I. I. causa: Si insula in mari uel in flumine nascatur. Hec causa approbatur Instit. de rerum diuis. §. insula, hisce uerbis: Insula quæ in mari nata est (quod raro accidit) occupantis sit: nullius enim esse creditur. At insula in flumine nata (quod frequenter accidit) si quidem mediam partem fluminis tenet, communis est eorum qui ab utraque parte fluminis prope ripam prædia possident, pro modo scilicet latitudinis cuiusq; fundi, quæ prope ripam est. Quod si alteri parti proximior sit, eorum est tantum, qui ab ea parte prope ripam prædia possident. Concordat iisdem uerbis l. ad eod. 7. §. insula, ff. de acqu. rer. dom. Plane repugnat hisce l. si epistolam, 65. §. fin. ff. eod. tit. ubi Labeo: Si id quod in publico natum aut edificatum est (inquit) publicum est, insula quoque quæ in publico nata est, publica esse debet. Hanc antinomia glossa reconciliare quidem conatur, sed mihi satis non facit. Ea autem antinomia seposita, uideamus propositæ cause exceptiones. Plane si insula in flumine nata, tua fuerit, deinde inter eam insulam & contrariam ripam alia insula nata fuerit: mensura eo nomine erit instituenda à tua insula, non ab agro tuo, propter quem ea insula tua facta fuerit. nam quid interest, qualis ager sit, propter cuius propinquitatem posterior insula cuius sit quærat? l. si epistolam, 65. §. pen. ff. de acquir. rer. dom. Quod loco primæ exceptionis aduersus proposita uerba hæc: Si alteri parti proximior sit, & c. est notandum. Secunda exceptio hæc est: Nisi insula nata ita creuerit postea alluione, ut alterius fundo proximior sit facta, à quo ab initio fuit remotior. Hec exceptio approbatur l. insula, 56. in princ. ibi: uel etiam ut propior. ff. de acquir. rer. dom. cuius uerba uide paulo j. except. 4. repl. 1. Tertia exceptio hæc est: Nisi flumen alueo suo relicto, fluere ceperit inter insulam natam & agrum proximiorum. hoc enim casu, quamuis alterius ager ex aduersa parte propter ad crescentem aluicem, quem flumen reliquit, uideatur proximior esse: tamen eius manet insula

V. I. I. causa: Si insula in mari uel in flumine nascatur. Hec causa approbatur Instit. de rerum diuis. §. insula, hisce uerbis: Insula quæ in mari nata est (quod raro accidit) occupantis sit: nullius enim esse creditur. At insula in flumine nata (quod frequenter accidit) si quidem mediam partem fluminis tenet, communis est eorum qui ab utraque parte fluminis prope ripam prædia possident, pro modo scilicet latitudinis cuiusq; fundi, quæ prope ripam est. Quod si alteri parti proximior sit, eorum est tantum, qui ab ea parte pro

contra frontem uiciorum superioris atq; inferioris, uel etiam ut propior esset fundo eius, qui trans flumen habet. Quinta exceptio hæc est: Nisi cum diuisum esset flumen, deinde infra unitum, agrum alicuius in formam insulæ redegerit. Hæc exceptio approbatur Inst. de rer. diuis. §. insula, in fine, hisce uerbis: Quod si aliqua parte diuisum sit flumen, deinde infra unitum, agrum alicuius in formam insulæ redegerit: eiusdem permanet is ager, cuius & fuerat. Concordat l. adeo quidem. 7. §. insula, ibi: quod si ex uno. ff. de acquir. rer. dominio, his uerbis: Si ex uno latere proruperit flumen, & alia parte riuo nouo fluere cœperit, deinde infra nouus iste riuus in ueterem se conuerterit: ager qui à duobus riuis comprehensus in formam insulæ redactus est, eius est, cuius & fuit. Concordat item l. 1. §. cum flumini. C. de alluionibus, cuius uerba uide §. causa prox. in prin. Concordat item l. ergo. 30. §. tribus. ff. de acquir. rer. dom. ubi Pomponius: Tribus modis (inquit) insula in flumine fit. Vno modo, cum agrum, qui aluei non fuit, amnis circumfluit: altero, cum locum qui aluei esset, siccum reliquit, & circumfluere cœperit: tertio, cum paulatim coalluendo locum eminentem supra alueum fecit, & eum alluendo auxit. Duobus posterioribus modis priuata insula fit eius cuius ager propior fuerat, cum primùm extitit. nam & natura fluminis hæc est, ut cursu suo mutato, aluei causam mutet. nec quicquid interest, utrum de aluei duntaxat solo mutato, an de eo quod superfusum solo ueteri sit, queratur. utrunque enim eiusdem generis est. Primo autem illo modo causa proprietatis non mutatur. Sexta exceptio hæc est: Nisi non sustineatur insula alueo fluminis, sed in uirgultis sit, seu alia qualibet materia. Hæc exceptio approbatur l. si epistolam. 65. §. i. dem iuris. ff. de acquir. rer. dom. hisce uerbis: Si qua insula in flumine publico proxima tuo fundo nata est, ea tua est. Paulus: Videamus, ne hoc falsum sit de ea insula, quæ non ipsi alueo fluminis coheret: sed uirgultis, aut alia qualibet leui materia ita sustinetur in flumine, ut solum eius non tangat, atque ipsa mouetur. hæc enim propemodum publica atq; ipsius fluminis est insula. Septimæ exceptionis loco notandum, quod quoad usum, in flumine nata insula perinde ac ripa fluminis publica est. Quæ exceptio approbatur d. l. 65. §. si qua insula, hisce uerbis: Si qua insula in flumine nata propria tua est, nihil in ea publicum est. Paulus: Imò eo in genere insula est, quo ripæ fluminum, & littora mari proxima, quæ publica sunt non secus atque in continenti agro. At iurisconsultus: Eo in genere insula est, quo ripæ fluminum. Hoc loco sciendum est, quod ripa fluminum, quoad usum, publicæ sunt: quoad proprietatem, eorum sunt, quorum prædijs adherent. In-

stit. de rer. diuis. §. riparum. Hactenus de octaua adquirendi dominij causa.

IX. Causa: Mutatio aluei. Hæc causa approbatur Inst. de rerum diuis. §. quod si naturali, hisce uerbis: Quod si naturali alueo in uniuersum derelicto, ad aliam partem fluere cœperit: prius quidem alueus eorum est, qui prope ripam eius prædia possident: pro modo scilicet latitudinis cuiusq; agri, qui prope ripam sita. nouus autem alueus eius iuris esse incipit, cuius & ipsum flumen est, id est publicus, &c. Concordat item l. cum usufructu. 24. ibi: nam est. ff. quib. mod. usufruct. amitt. cuius uerba uide §. lib. 24. cap. 2. causa 5, except. 4. in prin. Sed hæc de iure stricto. Nam æquitate ratione exceptio proposita approbatur. quod prius distinctio loco notandum: quæ distinctio constat ex uerbis d. §. quod si toto, hisce: Non tamen is cuius ager fuerat, stricta ratione, &c. Item hisce: Sed uix est, ut id obtineat. Huic concordat l. ergo. 30. §. alluio. ff. de rerum dominio, his uerbis: Alluio agrum restituit eum, quem imperus fluminis totum abstulit. Itaq; si ager qui inter uiam publicam & flumen fuit, inundatio nem fluminis occupatus est: siue paulatim occupatus est, siue non paulatim, sed eodem impetu: recessu fluminis restitutus, ad pristinum dominij pertinet. Flumina enim censorum uice funguntur, ut ex priuato in publicum addicant, & ex publico in priuatum, Itaque sicuti hic fundus, cum alueus fluminis factus esset, fuisset publicus: ita nunc priuatus eius esse debet, cuius antea fuit. Altera distinctio, qua exceptio proposita stricto etiam iure approbatur, hæc est: Si non paulatim, sed inundatione facta flumen alicuius agrum occupauit, posteaq; inde recessit: tunc enim ager prioris domini manet. quæ distinctio approbatur uerbis Inst. §. quod si naturali, in fine, paulo superius propositis hisce: Alia sanè causa est, si cuius totus ager inundatus fuerit. neq; enim inundatio fundi speciem commutat. Et ob id, si recesserit aqua: palam est, eum fundum eius manere, cuius & fuit. Concordat d. l. 7. §. quod si toto, ibi: nouus autem. ff. de acquir. rer. dominio, hisce uerbis: Si cuius tamen totum agrum nouus alueus occupauerit: licet ad priorem alueum reuersum fuerit flumen, non tamen is cuius ager fuerat, stricta ratione quicquam in eo alueo habere potest: quia & ager ille qui fuerat, desijt esse, amissa propria forma: & qui uicinum prædium nullum habet, non potest ratione uicinitatis ullam partem in eo alueo habere, sed uix est, ut id obtineat. Concordat l. Attius. 38. ff. eod. tit. his uerbis: Attius fundum habebat secundum uiam publicam. inter uiam & flumen erat & ager Lucij Titij. flumen paulatim, primùm omnem agrum, qui inter uiam & flumen esset, aboleuit, deinde & uiam sustulit: postea rursus minutatim recessit, & alluione in antiquum locum redijt. Alpheus respondit, cum flumen agrum & uiam publicam abstulisset, eum agrum eius factum esse, qui trans flumen fundum habuisset: postea cum paulatim rere redijt, & ademisset ei cuius factus esset, addidisse ei cuius trans uiam ager esset, quoniam eius fundus proximus flumini esset: id autem quod publicum fuisset, nemini accessisse: nec tamen impedi-

impedimento uiam esse, quo minus ager, qui trans uiam alluione relictus esset, Attij fieret. nam ipsa quoq; uia fundi esset. Concordat item l. cum usufructu. 24. ibi: nam est. ff. quib. mod. usufruct. amitt. cuius uerba uide §. lib. 24. cap. 2. causa 5, except. 4. in prin. Sed hæc de iure stricto. Nam æquitate ratione exceptio proposita approbatur. quod prius distinctio loco notandum: quæ distinctio constat ex uerbis d. §. quod si toto, hisce: Non tamen is cuius ager fuerat, stricta ratione, &c. Item hisce: Sed uix est, ut id obtineat. Huic concordat l. ergo. 30. §. alluio. ff. de rerum dominio, his uerbis: Alluio agrum restituit eum, quem imperus fluminis totum abstulit. Itaq; si ager qui inter uiam publicam & flumen fuit, inundatione fluminis occupatus est: siue paulatim occupatus est, siue non paulatim, sed eodem impetu: recessu fluminis restitutus, ad pristinum dominij pertinet. Flumina enim censorum uice funguntur, ut ex priuato in publicum addicant, & ex publico in priuatum, Itaque sicuti hic fundus, cum alueus fluminis factus esset, fuisset publicus: ita nunc priuatus eius esse debet, cuius antea fuit. Altera distinctio, qua exceptio proposita stricto etiam iure approbatur, hæc est: Si non paulatim, sed inundatione facta flumen alicuius agrum occupauit, posteaq; inde recessit: tunc enim ager prioris domini manet. quæ distinctio approbatur uerbis Inst. §. quod si naturali, in fine, paulo superius propositis hisce: Alia sanè causa est, si cuius totus ager inundatus fuerit. neq; enim inundatio fundi speciem commutat. Et ob id, si recesserit aqua: palam est, eum fundum eius manere, cuius & fuit. Huic concordat item uerbis l. adeo quidem. 7. §. aliud sanè. ff. de acquir. rer. dom.

X. Causa: Si alienum quiddam nostro accesserit, nobis adquiretur. Quæ causa approbatur l. in rem. 23. §. si quis rei sue. ff. de rei uendicat. hisce uerbis: Si quis rei suæ alienam rem ita adiecerit, ut pars eius fieret: ueluti si quis statuam suam brachij aut pedem alienum adiecerit, aut scypho ansam uel fundum, uel candelabro sigillum, aut mensæ pedem: dominum eius totius rei eum effici, uereq; statuam suam distulerum, & scyphum, pleriq; rectè dicunt. Concordat d. l. 23. §. item quæcumq; in fine, cuius uerba uide §. except. 2. Concordat item l. sed si. 26. §. 1. ff. de acquir. rer. dom. his uerbis: Proculus indicat, hoc iure nos uti, quod Seruio & Labeoni placuisset: in quibus propria qualitas rei spectaretur, si quid additum esset, toti cedere: ut statuæ pes aut manus, scypho fundus aut ansa, lecto fulcrum, nauis tabula, ædificio cæmentum. tota enim eius sunt, cuius antea fuerant. Concordat item l. quidquid. 27. in prin. uerbis. at contra. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. causa 13. in prin. Huius causæ exemplum est, si in alicuius solo aliena materia sit ædificatum, materia enim solo cedit, quod

exemplum proponitur: l. adeo quidem. 7. §. cum in suo. ff. de acquir. rer. dom. his uerbis: Cum in suo solo alicuius ex aliena materia ædificauerit, ipse dominus intelligitur esse ædificij: quia omne quod inædificatur, solo cedit. Concordat d. l. 7. §. ex diuerso, cuius uerba uide §. cap. 8. reg. 7. except. 5. Concordat item ipsdem uerbis Inst. eod. tit. §. cum in suo. & §. ex diuerso. Item concordat l. redempt. 29. in prin. ff. de rei uendicat. his uerbis: Redemptores, qui luis cæmentis ædificant, statim cæmenta faciunt eorum, in quorum solo ædificant. Concordat item l. 2. in fine. C. de seruitut. & aqua, his uerbis: In aliena possessione operis facti domini, quod in eadem causa manet, ad eum pertinet, cuius est possessio. Concordat item l. status. 41. ff. de acquir. rer. dom. cuius uerba cum alijs concordantibus uide §. lib. 12. cap. 10. reg. 16. Aliud propositæ causæ exemplum est, si supra alterius parietem aliena materia sit ædificatum. nam hoc casu materia parieti cedit, quod exemplum proponitur l. si supra. 28. ff. de acquir. rer. dom. his uerbis: Si supra suum parietem uicinus ædificauerit: proprium eius id quod ædificauerit fieri, Labeo & Sabinus aiunt. Sed Proculus, tuum proprium: quemadmodum tuum fieret, quod in solo tuo alius ædificasset. Quod uerius est. Concordat l. 2. in prin. C. de rei uendicat. his uerbis: Si inferiorem partem ædificij, quæ solum contingit, ad te pertinere probare potes: eam quam uicinus imposuit, accessisse dominio tuo, non ambigitur. Sed & id quod in solo tuo ædificatum est, quoad in eadem causa manet, iure ad te pertinet. si uerò, &c. Aliud insuper propositæ causæ exemplum est, si planta in alieno solo posita sit, uel radices egerit, quod exemplum proponitur l. adeo quidem. 7. §. si alienam. ff. de acquir. rer. dom. his uerbis: Si alienam plantam in meo solo posuero, mea erit. ex diuerso, si meam plantam in alieno solo posuero, illius erit: in modo utroq; casu radices egerit, ante enim quam radices egerit, illius permanet, cuius & fuit. His conueniens est, quod si uicini arbor ita terram meam presserit, ut in meum fundum radices egerit, meam effici arborem: rationem enim non permittere, ut alterius arbor intelligatur, quam cuius in fundo radices egisset. Et ideo prope confinium arbor posita, si etiam in uicinum fundum radices egerit, communis est regione cuiusq; prædij. Concordat Inst. de rer. diuis. §. si Titius, his uerbis: Si Titius alienam plantam in solo suo posuerit, ipsius erit. Et ex diuerso, si Titius suam plantam in Mæuij solo posuerit, Mæuij planta erit: si modo utroq; casu radices egerit. ante enim quam radices egerit, eius permanet cuius fuerat. Adeo autem ex eo tempore, quo radices egerit planta, proprietates eius commutatur, ut si uicini arbor ita terram Titij presserit,

utin eius fundum radices egerit, Titij effi-
 ci arborem dicamus. Ratio enim non per-
 mittit, ut alterius arbor esse intelligatur,
 quam cuius in fundum radices egerit. Eti-
 deo prope confinium arbor posita, si etiam
 in vicini fundum radices egerit, communis
 fit. Concordat item l. item Pomponius. 5. §. de arbore.
 ff. de rei uendicat. cuius uerba uide §. except. 4. Con-
 cordat item l. si quis. 21. C. de rei uendicat. his uerbis: Si
 quis sciens alienū agrum conseruit, uel plan-
 tas imposuit: postquā hæ radicibus terram
 fuerint amplexæ, solo cedere rationis est.
 domini enim magis segerem uel plantas,
 quam per huiusmodi factum solum suum
 facit. Sanè qui bona fide possidens hæc fe-
 cerit, per doli mali exceptionem contra uin-
 dicantem dominium seruare sumptus, iu-
 ris autoritate significatum est. Quod de ar-
 bore que in alieno solo radices egerit, dictum est, idem
 quoque de crusta ex unius fundo in alterius fundum pro-
 lapsa, si coaluerit, est dicendum. quod exemplum pro-
 ponitur l. hoc amplius. 9. §. Alphenus. ibi ita demum au-
 tem. ff. de damno infecto. cuius uerba uide 7. libro 27.
 cap. 3. quæst. 3. causa 2. Aliud propositæ cause exem-
 plum est, si alicuius frumentum in alieno solo satum sit.
 hoc enim frumentum domino soli acquiritur. quod ex-
 emplum proponitur Inst. de rer. diuis. §. qua ratione,
 his uerbis: Quæ ratione plantæ, quæ terræ co-
 alescunt, solo cedunt: eadem ratione fru-
 menta quoque, quæ sata sunt, solo cedere in-
 telliguntur. Concordat iisdem uerbis l. qua ratione.
 9. in prin. ff. de adq. rer. dom. Sed et concordat l. si po-
 stea. 23. ff. de rei uendicat. his uerbis: Si fundi posses-
 sor cum excoluisset, seu uisisset, postea fun-
 dus euincatur: constituta tollere non potest.
 Concordat item l. si quis. 11. C. eod. tit. cuius uerba uide §.
 prox. Aliud denique propositæ cause exemplum propo-
 nitur in ijs quæ chartis membranarum inscribuntur, d.
 l. 9. §. litteræ. ff. de adq. rer. dom. his uerbis: Litteræ
 quoque, licet aureæ sint, perinde chartis mem-
 branarum cedunt, atque solo cedere solent ea
 quæ ædificantur, aut feruntur. Ideoque, si in
 chartis membranarum tuis carmen, uel hi-
 storiam, uel orationem scripsero: huius o-
 peris non ego, sed tu dominus esse intelli-
 geris. Sed si à me petas tuos libros tuasue
 membranas, nec impensas scripturæ soluere
 uelis: potero me defendere per exceptio-
 nem doli mali, utique, si bona fide eorum pos-
 sessionem nactus sum. Concordat iisdem prope-
 modum uerbis Inst. eod. tit. §. litteræ. Sed et concordat
 l. in rem. 22. §. sed et id. ff. de rei uendicat. cuius uerba
 uide paulo inferius except. prox. Sed hæc uerba exem-
 pla propositæ cause sunt enumerata. Planè huius cau-
 sæ exceptio prima hæc est: Nisi res maior minori, uel
 preciosior minus preciosæ accedat. tunc enim non illa
 huic, sed potius hæc illi cedit. quæ exceptio approbatur
 l. quidquid. 27. §. fin. ff. de adq. rer. dom. his uerbis:
 Cum partes duorum dominorum ferrami-

natione cohererent, & quæreretur utri ce-
 derent: Celsius ait, pro portione rei existi-
 mandum, uel pro precio cuiusque partis. Sed
 si neutra alteri accessio est: uideamus, ne
 aut utriusque esse dicenda sit, sicuti massa con-
 fusa, aut eius cuius nomine ferruminata
 est? Sed Proculus & Pegasus existimant,
 suam cuiusque rem manere. Huius exceptionis
 exemplum proponitur Inst. de rerum diuis. §. si quis in
 aliena tabula, his uerbis: Si quis in aliena tabula
 pinxerit, quidam putant tabulam picturæ
 cedere: alijs uidetur picturam (qualiscunque
 sit) tabulæ cedere. Sed nobis uidetur me-
 lius esse, tabulam picturæ cedere. Ridiculū
 est enim, picturam Appellis uel Parrhasij in
 accessione uilissimæ tabulæ cedere. Con-
 cordat huic exemplo l. qua ratione. 9. §. sed non ut lite-
 ræ. ff. de adq. rer. dom. his uerbis: Non ut litteræ char-
 tis membranarum cedunt, ita solent picturæ
 tabulis cedere: sed ex diuerso placuit, tabu-
 las picturæ cedere. utique, tamen conueniens
 est, domino tabularum aduersus eum qui
 pinxerit, si in tabulas possideat, utile actio-
 nem dari: qua ita efficiatur experiri pote-
 rit, si picturæ impesam exoluerit. Alioquin
 noceret ei doli mali exceptio: utique, si bona
 fide possessor fuerit qui pinxerit. Aduersus
 dominum uerò tabularum ei qui pinxit, di-
 rectam uindicationem competere dicimus:
 ut tamen precium tabularum inferat, alio-
 quin noceret ei doli mali exceptio. Ait Imp.
 in d. §. si quis in aliena: Quidam putant tabulam
 picturæ cedere. Huius sententiæ est Paulus iuris-
 consultus l. in rem. 22. §. sed et id. ff. de rei uendicat. his
 uerbis: Id quod in charta mea scribitur, aut in
 tabula mea pingitur, statim meum fit: licet
 de pictura quidam contra senserint propter
 precium picturæ: sed necesse est ei rei cedi,
 quod sine illa esse non potest. Hæc sententia
 Pauli, quoad picturam, ab Imp. Iuliano reprobat
 uerbis paulo superius propositis hisce: Sed nobis ui-
 detur melius esse, tabulam picturæ cedere,
 &c. Planè propositæ exceptionis replicatio prima
 est in literis: quæ quamuis aureæ sint, & ob id precio-
 siores, tamen chartæ cedunt minus preciosæ. quæ re-
 plicatio approbatur per ea quæ proposita sunt §. ead.
 causa, exemplo ultimo. Altera replicatio in purpura
 uestimento uiliiori intexta, proponitur Inst. de rerum
 dom. §. si tamen alienam, his uerbis: Si alienam pur-
 puram uestimento suo quis intexuerit: li-
 cet preciosior sit purpura, tamen accessio-
 nis uice cedit uestimento: & qui dominus
 fuit purpuræ, aduersus eum qui subripuit,
 habet furti actionem & conditionem, siue
 ipse sit qui uestimentum fecit, siue alius. nam
 extinctæ reæ, licet uindicari non possint, con-
 dici tamen furibus, & quibusque alijs posses-
 sionibus possunt. Secunda propositæ cause excep-
 tio est: Nisi utraque res eiusdem quantitatis atque æsti-
 mationis

*si eam coal-
 uerit: qd. si in
 coaluerit dicitur
 tam dicitur
 qd. si eam coal-
 uerit in anctis*

mationis sit, tunc enim neutra alteri accessionis uice ce-
 dit, sed manet eius cuius fuit. quæ exceptio approbatur
 l. quidquid. 27. §. fin. ff. de adq. rer. dom. cuius uerba
 uide §. except. prox. in prin. Tertia exceptio est: Nisi
 corpus sit ex distantibus capitibus, ut grex, &c. hoc e-
 nim casu, si aliena ouis in nostrum gregem peruenerit,
 non ideo ea ouis nostra est, sed dominus eam potest uin-
 dicare. Quæ exceptio approbatur l. in rem. 23. §. at in
 ijs corporibus. ff. de rei uindicat. hisce uerbis: At in ijs
 corporibus, quæ ex distantibus capitibus
 essent, constat singulas partes retinere suam
 propriam speciem, ut singuli homines & sin-
 gulæ oues: ideoque, posse me gregem uindi-
 care, quamuis aries tuus sit immixtus: sed
 & te arietem uindicare posse. Quarta excep-
 tio est: Nisi arbor in alienum solum translata nondum
 coaluerit. Quæ exceptio approbatur l. sed si. 26. §. pen-
 ult. ff. de adq. rer. dom. hisce uerbis: Arbor radi-
 citus eruta, & in alio loco posita, priusquam
 coaluerit, prioris domini est: ubi coaluerit, 20
 agro cedit: & si rursus eruta sit, non ad prio-
 rem dominum reuertitur. nam credibile est,
 alio terræ alimento aliam factam arborem
 esse. Concordat l. item Pomponius. 5. §. de arbore, in
 fine. ff. de rei uindicat. his uerbis: De arbore quæ
 in alienum agrum translata coaluit, & radi-
 ces immisit, Varrus & Nerua utilem in rem
 actionem dabant, nam si nondum coaluit,
 mea esse non delinet. Concordat item Inst. de
 rerum diuis. §. si Titius. ibi tamen enim. item l. adeo qui-
 dem. 7. §. si alienam. ibi: si modo. ff. de adq. rer. dom.
 quorum uerba uide §. ead. causa, in prin. in exemplo
 arboris translate. Quinta exceptio est: Nisi ædifi-
 cium, quod in alieno solo positum est, sit mobile. quæ
 exceptio approbatur exemplo l. si Titius. 60. ff. de ad-
 quir. rer. dom. hisce uerbis: Titius horreum fru-
 mentarium nouum, ex tabulis ligneis fa-
 ctum mobile, in Seij prædio posuit. Quæri-
 tur, uter horrei dominus sit? Respondi, se-
 cundum ea quæ proponerentur, non esse
 factum Seij. Sexta exceptio est: Nisi res aliena
 nostra rei adiecta, rursus sit separata. Hæc exceptio ap-
 probatur l. habitator. 59. ff. de rei uindicat. hisce uerbis:
 Habitator in aliena ædificia fenestras & o-
 stia imposuit, eadem post annum dominus
 ædificiorum dempsit. quæro, is qui im-
 posuerat, possitne ea uindicare? Respondi,
 posse. nam quæ alienis ædificijs connexa
 essent, ea quam diu iuncta manerent, eorun-
 dem ædificiorum esse simul atque inde dem-
 50
 pta essent, cōtinuè in pristina causam re-
 uerti. Concordat l. quæ religiosis. 43. ff. de rei uen-
 dicat. his uerbis: Quæ religiosis adhaerent, reli-
 giosa sunt. Et ideo nec lapides in ædifi-
 cati, postquam remoti sunt, uindicari pos-
 sunt. Per in factum autem actionem petito-
 ri extra ordinem subuenitur, ut is qui hoc
 fecerit, restituere eos compellatur. Sed si a-
 lieni sine uoluntate domini in ædificati fue-

rint, & nondum destructo monumento in
 hoc detracti erunt, ut alibi reponerentur:
 poterunt à domino uindicari. Quod si in
 hoc detracti erunt, ut reponerentur: simili-
 ter dominum repetere eos posse constat:
 Ait iuriconsultus: Nec lapides in ædificati. Sci-
 licet à domino, tunc enim nec remoti possunt uindi-
 cari, ut repl. dicitur. Secus, si ab alio sint in ædificati.
 tunc enim remoti poterunt à quodam domino uindi-
 cari, ut subicit iuriconsultus. Ait insuper: Qui hoc
 fecerit. Id est, lapides remouerit. Concordat item
 propositæ exceptioni l. 3. C. de rei uendicat. cuius uer-
 ba uide §. ead. causa, in prin. Concordat item Inst. de
 rerum diuis. §. cum in suo, in fine, his uerbis: Cum in
 suo solo aliquis ex aliena materia ædifica-
 uerit, ipse intelligitur dominus ædificij:
 quia omne quod solo in ædificatur, solo ce-
 dit. Nec tamen ideo is qui materiam domi-
 nus fuerat, definit dominus eius esse: sed
 tantisper neque uindicare eam potest, neque
 ad exhibendum de ea re agere, propter le-
 gem XI l. Tabularum: qua cauetur, ne quis
 tignum alienum, ædibus suis iunctum, exi-
 mere cogatur, sed duplum pro eo prætor,
 per actionem quæ uocatur de tigno iuncto.
 Appellatione autem tigni omnis materia
 significatur, ex qua ædificia fiunt. Quod ideo
 protulit, ne ædificia rescindi necessè
 sit. Quod si aliqua ex causa dirutum sit æ-
 dificium, poterit materiam dominus, si non
 fuerit duplum iam consecutus, tunc eam uin-
 dicare, & ad exhibendum de ea re agere.
 Concordat iisdem prope uerbis l. adeo quidem. 7. §. cum
 in suo, in fine. ff. de adq. rer. dom. Planè propositæ
 exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi ferrumina-
 tione adiuncta fuerit res aliena, tunc enim, quamuis ab-
 rupta sit, prior dominus eam uindicare nequit. Quæ
 replicatio approbatur l. in rem. 23. §. item quæcun-
 que. ibi dicit enim. ff. de rei uendicat. cuius uerba uide paulo
 inferius except. 7. Secunda replicatio est: Nisi arbor,
 quæ in alterius agro coaluit, rursus sit diruta. Quæ re-
 plicatio approbatur l. sed si. 26. §. penult. ff. de adq. rer.
 dom. cuius uerba uide paulo superius except. 4.
 Tertia replicatio est: Nisi quis sua materia in alterius
 solo ædificauerit, hic enim etiam diruto ædificio, mate-
 riam uindicare non potest. Quæ replicatio approba-
 tur Inst. de rerum diuis. §. ex diuerso, hisce uerbis: Si
 quis in alieno solo ex sua materia domum
 ædificauerit, illius sit domus, cuius & solum
 est. Sed hoc casu materiam dominus pro-
 prietatem eius amittit: quia uoluntate eius
 intelligitur esse alienata, utique, si non igno-
 rabat se in alieno solo ædificare. Et ideo li-
 cet diruta sit domus, materiam tamen uen-
 dicare non potest. Concordat iisdem ferè uerbis
 d. l. 7. §. ex diuerso. ff. de adq. rer. dom. Item concor-
 dat l. quæ religiosis. 43. in prin. ff. de rei uendicat. cuius
 uerba uide §. ead. except. in prin. Ait lex: Uique
 si non ignorabat se in alieno solo ædificare

Ex his uerbis elicitur aduersus propositam replicatio-
nem duplicatio prima hęc: Nisi ignorauerit edificator
solum esse alienum. Secunda duplicatio est: Nisi non
donandi animo sua materia in alterius solo adifi-
cauerit. quę duplicatio approbatur l. 2. in fine. C. de rei
uendicat. cuius uerba uide s. ead. causa, in prin. Quar-
ta replicatio est: Nisi cum quis aliena materia in suo so-
lo edificasset, edificium longo tempore sit usucaptum.
tunc enim, quamuis dirutum sit edificium, materiam
prior dominus uendicare non potest. Quę tamen re-
plicatio reprobat. l. adeo quidem. 7. §. illud re. ff. de
acquir. rer. dom. hęc uerbis: Illud re. ff. de quęri-
tur, an si id edificium uendiderit is qui æ-
dificauerit, & ab emptore longo tempore
usucaptum, postea dirutum sit, adhuc do-
minus materię uendicationem eius habeat? Causa
dubitationis est, an eo ipso quod
uniuersitas edificij longo tempore capta
est, singulę quoque res, ex quibus consta-
bat, captę essent, quod non placuit. Concor-
dat l. in rem. 23. §. fin. ff. de rei uendicat. ubi Paulus: Si
quis ex alienis cęmentis (inquit) in solo suo
ædificauerit, domum quidem uendicare
poterit, cęmenta autem resoluta prior do-
minus uendicabit, etiam si post tempus u-
sucapionis dissolutum sit edificium, quā
à bonę fidei emptore possessum est. Nec
enim singula cęmenta usucipiuntur, et si
domus per temporis spacium nostra fiat.
Quinta replicatio est: Nisi dominus antea furti uel de
tigno iuncto adione poenam sit consecutus. Hęc repli-
catio approbatur instit. de rer. diuis. §. cum in suo, in
fine. ibi: si non fuerit duplum iam consecutus. cuius re-
liqua uerba uide paulo superius ead. except. in prin.
Huic tamen uidetur contradicere l. 2. ff. de tigno iun-
cto, his uerbis: Sed et si, &c. Hęc de sexta exceptio-
ne cum suis replicationibus. Septima exceptionis lo-
co notandum, quod prior dominus, cuius res rei no-
stre accessit, ad exhibendum agere possit ut separetur,
et tunc eam separatam uendicare. Quę exceptio ap-
probatur l. in rem. 23. §. item quecumq; alijs iuncta. ff.
de rei uendicat. hęc uerbis: Quę cumq; alijs iun-
cta siue adiecta accessionis loco cedunt, ea
quamdiu coherent, dominus uendicare
non potest: sed ad exhibendum agere po-
test, ut separentur, & tunc uendicentur, sci-
licet excepto eo quod Celsus de ferrumi-
natione scribit. Dicit enim: Si statua suę fer-
ruminatione iniunctum brachium sit, uni-
tate id maioris partis consumi: & quod se-
mel alienum factum sit, etiam si inde abrup-
tum sit, redire ad priorem dominum non
possit. Non idem est in eo quod applumba-
tum sit: quia ferruminatione per eandem ma-
teriam facit confusionem, plumbatura ue-
rò non idem efficit. Ideoq; in omnibus his
casibus, in quibus neque ad exhibendum,
neque in rem locum habet, in factum actio
necessaria est. Hęc uerbis exceptio proposita

approbatur, simul etiam distinguitur. Ait enim iuris-
consultus: Scilicet excepto eo quod Celsus
de ferruminatione scribit, &c. Quibus uer-
bis replicatio introducit aduersus dictam exceptio-
nem, hęc scilicet: Nisi ferruminatione res rei iuncta
sit. tunc enim ad exhibendum ut separetur, agi non
potest, sed actione in factum, ut subiicit. Ferruminatione
autem iunctum uidetur, quando eiusdem materię sunt
et id quod iungitur, et id cui iungitur, et id per quod
iungitur: puta, quando ferro ferrum mediante ferro
iungitur, argento argentum mediante argento, &c.
quando autem id per quod sit iunctura, alterius est ma-
terię, applumbatura dicitur: ut ex propositis iuriscon-
sulti uerbis licet colligere. Ait enim: Ferrumina-
tio per eandem materiam facit confusio-
nem, plumbatura uerò non idem efficit.
Hoc casu ad exhibendum agi potest ut separetur, illo
uerò minime. Planè si duabus rebus diuersorum do-
minorum ferruminatione iunctis, neutra alteri accef-
sionis loco cedat, suam quisque rem retinet. Quod ap-
probatur l. quidquid. 27. §. fin. ff. de acquir. rer. dom.
cuius uerba uide paulo s. except. 1. Porro recipit et
aliam replicationem proposita exceptio, hanc uideli-
cet: Nisi tignum alienis ædibus iunctum sit, uel aliena
materia in alicuius solo edificata sit. Hęc enim casu-
bus materię uel tigni dominus, stante edificio, ad ex-
hibendum agere non potest, sed de tigno iuncto actio ei
competit. Quę replicatio approbatur instit. de rerum
diuis. §. cum in suo solo. ibi: nec tamen ideo, cuius uer-
ba uide s. except. prox. in prin. Concordat ipsdem uer-
bis l. adeo quidem. 7. §. cum in suo. ibi: nec tamen ideo.
ff. de acquir. rer. dom. Sed et concordat l. gemma. 6.
cum l. sequente, in prin. ff. de exhibendum. cuius uerba
uide §. capite 10. quęst. 4. causa 4. Item concordat l. in
rem. 23. §. penultim. ff. de rei uendicat. his uerbis: Ti-
gnum alienum ædibus iunctum nemo uen-
dicare potest propter legem XII. Tabula-
rum: neque eo nomine ad exhibendum agi,
nisi aduersus eum qui sciens alienum iun-
xit ædibus. Sed est actio antiqua de tigno
iuncto, quę in duplum ex lege XII. Tabu-
larum descendit. Proposita replicationis duplica-
tio prima hęc est: Nisi sciens quis tignum alienum æ-
dibus suis iunxerit. quę duplicatio approbatur uerbis
iam propositis hęc: Nisi aduersus eum qui sci-
ens alienum iunxit ædibus. Huic concordat
l. 1. ff. de tigno iuncto, his uerbis: Lex duodecim
Tabularum neq; soluere permittit tignum
furtiuum ædibus uel uineis iunctum, neq;
uindicare. Quod prouidenter lex efficit,
ne uel ædificia sub hoc prætextu diruan-
tur, uel uinearum cultura turbetur: sed in
eum qui conuictus est iunxisse, in duplum
dat actionem. Sed & ad exhibendum danda
est actio. nec enim parci oportet ei qui sci-
ens alienam rem ædificio inclusit iunxitis,
non enim sic eum conueniemus, quasi pos-
sidentem: sed ita, quasi dolo malo fecerit,
quo minus possideat. Altera proposita repli-
cationis

cautionis duplicatio est: Nisi tignum sciente et uolente
domino sit iunctum. quę duplicatio approbatur l. de
eo. 63. ff. de donat. inter uirū et uxor. cuius uerba cum
concordantibus uide §. lib. 35. cap. 8. except. 35. Hęc de se-
ptima exceptione: de qua uide plura §. lib. 47. cap. 13.
Octaua exceptio est: Nisi is cuius rei res aliena adiecta
est, precium rei adiectę non præstat. Hęc exceptio ap-
probatur l. in rem. 23. §. in omnibus igitur. ff. de rei uen-
dicat. hęc uerbis: In omnibus istis casibus, in
quibus mea res per præualentiam alienam
rem trahit, meamq; efficit, si eam rem uen-
dicem, per exceptionem doli mali cogat
precium eius quod accessit, dare. Concordat
instit. de rer. diuis. §. ex diuerso, in fine, his uerbis: Il-
lud constat, si in possessione constituto æ-
dificatore, soli dominus petat domū suam
esse, nec soluat precium materię, & merce-
des fabrorum: posse eum per exceptionem
doli mali repelli, utiq; si bonę fidei posses-
sor fuerit, qui ædificauit. Nam scienti alie-
num solum esse, potest obijci culpa, quod
ædificauerit temerè in eo solo, quod intel-
ligebat alienum esse. Concordat item institut.
eod. tit. §. qua ratione. ibi: ceterum sicut, his uerbis: Si-
cut is qui in alieno solo ædificauit, si ab eo
dominus petat ædificiū, defendi potest per
exceptionem doli mali, secundum ea quę
diximus: ita eiusdem exceptionis auxilio
tutus esse potest is, qui alienum fundum
sua impensa bona fide conseruit. Concordat
item instit. d. tit. §. unde si à domino, his uerbis: Si à do-
mino tabulę imaginem possidente is qui
pinxit, eam petat, nec soluat precium tabu-
lę: poterit per exceptionem doli mali sub-
moueri. At si is qui pinxit, eam possideat:
consequens est, ut utilis actio domino tabu-
lę aduersus eum detur: quo casu, si non sol-
uat impensam picturę, poterit per exce-
ptionem doli mali repelli, utiq; si bonę fi-
dei possessor fuerit ille qui picturam impo-
suit. Illud enim palam est, quod siue is qui
pinxit subripuit tabulę, siue alius: compe-
tit domino tabularum furci actio. Concordat
item instit. eod. tit. §. literę. ibi: sed si à Titio, cuius uerba
uide s. ead. causa, in prin. exemplo ultimo. Concordat
item l. qua ratione. §. in prin. ibi: ceterum. ff. de acquir.
rer. dom. his uerbis: Sicut is qui in alieno solo
ædificauit (si ab eo dominus soli petat ædi-
ficiū) defendi potest per exceptionem
doli mali: ita eiusdem exceptionis auxilio
tutus esse poterit, qui alienum fundum sua
impensa conseruit. Concordat item d. l. §. literę.
ibi: sed si à me. cuius uerba uide s. ead. causa, in prin.
exemplo ultimo. Concordat item l. si quis. 11. in fine. C.
de rei uendicat. cuius uerba uide s. ead. causa, in prin.
inter exempla. Sed et concordat l. si in. 16. C. eod. tit. his
uerbis: Si in area communi domum aliquis
extruxit, hanc uobis communem iuris fecit
ratio: cuius portionem ab eo qui bona fide

possidens ædificauit, si uelis uindicare, sum-
ptus offerre debes, ne doli mali possis ex-
ceptione submoueri. Concordat item l. cum uir.
10. ff. de doli mali exceptione, his uerbis: Cū uir aut
uxor in area sibi donata aliquid edificasset:
pleriq; placet, doli mali exceptione oppo-
sita, rem seruari posse. Concordat item l. in au-
tem. 27. §. in re petita. ff. de rei uendicat. cuius uerba cum
alijs plurib. concordantibus uide §. cap. 8. reg. 7. Sed et
propositę exceptionis replicationes uide ibidem. No-
na exceptio est: Nisi rei communi quis rem suam pro-
prietate adiecerit. tunc enim res adiecta non nisi pro par-
te alteri socio acquiritur. Quę exceptio approbatur
exemplo edificij, l. si in area. 16. C. de rei uendicat. cu-
ius uerba uide s. except. prox. in fine. Decima exce-
ptio est: Nisi in mari uel littore maris edificauerit. tunc
enim edificium eius manet, qui edificauit. Quę exce-
ptio approbatur l. 1. §. quod si quis in mari. ff. de operis
noui nunciat. hęc uerbis: Si quis in mari uel in
littore ædificet, licet in suo non ædificet, iu-
re tamen gentium suum facit. Plura de hac re
uide §. causa prox. Undecima exceptio est: Nisi id cui
fructus accedit, ab alio bona fide possideatur. tunc enim
ei à quo possidetur, nō domino fructus acquiritur. quę
exceptio approbatur l. qui scit. 15. §. in alieno. ff. de usu-
ris. cuius uerba uide §. causa 16. in prin. Duodecima
exceptionis loco notandū, quod is cuius res rei alienę
est adiecta, actionem furci et conditionem habeat. Quę
exceptio approbatur instit. de rer. diuis. §. si tamen alie-
nam, hęc uerbis: Et qui dominus fuit purpu-
rę, aduersus eum qui subripuit, habet furci
actionem & conditionem, siue ipse sit qui
uestimentum fecit, siue alius. nam extinctę
res licet uindicari non possint, condici ta-
men furibus & quibusq; alijs possessoribus
possunt. Concordat instit. eod. tit. §. si quis in aliena
tabula. ibi: illud enim palam, cuius uerba uide s. ex-
cept. 8. Decimatercia exceptio est: Nisi insectę ma-
terię confuse sint, quę pristinam suam speciem retinent.
tunc enim corpus comunicatur. de quo uide §. causa 13.
X. i. Causa: Si quis in mari uel in littore maris ædifi-
cauerit, locus ille in quo edificatum est, cedit edificio,
et acquiritur edificanti. quę causa approbatur l. quod
in. 14. ff. de acquir. rer. dom. his uerbis: Quod in lit-
tore quis ædificauerit, eius erit. nam littora
non ita publica sunt, ut ea quę in patrimo-
nio populi sunt, sed ut ea quę primum à na-
tura prodita sunt, & in nullius adhuc domi-
nium peruenerunt: nec dissimilis eorū con-
ditio est atque piscium & ferarum, quę si-
mulatq; apprehensę sunt, sine dubio eius
in cuius potestatem peruenerunt, dominij
sunt. Concordat l. ergo. 30. §. fin. ff. eod. tit. his uerbis:
Si pilas in mare iactauerim, & supra eas æ-
dificauerim: continuò edificium meum fit.
Item si in sulam in mari ædificauerim, con-
tinuò mea fit: quoniam id quod nullius est,
occupantis fit. Propositę causę exceptio prima
hęc est: Nisi edificium rursus sit dirutum, quę exceptio

approbatur l. soli. 6. in princ. ff. de rer. diuis. his uerbis: Soli domini constituitur, qui in litore maris ædificauit: sed quædiu ædificium manet. Alioquin ædificio dilapso, quasi iure postliminij reuertitur locus in pristinam causam: & si alius in eodem loco ædificauerit, eius fiet. Concordat d. l. 14. §. illud uidentium, his uerbis: Illud uidentium est, sublato eo ædificio, quod in litore positum erat, cuius conditionis is locus sit: hoc est, utrum maneat eius cuius ædificium fuit, an rursus in pristinam causam recidat, perindeq; publicus sit, ac si nunquam in eo ædificatum fuisset? quod propius est ut existimari debeat, si modò recipit pristinam littoris speciem. *Secunda proposita cause exceptio est: Nisi sine decreto quis in litore maris ædificauerit. Hæc exceptio approbatur l. quamuis. 50. ff. de acquir. rer. dom. his uerbis: Quæuis quod in litore publico uel in mari extruxerimus, nostrum fiat: tamen decretum prætoris adhibendum est, ut id facere liceat: imò etiam manu prohibendus est, si cum in commodo cæterorum id faciat, nam ciuile eum actionem de faciendo nullam habere, non dubito. Tertia exceptio est: Nisi non in litore maris, sed in ripa fluminis ædificet. Hæc exceptio approbatur l. qui autem. 15. ff. de acquir. rer. dom. his uerbis: Qui autem in ripa fluminis ædificat, non suum facit. Huic similis est causa, si quis in aliena tabula pinxerit, nam ex huic tabula dominium eo acquiritur: de quo paulo superius causa prox. except. i.*

XII. *Causa: Si species ex aliena materia sit facta, ei qui fecit, materia illa acquiritur. Hæc causa approbatur, declaratur simul et distinguitur Instit. de rer. diuis. §. quum ex aliena, hisce uerbis: Quum ex aliena materia species aliqua facta sit ab aliquo, quæri solet, quis eorum naturali ratione dominus sit: utrum is qui fecerit, an potius ille qui materiæ dominus fuerit? Ut ecce, si quis ex alienis uuis aut oliuis aut spicis, uinum aut oleum aut frumentum fecerit, aut ex alieno auro uel argento uel ære uas aliquod fecerit, uel ex alieno uino & melle mulsum miscuerit, uel ex medicamentis alienis emplastrum aut collyrium composuerit, uel ex aliena lana uestimentum fecerit, uel ex alienis tabulis nauem uel armarium uel subfellia fabricauerit. Et post multam Sabinianorum & Proculianorum ambiguitatem, placuit media sententia existimantium, Si ea species ad priorem & rudem materiam reduci possit, eum uideri dominum esse, qui materiæ dominus fuerit: si non possit reduci, eum potius intelligi dominum qui fecerit. ut ecce, uas constat potest ad rudem materiam æris, uel argenti, uel auri reduci: uinum autem, uel oleum, aut frumentum, ad uuas, uel oliuas, uel spicas reuerti non potest: at ne*

mulsum quidem ad uinum & mel resolui potest, &c. Concordat l. adeo quidem. 7. §. cum quis ex. ff. de acquir. rer. dom. his uerbis: Cum quis ex aliena materia speciem aliquam suo nomine fecerit: Nerva & Proculus putant, hunc dominum esse qui fecerit: quia quod factum est, antea nullius fuerit. Sabinus & Caspius magis naturalem rationem efficere putant, ut qui materiæ dominus fuerit, idem eius quoq; quod ex eadem materia factum sit, dominus sit: quia sine materia nulla species effici possit. ueluti si ex auro, uel argento, uel ære tuo aliquod uas fecero: uel ex tabulis tuis nauem, aut armarium, aut subfellia: uel ex lana tua uestimentum: uel ex uino & melle tuo mulsum: uel ex medicamentis tuis emplastrum, aut collyrium: uel ex uuis, aut oliuis, aut ex spicis tuis uinum, uel oleum, uel frumentum. Est tamen etiam media sententia rectè existimantium, si species ad materiam reuerti possit, uerius esse quod Sabinus & Caspius senserunt: si non possit reuerti, uerius esse quod Nerva & Proculo placuit. Ut ecce, uas constat ad eandem massam auri, uel argenti, uel æris reuerti potest: uinum uerò, uel oleum, uel frumentum ad uuas, & oliuas, & spicas reuerti non potest: ac ne mulsum quidem ad mel & uinum, uel emplastrum aut collyria ad medicamenta reuerti possunt. Concordat item l. quequid. 27. §. ubi simul. ff. eod. tit. his uerbis: Vbi simul plura contribuuntur, ex quibus unum medicamentum sit, aut coctis odoribus unguenta faciunt: nihil hic suum uerè dicere potest prior dominus. quare potissimum est existimari, cuius nomine factum sit, eius esse. *Proposita cause exceptio prima hæc est: Nisi species facta ad priorem et rudem materiam reuerti possit. quæ exceptio constat ex uerbis l. iam propositis hisce: Est tamen etiam media sententia rectè existimantium, &c. uem uerbis paulo superius propositis hisce: Et post multam Sabinianorum & Proculianorum ambiguitatem, &c. Concordat item l. in omnibus. 24. ff. de acquir. rer. dom. his uerbis: In omnibus quæ ad eandem speciem reuerti possunt, dicendum est, si materia manente species dicitur fortè mutata sit: ueluti si ex ære meo statuam, aut ex argento scyphum fecisses: me dominum manere eorum. Planè exceptionis propositæ replicatio prima hæc est: Nisi uoluntate domini ex eius materia alius sibi speciem fecerit. Quæ replicatio approbatur l. nisi. 25. ff. eod. tit. hisce uerbis: Nisi uoluntate domini alterius nomine id factum sit. propter consensum enim domini tota res eius sit, cuius nomine facta est. *Secunda replicatio est: Nisi species iam facta alienam materiam adiecerit. de qua re dictum est supra causa 10. Exemplum est l. quidquid. 27. in princ. ff. de acquir. rer. dom.**

ubi

ubi Pomponius: Si tuum scyphum (inquit) alieno plumbo plumbaueris, alienouæ argento ferruminaueris: non dubitatur scyphum tuum esse, & à te rectè iudicari. Aliud exemplum est l. Minut. 61. ff. de rei uendicat. ubi Iulianus: Minutius interrogatus, (inquit) si quis nauem suam aliena materia refecisset, num nihilominus eiusdem nauis maneret? respondet, manere: sed si in ædificanda ea idem fecisset, non posse. nam proprietates totius nauis carinæ causam sequitur. Carinam hic puto accipiendam pro materia, ut sit idem ac si dixisset Iuriconsultus, Materie causam sequitur, ut is qui materiæ dominus est, etiam nauis sit dominus: quoniam nauis facta ad eandem materiam reduci ac resoluti potest. Planè si ex ligno alterius quis tabulas fecit, et ex illis tabulis nauem: hoc casu, quoniam tabule ad priorem materiam reduci non possunt, nauis eius est qui eam fecit, non eius cui fuerunt ligna. quod loco tertie replicationis notandum, quæ approbatur l. sed si. 26. in princ. ff. de acquir. rer. dom. hisce uerbis: Sed si ex meis tabulis nauem fecisses, tuam nauem esse: quia cupressus non maneret, sicut nec lana uestimento facta: sed cupresseum aut lanæ corpus fieret. *Quarta propositæ exceptionis replicatio est: Nisi quis ex sua & aliena materia speciem fecerit. tunc enim quamuis species ad priorem materiam reduci possit, tamen perinde habendum, ac si reduci non possit: ut is dominus sit speciei, qui eam fecit, non is cuius fuit materia. quæ replicatio approbatur Instit. de rer. diuis. §. quum ex aliena, in fin. hisce uerbis: Quod si partim ex sua materia, partim ex aliena speciem aliquam fecerit quis: dubitandum non est, hoc casu eum esse dominum qui fecerit, quum non solum operam suam dede rit, sed & partem eiusdem materiæ præstiterit. Hæc de prima proposita cause exceptione. *Secunda exceptio est: Nisi sciens materiam alienam esse, ex ea speciem fecerit. quæ exceptio approbatur l. de eo. 12. §. si quis ex. ff. ad exhibendum, hisce uerbis: Si quis ex uuis meis mulsum fecerit, uel ex oliuis oleum, aut ex lanis uestimenta, cum sciret hæc aliena esse: utriusque nomine ad exhibendum actione tenebitur: quia quod ex re nostra sit, nostrum esse uerius est. Concordat l. si quis. 33. §. si quis massam, ff. de furtis. cuius uerba uide l. lib. 46. cap. 6. reg. 13. *Tertia exceptio est: Nisi alterius, non suo nomine fecerit. Hæc exceptio approbatur l. quidquid. 27. §. ubi simul, in fin. ff. de acquir. rer. dom. uerbis 3. ead. causa in princ. propositis hisce: Potissimum est existimari, cuius nomine factum sit, eius esse. *Quarta exceptio est: Nisi ex alienis spicis frumentum quis fecerit. quæ exceptio approbatur l. adeo quidem. 7. §. cum quis ex aliena, in fin. ff. de acquir. rer. dom. hisce uerbis: Videtur mihi rectè quidam dixisse, non debere dubitari, quin ex alienis spicis excullum frumentum eius sit, cuius & spicæ fuerint. Cum enim grana, quæ spicis continentur,****

perfectam habeant suam speciem: qui excutit spicas, non nouam speciem facit, sed eam quæ est detegit. *Hiscæ uerbis exceptio proposita approbatur. nec ei contrariū debet uideri, quod compilatores Institutionum iam proposita uerba in Institutionibus suis oniserint, cum proximè precedentia uerba posuerint, hæc scilicet: Vinum uerò, uel oleum, uel frumentum, ad uuas, uel oliuas, uel spicas reuerti non potest, &c. Vbi glossa Institutionum colligit: Ergo frumentum cedit specificanti. Et iam dicta uerba, Videtur mihi rectè quidam, &c. adducit pro antinomia, quasi hoc nouum sit in Institutionibus. quod in exponenda aliqua lege Digestorum in medio eius desistunt, nec ob id sequentia ommissa improbantur. *Quinta exceptio est: Nisi quis alienam lanam aut purpuram intinxerit. hic enim non quasi species ex aliena materia facta sit, habendum est, sed lana uel purpura manet eius cuius fuit. Quæ exceptio approbatur l. sed si. 26. §. in fin. ff. de acquir. rer. dom. hisce uerbis: Si meam lanam infeceris, aut purpuram intinxeris: nihilominus meam esse, Labeo ait: quia nihil interest inter purpuream lanam, & eam quæ in lutum aut cœnum cecidisset, atq; ita pristinum colorem perdidisset.**

XIII. *Causa: Si duorum materiæ confusa fuerint, corpus inde factum utriusque commune est, quod approbatur Instit. de rer. diuis. §. si duorum, hisce uerbis: Si duorum materiæ uoluntate dominorum confusa sint, totum id corpus quod ex confusione sit, utriusque commune est: ueluti si uina sua cõfuderint, aut massas argenti uel auri conflauerint. Concordat l. adeo quidem. 7. §. uoluntas. ff. de acquir. rer. dom. his uerbis: Uoluntas duorum dominorum miscetium materias, commune totum corpus efficit, siue eiusdem generis sint materiæ, ueluti si uina miscuerunt, uel argentum conflauerunt: siue diuersæ, ueluti si alius uinum contulerit, alius mel: uel alius aurum, alius argentum: quamuis mulsum & electrum noui corporis sit species. Sed et si sine uoluntate dominorum casu confusæ sint duorum materiæ, uel eiusdem generis, uel diuersæ: idem iuris est. *Concordat item l. quidquid. 27. in princ. ff. eod. tit. his uerbis: Quidquid infecto argento alieni argenti addideris: non esse totum tuum argentum, fatendum est. At cõtrà, si tuum scyphum alieno plumbo plumbaueris, alienouæ argento ferruminaueris: non dubitatur scyphum tuum esse, & à te rectè iudicari. Concordat item l. Marcellus. 3. §. in fin. ff. de rei uendicat. cuius uerba uide paulo inferius except. 3. *Huius cause exceptio prima hæc est: Nisi diuersi generis materiæ sint. Hæc exceptio reprobat uerbis iam propositis hisce: Siue eiusdem generis sint materiæ, &c. Concordat Instit. d. §. si duorum, hisce uerbis: Sed & si diuersæ materiæ sint, & ob id propria species facta sit, fortè ex uino & melle mulsum, aut ex au***

ro & argento electrum: idem iuris est. nam & hoc casu communem esse speciem non dubitatur. Secunda exceptio est: Nisi sine uiriusq; domini uoluntate materia sint confusa. Et haec exceptio reprobatur Instit. d. si duorum, hisce uerbis: Quod si fortuito, & non uoluntate dominorum, confusae fuerint uel eiusdem generis materiae, uel diuersae: idem iuris esse placuit. Concordat d. l. 7. §. uoluntas, in fine, uerbis supra propositis hisce: Sed et si sine uoluntate dominorum casu confusae sint, &c. Planè admittitur exceptio proposita in quibusdam casibus. Nam si materia separari possunt, corpus non fit commune sine alterius uoluntate factum. Quod approbatur l. lacus. 12. §. fin. ff. de acquir. rer. dom. hisce uerbis: Si ex aere meo & argento tuo confusum aliqua species facta sit, non erit ea nostra communis: quia cum diuersa materia aere atq; argentum sit, ab aurificibus separari, & in pristinam materiam reduci solet. Concordat l. idem Pomponius. 20 s. §. sed si plumbum, ff. de rei uend. ubi Vlpianus: Sed si plumbum (inquit) cum argento mistum sit, quia deduci potest, non communicabitur, nec communi diuidendo agetur, quia separari potest: agetur autè in rem actione. Sed si deduci (inquit) non possit, ut puta si aere & aurum mistum fuerit: pro parte esse uendicandum. Nequaquam erit dicendum, quod de mulso dictum est: quia utraq; materia, et si confusa sit, manet tamen. Secundo admittitur 30 exceptio proposita, si utraq; materia, et si confusa sit, in sua substantia maneat. quae distinctio approbatur uerbis iam propositis hisce: Sed si deduci non possit, &c. Concordat Instit. de rer. diuis. §. quod si frumentum, his uerbis: Quod si frumentum Titij frumento tuo mistum fuerit, si quidem uoluntate uestra, commune est: cum singula corpora, id est singula grana, quae cuiusq; propria fuerint, consensu uestro communicata sunt. Quod si casu id mistum fuerit, uel Titius id 40 miscuerit sine tua uoluntate, non uidetur commune esse: quia singula corpora in sua substantia durant. Sed nec magis istis casibus commune frumentum, quam grex intelligitur esse communis, si pecora Titij cuius pecoribus mista fuerint. Sed si ab alterutro uestrum totum id frumentum retineatur, in rem quidem actio pro modo frumenti cuiusq; competit: arbitrio autem iudicis continetur, ut ipse aestimet, quale cuiusque frumentum fuerit. Concordat l. idem Pomponius. 5. in prin. ff. de rei uendic. his uerbis: Pomponius scribit: Si frumentum duorum non uoluntate eorum confusum fuerit: competit singulis in rem actio in id, in quantum apparet in illo aere suo cuiusq; esse. Quod si uoluntate eorum commixta sunt: tunc communicata uidebuntur, & erit communi diuidendo actio. Tertio admittitur exceptio proposita, si cor-

pus ex confusione factum, aliam speciem assumpserit. de qua distinctione uide §. except. 4. Haec de secunda exceptione. Tertia exceptio est: Nisi incertum sit, quantum quisq; in massa confusa habeat. Haec exceptio reprobatur l. Marcellus. 3. §. fin. ff. de rei uendic. hisce uerbis: Pomponius scribit, si quid quod eiusdem naturae est, ita confusum est atque commissum, ut deduci & separari non possit: non totum, sed pro parte esse uindicandum. ut puta meum & tuum argentum in massam redactum est, erit nobis commune: & unusquisque pro rata ponderis, quod in massa habemus, uendicabimus, et si incertum sit quantum quisq; ponderis in massa habeat. Quarta exceptio est: Nisi corpus ex confusione factum, aliam speciem assumpserit. Haec exceptio approbatur l. idem Pomp. 5. §. ff. de rei uendic. hisce uerbis: Pomponius scribit, si ex melle meo & uino tuo factum sit mulsum, quosdam existimasse id quoq; communicari, sed putato uerius (ut & ipse significat) eius potius esse qui fecit: quoniam speciem pristinam non retinet. Concordat Instit. de rer. diuis. §. quod si partim ex sua, cuius uerba uide §. causa proxim. except. 1. repl. 4. Planè proposita exceptionis replicatio haec est: Nisi utriusque uoluntate corpus confusum sit, tunc enim inter eos communicatur, quamuis aliam speciem assumpserit, quae replicatio approbatur l. adeo quidem. 7. §. uoluntas. ibi quatuor. ff. de acquir. rerum dom. cuius uerba uide §. ead. causa, in prin. Concordat Instit. eod. tit. §. si duorum. ibi: sed est. cuius uerba uide §. ead. causa, except. 1. Plures huiusmodi exceptiones uide §. except. 2. distim. 1. cum sequentibus. Haec de 111. adquirendi dominij causa.

XIII. Causa: Si quid ex animalibus nostris natum est, id nostrum est. Haec causa approbatur l. item quae. 6. ff. de acquir. rer. dom. hisce uerbis: Item quae ex animalibus dominio nostro subiectis nata sunt, eodem iure gentium nostra sunt. Concordat l. 2. ff. eod. tit. his uerbis: Omnia animalia quae terra, mari, caelo capiuntur, id est, feræ bestiae, uolucres, pisces, capiuntur sunt: uel ea quae ex his apud nos sunt edita. Huius causae exceptio prima haec est: Nisi animal tempore natiuitatis sit alienatum, tunc enim id quod nascitur, non ei qui alienauit, sed ei cui alienatum est acquiritur, quae exceptio approbatur l. inciuile. 12. C. de rei uendic. his uerbis: Inciuile atq; inuicatum est quod postulas, ut mancipium quod tradidisti, & eo modo dominium eius transtulisti, inuito eo ex nostro rescripto tibi assignetur. Unde intelligis, ancillae semel emptoris factae filios etiam postea natos eius dominium sequi, cuius mater eorum eo tempore fuerit. Sanè de precio, si non hoc ante probatum fuerit te recepisse, conueni aduersarium tuum. Concordat l. ultim. ff. de acquir. rer. dom. his uerbis: Cum praegnant mulier legata aut usucapta, alioque quo modo alienata, pariet:

eius

eius fiet partus, cuius est ea cum eniteretur: non cuius tunc fuisset, cum conciperet. Secunda exceptio est: Nisi ex matre aliena natum sit, tunc enim, quamuis ex matre nostro conceptum sit, non tamen id quod nascitur nostrum est, sed eius cuius mater est. quae exceptio approbatur l. partum. 7. C. de rei uendic. his uerbis: Partum ancillae matris sequi conditionem, nec statum patris in hac specie considerari, explorati iuris est. Concordat l. idem Pomp. 5. §. idem scribit. ff. eod. tit. his uerbis: Pomponius scribit, si equam meam equus tuus praegnantem fecerit, non esse tuam, sed meam quod natum est.

XV. Causa: Si quid ex ea re perceperimus, cuius usum fructum habemus, id nostrum sit, de qua causa aliquando in loco de usufructu tractabitur.

XVI. Causa: Si quid ex ea re, quam bona fide possidemus, perceperimus. Haec causa approbatur Instit. de rer. diuis. §. si quis à non domino, &c. hisce uerbis: Si quis à non domino, quem dominum esse crediderit, bona fide fundum emerit, uel ex donatione, aliaue qualibet iusta causa aequè bona fide acceperit: naturali ratione placuit, fructus quos percepit, eius esse pro cultura & cura. Et ideo si postea dominus superuenierit, & fundum uendiderit, de fructibus ab eo consumptis agere non potest. Concordat l. bone fidei. 48. in prin. ff. de acquir. rer. dom. cuius uerba uide paulo inferius except. 2. Concordat item d. l. 48. §. fin. his uerbis: Et ouium factus sunt in fructu. Et ideo ad bonae fidei emptorem pertinent, etiam si praegnantem uenerint, uel subrepta sint. Et sanè quin lac suum faciat (quamuis plenis uberibus uenerint) dubitari non potest. Idem q; in lana iuris est. Concordat item l. qui scit. 25. §. in alieno. ff. de usuris, his uerbis: In alieno fundo, quem Titius bona fide mercatus fuerat, frumentum leuit. an Titius bonae fidei emptor perceptos fructus suos faciat? Iulianus respondit: Quoad ad fructus, qui ex fundo percipiuntur, intelligi debet propius eos ijs accedere, quae serui operis suis adquirunt: quoniam in percipiendis fructibus magis corporis ius ex quo percipiuntur, quam feminis ex quo oriuntur, inspicitur. Et ideo nemo unquam dubitauit, quin si in meo fundo frumentum tuum seuerim, segetes & quod ex messibus collectum fuerit, meum fieret. Porro bonae fidei possessor in percipiendis fructibus id iuris habet, quod dominus praediorum tributum est. Praeterea cum ad fructuarium pertinent fructus à quolibet sati: quanto magis hoc à bonae fidei possessore recipiendum est, qui plus iuris in percipiendis fructibus habet: cum fructuarij quidem non fiant, an tequam ab eo percipiantur: ad bonae fidei autè possessorem pertinent, si quoquo modo à solo separati fuerint. Sic & eius qui

uectigalem fundum habet, fructus sunt, si mulatq; à solo separati sunt. Proposita causa exceptio prima haec est: Nisi mala fide sciens rem alienam acceperit, ac possederit. Quae exceptio approbatur d. §. si quis à non domino, &c. in fine, hisce uerbis: Ei uerò qui alienum fundum sciens possederit, non idem cōcessum est. Itaque cum fundo etiam fructus, licet cōsumpti sint, cogitur restituere. Concordat d. l. 25. in prin. ff. de usuris, his uerbis: Qui scit fundum cum alio sibi cōmunem esse: fructus quos ex eo percipit inuito uel ignorante socio, non maiore ex parte suos facit, quam ex qua dominus praedij est: nec refert, ipse, an socius, an uterque eos seuerit: quia omnis fructus non iure seminis, sed iure soli percipitur. Et què admodum si totum fundum alienum quis sciens possideat, nulla ex parte fructus suos facit, quoquo modo sati fuerint: ita qui communem fundum possidet, non faciet fructus suos pro ea parte, qua fundus ad socium eius pertinebit. Concordat item l. quasi sit. 40. ibi: quia est. ff. de acquir. rer. dom. cuius uerba uide §. cap. prox. reg. 6. except. 2. repl. 2. Planè proposita exceptionis replicatio prima haec est: Nisi inuito percipiendi iustum fuerit. Quae replicatio approbatur l. qui scit. 25. §. fin. ff. de usuris, hisce uerbis: Bonae fidei emptor leuit, & antequam fructus perciperet, cognouit fundum alienum esse. an percipiendi fructus suos faciat, quaeritur? Respondit Iulianus: Bonae fidei emptor, quoad percipiendos fructus, intelligi debet, quadiu euictus fundus non fuerit. Nam & seruus alienus, quem bona fide emerit, tamdiu mihi ex re mea uel operis suis acquirit, quam diu à me euictus non fuerit. Planè hisce uerbis repugnare l. bone fidei. 48. §. in cōtrarium. ff. de acquir. rer. dom. cuius haec sunt uerba: Quaeritur, si eo tempore, quo mihi res traditur, putem uendentis esse, deinde cognouero alienam esse: quia perseuerat per longum tempus usu capio, an fructus meos faciam? Puto uendum, ne non sit bonae fidei possessor, quamuis capiat. hoc enim ad ius, id est, ad usucapionem: illud ad factum pertinere, ut quis bona aut mala fide possideat. Nec contrarium est, quod longum tempus currit: nam econtrario is qui non potest capere propter rei iurium, fructus suos facit. Secunda replicatio est: Nisi auctor male fidei possessoris, bona fide possederit. Haec replicatio in herede quidem reprobatur l. quasi sit. 40. in prin. ibi: et multo magis. ff. de acquir. rer. dom. cuius uerba uide §. cap. prox. reg. 6. except. 2. repl. 2. Tertia replicatio haec est: Nisi possessor ipse fructus seuerit. Quae replicatio reprobatur l. qui scit. 25. in prin. ff. de usuris, hisce uerbis: Nec refert, ipse, an socius, an uterque eos seuerit: quia omnis fructus non iure seminis, sed iure soli percipitur. Haec de prima exceptione cum suis replicationibus. Secunda exce-

BB 4 p110

pro hęc est: Nisi non sua diligentia & opera fructus perceperit bona fidei possessor, sed aliunde. Hęc exceptio reprobatur l. bona fidei. 48. in prim. ff. de acquir. rer. dom. hęc uerbis: Bonę fidei emptor non dubiè percipiendo fructus etiam ex aliena re, suos interim facit, non tantum eos qui diligentia & opera eius prouenerunt, sed omnes: quia quod ad fructus attinet, loco domini penè est. Tertia exceptio hęc est: Nisi nondum perceperit fructus bona fidei possessor. Et hęc exceptio reprobatur d. l. 48. in prim. hęc uerbis: Deniq; etiam priusquam percipiat, statim ubi à solo separati sunt, bonę fidei emptoris fiunt. Concordat d. l. 25. §. praterca. ff. de usuris. cuius uerba uide §. ead. causa, in prim. Quarta exceptio talis est: Nisi talis sit res quę possidetur, quę longo tempore usucapi non possit. Et hęc exceptio reprobatur d. l. 48. in prim. hęc uerbis: Nec interest, ea res, quam bona fide emi, longo tempore capi possit, nec ne. ueluti si pupilli sit, aut ui possessa, aut præsi contra legem repetundarum donata, ab eoq; postea alienata sit bonę fidei emptori. Concordat d. l. 48. §. penult. ibi: nam e contrario. cuius uerba uide §. except. 1. replic. 1. Quinta exceptio est: Nisi bona fidei possessor in rei uenditione sumptus in rem factos, per exceptionem sibi restitui desideret. tunc enim perceptorum fructuum ratio atq; compensatio habenda est. Quę exceptio approbatur l. sumptus. 48. ff. de rei uendit. cuius uerba uide j. cap. 8. reg. 7. except. 6. Plures propositę causę exceptiones uide j. lib. 36. cap. 10.

XVII. Causa: Traditio. Hęc causa approbatur Inst. de rer. diuis. §. per traditionem, hęc uerbis: Per traditionem quoq; iure naturali res nobis adquiruntur. Nihil enim tam conueniens est naturali æquitati, quàm uoluntatem domini, uolentis rem suam in alium transferre, ratam haberi. & ideo cuiuscunq; generis sit corporalis res, tradi potest, & à domino tradita alienatur. Concordat l. qua ratione. 48. §. hęc quoq; res. ff. de acquir. rer. dom. hęc uerbis: Hęc quoque res, quę traditione nostrę fiunt, iure gentium nobis adquiruntur. Nihil enim tam conueniens est, &c. ut §. Concordat item l. inciuile. 12. in prim. C. de rei uendit. cuius uerba uide §. causa 14. except. 1. Concordat item l. 2. C. si quis alteri uel sibi, &c. hęc uerbis: Si emancipatis uobis fundos, quos nomine uestro, cum in potestate ageretis, pater emerat, tradidit, uel in possessione eorum uoluntate patris fuistis: dominium adquisistis. Exceptiones huius causę uide j. cap. 4. causa 1.

XVIII. Causa: Contractus, ex quo res ita datur, ut fiat accipientis: ut est emptio, donatio, permutatio, &c. Ex huiusmodi contractibus transfertur quidem dominium, sed non nisi res fuerit tradita. Est igitur huius loci exceptio talis: Nisi res nondum fuerit tradita. Quę exceptio approbatur l. traditio. 10. C. de pactis. hęc uerbis: Traditionibus & usucapionibus

dominia rerum, non nudis pactis transferuntur. Concordat l. si pater. 8. in prim. C. de act. empti & uenditi. ubi Imper. Diocletianus: Si pater tuus (inquirit) uendidit portionem suam, nec induxit emptorem in uacuam possessionem prædij: ius omnè penes se eum retinuisse, certum est. Concordat Inst. de empt. & uend. §. utiq; tamen, hęc uerbis: Qui nondum rem emptori tradidit, adhuc ipse dominus est. Concordat item l. quis tuus. 40. ff. de act. empti & uenditi, hęc uerbis: Quintus Mutius scribit: Dominus fundi de prædio arbores stātes uendidit. pro his rebus pecuniam acceperat: & cū eas tradere uolebat, emptor quæsiit, quid se facere oporteret: & uerebatur, ne hæ arbores eius non uiderentur factę. Pomponius: Arborum quę in fundo continentur, non est separatim corpus à fundo. Et ideo, ut dominus, suas specialiter arbores uindicare emptor non potest, sed ex empto habet actionem. Concordat item l. si ager. 50. ff. de rei uendit. hęc uerbis: Si ager ex emptionis causa ad aliquem pertineat: non rectè hac actione agi poterit, antequam traditus sit ager, & tunc possessio amissa sit. Concordat item l. seruuum. 27. C. eod. tit. hęc uerbis: Seruum emptor non traditum sibi præsentem uindicare non potest. Concordat item l. qui tibi. 3. C. de his qui à non domino manumissi, hęc uerbis: Qui tibi hereditatem uendidit, antequam res hereditaria traderet, dominus earum perseuerauit. Planè exceptio proposita suas habet replicationes, quarum prima hęc est: Nisi tempore contractus, res cui res est alienata, eam teneat. Quę replicatio approbatur Inst. de rer. diuis. §. interdum, hęc uerbis: Interdum etiam sine traditione, nuda uoluntas domini sufficit ad rem transferendam, ueluti si rem quam tibi aliquis commodauerit, aut locauerit, aut apud te depouerit: postea aut uendiderit tibi, aut donauerit, aut dotis nomine dederit. Quamuis enim ex ea causa tibi eam non tradiderit: eo tamen ipso, quod patitur tuam esse, statim tibi adquiritur proprietas, perinde ac si eo nomine tibi tradita fuisset. Concordat iisdem uerbis l. qua ratione. 9. §. interdum. ff. de acquir. rer. dom. Item concordat l. si seruus. 20. §. §. eod. tit. hęc uerbis: Si rem meam possideas, & eam uelim tuam esse: fiet tua, quamuis possessio apud me non fuerit. Concordat item l. eius rei. 46. ff. de rei uendit. cuius uerba uide j. causa prox. Item concordat l. quędam mulier. 77. in fine. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. lib. 23. cap. 2. causa 11. Concordat item l. siue autē. 9. §. 1. ff. de Publiciana in re, hęc uerbis: Si quis rem apud se depositā, uel sibi comodatā, uel pignori datam, emerit: pro tradita erit accipienda, si post emptionem apud eum remansit. Sed & si præcessit traditio emptionem, idem erit dicendum. Secunda replicatio hęc est: Nisi mercibus in horreo repositis uenditis,

uenditis, clauis horrei emptori tradita sunt. Hęc replicatio approbatur Inst. d. §. interdum, in fine. de qua re uide plura j. lib. 23. cap. 2. causa 5. Tertia replicatio est: Nisi alij nostro nomine sit tradita. de qua re uide j. cap. 2. reg. 9. except. 1. cum suis legibus. Quarta replicatio: Nisi emptor propria auctoritate possessionem rei emptę occupauerit. Hęc replicatio reprobatur: de qua re uide j. lib. prox. cap. 6. pro emptore, except. 19. Planè admittitur replicatio proposita, si uoluntate uenditoris uel domini quis in possessione fuerit uel sibi, &c. cuius uerba uide §. causa prox. Quinta replicatio: Nisi heres rem hereditariam uendicet, uel legatarius rem legatam, hi enim quamuis possessionem rei nondum fuerint nacti, tamen domini censentur. Quę replicatio approbatur l. si ager. 50. in fine. ff. de rei uendit. hęc uerbis: Sed heres de eo quod hereditati obuenerit, rectè agit rei uenditione, etiam si possessionem eius adhuc non habuerit. Approbatur item quoad rem legatam, l. à Titio. 66. in fine. ff. de furtis. ubi Martianus: Ea quę legantur (inquirit) recta uia ab eo qui legauit, ad eum cui legata sunt, transeunt. Sexta replicatio est: Nisi is qui rem suam alienauit, eam antequam tradat, ab eo cui alienauit conducat, per hanc enim conductionem transfertur possessio, & per possessionem dominium ad eum qui locauit. de qua re uide j. lib. 23. cap. 2. causa 11. Septima replicatio est: Nisi quis domini uoluntate saxum exemerit, uel arborem ceciderit. hoc enim casu, quamuis nondum abstulerit, tamen dominium saxi uel arboris est translatum. quę replicatio approbatur l. qui saxum. 6. ff. de donationibus. cuius uerba uide j. lib. 35. cap. 2. except. 33. repl. 5. Sed & plures huiusmodi replicationes uide in d. cap. 2. inter causas adquirende possessionis.

XIX. Causa: Litis estimatio. quę causa approbatur l. eius rei. 46. ff. de rei uendit. hęc uerbis: Eius rei, quę per in rem actionem petita, tanti aestimata est, quanti actor in litem iurauerit, dominium statim ad possessorem pertinet. Quę replicatio est: Nisi is qui rem suam alienauit, eam antequam tradat, ab eo cui alienauit conducat, per hanc enim conductionem transfertur possessio, & per possessionem dominium ad eum qui locauit. de qua re uide j. lib. 23. cap. 2. causa 11. Septima replicatio est: Nisi quis domini uoluntate saxum exemerit, uel arborem ceciderit. hoc enim casu, quamuis nondum abstulerit, tamen dominium saxi uel arboris est translatum. quę replicatio approbatur l. qui saxum. 6. ff. de donationibus. cuius uerba uide j. lib. 35. cap. 2. except. 33. repl. 5. Sed & plures huiusmodi replicationes uide in d. cap. 2. inter causas adquirende possessionis.

uerbis: Si culpa, non fraude quis possessionem amiserit: quoniam pati debet aestimationem, audiendus erit à iudice, si desideret, ut aduersarius actionem suam cedat. cum tamen prætor auxilium quandoque laturus sit, quolibet alio possidente, ut nulla captione adficiatur. Ipso quoq; qui litis estimacionem percepit possidente, adiuuari debet: nec facile audiendus erit ille, si uelit postea pecuniam, quam ex sententia iudicis periculo iudicati recepit, restitueret. Huius replicationis duplicatio hęc est: Nisi dolo, non culpa possessionem amiserit is qui litis estimacionem præstitit. hoc enim casu illi proposita duo remedia denegantur. quę duplicatio constat ex uerbis iam propositis hęc: Si culpa, non fraude quis possessionem amiserit. Concordat l. is qui. 69. cum lege sequente. ff. eod. tit. hęc uerbis: Is qui dolo fecit quo minus possideret, hoc quoque nomine punitur, quod actor cauere ei non debet, actiones quas eius rei nomine habeat, se ei præstaturum. Nec quasi Publicianam quidem actionem ei dandam placuit: ne in potestate cuiusque sit, per rapinam ab inuito domino rem iniusto pretio comparare. Altera propositę causę exceptio est: Nisi is qui litis estimacionem percepit, rem possidens, litis estimacionem, quam rem ipsam, restitueret maluit. Hęc exceptio reprobatur uerbis d. l. 69. supra propositis hęc: Ipso quoque qui litis estimacionem percepit possidente, adiuuari debet: nec facile audiendus erit ille, si uelit postea pecuniam, quam ex sententia iudicis periculo iudicati recepit, restitueret. Tertia exceptio uidetur: Nisi fur uel similis, qui dolo possessionem adquisiuit, contentus litis estimacionem præstitit. Sed reprobatur l. si propter. 22. in prim. ff. rerum amot. 170. cuius uerba uide j. lib. 47. cap. 5. quæst. 10. reg. 1.

XX. Causa: Si quis alienam quid in censum dedit, uel solennibus pensionibus pro alio satisfecit. Hęc causa reprobatur l. quę quisq;. 64. ff. de ad. j. rer. dom. hęc uerbis: Quę quisq; aliena in censum dedit, nihil magis eius sunt. Concordat l. for. ma. 4. §. si cum ego. ff. de censibus, hęc uerbis: Si cum ego fundum possiderem, professus sum, petitor autem eius non fuerit professus: actione illi manere placet. Concordat l. si fundus. 4. C. de donationibus. hęc uerbis: Si functiones per eum cui donata res non erat, uel ab actoribus ipsius nomine celebratae sunt: tibi obesse non potest. Concordat item l. si præses. 8. C. eod. tit. cuius uerba uide j. lib. 35. cap. 2. except. 22. Itē concordat l. solennibus. 25. C. de rei uendit. hęc uerbis: Solennibus pensionibus rei pro alio satisfactentem, non interueniente uenditione, solutionis causa minimè dominum facit. Planè admittitur causa proposita primū, si consensu domini alius rem eius in censum dedit. quę distinctio approbatur l. censualis. 7. C. de donationibus. cuius uerba uide j. lib. 35. cap. 2. quæst. 4. reg. 4. Secundò admitti-

zatione adquirat: omnibus pro parte qua dominium in eo habent, adquirit. Licet autem ei nominatim alicui ex dominis stipulari, uel traditam accipere rem, ut ei soli adquirit. Sed si non uni nominatim domino stipuletur, sed iussu unius dominorum: hoc iure utimur, ut soli ei adquirit, cuius iussu stipulatus est. *Concordat item l. communis. 45. m. si ne. ff. de acquir. rerum dom. his uerbis: Si communis seruus adquisierit: omnibus socijs pro parte dominij hoc adquiritur. Concordat ut l. si u. 63. §. 1. ff. eod. tit. his uerbis: Si communis seruus in alieno thesaurum inuenit: utrum pro dominij partibus, an semper pro æquis adquirit? Et simile est atq; in hæreditate uel legato, uel quod ab alijs donatum seruo traditur: quia & thesaurus donum fortunæ creditur: scilicet ut pars quæ inuentori cedit, ad socios, pro qua parte serui quilibet dominus est, pertineat. Huius regulæ exceptio prima hæc est: Nisi seruus communis uni ex dominis nominatim sit stipulatus, uel per traditionem accepit. Quæ exceptio approbatur *Inst. d. §. fin. his uerbis: Excepto eo quod nominatim uni stipulando, aut per traditionem accipiendo, illi soli adquirit: ueluti cum ita stipulatur, Titio domino meo dare spondes? Concordat *Inst. de stipul. seruor. §. penult. cuius uerba uide §. except. prox. Concordat item l. seruus. 5. §. licet autem ff. de stipul. seru. cuius uerba uide paulo superius. Concordat item l. 1. §. fin. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. lib. 38. cap. 2. Item concordat l. proinde. 7. §. si seruus. ff. eod. tit. his uerbis: Si seruus communis ab uno ex socijs stipulatus sit: siquidem nominatim alteri socio, ei soli debetur. Sin autem sine ulla adiectione pure stipulatus sit reliquas partes seruus cæteris omnibus socijs, præter eam partem ex qua promissor dominus est, adquirit. Sed si iussu unius socij stipulatus est: idem iuris est, quod esset, si eidem illi socio nominatim dari stipulatus esset. *Concordat item l. si ex re. 28. §. sicut ff. eod. tit. his uerbis: Sicuti uni ex dominis nominatim stipulando ei soli adquirit: ita placet, & si rem emat nomine unius ex dominis, ei soli seruum acquirere. Ita si credat pecuniã, ut uni ex dominis solueretur, uel quodlibet aliud gerat negociũ: posse eum nominatim exprimere, ut uni ex dominis restituatur, aut soluat. *Concordat item l. per seruũ. 37. §. sicut. ff. de acq. rer. dom. his uerbis: Sicut seruus communis stipulando nominatim alteri ex dominis, ita per traditionem accipiendo soli ei adquirit. *Concordat deniq; l. 1. §. per communem. ff. de acq. poss. §. his uerbis: Per communem, sicuti per propriũ seruum, adquisimus etiam singuli in solidum possessionem, si hoc agat seruus, ut uni adquirit, sicut in dominio adquiritendo. *Planè proposita exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi*******

si seruus communis nominatim sibi & uni ex dominis stipuletur, hoc enim casu ei cui nominatim stipulatus est, non adquiritur in solidum, quæ replicatio approbatur l. si seruus. 4. ff. de stipul. seruor. his uerbis: Si seruus communis sibi & uni ex dominis stipuletur, perinde est ac si omnibus dominis & uni ex his stipuletur: ueluti Titio, & Mæuio & Titio. Et probabile est, ut Titio dodrans, Mæuio quadrans debeatur. *Secunda replicatio hæc est: Nisi ex re alterius adquirit seruus, tunc enim is nominato præferendus. Quæ replicatio approbatur l. 1. §. si seruus. ff. de stipul. seruor. his uerbis: Si seruus communis meus & tuus ex peculio, quod ad te solum pertinebat, mutuam pecuniam dederit, obligationem tibi adquirit: & si eandem mihi nominatim stipulatus fuerit, debitorem à te non liberabit: sed uterque nostrum habebit actionem, ego ex stipulatu, tu quod pecunia tua numerata sic debitor tamen me doli mali exceptione summouere poterit. *Concordat l. qui bona fide. 23. §. sed et si adijciat. ibi: quia est. ff. de acq. rer. dom. cuius uerba uide §. except. 3. Tertia replicatio est: Nisi alter seruum sibi stipulari iusserit, de qua replicat. uide §. except. prox. *Secunda exceptio est: Nisi iussu seruus adquisierit, quæ exceptio approbatur *Inst. de stipul. seruor. §. penult. his uerbis: Seruus communis stipulando, unicuique dominorum portione dominij adquirit: nisi iussu unius eorum, aut nominatim alicui eorum stipulatus est, tunc enim soli ei adquiritur. *Concordat l. seruus. 5. §. fin. cum l. sequente. ff. de stipul. seruor. his uerbis: Si non uni nominatim domino stipuletur, sed iussu unius dominorum: hoc iure utimur, ut soli ei adquirit, cuius iussu stipulatus est. *Ostilius rectè dicebat, & per traditionem accipiendo, uel deponendo, commo dádodq; posse soli ei acquiriti qui iussisset. Quæ sententia etiam Calsij & Sabini dicitur. *Concordat item l. proinde. 7. §. si seruum. ibi: sed si iussu. ff. d. tit. cuius uerba uide §. exception. prox. in prin. *Concordat item d. l. 7. in prin. his uerbis: Si quatuor fortè dominos habuit, & duorum iussu stipulatus sit: his solis adquirit, qui iusserunt: magisq; est, ut non æqualiter, sed pro portione dominica totum eis adquiritur. Idem puto, & si nominatim eis stipulatus esse proponatur. nam & si omnium iussu stipulatus sit, uel omnibus nominatim: non dubitarem, omnibus pro dominicis eum portionibus, non pro uilibus adquirere. *Concordat item l. si liber. 33. §. sit. ff. d. tit. de stipul. seruor. his uerbis: Si duo rei stipulandi usumfructum in seruo habeant, uel quibus bona fide serui ebant, & iussu unius à debitore stipuletur: ei soli adquirit. Huius exceptionis replicatio est: Nisi alteri non iubenti nominatim sit stipulatus. quæ replicatio reprobat *l. si duo. 3. C. per quas pers. nob. adqur. his uerbis: Si duo**********

uel

uel plures communem seruum habeant, & unus ex his iusserit, ut suo nomine seruus ab aliquo stipuletur; decem puta aureos, uel aliam rem: ipse autem seruus non eius qui iussit, sed alterius ex dominis fecit mentionem, & nomine illius stipulatus est: inter antiquam sapientiam quærebatur, cui adquiritur actio uel lucrum quod ex ea causa accidit: utrum ei qui iussit, an ei cuius seruus fecit mentionem; an ambobus? Cumque ex omni latere magna pars authorum multum effuderit tractatum, nobis uerior eorum sententia uidetur, qui domino qui iussit, adferunt stipulationem, & ei tantummodò adquiri dixerunt: quàm aliorum, qui in alias opiniones deferuntur. neque enim malignitati seruorum indulgendum est, ut liceat eis, domini iussione contempta, sua libidine facere stipulationem: & ad alium dominum, qui eum forsitan corrumpit, alienum lucrum transferre. quod neque ferendum est, si seruus impius domino quidem qui iussit, minime obediendum esse exilimauerit: alij autem, qui forsitan ignorat & nescit, repentinum adducat solatium. *Concordat *Inst. per quas pers. nob. oblig. adqur. §. fin. his uerbis: Si domini unius iussu seruus fuerit stipulatus, licet antea dubitabatur: tamen post nostram decisionem res expedita est, ut illi tantum adquirat, qui hoc facere iussit, ut supra dictum est. Ait *Inst. Vt supra dictum est. Scilicet de stipul. seruorum. §. penult. cuius uerba uide §. ead. except. in prin. *Planè admittitur replicatio proposita, si unus ex dominis seruum stipulari quidem iussit, sed non specialiter iussit, ut sibi suo uel nomine stipuletur. tunc enim alteri stipulando ei adquirit, quem nominauit, non à quo stipulari iussus est. quæ distinctio approbatur d. l. 3. his uerbis: Quod enim sæpe apud antiquos dicebatur, iussionem domini non esse ab similem nominationi: tunc debet obtinere, cum seruus iussus ab uno ex dominis stipulationem facere, & sine nomine stipulatus est, tunc enim ei soli adquirit, qui iussit. Si autem expresserit alium dominum, soli illi necesse est acquisitionem celebrare. multò enim amplius oportet ualere dominici nominis mentionem, quàm herilem iussionem. *Tertia proposita regulæ exceptio est: Nisi ex re alterius seruus adquisierit. tunc enim ei soli, ex cuius re adquisitum est, adquiritur. Hæc exceptio approbatur l. qui bona fide. 23. §. si quis bona. ff. de acq. rer. dom. his uerbis: Si quis bona fide duobus seruiat: utriq; adquirit, sed singulis ex re sua. Quod autem ex re alterius est, utrum pro parte ei cui bona fide seruiat, pro parte domino, si seruus sit: aut si liber sit, sibi: an uerò ei debeat acquirere totum, ex cuius re est, uideamus? *Quam******

speciem Scæuola quoque tractat libro secundo Quæst. Ait enim, Si alienus seruus duobus bona fide seruiat, & ex unius eorum re adquirat rationem facere, ut ei duntaxat in solidum adquirit. Sed & si adijciat eius nomen, ex cuius re stipulatur: nec dubitandum esse ait, quin ei soli adquiritur: quia etsi ex re ipsius stipuletur, alteri ex dominis stipulando nominatim, solidum ei adquirit. Et id inferioribus probatur, ut quânis nec nominatim, nec iussu meo, ex re tamen mea stipulatus sit, etiam cum pluribus bona fide seruiet, mihi soli adquirit. *Concordat l. si alienus. 19. ff. de stipul. seruorum, his uerbis: Si alienus seruus, duobus bona fide seruiens, ex unius eorum re adquirit: ratio facit, ut ei ex cuius re adquisit, id totum adquirit, siue ei soli, siue quasi duobus seruiat. Nam & in ueris dominis, quoties utriusque adquiritur, toties partes adquiri: cæterum si alij non adquiritur, alium solidum habiturum. Igitur eadem ratio erit & in proposito, ut hic seruus alienus, qui mihi & tibi bona fide seruit, mihi in solidum ex re mea adquirit: quia tibi non potest adquiri, quia non sit ex re tua. *Concordat ite l. liber homo. 20. §. apud. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. reg. 6. except. 1. *Planè exceptio proposita in eo seruo locum habet, cuius possessio et ususfructus inter aliquos communis sit, tunc quânis ex unius re adquirit, nihilominus alteri quoque pro sua portione adquiritur: quod replicationis loco notandum. quæ replicatio approbatur l. per seruũ. 37. §. sed ut sequens. ff. de acq. rer. dom. ubi Iulianus: Constituamus (inquit) socium ita seruo communi pecuniam donasse, ut proprietatem suam manere uellet. si ex hac pecunia seruus fundum comparauerit, erit is fundus communis sociorum pro portione dominij. Nam & si furuius numis communis seruus comparauit fundum, sociorum erit pro parte dominij. Neque enim, ut fructuarius seruus ex re fructuarij non adquirit proprietario: ita & communis seruus ex re alterius domini non adquirit alteri domino. sed quemadmodum in ijs quæ aliunde adquiruntur, diuersa est conditio fructuarij & serui communis: ueluti cum alter fructuario non adquirit, alter dominis adquirit: ita quod ex re quidem fructuarij adquisitum fuerit, ad eum pertinebit solum: & quod ex re alterius domini communis seruus adquisierit, ad utrumque dominum pertinebit. *Concordat l. seruus. 27. ff. de stipul. seruorum, his uerbis: Seruus communis siue emat, siue stipuletur: quamuis pecunia ex peculio datur, quod alterum ex dominis sequitur: utriusque tamen adquirit. Diuersa causa est fructuarij serui. *Concordat item l. communis. 45. ff. de*****

C. C. ff. de

ff. de acquir. rer. dom. ubi Caius iuriconsultus: Communis seruus (inquit) si ex re alterius dominorum adquisierit, nihilominus communem id erit: sed si ex cuius re adquisitum fuerit, communi diuidendo iudicio eam summam percipere potest. nam & bonæ fidei conuenit, ut unusquisque præcipuum habeat, quod ex re eius seruus adquisierit. Ait iuriconsultus: Sed si ex cuius re adquisitum fuerit, communi diuidendo iudicio eam summam percipere potest. Huic concordat istdem uerbis l. communis. 24. in princ. ff. communi diuidendo. Sed ex concordat. l. si ex re. 28. §. 1. ff. de stipul. seruo. his uerbis: Si seruus communis ex re unius stipulatus erit: magis placuit, utriusque adquiri. sed eum cuius ex re facta est stipulatio, cum socio communi diuidendo, aut societatis iudicio de parte recuperanda rectè acturum. Idemque esse dicendum, et si ex operis suis alteri ex dominis seruus adquisirat. Planè propositæ replicationi in casu quidem uidetur contradicere l. si is. 63. §. si communis. ff. de acquir. rer. dom. his uerbis: Si communis seruus in domini unius fundo proprio thesaurum inuenierit: de parte quæ soli domino semper cedit, non est dubium, quin solius domini prædij sit. uerum an aliquid ex parte ferat alter socius, uidentur est: & nunquid simile sit, atque eum stipulatur seruus iussu unius domini, aut per traditionem aliquid accepit, uel nominatim alteri: quod magis dici potest. Quarta exceptio est: Nisi alteri domino adquiri non possit. quæ exceptio approbatur Inst. de stipul. seruo. §. fin. his uerbis: Quod seruus communis stipulatur, si alteri ex dominis adquiri non potest, solidum alteri adquiritur: ueluti si res quam dari stipulatus est, alterius domini sit. Concordat l. qui bona fide. 23. in fine. ff. de acquir. rer. dom. his uerbis: Receptum est, ut quoties communis seruus omnibus adquirere non potest, ei soli eum adquirere, cui potest. Et hoc Iulianum quoque scribere, sæpe retuli: & hoc iure utimur. Concordat item l. proinde. 7. §. fin. cum duabus legibus sequentibus. ff. de stipul. seruorum, his uerbis: Interdum etiam si neque iussu, neque nominatim alteri ex dominis stipularetur: ei tamen soli adquirere eum, Iuliano placuit: ut puta, si quid forte stipulatur, quod utriusque adquiri non potest. ueluti si seruitutem ad fundum Cornelianum stipulatus est, qui fundus Sempronij erat, id est, alterius ex dominis: ei soli adquirat. Item, si alter ex dominis uxorem ducturus sit, & huic seruo dos promittatur. Item, si seruus duorum, Titij & Mæuij, hominem qui Titij erat, stipulatus fuerit: ei soli adquiret, cuius non fuit. Sed si stipulatus sit Stichum sic: Et Mæuius & Titio dare spondes: to-

tum eum Mæuius adquiret. quod enim alteri ex dominis adquirere non potest, id ad eum qui ad obligationem admittitur, pertinet. Concordat item l. si seruus. 18. §. 1. ff. cod. de his uerbis: Si seruus Titij, &c. Item concordat l. 1. §. communis. ff. d. de his uerbis: Communis seruus, &c. Concordat item l. si com. 17. ff. cod. de his uerbis: Si communis seruus meus & tuus uiam, uel iter, uel actum stipuletur sine adiectione nominis nostri: cum ego solus uicinum fundum habeam, soli mihi eam adquirat. Quod si & tu fundum habeas, mihi quoque in solidum seruitus adquiratur. Concordat item l. sed et si quis. 25. §. seruus fructuarius. ff. de usufruct. et quemad. cuius uerba uide infra reg. proxima, except. 7. Quinta exceptio est: Nisi ab uno ex dominis seruus communis adquisierit. tunc enim alteri domino in solidum uidetur adquiri. Quæ tamen exceptio reprobatur l. per seruum. 37. §. 1. ff. de acquir. rer. dom. his uerbis: Si unus ex dominis seruo communi pecuniam donet, interest quomodo donet. nam si hoc solum egerit, ut ea separaretur à suis rationibus, & in peculio serui sit: manebit eiusdem domini proprietas. Si uero eo modo seruo communi pecuniam donauerit, quomodo alienis seruis donare solemus, fiet communis sociorum proportione quam in seruo communi habebunt. Concordat l. quis ergo. 16. ibi: deinde si quis. ff. de peculio. cuius uerba uide §. lib. 45. cap. 12. quæst. 2. reg. 7. except. 1. Concordat item l. proinde. 7. §. si seruus. ff. de stipul. seruorum, cuius uerba uide supra ead. reg. except. 1. Contradicere uidetur l. si duo. 17. ff. de acquirend. rer. dom. his uerbis: Si duo domini seruo communi rem tradiderint, adquiratur alteri ab altero. Sed et contradicit Inst. de stipul. seruo. §. fin. cuius uerba uide supra. Item contradicit l. sed et si quis. 25. §. seruus fructuarius. ff. de usufructu et quemad. cuius uerba uide supra. except. 7. in fine. Planè exceptio proposita admittitur in legatis, quando scilicet unus ex dominis rem suam seruo communi legauerit. tunc enim illud legatum alteri domino in solidum adquiratur. quæ distinctio approbatur l. uerum est. 63. §. si seruo communi. ff. pro socio, his uerbis: Si seruo communi legatum sine libertate unus ex dominis reliquit, hoc ad solum socium pertinet. An tamen Pro socio iudicio communicari debeat cum herede socij, quæritur? Et ait Iulianus, Sextum Pedium referre Sabinum respondente non communicari. Et posse hanc sententiam defendi, Iulianus ait. Non enim propter communionem hoc adquisitum esse, sed ob suam partem: nec oportere id communicari, quod quisque non propter societatem, sed propter suam partem adquisierit. Concordant huic distinctioni ea que habentur §. lib. 32. cap. 3. except. 25. replic. 4. Sexta exceptio est: Nisi quis seruo communi dederit ita, ut ne-

li alteri ex dominis donatum. tunc enim sine dubio ei soli adquiratur. Quæ exceptio admittitur uidetur hanc replicationem: Nisi seruus communis ea mente accepit, ut utriusque domini faceret. Verum hæc replicatio reprobatur l. per seruum. 37. §. fin. ff. de acquir. rer. dom. his uerbis: Si cum mihi donare uelles, iusserim te seruo communi meo & Titij rem tradere, isque hac mente acceperit, utrè Titij faceret: nihil ageretur. nam etsi procuratori meo rem tradideris, ut meam faceres, & is hac mente acceperit, ut rem suam faceret: nihil ageretur. Quod si seruus communis hæc re acceperit rem, ut duorum dominorum faceret: in parte alterius domini nihil ageretur. Concordat l. qui mihi. 13. ff. de donationib. cuius uerba hæc sunt: Qui mihi donatum uolebat, seruo communi meo & Titij rem tradidit: seruus uero uel sic accepit, quasi socio id adquisiturus: quid sic, quasi mihi & socio. quærebatur, quid ageretur? Et placet, quamuis seruus hac mente acceperit, ut socio meo, uel mihi & socio meo adquirat: mihi tantum adquiri. Nam etsi procuratori meo hoc animo rem tradiderit, ut mihi adquirat, ille quasi sibi adquisiturus acceperit: nihil agitur in sua persona, sed mihi adquiratur. Quod autem hic dicitur de procuratore, ei contradicere uidetur ea que habentur §. eod. cap. reg. 9. except. 1. reg. 1. Septima exceptio est: Nisi seruus communis meus & castrensis peculij, defuncto filio familiaris militis, ante aditam eius hereditatem sit stipulatus. hoc enim mihi in solidum adquiratur. Quæ exceptio approbatur l. si seruus. 18. in princ. ff. de stipul. seruorum, his uerbis: Si seruus communis Mæuij & castrensis peculij, &c. Plura ad regulam propositam pertinentia uide §. ca. prox. quæst. 3. reg. 7. ite quæst. 4. reg. 2. V. Regula, De seruis in quibus usum fructuum habemus. Per hos quoque nobis adquiratur. Quæ regula approbatur l. adquiratur. 10. in princ. ff. de acquir. rer. dom. his uerbis: Adquiratur nobis non solum per nosmet ipsos, sed etiam per eos quos in potestate habemus: ite per seruos, in quibus usum fructuum habemus: item per homines liberos, & seruos alienos, quos bona fide possidemus. Concordat istdem uerbis Inst. per quas pers. cuique adquir. in princ. Vnde Ulpianus: Si cui stipulando (inquit) fructuario adquirat, ita etiam paciscendo eum adquirere exceptionem fructuario, Iulianus libro xxxv. Digestorum scribit. Idemque, si acceptum rogauerit, liberationem ei parere. l. sed et si eum. 23. ff. de usufruct. et quemad. etc. Item: Si serui usus fructus legatus sit, quidquid is ex opera sua adquirat, uel ex re fructuarij, ad eum pertinet, siue stipuletur, siue possessio ei tradita fuerit. l. si serui. 21. in principio. ff. cod. de Regule propositæ exceptio prima hæc est: Nisi non ex re fructuarij, nec ex operis suis seruus adquisierit, sed aliunde. tunc enim non fructuario, sed proprietario ad-

quiratur. Hæc exceptio approbatur d. l. 10. §. de ijs. ff. de acquir. rer. dom. his uerbis: De ijs seruis, in quibus tantum usum fructuum habemus, ita placuit, ut quidquid ex re nostra uel ex operis suis adquisierint, id nobis adquiratur: si quid uero extra eas causas consecuti sunt, id ad dominum proprietatis pertineat. Itaque si is seruus hæres institutus sit, legatum uel quid aut donatum ei fuerit: non mihi, sed domino proprietatis adquiratur. Idem placet & de eo qui à nobis bona fide possidetur, siue is liber sit, siue seruus alienus. Quod enim placuit de usufructuario, idem probatur etiam de bonæ fidei possessore. Itaque quod extra duas istas causas adquisierit, id uel ad ipsum, &c. Concordat istdem prope uerbis Inst. per quas pers. cuique adq. §. de ijs autem. item Inst. per quas pers. nob. oblig. adq. §. per eum quoque. cuius uerba uide §. reg. prox. except. 1. Concordat ite l. fructuario. 47. ff. de acq. rer. dom. ubi Paulus: Fructuario (inquit) hæreditas adquiri non potest, eo quod in operis serui hæreditas esse non potest. Aliud propositæ exceptionis exemplum proponitur l. si is. 63. §. quod si seruus. ff. de acquir. rer. dom. his uerbis: Si seruus, cuius usus fructus alienus est, thesaurum inuenit in eius loco qui seruum proprium habet: an totus illius sit. & si in alieno: an partem eidem adquirat, an uero fructuario? Est inspectio in illo, num ex operis serui adquiratur. Finge, terram fodientem inuenisse, ut hoc dicatur fructuarij esse: quod uero subito in abdito loco positum nihil agens, sed aliter ambulans inuenatur, proprietatis domini sit. Ego nec illius ad fructuarium pertinere partem arbitror. Nemo enim seruorum opera thesauros quærit: nec ea propter terram fodiebat, sed alterius rei operam sumebat, & fortuna aliud dedit. Itaque si in ipsius fructuarij agro inuenatur: puto partem solam ut agri dominum habiturum: alteram ad eum, cuius in seruo proprietatis est, pertinere. Planè exceptio proposita suas habet replicationes, quarum prima hæc est: Nisi seruo contemplatione fructuarij sit donatum. Quæ replicatio approbatur l. si serui. 21. in fine, cum l. sequente. ff. de usufruct. et quemad. his uerbis: Si uero hæres institutus sit, uel legatum acceperit: Labeo distinguit, cuius gratia uel hæres institutus sit, uel legatum acceperit. Sed etsi quid donetur seruo, in quo usus fructus alterius est, quæritur quid heri oporteat? Et in omnibus istis, siquidem contemplatione fructuarij aliquid ei relictum uel donatum est, ipsi adquiret: si uero proprietarij, siue ipsius serui, adquiretur domino: nec distinguemus, unde cognitum eum, & cuius merito habuit qui donauit uel reliquit. Sed etsi conditionis implendæ causa quid seruus fructuarius consequatur, &

conferit contemplatione fructuarij eam conditionem adscriptam: dicendum est, ipsi adquiri. nam & in mortis causa donatione idem dicendum est. *Concordat l. si quis. 24. cum l. seq. in princip. ff. cod. tit. ubi Paulus: Si quis donaturus fructuario, sponderit seruo, in quo usum fructum habet, stipulanti: ipsi usufructuario obligabitur. quia ut ei seruus talis stipulari possit, usitatum est. Sed & si quis stipuletur (Ulpianus inquit) sibi aut Stichos seruo fructuarij donandi causa, dum uult fructuario præstari: dicendum est, si ei soluat, fructuario adquiri. *Secunda replicatio est: Nisi seruus fructuario sit stipulatus. Quæ replicatio reprobatur l. sed & si quis. 25. §. contra. ff. de usufruct. & quemadmod. &c. cuius uerba uide §. except. proxim. in princip. Concordat l. seruum. 22. cum l. sequente. ff. de stipul. seruo. his uerbis: Neratius ait, seruum fructuarium ex re domini inutiliter fructuario stipulari, domino ex re fructuarij utiliter stipulari. Eadem de eo dicenda sunt, cui usus legatus est. *Concordat l. si res. 98. §. si seruus, in fine. ff. de solutionibus. cuius uerba uide alibi. Tertia replicatio est: Nisi ex re sibi à fructuario donata, seruus comparauerit. Quæ replicatio approbatur l. ex re fructuarij. 31. ff. de usufruct. & quemadmod. his uerbis: Ex re fructuarij etiam illud intelligitur, quod ei fructuaris donauerit, concesserit, uel ex administratione rerum eius compendij seruus fecerit. Huius replicationis duplicatio hæc est: Nisi ea mente donet, ut ad proprietatis dominum pertineat. Quæ duplicatio approbatur l. quod fruct. 49. in princip. ff. de acquir. rer. dom. his uerbis: Quod fructuaris ex re sua donat, ex re eius est. Sed si eo animo id fecerit, ut ad proprietatis dominum pertineat: dicendum est, illi adquiri. Si autem extraneus ei donauerit, indistinctè soli proprietario adquiritur. Eadem dicemus in homine libero, qui mihi bona fide seruit, ut si aliquid ei donauerim, meum sit. Et ideo Pomponius scribit, quamuis donauerim ei operas suas: tamen quidquid ex operis suis adquiret, mihi adquirere. *Quarta replicatio est: Nisi re emptâ, nondum soluerit precium seruus. Quæ replicatio approbatur l. seruus. 45. §. final. ff. de acquir. rer. dom. his uerbis: Cum seruus, in quo alterius usus fructus est, hominem emerit, & ei traditus sit, antequam precium soluat: in pendenti est, cui proprietatem adquisierit? Et cum ex peculio quod ad fructuarium pertinet, soluerit, intelligitur usufructuarij homo fuisse: cum uerò ex peculio quod proprietarium sequitur, soluerit, proprietarij ex post facto fuisse uideretur. *Concordat l. arboribus. 22. §. Iulianus. ff. de usufruct. & quemadmod. &c. cuius uerba uide alibi. Sed & concordat l. sed & si. 25. §. interdum. ff. eod. tit. his uerbis: Interdum in*****

pendenti est, cui adquirit iste fructuaris seruus: ut puta si seruum emit, & per traditionem accepit, necdum precium numerauit, sed tantummodò pro eo satisfecit: interrim cuius sit, quæritur? Et Iulianus libro XXV. Digesti. scribit, in pendenti esse dominium eius, & numerationem precij declaraturam cuius sit. Nam si ex re fructuarij, retrò fructuarij fuisse. Idemque est, et si fortè stipulatus sit seruus numeraturus pecuniam, nam numeratio declarabit, cui sit adquisita stipulatio. Ergo ostendimus, in pendenti esse dominium, donec precium numeretur. Quid ergo, si amisso usufructu, tunc precium numeretur? Iulianus scribit, adhuc interesse, unde sit precium numeratum. Marcellus uerò & Marcianus, amisso usufructu, iam putant dominium adquisitum proprietatis domino. Sed Iuliani sententia humanior est. *Ait Iuriconsultus: Idemque est, etsi fortè stipulatus sit seruus numeraturus pecuniam, &c. Huic concordat l. si seruus. 18. §. final. ff. de stipul. seruo. cuius uerba uide §. except. 6. Quinta replicatio est: Nisi ex re utriusque adquisierit. tunc enim pro parte utriusque adquiritur. Quæ replicatio approbatur d. §. interdum, his uerbis: Quod si ex re utriusque precium fuerit solutum, ad utrumque dominium pertinere, Iulianus scribit: scilicet pro rata soluti precij. Huius replicationis duplicatio hæc est: Nisi duplum ex re utriusque soluerit. Quæ duplicatio approbatur d. §. interdum, his uerbis: Quid tamen, si fortè simul soluerit ex re utriusque? ut puta decem nomine precij debebat, & dena soluit ex re singulorum: cui magis seruus adquiret? Si numeratione soluit: intererit, cuius priores nummos soluat. nam quos postea soluerit, aut uindicabit: aut si fuerint numi consumpti, ad conditionem pertinent. si uerò simul in sacculo soluit, nihil fecit accipientis: & ideo nondum adquisiuisse cuiquam dominium uidetur: quia cum precio plus soluit seruus, non facit nummos accipientis. *Sexta replicatio est: Nisi seruo simpliciter quid sit donatum, non contemplatione proprietarij. Hæc replicatio reprobatur l. quod fructuarium. 49. ibi: si autem extraneus, ff. de acquir. rer. dom. cuius uerba uide §. replic. 3. Secunda exceptio hæc est: Nisi seruus nominatum proprietario dari sit stipulatus, uel per traditionem acceperit. Quæ exceptio approbatur l. per seruum. 37. §. fructuarium. ff. de acquir. rer. dom. his uerbis: Fructuaris seruus, si dixerit se domino proprietatis per traditionem accipere ex re fructuarij, id totum domino adquiret. nam & stipulando ex re fructuarij domino proprietatis adquiret. *Concordat l. sed & si quis. 25. §. denique scribit. ff. de usufruct. & quemadmod. &c. his uerbis: Scribit Iulianus, eum qui ex re fructuarij***

fructuarij stipuletur nominatim proprietario, uel iussu eius: ipsi adquirere. Contra autem nihil agit, si non ex re fructuarij, nec ex operis suis fructuario stipuletur. *Concordat item d. l. 25. §. si duos. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. prox. regul. 7. Concordat item l. seruum. 22. in fine. ff. de stipul. seruo. cuius uerba uide §. except. proxim. replicat. 2. Concordat item l. cum seruus. 39. ff. eod. tit. his uerbis: Cum seruus, in quo usum fructum habemus, proprietatis domino ex re fructuarij uel operis eius nominatim stipulatur: domino adquiret proprietatis. Sed qua actione fructuaris recuperare possit à domino proprietatis, requiritur est? Item, si seruus bona fide nobis seruiat, & id quod nobis adquirere poterit, nominatim domino suo stipulatus fuerit: ei adquiret. Sed qua actione id recuperare possimus, quæremus? Et non sine ratione est quod Caius noster dixit, Condiçid id utroque casu posse domino. Tertia exceptio est: Nisi seruus iussu proprietarij sit stipulatus. Hæc exceptio approbatur d. §. denique, his uerbis: Iulianus scribit, eum qui ex re fructuarij stipuletur nominatim proprietario, uel iussu eius, ipsi adquirere. *Quarta exceptio est: Nisi fructuario adquiri non possit. Hæc exceptio approbatur d. l. 25. §. questionis est, hisce uerbis: Quæstionis est, an id quod adquiret usufructuario non potest, proprietario adquiretur? Et Iulianus scribit, quod fructuario adquire non potest, proprietario quæri. *Concordat l. si usufruct. 31. ff. de stipul. seruo. his uerbis: Si usufructuarij aut bonæ fidei possessoris seruus stipulatur, ex quibus causis non solet his adquire, domino adquiret. Non idem dicitur, si nomen ipsorum in stipulatione positum sit. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi fructuario nominatim sit stipulatus seruus. Quæ replicatio approbatur d. l. 31. his uerbis: Non idem dicitur, si nomen ipsorum (fructuarij puta, & bonæ fidei possessoris) in stipulatione positum sit. Quinta exceptio hæc est: Nisi post amissum usum fructum, ex re fructuarij seruus adquisierit. Quæ exceptio ipso quidem iure subsistit, sed recipit replicationem hæc: Nisi ex contractu, quem durante usufructu seruus fecit, postea amisso usufructu ex re fructuarij soluit. Quæ replicatio approbatur l. sed & si. 25. §. quid ergo. ff. de usufruct. & quemadmod. uerbis §. except. 1. replicat. 4. propositis hisce: Quid ergo, si amisso usufructu, tunc precium numeretur? Iulianus scripsit, adhuc interesse, unde sit precium numeratum. Marcellus uerò & Martianus, amisso usufructu, iam putant dominium adquisitum proprietatis domino. Sed Iuliani sententia humanior est. *Sexta exceptio est: Nisi cum annum quiddam stipulatus esset seruus, usufructus serui sit amissus. tunc enim reliquorum annorum proventus ad proprietarium pertinent. Quæ****

exceptio approbatur l. sed & si. 25. §. si operas suas. ff. de usufruct. & quemadmod. &c. his uerbis: Si operas suas seruus iste locauerit, & in annis singulos certum aliquid stipuletur: eorum quidem annorum stipulatio, quibus usus fructus mansit, adquiretur fructuario: sequentium uerò stipulatio ad proprietarium transit, uel semel adquisita fructuarij: quamuis non solet stipulatio semel cuique quæsitâ ad alium transire, nisi ad hæredem, uel ad rogatorem. Proinde si fortè usufructus in annos singulos fuit legatus, & iste seruus operas suas locauit, & stipulatus est, ut supra scriptum est: prout capitibus deminutione amissus fuerit usufructus, mox restituitur, & ambulabit stipulatio, profecta que ad hæredem redibit ad fructuarium. *Concordat l. si seruus. 18. §. cum seruus. ff. de stipul. seruo. his uerbis: Cum seruus fructuarij operas suas locasset, & eo nomine pecuniam in annos singulos dari stipulatus esset: finito usufructu, domino residui temporis adquiret stipulationem, Iulianus scriptum reliquit. Quæ sententia mihi uideatur firmissima ratione subnixâ. Nam etsi in annos (fortè) quinque locatio facta esset: quoniam incertum est, fructus in quem diem duraturus sit: singulorum annorum initio cuiusque anni pecunia fructuario quæreretur. Secundum quæ non transit ad alterum stipulatio, sed unicuique tantum adquiretur, quantum ratio iuris permittit. Nam & cum idem seruus ita stipulatur: Quam pecuniam tibi intra illum diem dederò, tantam dare spondes? in pendenti est, quis ex stipulatu sit habiturus actionem. Si enim ex re fructuarij, uel operis suis pecuniam dederit, fructuario: si uerò aliunde, domino quæreretur stipulatio. *Ait Iuriconsultus: Nam & cum idem seruus, &c. De hac re uide supra ead. regul. except. 1. replicat. 4. Concordat insuper proposita exceptio l. si operas. 26. ff. de usufructu, & quemadmod. his uerbis: Si operas suas locauerit seruus fructuaris, & imperfecto tempore locationis usufructus interierit: quod superest, ad proprietarium pertinebit. Sed & si ab initio certam summam propter operas stipulatus fuerit: capite minuto eo, idem dicendum est. *Plañe exceptionis proposita replicatio hæc est: Nisi non tam ex operis suis, quam ex re fructuarij annum quiddam seruus adquisierit: Nam hoc annum proculdubio etiam finito usufructu, ad fructuarium pertinere debet. Nec enim leges iam proposita loquuntur de annuo ex re fructuarij, sed potius operis serui adquisito. *Septimâ exceptio est: Nisi ab ipso fructuario seruus adquisierit, uel stipulatus sit. Hæc exceptio reprobatur l. sed & si quis. 25. §. idem Iulianus. ff. de usufruct. & quemadmod. his uerbis: Iulianus scribit,****

Si seruo fructuarius operas eius locauerit, nihil agi. nam si ex re mea (inquit) à me stipulatus sit, nihil agit: non magis quam seruus alienus bona fide mihi seruans, id faciendo domino quidquam acquirit. Simili modo ait, ne quidem si rem meam à me fructuario conducatur, me non obligauit. Et regulariter definit, quod quis ab alio stipulando mihi acquirit, id à me stipulando nihil agit, nisi fortè (inquit) nominatim domino suo à me stipuletur uel conducatur. Per hæc uerba posteriora casus introducit, quo exceptioni proposita locus est, scilicet si seruus nominatim domino suo est stipulatus à fructuario. Alius casus, quo exceptio proposita admittitur, proponitur d. l. 25. §. seruus fructuarius, his uerbis: Seruus fructuarius, si usum fructum in se dari stipuletur, aut sine nomine, aut nominatim: ipsi proprietario acquirit, exemplo serui communis, qui stipulando rem alteri ex dominis, cuius res est, nihil agit (quoniam rem suam stipulando quis nihil agit) alteri stipulando acquirit solidum. **Octaua exceptio est: Nisi non iure legati, sed per traditionem aut stipulationem usus fructus serui sit constitutus.** Hæc exceptio reprobatur d. l. 25. §. final. ff. de usufruct. et quemadmodum. his uerbis: Quod diximus, ex re fructuarij uel operis posse adquiri, utrum tunc locum habeat, quoties iure legati usufructus sit constitutus, an et si per traditionem, uel stipulationem, uel alium quemcunque modum, uidentum est. Et uera est Pegasi sententia, quam & Iulianus secutus est, omni usufructuario adquiri. **Nona exceptio est: Nisi non proprietatem, sed possessionem seruus adquisierit.** Quæ exceptio reprobatur instituit, per quas pers. cuique acquiritur. cuius uerba uide §. regul. prox. except. 3. Concordat l. 1. §. per eum in quo. ff. de acquir. possess. his uerbis: Per eum in quo usum fructum habemus, possidere possumus: sicut operis suis acquirere nobis solet. nec ad sem pertinet, quod ipsum non possidemus: nam nec filium. Concordat item l. possessio. 4. §. in princip. ff. eod. it. his uerbis: Possessio quoque per seruum, cuius usufructus meus est, ex re mea uel ex operis serui acquiritur mihi: cum & naturaliter à fructuario teneatur, & plurimum ex iure possessio mutuetur. **Decima exceptio est: Nisi pro parte tantum usum fructum in seruo habeat. tunc enim non nisi pro parte ei acquiritur.** Quæ exceptio approbatur l. sed et si quis. 25. §. si duos. ff. de usufruct. et quemad. de qua re uide §. cap. 3. reg. 7.

VI. Regula, De libero homine, et seruo alieno, quem bona fide possidemus. Per hos etiam nobis acquiritur. Quæ regula approbatur l. adquiretur. 10. in prim. ff. de acq. rer. dom. cuius uerba uide §. reg. prox. in prim. Concordat iisdem uerbis in §. per quas pers. cuiq;

adq. in prim. item in §. per quas pers. nob. obli. adq. §. uide per liberos. cuius uerba uide §. except. prox. Concordat item l. liber homo. 19. in princip. ff. de acquir. rer. dom. cuius uerba itidem uide §. except. prox. Sed et concordat l. qui bona. 23. in prim. ff. eod. it. his uerbis: Qui bona fide alicui seruit, siue seruus alienus est, siue homo liber est, quidquid ex re eius cui seruit acquirit, ei acquirit cui bona fide seruit. Sed et si quid ex operis suis adquisierit, simili modo ei acquirit. Nam & operæ quodammodo ex re eius cui seruit, habentur: quia iure ei operas exhibere debet, cui bona fide seruit. Concordat item l. 1. C. de rei uendicat. his uerbis: Etiam per alienum seruum bona fide possessum, ex re eius qui eum possidet, uel ex operis serui acquiritur dominium uel obligationibus placuit. Quare si tu quoque bona fide possidisti eundem seruum, & ex numis tuis mancipia eo tempore comparauit: potes secundum iuris formam uci defensionibus tuis. Concordat item l. qui fundum. 7. §. liber homo. ff. pro emptore, his uerbis: Liber homo, qui bona fide nobis seruit, iisdem modis ex re nostra acquirit nobis, quibus per seruum nostrum acquirere solemus. Quare sicut traditione, ita usucapione rem nostram faciemus, interueniente libera persona. Et si peculij nomine, quod nos sequi debet, emptio contracta fuerit: etiam ignorantes usucapiemus. Concordat denique l. 1. §. sed et per eum. ff. de acquir. possess. cuius uerba uide §. except. 3. Est autem huius regulæ exceptio prima hæc: Nisi non ex operis suis, nec ex re nostra adquirent. Quæ exceptio approbatur instituit, per quas pers. nob. obli. adq. §. item per liberos, his uerbis: Per liberos homines, & alienos seruos, quos bona fide possidemus, acquiritur nobis, sed tantum ex duabus causis: id est, si quid ex operis suis, uel ex re nostra adquirent. Per eum quoque seruum, in quo usum fructum uel usum habemus, similiter ex duabus istis causis nobis acquiritur. Concordat instituit, per quas pers. cuique acquiritur, §. de ijs autem. ibi: idem placet, cuius uerba uide §. reg. prox. except. 1. in prim. Item concordat l. adquiretur. 10. §. de ijs. ibi: idem placet. ff. de acquir. rer. dom. cuius uerba itidem uide §. d. except. 1. Concordat item l. liber. 19. ff. eod. it. his uerbis: Liber homo, qui mihi bona fide seruit, id quod ex operis suis aut ex re mea pararet, ad me pertinere sine dubio, Atilio ait. Quod uero quis ei donauerit, aut ex negotio gesto adquisierit: id ad ipsum pertinere. Sed & hæreditatem legatamue non adquiri mihi per eum: quia neque ex re mea, neque ex operis suis id sit: nec ulla eius opera esset in legato, in hæreditate aliquatenus, quia per ipsum adiretur. quod & Varius Lucullum ait aliquando dubitasse. Sed uerius est

est non adquiri, etiam si testator ad me uoluisse pertinere. Sed licet ei minimè adquiratur: attamen si uoluntas testatoris euidentis appareat, restituendam ei esse hæreditatem. Sed Trebatius, si liber homo bona fide seruans, iussu eius cui seruiret, hæreditatem adijisset, hæredè ipsum fieri: nec interesse, quid senserit, sed quid fecerit. Labeo contra, si ex necessitate id fecisset, quod si ita, ut & ipse uellet ipsum fieri hæredem. Concordat item l. si seruus. 21. in prim. ff. d. it. de acquir. rer. dom. his uerbis: Si seruus meus, cum tibi bona fide seruiret, rem emisset, traditaque ei esset: Proculus ait, nec meam fieri, quia seruum non possideam: nec tuam, si non ex re tua sit parata. Sed si liber homo bona fide tibi seruans emerit, ipsius fieri. Item concordat l. seruus. 43. in prim. ff. eod. it. his uerbis: Seruus qui bona fide possideretur, id quod ex re alterius est, possessori non acquirit. Concordat item l. liber homo. 20. §. apud. ff. de stipulat. ser. uor. his uerbis: Apud Labeonem ita scriptum est: Filium & filiam in sua potestate pater intestatus reliquit. filia eo animo fuit semper, ut existimaret nihil ad se ex hæreditate patris pertinere. deinde frater eius filiam procreauit, & eam infansem reliquit. tutores seruo auito eius imperauerunt, ut ab eo cui res aut hæreditas uendiderant, stipularetur. quanta pecunia ad eum peruenisset ex ea stipulatione, quid tunc pupillæ adquirentem sit, peto rescribas. Paulus: Est quidem uerum, bona fide possessum seruum ex re eius cui seruit, stipulante possessori adquirere. Sed si res quæ ex hæreditate aui communes fuerunt, in uenditione hæreditatis uenerunt: non uidetur ex re pupillæ totum precium stipulari, ideoque utriusque acquirit. Hactenus leges, quibus exceptio proposita approbatur, expositæ sunt. Sanè si bonæ fidei possessori non adquiretur, quibus tunc adquiretur, dicitur §. cap. prox. reg. 6. Nunc propositæ exceptionis replicationes dispendiende. **Prima replicatio hæc est: Nisi testator hæreditatem ad bonæ fidei possessorem uoluerit pertinere.** Hæc replicatio approbatur l. liber homo. 19. §. sed licet ei. ff. de acq. rer. dom. uerbis paulo superius propositis hęc: Sed licet ei minimè adquiratur: attamen si uoluntas eiusdem testatoris euidentis appareat, restituendam ei esse hæreditatem. **Secunda replicatio est: Nisi seruus uel liber homo nominatim bonæ fidei possessori sit stipulatus.** Hæc replicatio reprobatur l. 1. §. si seruus tuus. ff. de stipul. ser. uor. his uerbis: Si seruus tuus, qui mihi bona fide seruiret, peculium habuit, quod ad te pertinebat, & ego ex eo pecuniam Titio credidero, numi tui manebunt: stipulando autem mihi seruus eandem pecuniam, nihil agit. Vendicando ergo eam pecuniam ab eo tu consequi poteris. Con-

L 33 et 14
Ad stip. seru.

cordat l. liber homo. 20. §. apud. ff. eod. it. cuius uerba uide paulo superius. **Tertia replicatio est: Nisi iussu bonæ fidei possessoris adquisierit.** Hæc replicatio reprobatur l. si liber. 23. in prim. ff. de stipul. ser. uor. his uerbis: Si liber homo, uel alienus seruus, qui bona fide seruit, ex re alterius iussu possessoris stipuletur: Iulianus ait, liberum quidem sibi adquirere, seruum uero domino, quia ius suo domino cohareat. Concordat d. §. apud. **Quarta replicatio est: Nisi bonæ fidei possessor seruum usuceperit.** Quæ replicatio approbatur l. adquiretur. 10. §. fin. ff. de acquir. rer. dom. his uerbis: Bonæ fidei possessor, cum usuceperit seruum, quia dominus eo modo fit, ex omnibus causis per eum sibi adquirere potest, &c. Concordat iisdem uerbis instituit, per quas pers. cuique adq. §. de ijs autem. ibi: sed bonæ fidei. Hæc de prima exceptione, cum suis replicationibus. **Secunda exceptio est: Nisi male fidei possessor sit.** Quæ exceptio approbatur l. 1. C. de rei uendicat. his uerbis: Mancipium alienum mala fide possidenti nihil potest adquirere. Concordat l. seruus. 14. ff. de stipul. ser. uor. his uerbis: Seruus meus, cum apud furem esset, furi dari stipulatus est. Negat furi deberi Sabinus. Sed nec ego ex ea stipulatione agere poterò: quia eo tempore quo stipulatus est, mihi non seruiret. Sed si detracta furis persona stipulatus est, mihi quidem adquiretur actio: sed furi nec mandati, nec alia actio aduersus me dari debet. Concordat item l. si seruus. 34. ff. eod. it. his uerbis: Si seruus testamento manumissus, cum se liberum esse ignoraret, & in causa hæreditaria maneret, pecuniam heredi stipulatus est: nihil debetur has redi, si modo sciueque eum testamento manumissum: quia non potest uideri iusta seruitute seruasse his qui illum liberum esse non ignorabant. Distat igitur huius causa ab eo qui liber emptus bona fide seruit: quia in eo & ipsius & emptoris existimatio cõsentit. Ceterum is qui seithominem liberum esse, quamuis ille conditione suam ignoret, ne possidere quidem eum potest uideri. Concordat item l. 1. §. sed et per eum. ff. de acq. possess. cuius uerba uide §. except. prox. Concordat item l. nemo. 22. ff. de acq. rer. dom. his uerbis: Nemo seruum uide possidens, aut clam, aut precario, per hunc stipulantem, uel rem aliquam accipientem potest adquirere. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi ab initio bona fide possidere ceperit. Quæ tamen replicatio reprobatur l. qui bona fide. 23. §. tamdiu. ff. de acq. rer. dom. his uerbis: Tamdiu autè ei adquiretur, quamdiu bona fide seruit. Ceterum si ceperit possessor scire eum alienum esse uel liberum, uideamus an eum adquirat? Quæstio in eo est, utrum initium in eo spectemus, an singula momenta? Et magis est, ut singula momenta spectemus. **Secunda replicatio uidetur: Nisi male fidei possessor**

L 1 et ff. eod.

L 33 in prim.
Ad stip. seru.

Secundum fructum
L 10 §. cap. 1
2346 et ff. de
que hic legitur

bonæ fidei possessori in rei possessione successerit. Et hæc replicatio reprobatu r. l. quæsitum. 40. ff. de acqu. rer. dom. his uerbis: Quæsitum est, si is cui liber homo bona fide seruiret, decesserit, eiq; is hæres extiterit, qui liberum eum esse sciat: an aliquid per eum adquiratur? Africanus non esse ait, ut hic bonæ fidei possessor ui- deatur, quando sciens liberum possidere cõperit: quia & si fundum solum quis lega- uerit, hæres qui eum legatum esse sciat, pro- culdubio fructus ex eo suos non faciat: & multo magis, si testator eum alienum bona fide emptum possederit. Circa seruorum ig- titur opæras ac ministerium eandem ratio- nem sequendam: ut siue proprii, siue alieni, uel legati, uel manumissi testamento fue- rint: nihil per eos hæredibus, qui modò eor- um id non ignorarent, adquiratur. Etenim simul hoc ferè cedere, ut quo casu fructus prædiõrum consumptos suos faciat bonæ fidei possessor, eodem per seruum ex opera & ex re ipsius ei adquiratur. Tertia exceptio est: Nisi non proprietatem, sed possessionem apprehen- dat possessus. Hæc exceptio reprobatu r. l. in. per quas per. cuiq; adq. ff. non solum, his uerbis: Non solum autem proprietatem per eos seruos, in quibus usum fructum habetis, uel quos bona fide possideris, aut per liberam personam, quæ bona fide uobis seruit, uobis adquiritur, sed etiam possessio. Concordat l. i. ff. sed et per eum. ff. de acqu. poss. his uerbis: Et per eum quem bona fide possidemus, quamuis alienus sit uel liber, possessionem adquirimus. Quod si mala fide eum possideamus, non puro acquiri nobis possessionem per eum: sed nec uero domino aut sibi adquirit, qui ab alio possidetur. Concordat l. i. ff. de acq. rer. dom. his uerbis: Seruus meus ignoranti mihi possessionem adquirit. Nam & seruus alienus (ut Celsus scribit) siue à me, siue à nemine possideatur, potest mihi acquirere possessionem, si nomine meo adipiscatur: quod & ipsum admittendum est. Quarta exceptio est: Nisi bonæ fidei possessor possessio aliquid donauerit. Hæc exceptio reprobatu r. l. quod fructua- rius. 49. ff. de acq. rer. dom. his uerbis: Ean- dem dicemus & in homine libero, qui mihi bona fide seruit, ut si aliquid ei donauerim, meum sit. & ideo Pomponius scribit, Quamuis donauerim ei operas suas, ta- men quidquid ex operis suis adquirit, mihi acquirit. Ait Iuriscõsultus: Eadem dice- mus. De his uide 3. reg. proxim. except. 1. repl. 7. Quinta exceptio est: Nisi liber homo, qui possidetur, suam rem sit stipulatus. Hæc exceptio reprobatu r. l. i. ff. de stipulat. seruorum, his uerbis: Li- ber homo, qui bona fide mihi seruit, si sti- pulentur ex re mea, uel ex operis suis, Sti- chum qui ipsius est: magis est, ut mihi ad-

quirat: quia & si seruus affet meus, adqui- reret mihi, nec enim illud dici debet, quasi ille quoq; in peculio eius esset. Sexta excep- tio hæc est: Nisi rem eius cui bona fide seruit, stipula- tus sit. Hæc exceptio approbatu r. d. l. 20. in princ. his uerbis: Sed si ex re mea eum qui meus est sti- puletur, sibi adquirit. Septima exceptio est: Nisi seruus nominatim domino suo dari stipulatus sit. Hæc exceptio approbatu r. l. cum seruis. 39. ff. item si seruis. ff. de stipulat. seruorum, his uerbis: Si seruus bona fide nobis seruiat, & id quod nobis acquirere poterit, nominatim domino suo stipulatus fuerit: ei adquirit. sed qua actio- ne id recuperare possumus, quæritur. & non sine ratione est, quod Caius noster di- xit, condici posse domino. Octaua exceptio est: Nisi seruus sit furtiuus. Hæc exceptio reprobatu r. l. etiam. 39. ff. de acquirend. rerum dominio, his uerbis: Etiam furtiuus seruus bonæ fidei emptori adquirit, quod ex re eius stipulatur, aut per traditionem accipit. Nona exceptio est: Nisi seruus sit uxori à marito donatus. Hæc exceptio ap- probatur l. per seruum. 57. ff. de acqu. rerum dom. his uerbis: Per seruum donatum uxori à marito, ne ex re quidem eius cui donatus est, ad- quirere quidquam posse, Iulianus scribit. hoc enim in eorum persona concessum est, qui bona fide seruiunt. Plura de exceptione propo- sita uide 7. lib. 35. cap. 9. quæst. 4. reg. 6. Decima excep- tio est: Nisi non pro seruo, sed pro filio sit possessus. Hæc exceptio approbatu r. per ea quæ habentur 5. lib. 16. cap. 2. quæst. 1. except. 16.

Replicatio præcedentium excep- tionum generalis.

Planè exceptionum iam propositarum replicatio generalis hæc est: Nisi id quod liber homo bona fide possessus adquisiuit, sibi acquirere non possit. tunc enim acquiritur possessori, prædictis exceptionibus non obstantibus. Quæ replicatio approbatu r. l. qui bona fide. 21. ff. generaliter. ff. de acq. rerum dom. his uer- bis: Generaliter dicendum est, quod ex re sua, hoc est, eius cui bona fide quis seruit, ei acquirere non potest, sibi eum adquisitu- rum. Quod autem ex re eius sibi acquirere non potest, ei adquisitum cui bona fide seruit. Plura de hac replicatione uide 7. cap. prox. quæst. 4. reg. 3. except. 1. repl. 1.

VII. Regula, De seruo nobis pignori obligato. Per hunc nobis nihil acquiritur. Quæ regula approbatu r. l. per seruum. 37. in princ. ff. de acq. rer. dom. his uerbis: Per seruum qui pignori datus est, creditori nec possessio adquiritur: quia nec stipula- tione, nec traditione, nec ullo alio modo per eum seruum quidquam ei adquiritur, quamuis possessio penes eum sit. Concor- dat l. i. ff. per seruum corpor. ff. de acqu. poss. his uer- bis: Per seruum corporaliter pignori acce- ptum non acquirere creditorem possessionem, Iulianus ait: quia nec stipulatione, nec

ullo alio modo per eum adquirat, quamuis eum possideat. VIII. Regula, De seruo hereditario. Per eum hæ- redi futuro acquiritur. Quæ regula approbatu r. Inst. de stipul. seruorum, in princ. his uerbis: Hæreditas in plerisque personæ defuncti uicem susti- net: ideoq; quod seruus hereditarius ante aditam hæreditatē stipulatur, acquirit hæ- reditati, ac per hoc etiam hæredi postea fa- cto acquiritur. Concordat l. in eo. 33. ff. fin. cum l. sequente. ff. de acq. rerum dom. his uerbis: Quoties seruus hereditarius stipulatur, uel per tra- ditionem accipit: ex persona defuncti uires assumit, ut Iuliano placet, cuius & ualuit sententia, testantis personam spectandam esse opinantis. Hæreditas enim non hære- dis personam, sed defuncti sustinet: ut mul- tis argumentis iuris ciuilibus comprobatum est. Concordat item l. hereditas. 61. in princ. ff. cod. ut. his uerbis: Hæreditas in multis partibus iu- ris pro domino habetur: ideoq; hæreditati quoque ut domino per seruum heredita- rium acquiritur. Huius regule exceptio prima hæc est: Nisi id quod acquiritur, sit eiusdem heredita- tus. hoc enim per seruum hereditarium hæredi futuro non acquiritur. Hæc exceptio approbatu r. l. heres. 43. ff. de acqu. hered. his uerbis: Hæres per seruum hereditarium eiusdem hereditatis partem, uel id quod eiusdem hæreditatis sit, adqui- rere non potest. Concordat l. i. ff. ueteres. ff. de ac- quir. poss. cuius uerba uide paulo inferius repl. 4. Concordat item l. per heredit. 18. ff. de acq. rer. dom. his uerbis: Per hereditarium seruum, quod o- iusdem est hæreditatis, hæredi adquire non potest, & maxime ipsa hæreditas. Huius ex- ceptionis replicatio prima hæc est: Nisi cum defuncto seruus deberetur, hæredi sit traditus. Quæ replicatio approbatu r. l. qui absent. 38. ff. fin. ff. de acq. poss. his uerbis: Si is qui Titio seruum uendiderat, hæredi eius eum tradiderit: potest hæres rerum hereditariarum possessionem per eum apprehendere: quia seruus non iure hereditario, sed a ctione ex empto ad eum peruenit. nam et si ex stipulatu uel ex testa- mento seruus debitus testatori fuisset, & hæres eius eum accepisset: non prohibere- tur rerum hereditariarum possessione per eundem acquirere. Secunda replicatio est: Ni- si seruus hæredi à testatore sit prælegatus. Quæ repli- catio approbatu r. l. i. ff. si ex parte. ff. cod. ut. his uer- bis: Si ex parte hæredi instituto seruus le- gatus sit: propter partem quam ex causa le- gati habet, adquirit fundi hereditarij pos- sessionem. Tertia replicatio est: Nisi seruus hæ- redi cum testatore fuerit communis. Hæc replicatio approbatu r. d. ff. si ex parte, hisce uerbis: Idem di- cendum est, si seruum communem iussero a dire hæreditatē: quia propter meam par- tem adquire. Quarta replicatio est: Nisi cum

plures serui eidem legati essent, uel donati, etc. per u- num ceterorum possessionem acquirere uelit. Hæc replicatio approbatu r. l. i. ff. ueteres. ff. de acqu. pos- sess. his uerbis: Veteres putauerunt, non posse nos per seruum hereditarium acquirere, quod sit eiusdem hæreditatis. Itaq; agi- tatur, num hæc regula longius producenda sit, ut si plures serui legati sint, per unum an possint cæteri possideri? Idem tracta- tum est, si pariter empti uel donati sunt. Sed uerius est, ex his causis posse me per unum reliquorum acquirere possessionem. Concordat l. prædium. 48. ff. cod. ut. ubi Pau- lus: Prædium cum seruis donauit, (inquit) eor- umque se tradidisse possessionem literis declarauit. Si uel unus ex seruis, qui simul cum prædijs donatus est, ad eum qui do- num accepit peruenit, mox in prædium rem- issus est: per seruum prædiorum posses- sionem quæsitam, ceterorumq; seruorum constabit. Hæc de prima exceptione regule pro- posita. Secunda exceptio hæc est: Nisi id quod ad- quiritur, personale sit, cuiusq; substantia factum perso- ne operæ ue desideret. Hæc exceptio approbatu r. l. hereditas. 61. ff. de acq. rerum dom. his uerbis: In ijs sanè, in quibus factum personæ operæ- ue substantia desideratur, nihil hæreditati quæri per seruum potest. Hisce uerbis exceptio proposita approbatu r. declaratur uero ibidem duobus exemplis, quorum primum proponitur hisce uerbis: Ac propterea, quamuis seruus heredita- rius hæres institui possit: tamen quia adire iubentis quoque persona desideratur, hæ- res expectandus est. Alterum exemplum ibidem proponitur his uerbis: Usus fructus, qui sine per- sona constitui non potest, hæreditati per seruum non acquiritur. Huic concordat l. usus fruct. 26. in princ. ff. de stipul. seruor. his uerbis: Usus fructus sine persona esse non potest. Et ideo seruus hereditarius inutiliter usum fructu stipulatur. Legari autem ei posse usum fru- ctum dicitur: quia dies eius statim non ce- dit, stipulatio autem pura suspendi non po- test. Quid ergo, si sub conditione stipule- tur? nec hoc casu ualeat stipulatio: quia ex præsentis uires accipit stipulatio, quamuis ex ea peticio suspensa sit. Planè in exemplo hoc posteriore admittitur replicatio hæc: Nisi non sit stipu- latus usum fructum seruus, sed ei sit legatus. quæ repli- catio approbatu r. uerbis iam propositis hisce: Lega- ri autem ei posse usum fructum dicitur: quia dies eius non statim cedit, stipulatio autem pura suspendi non potest. Concordat l. i. ff. dies. ibi hac ratione. ff. quando dies usufruct. cedat, his uer- bis: Dies usufructus, item usus non prius cedit, quam hæreditas adeatur. tunc enim constituitur usufructus, cum quis iam uti frui potest. Hac ratione, et si seruo heredi- tario usufructus legetur: Iulianus scribit, quamuis

quamuis cætera legata hæreditati adqui-
rantur, in usufructu tamen personam domi-
ni expectari, quæ uti frui possit. Concordat
item l. si seruo. 18. ff. quib. modis usufr. amittatur. cuius
uerba uide j. lib. 24. cap. 2. causa 13. except. 3. Sed et
aliam replicationem uidetur admittere exceptio propo-
sita, hanc nimirum: Nisi sub conditione usufructum
sit stipulatus seruus, quæ tamen replicatio reprobat
d. l. 26. in fine, his uerbis: Quid ergo, si sub con-
ditione stipuletur: nec hoc casu ualet stipu-
latio: quia ex præsentibus accipit stipula-
tio, quamuis ex ea petito suspensa sit. Ter-
tia exceptio hæc est: Nisi nominatim hæredi futuro sti-
pulus sit seruus. Hæc exceptio approbatur l. si unus.
27. §. fin. ff. de pactis, hisce uerbis: Seruus hæredi
põst adituro nominatim pacisci nõ potest,
quod nondum dominus is sit: sed si in rem
pactum conuentum factum sit, hæredi ad-
quiri potest. Concordat l. seruus. 16. ff. de stipul. ser-
uor. his uerbis: Seruus hæreditarius futuro hæ-
redi nominatim dari stipulatus nihil agit:
quia stipulationis tempore hæres dominus
eius non fuit. Concordat l. si seruus. 18. §. seruus. ibi:
quomodo. ff. eod. tit. cuius uerba j. lib. 37. cap. 1. except.
26. replic. 3. dupl. 3. tripl. i. proponuntur. Huius excep-
tionis replicatio hæc est: Nisi hæredi quidem futuro
stipulatus sit, non tamen eius nomen expressit. quæ re-
plicatio approbatur l. seruus. 35. ff. de stipul. seruo-
r. his uerbis: Seruus hæreditarius & hæredi futu-
ro & hæreditati restẽ stipulatur. Concordat l.
si ex re. 28. §. illud. ff. eod. tit. his uerbis: Illud quæsi-
tum est, an hæredi futuro seruus hæredita-
rius stipulari possit: Proculus negauit: quia
is eo tempore extraneus est. Celsius respon-
dit, posse: quia qui postea hæres extiterit,
uidetur ex mortis tempore defuncto suc-
cessisse. Quæ ratio illo argumento com-
mendatur, quod hæredis familia ex tem-
pore mortis funesta facta intelligitur, licet
post aliquod tempus hæres extiterit. Ma-
nifestum igitur est, serui stipulatione ei ad-
quiri. Quarta exceptio est: Nisi non adeatur postea
hæreditas. Hæc exceptio approbatur l. interdum. 73. §.
si seruus. ff. de uerb. oblig. his uerbis: Si seruus hæ-
reditarius stipulatus sit: nullam uim habi-
tura est stipulatio, nisi adita hæreditas sit,
quasi conditione habeat. idem est & in ser-
uo eius qui apud hostes est. Quinta exceptio
est: Nisi castrensium peculij seruus sit defuncti filij fami-
liæ. Hæc exceptio reprobat per ea quæ proposita
sunt j. lib. 16. cap. 3. quæst. 7. reg. 3. Planè admittitur in
casu, si scilicet seruus filiofamiliæ cum alio fuerit com-
munis. quæ distinctio approbatur l. si seruus. 18. in prin.
ff. de stipul. seruo- r. his uerbis: Si seruus communis
Mæuij & castrensium peculij, defuncto filio-
familiæ milite, antequam adeat institutus
hæreditatem, stipuletur: socio, qui solus in-
terim dominus inuenitur, tota stipulatio
queretur: quoniam partem non facit hæres

ditas eius quæ nõdum est. non enim si quis
hæredem existere filiofamiliæ dixerit, ita-
tim & hæreditatem eius iam esse conse-
quens erit: eum beneficium principalium
constitutionum in eo locum habeat, ut fi-
liusfamiliæ de peculio testari possit. quod
priuilegium cessat, priuilegium testamẽtum
aditione fuerit confirmatum. Hæc de octaua
regula cum suis exceptionibus.
IX. Regula, De libero homine, & seruo alieno, no-
bis non seruentibus. Per hos nihil nobis acquiritur.
Quæ regula approbatur Inst. per quas pers. cuiq; adq.
§. ex his apparet, his uerbis: Apparet, per liberos
homines, quos neque uestro iuri subiectos
habetis, neque bona fide possidetis: item
per alienos seruos, in quibus neque usum-
fructum habetis, neque possessionem ius-
tam, nulla ex causa uobis adquiri posse. Et
hoc est quod dicitur, per extraneam perso-
nam nihil adquiri posse. Concordat l. 1. C. per
quas pers. nob. adq. his uerbis: Excepta possessio-
nis causa, per liberam personam, quæ alte-
rius iuri non est subdita, nihil adquiri pos-
se, indubitati iuris est. Si igitur procurator
nõ sibi, sed ei cuius negocia administrabat,
redintegratæ rei uindicationem pactus est,
idque pactum, etiam stipulatio infecuta est:
nulla domino obligatio quæ sita est. Concor-
dat item l. solutum. u. §. per liberam. ff. de pignorat. act.
his uerbis: Per liberam personam pignoris obli-
gatio nobis nõ adquiritur, adeo ut nec per
procuratorem plerumque, nec tutorem ad-
quiratur. Et ideo ipsi actione pignoratitia
conueniuntur. Sed nec mutat, quod consti-
tutum est ab Imperatore nostro, posse per
liberam personam possessionem adquiri.
Nam hoc eò pertinebit, ut possimus quidẽ
pignoris obligati possessionem per procu-
ratorem uel tutorem adprehendere: ipsam
autem obligationem libera persona nobis
non semper adquiret. Sed si procurator
meus uel tutor rem pignori dederit, ipse a-
gere pignoratitia poterit. Quod in procu-
ratore ita procedit, si mandatum fuit ut pi-
gnori daret. Quod hic dicitur de tutore, ei contra-
dicere uidentur ea quæ habentur j. lib. 17. cap. 1. quæst. 8.
reg. 4. Sed ista de utili, hæc de directa actione sunt in-
telligenda. Sed et propositæ regule concordat l. h. m. a.
54. in prin. ff. de adq. rer. dom. his uerbis: Homo li-
ber hæreditatem nobis adquirere non po-
test. Huius regule exceptio prima hæc est: Nisi liber
homo possessionem nostra nomine apprehendat. ea e-
nim nobis per liberum hominem adquiri potest, et per
eam dominium. Hæc exceptio approbatur Inst. d.
§. ex his apparet, his uerbis: Excepto eo, quod
per liberam personam (ueluti per procu-
ratorem) placet non solùm scientibus, sed
& ignorantibus uobis adquiri possessionem,
secundum Diui Seueri constitutionem:
& per

& per hæc possessionem etiam dominium,
si dominus fuerit qui tradidit: uel usucapio-
nem, aut longi temporis præscriptionem, si
dominus non fuit. Concordat l. si proc. 13. ff. de
adq. rer. dom. his uerbis: Si procurator rem mi-
hi emerit mädato meo, eiq; sit tradita meo
nomine: dominium mihi & proprietas ad-
quiritur etiam ignorantibus. Et tutor pupilli
pupillæ uel similiter ut procurator, rem e-
mendo nomine pupilli pupillæ uel, proprie-
tatem eis adquirit etiam ignorantibus. Con-
cordat item l. traditio. 20. §. fin. ff. eod. tit. his uerbis: Si
ego & Titius rem emerimus, eaq; Titio &
quasi meo procuratori tradita sit, puto mi-
hi quoque quæsitum dominium: quia pla-
ceat per liberam personam omnium rerum
possessionem quæri posse, & per hanc do-
minium. Concordat item l. ea quæ. 51. ff. eod. tit. his
uerbis: Ea quæ ciuilitate adquiruntur, per eos
qui in potestate nostra sunt, adquirimus:
ueluti per stipulationem. Quod naturali-
ter adquiritur, sicut est possessio, per quem-
libet uolentibus nobis possidere adquire-
mus. Concordat item l. solutum. u. §. per liberam. i-
bi: sed nec. ff. de pignorat. act. cuius uerba uide paulo su-
perius. Item concordat l. per proc. 8. C. de adq. possess.
his uerbis: Per procuratorem utilitatis causa
possessionem, et si proprietas ab hac sepa-
rari non possit, dominium etiam quæri pla-
cuit. Item concordat l. 1. §. per procuratorem. ff. de
adq. possess. his uerbis: Per procuratorem, tu-
torem curatorem uel possessionem nobis adqui-
ritur. Cum autem suo nomine nacti fue-
rint possessionem, non cum ea mente, ut
operam duntaxat suam nobis accommo-
darent: non possunt adquirere. alioquin si
dicamus per eos non adquiri nobis posses-
sionem, qui nostro nomine accipiunt: fu-
turum est, ut neq; is possideat, cui res tra-
dita sit, quia non habeat animum possi-
dendi: neque is qui tradiderit, quoniam
cesserit possessionem. Concordat item l. 2. ff. de
adq. possess. cuius uerba uide j. lib. 23. cap. 2. except.
19. Item concordat l. general. 9. ff. d. tit. his uerbis: Ge-
neraliter, quisquis omnino nostro nomine
nobis uolentibus sit in possessione (ueluti
procurator, hospes, amicus) nos possidere
uidemur. Concordat deniq; l. si me. 24. §. fin. ff. eod. tit.
his uerbis: Et seruus alienus (ut Celsus scri-
bit) siue a me, siue a nemine possideatur, po-
test mihi adquirere possessionem, si nomi-
ne meo adipiscatur eam. Quod & ipsum
admittendum est. Huius exceptionis replica-
tio prima est: Nisi alius non nostro nomine posses-
sionem apprehendat. Quæ replicatio approbatur l. 1. §.
per procuratorem. ff. de adq. possess. his uerbis: Cum
autem suo nomine nacti fuerint possessio-
nem, non cum ea mente, ut operam dunta-
xat suam accommodarent nobis: non pos-

sunt adquirere. Concordat l. per seruum. 37. §. fin.
ibi: nam est. ff. de adq. rer. dom. cuius uerba uide j.
reg. 4. except. 6. Concordat item l. falsus. 44. §. 1. ibi:
nam et manent. ff. de furis. Contradicit l. qui mihi. 13.
in fine. ff. de donationibus. cuius uerba uide j. eod. cap.
reg. 4. except. 6. in fine. Secunda replicatio est: Nisi
is qui nostro nomine rem accepit, eam nobis nondum
tradiderit. Hæc replicatio reprobat ex ijs quæ pau-
lo inferius dicuntur, quod etiam ignorantibus adqui-
ratur possessio per alium. Vnde l. si epist. 65. in prin.
ff. de adq. rer. dom. ita dicitur: Si epistolam tibi
misero, non erit ea tua, antequam tibi red-
dita fuerit. Paulus: Imò contra. nam si misero
ad me tabellarium tuum, & ego rescri-
bendi causa literas tibi misero: simulatq; ta-
bellario tradidero, tuæ sient. Idem accidit
in ijs literis, quas tuæ duntaxat rei gratia mi-
sero: ueluti si petieris a me, ut te alicui com-
mendarem, & eas commendaticias tibi mi-
sero literas. Planè hisce uidetur contradicere l. res.
59. ff. de adq. rer. dom. cuius hæc sunt uerba: Res ex
mandato meo empta non prius mea fiet,
quàm si ille tradiderit mihi qui emit. Ter-
tia replicatio est: Nisi dominus causam ex qua res est
tradita procuratori, nondum ratam habuerit. Hæc re-
plicatio approbatur l. communis seruus. 42. §. fin. ff. de
adq. possess. his uerbis: Procurator si quidẽ man-
dante domino rem emerit, protinus illi ad-
quiritur possessio: quod si sua sponte eme-
rit, non nisi ratam dominus habuerit em-
ptionem. Concordat l. si hac mente. 23. ff. negocio-
rum gestorum. ubi Paulus: Si hac mente pecuniã
procuratori dẽ, ut ea ipsa creditoris fieret:
proprietatem quidem per procuratorem non
adquiratur: potest tamen creditor etiam in-
uito me, ratam habendo, pecuniam suam
facere. quia procurator in accipiendo credi-
toris duntaxat negotium gessit: & ideo cre-
ditoris ratihabitione liberor. Quarta repli-
catio est: Nisi dominus ignoret alium suo nomine pos-
sionem apprehendisse. Hæc replicatio reprobat
Inst. per quas pers. cuiq; adq. §. ex his apparet. ibi: sed
et ignorantibus uobis adquiri, et c. cuius uerba uide j.
ead. exceptione, in prin. Concordat l. si me. 24. §. sed si
non. ff. de adq. possess. cuius uerba uide j. Concordat item
l. possessio. 49. §. fin. ff. eod. tit. item l. 1. C. de adq. possess.
his uerbis: Per liberam personam ignorati quo-
que adquiri possessionem, & postquam sci-
entia interuenerit, usucapionis conditio-
nem inchoari posse, tam ratione utilitatis
quàm iuris prudentia receptum est. Concor-
dat item l. si procurator. 12. ff. de adq. rerum dom. cuius
uerba uide j. ead. except. in prin. Hæc autem intelligen-
da sunt, quando mädante domino procurator rem eme-
rit: non si sua sponte emerit, domino ignorante: ne hæc
superiori replicationi contradicant. Proinde si procu-
rator sua sponte sine mandato cõtraxerit, et ex ea cau-
sa rem tradita acceperit, non nisi sciẽti et ratum haben-
ti domino adquiratur possessio, et per eam dominium.

non enim dat
hæreditatem
per se
per se

rans ufucapere poterit: licuti nec per fugi-
tuum quidem, quem non possidet. Concor-
dat l. adquiretur. 10. §. idem placet, in fine. ff. de acquir.
rer. dom. cuius uerba uide §. cap. prox. reg. 5. except. 1.
Item concordat l. qui bona fide. 23. §. generaliter. ff. cod.
et. cuius uerba uide §. cap. prox. reg. 6. in fine. Item con-
cordat Instit. per quas personas cuiq; ad qu. §. idem pla-
cet. ibi itaq; quod extra. cuius uerba uide §. cap. prox.
reg. 5. except. 1. Sanè quibus casibus non adquiretur bo-
næ fidei possessori, & per consequens proposita excep-
tioni sit locus, expositum est §. d. reg. 6. Planè huius
exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi libero homi-
ni uel domino serui adquire non possit. tunc enim ad-
quiretur bonæ fidei possessori. quæ replicatio appro-
batur d. §. generaliter. Huius replicationis species, sed
& duplicationes sunt replicationes proximè sequen-
tes. Secunda replicatio est: Nisi liber homo uel ser-
uus alienus specialiter bonæ fidei possessori sit stipula-
tus. nam ex hac stipulatione nec libero homini, nec do-
mino serui adquiretur actio. quæ replicatio approba-
tur l. usufructuarij. 31. ff. de stipul. seruo. cuius uerba
uide §. cap. prox. reg. 5. except. 4. Concordat l. seruus.
14. §. cod. et. cuius uerba uide §. cap. prox. reg. 6. ex-
cept. 2. Tertia replicatio est: Nisi liber homo uel ser-
uus alienus possessionem adquisierit. nam hæc, si non
bonæ fidei possessori adquiretur, nec libero homini
adquire potest, neq; domino serui. quæ replicatio ap-
probatur l. 1. §. sed & per eum, in fine. ff. de acqu. pos-
sess. cuius uerba uide §. cap. prox. reg. 6. except. 3. Con-
cordat l. homo liber. 54. §. fin. ff. de acquir. rer. dom. cui-
us uerba uide §. ead. except. in prin. Concordat item
l. si seruus. 21. ff. cod. et. his uerbis: Si seruus meus,
cum tibi bona fide seruierit, rem emisset, tra-
ditaq; ei esset: Proculus ait, nec meam fieri,
quia seruum non possideam: nec tuam, si
non ex re tua sit parata. Sed si liber homo
bona fide tibi seruicius emerit: ipsius fieri.
Quarta replicatio est: Nisi liber homo hereditatem
iussu bonæ fidei possessoris adierit. Hæc enim aditio si
in persona bonæ fidei possessoris inutilis est, nec libero
homini prodest. quæ replicatio approbatur simul &
distinguitur l. liber homo. 19. in fine. ff. de acq. rer. dom.
cuius uerba uide §. cap. prox. reg. 6. except. 1. in princ.
Concordat d. l. 54. in prin. ff. cod. et. his uerbis: Homo
liber hereditatem nobis adquirere non po-
test. Sed qui bona fide nobis seruit, adquire-
rit: tamen si sponte sua, sciens conditionem
suam, adierit. Nam si iussu nostro adierit:
neq; sibi, neq; nobis adquiret, si non habue-
rit sibi adquirendi animum. Quod si eam
mentem habuit, sibi adquiret. Concordat item
l. qui putat. 73. §. qui bona ff. de acq. hered. cuius uerba
uide §. lib. 30. cap. 2. reg. 1. except. 17.

V I I. Regula: Si duo sint usufructuarij eiusdem ser-
ui, uel duo bonæ fidei possessores, utriq; adquiretur per
eum. Quæ regula approbatur l. qui bona fide. 23. §. si
quis ff. de acquir. rer. dom. his uerbis: Si quis bona
fide duobus seruiat, utriq; adquiret, sed sin-
gulis ex re sua. approbatur item l. sed & si quis. 25.

§. si duos ff. de usufr. & quemadm. & c. cuius uerba ui-
de paulo inferius. Ait Iuriconsultus: Sed singulis
ex re sua. Ex hisce uerbis elicitur prima aduersus re-
gulam propositam exceptio, hæc scilicet: Nisi ex alte-
rius re tantum adquisierit seruus. tunc enim ei soli ad-
quiretur, ex cuius re est adquisitum. Concordat l. si
alienus. 19. ff. de stipul. seruo. ubi Scauola: Si alienus
seruus (inquit) duobus bona fide seruicius, ex
unius eorum re adquiretur: ratio facit, ut ei ex
cuius re aliquid adquisiuit, id totum ei ad-
quiretur, siue ei soli, siue quasi duobus seruiat,
& c. Reliqua uerba uide §. cap. prox. reg. 4. except. 3.
Concordat item d. l. 23. §. quod autem ex re. cuius uerba
uide §. d. except. 3. Contradicit tamen d. l. 25. §. si
duos, his uerbis: Si duos fructuarios proponas,
& ex alterius re seruus sit stipulatus: quæri-
tur, utrum totum, an pro parte qua habet u-
sum fructum, ei quæretur. Nam & in duob.
bonæ fidei possessorib. hoc idem est apud
Scaenolā agitatum lib. X. I. Quæstion. Et ait
uulgò creditum, rationemq; hoc facere, ut
si ex re alterius stipuletur, partē ei duntaxat
quæri, partē domino. Quod si nominatim
sit stipulatus: nec dubitari debere, quin ad-
iecto nomine solidum ei quæretur. Idemq;
ait, & si iussu eius stipuletur: quoniam iussu
pro nomine accipimus. Idem & in fructua-
rijs erit dicendum, ut quo casu non totum
adquiretur fructuario, proprietatis domino
sit quæsitum: quoniam ex re fructuarij quæri
ei posse ostendimus. Secunda exceptio est: Nisi
unius iussu stipulatus sit, uel adquisierit. huic enim soli
adquiret. Quæ exceptio approbatur l. si liber homo. 33.
§. fin. ff. de stipul. seruo. his uerbis: Si duo rei stipu-
landi usum fructum in seruo habeant, uel
quibus bona fidei seruicius & iussu unius à
debitore stipuletur: ei soli adquiret. Concor-
dat d. l. 25. §. si duos. ibi idemq; ait. Tertia exceptio
est: Nisi alteri nominatim sit stipulatus seruus. Hæc ex-
ceptio approbatur d. §. si duos. ibi: quod si nominatim,
uerbis paulo superius propositis hisce: Quod si no-
minatim sit stipulatus: nec dubitari debere,
quin adiecto nomine solidum ei quæretur.
Concordat l. qui bona fide. 23. §. sed et si. ff. de acq. rer.
dom. cuius uerba uide §. cap. prox. reg. 4. except. 3. Con-
cordat item l. si cum. 31. ff. de stipul. seruo. his uerbis:
Si cum duorum usus fructus esset in seruo, is
seruus uni nominatim stipulatus sit ex ea
re quæ ad utrosq; pertinere: Sabinus ait, quo-
niam soli obligatus esset, uidentium esse,
quemadmodū alter usufructuarius partem
suam recipere possit, cum inter eos nulla
communio iuris sit: sed uerius est, ut illi com-
muni diuidūdo iudicio inter eos agi posse.
Ex his uerbis posterioribus constat, quod quamuis uni
ex usufructuarijs uel bonæ fidei possessoribus adquire-
tur in solidum: tamen per communi diuidūdo iudicium
alter ei partem possit auferre, & ita in euentu non nisi
pari illi adquiretur: quod replicationis loco notandum.
cui

cui replicationi concordat l. & si. 24. ff. cod. et. his uer-
bis: Si duorum usus fructus serui sit: id quod
ex operis suis alteri eorū stipulatus sit, pro
ea duntaxat parte, ex qua usus fructus eius
sit, adquire. Plura de regula proposita cuiq; excep-
tionibus uide §. cap. prox. reg. 4. Hæc de tertio ad-
quirendi dominij loco, quibus scilicet adquiretur. Sed
& huius loci quæstiones plures ac regulas licet uidere
§. cap. 1. causa 8. cum sequentibus.

¶ Quartus & ultimus adquirendi dominij locus,
de eo, quid, quale & quantum adquiretur? Cuius loci
Regula prima hæc est: Res cum sua causa per traditio-
nem & alienationem transfertur: hoc est, neque plus
neque minus iuris, quam is qui alienat, in ea re habuit.
quæ regula approbatur l. alienatio. 67. ff. de contrah.
empt. his uerbis: Alienatio cum sit, cum sua cau-
sa dominium ad alium transferimus, quæ
esset futura, si apud nos ea res mansisset: idq;
toto iure ciuili ita se habet, præterquam si
aliquid nominatim sit constitutum. Concor-
dat l. nemo. 55. ff. de reg. iuris. ubi Vlpianus: Nemo
plus iuris (inquit) ad alium transferre potest,
quam ipse habet. Concordat item l. aliud. 120. §.
fin. ff. cod. et. ubi idem Vlpianus: Absurdum est (in-
quit) plus iuris habere eū cui legatus est fun-
dus, quam hære dem, aut ipsum testatorem,
si uiuere. Concordat item l. traditio. 20. ff. de acquir.
rer. dom. ubi idem Vlpianus: Traditio (inquit) nihil
amplius trāsferre debet uel potest ad eum
qui accipit, quam est apud eum qui tradit.
Si igitur quis dominium in fundo habuit,
id tradendo transfert: si non habuit, ad eum
qui accipit, nihil transfert. Quoties autem
dominium transfertur ad eum qui accipit,
tale trāsferitur, quale fuit apud eum qui tra-
dit. si seruus fuit fundus, cum seruitute tran-
sit: si liber, uti fuit. Et si forte seruitutes de-
beantur fundo qui traditus est, cum iure ser-
uitutum debarum transfertur. Sequitur in
lege superius proposita: Præterquam si aliquid
nominatim sit constitutum. Hisce uerbis ele-
gans exceptio introducit aduersus regulam propo-
sitam, hæc scilicet: Nisi quid in contrahendo fuerit ex-
ceptum. Vnde Paulus: In emptionibus (inquit) sci-
mus quid præstare uenditor debeat, quidq;
ex contrario emptor. quod si in contrahen-
do aliquid exceptum fuerit, id seruari de-
bebit. l. in emptionib. 43. ff. de pactis. Planè exceptio
proposita in eo locum habet, si quis minus quam ha-
bet, ad alium transferre uelit, non si plus uelit transfe-
re quam habet. hoc enim facere non potest, ut est dictū.
Vnde Vlpianus: Si quis (inquit) fundum liberum
dixerit, cum traderet eum qui seruus sit: ni-
hil iuris seruituti fundi detrahatur, ueruntam-
en obligat se, debeatque præstare quod
dixit. l. traditio. 20. ff. de acquir. rer. dom. Plura de re-
gula proposita uide §. lib. 4. cap. 1. quæst. 4. reg. 3.

I I. Regula: Seruus communis stipulando, uel per
traditionem accipiendo, singulis dominis non pro uiri-

libus, sed pro dominicis portionibus adquiret. de quo
§. cap. prox. reg. 4. in princ. est dictum. Planè Pompo-
nius inquit: Si communis seruus ita stipule-
tur, Lucio Titio & Caio Seio dare spondes?
qui sunt domini illius, pro uirilibus partib.
eis ex stipulatione sua dari debet. Si uerò
ita, Dominis meis dare spondes? pro parte
qua domini essent. Si uerò ita, Lucio Titio
& Caio Seio dominis meis dare spondes?
dubitaretur, utrū per uiriles partes, an pro
dominica portione eis deberetur? & inter-
esset, quid cuius demonstrandi causa esset
adiectū, & quæ pars eius stipulationis prin-
cipalem causam haberet. Sed cum ad no-
mina prius decursum est: rationabilius esse
uidetur, pro uirili parte stipulationem eis
adquiri, quod dominorū uocabula pro de-
monstratione habeantur. l. si communis. 37. ff.
de stipul. seruorum. Porro eius quoq; hic admonendū
sumus, quod si seruus communis ab uno ex dominis sit
stipulatus, ceteris dominis reliquis tantum partes, præ-
ter eam partem ex qua promissor dominus est, adqui-
rat. l. proinde. 7. §. si seruus. ff. de stipul. seruorum. Re-
liquas propositæ regulæ exceptiones uide §. d. reg. 4.

II I. Regula: Duo eiusdem rei in solidum domini ef-
se non possunt. l. si ut certō. 5. §. si duobus. ff. commo dat. & si
& l. penult. §. pater peculij. ff. de castrensi peculio.

III I. Quantum cuiq; in insula nata adquiretur,
item si duorum materiae sunt confusæ, & c. dictum est
suprà suis locis, cap. 1. Hactenus ergo de adquirendo
rerum dominio sit dictum. Sequitur de dominio ro-
rum amittendo.

DE DOMINIO RERVM
amittendo & alienando.
Cap. IIII.

Cause ex quibus dominia rerum amitti solent,
patent ex ijs quæ §. cap. 1. sunt dicta. Eadem e-
nim sunt amittendi dominij cause, quæ dominij
adquirendi: isdemq; modis res desinunt esse nostra, qui-
bus adquireuntur. l. 1. in fine. ff. pro de uelicto. & (ut Pau-
lus ait) quibus modis adquiremus, isdem in contrarium
actis amittimus. l. nihil tam naturale. 36. & l. serē qui-
buscunq; 196. ff. de reg. iuris. Proinde quod ad causas
amittendi dominij attinet, repetenda sunt ea quæ dicta
sunt suprā. Sed & quid & quantum amittatur, patet
ex ijs quæ paulo superius dicta sunt cap. prox. Planè
sunt quedam de causis amittendi dominij peculiaria su-
perius omissa, nec tamen prætereunda silentio, quæ in
hoc capite proponam.

I. Amittendi dominij causa est, Alienatio, quanquam
non ignoro, alienationem esse omnem actum, per quem
dominium transfertur, (l. 1. in fine. C. de fundo dotali.)
omnesq; causas quibus dominium amittitur, sub se com-
prehendere. Ut tamen commodius proponi possint
exceptiones, quæ aduersus amittendi dominij causas
possunt opponi, alienatio hic pro prima amissionis cau-
sa proponenda, eiq; dictæ exceptiones ordine sunt sub-
ijciendæ.

Per traditionem igitur et alienationem dominium regulariter amittitur, ut dictum est §. cap. 1. causa 17. in prin. Huius autem regule exceptiones plures sunt, quarum prima hæc est: Nisi alius, non dominus rem alienauerit. Quæ exceptio approbatur l. id quod. 1. ff. de reg. iuris, his uerbis: Id quod nostrum est, sine facto nostro ad alium transferri non potest. Approbatur item l. nemo. 6. C. de rebus alien. non alien. his uerbis: Nemo res ad te pertinentes, non obligatas sibi, nec ex officio uendendi potestatem habens, distrahendo quidquam tibi nocere potuit. Concordat l. 1. C. cod. tit. cuius uerba uide j. cap. 9. reg. 12. Concordat item l. 1. C. cod. tit. cuius uerba uide paulo inferius repl. 3. Item concordat l. mancipia. 4. C. cod. tit. cuius uerba uide paulo inferius repl. 9. Concordat item l. si fundum. 5. C. cod. tit. cuius uerba uide paulo inferius repl. 4. Concordat ite l. cum nemo. 5. C. de adq. poss. his uerbis: Cum nemo sibi causam possessionis mutare possit, proponasque colonum nulla extrinsecus accedente causa excolendi occasione ad iniquæ uenditionis uitium esse prolapsum: præses prouinciæ, inquisita fide ueri, dominij tui ius conuelli non sinet. Concordat item l. mater. 3. C. de rei uendic. his uerbis: Mater tua uel maritus fundum tuum, inuita uel ignorato te, uendere iure non potuit: sed rem tuam à possessore uendicare, etiam nò oblatò pretio, poteris. Concordat item l. si seruus. 6. C. quod cum eo qui in aliena potestate, his uerbis: Si seruus tuus sine permisso tuo, &c. Item concordat l. si liberam. 10. C. cod. tit. his uerbis: Si liberam peculij administrationem habentes, &c. Concordat item l. alienum. 6. C. de furtis. cuius uerba uide j. lib. 46. cap. 3. quæst. 2. causa 11. Planè huius exceptionis replicationes plures sunt, quarum prima hæc est: Nisi uolente ac mandante domino alius rem eius alienauerit. Hæc replicatio approbatur l. qua ratione. 9. §. nihil autem. ff. de adq. rer. dom. his uerbis: Nihil interest, utrum mi ipse dominus per se tradat alicui rem, an uoluntate eius alius. qua ratione, si cui libera negociorum administratio ab eo qui peregrè proficiscitur, permilla fuerit, & is ex negocijs rem uendiderit & tradiderit: faciet eam accipientis. Concordat ipsidem propè uerbis in sit. de rerum diuis. §. uendit. ubi: nihil autem. item l. si quis. 41. §. fin. ff. de rei uendic. cuius uerba uide paulo inferius repl. 6. Concordat item l. si consentiente. 14. C. de donat. ante nuptias. cuius uerba uide §. lib. 35. cap. 8. reg. 10. in princ. Item concordat l. 1. §. 1. ff. de except. rei uendit. ubi Vlpianus: Si quis (inquit) rem meam mandato meo uendiderit, uendicanti mihi rem uenditam nocebit exceptio rei uenditæ. Huius replicationis duplicatio prima est: Nisi is cui dominus rem alienandam mandauit, sine mandati excesserit. Quæ approbatur l. cum mandati. 11. C. mandati, his uerbis: Cum mandati negocij contracti certam accepisse legem adleueres, &c. Huius exemplum proponitur d. l. 2. §. 1.

his uerbis: Nisi probetur me mandasse, ne traderetur antequam precium soluatur. Aliud exemplum proponitur in eadem lege, his uerbis: Celsus ait: Si quis rem meam uendiderit minoris quàm ei mandauit, non uideatur alienata: & si petam eam, nò obstat mihi exceptio rei uenditæ. quod uerum est. Concordat l. qui fundum. 7. §. procurator, in fine. ff. pro emptore. cuius uerba uide j. lib. prox. cap. 6. pro emptore, except. 15. in fine. Tertium exemplum est l. cum seruo. 63. in prin. ff. de contrah. empt. ubi Labeo: Cum seruo rem dominus uendere certæ personæ iusserit, isque alij uendidisset quàm cui iusserat: uenditio non ualet. Idem iuris & in libera persona est: cum perferri uenditio non potuit in eius persona, cui dominus uenire eum noluit. Concordat l. diligenter. 5. §. item si mandauero. ff. mandati. cuius uerba uide j. lib. 43. cap. 13. quæst. 1. causa 5. Planè propositæ duplicationis triplicatio est, quod nò totius uenditatio competat hoc casu, sed eius tantum, in quo modum excesit. Quæ triplicatio approbatur & exemplo declaratur l. si creditor. 27. §. 1. ff. de peculio, his uerbis: Si seruo tuo permiseris, &c. Secunda duplicatio hæc est: Nisi dominus ignorauit rem suam esse. Hæc duplicatio approbatur l. sed est. 15. §. fin. ff. de contrah. empt. his uerbis: Si rem meam mihi ignoranti uendideris, & in flu meo alij tradideris: non putat Pomponius dominium in eum transire, quoniam non hoc mihi propositum fuit: sed quasi tuum dominium in eum transire. & ideo, etiam si donaturus mihi rem meam, iussu meo alij tradas: idem dicendum erit. Tertia duplicatio est: Nisi dominus postea rem uenditam tradi prohibuit. Quæ duplicatio reprobatur l. si quis. 16. ff. de Publ. in rem act. his uerbis: Si quis prohibuit uel denunciauit ex causa uenditionis rem tradi, quæ ipsius uoluntate à procuratore fuerat distracta, & is nihilominus tradiderit: emptorem tuebatur prætor, siue possideat, siue petat rem. Quarta duplicatio est: Nisi mandatarius mortuo demum mandatore rem alienauit. Hæc duplicatio approbatur l. fundi. 33. §. fin. ff. de adq. poss. his uerbis: Si amicus uenditoris, mortuo eo, priusquam id sciret, aut non prohibentibus hæredibus, emptorem ex causa mandati in uacua possessionem induxit: rectè possessio ei tradita est. Sed si id fecerit, cum sciret dominum mortuum esse, aut cum sciret hæredes id facere nolle: contra erit. Huius duplicationis ratio est, quia mandatum morte mandantis soluitur. Concordat l. sed interim. 11. §. si uxor. ff. de donat. inter uir. & uxor. cuius uerba uide j. lib. 35. capite 8. except. 10. repl. 10. Ait Iuriscultus: Priusquam id sciret, rectè possessio ei tradita est. Hisce uerbis aduersus duplicationem propositam triplicatio approbatur, hæc nimirum: Nisi mandatarius mandatum exequens, ignoret mandatorem decepsisse: quo casu possessio quidem rectè traditur, ut ait Iuriscultus, dominium

minium autem transferri non uidetur. Nam Africanus Iuriscultus: Si tibi in hoc dederim numos (ait) ut eos Stichus credas, deinde mortuo me ignorans dederis: accipientis non facies. l. eius qui. 41. §. quæ uerò. ff. si certum petatur. Item Vlpianus: Si quis donaturus mihi pecuniam (inquit) dederit alicui ut ad me perferret, & ante mortuum erit quàm ad me perferatur: nò fieri pecuniam dominij mei, constat. l. 2. §. sed si quis. ff. de donationibus. Contradicit hoc iure. 19. §. si quis dederit. ff. de donat. cuius uerba uide j. lib. 48. cap. 8. except. 10. repl. 1. dupl. 7. Quinta duplicatio est: Nisi alius suo, non mandatis nomine dederit uel alienauerit, quæ duplicatio approbatur l. si tibi. 25. ff. de donationib. his uerbis: Si tibi dederim rem, ut Titio meo nomine dares, & tu eam tuo nomine ei dederis: an factam eius putes? Iabolenus respondit: Si rem tibi dederim, ut Titio meo nomine donares, eamque tu tuo nomine ei dederis: quantum ad iuris subtilitatem, accipientis facta non est, & tu furti obligaris. Sed benignius est, si agam contra eum qui rem accepit, exceptione doli mali me submoueri. Concordat l. fundum. 85. ff. de iure dotium. cuius uerba uide §. libro 15. cap. 2. except. 36. dupl. 5. Concordat item l. 17. ff. de solutionib. cuius uerba uide j. lib. 48. cap. 10. in princip. Sexta duplicatio est: Nisi is qui uendere iussus est, minoris uendiderit. Hæc duplicatio approbatur l. qui fundum. 7. §. procurator, in fine. ff. pro emptore. cuius uerba uide j. lib. prox. cap. 6. pro emptore, except. 15. in fine. Septima duplicatio est: Nisi cum dominus Titio mandasset rem alienandam, mortuo Titio hæres eius alienauerit. Quæ duplicatio approbatur l. mandatum. 57. in fine. ff. mandati, his uerbis: Mandatum distrahendorum seruorum, &c. Octaua duplicatio est: Nisi cum dominus generaliter alicui res suas administrandas & alienandas commisisset, is fraudulenter quedam alienauerit. Quæ duplicatio approbatur l. creditor. 60. §. Lucius. ff. mandati, his uerbis: L. u. Titius fratris filio commisit rerum suarum administrationem ita, &c. Hæc de duplicationibus, quæ primæ replicationi solent opponi, sint dicta. Sane quæcunque exceptiones mandato possunt opponi, eadem etiam propositæ replicationi obstant. Secunda replicatio est: Nisi dominus alienationem rei suæ ab alio factam, ratam habuerit, quæ replicatio approbatur l. iusto. 44. §. constat. ff. de usucap. his uerbis: Constat, si rem alienam scienti mihi uendas, tradas autem eo tempore, quo dominus ratū habuit: traditionis tempus inspiciendum, remque meam fieri. Ratio huius replicationis est, quia ratihabitio mandato comparatur. l. uero. 12. §. fin. ff. de solut. l. semper. 60. & l. hoc iure. 194. §. deicit. ff. de reg. iuris. Concordat l. mater. 3. §. fin. autem. C. de rei uendic. cuius uerba uide j. cap. 9. reg. 11. Sed & concordat l. uenditioni. 4. C. de usucap. pro emptore, his uerbis: Venditioni ancillæ si consensum dedisse diuersam par-

tem probaueris: retrahendo contractum quem ipsa ratam habuit, non audietur. Sed & hac probatione cessante, si bona fide emptam ancillam à uenditore bona fide distrahente longi temporis spacio usuceperis: intentio proprietatem uindictantis tenere non potest. Concordat item l. exceptione. 11. C. de euictionibus, cuius uerba uide j. cap. prox. except. 5. Planè propositæ replicationis duplicatio hæc est: Nisi per errorem et ignorantiam contractum ratum habuit. Hæc duplicatio approbatur exemplo l. Titius. 8. ff. de rescind. uendit. his uerbis: Titius Seij procurator, defuncto Seio, ab eo scriptus hæres: cum ignoraret, fundum uendente seruo hæreditario, quasi procurator subscripsit. quæsitum est, an cognito eo priusquam emptio perficeretur, à uenditione discedere possit? Scæuola respondit, Titium, si non ipse uendidit, non idcirco actionibus ciuilibus teneri, quòd seruo uendente subscriperat: sed serui nomine prætoriam actione teneri. Plura de duplicatione proposita uide paulo inferius except. 7. Tertia replicatio est: Nisi instrumentum alienationis ab alio factæ, sigillo domini sit signatum. Hæc replicatio ipso quidem iure approbatur: quia ex eo presumitur domini consensus et uoluntas. uerum recipit duplicationem hanc: Nisi fraus intercesserit, quæ duplicatio approbatur l. 2. C. de rebus alienis non alienandis, hisce uerbis: Distrahente marito rem tui iuris, si consensum ei non accommodasti, licet sigillo tuo uenditionis instrumentum fraude conquisita signaueris: eiuusmodi tamen commentum emptori, usucapione non sublecuta, uel longi temporis præscriptione minime munito, nullam præstitisse securitatem potest. Quarta replicatio est: Nisi pater rem filij alienauit. Hæc replicatio reprobatur l. si fundum. 5. C. d. tit. his uerbis: Si fundum tuum pater post emancipationem te non consentiente uenundedit, neque ei successisti, neque possidens longi temporis præscriptione munitus est: tibi agenti eum Restor prouinciæ reddi efficiet. Ait Imperat. Post emancipationem. Hoc ideo, quia res peculiare filij, quem in potestate sua habet pater, tanquam suas potest alienare. de qua re dictum §. lib. 16. cap. 2. Ait insuper Imperat. Neque ei successisti, neque, &c. De hac re infra dicitur repl. 10. & repl. 12. Quinta replicatio est: Nisi maritus prædium dotale alienauerit. Hæc replicatio reprobatur l. cum uir. 42. in princip. ff. de usucap. de qua re j. except. 4. Sexta replicatio est: Nisi filius familiæ uel seruus rem peculiarem alienauerit. Hæc replicatio regulariter quidem reprobatur, admittitur autem potissimum in duobus casibus: scilicet si seruus uel filius liberam peculij administrationem habeat, & si ei res ab alio sit donata: hac conditione, ut eam alij traderet. Prior casus approbatur

ff. de 2390

l. si quis. 42. §. fin. ff. de rei uendicat. his uerbis: Si seruus mihi uel filiusfamilias fundum uendidit & tradidit, habens liberam peculij administrationem: in rem a cione potero uti. Sed & si domini uoluntate rem tradat, idem erit dicendum: quemadmodum & cum procurator uoluntate domini uendidit & tradidit, in rem actio mihi præstabitur. Posterior casus approbatur *l. sed si. 9. §. 1. ff. ad senatusconsult. Macedon. his uerbis:* Si ab alio donatam sibi pecuniam filius creditori soluerit, an pater uendicare uel repetere possit? Et ait Iulianus, Si quidem hac conditione ei donata sit pecunia, ut creditor soluat, uideri à donatore profectam protinus ad creditorem, & fieri nummos accipientis: si uero simpliciter ei donauit, alienationem eorum filium non habuisse: & ideo si soluerit, conditionem patri ex omni euentu competere. *Septima replicatio est:* Nisi tutor uel curator rem pupilli uel adulti alienauerit. Hæc replicatio approbatur simul & distinguitur per ea que propofita sunt: *§. lib. 18. cap. 3. officio s. item cap. 6. item cap. 7. quest. 2.* Planè huius replicationis duplicatio inter ceteras hæc est: Nisi tutor uel curator rem minoris tanquam suam alienauerit. Iulianus. *10. §. curator. ff. de curatore furioso, his uerbis:* Curator furiosus rem quidem suam quasi furiosi tradere poterit, &c. *Octaua replicatio est:* Nisi creditor iure pignoris rem uendiderit. *Que replicatio approbatur l. non est. 46. §. de adquir. rerum domin. his uerbis:* Non est nouum, ut qui dominium non habet, alij dominium præbeat. nam & creditor pignus uendendo causam dominij præstat, quam ipse non habuit. *Concordat instit. quibus alien. licet. §. contra autem, his uerbis:* Creditor pignus ex pactione, quamuis eius ea res non sit, alienare potest. Sed hoc forsitan ideo uideatur fieri, quòd uoluntate debitoris intelligitur pignus alienari: quia ab initio contractus pactus est, ut liceret creditori pignus uendere, si pecunia non soluatur. *Concordat item l. si ob. 13. C. de euictionibus, his uerbis:* Si ob causam iudicati pignora capta sunt ex eius autoritate, cui præcipiendi ius fuit, eaq; de quibus complecteris, tu mercatus es: frustra ab ea que condemnata est, uel quæ in eius locum successit, eorum refertur quæstio: quâdoquidem etsi euictio eorum ab aliquo subsequuta fuisset, aduersus eos dari debuisse actionem, quibus precij solutio proficit, rectissimè rescriptum est. Planè duplicationes huius replicationis plures sunt, que proponuntur *7. in Parte 5. de pignoribus. Sed & de ijs uide §. lib. 8. cap. 8. quest. 7. reg. 7.* Nona replicatio est: Nisi alius rem pro domino in solutum dederit. Hæc replicatio reprobatur *l. mancipia. 4. C. de rebus alien. non alien. his uerbis:* Mancipia patris, quæ fundum à Philippo conduxerat, suc-

cessione tibi quæsitâ, domino fundi prodebitis in solutum mater tua dando, nihil tibi auferre potuit. Ideoq; si tu maior uiginti quinque annis effectus, ab ea negotium gestum non fecisti ratum: oblato debito, si non hæc locator iure pignoris obligata sibi uendidit, petere poteris. *Decima replicatio est:* Nisi dominus ei qui rem suam alienauit, hæres extiterit. Hæc replicatio approbatur *l. siue poss. 14. C. de euictionibus, his uerbis:* Siue possessio uenditoris fuit, filius eiusdemq; patris hæres frustra quæstionem mouet: siue non patris, sed filij eius possessio fuit, de qua iure hereditario auctor laudari potest, controuersiam mouere non potest. *Concordat l. cum a. 14. C. de rei uendicat. his uerbis:* Cum à matre domum filij te sciente comparasse proponas: aduersus eum dominium uindicationem, si matri non successit, nulla te exceptione tueri potes. Quòd si uenditricis obrinet hereditatem: doli exceptione, pro qua portione ad eum hereditas pertinet, uti non prohiberis. *Concordat item l. 1. in prin. ff. de except. rei uendite, his uerbis:* Marcellus scribit, si dominus fundi hæres uenditoris existat, exceptione rei uendite eum rectè repellendum. Huius replicationis duplicatio hæc est: Nisi emptor malit re euicta actionem aduersus euincentem de eo quod sua interest, instituerit. *Que duplicatio approbatur Lucratrici. 3. C. de reb. alienis non alienand. his uerbis:* Venditrici succedenti hereditario iure profectam rectè uenditionem rescindere, ac dominium reuocare non licet. Sed etsi hæc ex persona sua uindicta: uel exceptione te doli mali, si hanc uiam elegeris, tueri: uel euicta re, si defensione monstrata uti nolueris, quanti tua interest, poteris experiri. *Concordat l. Seia. 73. ff. de euictione, his uerbis:* Seia fundos Mauiianum & Seianum & ceteros doti dedit: eos fundos uir Titius uia Seia sine controuersia possedit: post mortè deinde Seia Sempronia hæres Seia quæstionè pro prædij proprietate facere inlituit. quæro, cum Sempronia ipsa sit hæres Seia, an iure controuersiam facere possit? Paulus respondit, iure quidem proprio, non hereditario Semproniam, quæ Seia (de qua quæritur) hæres extitisset, controuersiam fundorum facere posse: sed euictis prædij, eandem Semproniam hæredem Seia conueniri posse, uel exceptione doli mali submoueri. *Vn decima replicatio est:* Nisi is qui rem alienam alienauit, postea domino rei successerit, uel alio modo dominium rei sit nactus. Hæc replicatio approbatur *l. 1. in prin. ff. de except. rei uendite, his uerbis:* Marcellus scribit, si alienum fundum uendideris, & tuum postea factum petas, te exceptione rectè repellendum. *Concordat l. 2. in fine. ff. cod. it. cuius uerba uide §. cap. prox. quest. 3. reg. 1. repl. 1.*

Concordat

Concordat item l. uindic. 17. ff. de euictionibus, his uerbis: Vindicantem uenditorem quod ipse uendidit, exceptione doli submoueri posse, nemini dubium est, quamuis alio iure dominium quæsierit. Improbè enim rem à se distrahentem euincere conatur. Eligere autem emptor potest, utrum rem uelit retinere, intentione per exceptionem elisa: an potius re ablata, ex causa stipulationis duplum cõsequi. *Concordat item l. si à Titio. 72. in fine. ff. de rei uendicat. cuius uerba uide §. cap. prox. quest. 3. reg. 1. except. 1. repl. 1.* *Concordat item l. apud Celsum. 4. §. si à Titio, in fine. ff. de doli mali except. cuius uerba uide d. repl. 1.* *Concordat item l. si quis. 47. ff. de action. empti, his uerbis:* Si quis alienam rem uendiderit, & medio tempore hæres domino rei extiterit: cogetur implere uenditionem. *Concordat item l. cum uir. 42. ff. de usucap. cuius uerba uide §. lib. 13. cap. 9. quest. 5. except. 17.* *Item concordat l. Paulus. 10. ff. de distract. pignor. his uerbis:* Paulus ait, Etsi is qui lege pignoris emit, ob euictionem rei redire ad uenditorem non potest: tamè non esse audiendum creditorem, qui fundum uendidit, si uelit eiusdem rei ex alia causa quæstionem mouere. *Concordat item l. 1. §. si tamen. C. creditorem euictionem. cuius uerba uide §. lib. 40. cap. 7. quest. 6. reg. 2.* *Concordat item l. 1. eum l. sequente. C. ne fisco rem, quam. cuius uerba uide §. lib. 11. cap. 8. de uelit. quest. 5. reg. 1.* *Cõcordat item l. filiam. 56. ff. ad S. C. Trebell. his uerbis:* Filiam fratris, certis rebus acceptis, hereditatem restituere pater uoluit. Ante restitutam hereditatem in possessionem hereditatis filiam quoque mitti placuit. Cum autem interea filij res bonorum in solidum distrahissent, item alias pignori dedissent: hereditate postea restituta, constitit ex eo facta cæterarum quoque portionum uenditiones, item pignora confirmari. *Concordat demum l. omnia. 8. in fine. ff. si certum petatur, his uerbis:* Si legatam pecuniam hæres crediderit, deinde legataris eam noluerit ad se pertinere: quia hæredis ex die aditæ hereditatis uidentur numi fuisse, ut credita pecunia peti potest. Nam & Iulianus ait, traditiones ab hærede factas ad id tempus redigi, quo hereditas adita fuerit, cum repudiatum sit legatū aut adpositū. *Concordat destiq; l. quedam. 16. ff. de rebus dubijs. cuius uerba uide §. lib. 32. cap. 11. causa 54. exemplo 2. in prin.* Hæcenus leges, quibus replicatio propofita approbatur & declaratur, expofita sunt. Eius autè duplicatio hæc est: Nisi emptor malit re reddita ex stipulatu ad duplum consequendū agere, uel empti actione ad id quod interest. que duplicatio approbatur *l. uindicat. 17. in fine. ff. de euictione. cuius uerba uide paulo superius ead. repl. in prin.* Similis duplicatio propofita est *§. replicat. prox. in fine.* Duodecima replicatio est: Nisi res à possessore sit usucapta uel prescripta. Hæc replicatio approbatur *l. si*

bona. 4. in fine. C. de usucap. pro emptore, his uerbis: Si bona fide emptam ancillam à uenditore bona fide distrahente, longi temporis spacio uluceperis: intentio proprietatem uendicantis tenere non potest. *Concordat l. aduersus. 4. C. de rei uendicat. his uerbis:* Aduersus eos qui à malæ fidei possessoribus fundum bona fide comparauerunt, ita tibi actio competit, si priusquam usucapionem impleerent, uel longæ possessionis præscriptione adipiscerentur dominium, ad te peruenit. *Concordat l. si uincet. 3. C. de prescript. longi temp. his uerbis:* Si uincetæ quas mater tua uitrico tuo indotem dedit, tuæ proprietatis sunt, nec ulla præscriptio ex transacti temporis prolixitate adoleuit: præses provincie restitui tibi eas efficiet. *Concordat item l. 2. in fine. C. de rebus alienis non alienandis. cuius uerba uide paulo superius repl. 3.* *Concordat item l. si fundum. 5. C. cod. it. cuius uerba uide paulo superius repl. 4.* Planè replicationis propofita duplicationes tot sunt, quot exceptiones aduersus usucapionem: de quibus uide *§. lib. prox. Decimateria replicatio est:* Nisi res possessori à domino sit donata uel uendita. *Que replicatio approbatur l. 2. §. fin. cum l. sequente. ff. pro emptore, his uerbis:* Si rem alienam emerim, & cum usucaperem, eandem rem dominus à me petierit: si litis estimationem sufferre maluerim, ait Iulianus, causam possessionis mutari ei qui litis estimationem sustulerit: quia litis estimationem similis est emptioni. Idemq; esse, si dominus ei qui rem emisset à non domino, donasset. & ea sententia uera est. *Contradicit quodammodo l. non solum. 33. §. quod uulgo. ff. de usucap. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 2. in fine, except. 2.* *Decimaquarta replicatio est:* Nisi socius rem communem alienauerit. hoc enim casu pro parte ualere alienatio: quamuis is qui alienat, nullam partem rei que sua sit, demonstrare possit. que replicatio approbatur exemplo *l. ante. 16. C. de iure dotium, his uerbis:* Ante diuisionem soror tua intestato patri etiam ipsa succedens, pro indiuiso portionem fundi communis in dotem dare non prohibetur. *Concordat l. falso. 3. & l. portionem. 4. C. de com. rer. alienat. Imò fisco rem communem alienante, in solidum transfertur dominium. l. 2. C. d. it. his uerbis:* Multum interest, utrum cohæredes tui possessionem communem distraherunt: an uero fiscus, cum partis dominus esset, &c. *Decimaquinta replicatio est:* Nisi dominus precium, quod in rem eius uersum est, non restituat. *l. si precium. 19. C. de procuratorib. cuius uerba uide §. lib. 5. cap. 7. reg. 5. except. 3.* Hæcenus de prima cause propofita exceptione, eiuq; replicationibus. Secunda exceptio est: Nisi is cui bonis interdictū est, rem suam alienauerit. Hæc exceptio approbatur *l. Iulianus. 10. in prin. ff. de curator. furioso, &c. his uerbis:* Iulianus scribit, eos quibus per prætorem bonis interdictum est, nihil transferre posse ad aliquem: quia in bo-

DD 4 nis

nis non habeant, cum eis deminutio sit interdicta. Concordat l. is cui. 6. ff. de verb. obligat. cuius uerba uide j. lib. 38. cap. 4. except. 3. Concordat ite l. si sciens. 26. ff. de contrah. empt. his uerbis: Si sciens emam ab eo, cui bonis interdictum sit, uel cui tempus ad deliberandum de hereditate ita datum sit, ut ei deminuen di potestas non sit dominus non ero. dissimiliter, atq; si a debitor sciens creditorem fraudari, emero. Tertia exceptio est: Nisi pupillus alienauerit. Hec exceptio approbatur l. pupill. 11. ff. de adquir. rer. dom. his uerbis: Pupillus (quantum ad adquirendum) non indiget tutoris autoritate: alienare uero nullam rem potest, nisi presente tutore auctore: & ne quidem possessionem, quae est naturalis, ut Sabino uisum est, quae sententia uera est. Horum uerborum ratio est: quia placuit meliorem quidem conditionem licere eis facere, etiam sine tutoris autoritate: deteriorem uero, non aliter quam cum tutoris autoritate. Inst. de autor. tutor. §. namq; placuit. Concordat Inst. qui bus alienare licet. §. nunc admonendi, his uerbis: Admonendi sumus, neq; pupillum, neq; pupillam ullam rem sine tutoris autoritate alienare posse. Ideoq; si mutuum pecuniam sine tutoris autoritate alicui dederit, non contrahit obligationem: quia pecuniam non facit accipientis. Ideoq; uindicari numi possunt, sicubi extant. Sed si numi, quos mutuum minor dederit, ab eo qui accepit, bona si de consumpti sunt, condici possunt: si mala fide, ad exhibendum de his agi potest. Concordat item Inst. eod. tit. §. fin. his uerbis: Pupilli uel pupillae soluere sine tutoris autoritate non possunt: quia id quod soluunt, non sit accipientis: cum scilicet nullius rei alienatio eis sine tutoris autoritate concessa sit. Ait Iurisc. Nisi praesente tutore auctore. Ex his uerbis colligitur replicatio aduersus exceptionem propositam prima, haec scilicet: Nisi tutore auctore pupillus alienauerit. De qua plura uide §. lib. 18. cap. 7. quae 2. Secunda replicatio est: Nisi res a pupillo alienata, bona fide sit consumpta, quae replicatio constat ex uerbis iam propositis hinc: Sed si numi, quos mutuum minor dederit, ab eo qui accepit, bona fide consumpti sunt, condici possunt. De qua re alibi plura. Quarta exceptio est: Nisi ab herede deliberante rem emerit. l. si sciens. 26. ff. de contrah. empt. cuius uerba uide §. except. 2. Quinta exceptio uidetur: Nisi a debitor qui non est soluen do, acceperit. Sed reprobatur d. l. 26. Sexta exceptio est: Nisi maritus praedium dotale alienauerit. Hec exceptio approbatur l. cum uir. 42. in prim. ff. de usucap. his uerbis: Cum uir praedium dotale alienauerit scienti uel ignorantem rem dotis esse, uenditio non ualet. Concordat Inst. quibus alien. licet. in princip. his uerbis: Accidit aliquando, ut qui dominus sit, alienare non possit: & con

tra, qui dominus non sit, alienandae rei potestatem habeat. Nam dotale praedium maritus inuita muliere per legem Iuliam prohibetur alienare, quamuis ipsius sit dotis causa ei datum, &c. Reliqua huc pertinentia uide §. lib. 15. cap. 9. quae 3. Septima exceptio: Nisi incerte personae alienatio sit facta. Hec exceptio reprobatur Inst. de rer. diuis. §. hoc amplius, his uerbis: Interdum & in incerta personam collata uoluntas domini transfert rei proprietatem: ut ecce, praetores & consules, cum misilia iactant in uulgos, ignorat quid eorum quicque sit excepturus: & tamen quia uolunt, quod quisq; acceperit eius esse, statim eum dominum efficiunt. Concordat Item uerbis l. quae ratione. 9. §. hoc amplius. ff. de adq. rer. dom. Concordat item l. si id. §. §. fin. ff. pro derelicto. cuius uerba uide §. c. 1. causa 3. in prim. Octaua exceptio: Nisi nulla, uel iniusta tradendi causa praecesserit. Hec exceptio approbatur l. nunquam. 31. in prim. ff. de adq. rer. dom. his uerbis: Nunquam nuda traditio transfert dominium: sed ita, si uenditio aut aliqua iusta causa praecesserit, propter quam traditio sequeretur. Huius exemplum proponitur l. haec ratio. 3. §. sciendum. ff. de donat. inter uir. & uxor. cuius uerba uide §. lib. 35. cap. 8. except. 37. Concordat l. quae iam. 48. §. cod. tit. cuius uerba uide d. cap. 8. except. 34. Concordat item l. sed interim. 11. in prim. ff. cod. tit. cuius uerba uide d. lib. 35. cap. 5. quae 6. reg. 1. Nona exceptio est: Nisi error interuenit. Hec exceptio approbatur l. si pro. 35. ff. de adq. rer. dom. his uerbis: Si procurator meus, uel tutor pupilli, rem suam, quasi meam uel pupilli, alij tradiderit: non recessit ab eis dominium, & nulla est alienatio: quia nemo errans rem suam amittit. Concordat l. Titius. 8. ff. de res. iudic. cuius uerba uide §. except. 1. repl. 2. dupl. 1. Concordat item l. re tua. 18. C. de rei uindicat. cuius uerba cum alijs uide j. cap. prox. except. 4. Concordat item l. dedi tibi. 3. §. subtilius. ff. de condic. causa dati. cuius uerba uide j. lib. 49. cap. 10. quae 6. except. 2. Contradicit l. seruum. 49. §. mandati. ubi Martianus: Seruum Titij (inquit) emi ab alio bona fide, & pofsi deo. mandato meo eum Titius uendit, cu ignoraret suu esse. puto Titium, quauis quali procurator uendidisset, obstrictum emptori esse: neq; si rem tradidisset, uendicatione ei concedendam. Subijcit ibi Iurisc. ultus: Sed mandati eu agere posse, si quid eius interfuisse: quia forte uediturus non fuerit. Ex his uerbis colligi potest prima aduersus exceptionem propositam replicatio, haec scilicet: Nisi dominus mandati actione indemnitas seruari possit. tunc enim traditio ualet uidetur. proposita exceptione non obstante, Sed haec replicatio mihi quidem satis dura uidetur. Secunda replicatio est: Nisi circa causam traditionis error interueniat. Hec replicatio approbatur l. cu in. 36. ff. de adq. rer. dom. his uerbis: Cum in corpus quide quod traditur con

sentia-

*Adhaec exemplum
Cum anemdy
Causa adtraditio
Nisi error interuenit
Nisi circa causam
traditionis error
interueniat*

sentiamus, in causis uero dissentiamus, non animaduerto cur inefficax sit traditio: ueluti si ego credam me ex testamento tibi obligatum esse ut fundum tradam, tu existimes ex stipulatu eum tibi deberi. nam & si pecuniam numeratam tibi tradam donandi gratia, tu eam quasi creditam, accipias: constat proprietatem ad te transire, nec impedimento esse, quod circa causam dandi atque accipiendi dissenserimus. Tertia replicatio est: Nisi is cui traditur, falso existimet a non domino sibi tradi. Hec replicatio approbatur l. qui ignorauit. 9. §. qui ignorauit. ff. de iuris & facti ignor. his uerbis: Qui ignorauit rei dominum esse uenditorem, plus in re est quam in estimatione mentis: & ideo tamen existimet se non a domino emere, tamen si a domino ei tradatur, dominus efficitur. Decima exceptio est: Nisi res alienari prohibita sit alienata. Hec exceptio approbatur l. sancimus. 7. C. de rebus alien. non alien. his uerbis: Sancimus, si uel alienatione inhibuerit, siue testator hoc fecerit, siue patetio contrahentium hoc admiserit, non solum dominij alienationem uel mancipiorum manumissionem esse prohibendam: sed etiam usufructus dationem, uel hypothecam, uel pignoris nexum penitus prohiberi: similiq; modo & seruitutes minime imponi, nec emphyteuseos contractum: nisi in ijs tantummodo casibus, in quibus constitutorum autoritas, uel testatoris uoluntas, uel patetionem tenor, qui alienationem interdixit, aliquid tale fieri permiserit. Huius exemplum habetur l. unica. C. non licere habitatoribus metropolitae, his uerbis: In illis quae Metrocomiae communi uocabulo nuncupantur, &c. Huius exceptionis replicatio prima est: Nisi in casu a lege exceptio alienatio sit facta. Quae replicatio approbatur in casu d. l. 7. supra propositis hinc: Nisi in ijs tantummodo casibus, &c. Secunda replicatio est: Nisi per uniuersitatem res ad heredem transeat. Quae replicatio approbatur l. quaedam. 62. ff. de adquir. rer. dom. his uerbis: Quaedam sunt, quae non possunt sola alienari, tamen per uniuersitatem ad heredem transeunt: ut fundus dotalis, uel res cuius aliquis commercium non habeat. nam et si legari non possit: tamen haeres institutus, dominus efficitur. Tertia replicatio est: Nisi uniuersis bonis alienare prohibitis, dotis uel donationis ante nuptias causa ex ijs alienetur. Hec replicatio approbatur per ea quae proposita sunt infra lib. 33. cap. 4. de eo quod ad rogatum ex bonis peruenerit, regul. 12. item lib. 34. cap. 3. quae 3. regul. 16. except. 2. Quarta replicatio est: Nisi creditores aut fiscus bona testatoris aut heredis uendant. Hec replicatio approbatur l. filiusfam. 11. §. diui Scuerus, in fine. ff. de leg. 1. cuius uerba uide j. lib. 34. cap. 15. quae 1. except. 1. Quinta re-

plicatio est: Nisi alicui ex suo corpore uel familia alienauerit, non extraneo. Quae replicatio approbatur exemplo l. unica. C. non licere habitatoribus metropolitae, cuius uerba uide §. ead. except. in prim. Undecima exceptio est: Nisi stipendiaria uel tributaria praedia tradantur. Hec exceptio reprobatur simul & declaratur Inst. de rer. diuis. §. per traditionem. ibi: itaque, his uerbis: Stipendiaria quoque & tributaria praedia eodem modo alienantur. Vocantur autem stipendiaria & tributaria praedia, quae in prouincijs sunt: inter quae nec non & Italica praedia ex nostra constitutione nulla est differentia. Sed siquidem ex causa donationis aut dotis, aut qualibet alia ex causa tradantur, sine dubio transferuntur. Ait Imperator: Ex nostra constitutione. Hec constitutio habetur l. unica. C. de usucap. transfer. cuius uerba uide infra lib. prox. cap. 1. in princip. Duodecima exceptio est: Nisi res nondum sit tradita. Hec exceptio tractata est supra cap. 1. causa 18. Decimatertia exceptio est: Nisi causa traditionis non sit secuta. Hec exceptio reprobatur exemplo dotis l. si ego. 9. in princip. ff. de iure dotium. his uerbis: Si ego Seiae res dederam, ut ipsa suo nomine in dotem det, efficiuntur eius, licet non in dotem sint datae: sed conditione tenebitur. Quod si pro ea res ego dem, siquidem ante nuptias, interest quia conditioe dedi, utrum ut statim fiant accipientis, an secuta nuptijs: & si statim, nuncio misso condicam: sin uero non statim, potero uendicare, quia mea res sunt. Quare si sequi nuptiae non possunt propter matrimonij interdictionem, ex posteriore casu res mea remanebunt. Ait Iurisc. ultus: Sed conditioe tenebitur. scilicet causa dati, causa non secuta. Promde si res alicui ob causam tradita est, transfertur quidem dominium, licet causa non sit secuta: & ob id qui tradidit, eam rem tantquam suam amplius uendicare non potest: condicere tamen potest, qui tradidit conditioe causa dati, causa non secuta. Decimaquarta exceptio est: Nisi si conditio, sub qua res tradita est, defecerit. Hec exceptio approbatur d. l. 9. in princip. ibi: quod si pro ea. ff. de iure dotium. cuius uerba uide supra except. prox. Decimaquinta exceptio est: Nisi uedita re, & tradita, precium non sit solutum. Hec exceptio approbatur Inst. de rer. diuis. §. uendita, his uerbis: Venditae res & traditae, non aliter emptori acquiruntur, quam si is uenditori precium soluerit, uel alio modo ei satisfecerit: ueluti expromissore aut pignore dato. quod quantum cauetur ex lege X I I. Tabul. tamen recte dicitur, & iure agentium, id est, iure naturali id effici. Concordat l. serui. 10. ff. de peticulo & commodo rei uenditae. cuius uerba uide infra lib. 41. cap. 2. except. 11. Item concordat l. procuratoris. §. §. sed & si dedi, in fine. ff. de tributaria actione.

Prima

Prima huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi emptor alio modo uenditori satisfecerit, puta fideiussore uel pignore dato. quæ replicatio approbatur ad uerbis: Vel alio modo ei satisfecerit, &c. Concordat l. quod uend. 19. ff. de contrahend. empt. his uerbis: Quod uendidi & tradidi, non aliter sit accipientis, quam si aut precium nobis solutum sit, aut satis eo nomine factum, uel etiam fidem habuerimus emptori sine ulla satisfatione. Concordat l. ut res. 53. ff. eod. tit. his uerbis: Ut res emptoris fiat, nihil interest, utrum solutum sit precium, an eo nomine fideiussor datus sit. Quod autem de fideiussore diximus, plenius acceptum est, ut quacunque ratione uenditori de precio satisfactum est (ueluti expromissore aut pignore dato) perinde sit ac si precium solutum esset. Altera replicatio hæc est: Nisi uenditor emptori fidem de precio habuerit. quæ replicatio approbatur ad uerbis: uendidi, in fine, hisce uerbis: Sed si is qui uendidit, fidem emptoris secutus fuerit: dicendum est, statim rem emptoris fieri. Concordat d. l. 19. uerbis supra propositis hisce: Vel etiam si de habuerimus emptori sine ulla satisfatione. Concordat l. in iure. 12. C. de rei uendicat. ubi imp. Dioclet. In ciuile atque in iustitiam est quod postulas, (inquit) ut mancipium quod tradidisti, & eo modo dominium eius trãtulisti, inuito eo ex nostro rescripto tibi assignetur. Sanè de precio, si non hoc antè probatum fuerit recepisse, conueni aduersarium tuum. Decimaseptima exceptio uidetur esse: Nisi scriptura non interuenerit. Hæc exceptio reprobat quidem ipso iure, admittitur tamen in casu l. unica. §. si quid eo nomine. ibi: quod si prædia. C. de suffragio. cuius uerba uide §. lib. 5. cap. 5. quæst. 6. in prim. Decimaseptima exceptio est: Nisi res ita tradita sit, ut reciperetur. Quæ exceptio approbatur per ea quæ habentur §. libro prox. cap. 4. except. 26. Concordat l. non uidetur. 51. ff. de reg. iuris, his uerbis: Non uidetur quisquam id capere, quod ei necesse est alij restituere. Cuius replicatio est: Nisi res ita donata sit, ut donatori statim crederetur. l. qui id. 34. §. ea lege. ff. de donationibus. Decimoctaua exceptio uidetur: Nisi is qui soluendo non est, in fraudem creditorum alienauerit. Sed reprobat l. si sciens. 26. in fine. ff. de contrah. empt. cuius uerba uide §. except. 2. Hæc de prima amittendi dominij causa cum suis exceptionibus.

II. Causa amittendi dominij: Si dominus rem pro derelicto habuerit. Hæc causa approbatur l. 1. ff. pro derelicto. de qua re uide supra cap. 1. causa 3. Exemplum huius cause est l. ult. ff. eod. tit. ubi Paulus: Sempronius Thetidi status quæstionem facere tentabat, quasi de serua sua nata sit: qui iam testato conuentus à Procula nutrice Thetidis, de soluendis alimentis, respondit, non se habere unde eidem alimenta

soluat, sed debere eam patri suo restitui Lucio Titio. idque cum illa in testationem rede gisset, ut postea nullam quæstionem pateretur ab eodem Sempronio: Lucius Titius, Seisæ Proculæ solutis alimentis, puellam uindicta manumisit. quæro, an possit rescindi libertas Thetidis? Paulus respondit: Quoniam dominus ancillæ, ex qua Thetis nata est, Thetidem pro derelicto habuisse uideretur, potuisse eam à Lucio Titio ad libertatem perducere. Planè cause propositæ exceptio prima hæc est: Nisi dominus rem nondum abiecerit. Hæc exceptio approbatur l. si quis. 17. §. 1. ff. de acquirend. uel amit. possess. his uerbis: Dominium nihilominus eius manet, qui dominus esse non uult. Secunda exceptio est: Nisi res ab alio possessa non sit. quæ tamen exceptio reprobat l. 2. ff. pro derelicto, his uerbis: Pro derelicto rem à domino habitam si sciamus, possumus acquirere. Sed Proculus, non desinere eam rem domini esse, nisi ab alio possessa fuerit. Iulianus, desinere quidem omittentis esse, non fieri autem alterius, nisi possessa fuerit. & rectè. Tertia exceptio est: Nisi pars tantum pro derelicto habeatur. Quæ exceptio approbatur l. an pars. 3. ff. d. tit. his uerbis: An pars pro derelicto haberi possit, quæri solet. & quidem si in re communi socius partem suam dereliquerit, eius esse desinit, ut hoc sit in parte, quod in toto. atquin totius rei dominus efficere non potest, ut partem retineat, partem pro derelicto habeat. Hæc uerbis exceptio proposita approbatur, simul etiam distinguitur, hoc modo: Nisi socius partem suam in re communi pro derelicto habeat. Plura de causa proposita uide §. d. cap. 1. causa 3.

III. Causa: Si dominus rem perdidit. Hæc causa reprobat per ea quæ dicta sunt §. cap. 1. causa 3. except. 2.

III. Causa: Si dominus possessori rei suæ uim intulerit ad eam recuperandam. De hac causa cum similibus uide §. in Parte ult. de liberationibus. Sed & plures amittendi dominij cause possunt annotari ex ijs quæ §. cap. prox. inter exceptiones proponuntur. Hactenus igitur de dominio rerum tam acquirendo quam amittendo sit dictum. Sequuntur nunc actiones quæ pro dominio & quasi dominio uindicando competunt: ut est rei uindicatio, & Publiciana in rem actio.

DE REI VENDICATIONE. Cap. V.

REI uindicatio est, specialis in rem actio, quæ non uniuersas res, ut petitione hereditatis, sed singulas persequimur. quod approbatur l. 1. in prim. ff. de rei uendicat. hisce uerbis: Post actiones quas de uniuersitate proposuit pretor, subijcitur actio singularum rerum petitionis, quæ specialis

specialis in rem actio locum habet, &c. Quid autem in rem actio sit, quæq; sint eius proprietates, dictum est §. lib. 36. cap. 4. quæst. 2. diuis. 1. Planè de rei uindicacione, primum proponitur causa rei uindicacionis cum suis exceptionibus. Deinde, de personis agitur, quibus ea competit. Tertio, de personis eorum aduersus quos datur. Quarto, ubi & apud quem competat. Quinto, quid ueniat in ea petendum. Sexto, antecedentia, adiuncta, & euentus eius proponuntur. Postremo, ad finem eius remedia. Causa igitur rei uindicacionis est, dominium actoris. quæ causa approbatur l. in rem. 23. in princ. ff. de rei uendicat. hisce uerbis: In rem actio competit ei qui aut iure gentium, aut iure ciuili dominium adquisiuit. Concordat Instit. de actionibus. §. sed iste quidem. ibi: quippe ita prodite sunt, his uerbis: Ita proditæ sunt iure ciuili actiones, ut quis dominium suum uindiceret. Si quis ergo dominium alicuius rei habeat uel iure gentium, uel iure ciuili, cumq; rem amiserit, competit ei aduersus rei possessorem hæc actio ad eam recuperandam. Cause autem ex quibus iure gentium, quedam etiam ex quibus iure ciuili dominia rerum acquiruntur, enumeratæ sunt §. cap. 1. quarum aliquam actor, qui rei quam uindicat dominus ab aduersario negatur, allegare & probare tenetur. Sed & ibidem aduersus singulas causas exceptiones competentes propositæ sunt, quibus se reus conuentus in hoc iudicio potest tueri. Planè sunt quedam exceptiones uniuersales, quæ cuilibet dominij cause obstant: quarum quedam supra cap. prox. expositæ sunt, quedam hoc loco sunt proponendæ.

I. Exceptio: Nisi dominus actor rem alienauerit. De hac exceptione cum suis replicationibus uide supra cap. prox.

II. Exceptio: Nisi à non domino rem adquisierit actor. Hoc casu non rei uendicatio, sed Publiciana in rem actio datur. de qua §. cap. ult. dicitur.

III. Exceptio: Nisi dominium ab actore aliqua conditione existente possit abire. Hæc exceptio reprobat l. non ideo. 66. ff. de rei uendicat. hisce uerbis: Non ideo minus rectè quid nostri esse uendicamus, quod abire à nobis dominium speratur, si conditio legati uel libertatis extiterit. Concordat l. plerumq; 206. ff. de reg. iuris. ubi Vlp. Plerumque sit (inquit) ut etiam ea quæ à nobis possunt abire, perinde in eo statu sint, atque si non essent eius conditionis ut abire possint. Et ideo quod fisco obligamus, uendicare possumus, &c. Planè existente conditione, rei uindicatio amplius non competit. Quæ distinctio approbatur exemplo l. si quis. 41. in princ. ff. de rei uendicat. his uerbis: Si quis hac lege emerit, ut si alius meliorem conditionem attulerit, rededatur ab emptione: post allatam conditionem, iam non potest in rem actione uti. Sed & si cui in diem additus sit fundus: antequam additio facta sit, uti in rem actione potest, postea non poterit.

IIII. Exceptio: Nisi actor aliquo actu confessus

sit, rem possessoris esse. Hæc exceptio sine dubio iusta est, eiusq; exemplum est infra exceptio proxima. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi errore lapsus sit actor. quæ replicatio approbatur l. re tua. 18. C. de rei uendicat. his uerbis: Re tua apud aliquem manente, proprietatis error nihil tibi potuit nocere, nisi alia contra te causa interuenierit. Concordat l. sub prætextu. 19. in fine. C. de transactionibus. cuius uerba uide §. lib. 9. de transactionibus. Concordat item l. seruum. 22. C. familie excusande, his uerbis: Seruum communem, non consentientibus cohæredibus, sed per errorem ad eum qui possidet pertinere credentibus, tenens, cum omnis uerus titulus deficiat, suum non facit: sed in eo portiones hæreditarias assignatas penes singulos successores remanere, manifestum est. Concordat item l. inter off. 54. ff. de rei uendicat. his uerbis: Inter officium aduocationis, & rei suæ defensionem, multum interest: nec propterea quis, si postea cognouerit rem ad se pertinere, quod alij eam uendicanti tunc ignorans suam esse assiltebat, dominium suum amisit. Concordat item l. sed et si. 15. §. fin. ff. de contrah. empt. cuius uerba uide §. cap. prox. causa 1. except. 1. replicat. 1. duplicat. 2. Concordat item l. qui rem. 20. C. de locato & conduct. his uerbis: Qui rem propriam conduxit, existimans alienam: dominium non transfert, sed inefficacem conductionis contractum facit. Concordat item l. ad prob. 23. C. eod. tit. his uerbis: Ad probationem rei proprietatis, siue defensionem, non sufficit locatio ei facta qui potest de dominio cõperit contendere: cum inscientia dominij proprii & errantis nullam habeat consensum: sed ex euentu, si uictus fuerit, contractus locationis non constitisse magis declaratur. Nemo enim sibi iure possessionem mutare potest.

V. Exceptio: Nisi actor fideiussor extitit apud reum, pro eo qui ei alienauit. Hæc exceptio approbatur l. except. 11. C. de euictionibus, hisce uerbis: Exceptione doli rectè eum submouebis, quem ab actore tuo fideiussorem accepisti, si eius nomine controuersiam refert, quasi per uxorem suam, antequam tu emereres, comparauerit: qui uenditioni ad eum consensum dedit, ut se etiam pro euictione obligauerit. Planè exceptio hæc fideiussoris heredi ex sua persona dominium uendicanti obijci non potest. Quæ replicatio approbatur l. fin. C. eod. tit. hisce uerbis: Hæredes fideiussoris rerum, pro quibus defunctus apud emptorem intercesserat pro uenditore, factum eius cui successit, ex sua persona dominium uendicare non impedit, scilicet euictionis causa durante actione.

VI. Exceptio: Nisi actor heres extiterit ei, qui reo rem alienauit. Hæc exceptio approbatur per ea quæ habentur §. cap. prox. causa 1. except. 1. repl. 10.

VII. Exceptio: Nisi conuenerit inter actorem &

reum, ut possessio rei alij tradatur. Hec exceptio approbatur simul et distinguitur j. lib. 48. ca. 15. specie 2. VIII. Exceptio: Nisi res a possessore sit usucapta. De hac exceptione uide s. cap. proximi. causa 1. except. 1. replic. 12.

IX. Exceptio: Nisi res possessori pignori sit obligata. Hec exceptio approbatur quidem, uerum sub hac conditione: Nisi actor debitum soluat. l. si dom. 9. C. de pignoribus. cuius hęc sunt uerba: Si dominium eius possessionis, quę pignori data esset, a debitrice domina ad te traslatum est, eamque postea creditor, uel eius hęredes detinere cęperunt iudicare eam potes, pręstare de provincie curant, ut fructuum deducatur ratio, residuoq; a te oblato, si fuerit satisfactum, ea possessio tibi reddatur.

X. Exceptio: Nisi non pręstet sumptus actor, quos in eam rem possessor fecit: item, Nisi alia, quę actorem pręstare conuenit, ut cautiones, &c. non pręstet. De huiusmodi exceptionibus uide j. cap. 8. reg. 7.

XI. Exceptio: Nisi ususfructus rei alterius sit. Hęc exceptio reprobat. l. red. 25. in prin. ff. de uerb. significat. hęc uerbis: Redde dicimus, eum fundum totum nostrum esse, etiam cuius ususfructus alienus est: quia ususfructus non domini pars, sed seruitus sit, ut uia & iter. Nec falsd dicitur meum esse, cuius non potest ulla pars dici alterius esse. Et hoc Iulianus ait, & est uerius.

XII. Exceptio: Nisi pars rei alterius sit. Hęc exceptio approbatur ex definitione iam proposita, hęc uerbis: Nec falsd dicitur, &c. Nam si meum est, cuius nulla pars alterius est, eaq; definitio est iusta: colligitur id meum non esse, cuius pars alterius est. Planę non ideo magis quis eam rem, cuius pars alterius est, pro sua parte prohibetur uenicare, etiam socio absente. de qua re uide j. lib. 36. cap. 3. reg. 4. Idq; magis dicendum est, si pro diuiso pars rei nostra sit. Nam quod pro diuiso nostrum est (Mutius ait) id non partem, sed totum esse. d. l. 25. ff. de uerb. signif. Quę autem de tota re uen dicanda statuuntur, eadē et de parte intelligenda sunt: officioq; iudicis continetur, pro modo partis ea quoq; restitui iubere, quę simul cum parte ipsa restitui debēt. l. quę de tota. 75. in prin. ff. de rei uendicat. plura de exceptione proposita uide j. except. 23. & 25.

XIII. Exceptio: Nisi reus non possideat rem petitam. Hęc exceptio approbatur l. qui pet. 36. in prin. ff. de rei uendic. hęc uerbis: Qui petitorio iudicio utitur, ne frustra experiat, requirere debet, an is cum quo instituat actionē, possessor sit, uel dolo desijt possidere. Concordat l. 1. in prin. C. ubi in rem actio, &c. cuius uerba uide s. lib. 5. cap. 2. quast. 1. in fine, repl. 2. Concordat item l. ult. ff. de rei uend. ubi Iurisconsultus: In rem actionē (inquit) pati non cōpellimur: quia licet alicui dicere, se non possidere. At Iurisconsultus: Qui petitorio iudicio utitur. Ex quib. uerbis apparet, propositam exceptionem omnib. in rem actionib. ob stare. At insuper: Vel dolo desijt possidere: Ex hęc

uerbis prima aduersus exceptionem propositā replicatio elicitur, hęc scilicet: Nisi dolo desierit possidere. Cui concordat l. sin autem. 27. ff. sed et is qui. ff. cod. it. his uerbis: Sed & is qui ante litem contestatā dolo desinit re possidere, tenetur in rem actione: idque ex senatusconsulto colligi potest, quo cautum est (ut diximus) ut dolo preteritus in hęreditatis petitione ueniat. Cum enim in hęreditatis petitionē, quę & ipsa in rem est, dolo preteritus fertur: nō est absurdum, per consequentiam & in speciali in rem actione dolum preteritum deduci. Ait Iurisconsultus: Idq; ex senatusconsulto colligi potest. Verba huius senatusconsulti proponuntur litem ueniunt. 20. ff. prater hęc. ibi: item eos qui bona. ff. de petitione hered. cuius uerba uide j. lib. 31. cap. 2. reg. 2. except. 8. & except. 9. Concordat item l. ad ea. 199. ff. ff. de reg. iuris. ubi Vlp. Sempet (inquit) qui dolo fecit quo minus haberet, pro eo habendus est ac si haberet. Concordat item l. parem. 192. ff. cod. it. his uerbis: Parem esse conditionem oportet eius qui quid possideat uel habeat, atq; eius cuius dolo malo factū est, quo minus possideret uel haberet. Item concordat l. qui dolo. 173. ff. cod. it. his uerbis: Qui dolo desijt possidere, pro possidente damnatur: quia pro possessore dolo est. Huius duplicatio est: Nisi seruus ignorante domino dolo malo possidere desierit. Quę duplicatio approbatur l. cum seruus. 16. ff. ad exhibendum, hęc uerbis: Cum seruus tenet aliquē, dominus ad exhibendum suo nomine tenetur. si autem seruus citra scientiam domini dolo fecit, quo minus habeat: uel furti actio, uel de dolo malo noxalis serui nomine danda est: ad exhibendum autem actio utilis nulla constituenda est. Secunda replicatio est: Nisi litem contestate tempore possiderit. Hęc replicatio reprobat. l. sin autem. 27. ff. possidere. ff. de rei uendicatione, his uerbis: Quod si litem contestationis tempore possedit: cum autem res iudicatur, si ne dolo malo amisit possessionem: absolouendus est possessor. Concordat l. ultim. ff. si ususfruct. petatur. cuius uerba uide infra replicat. 4. Tertia replicatio est: Nisi possessionem postea sit nactus. Hęc replicatio approbat. d. ff. possidere, in fine, hęc uerbis: Item si litem contestate tempore non possedit, quo autem tempore iudicatur, possidet: probanda est Proculi sententia, ut omnimodō condemnetur. Concordat l. que situm. 31. in princip. ff. de peculio, his uerbis: Quęsitum est, an teneat actio de peculio, etiam si nihil sit in peculio cum ageretur, si modō sit rei iudicatę tempore? Proculus & Pegasus nihilominus teneri aiunt. intendi enim recte, etiam si nihil sit in peculio. Idem & circa ad exhibendum & in rem actionem placuit. Quę sententia & a nobis probanda est.

Quarta

Quarta replicatio est: Nisi cum non possideret reus, litem obtulit. Hęc replicatio approbatur l. is qui. 25. in princip. ff. de rei uendicat. hęc uerbis: Is qui se obtulit rei defensionem sine causa, cum non possideret, nec dolo fecisset quo minus possideret: si actor ignoret, non est absoluedus, ut Marcellus ait. quę sententia uera est, sed hoc post litem contestatam. Concordat l. ult. ff. si ususfr. petatur, his uerbis: Qui de usufructu iudicium accepit, si desierit possidere sine dolo, absoluetur: quod si litem se obtulit, & quasi possessor actionem de usufructu accepit, damnabitur. Concordat item l. nec ulla. 13. ff. non solum. ff. de petit. hęc uerbis: Non solum hęc dolo ab eo peti potest, qui corpus hęc dolo possidet, sed et si nihil. Et uidendum, si nō possideat, obtulerit tamen se petitioni, an teneatur: Et Celsus libro 11. Digest. scribit, ex dolo eum teneri. Dolo enim facere eum, qui se petitioni offerat. Quam sententiam Marcellus generaliter apud Iulianum probat, omnem qui se offerat petitioni, quasi possidentem teneri. Concordat item l. qui se liti. 45. in fine. ff. cod. it. cuius uerba uide paulo inferius dupl. prox. Ali Iurisconsultus: Si actor ignoret. Ex hęc uerbis elicitur prima aduersus propositam replicationem duplicatio hęc: Nisi actor sciat reum non possidere. Quę duplicatio approbat etiam ibidem lege sequente, hęc uerbis: Nam si actor scit, tunc is non ab alio, sed a se decipitur: & ideo reus absoluitur. Concordat d. l. 45. ff. de petit. hęc uerbis: Qui se liti obtulit, eum rem nō possideret, condemnatur: nisi euidentiis probacionibus possit ostendere, actorem ab initio litem scisse eum non possidere. Quippe isto modo non est deceptus. Et qui se hęc dolo petitioni obtulit, ex doli clausula tenetur: aestimariq; oportebit, quanti eius interfuit non decipi. At insuper Iurisconsultus: Sed hoc post litem contestatam. Hęc uerbis altera duplicatio ostenditur, quod si ante litem contestatam reus rursus neget se possidere, replicatio iam dicta de offerendo se liti, ei non obstat. Quę duplicatio pluribus etiam uerbis eiusdem legis 25. approbatur, nimirum hęc: Ceterum ante iudicium acceptum non decepit actorem, qui se negat possidere, cum uerē non possideret: nec uidetur liti se obtulisse, qui discessit. Planę iam dicta duplicatio recipit triplicationem hanc: Nisi cum a certa persona actor petere uellet, reus liti se obtulit. hoc enim casu, quamuis postea se neget possidere, etiam ante litem contestatam condemnandus est. Quę triplicatio approbatur l. sin autem. 27. in prin. ff. de rei uendicat. hęc uerbis: Sin autem, cum a Titio petere uellem, aliquis dixerit se possidere, & ideo liti se obtulit, & hoc ipsum in re agenda attestacione probauero: omnimodō condemnandus est. Hęc de 13. exceptione, cū

quatuor eius replicationibus sint dicta. Plures huiusmodi replicationes uide j. lib. 31. cap. 2. reg. 2. XIIII. Exceptio: Nisi res que petitur, interierit. De hac exceptione cum alijs pluribus uide j. lib. 48. XV. Exceptio: Nisi seruus qui petitur, fugerit. Hęc exceptio approbatur l. si a bonę. 21. ff. de rei uendicat. his uerbis: Si a bonę si dei possessore fugerit seruus, requiremus an talis fuerit, ut & custodiendi debuerit. nam si integrę opinionis uidebatur, ut non debuerit custodiendi, absoluedus est possessor: ut tamen, si interim eum uiscepit, actionibus suis cedat petitori, & fructus eius temporis quo possedit, pręstet. Quod si nondum eum uiscepit: absoluedum eum sine cautionibus, ut nihil caueat petitori de persequenda ea re. nihilominus enim petitor eam re persequi potest: quamuis interim, dum in fuga sit, ulucapiat. nec iniquum id esse, Pōpon. scribit ad editum. Huius exceptionis replicatio hęc est: Nisi talis seruus fuerit, qui custodiendi debuerit. Quę replicatio preterquam quod ex iam propositis uerbis elicitur, approbatur etiam ibidem, his uerbis: Si uerē custodiendus fuerit, etiam ipsius nomine damnari debebit: ut tamen, si uerē non deceperit actor, ei actionibus suis cedat. Concordat l. qui petitorio. 16. ff. sin. ff. cod. it. cuius uerba uide j. lib. 48. cap. 19. except. 2. in prin. Planę licet propter fugam serui possessor absoluetur, etsi non cogatur cauere de persequenda re, tamen cauere debet possessor, si rem nactus fuerit, ut eam restituat. Quod notandum loco secunde replicationis: que approbatur d. l. 21. in fine. ff. de rei uendicat. his uerbis: Iulianus ait, in his casibus, ubi propter fugam serui possessor absoluitur, etsi non cogatur cauere de persequenda re: tamen cauere debere possessorem, si rem nactus fuerit, ut eam restituat. Idq; Pomponius libro XIIII. Lectionū probat: quod uerius est. Concordat l. cum res. 47. ff. itaq; si Stichus. ff. de leg. 1. cuius uerba uide j. lib. 33. cap. 2. causa 52. except. 2. in prin. Tertia replicatio est: Nisi dolo possessoris fugerit. Hęc replicatio approbatur l. quod si. 22. ff. cod. it. his uerbis: Quod si dolo possessoris fugerit, dammandum eum quasi possideret. XVI. Exceptio: Nisi eiusdem rei nomine ab alio quoq; controuersiam patiatur reus. Hęc exceptio reprobat, certo tamen modo, l. is a quo. 57. ff. de rei uendicat. hęc uerbis: Is a quo fundus petitus erat, ab alio eiusdem fundi nomine conuentus est. quęrebatur, si alterutri eorum iussu iudicis fundum restituisset, & postea secun dum alterum petitorum res iudicaretur, quem admodum non duplex damnum tra heret? Respondi, uter prior iudex iudicaret, eum oportere ita fundum petitori restitui iubere, ut possessori cauere uel satisfacere, si alter fundum euicisset, eum pręstare. Concordat l. a quo. 58. ff. cod. it. his uerbis: A quo

E E seruus

de hoc j. lib. 31. cap. 2. reg. 2.

De j. lib. 24. 1299

seruus petebatur, cum eiusdem serui nomine cum eo furti ageretur: quærebatur, si utroque iudicio condemnatus esset, quid se facere oporteret, si prius seruus ab eo cuius esset? Paulus respondit, non oportere iudicem cogere, ut eum traderet, nisi satis ei datum esset, quod pro eo homine iudicium accepisset: & si quid ob eam rem datum esset, id recte præstari. Sed si prius de furto iudicium factum esset, & hominem noxæ de disse, deinde de ipso homine secundum petito rem iudicium factum esset: non debere ob eam rem iudicem, quod hominē non traderet, litem aestimare: quoniam nihil eius culpa neque dolo contigisset, quominus hominem traderet. *Concordat item l. penult. ff. de petit. heredit. his uerbis*: Cum idem eandem hereditatem aduersus duos defendit, & secundum alterum ex his iudicatum est: quæri solet, utrum perinde ei hereditatem restitui oporteat, atque oporteret si aduersus alium defensa non esset: ut scilicet simulac secundum alium fuerit iudicatum, absoluat is cum quo actum est: quia neque possideat, neque dolo malo fecerit quo minus possideret, quod iudicio uictus restituerit? an quia possit & secundum alium iudicari, non aliter restituere debeat, quam si cautum ei fuerit, quod aduersus alium eandem hereditatem defendat? Sed melius est officio iudicis cautione uel satisfatione uicto mederi: cum & res salua sit ei qui in executione tardior uenit aduersus priorem uictorem. *Concordat denique l. hanc autem. 4. §. 1. ff. si cui plus quam per legem Falcidiam. cuius uerba uide j. lib. 33. cap. 2. reg. 8.*

XVII. Exceptio: Nisi is per quem reus possidet, absit. Hæc exceptio approbatur l. in autem. 27. §. si per filium. ff. de rei uend. his uerbis: Si per filium aut seruum pater uel dominus possideat, & is sine culpa patris dominus rei uendicandæ tempore absit: uel tempus dandum, uel cauendum est de possessione restituenda.

XVIII. Exceptio: Nisi semel actum sit. Hæc exceptio approbatur per ea que habentur j. lib. 48. cap. 16. in prin. Cuius inter ceteras replicationes hæc numeratur: Nisi cum alio antea sit actum. tunc enim alij, cum quo postea agitur, exceptio rei iudicatæ uel in iudicium deductæ non prodest, per ea que habentur d. 50. lib. 48. cap. 17. reg. 1. in prin. Huius replicationis exemplum habetur l. si is qui. 7. ff. de rei uendic. his uerbis: Si is qui obtulit se fundi uendicationi, damnatus est: nihilominus à possessore recte petitur, sicut Pædus ait. Simile exemplum habetur j. lib. 31. cap. 2. reg. 1. except. 15. Reliquas replicationes uide d. cap. 16. cum sequente.

XIX. Exceptio: Nisi rem restituit reus, uel restituere sit paratus. Et de hac exceptione cum alijs simi-

lib. uide d. lib. 48. Super sunt adhuc præter hæc tenus propositas exceptiones, & alie, que sumuntur ex re que uindicatur, de quibus nunc sequitur.

XX. Exceptio: Nisi liberi petantur. Hæc exceptio approbatur l. 1. §. per hanc. ff. de rei uendic. hisce uerbis: Per hanc autem actionem liberae personæ, quæ sunt iuris nostri, utputa liberi qui sunt in potestate nostra, non petuntur. Petuntur igitur aut præiudicij, aut interdictis, aut cognitione prætoria. Et ita Pomponius lib. 36. scribit: Nisi forte, inquit, a die cta causa quis uendicet. Ait iuriconsultus: Petuntur igitur aut præiudicij. Hoc est, præiudicialibus actionibus. de quibus insit. de action. §. præiudiciales. Interdicta hic intellige de liberis exhibendis & duendis, de quib. ff. de liberis exhibendis. Cognitionem prætoriam intellige eam, de qua dicitur l. 1. in prin. usq; ad §. de inspiciendo. ff. de inspiciendo uentre, &c. Ait iuriconsultus: Nisi forte a die cta causa quis uendicet. Per hæc uerba replicatio introducit aduersus exceptionem propositam. Quid autem sit adiecta causa uendicare, declarat iuriconsultus uerbis sequentibus hisce: Si quis ita petit filium suum uel in potestate ex iure Romano, uidetur mihi & Pompon. consentire, recte eum egisse. ait enim, adiecta causa ex lege Quiritum uendicare posse.

XXI. Exceptio: Nisi res sacre aut religiose petantur. Hæc exceptio approbatur l. in rem. 21. §. loca. ff. de rei uendic. hisce uerbis: Loca sacra, item religiofa, quasi nostra, in rem actione peti non possunt. *Concordat l. que relig. 43. in prin. ff. eod. tit. ubi Paulus: Quæ religiofa adhærent (inquit) religiofa sunt: & idcirco nec lapides in adificati, postquam rem orti sunt, uendicari possunt. Reliqua huius legis uerba uide §. cap. 3. causa 10. except. 6.*

XXII. Exceptio: Nisi res mobilis uel animata petatur. Hæc exceptio reprobat l. 1. in prin. ff. de rei uendic. hisce uerbis: Quæ specialis in rem actionem locum habet in omnibus rebus mobilibus, tam animalibus quam in his que anima carent, & in his quæ solo continentur.

XXIII. Exceptio: Nisi res uniuersæ petantur. Hæc exceptio approbatur l. 1. in prin. ff. de rei uendic. de qua uide supra eod. cap. in prin. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi grex, armentum, equitium, &c. petantur. Quæ replicatio approbatur d. l. 1. §. fin. hisce uerbis: Per hanc actionem non solum singulæ res uendicantur, sed posse etiam gregem uendicari, Pompon. lib. 25. Variarum scilicet actionum scribit. Idem & de armento, & de equitio, cæterisq; quæ gregatim habentur, dicendum est. Planè replicatio hæc uidetur recipere hanc duplicationem: Nisi non omnia gregis capita sint actoris. Quæ tamen duplicatio reprobat d. l. 1. §. fin. hisce uerbis: Sed & gregem sufficit ipsam nostrum esse, licet singula capita nostra non sint. grex enim, non singula capita uel

uel corpora uendicabuntur. *Concordat l. in re. 23. §. at in his. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. 1. causa 10. except. 3. Planè admittitur duplicatio proposita primum, si dimidia pars gregis non actoris sit, sed alterius, tunc enim nec grex nec dimidia pars gregis uindicabitur, sed singula oues. quæ distinctio approbatur l. 2. in prin. ff. de rei uendic. his uerbis: Sed si pars numerus duorum interfuerit, neuter solidum gregem, sed nec partem dimidiam totius eius uindicabit. Secundæ distinctionis loco notandum, quod quamuis aliena capita in petitione ueniant, non tamen ueniunt in restitutione. quæ distinctio approbatur d. l. 2. in fine. his uerbis: Sed si maiorem numerum alter habeat, ut detracto alieno nihilominus gregem uindicaturus sit: in restitutione tamen non ueniunt aliena capita.*

XXIIII. Exceptio: Nisi res incerta petatur. Hæc exceptio approbatur l. si in rem. 6. ff. de rei uendic. de qua j. cap. 8. reg. 5. Unde si plures sint eiusdem nominis serui, puta plures Helotes, nec appareat de quo actum sit, nulla fiet condemnatio. *Idem Pomponius. §. fin. ff. de rei uend.* Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi iusta causa interueniat. quæ replicatio approbatur simul & declaratur l. que de tota. 76. §. incertæ. ff. de rei uendic. hisce uerbis: Incertæ partis uendicatio datur, si iusta causa interueniat. Iusta autem causa potest esse, si forte legi Falcidie locus sit in testamento, propter incertam detractionem ex legatis, quæ uix apud iudicem examinabitur. Etenim habet ignorantiam legatarius, cui homo legatus est, quotam partem uendicare debeat. Itaque tali dabitur actio. Eadem & de cæteris rebus intelligemus. *Concordat l. 1. §. fin. ff. si pars hereditatis petatur. cuius uerba uide j. lib. 30. cap. 2. reg. 1. except. 15. exemplo 6. repla.*

XXV. Exceptio: Nisi pars eius quod sine interitu diuidi non potest, petatur. Hæc exceptio reprobat l. ex diuerso. 35. §. fin. ff. de rei uendic. hisce uerbis: Eorum quoque quæ sine interitu diuidi non possunt, partem petere posse constat. Plures exceptiones uide j. cap. prox. aduersus quos datur, reg. 1.

QVIIBVS ET ADVERSVS quos competit rei uendicatio? item ubi & apud quem? Cap. VI.

Hactenus de causa rei uendicationis, cum suis exceptionibus. Sequitur secundus locus, quibus scilicet ea competat?

I. Regula: Si duo eandem rem ab eodem petant, utri restituenda, & quid præterea iuris, uide supra cap. prox. except. 16.

II. Regula: Rei dotalis uindicatio marito, non uxori datur. quæ regula approbatur l. doce ancillam. 9. C. de rei uendic. de qua re plura uide supra lib. 15. cap. 10. reg. 1.

III. Regula: Superficiario etiam rei uendicatio competit. quæ regula approbatur simul & declaratur l. id est. 74. ff. de rei uendic. hisce uerbis: Superficiario, id est, qui in alieno solo superficiem ita habet, ut certam pensionem præstet, Prætor causa cognita in rem actionem pollicetur. Ait iuriconsultus: Id est, qui in alieno solo, &c. Huic concordat l. 2. ff. de superficiebus, his uerbis: Superficiarias ædes appellamus, quæ in conducto solo politæ sunt, quarum proprietates & ciuili & naturali iure eius est, cuius & solum. Plura de regula proposita uide j. lib. 23. cap. 9. in fine.

IIII. Regula: Emphyteutæ, & ei qui agros uectigales habet, actio quoque in rem competit. Quæ regula approbatur l. 1. §. fin. cum duabus legibus sequentibus. ff. si ager uectigalis, uel, &c. hisce uerbis: Qui in perpetuum fundum fruendum conduxerunt à municipibus, quamuis non efficiatur domini, tamen placuit competere eis in rem actionem aduersus quemuis possessorem: sed & aduersus ipsos municipales, ita tamē, si uectigal soluant. Hisce uerbis regula proposita approbatur. Ait autem iuriconsultus: Qui in perpetuum fundum fruendum conduxerunt à municipibus. Quid ergo, si ad tempus conduxerunt: nunquid obstat eis exceptio? Nequaquam. Nam idem est (inquit eodem loco iuriconsultus) & si ad tempus habuerint conductum, nec tempus conductionis finitum sit. l. ult. ff. eod. tit.

Hactenus regula secundi loci Rei uendicationis. Plures huiusmodi regulæ huc pertinentes uide supra cap. 3. Sequitur tertius locus, de personis aduersus quas rei uendicatio competit: cuius loci REGVLAPRIMA hæc est: Rei uendicatio aduersus possessorem rei competit. Quæ regula approbatur l. in rem. 24. in princip. ff. de action. & obligat. hisce uerbis: In rem actio est, per quam rem nostram, quæ ab alio possidetur, petimus: & semper aduersus eum est, qui rem possidet. *Concordat institut. de action. §. omnium. cuius uerba uide j. lib. 36. cap. 4. quæst. 2. diuis. 1. Concordat item l. 1. C. ubi in rem actio. cuius uerba uide §. lib. 5. cap. 2. quæst. 1. in fine, repl. 2.* Huius regulæ exceptio prima hæc est: Nisi si non possideat, sed detineat saltem, uel in possessione sit rei, puta ex causa depositi, commodati, &c. Hæc exceptio reprobat l. offic. §. ff. de rei uendic. hisce uerbis: Officium iudicis in hac actione hoc erit, ut iudex inspiciat an reus possideat: nec ad rem pertinebit, ex qua causa possideat. ubi enim probaui rem meam esse, necesse habebit possessor restituere, qui non obijcit aliquam exceptionem. Quidam tamen, ut Pegasus ait, eam solam possessionem putauerunt hanc actionem completi, quæ locum habet in interdicto Vti possidetis, uel Vtrobi. Denique ait, ab eo apud quem res deposita est, uel commodata, uel qui conduxerit, aut qui legatorum seruandorum

causa, uel dotis, uel uentris nomine in possessione esset, uel cui damni infecti nomine non cauebatur (quia hi omnes non possident) uendicari non posse. Puto autem, ab omnibus qui tenent, & habent restituendi facultatem, peti posse. *Mane is qui alterius nomine possidet, potest denunciare domino, uel ei cuius nomine possidet, ut litem suscipiat, in eamque rem dationem accipit. l. 2. C. ubi in rem actio. cuius uerba uide supra lib. 6. cap. 5. question. 2. causa 1. Creditor quoque, qui pignoris iure tenet, rei uendicatione tenetur. Unde labolenus: Serui nomine (inquit) qui pignori datus est, ad exhibendum cum creditore, non cum debitore agendum est: quia qui pignori dedit, ad ulucapionem tantum possidet: quantum ad reliquas omnes causas pertinet, qui accepit possidet, aded ut addici possit ei possessio eius qui pignori ei dedit. l. serui. 16. ff. de usucapion. Hæc de prima exceptione. Secunda exceptio est: Nisi à fisco, uel Imperatore, uel Augusta rem comparauerit possessor. Hæc exceptio approbatur Institut. de usucap. §. fin. his uerbis: Edicto diti Marci cauetur, eum qui à fisco rem alienam emit, si post uenditionem quinquennium præterierit, posse dominum rei exceptione repellere. Constitutio autem diuæ memoriæ Zenonis bene prospexit ijs, qui à fisco per uenditionem, aut donationem, aut alium titulum accipiunt aliquid: ut ipsi quidem securi statim fiant, & uictores existant, siue experiantur, siue conueniantur. Aduersus autem sacratissimum ærarium usque ad quadriennium liceat eis intendere, qui pro dominio uel hypotheca earum rerum quæ alienatæ sunt, putauerint sibi quasdam competere actiones. Nostra autem diuina constitutio, quam nuper promulgauimus, etiam de ijs qui à nostra uel uenerabilis Augustæ domo aliquid acceperint, hæc statuit, quæ in fiscalibus alienationibus præfatæ Zenonianæ constitutionis continentur. Ait Imperator: Constitutio autem diuæ memoriæ Zenonis. Hæc constitutio habetur l. 1. in princip. C. de quadriennij præscript. his uerbis: Omnes qui quasunque res mobiles uel immobiles, seu se mouentes, uel in actionibus, uel quocunque iure constitutas à sacratissimo ærario comparauerint: eos quin etiam, quibuscunque res mobiles seu immobiles, seu se mouentes, aut in actionibus, uel quocunque iure constitutæ, munificentia principalis nomine datæ fuerint: omnibus pariter priuilegijs, quæ ex diuinis sanctionibus in clytæ recordationis Leonis & nostræ pietatis super certis patrimonijs antea emptores consecuti sunt, perpotiri: & ita cunctos huiusmodi beneficijs seu priuilegijs perfrui, tanquam si su-*

per singulis substantijs, seu patrimonijs, etiam nunc uel postea data fuisset huiusmodi dispositio. Nec posse contra emptores prædictarum rerum factos iam uel futuros, uel contra eos quibus super huiusmodi rebus largitas nostra delata est uel fuerit, aliquas actiones in rem dominij uel hypothecæ gratia, uel personam ciuiles seu prætorias, uel ex legibus, aut ex sacratissimis constitutionibus descendentes, uel quaslibet alias, licet nominatim præsentis sanctione non sint comprehensæ, moueri data uolentibus licentia intra quadriennium contra sacratissimum ærarium, si quas sibi competere actiones existimant, exercere: ita tamen, ut post elapsum quadriennium, nec sacratissimum fisco licere sibi met quibuslibet actionibus pulsare cognoscant. Ait in super Imperator: Nostra autem diuina constitutio, quam nuper promulgauimus. Hæc constitutio habetur l. ult. C. d. de quadrienn. præscript. his uerbis: Bene à Zenone diuæ memoriæ fiscalibus alienationibus prospectum est, ne homines qui ex nostro ærario donationis, uel emptionis, uel cuiuslibet alienationis titulo quidquam accipiunt, si quid citra contractum contrarium emerferit, uel euictionis uel alterius inquietudinis gratia ad dominium uel hypothecam respiciens, aliquid sustineant detrimentum: sed aduersus emptores quidem, uel donationem accipientes, uel per alios titulos alienationis quidquam detinentes, minimè quæcunque actiones moueantur, sed tantum contra ærarium usque ad quadriennium tantum: quo translapso, neque aduersus fisco aliqua remaneat actio. Sed scimus hoc quidem in fiscalibus alienationibus grauiter obseruari: sed non simili modo rem fuisse obseruatam circa eas res, quæ à sacratissimis Imperatoribus, non à fiscalibus rebus, sed ex priuata eorum substantia procedunt. Quod satis irrationabile est. quæ enim differentia introducit, cum omnia principis esse intelligantur, siue ex sua substantia, siue ex fiscalibus fuerit aliquid alienatum? eodemque modo etsi à serenissima Augusta aliquid alienetur, quare non eadem utatur prærogatiua? Sed curatores nostri, per quos solemus substantiam nostram gubernare, necessò habeant in uenditionibus rerum & euictionem, & alia quæ sunt priuatae utilitatis pacta, emptionalibus instrumentis addere, uel quasdam tales obligationes in alienationum instrumentis agnoscere, uel in permutationibus, uel in transactionibus, si & hoc fuerit celebratum. Hoc enim est eorum qui nec maiestatem Imperialis agnoscunt,

scunt, & quantum inter priuatam fortunam & regale culmen medium est: & qui nostros curatores, per quos res diuinarum domuum aguntur, aliquibus iniurijs uel damnis afficere conantur. Quæ omnia resecantes, per hanc generalem & in perpetuum ualituram legem sancimus, omnes alienationes de aula procedentes, siue à nostra clementia, siue à serenissima Augusta coniuge nostra, siue ab ijs qui postea digni fuerint nomine Imperiali, siue iam alienatum quiddam est, siue postea fuerit: siue omni inquietudine permanere, siue res eis per nosmetipsos, siue per procuratores (ex epistalmate tamen nostro) fuerint assignatæ: & nemo audeat eos qui res accipiunt per quemcunque titulum alienationis, siue mobiles, siue immobiles, seu se mouentes, uel iura incorporalia, uel panes ciuiles, iudicijs afficere, uel sperare aliquam contra eos esse sibi uiam apertam: sed omnis aditus præcludatur, omnis motus & spes huius petulantia. Sed aduersus domos nostras habeant intra quadriennium tantum secundum imitationem fisci, quas existimant posse sibi competere actiones in rem uel hypothecariam: ut ex nostra iussione causa moueatur, & competentem mereatur effectum. Quod si quadriennium fuerit emensum: nec aduersus domum nostram habeat quis quamcunque actionem. Quia igitur multa scimus tam nosmetipsos, quam serenissimam Augustam coniugem nostram uarijs personis iam donasse, & uendidisse, & per alios titulos assignasse, & maxime sacrosanctis ecclesijs, & xenonibus, & pthochotrophijs, & episcopis, & monachis, & alijs innumerabilibus personis, & eandem liberalitatem ex nostra substantia siue serenissimæ coniugis nostræ esse consecutam: sancimus etiam eos firmo iure habere, quod consecuti sunt, ita ut contra illos quidem nulla moueatur actio, intra quadriennium autem ex præsentis die numerandum, pateat omnibus aditus contra nostras diuinas domos suas actiones super eisdem rebus mouere: sciturus, quod præfato quadriennio finito, neque aduersus domos nostras aliquis eis referretur regressus. Cum enim multa priuilegia Augusta fortuna meruit, & in donationibus sine insinuatione gestorum omnem firmitatem habentibus, & super rebus quas pro tempore serenissimus princeps diuinae Augustæ constante matrimonio donauerit, uel ipse à serenissima Augusta per donationis titulum consequatur, ut maneat illico donatio plena, nullo alio confirmationis tempore expectando: ita

& hoc uideatur Imperiale esse priuilegium. qui enim suis consilijs, suisque laboribus pro toto orbe terrarum die noctuque laborant, quare non habeant dignam suam prærogatiua fortunam? Quæ ergo pro Augusto honore & cautela res accipientium nostra statuit æternitas, hæc tam sublimitas tua, quam cæteri omnes iudices nostri obseruare festinent, ex eo tempore ualitura, quo nutu diuino imperiales suscepiimus infulas. Tertia exceptio est: Nisi postea sine dolo malo possessionem amittat. Hæc exceptio approbatur l. fin. autem. 27. §. possidere. ff. de rei uendicat. his uerbis: Quod si litis contestatæ tempore possedit, cum autem res iudicatur, sine dolo malo amiserit possessionem: absolendus est possessor. Quarta exceptio est: Nisi seruus res detineat. Hæc exceptio approbatur l. non seruum. 20. C. de rei uendicat. hisce uerbis: Non seruum, quem res tuas detinere adserueras, sed eius dominum de rebus repetendis conueniendum esse perspicias. Huius exceptionis ratio hæc est, Quod cum seruis nulla sit actio. l. cum seruis. 107. ff. de reg. iuris.

11. Regula: Si quis dimidiam partem alicuius rei petat, quam rem socius eius & extraneus possident, non ab utrisque quadratam, sed ab extraneo totum semissem petet. Hæc regula approbatur l. Pomp. 8. ff. de rei uendicat. hisce uerbis: Pomponius libro 36. probat, si ex æquis partibus fundum mihi tecum communem tu & Lucius Titius possideatis, non ab utrisque quadrantem petere me debere: sed à Titio, qui non sit dominus, totum semissem. Huius regule exceptio prima hæc est: Nisi socius & extraneus pro diuiso rem que petitur possideant. Quæ exceptio approbatur d. l. 8. hisce uerbis: Aliter atque si certis regionibus possideatis eum fundum: nam tunc sine dubio & à te & à Titio partes fundi petere me debere, quoties enim certa loca possidebuntur, necessariò in his aliquam partem meam esse: & ideo à te quoque & à Titio quadrantem me petere debere. Plane subiiciuntur ibidem iam dictæ exceptioni duæ replicationes, hisce uerbis: Quæ distinctio neque in remobilij, neque in hæreditatis petitione locum habet: nunquam enim pro diuiso possideri potest. Ait Iurisconsultus: Neque in hæreditatis petitione. Huic concordat l. 1. §. si ego. ff. si pars hæreditatis petatur, his uerbis: Si ego, ex parte meam hæredem, cohæres autem meus possideat hæreditatem cum extraneo, cum non plus cohæres haberet parte sua: utrum à solo extraneo, an uerò & à cohærede debeam petere hæreditatem, quaeritur? Et Pegalus fertur existimasse, à solo extraneo me petere debere, eumque restitutum quidquid possidet. Et fortassis hoc

animavit rem petere, animaduertere debet, an aliquo interdico possit nancisci possessionem: quia longè commodius est ipsum possidere, & aduersarium ad onera petitoris compellere, quàm alio possidente petere. Huius regule exemplum est: Si quis ui de fundo sit deictus, atque fundum repetere destinauerit. Hic enim si rei uendicationem instituat, dominum fundi se esse probare, exceptionesque, si qua forte aduersus dominium opponuntur, elidere cogatur, aliter atque si interdico vnde ui experiat. tunc enim sufficit eum possedisse, atque ui deictum esse: idq; probare, licet iniuste possederit, dominusq; non sit. Proinde consultus faciet, si interdico potius vnde ui, quàm rei uendicatione experiat. Ille enim possessionem rei recuperat, & aduersarium ad onera petitoris & probationem dominij compellit. Exitus enim controuersie possessionis hic est, ut prius pronunciet iudex, uter possidere debeat: & ita fit, ut is qui uictus est de possessione, petitoris partibus fungatur, & tunc de dominio queratur. l. ex. tit. 35. ff. de adquirend. posses. Planè qui fundum uendicauit ab eo, cum quo interdico vnde ui potuit experiri, pendente iudicio nihilominus interdico agere potest. l. cum fundum. 18. & fin. ff. de ui et ar. mata. Ait iuriscultus: Animaduertere debet, an aliquo interdico possit nancisci possessionem. Quid ergo, si alio modo quàm interdico possit nancisci possessionem? Veluti si aduersarium ui de possessione deiciat? Hoc casu & possessionem restituere cogitur; & dominium rei quod habuit amisit. l. si quis in tantam. 7. C. unde ui. Quid si rem conducat à possessore, & ita eius detentionem nanciscatur? nunquid hoc casu aduersarium ad onera petitoris potest compellere? Non. Nam Imperat. Diocletianus rescriptit, Si quis conductionis titulo agrum uel aliam quamcumque rem accepit, eum possessionem prius restituere debere, & tunc de proprietate litigare. l. si quis. 25. C. de locato & cond. Planè si reus neget se possidere, actorq; contrarium probet, possessio ad actorem, etiam dominium non probantem, transferenda est. l. ult. ff. de rei uendicat.

II. Regula: Cum autem longè commodius sit possidere quàm petere, ut ex iam dictis patet, euenit ut sepe magna de possessione sit contentio, utroque se magis possidere contendente. Institut. de interdico. §. retinenda. ibi: & quid. Quo casu ante rei uendicationem & proprietatis causam possessionis controuersia à iudice terminanda est. Que regula tum ex praecedentibus patet, tum approbatur etiam l. incerti. 3. C. de interdico, hisce uerbis: Incerti iuria non est, orta proprietatis & possessionis lite, prius possessionis decidi oportere quæstionem competentibus actionibus, ut ex hoc ordine facto de dominij disceptatione, probationes ab eo qui de possessione uictus est, exigantur. Leges concordantes uide §. lib. 7. cap. 8. quest. 1. reg. 2.

III. Regula: Qui destinauit rem petere, ante in-

quirere debet, an is contra quem actionem instituit, eam possideat. Que regula approbatur l. qui pet. 27. in princip. ff. de rei uendicat. hisce uerbis: Qui petitorio iudicio uincitur, ne frustra experiat, requirere debet, an is cum quo instituat actionem, possessor sit, uel dolo desijt possidere. Ait iuriscultus: Requiritere debet. Sed quomodo? Potest hoc fieri per interrogationem, officio iudicis: reusq; interrogatus an possideat, respondere cogitur: & si affirmat, etiam pro qua parte possideat, respondere debet. l. qui seruum. 20. §. in iure. ff. de interrogat. actio. Si autem neget, actorq; postea probet rem à reo possideri, possessio à reo ad actorem, etiam dominium non probantem, est transferenda. l. ult. ff. de rei uendicat. Planè si actor certus quidem sit, reum rem suæ rei non ab similem possidere, dubitet autem an sua res sit, potest agere ad exhibendum actione, ut ea res sibi ab eo exhibeatur uidentia, quo eam dignoscere possit, an sit sua. l. i. & l. in hac actione. 3. §. est autem. ff. ad exhibendum.

III. Regula: Si res que uindicatur, alterius rei adiecta, inclusa uel mixta sit, prius ad exhibendum agi debet; ut separetur. Que regula approbatur l. in rem. 23. §. item quæcunq; ff. de rei uendicat. hisce uerbis: Quæcunq; alijs iuncta siue adiecta ac celsionis loco cedunt, ea quamdiu cohærent, dominus uendicare non potest: sed ad exhibendum agere potest ut separentur, & tunc uendicentur. Vnde gemina inclusa auro alieno, uel sigillum candelabro, uendicari non potest: sed ut excludatur, ad exhibendum agi potest. l. gemma. 6. ff. ad exhibendum. Planè recipit hæc regula duas potissimum exceptiones: de quibus uide §. cap. 1. causa 10. except. 7.

V. Regula: Actor rem quam petit, debet designare. Hæc regula approbatur l. si in rem. 6. ff. de rei uendicat. cuius hæc sunt uerba: Si in rem aliquis agat, debet designare rem, & utrum totam, an partem & quotam petat. Appellatio enim rei non genus, sed speciem significat. Oportet ita diffinire, quod infectæ quidem materiae pondus, signatæ uerò numerum, factæ autem speciem dici oportet. Sed & mensura dicenda erit, cum res mensura continebitur. Et si uestimenta nostra esse, uel dari oportere nobis dicamus: utrum numerum eorum dicere debebimus, an & colorem? Et magis est, ut utrunque. nam illud inhumanum est, cogi nos dicere, attrita sint, an noua: quamuis & in uasis occurrat difficultas, utrum lancem duntaxat dici oporteat, an etiam quadratam uel rotundam, uel pura an celata sint, quæ ipsa in petitionibus quoque adijcere difficile est: nec ita coartanda res est, licet in petendo homine nomen eius dici debeat, & utrum puer an adolescens sit, & utriusque si plures sint. Sed si nomen eius igno-

rem,

rem, demonstratione eius utendum erit: ueluti qui ex illa hereditate est, uel qui ex illa ancilla natus est. Item fundum petitorus, nomen eius, & quo loco sit, dicere debet. Hisce uerbis proposita regula approbatur, simul & declaratur exemplis. Huius loci etiam est l. Marcellus. 1. §. armenta. ff. cod. ut ubi Vlpianus: Armenta nauis singula erunt uendicanda: scapha quoque separatim uendicabitur. Huc item pertinet l. uend. 56. ff. cod. ut. cuius hæc sunt uerba: Vendicatio non ut gregis, ita & peculij, recepta est: sed res singulas is cui legatum peculium est, petet. Sed & referri huc possunt ea que dicta sunt supra cap. 5. except. 23. & 24. Planè si in designanda re erratum sit, dum tamen de corpore conueniat, rectè actum esse uidetur. l. idem Pomponius. 5. §. cum in rem. ff. de rei uend.

VI. Regula. De probatione actoris. Actori probandi onus incumbit: quo non probante, reus est absoluentus, nec cogendus est dicere titulum suæ possessionis, uel probare rem ad se pertinere. Hæc regula approbatur l. 2. C. de probationibus, hisce uerbis: Possessiones quas ad te pertinere dicis, in ore iudiciorum persequere. nec enim possessori incumbit necessitas probandi eas ad se pertinere: cum te in probatione cessante, dominium apud eum remaneat. Huius regule uidetur hæc esse exceptio: Nisi non iusta sit rei conuenti possessio. Que tamen exceptio reprobat l. ult. C. de rei uendicat. hisce uerbis: Res alienas possidens, licet iustam tenendi causam nullam habeat, non nisi suam intentionem implenti restituere cogitur. Concordat Institut. de interdico. §. retinenda. ibi: commodum, his uerbis: Commodum possidendi in eo est, quod etiam si eius res non sit qui possidet: si modò actor non potuerit suam esse probare, remanet in suo loco possessio. Propter quam causam, cum obicere sunt utriusque iura, contra petitorum iudicari solet. Concordat item l. ult. ff. de acquir. possessio. his uerbis: Aduersus extraneos utriusque possessio prodesse solet. Plura de regula proposita uide supra lib. 7. cap. 2. quest. 2. reg. 1.

VII. Regula: Si possessor in rem sumptus fecit, uel soluit, actor hoc prestare tenetur. Hæc regula approbatur l. fin. autem. 27. §. in re petita. ff. de rei uendicat. hisce uerbis: In re petita si possessor ante litem contestatam sumptus fecerit, per doli mali exceptionem ratio eorum haberi debet, si per se ueneret actor petere rem suam, non redditis sumptibus. Concordat l. sumptus. 48. ibi: uerum exceptione. ff. cod. ut. cuius uerba uide paulò inferius except. 6. Concordat item l. si quis. u. in fine. C. cod. ut. cuius uerba uide §. cap. 1. causa 10. in prin. Huius exemplum etiam proponitur d. §. in re petita, his uerbis: Idem est etiam, si noxali iudicio seruū defendit, & damnatus prestitit pecuniam: aut in area quæ fuit petitoris, per errorem in-

fulam ædificauit, &c. Reliqua uerba uide paulò inferius except. 5. Aliud exemplum proponitur l. emptor. 65. in prin. ff. de rei uendic. his uerbis: Emptor prædium quod non à domino emit, exceptione doli opposita, non aliter restituere domino cogetur, quàm si pecuniam creditori eius solutam, qui pignori datum prædium habuit, usurarumq; medij temporis superfluum recuperauerit: scilicet, si minus in fructibus à lite contestata perceptis fuerit. nam eos usuris nouis duntaxat compensari, sumptuum in prædium factorum exemplo equum est. Aliud exemplum proponitur l. apud Celsum. 4. §. si minor. ff. de doli mali except. his uerbis: Si minor mihi infantem donauerit, deinde eum uindiceret: exceptione doli mali repellendus est, nisi alimenta reddat, & si quis alius sumptus probabilis in eū factus sit. Plura exempla uide §. cap. 1. causa 10. except. 8. Plurè precium quod possessor pro re, non domino soluit, actor restituere non cogitur. Quod notandum loco primæ exceptionis. que exceptio approbatur l. mater. 3. in prin. C. de rei uendicat. hisce uerbis: Mater tuâ uel maritus fundum tuum, in uita uel ignorante te, uendere iure non potuit: sed rem tuam à possessore uendicare, etiam non ob lato precio, poteris. Concordat l. si mancip. 23. C. cod. ut. his uerbis: Si mancipium tuum, per uirum uel furtum ablatum, alij ex nulla iusta causa distraxerunt: uindictanti tibi dominium soluendi precij nulla necessitas irrogetur. Concordat item l. 2. C. de furtis. ubi imp. Severus: In ciuilem rem desideratis (inquit) ut agnitas res furtiuas nõ prius reddaris, quàm precium fuerit solutum à dominis. Curate igitur cautius negociari, ne nõ tantum in damna huiusmodi, sed etiam in criminis suspicionem incidatis. Concordat item l. 2. C. ne rei dominica uel templ. & c. his uerbis: Vniuersas terras, quæ à colonis siue emphyteuticarijs dominici iuris, reipub. uel iuris sacrorum templorum in qualibet prouincia uenditæ, uel ullo alio pacto alienatæ sunt ab ijs qui perperam atq; contra leges eas detinent, nulla longi temporis præscriptione officiente, iubeamus restitui: ita ut nec precium quidem iniquis comparatoribus reposcere liceat. Concordat item l. in fine. C. de prescript. triginta annor. cuius uerba uide supra lib. 8. cap. 8. questio. 7. reg. 7. except. 2. Secunda exceptio est: Nisi possessor seruuum quem possidet, erudiuit. Huius enim artificij nomine nihil potest deducere. Que exceptio approbatur l. fin. autem. 27. §. fin. ff. de rei uendicat. hisce uerbis: Sed si puerum meum, cum possideres, erudisses: non idem obseruandum, Proculus existimat: quia neque carere seruo meo debeam, nec potest remedium idem adhiberi, quod in area diximus. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi petitor seruuum uendens

uenalem habeat. Quæ replicatio approbatur l. forte. 28. cum l. sequente. ff. d. de hisce uerbis: Forre quod pictorem aut librarium docueris, dicitur non aliter officio iudicis æstimationem haberi posse, nisi uenalem eum habeas, & plus ex precio eius consecutus sis propter artificium. Secunda replicatio est: Nisi ante denunciatum sit actori, ut impensam solueret. quæ replicatio approbatur l. aut si. 30. ff. d. de hisce uerbis: Aut si ante denunciatum sit actori, ut impensam solueret: & eo dissimulante, opposita sit doli mali exceptio. Tertia replicatio est: Nisi possessor fructus percepit ex artificio quod seruum docuit. tunc enim si fructus illos actor petat, possessor impensas artificij potest compensare. Quæ replicatio approbatur l. ceterum. 31. cum l. sequente. ff. de rei uend. hisce uerbis: Improbè tamen desiderat petitor fructus æstimari, qui ex artificio eius percipi potuerunt, quod artificium sumptibus possessoris didicit. Quod si artifices fecerit post XXV. annum eius qui artificium consecutus est, impensæ factæ poterunt compensari. Quarta replicatio est: Nisi insanientem exposuimus sustulerit & erudierit possessor. Hæc replicatio approbatur l. 2. C. de insanibus expositis, hisce uerbis: Si inuito uel ignorante te partus ancillæ uel adscripticiæ tuæ expositus sit, repetere eum non prohiberis: sed restitutio eius, si non à fure uendicaueris, ita fiet, si quæ in alendo eo, uel fortè ad discendum artificium iuste consumpta fuerint, restitueris. Hæc de secunda exceptione, cum quatuor suis replicationibus. Tertia exceptio est: Nisi mala fidei possessor sit. Hæc exceptio approbatur l. adeo quid. 7. §. ex diuerso. ff. de adq. rer. dom. his uerbis: Si quis in alieno solo sua materia ædificauerit, illius sit ædificium, cuius & solum est: & si scit alienum solum esse, sua uoluntate amississe proprietatem materiæ intelligitur. Itaque ne dixito quidem ædificio uindicatio eius materiæ competit. Certè si dominus soli ædificium petat, nec soluat precium materiæ & mercedis fabricorum: poterit per exceptionem doli mali repelli: utiq; si nesciuit qui ædificauit, alienum esse solum, & tanquam in suo bona fide ædificauit. Nam scienti alienum esse solum, potest culpa obijci: quia temerè ædificauit in eo solo, quod intelligeret alienum. Concordat l. domum. s. C. de rei uendic. his uerbis: Domum quam ex matris successione ad te pertinere, & ab aduersa parte iniuria occupatam esse ostendis, Præses provincie cum pensionibus quas percepit, aut percipere poterat, & omni causa damni dati, restitui iubebit. Eius autem quod impendit, rationem haberi non potest, merito rescriptus est: cum mala fide possessores eius, quod in rem alienam impendunt, non eorum negotium gerentes quo;

rum res est, nullam habeant repetitionem, nisi necessarios sumptus fecerint. Sin autem utiles: licentia eis permittitur, sine læsione prioris status rei eos auferre. Concordat l. 2. ibi: quod si ante. C. de seruitutibus & aqua, his uerbis: Si aquam per possessionem Martialis eo sciente perduxisti, seruitutem exemplo rerum immobiliu tempore quæstisti. Quod si ante id spacium eius usus tibi interdictus est, frustra sumptus in ea re factos præstari tibi postulas: cum in aliena possessione operis facti dominium, quod in eadem causa manet, ad eum pertineat, cuius est possessio. Concordat item l. Iulianus. 37. ff. de rei uendic. his uerbis: Si in aliena area ædificassem, cuius bonæ fidei quidem emptor fui, eo autem tempore ædificanti, quo iam sciebam alienam: uideamus, an nihil mihi exceptio proficit, nisi fortè quis dicat prodesse de dano sollicito? Puto autem, huic exceptionem non prodesse. nec enim debuit iam in alienam aream certus ædificium ponere. Sed hoc ei concedendum est, ut sine dispendio domini area tollat ædificium quod posuit. Concordat item l. si is. 3. C. de ædificijs priuatis, his uerbis: Si is contra quem preces fundis, sciens prudensque soli partem ad te pertinere, non quasi socius uel collega communis operis sollicitudine solidam balnearu extructione ea mente, ut sumptus proportionem tua reciperet, aggressus est: sed ut totius loci dominium ultraparet, collapsum balneum refabricare enisus est: cum ædificia quæ in alieno loco imponuntur, solo cedant, nec impensas ijs qui improbè id fecerint, restitui debeant: antiquato diui Hadriani edicto, præses provincie memor iuris publici, in dirimenda disceptatione legum placita custodiet. Concordat item Institut. de rerum diuis. §. ex diuerso, in fine. cuius uerba uide §. cap. i. causa 10. except. 8. Planè propositæ exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi necessarias impensas mala fidei possessor fecerit. quæ replicatio approbatur l. domum. s. C. de rei uendic. uerbis paulo superius propositis hisce: Nisi necessarios sumptus fecerint. Huius replicationis duplicatio hæc est: Nisi sur impensas fecerit. hic enim ne necessarias quidem retinet. quæ duplicatio approbatur l. 1. C. de insanibus expositis. cuius uerba uide §. except. proxim. replic. 4. Altera propositæ exceptionis replicatio est: Nisi actor non concedat tolli opus. quæ replicatio approbatur itidem d. l. s. uerbis supra propositis hisce: Sin autem utiles: licentia eis permittitur, sine læsione prioris status rei eos auferre. Concordat l. Iulianus. 37. in fine. ff. de rei uendic. cuius uerba uide paulo superius ead. except. Quarta exceptio est: Nisi actor pauper sit, ut si sumptus redde re cogatur, re sua sit cariturus. Hæc exceptio approbatur l. in fundo. 28. ff. de rei uend. hisce uerbis: In fundo alieno;

alieno, quem imprudens emerat, si ædificasti aut conseruisti, deinde euincitur: bonus iudex uariè ex personis causisque constituet. Finge enim dominum eadem facturum fuisse. reddet impensam, ut fundum recipiat, eoque duntaxat, quo preciosior factus est: & si plus precij fundo accessit, solum quod impensum est. Finge pauperem, qui si reddere id cogatur, laribus sepulchrisq; uitis cendum habeat. Iufficit tibi permitti tollere ex his rebus quæ possis, dum ita, ne deterior sit fundus, quam si initio non foret ædificatum. Concordat l. utilium. 8. ff. de impensis dotalib. Si itaq; actor dominus adeo pauper sit, ut impensas restituere non possit, ad restituendas impensas compelli non debet: reus tamen ea que adiecit, pro impensis potest auferre. Quod notandum loco primæ replicationis aduersus exceptionem propositam. quæ tamen replicatio admittit duplicationem hæc: Nisi actor paratus sit tantum dare, quantum habuitur est reus, dictis rebus ablatis. Quæ duplicatio in d. loco approbatur, hisce uerbis: Constitutum uero, ut si paratus est dominus tantum dare, quantum habiturus est possessor his rebus ablatis: fiat ei potestas. neque enim malicij indulgendum est, si rectorium, puta, quod induxerit, picturas que corradere uelit, nihil laturus, nisi ut officiat. Secunda replicatio est: Nisi dominus rem receptam mox sit uenditurus. Quæ replicatio approbatur d. l. 38. §. fin. his uerbis: Finge eam personam esse domini, quæ receptum fundum mox uenditura sit. mihi reddat, quantum prima parte reddi oportere diximus: eo deducto, condemnandus est. Quinta exceptio est: Nisi actor concedat tolli opus illud, in quod reus fecit impensas. Hæc exceptio approbatur l. fin. autem. 27. §. in re petita. ff. de rei uendic. hisce uerbis: Idem est etiam, si in area quæ fuit petitoris, per errorem insulam ædificauit: nisi tamen paratus sit petitor pati, tollere eum ædificium. Sexta exceptio est: Nisi possessor rem restituit, exceptione doli mali impensarum nomine non opposita. tunc enim actionem ad eas repetendas non habet. Hæc exceptio approbatur l. sumptus. 48. ff. de rei uendic. hisce uerbis: Sumptus in prædium, quod alienum esse apparuit, à bonæ fidei possessore facti, neque ab eo qui prædium donauerit, neque à domino peti possunt: uerum exceptione doli opposita, per officium iudicis æquitatis ratione seruantur, scilicet si fructuum ante litem contestatam perceptorum summam excedant. Etenim admilla compensatione, superfluum sumptuum, meliore prædio facto, dominus restituere cogitur. Concordat l. Paulus. 14. ff. de doli mali exceptione. his uerbis: Paulus respondit, eum qui in alieno solo ædificium extruxerit, non alias sumptus consequi posse, quam si pos-

sit, & ab eo dominus soli rem uendicet, scilicet opposita doli mali exceptione. Concordat item l. si in area. 33. ff. de conditione indebiti, his uerbis: Si in area tua ædificassem, & tu ædes possideres, conditio locum non habebit: quia nullum negotium inter nos contraheretur. Nam is qui non debitam pecuniam soluit, hoc ipso aliquid negocij gelsit. Cum autem ædificium, in area sua ab alio positum, dominus occupat: nullum negotium contrahit. Sed si is qui in aliena area ædificasset, ipse possessionem tradidisset, conditionem non habebit: quia nihil accipientis faceret, sed suam rem dominus habere inciperet. Et ideo constat, si quis, cum exillimaret se heredem esse, insulam hæreditariam fulsisset, nullo alio modo quam per retentionem impensas seruare posse. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi possessor causam possessionis ab aduere habuerit. tunc enim etiam restituta possessione, actione rei nomine instituta, aduersus exceptionem propositam replicando expensas recuperare poterit, exemplo l. pure. 5. §. si donauit. ff. de doli mali exceptione. Cui concordat l. Imperator. 16. ff. de in diem additione. Altera replicatio est: Nisi cum hæres in re sub conditione legata sumptus fecisset, postea sumptibus istis non deductis rem restituerit. hoc enim casu per conditionem indebiti uel meriti sumptus recuperare poterit. l. qui exceptionem. 40. §. si pars. ff. de condit. indebiti. Tertia replicatio est: Nisi cū uenditor in rem uenditam sumptus fecisset, sumptibus non deductis rem tradiderit. huic enim per uenditi actionem succurritur. l. Iulianus. 13. §. preterea. ff. de actione empti. Quarta replicatio est: Nisi possessor hereditatis ex uoluntate defuncti sumptus fecerit. hoc enim casu, euicta hereditate, actione negotiorum gestorum sumptus recuperat. l. si defuncto. 50. ff. de petit. hereditatis. Quinta replicatio est: Nisi petitor hereditatis, cui postea hereditas euincitur, æs alienum de suo soluerit. nam huic quoque per negotiorum gestorum actionem, uel per conditionem ex lege succurritur. l. cum hereditatis. 12. §. quod si petitor. C. de petit. hereditatis. Sexta replicatio est: Nisi possessor non tam suo, quam domini nomine in rem eius bona si de impensas fecerit, hæc enim etiam restituta re petere non prohibetur. Sic creditor sumptus, quos in rem pignori obligatam fecit, contraria pignoratitia actione repetit. l. si necessarias. 8. in prin. ff. de pignorat. actione. Commodatarius sumptus, quos in rem commodatam fecit, repetit contraria commodati actione. l. in reb. 18. §. possunt. et l. pen. uerf. quæ modum competit. ff. de modati. Depositarius contraria depositi actionem hoc casu habet. l. si in Asia. 12. in prin. et l. actione. 23. ff. de depositi. Alij contraria negotiorum gestorum actionem habent. l. 2. ff. de negocijs gestis. Septima replicatio est, quod quamuis possessor eum qui rem euicit, restituta re de sumptibus conuenire non possit: eos tamen ab auctore suo possit repetere. l. idq. 45. §. 1. uerf. in omnib. tamen;

Handwritten marginal notes in Latin script, including phrases like 'si impensas fecerit' and 'reus restituere non possit'.

tamen. ff. de actionib. empti. l. si cum uenditor. 66. §. si secundus. ff. de euictione. l. si controuersia. 9. in fine. C. cod. it. Cuius replicationis duplicationes uide j. lib. 42. cap. 7. Hec de sexta exceptione eiusq; replicationibus sint dicta. Septima proposita regule exceptio est: Nisi possessor ex fructibus tantum perceperit, quantum impendit, tunc enim admittitur compensatio. Quae exceptio approbatur l. sumptus. 48. ibi: scilicet si fructuū. ff. de rei uendicat. cuius uerba uide supra except. proxim. in prim. Concordat l. quod si. 32. ff. cod. it. cuius uerba uide paulo superius except. 2. repl. 3. Concordat itē l. emptor. 65. in prim. ibi: scilicet si minus. ff. cod. it. cuius uerba uide s. ead. reg. in prim. Octaua exceptio est: Nisi res impensis possessoris non sit melior facta. Hec exceptio approbatur d. l. 4. s. in fine, his uerbis: Meliore praedio facto. Concordat l. in fundo. 38. in prim. ff. cod. it. cuius uerba uide paulo superius except. 4. Huius exceptionis replicatio est: Nisi bona fidei possessor sit. l. quod si sumptus. 40. cum l. sequēte. §. fin. ff. de petit. hereditatis. Nona exceptio est: Nisi donationis causa in alieno quis impensam fecerit. Hec exceptio approbatur l. qui alienum. 14. ff. de donationibus, his uerbis: Qui alienum fundum donationis causa excolit, nullam retentionem propter impensas faciet: quia domini res ab eo iniectas continuo efficit. Decima exceptionis loco notandum, quod et aliae exceptiones ex arbitrio iudicis pendentes aduersus regulam propositam adduci possunt. nam iudicis arbitrio permittitur aestimandum, an et quantum possessori expensarum nomine sit restituendum, l. in fundo. 38. in prim. ff. de rei uendicat. cuius uerba uide s. except. 4. Concordat l. mora. 32. in princip. ff. de usuris. l. de accessionib. 14. in prim. ff. de diuers. temporal. prescripti. l. penult. §. fin. ff. de impensis dotilib. Ratio huius exceptionis arbitrariae haec est: quia (ut d. §. fin. Neratius ait) quae impendia deduci uel reuerti debeant, non tam facile in uniuersum definiiri, quam per singula ex genere et magnitudine impensarum aestimari possunt. Plures huiusmodi exceptiones uide s. lib. 15. cap. 4. item j. lib. 31. cap. 1. quest. 8. reg. 5.

VIII. Regula: Si possessor se eius rei nomine quaepetit obligauit, petitor ei eo nomine tenetur cauere. Quae regula approbatur exemplo l. ipsi quoq; 19. ff. de rei uendicat. hisce uerbis: Ipsi quoque reo cauendum esse Labeo dicit, His rebus recte praestari: si forte fundi nomine Damni infecti cauerit.

IX. Regula: Si reus eiusdem rei nomine ab alio quoque conueniatur, petitor ei cauere debet eo nomine. de qua cautione uide s. cap. 5. except. 16.

X. Regula: Si possessor damni dati nomine quid praestitit actori, cauendum ei est ab actore, quod legis Aquiliae actione aduersum eum agere nolit. quae regula approbatur l. non solum. 13. ff. de rei uendicat. hisce uerbis: Non solum autem rem restitui iubebit, uerum etiam si deterior res sit facta, rationem iudex habere debebit. Fingo enim debilitatum hominem, uel uerberatum, uel

uulneratum restitui: utique ratio per iudicem habebitur, quanto deterior sit factus: quaque & legis Aquiliae actione conueniri possessor possit. Vnde queritur, an non aliam iudex aestimare damnū debeat, quam si remittatur a dno legis Aquiliae: Et Labeo putat, cauere petitorum oportere, lege Aquilia se non agiturum. quae sententia uera est. Huius regule exceptio est: Nisi actor malit patius legis Aquiliae actione uti. Quae exceptio approbatur l. quod si. 14. ff. cod. it. his uerbis: Quod si malit actor potius legis Aquiliae actione uti, ab soluendus est possessor. Itaq; electio actori danda est, non ut triplum, sed ut duplum consequatur.

XI. Regula: Si possessor litis aestimationem soluit petitori, eius rei dominus sit. de quo uide s. cap. 1. causa 19. Petitorq; ei actiones suas, si quas aduersus alium eius rei nomine habet, cedere tenetur. Quae regula approbatur l. si culpa. 63. ff. de rei uendicat. cuius uerba uide d. causa 19. except. 1. repl. 1. Plane petitor possessori litis aestimationem offerenti, de euictione cauere non tenetur. Quae regula approbatur l. ex diuerso. 35. §. fin. ff. de rei uendicat. hisce uerbis: Petitor possessor de euictione cauere non cogitur rei nomine, cuius aestimationem acceperit. sibi enim possessor imputare debet, qui non restituit rem.

XII. Regula est de ferenda sententia. quae habetur institut. de officio iudicis. §. et si in rem, hisce uerbis: Si in rem actum sit coram iudice, siue contra petitorum iudicauerit, absolueri debet possessorum: siue contra possessorem, iubere ei debet, ut rem ipsam restituat cum fructibus.

XIII. Regula est de sententia exequenda. quae habetur institut. d. §. et si in rem, hisce uerbis: Si possessor neget in praesenti se restituere posse, & sine frustratione uidebitur tempus restituendi causa petere, indulgendum est ei: ut tamen de litis aestimatione caueat cum fideiussore, si intra tempus quod ei datum est, non restituerit. Concordat l. si deb. 21. ff. de iudicis. ubi Ulpian. Si debitori meo (inquit) uelim actionem edere: probandum erit, si fateatur se debere, paratumque se dicat soluere, audiendum eum, dandumque diem cum competentem cautela ad soluendam pecuniam. neq; enim magnum damnum est in mora modici temporis. modicum autem tempus hic intelligendum est, quod post condemnationem reus indultum est. Plura de regula proposita uide s. lib. 8. cap. 5. de executione.

DE ADFINIBVS REI VENDICATIONIS REMEDIJS. Cap. IX.

Postremus rei uendicationis locus est, de adfinibus eius remedijs: quorum primum sunt interdicia, de quo uide s. cap. prox. regula 1.

11. Si cum reus negasset se possidere, actor contrarium probauerit, possessio ad actorem transferenda est, etiam si de dominio nihil probauerit. Quod remedium approbatur l. ult. ff. de rei uendicat. hisce uerbis: In rem actionem pati non compellimur: quia licet alicui dicere se non possidere, ita ut si possit aduersarius conuincere rem ab aduersario possideri, transferat ad se possessionem per iudicem, licet suam esse non approbauerit. Plura de hac re uide s. lib. 7. cap. 2. quest. 5. reg. i. except. 6.

111. Si res quaepetit, alijuncta sit, ad exhibendum actio competit. Quod remedium approbatur l. in rem. 23. §. item quaecumq; ff. de rei uendicat. de qua re dictum est quoq; supra cap. prox. reg. 4.

1111. Si quid quod eiusdem naturae est, ita confusum est atque commixtum, ut deduci et separari non possit, etiam communi diuidendo agi poterit. Sed et furti et ad exhibendum tenebitur, qui dolo malo confundendum id procurauit. Quae regula approbatur l. Marcellus. 3. §. fin. cum lege sequente. ff. de rei uendicat. his uerbis: Pomponius scribit, si quid quod eiusdem naturae est, ita confusum est atque commixtum, ut deduci et separari non possit: non totum, sed pro parte esse uindicandum. ut puta meum & tuum argentum in massam redactum est: erit nobis commune: & unusquisque pro rata ponderis, quod in massa habemus, uindicabimus: etsi incertum sit, quantum quisq; ponderis in massa habeat. Quo quidem casu etiam communi diuidendo agi poterit, sed & furti et ad exhibendum tenebitur, qui dolo malo confundendum id argentum curauit: ita ut in ad exhibendum actione precij ratio haberi debeat: in uindicatione uel communi diuidendo actione hoc amplius ferat, cuius argentum preciosius erat.

V. Si quis lapides suos loco alicui religio inaedificauerit, eosq; alius remouerit, rei uendicatio non competit: quia quae religiosis adheret, religiosa quoque sunt. Ideoque per in factum actionem petitori extra ordinem subuenitur, ut is qui hoc fecerit, restituere eos compellatur. l. quae religio. 43. in prim. ff. de rei uendicat. cuius uerba uide s. cap. i. causa 10. except. 6. in prim.

VI. Tignum alienum adibus iniunctum nemo uendicare potest, propter legem 12. Tabul. Neq; eo nomine ad exhibendum agi. Sed est actio antiqua de tigno iniuncto, quae in duplum ex lege 12. Tabul. descendit. l. in rem. 23. §. penult. ff. de rei uendicat. de quo uide s. cap. 1. causa 10. except. 7. in fine.

VII. Si liberi petantur qui sunt in petitoris potestate, non rei uendicatio competit: sed alia sunt remedia, de quibus uide s. cap. 5. except. 20.

VIII. Si mala fidei possessor fructus rei quaepetit, consumpsit, conditione tenetur. Quod remedium approbatur l. mala fide. 3. C. de conditione ex lege, his uerbis: Mala fide possidens de proprietate uictus, de extantibus fructibus rei uen-

dicatione, de consumptis uero conditione conuentus, eorum restitutioni parere compellitur.

IX. Si seruus qui ab alio possidetur, quid ex peculio comparauit, dominus id condicere potest. Hoc remedium approbatur l. cum fundus. 31. §. seruum tuum. ff. si certum petatur, hisce uerbis: Seruum tuum imprudens a fure bona fide emi. is ex peculio quod ad te pertinebat, hominem comparauit, qui mihi traditus est. Sabinus & Celsus, posse te mihi hominem condicere, aiunt. Sed & si quid mihi abisset ex negotio quod is gessisset, inuicem me tecum acturum. Et hoc uerum est. Sed Iulianus ait, Videndum, ne dominus integram ex empto actionem habeat, uenditor autem condicere possit emptori bonae fidei. Quod ad peculiare nummos attinet, si extant, uendicare eos dominus potest: sed actione de peculio tenetur uenditori, ut precium soluat. Si consumpti sunt, actio de peculio euanescit. Sed adijcere debuit Iulianus, non aliter domino serui uenditorem ex empto teneri, quam si ei precium solidum, & quaecumque, si cum liberto contraxisset, deberentur, dominus serui praestaret. Idem dici debet, si bonae fidei possessori soluisset: si tamen actiones quas aduersus eum habeat, praestare domino paratus sit.

Concordat istdem uerbis l. si seruus. 24. §. seruum. ff. de action. empti et uenditi.

X. Miles ratione militiae rem ex pecunia sua emptam, rei uendicatione, item negociorum gestorum actione, ut sibi tradatur, potest consequi. de qua re uide s. cap. 3. quest. 3. reg. 3.

XI. Si dominus uenditionem rei suae ab alio factam, ratam habet, negociorum gestorum actio ei ad precium consequendum datur. Quod remedium approbatur l. mater. 3. C. de rei uendicat. hisce uerbis: Mater uel maritus fundum tuum inuita uel ignorante te uendere iure non potuit: sed rem tuam a possessore uindicat, etiam non oblato precio, poteris. Sin autem postea de eadem uenditione consensisti, uel alio modo proprietatem eius amisisti: aduersus emptorem quidem nullam habes actionem, aduersus uenditricem uero de precio negociorum gestorum exercere non prohiberis. Sed et conditio competit aduersus uenditorem, quasi ex re actoris locupletior sit factus. l. si eum. 23. ff. si certum petatur, his uerbis: Si eum seruum qui tibi legatus sit, quasi mihi legatum possederim & uendiderim: mortuo eo, posse te mihi precium condicere Iulianus ait, quasi ex re tua locupletior factus sim.

XII. Si possessor rem usucepit, domino aduersus uenditorem, negociorum gestorum actio ad precium consequendum competit. Quod remedium approbatur in d. l. 3. in fin. ibi: uel alio modo, etc. Cui concordat

dat. l. in fine. C. de rebus alienis non alienan. cuius hæc sunt uerba: Si præfidi provincie probatum fuerit, Iulianum nullo iure munitum seruos tuos scientibus uendidisse: restituere tibi emptores seruos iubebit. quod si ignorauerint, & eorum facti sunt: precium eorum Iulianum tibi soluere iubebit. Concordat item l. 2. C. de commun. rer. alienat.

XIII. *Conditio quoque ad sine remedium est rei uendicationis. quod cum ex præcedentibus exemplis pateat, tum etiam approbatur Inst. de rer. diuis. §. si tamen, in fine, hisce uerbis: Extincta res licet uendicari non possint, condici tamen à furibus & quibusque alijs possessoribus (mala fidei puta) possunt. Concordat Inst. de actionibus, §. sic itaq; his uerbis: Certum est, non posse actorem suam rem ita ab aliquo petere, si appareat eum dare oportere. Nec enim quod actoris est, id ei dari oportet: scilicet quia dari cuiquam id intelligitur, quod ita datur, ut eius fiat. Nec res quæ iam actoris est, magis eius fieri potest. Planè odio futurum, quo magis pluribus actionibus teneantur, effectum est, ut extra pœnam dupli aut quadrupli, rei recipiendæ nomine fures etiam hac actione teneantur, si appareat eos dare oportere: quamuis sit aduersus eos etiam hæc in rem actio, per quam rem suam quis esse petit. Concordat item Lult. in fine, ff. usufruct. quem ad. caueat. cuius uerba uide j. lib. 24. cap. 7. quæst. 6. reg. 4. Ea etiam que ui fluminis in fundum alienum importata sunt, condici possunt, ex l. si quis. 4. §. fin. ff. si certum petatur, his uerbis: Ea quæ ui fluminis importata sunt, condici possunt.*

XIIII. *Si res deterior facta restituatur, etiam legis Aquiliæ actio est. Quod approbatur l. non solum. 13. ff. de rei uendicat. de qua re dictum quoq; supra cap. 7. reg. 3. item cap. 8. reg. 10.*

XV. *Si uerberatum seruum restituit possessor, etiam iniuriarum actio est. Quæ regula approbatur l. 4. in prim. ff. de rei uendicat. his uerbis: Si uerberatum tradidit: Labeo ait, petitori etiam iniuriarum competere.*

XVI. *Est in super rei uendicationis ad sine remedium, actio in factum. Quod approbatur l. in rem. 23. §. ideoq; in omnibus. ff. de rei uendicat. hisce uerbis: In omnibus his casibus, in quibus neq; ad exhibendum, neq; in rem locum habet, in factum actio necessaria est. Concordat l. cum autem. 52. ff. cod. tit. cuius uerba uide §. cap. 6. quæst. 3. reg. 50. 4. in prim. Item concordat d. l. 23. §. item quecumq; cuius uerba uide §. cap. prox. reg. 4. Item concordat l. in laqueum. 55. in fine. ff. de acquir. rer. dom. cuius uerba uide §. cap. 1. causa 2. except. 1. Concordat deniq; l. que religiosis. 43. in prim. ff. de rei uendicat. cuius uerba uide §. cap. 1. causa 10. except. 6. in prim.*

XVII. *Si actor rem à non domino comparauit, Publiciana in rem actio datur. de qua sequitur j. cap. 11.*

XVIII. *Si is à quo possessor rem accepit, pactus*

est ut ea res domino restituatur, utilis actio domino datur ex hoc pacto. Quod remedium approbatur l. si res. 8. C. ad exhibendum, his uerbis: Si res tuas commodaui aut deposui: is cuius in precibus meministi, aduersus tenentem tibi exhibendum, uel uendicatione uti potes. Quod si pactum sit ut tibi restituantur, siquidem ei qui deposuit successerit, iure hereditario de positi actione uti nõ prohiberis. Si uerò nec civili nec honorario iure ad te hæreditas eius pertinet, intelligis nullam te ex eius pacto, contra quem supplicas, actionem stricto iure habere: utilis autem tibi propter æquitatis rationem dabitur actio depositi.

XIX. *Si res mea in solo alterius posita sit, agere possum ad exhibendum actione, ut eam me tollere patiar: de qua j. cap. prox.*

DE ACTIONE AD EXHIBENDUM. Cap. X.

Quoniam ad exhibendum actio præparatoria est rei uendicationis, ut patet ex ijs que dicta sunt §. cap. 8. reg. 4. & maxime propter uindicationes introducta est, ut paulò inferius demonstrabitur: haud abs re est, eam rei uendicationi hoc loco subijcere, non obstante eo quòd ad alios quoque usus extendatur.

I. RATIO actionis ad exhibendum proponitur l. 1. ff. ad exhibendum, his uerbis: Hæc actio perquam necessaria est, & uis eius in usu quotidiano est: & maxime propter uindicationes introducta est.

II. GENVS HVIVS actionis.

Personalis est actio. quod approbatur l. in hac actione. 3. §. est autem. ff. d. tit. cuius uerba uide paulò inferius quæst. 4. causa 2.

III. DEFINITIO exhibitionis proponitur l. 2. ff. ad exhibendum, his uerbis: Exhibere est, facere in publico potestatem, ut ei qui agit, experiundi sit copia. Alia definitio proponitur l. locum habet. 3. §. quid sit. ff. de tabulis exhibendis, hisce uerbis: Quid sit exhibere uideamus? Exhibere hoc est, materiæ ipsius apprehendendæ copiam facere. Concordat l. plus. 22. ff. de uerb. signif. his uerbis: Plus est in restitutione, quàm in exhibitione. Nam exhibere est, præsentiam corporis præbere. Restituere est, etiam possessorem facere, fructusq; reddere. Pleraq; præterea restitutionis uerbo continetur. Concordat item l. apud Lab. 24. §. ff. eod. tit. his uerbis: Apud Labeonem libris wadawo, uita scriptum est: Exhibet, qui præstat eius de quo agitur præsentiam. Nam etiam quæ sinit, præstat eius de quo agitur præsentiam. Nec tamen exhibet, qui mutuum, aut furiosum, aut infantem exhibet: non enim potest uideri eius præstare præsentiam, cum nemo ex eo genere præsens satis aptè appellari

lari potest. Restituit non tantum qui solum corpus, sed etiam qui omnem rem conditionemq; reddita causa præstat: & tota restitutio, iuris interpretatio est. Concordat item l. quod & lex. 3. §. ait prætor. ff. de libero homine exhibendo. cuius uerba uide j. lib. 47. cap. 10. quæst. 5.

III. CAUSAE EX QUIBUS actio proposita competit.

I. *Causa: Si inter sit actoris rem sibi exhiberi. Hæc causa approbatur l. in hac actione. 3. §. sciendum. ff. ad exhibendum, his uerbis: Sciendum est, non solum eis quos diximus competere ad exhibendum actionem, uerum ei quoque cuius interest exhiberi. Iudex igitur summam debet cognoscere an eius inter sit, non autem an & eius res sit, & sic iubere uel exhiberi, uel non: quia nihil illius interest. Plus dicit Iulianus, Etiam si uindicationem non habeam, interim posse me agere ad exhibendum, si mea inter sit exhiberi: ut puta si mihi seruus legatus sit, quem Titius optasset. agam enim ad exhibendum, ut Titius optet, & sic iudicè: quamuis exhiberè ego optare non possim. Huius causa exceptio prima hæc est: Nisi tempore ferendæ sententiæ actoris interesse desierit. quæ exceptio approbatur l. tigni. 7. §. fin. ff. d. tit. his uerbis: Pomponius scribit, eius qui ad exhibendum egit, utroq; tempore interfuisse, oportere re ei restitui: hoc est, & quo lis contestaretur, & quo fieret condemnatio. & ita etiam Labeoni placet. Altera exceptio est: Nisi actoris inter sit quidem, sed nõ ex iusta & probabili causa. Hæc exceptio approbatur l. in hac actione. 3. §. si mecum. ff. ad exhibendum, his uerbis: Si mecum fuerit actum ad exhibendum, ego ob hoc quod conuentus sum ad exhibendum, actione ad exhibendum agere nõ possum, quàmuis uideatur interesse mea ob hoc quòd teneor ad restituendum. Sed hoc non sufficit: alioquin & qui dolo fecit quo minus possideret, poterit ad exhibendum agere, quamquam neq; uindicaturus, neq; interdicturus sit: & fur & raptor poterit, quod nequaquã uerum est. Eleganter igitur definit Neratius, iudicem ad exhibendum hæcenus cognoscere, an iustam & probabilem causam habeat, propter quam exhiberi sibi desideret. Concordat l. penult. ff. eod. tit. his uerbis: Ad exhibendum possunt agere omnes quorum interest. Sed quidam consuluit, an possit efficere hoc dicto, ut rationes aduersarij sibi exhiberetur, quas exhiberi magni eius interesset? Paulus respondit, non oportere ius civile calumniari, neq; uerba eius capta re: sed qua mente quid diceretur, animaduertere. Nam illa ratione etiam studiosum alicuius doctrinæ posse dicere, sua interesse illos aut illos libros sibi exhiberi: quia si*

essent exhibiti, cum eos legisset, doctior & melior futurus esset. Plures propositæ causæ exceptiones uide infra inter except. general.

II. *Causa: Si actor rem uindicaturus est, uel ex alia causa rei nomine acturus: ut ea sibi exhibeatur, prius agere potest, quæ causa approbatur d. l. 3. §. est autem. ff. ad exhibendum, his uerbis: Est autem personalis hæc actio, & ei competit, qui in rem acturus est qualicunq; in rem actione, etiam pignoratitia Seruiana; siue hypothecaria, quæ creditoribus competit. Sed & usufructum petitorio competere ad exhibendum, Pomponius ait. Sed & si quis interdicturus, rem exhiberi desideret, audietur. Concordat l. i. ibi: & maxime. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quæst. 1. Concordat item l. 1. C. eod. tit. his uerbis: Si dominium ancillæ de qua agis, ad matrem tuam pertinuit, nec iure à patre tuo uenundata est, eiusq; proprietatem tibi uindicare paratus es: præses provincie exhiberi eam iubebit, ut apud iudicem de rei ueritate queratur.*

III. *Causa: Si res mea in solo tuo posita sit, agere possum ut eam mihi ex loco tuo tollere liceat. quæ causa approbatur l. Celsus. 5. §. idem Celsus. ff. ad exhibendum, his uerbis: Celsus scribit, Stercus quod in aream meam congessisti, per ad exhibendum actionem posse te consequi ut tollas: sic tamen, ut totum tollas. Cæterum aliàs non posse. Sed & si ratis delata sit ui fluminis in agrum alterius, posse eum conueniri ad exhibendum, Neratius scribit. Vnde querit Neratius, Vtrum de futuro duntaxat damno, an etiam de præterito domino agri ea uendum sit? Et ait, etiam de præterito cauere oportere. Sed & si de ruina aliquid in titi am aream uel in tuas ædes deciderit: tenaberis ad exhibendum, licet non possideas. Concordat l. Iulianus. 9. §. glans. ff. eod. tit. his uerbis: Glans ex arbore tua in fundum meum deciderit, eam ego immisso pecore depasco. quæ actione possum teneri? Pomponius scribit, competere actionem ad exhibendum, si dolo pecus immisi ut glandem comederet. Nam etsi glans extaret, nec patereris me tollere, ad exhibendum tenereris: quemadmodum si materiam meam delatam in agrum suum quis auferre non pateretur. Et placet nobis Pomponij sententia, siue glans extet, siue consumpta sit. Sed si extet, etiam interdicto de glande legoda, ut mihi tertio quoq; die legendæ glandis facultas esset, uti poterò, si damni infestè cauero. Concordat item l. thesaurus. 15. ff. eod. tit. his uerbis: Thesaurus meus in tito fundo est, nec eum pateris me effodere, cum eum loco non moueris. furti quidem & ad exhibendum eo nomine agere me rectè non posse, Labeo ait: quia neque possideas eum, neque dolo feceris*

quo minus enim possideres, utpote cum fieri possit, ut nescias thesaurum in tuo fundo esse. Non est autem iniuriam, iuranti mihi non calumniæ causa id postulare, uel interdium, uel iudicium ita dari, ut si per me non steterit, quo minus damni in fecti tibi operis nomine caueatur, ne uim facias mihi quo minus eum thesaurum effodiam, tollam, exportem. Quod si etiam furtiuus iste thesaurus est, etiam furti agi potest. Planè causæ propositæ exceptio prima hæc est: Nisi actor non caueat reo de damno, quæ exceptio approbatur l. ratis. ff. de incendio, ruina, his uerbis: Ratis uel luminis in agrum meum delata, non aliter tibi potestatem faciendam, quam si de præterito quoque damno mihi cauisses. Concordat l. Celsus. s. f. idem Celsus. ibi unde querit. ff. ad exhibendum. cuius uerba uide s. ead. causa, in prim. uide ite j. lib. 26. cap. 11. quæst. 3. reg. 6. except. 1. Secunda exceptio est: Nisi actor partem tantam, non totum uelit tollere. Hæc exceptio approbatur d. f. idem Celsus. ibi sic tamen, ut totum tollas. Concordat l. hoc amplius. 9. ff. Al feruus. ibi nec aliter. ff. de damno infecto. cuius uerba uide j. lib. 27. cap. 3. quæst. 3. causa 2.

III. Causa: Si res mea rei aliene adiecta, inclusa uel mixta sit, agere possim ut separaretur: et tunc eam uindicare possim. quæ causa approbatur l. gemma. 6. cum lege sequente. ff. ad exhibendum, his uerbis: Gemma inclusa auro alieno, uel sigillum candellabro, uindicare non potest: sed ut excludatur, ad exhibendum agi potest. Aliter atque in tigno iuncto ædibus, de quo nec ad exhibendum agi potest, quia lex XII. Tabul. solui uetat, & actione de tigno iuncto ex eadem lege in duplum agitur. Tigni appellatione omnem materiam in lege XII. Tabul. accipimus, ut quibusdam rebus uideatur. Sed & si rotam meam tuo uehiculo aptaueris, tenoberis ad exhibendum, & ita Pomponius scribit: quamuis tunc ciuilliter non possideas. Idem & si armario uel nauitabulam meam, uel ansam scypho iniunxeris, uel emblemata phialæ, uel purpuram uestimento intexueris, aut brachium statuæ coadunaueris. Plura de causa proposita eiusq; exceptionibus uide supra cap. 1. causa 10. except. 7.

V. Causa: Si emptor uenditorem rita casa ex fundo uendito tollere non permittat. Hæc causa approbatur l. Celsus. s. f. idem Iulianus. ff. ad exhibendum, his uerbis: Iulianus scribit, emptorem qui rita casa non restituit, ad exhibendum teneri, in quantum in litem iurauero. sed ibi adijcit: Si emptor possideat, uel dolo fecerit quo minus possideat. Concordat l. fundi. 17. ff. si rita. ibi quæ si non ff. de act. empti et uenditi. cuius uerba uide j. lib. 4. cap. 2. reg. 11.

VI. Causa: Si alicuius rei optio mihi sit relicta, et optare uelim: competit actio ut exhibeantur res, quæ

ram optio est relicta. Quæ causa approbatur l. in hæc actione. s. f. item si optare. ff. ad exhibendum, his uerbis: Si optare uelim seruum, uel quamlibet aliam rem, cuius optio mihi relicta est: ad exhibendum me agere posse constat, ut exhibitum possim uindicare. Concordat d. l. 3. ff. plus dicit. cuius uerba uide s. causa 1. Concordat insuper ea quæ proposita sunt j. lib. 33. cap. 11. reg. 2.

VII. Causa: Si questio de seruo alicuius habenda est, ad exhibendum eum agi potest. Quæ causa approbatur l. ult. ff. ad exhibendum, his uerbis: Questionis habendæ causa ad exhibendum agitur ex delictis seruorum ad indicandos cõsocio.

VIII. Causa: Si criminis reus seruus postuletur, ad exhibendum eum agitur. Quæ causa approbatur l. 3. C. ad exhibendum, his uerbis: Si criminis alicuius reus seruus postuletur, per ad exhibendum actionem produci à domino, non cessari debet.

IX. Causa: Si noxali iudicio serui nomine acturus est, ad exhibendum eum agi potest. Quæ causa approbatur l. in hac actione. s. f. si quis noxali. ff. ad exhibendum, his uerbis: Si quis noxali iudicio experiri uelit, ad exhibendum ei actio necessaria est. Quid enim, si dominus quidem paratus sit defendere, actor uero designare nõ possit nisi ex præsentibus: quia aut seruum non recognoscit, aut nomẽ non tenet: nõne æquum est ei familiam exhiberi, ut noxium seruum agnoscat? Quod ex causa debet fieri ad designandũ eum, cuius nomine noxali quis agit, recensionem seruorum facta.

X. Causa: Si quis seruum in libertatem uindicare uelit, ad exhibendum eum agi potest. Quæ causa approbatur l. de eo. 12. in prim. ff. ad exhibendum, his uerbis: De eo exhibendo, quæ quis in libertate uindicare uelit, huic actioni locus esse potest.

XI. Causa: Si ideo ad exhibendum quis cum alio agat, quod antea secum ad exhibendum sit actum. Hæc causa reprobat d. l. 3. ff. si mecum. ff. ad exhibendum, cuius uerba uide s. causa 1. except. 2.

De exceptionibus præcedentium causarum generalibus.

Hactenus cause propositæ actionis enuincatæ sunt: quarum exceptiones generales hæc sunt.

I. Exceptio: Nisi res actoris non sit, eamq; uindicare non possit. Hæc exceptio reprobat l. in hac actione. 3. ff. ad exhibendum, his uerbis: Qui ad exhibendum agit, non utique dominum se dicit, nec debet ostendere: cum multæ sint cause ad exhibendum agendi. Concordat d. l. 3. ff. sciendum. cuius uerba uide s. causa 1. in prim. Planè admittitur exceptio proposita, si quæ rationes suas, in aliena charta cõscriptas, exhiberi sibi desideret. quæ distinctio approbatur d. l. 3. ff. interdum. cuius uerba uide j. quæst. ult. reg. 1. except. 6.

II. Exceptio: Nisi de instrumentis, testamento, codicillis, uel alia scriptura exhibenda agatur. Hæc exceptio

ceptio approbatur d. l. 3. ff. si quis extra. ff. ad exhibendum, his uerbis: Si quis extra hæredem tabulas testamenti, uel codicillos, uel quid aliud ad testamentum pertinens exhiberi uelit: dicendum est, per hanc actionem agendum non esse, cum sufficiant interdicta in hanc rem competentiã. Et ita Pomponius. Concordat d. ff. interdum. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi quis instrumenta uel aliam scripturam tanquam sibi exhiberi desideret. Hæc replicatio approbatur l. locum habet. 3. ff. si ipse testator. ff. de tabulis exhibendis, hisce uerbis: Si ipse testator, dum uiuit, tabulas suas dicat esse, & exhiberi desideret: interdictum hoc non habebit: sed ad exhibendum erit agendum, ut exhibitas uindicet. Quod in omnibus qui corpora sua esse dicunt instrumentorum, probandum est. Concordat l. in hac actione. 3. ff. interdum. ff. ad exhibendum. cuius uerba uide j. quæst. 9. regul. 1. except. 6. quæst. ult. Concordat item l. non ign. 4. C. ad exhibendum, his uerbis: Non ignorabit uide x. instrumenta tui iuris, quæ penes diuersam partem fuisse probaueris, si ab eisdẽ non exhibeantur, iurisurandi in litem facultatem deferri tibi oportere. Concordat ite l. instrum. 6. C. eod. tit. his uerbis: Instrumenta ad ius tuum pertinentia, partem diuersam inuasisse ad seuerans (si quidem crimen intendis) solennibus accusationibus impletis, si dem ad seuerationi tuæ fac. Si uero ad exhibendum intendis, iudiciorũ more experire.

III. Exceptio: Nisi non interst actoris sibi exhiberi. Hæc exceptio approbatur per ea quæ proposita sunt s. causa 1. Exemplum uide j. except. 6.

III. Exceptio: Nisi creditor soluto debito, chirographum sibi exhiberi desideret. Hæc exceptio approbatur ratione exceptionis proximè præcedentis. uerum eius replicatio est: Nisi ab alio quam à debitore, sibi exhiberi desideret. Hæc replicatio approbatur l. solut. 18. ff. ad exhibendum, his uerbis: Solutione chirographo inani facto, & pignoribus liberatis, nihilominus creditor, ut instrumenta ad eum contractum pertinentia, tam ab alio quam debitore exhibeantur, agere potest.

V. Exceptio: Nisi non iustam nec probabilem causam exhibendi habeat actor. Hæc exceptio approbatur per ea quæ proposita sunt s. causa 1. except. 2.

VI. Exceptio: Nisi liber homo ab alio detentus, exhiberi petatur. Hæc exceptio approbatur l. si liber. 13. ff. ad exhibendum, his uerbis: Si liber homo detineri ab aliquo dicatur, interdictum aduersus eum qui detinere dicitur, de exhibendo eo potest quis habere. nam ad exhibendum actio in eam rem inutilis uidetur: quia hæc actio ei creditur competere, cuius peculiariter interest.

VII. Exceptio: Nisi semel actum sit. Hæc exceptio approbatur l. de eo. 12. ff. sepius. ff. ad exhibendum, his uerbis: Sæpius ad exhibendum agenti, si

ex eadem causa agat, obstaturam exceptionem, Iulianus ait. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi postea ex noua causa agatur. Quæ replicatio approbatur ibidem, his uerbis: Nouam autem causam interuenire, si is qui uindican di gratia egisset, post acceptum iudicium eam ab aliquo accepit: & ideo exceptionem ei non officere. Item si ei qui furti auctur ad exhibendum egisset, iterum furtum factum sit. Denique si quis optandi gratia ad exhibendum egisset, & post litem contestatam alterius testamento optio data sit: ad exhibendum agere potest. Concordat l. heque. 3. C. ad exhibendum, his uerbis: Nequẽ ad exhibendum actio; neque proprietatis uindicatio, si nõc competit, propterea perempta est, quod aliquando aduersus se ad exhibendum actione aliter pronũciatũ est: quia cõmutatione litis alia res esse incipit.

VIII. Exceptio: Nisi principali actione acturõ obstatura sit exceptio. Hæc exceptio approbatur l. in hac actione. 3. ff. ibidem. ff. ad exhibendum, his uerbis: Pomponius scribit, iudicem per arbitrium sibi ex hac actione commissum, etiam exceptiones aestimare, quas possessor obijcit: & si qua tam euidens sit, ut facile repellat agentem, debere possessorem absolui: si uero obscurior, uel quæ habeat altiore quæstionem, differendam in directum iudicium, re exhibiti iussa. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi exceptio opposita requirat altiore indaginem. quæ replicatio constat ex uerbis tam propositis hisce: Si uero obscurior, &c. Cuius duplicatio hæc est: Nisi pacti conuenti, doli mali, iurisurandi, rei iudicatæ uel alia simili obijciatur. hæc enim, proposita replicatione nõ obstante, examinanda est. quæ duplicatio approbatur ibidem, his uerbis: De quibusdam tamen exceptionibus omnimodò ipsum debere disceptare, qui in ad exhibendum actione iudicatur: ueluti pacti conuenti, doli mali, iurisurandi, rei iudicatæ.

IX. Exceptio: Nisi reum non possideat. Hæc exceptio approbatur quidem ipso iure d. l. 3. ff. penult. ff. ad exhibendum. cuius uerba uide j. quæst. 6. regula 1. Verum eius replicatio prima hæc est: Nisi accepti iudicij tempore possederit. Hæc replicatio reprobat l. tigni. 7. ff. si quis, cum. ff. d. tit. his uerbis: Si quis, cũ iudicij accepti tempore possideret, postea sine dolo malo possidere desierit: absolui eum oportet, quamuis sit (inquit Pomponius) quod ei imputetur, cur non statim restituit, sed passus est secum litem contestari. Secunda replicatio est: Nisi postea ante sententiam possidere coeperit. Hæc replicatio approbatur d. l. 7. ff. si quis non, his uerbis: Si quis non possideat litem contestatæ tempore, postea ante sententiam possidere coeperit: oportere dicitur putamus, debere condemnari, nisi resti-

Concordat d.l. 7. §. penult. his uerbis: Pomponius scribit, Si quis litis contestatæ tempore possederit, deinde desierit possidere, mox cœperit siue ex eadem causa, siue ex alia: condemnari eum oportere, nisi restituerit. Concordat item l. questum. 30. in prin. ff. de peculio. cuius uerba uide §. cap. 5. except. 13. repl. 3. Tertia replicatio est: Nisi quasdam res possideat, licet non omnes. de hisce enim quas possidet, nihilominus tenebitur. quæ replicatio approbatur l. sed et si. 11. §. fin. ff. ad exhibendum, his uerbis: Si de pluribus rebus quis conueniatur, & litis contestatæ tempore omnes possederit, licet postea quasdam desierit (quamuis sine dolo) possidere: damnandus, nisi exhibeat eas quas potest. Quarta replicatio est: Nisi dolo desierit possidere. Hæc replicatio approbatur l. ad exhib. 5. ad exhibendum, his uerbis: Ad exhibendum actione non tantum eum qui possidet, sed & eum teneri, qui dolo fecit quo minus exhiberet, merito tibi à non contemnendæ autoritatis iurisconsulto Modestino responsum est. Concordat l. Iulianus. 9. in prin. ff. eod. tit. his uerbis: Iulianus scribit: Si quis hominem quem possidebat, occiderit: siue ad alium transtulerit possessionem, siue ita rem corruerit, ne haberi possit: ad exhibendum tenebitur: quia dolo malo fecit, quo minus possideret. Proinde & si uinum, uel oleum, uel quid aliud effuderit uel confregerit: ad exhibendum tenebitur. Concordat item d.l. 9. §. si quis rem, his uerbis: Si quis rem fecit ad alium peruenire, uidetur dolo fecisse quo minus possideat, si modò hoc dolosè fecerit. Plura de hac replicatione uide §. cap. 5. except. 13. repl. 3. Quinta replicatio est: Nisi eum eiusdem rei alij proprietatis, alij ususfructus legatus esset: hæres ususfructuario rem restituerit, non exacta cautione. tunc enim legatario proprietatis ad exhibendum tenetur, quamuis non possideat. Quæ replicatio approbatur simul et distinguitur d.l. 9. §. si tibi decem. cuius uerba uide §. lib. 33. cap. 11. causa 54. exemplo 2. except. 3. Sexta replicatio est: Nisi sciens rem suam non esse, possessor eam alienauit. Hæc replicatio approbatur exemplo l. si uir. 14. ff. ad exhibendum, his uerbis: Si uir numos ab uxore sibi donatos, sciens suos factos non esse, pro re empta dederit: dolo malo fecit, quo minus possideat: & ideo ad exhibendum actione tenetur.

X. Exceptio: Nisi possessor facultatem exhibendi non habeat. Hæc exceptio approbatur l. Celsus. 5. §. item si quis, ff. ad exhibendum, his uerbis: Si quis facultatem restituendi non habet, licet possideat, tamen ad exhibendum non tenebitur: ut puta, si in fuga seruus sit. Ad hoc planè solum tenebitur, ut caueat se exhibiturum, si in potestatem eius peruenerit. Sed si non sit in fuga, permiseris autem ei ubi uelit morari, idem erit dicendum: aut si peregrinatus à te mil-

lus sit, uel in prædijs tuis agat, ad hoc solum teneberis, ut caueas. Concordat l. si optione. 10. in fine. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. except. 12. repl. 3. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi possessor non caueat se, si exhibendi facultatem fuerit actus, exhibiturum. quæ replicatio constat ex uerbis iam propositis hisce: Ad hoc planè solum tenebitur, ut caueat, &c. Item hisce: Ad hoc solum teneberis, ut caueas. Concordat l. de eo. 12. §. si iusta. ff. eod. tit. his uerbis: Si iusta ex causa statim exhiberi rem non possit: iussu iudicis cauere debet, se illo die exhibiturum. Concordat item inst. de officio iudicis. §. si ad exhibendum. ibi: quod si neget, his uerbis: Si neget reus, cum quo ad exhibendum actum est, in præsentem se exhibere posse, & tempus exhibendi causa petat, idque sine frustratione postulare uideatur: dari ei debet, ut tamen caueat se restitutum. Quod si neque statim iussu iudicis rem exhibeat, neque postea exhibiturum se caueat: condemnandus sit in id quod actoris intererat, si ab initio res exhibita esset.

XI. Exceptio: Nisi res exhibenda interierit. Hæc exceptio ipso quidem iure approbatur per ea quæ habentur §. lib. 48. cap. 19. Huius autem exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi dolo uel culpa possessoris res interierit. Quæ replicatio approbatur l. Iulianus. 9. in prin. ff. ad exhibendum. cuius uerba uide paulo superius except. 9. repl. 4. Concordat d.l. 9. §. si quis res, his uerbis: Si quis rem deteriorè exhibuerit, æquè ad exhibendum eum teneri, Sabinus ait. Sed hoc utiq; uerum est, si dolo in aliud corpus res sit translata: ueluti si ex scypho massa facta sit. Quanquam enim massam exhibeat, ad exhibendum tenebitur. Nam mutata forma, propè interimit substantiam rei, ut Marcellus scribit. Concordat d.l. 9. §. glans. cuius uerba uide §. causa 3. Secunda replicatio est: Nisi post acceptum iudicium res interierit. Hæc replicatio approbatur l. de eo. 12. §. si post. ff. ad exhibendum, his uerbis: Si post iudicium acceptum homo mortuus sit, quamuis sine dolo malo & culpa possessoris: tamen interdum tantum damnandus est, quanti actoris interfuit per eum non effectum, quo minus tunc, cum iudicium acciperet, homo exhiberetur: tanto id magis, si apparebit eo casu mortuum esse, qui non incidisset, si tunc exhibitus fuisset.

XII. Exceptio: Nisi res exhibita sit, uel possessor eam exhibere sit paratus. Hæc exceptio ipso quidem iure subsistit, perinde ac solutionis uel satisfactionis exceptio: uerum eius replicatio prima hæc est: Nisi non in eadem causa, in qua fuit iudicij accepti tempore, exhibeatur. Hæc replicatio approbatur l. Iulianus. 9. §. quantum. ff. ad exhibendum, his uerbis: Quantum ad hæc actionem attinet, exhibere est in eadem causa prestare, in qua fuit cum iudicium acciperetur: ut quis copiam rei habens, possit actionem exequi quam destinauit, in nullo cau-

lo causa quam intendit læsa: quamuis non de restituendo, sed de exhibendo agatur: Proinde si post litem contestatam usucaptum exhibeat, non uideatur exhibuisse, cum petitor intentionem suam perdidit. Et ideo absolutum non oportet, nisi paratus sit repetita die intentionem suscipere, ita ut fructus secundum legem æstimentur. Concordat Inst. de offic. iud. §. si ad exhibendum, his uerbis: Si ad exhibendum actum fuerit, non sufficit, si exhibeat rem is cum quo actum est: sed opus est, ut etiam rei causam debeat exhibere, id est, ut eam causam habeat actor, quam habiturus esset, si cum primùm ad exhibendum egisset, exhibita res fuisset. Ideoq; si inter moras exhibendi usucapta sit res à possessore, nihilominus condemnabitur. Præterea fructuum medij temporis, id est, eius quod post acceptum ad exhibendum iudicium ante rem iudicatam intercesserit, rationem habere debet iudex. Sane propositæ replicationis species sunt replicationes sequentes. Secunda replicatio est: Nisi res usucapta exhibeatur. Hæc replicatio approbatur uerbis iam dictis hisce: Proinde si post litem contestatam usucaptum exhibeat, &c. Item hisce: Ideo quo si inter moras exhibendi usucapta sit res à possessore, &c. Tertia replicatio est: Nisi optione intra certum tempus data, post tempus finitum res exhibeatur. Hæc replicatio, quæ et ipsa species est supradictæ replicationis primæ, approbatur simul et distinguitur l. si opt. 10. ff. ad exhibendum, his uerbis: Si optione intra certum tempus data, iudicium in id tempus extractum est, quo frustra exhibeatur: utilitas petitoris conseruetur. Quod si per heredem non steterit, quo minus exhiberet tempore iudicij accipiendi: absoluedus est hæres. Quarta replicatio est: Nisi rem deteriorè exhibuerit. Hæc replicatio approbatur l. Iulianus. 9. in prin. ff. ad exhibendum, cuius uerba uide §. except. 9. repl. 4. Concordat d.l. 9. §. si quis rem. ibi: sed etsi quis, cuius uerba uide §. except. prox. repl. 1. Planè contradicit, quoad genus actionis, l. si quis. 17. ff. eod. tit. his uerbis: Si quis hominem debilitatum exhibeat, uel eluscarum: ad exhibendum actione quidem absolui debet (exhibuit enim, & nihil impedit directam actionem talis exhibitio) poterit tamen agere actor ex lege Aquilia de hoc damno. Contradicit item Lexhib. 7. C. eod. tit. his uerbis: Exhibitionis necessitate tenetur, qui facultatem habens, culpam uel dolum in explendo præcepto committit, ita ut si rem deteriorè exhibuit, æquitas exhibitionis perficiat, ut quamuis ad exhibendum agi non potest, in factum tamen actio contra eum detur. Quinta replicatio est: Nisi non debito loco res exhibeatur. Hæc replicatio ipso quidem iure approbatur, uerum qui sit debitus exhibendi locus, defi-

nitur l. sed et si. 11. ff. ad exhibendum, cuius uerba cum concordantibus uide §. lib. 48. cap. 16. except. 32. Sexta replicatio est: Nisi non omnia quæ exhibenda sunt, reus exhibeat: Hæc replicatio ipso quidem iure subsistit: uerum quæ sint exhibenda, ut actio cesset, uide paulo inferius quest. 7. Hactenus causæ propositæ actionis cum suis exceptionibus exposte sunt. Plures huiusmodi exceptiones licet colligere ex ijs quæ proponuntur paulo inferius quest. 8.

V. QUIBUS ACTIO PROPOSITA COMPETIT

I. Regula: Hæredi non datur hæc actio quasi hæredis sed suo nomine, non hæreditario, quæ regula approbatur l. de eo. 12. §. fin. ff. ad exhibendum, cuius uerba uide §. quest. prox. reg. 2.

II. Regula, De pluribus simul agentibus. Omnibus competit, quæ regula approbatur l. in hac actione. 3. §. Pomponius. ff. ad exhibendum, his uerbis: Pomponius scribit, eiusdem hominis nomine rectè plures ad exhibendum agere posse: forè si homo primi sit, secundi in eo usufructus sit, tertius possessionem suam contendant, quartus pignorum sibi eum ad firmet. Omnibus igitur ad exhibendum actio competit: quia omnium interest eum hominem exhiberi.

VI. ADVERSUS QUOS ACTIO PROPOSITA COMPETIT

I. Regula, De possessore et eo qui exhibendi facultatem habet. Hæc actione proposita tenetur. Quæ regula approbatur d.l. 9. §. penult. ff. ad exhibendum, his uerbis: Sciendum est, aduersus possessorem hæc actione agendum, non solum eum qui ciuilitè, sed & eum qui naturaliter incumbat possessioni. Concordat l. Celsus. 5. §. idem ait. ibi: quæ species. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. except. 6. Concordat item l. exhibitionis. 7. in prin. C. eod. tit. cuius uerba uide §. quest. 4. except. 12. repl. 4. Huius regule exceptio prima hæc esse uidetur: Nisi non ciuilitè, sed naturaliter saltem possideat. uerum exceptio hæc reprobat uerbis iam propositis hisce: Non solum eum qui ciuilitè, sed & eum qui naturaliter incumbat possessioni. Huius exceptionis reprobatæ species seu exempla sunt exceptiones proximè sequentes. Secunda exceptio est: Nisi creditor iure pignoris possideat. Hæc exceptio reprobat l. in hac actione. 3. §. fin. ff. ad exhibendum, his uerbis: Creditorem qui pignori rem accepit, ad exhibendum teneri placet. Concordat l. serui. 16. ff. de usucapionibus, his uerbis: Serui nomine qui pignori datus est, ad exhibendum cum creditore, non cum debitore agendum est: quia qui pignori dedit, ad usucapionem tantum possidet: quantum ad reliquas omnes causas pertinet, qui accepit possidet, adeo ut addici possit ei possessio eius qui pignori ei dedit. Tertia exceptio uidetur: Nisi rei uel legatorum seruadorum tantum causa in possessione sit, hæc

cuius uerba uide §. quæst. 4. causa 3. Tertia exceptio est: Nisi ea quæ ui fluminis importata sunt, petantur. quæ exceptio approbatur l. hoc amplius. 9. §. de his. ff. de damno infecto. cuius uerba uide j. lib. 26. capite 13. quæst. 3. reg. 6. Concordat l. si quis. 4. §. fin. ff. si certum petatur. cuius uerba uide §. cap. prox. reg. 13. Hactenus de actione ad exhibendum.

DE PUBLICIANA IN rem actione. Cap. XI.

PRIMO: Ratio nominis proponitur Institut. de actionibus. §. sed ista quidem, in fine. cuius uerba uide paulo inferius quæst. 3. in prin.

II. SIMILE.

Publiciana per omnia sequitur iura rei uindicationis. quæ regula approbatur l. sed et si. 7. §. in Publiciana. ff. de Publ. in rem act. his uerbis: In Publiciana actione omnia eadem erunt, quæ & in rei uindicatione diximus.

III. CAUSA HVIVS actionis.

Si quis rem, quam à non domino bona fide comparauit, a possessore petat, Publiciana est actio. Quæ causa approbatur Institut. de actionibus. §. sed ista quidem, his uerbis: Si cui ex iusta causa res aliqua tradita fuerit (ueluti ex causa emptionis, aut donationis, aut dotis, aut legatorum) & necdum eius rei dominus effectus est: si eius rei possessionem casu amiserit, nullam habet in rem directam actionem ad eam petendam: quippe ita proditæ sunt iure ciuili actiones, ut quis dominium suum uindiceret. Sed quia sanè durum erat, eo casu deficere actionem: inuenta est à prætorere actio, in qua dicitur is qui possessionem amisit, eam rem se uiscepisse, quam usu non cepit, & ita uindicat suam esse: quæ actio Publiciana appellatur, quoniam primum à Publicio prætorere in edicto proposita est. Edicti, cuius hic fit mentio, uerba proponuntur l. i. in prin. ff. de Publiciana in rem action. his uerbis: Ait Prætor: Si quis id quod traditur, ex iusta causa non à domino & nõdum usucaptum petet, iudicium dabo. Concordat l. quæcumque. 13. in prin. ff. cod. it. his uerbis: Quæcumque sunt iustæ causæ adquirendarum rerum, si ex his causis nacti res amiserimus: dabitur nobis earum rerum persequendarum gratia hæc actio. Planè propositæ causæ exceptiones plures sunt.

I. Exceptio, sumpta ex causa ex qua actor rem comparauit, proponitur ac reprobat l. i. §. fin. cum sex legibus sequentibus. ff. de Publiciana in rem actione, his uerbis: Sed cur traditionis duntaxat & usucapionis Prætor fecit mentionem, cum sanè multæ sint iuris partes, quibus dominium quis nanciscatur: ut puta legatum, uel donationes causa mortis factæ: nam & hic

amissa possessione competit Publiciana: quia ad exemplum legatorum capiuntur. Et alia pleræque? Ait Prætor: Qui ex iusta causa petet. Qui igitur iustam causam traditionis habet, utitur Publiciana. Et non solum bonæ fidei emptori competit Publiciana, sed & alijs: ut puta ei cui dotis nomine tradita res est, necdum usucapta. Est enim iustissima causa, siue æstimata res in dotem data sit, siue nõn. Item, si res ex causa iudicati tradita sit, uel soluendi causa, uel ex causa noxæ deditiois, siue uera, siue falsa sit causa. Item, si seruum ex causa noxali (quia non defendebatur) iussu Prætoris duxero, & amifero possessionem: competit mihi Publiciana. Sed & si res adiudicata sit, Publiciana actio competit. Si lis æstimata fuerit, similis est uenditioni: & ait Iulianus lib. V II. Digest. si obtulerit reus æstimationem litis, Publicianam competere. Sed & si permutatio facta sit, eadem actio competit. Concordat l. quæcumque. 13. in prin. ff. cod. it. cuius uerba uide paulo superius.

II. Exceptio: Nisi ex causa lucratiua rem nactus sit actor. Et hæc exceptio reprobat l. sed et si. 7. §. sed et si quis. ff. de Publiciana in rem actione, his uerbis: Sed & si quis ex lucratiuis causis rem acceperit, habet Publicianam: quæ etiam aduersus donatorem competit. Est enim iustus possessor & petitor, qui ex liberalitate accepit.

III. Exceptio: Nisi actor ob id quod rem dolo desijt possidere, in eius æstimationem sit condemnatus. hoc enim casu nec Publiciana actio ei datur. quæ exceptio approbatur l. nec quasi. 69. cum lege sequente. ff. de rei uendicat. cuius uerba uide §. cap. 1. causa 19. except. 1. repl. 1. dupl. 1.

III. Exceptio: Nisi ex tali causa rem adquisierit actor, ex qua nec à domino dominium rei nactus esset. Hæc exceptio approbatur l. quæcumque. 13. §. interdum. ff. de Publ. in rem act. his uerbis: Interdum quibusdam nec ex iustis possessionibus competit Publicianam iudicium. nanque piignoraticæ & precariæ possessiones iustæ sunt: sed ex his non solet competere tale iudicium, illa scilicet ratione: quia neque creditor, neque is qui precario rogauit, eo animo nanciscitur possessionem, ut credat se dominum esse. Huius exceptionis replicatio est: Nisi usufructus uel seruitutis nomine adquisierit. l. si ego. 11. §. 1. ff. d. it. cuius uerba uide j. exceptione 16.

V. Exceptio: Nisi mala fide comparauit actor. Hæc exceptio approbatur l. sed et si. 7. §. prætor ait. ff. de Publ. in rem act. his uerbis: Prætor ait: Qui bona fide emit. Non igitur omnis emptio proderit, sed ea quæ bonam fidem habet. Concordat d. l. 7. §. Iulianus, his uerbis: Iulianus libro V II. Digest. scribit, traditionem rei emptor oportere

oportere bona fide fieri. Ideoq; si sciens alienam possessionem apprehendit, Publiciana eum experiri non posse: quia usucapere non poterit. Nec quisquam putet hoc nos existimare, sufficere initio traditionis ignorasse rem alienam, ut quis possit Publiciana experiri, sed oportere & tunc bonæ fidei emptorem esse. Declaratur exceptio proposita l. bonæ. 10. ff. de uerb. significat. his uerbis: Bonæ fidei emptor esse uideretur, qui aut ignorauit eam rem alienam esse: aut eum qui uendidit, ius putauit uendendi habere, puta procuratorem aut tutorem esse. Planè propositæ exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi tempore emptionis ignorauerit actor rem alienam esse. tunc enim, quamuis antè uel post sciuerit rem esse alienam, tamen nihilominus illi competit actio proposita, exceptione non obstante. quæ replicatio approbatur d. l. 7. §. Publiciana. ff. de Publ. in rem act. his uerbis: Publiciana tempus emptionis continet. Et ideo neque quod ante emptionem, neque quod postea dolo malo factum est, in hanc actionem deduci Pomponio uideretur. Huius replicationis duplicatio hæc est: Nisi tempore traditionis sciuerit rem alienam esse. quæ duplicatio approbatur d. l. 7. §. Iulianus, cuius uerba uide paulo superius ead. except. in prin. De hac re uide plura j. lib. prox. cap. 2. except. 1. repl. 9. et 10. Secunda propositæ exceptionis replicatio est: Nisi actor successerit ei qui rem bona fide comparauit. Hæc replicatio approbatur d. l. 7. §. in hac, his uerbis: In hac actione non oherit mihi, si successor sum, & dolo feci, cum is in cuius locum successi, bona fide emisset. Nec proderit, etsi dolo careo, cum emptor cui successi, dolo fecisset. Tertia replicatio est: Nisi heres emptoris ignorauerit rem alienam esse. Hæc replicatio reprobat uerbis iam propositis hisce: Nec proderit, etsi dolo, &c. Quarta replicatio est: Nisi non actor sciuerit rem alienam esse, sed seruus eius qui emit. Hæc replicatio reprobat d. §. in hac, in fine, his uerbis: Sed si seruus meus emerit, dolus eius spectandus erit, non meus: uel contra. Quinta replicatio est: Nisi non seruus qui emit, sed dominus eius actor sciuit rem alienam esse. Hæc replicatio approbatur uerbis iam dictis hisce: Vel contra.

VI. Exceptio: Nisi actor successerit ei qui rem mala fide comparauit. Hæc exceptio approbatur l. sed et si. 7. §. in hac actione, ibi: nec proderit. ff. de Publ. in rem act. cuius uerba uide §. except. prox. repl. 2.

VII. Exceptio: Nisi actor rem à pupillo emerit. Hæc exceptio ipso quidem iure subsistit: quia hoc casu usucapio non procedit. l. 2. §. si à pupillo. ff. pro emptore. de qua re j. lib. prox. uerum eius replicatio prima hæc est: Nisi actor pupillum puberem existimauit. Hæc replicatio approbatur d. l. 7. §. si à minore. ff. de Publ. in rem act. his uerbis: Si à minore quis emerit, ignorans eum minorem esse, habet

De l. 169 ff. qui de quibus 2 172 173 174 175 176 177 178 179 180 181 182 183 184 185 186 187 188 189 190 191 192 193 194 195 196 197 198 199 200

Publicianam. Secunda replicatio est: Nisi tutore auctore à pupillo emerit. Hæc replicatio approbatur l. quæcumque. 13. §. fin. ff. d. it. his uerbis: Qui à pupillo emit, probare debet, tutore auctore & lege non prohibente se emisit. Sed etsi deceptus falso tutore auctore emerit, bona fide emisit uideretur. Ait Iurisconsultus: Et lege non prohibente. Hic notanda prima propositæ replicationis duplicatio hæc: Nisi lege prohibente à tutore emerit. Lege autem prohibente emit, qui res pupillares immobiles sine decreto Prætoris comparat. l. i. in prin. ff. de rebus minorum. Altera duplicatio est: Nisi falso tutore auctore à pupillo comparauerit. quæ duplicatio ipso quidem iure subsistit, uerum eius triplicatio hæc est: Nisi actor ignorauit, quæ triplicatio constat ex uerbis iam propositis hisce: Sed etsi deceptus falso tutore auctore emerit, bona fide emisit uideretur.

VIII. Exceptio: Nisi à furioso actor comparauerit. Hæc exceptio ipso quidem iure subsistit, uerum eius replicatio hæc est: Nisi actor furiosum esse ignorauerit. quæ replicatio approbatur l. sed et si. 7. §. Marcellus. ff. de Publ. in rem act. his uerbis: Marcellus libro XV II. Digestorum scribit, eum qui à furioso ignorans eum furere emit, posse usucapere. Ergo & Publicianam habebit. Contradicit l. 2. §. si à furioso, in fine. ff. pro emptore. cuius uerba uide j. lib. prox. cap. 5. except. 14. repl. 2. dupl. 6. Cap. 6. except. 2. pro emptore.

IX. Exceptio: Nisi à male fidei possessore comparauerit actor. Hæc exceptio reprobat d. l. 7. §. prætor ait. ibi: proinde. ff. de Publ. in rem act. his uerbis: Sufficit me bonæ fidei emptorem fuisse, quamuis non à domino emerim, & ille calido consilio uendiderit. neque enim dolo uenditoris mihi nocebit. Concordat d. l. 7. §. bonam, his uerbis Bonam autem fidem solius emptoris continet.

X. Exceptio: Nisi talis sit res, quæ usucapi non potest. Hæc exceptio approbatur l. siue autem. 9. §. hæc actio. ff. de Publ. in rem act. his uerbis: Hæc actio in his quæ usucapi non possunt (puta furtiuis, uel seruo fugitiuo) locum non habet. Sanè quæ res, ex quibus causis usucapi non possint, dicitur j. lib. prox. Huius autem exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi uectigalia sint prædia uel superficiesaria. Hæc replicatio approbatur l. cum sponsum. 12. §. in uectigalibus. ff. de Publ. in rem act. his uerbis: In uectigalibus & in alijs prædijs quæ usucapi non possunt, Publiciana competit, si fortè mihi bona fide tradita sunt. Et idem est, si superficiesariam insulam non à domino bona fide emero. Secunda replicatio est: Nisi partus ancille furtiue sit apud bonæ fidei emptorem conceptus. hoc enim casu, quamuis mater tanquam furtiua usucapi non possit: partus tamen & usucapi potest, & Publiciana peti. quæ replicatio approbatur l. si ego. 11. §. partus, usq; ad §. idem ait. ff. de Publ. in rem act. his uerbis: Partus ancillæ furtiue,

qui

qui apud bonæ fidei emptorem conceptus est, per hanc actionem petendus est, etiam si ab eo qui emit, possessus non est. Sed hæres furis hanc actionem non habet: quia uitorum defuncti successor est. Interdum tamen, licet furtiua mater distracta non sit, sed donata ignorantibus mihi, & ea apud me conceperit & pepererit: competit mihi in partu Publiciana, ut Iulianus ait, si modò eo tempore quo expetitur, furtiua matrem ignorem. Idem Iulianus generaliter dicit, Ex qua causa matrem usucapere possem, si furtiua non esset: ex ea causa partum me usucapere, si furtiua matrem esse ignorem. Ex omnibus igitur causis Publicianam habeo. Idem est, etsi ex partu partus est: etsi non natus, sed post mortem matris exco uentre eius extractus est, ut Pomponius libro XL scripsit.

XI. Exceptio: Nisi res alienari prohibita sit. Hæc exceptio approbatur l. cum sponsus. 12. §. si res. ff. de Publ. in rem act. his uerbis: Si res talis sit, ut eam lex aut constitutio alienari prohibeat, eo casu Publiciana non competit: quia his casibus Prætor neminem tuetur, ne contra leges faciat.

XII. Exceptio: Nisi res auctori nondum sit tradita, nec is eius possessionem sicut nactus. Hæc exceptio approbatur l. sed et si. 7. §. ut igitur. ff. de Publ. in rem act. his uerbis: **V. Publiciana** competit, hæc debent concurrere: ut & bona fide emere, & ei res emptæ eo nomine sit tradita. Cæterum ante traditionem, quantum bonæ fidei quis emptor sit, expetiri Publiciana non poterit. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi tempore contractus rem teneat auctor. de qua re uide §. cap. 1. causa 18. except. 1. repl. 1. Secunda replicatio est: Nisi partus ancillæ furtiua petatur. Quæ replicatio approbatur l. si ego. 11. §. partus. ff. de Publ. in rem act. cuius uerba uide §. except. 10. repl. 2. Tertia replicatio est: Nisi is cui ex S. C. Trebelliano hereditas restituta est, agat. quæ replicatio approbatur l. cum sponsus. 12. §. is cui. ff. cod. tit. cuius uerba uide §. quest. prox. reg. 1. Quarta replicatio est: Nisi uoluntate auctoris alij res sit tradita. Hæc replicatio approbatur d. l. 11. in princ. ff. cod. tit. his uerbis: Si ego emi, & mea uoluntate alij res sit tradita: Imper. Seuerus rescriptit, Publicianam dandam. Quinta replicatio est: Nisi emptoris hæredi res sit tradita. Hæc replicatio approbatur l. siue autem. 9. in princ. ff. cod. tit. his uerbis: Siue emptori res tradita est, siue emptoris hæredi: Publiciana competit actio. Plures propositæ exceptionis replicationes uide §. d. causa 18.

XIII. Exceptio: Nisi exiguo tempore auctor rem possederit. Hæc exceptio reprobat l. cum sponsus. 12. §. si. ff. de Publ. in rem act. his uerbis: Sed etiam is qui momento possedit, rectè hac actione expetitur. Concordat d. l. 12. §. Publiciana, his uerbis:

Publiciana actione etiam de infante seruo nondum anniculo uti possumus.

XIII. Exceptio: Nisi alia res quam auctori tradita est, petatur. Hæc exceptio ipso quidem iure subsistit, uerum eius replicatio hæc est: Nisi res quæ petitur, rei tradita accesserit. quæ replicatio approbatur exemplo l. si ego. 11. §. idem ait. ff. de Publ. in rem act. his uerbis: Iulianus ait, ædibus emptis, si fuerint dirutæ, ea quæ ædificio accesserunt, huiusmodi actione petenda. Concordat d. l. 11. §. penult. his uerbis: Pomponius scribit, etsi statua emptæ partes recisæ petantur, similem actionem proficere. Idem scribit: Si aream emero, & insulam in ea ædificauero, rectè me Publiciana usurum. Huius replicationis duplicatio hæc est: Nisi ipsa res tradita Publiciana peti non possit. tunc enim nec ea quæ ei accessit. quæ duplicatio approbatur exemplo d. l. 11. §. quod tamen, his uerbis: Quod tamen per alluionem fundo accedit, simile fit ei cui accedit. Et ideo si ipse fundus Publiciana peti non potest, nec hoc petetur. Si autem potest: & pars quæ per alluionem accessit. & ita Pomponius scribit. Huius duplicationis triplicatio hæc est: Nisi partus ancillæ furtiua apud bonæ fidei possessorem conceptus petatur. tunc enim ualeat actio, quamuis in matre non ualere. quæ triplicatio approbatur per ea quæ proposita sunt §. except. 10. repl. 2.

XV. Exceptio: Nisi pars rei petatur. Hæc exceptio reprobat l. cum sponsus. 12. §. penult. ff. de Publ. in rem act. his uerbis: Etsi pro parte quis tem petere uult, Publiciana actione uti potest. Concordat l. si ego. 11. §. penult. ff. cod. tit. cuius uerba uide §. except. prox. repl. 1. Concordat item d. l. 11. §. fin. his uerbis: Pomponius inquit: Si insulam emi, & ad aream ea petuenit, æquè Publiciana poterit uti. Concordat item l. 9. §. item si hereditatem, his uerbis: Si hæreditatem emero, & traditam mihi rem hæreditariam petere uelim: Ne-ratius scribit, esse Publicianam.

XVI. Exceptio: Nisi ususfructus uel seruitus petatur. Hæc exceptio reprobat l. si ego. 11. §. 1. ff. de Publ. in rem act. his uerbis: Si de usufructu tradito agatur, Publiciana datur. Item quæ si de seruitutibus urbanorum prædiorum per traditionem constitutis, uel per patientiam: forte si per domum suam quis passus est a quæ ductum transduci. Item rusticorum: nam & hic traditionem & patientiam tuendam constat.

XVII. Exceptio: Nisi precium rei tradita non sit solutum. Hæc exceptio reprobat l. de precio. 8. ff. de Publ. in rem act. his uerbis: De precio soluto nihil in edicto exprimitur. Unde potest coniectura capi, quasi nec sententia Prætoris ea sit, ut requiratur an solutum sit precium, an non.

XVIII. Exceptio: Nisi is à quo petitur, rei dominus sit. Hæc exceptio approbatur l. penult. ff. de Publ. in rem

in rem act. his uerbis: Exceptio iusti dominij Publicianæ obijcienda est. Concordat l. ult. ff. cod. tit. his uerbis: Publiciana actio non ideo comparata est, ut res domino auferatur: eiusque rei argumentum est primò æquitas, deinde exceptio, si ea res possessoris non sit: sed ut is qui bona fide emit, possessionemque ex ea causa nactus est, potius rem habeat. Concordat item l. mandatum. 57. in fine. ff. mandati. cuius uerba uide §. cap. 4. except. 1. repl. 1. dupl. 7. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi domino antea rem ab auctore petente, auctor fuit absolutus. hoc enim casu domino Publiciana conuenit exceptio proposita denegatur. quæ replicatio approbatur l. si quis. 24. ff. de except. rei iudicata. his uerbis: Si quis rem à non domino emerit, mox petente domino absolutus sit, deinde possessionem amiserit, & à domino petierit: aduersus exceptionem hanc, si non eius sit res: replicatione hac adiutur. Aut si res iudicata non sit. Altera replicatio est: Nisi seruus à bona fidei possessore auctori noxæ sit datus, nec dominus auctori litis estimationem præset. quæ replicatio approbatur l. et generaliter. 28. ibi: sine ipse possideat. ff. de noxalib. actionib. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 1. except. 11. repl. 12.

XIX. Exceptio: Nisi is à quo petitur, auctor sit auctori eius rei. Hæc exceptio reprobat l. sed et si. 7. §. sed et si quis. ff. de Publ. in rem act. cuius uerba uide §. except. 2. Concordat l. cum sponsus. 12. in princ. ff. cod. tit. cuius uerba uide §. lib. 15. cap. 6. except. 13. dist. 5. Hactenus propositæ cause exceptiones enumeratæ sunt. Sed et quæcumque exceptiones usucapioni obstant, propositæ quoque cause oblatæ uidentur, secundum ea quæ proposita sunt paulo superius except. 10. Obstat item propositæ actioni exceptiones dicendum est, quæcumque obstant rei uenditioni, secundum ea quæ dicta sunt supra cod. cap. quæst. 2.

III. QVIBVS ACTIO PRO-
posita competit?

I. Regula, De hæredibus, proponitur l. sed et si. 7. §. hæc actio. ff. de Publ. in rem act. his uerbis: Hæc actio hæredi, & honorarijs successoribus competit. Concordat l. cum sponsus. 12. §. is cui. ff. cod. tit. his uerbis: Is cui ex Trebelliano hereditas restituta est, etiam si non fuerit nactus possessionem, uti potest Publiciana.

II. Regula, De seruo emente et domino eius, proponitur d. l. 7. §. si ego. ff. de Publ. in rem act. his uerbis: Si ego non emero, sed seruus meus, habeo Publicianam. Idem est, etsi procurator meus, uel tutor, uel curator, uel quis alius negotium meum gerens, emerit. Concordat l. siue autem. 9. §. penult. ff. cod. tit. his uerbis: Si seruus hæreditarius ante aditam hæreditatem rem aliquam emerit, & traditam si-

bi possessionem amiserit: rectè hæres Publiciana utitur, quasi ipse possidisset. Concordat item d. l. 9. §. fin. cum lege sequente, his uerbis: Municipales quoque, quorum seruo tradita est, in eadem erunt conditione; siue peculiari nomine seruus emerit, siue non. Propositæ regulæ exceptio hæc esse uideatur: Nisi seruus fugitiuus rem à non domino acceperit. Verum exceptio hæc reprobat l. si seruus. 15. §. 1. tit. his uerbis: Si seruus meus, cum in fuga sit, rem à non domino emat, Publiciana mihi competere debet, licet possessorem rei tradita petere eum nactus non sim.

III. Regula, De domino, procuratore emente: item de pupillo, tutore emente, proponitur l. sed et si. 7. §. si ego. ff. de Publ. in rem act. cuius uerba uide §. reg. proxim. in princip.

III. Regula: Si duo eandem rem à non domino emerint, ei cui prior res tradita est, potius actio proposita competit. quæ regula approbatur simul et distinguitur per ea quæ proposita sunt §. cap. 3. reg. 1.

V. ADVERSVS QVOS ACTIO
proposita competit?

I. Regula: Aduersus dominum rei non competit. quæ regula approbatur simul et distinguitur supra quæst. 3. except. 18.

II. Regula: Si delato iureiurando quis iurauit rem suam esse, aduersus defertentem tantum iuranti Publiciana competit. Quæ regula approbatur l. sed et si. 7. §. si petenti. ff. de Publ. in rem act. cuius uerba uide §. lib. 7. cap. 7. quæst. 1. except. 6. in princip.

VI. QUID VENIAT IN
actione proposita?

Non possessio solùm, sed et quasi proprietatis in hac actione ueni restituenda. quæ regula approbatur d. l. 7. §. Publiciana. ff. de Publ. in rem act. his uerbis: Publiciana ad instar proprietatis, non ad instar possessionis respicit.

VII. QVAMDIU
competit?

Perpetua est actio. Quæ regula approbatur l. in honorarijs. 34. ibi: Publiciana. ff. de action. et obligat. cuius uerba uide alibi.

VIII. AD FINE RE-
medium.

Regulariter quidem ei qui rem à non domino bona fide comparauit, Publiciana competit actio, ut patet ex prædictis. sed eius exceptio hæc est: Nisi rem uisucperit. tunc enim rei uenditio illi datur. Quæ exceptio approbatur l. 1. §. meritò. ff. de Publ. in rem act. his uerbis: Meritò prætor ait, Nondum usu captum. nam si usucaptum est, habet eum nullam actionem, nec desiderat honorarium. Concordat l. si quis. 8. in princ. C. de præscript. 30. uel 40. annor. de quo alibi.

DE VSV-CAPIONIBVS.

Inter causas quibus iure civili dominium acquiritur, numeratur etiam usufructio. Ideo, non alienum, antequam ad alia rerum iura transeamus, usufructio iura hic proponere, & iuri dominiorum subijcere, nobis est visum.

2455

DE VSV-CAPIONIBVS IN
genere. Cap. I.

I. DEFINITIO VSV-
CAPIONIS.

VSV-CAPIO definitur usufructio. s. ff. de usufruct. his verbis: Vsv-capio est, adiectio domini, per continuationem possessionis temporis lege definiti. At iuriscōsulius: Temporis lege definiti. Hoc tempus definitur in prim. his verbis: Iure civili constitutum fuerat, ut qui bona fide ab eo qui dominus non erat, cum crederet eum dominum esse, rem emeret, uel ex donatio ne aliate quavis iusta causa acceperit, is eam rem, si mobilis erat, anno ubique uno: si immobilis, biennio tantum in Italico solo usufrucperet, ne rerum dominia in incerto essent. Et cum hoc placitum erat, putantibus antiquioribus dominis sufficere ad inquirendas res suas praefata tempora: nobis melior sententia resedit, ne domini maius tuis suis rebus defraudentur, neq; certo loco beneficium hoc concludatur. Et ideo cōstitutionem super hoc promulgauimus, qua cautum est, ut res quidem mobiles per triennium, immobiles uero per longi temporis possessionem (id est, inter praesentes decennio, inter absentes uiginti annis) usufruciantur: & his modis non solum in Italia, sed etiam in omni terra quae nostro imperio gubernatur, dominia rerum iusta causa possessionis praecedente acquirantur. Huic concordat l. unica. C. de usufruct. transformanda, his verbis: Cum nostri animi uigilantia ex iure Quiritium nomen & substantiam sustulerit, & communes exceptiones in omni loco ualeant decem, uel uiginti, uel triginta annorum, uel si quae sunt aliae maioris aevi continentes prolixitatem: satis inutile est, usufructio in Italici quidem soli rebus admittere, in prouincialibus autem recludere. Sed & si quis res alienas, Italicas

2456
tamē, bona fide possidebat per biennium: miser rerum domini excluderentur, & nullus eis ad eas referuabatur regressus: quae & nescientibus dominis procedebat, quo nihil inhumanius erat, si homo absens & nesciens tam angusto tempore suis cadere possessionibus. Ideo per praesentem legem & in Italici soli rebus, quae immobiles sunt uel esse intelliguntur, sicut annalem exceptionem, ita & usufructio transformanda esse censemus, ut tantum modo & his decem, uel uiginti, uel triginta annorum, & aliarum exceptionum temporibus currant, huiusmodi angustiis penitus semotis. Cum autem antiqui & in rebus mobilibus, uel se mouentibus, quae fuerant alienatae, uel quocumque modo (bona fide tamen) detentae, usufructio extendebant non tantum in Italico solo nexu, sed in omnem terrarum orbem, & hanc annalem tempore concludebant: & eam duximus corrigendam, ut si quis alienam rem mobilem seu se mouentem in quacumque terra, siue in Italica, siue prouinciali, bona fide per continuum triennium detinuerit: is sic mo iure eam possideat, quasi per usufructiohem eam adquisitam. Hoc tantum obseruandum, ut in his omnibus casibus ab initio eam bona fide capiat, secundum quod exigit longi temporis praescriptio: & ut continetur ei possessio etiam anterioris iustae possessoris, & connumeretur in decennium, uel uiginti annorum spacium, uel triennium. Quod & in rebus mobilibus obseruandum esse censemus, ut in omnibus iusto titulo possessoris antecessoris iusta detentio, quam in re habuit, non interrumpatur ex posteriore forsitan alienae rei scientia, licet ex titulo lucratiuo ea cepta est. Ita enim ampliatur quidem longi temporis materia, quae ei subdita est: minuitur autem usufructio compendiosa dominis iactura, & eius iura nocentia. Et cum etiam res diuidi mancipi & nec mancipi sanē antiquum est, & merito antiquari oportet, & sic:

2457

2458

fit rebus & locis omnibus similis ordo, inutilibus ambiguitatibus & differentiis sublati. Concordat item l. emptor. 9. C. de praescript. longi temp. cuius uerba uide alibi. Concordat item l. praescriptio. 7. C. quib. non obijcitur longi temp. praescript. his uerbis: Praescriptio bona fide possidentes aduersus praesentes annorum decem, absentes autem uiginti muniuntur. Quod si ex alicuius persona de peritorum parte restitutionis praetendatur auxilium: deducto eo, quo si quid fuerit gestum, succurri solet, residuum tempus computari, ratio nis est.

II. RATIO VSV-
CAPIONIS.

Ratio usufructio est, ne rerum dominia diu sint in incerto. quae ratio proponitur l. i. ff. de usufruct. his uerbis: Bono publico introducta est usufructio, ne scilicet quarundam rerum diu & sepe semper incerta dominia essent, cum sufficeret dominis ad inquirendas res suas statuti temporis spacium. Concordat Inst. de usufruct. in prim. ibi: ne rerum dom. cuius uerba uide s. quae. prox. in prim. Est et alia usufructio ratio, scilicet ut aliquis esset litium finis, quae ratio proponitur l. usufructio. s. in prim. ff. pro suo, his uerbis: Vsv-capio rerum etiam ex alijs causis concessa est: quae interim propter ea quae nostra esse existimantes possidemus, constituta est, ut aliquis litium finis esset.

III. EFFECTVS VSV-
CAPIONIS.

Nunc de effectibus usufructio agendum. praeter dominium enim, & alij sunt eius effectus. quorum primus est: Exceptio contra rei uendicationem. Qui effectus approbatur l. uenditioni. 4. C. de usufruct. pro emptore, his uerbis: Si bona fide emptam ancillam, a uenditore bona fide distrahente, longi temporis spacio usufrucperis, intentio proprietatem uendicantis tenere non potest. Concordat l. i. C. de usufruct. pro donato. cuius haec sunt uerba: Siue fuerit dominus, qui tibi loca, de quibus supplicasti, donauit: siue a non domino bona fide donata suscepisti, ea q; usufrucperisti: auferri tibi quod iure quaesitam est, non potest. Concordat l. si uice. 3. C. de praescript. longi temp. cuius uerba uide s. lib. prox. cap. 4. causa 1. except. 1. repl. 12. Huius effectus seu regula exceptio prima haec est: Nisi aditione hypothecaria agatur. Quae exceptio approbatur l. iusto. 4. 4. s. non mutat. ff. de usufruct. his uerbis: Non mutat usufructio superueniens pro emptore uel pro haerede, quo minus pignoris persecutio salua sit. Vt enim usufructus usufructi non potest, ita persecutio pignoris, quae nulla societate domino coniungitur, sed sola conuentione constituitur, usufructio rei non perimitur. Concordat l. usufructio. 7. C. de pignoris. cuius haec sunt uerba: Vsv-capio pignoris conuentionem

non extinguit. Concordat item l. i. s. cum praedictum. ibi: pignoris. ff. de pignoris. his uerbis: Pignoris causam nec usufructio perimi placuit: quoniam quaestio pignoris ab intentione domini separatur. Concordat item l. iusto. 12. ibi: salua. ff. pro emptore. cuius uerba uide j. cap. 5. except. 4. 2. repl. 6. Concordat item l. 2. in prim. ibi: quid ergo. ff. pro haerede, his uerbis: Qui legatorum seruandorum causa in possessionem mittitur, non interpellat possessionem eius qui pro haerede usufrucperit: nam custodia causa eam retinet. Quid ergo est? Etiam impleta usufructio ius pignoris permanebit, ut non prius discedat, quam si solum ei legatum fuerit, aut eo nomine satisfactum. Contradicere uidetur l. 2. C. si aduersus creditorem. item l. si quis. 8. in prim. C. de praescript. 30. annorum. de qua re uide adtionem hypothecariae. quae. Quamdiu competat? Altera propositi effectus exceptio est: Nisi usufructus in re usufructa uideatur. nam nec hoc casu usufructio uideatur praescribit. quae exceptio approbatur l. iusto. 4. 4. s. non mutat. ibi: ut enim. ff. de usufructio. cuius uerba uide s. except. prox. in prim. Concordant ea quae habentur j. de usufructu. cap. 2. causa 10. Tertia exceptio uidetur: Nisi opera in seruo usufructo petantur. Haec exceptio reprobat l. 2. in fine. ff. de usufructu. cuius uerba uide j. lib. 2. 4. cap. 8. in fine.

11. Effectus est, rei uendicatio: qui approbatur l. si quis. 8. in prim. C. de praescript. 30. uel 40. ann. de qua re uide j. cap. 5. in fine.

111. Effectus proponitur & reprobat l. i. s. fin. ff. pro suo, his uerbis: An defnam ex causa emptio nis post usufructiohem possidere, dubitabatur? Et Martianus dicitur existimasse, non delinere possidere.

1111. Effectus proponitur l. qui alienam. 22. ff. de mortis causa donat. his uerbis: Qui alienam rem mortis causa traditam usufrucperit, non ab eo uidetur accepisse, cuius res fuisset, sed ab eo qui occasionem usufructiohem praestitisset. Haec de effectibus usufructiohem.

IIII. QUID ET QUANTUM
USFRUCTIOHEM ADQUI-
RATUR?

Antequam exceptiones, quae cause usufructiohem possunt opponi, proponantur, alia quaestio usufructiohem explicanda est: quid scilicet & quantum usufructiohem? Cuius quaestiohem REGVLA PRIMA haec est: Qui totum possidet, non ob id singulas eius partes possidet, nec usufrucperit. de quo uide j. lib. prox. cap. 3. Quid & quantum possidet. reg. 2.

11. Regula: Vsv-capio praedio, mancipia quoq; quae in praedijs sunt, usufructiohem uidentur. quae regula approbatur l. long. 3. ff. de diuers. temp. praescript. his uerbis: Longae possessionis praescriptionem tam in praedijs, quam in mancipijs quae in praedijs morantur, quae partes fundi sunt, locum habere, manifestum est. Quamquam in quibusdam exemplaribus omissa sunt haec uerba: Quae

in primis moratur, quae partes fundi sunt. Quae lectio si recipiatur, lex ista ad regulam propositam nihil uel parum facit.

III. Regula: Qui fundum usufructu cepit, non ob hoc thesaurum qui in fundo est, usufructu uidetur. Quae regula approbatur l. possideri. 3. §. Neratius. ibi: ceterum ff. de adq. poss. his uerbis: Brutus & Manilius putant, eum qui fundum longa possessione cepit, etiam thesaurum cepisse, quamuis nesciat in fundo esse. quod non est uerum. Is enim qui nescit, non possidet thesaurum, quamuis fundum possidet. Sed & si sciat, non capiet longa possessione: quia scit alienum esse.

III. Regula habetur l. 2. §. eius. ff. pro emptore, his uerbis: Eius bona emisti, apud quem mancipia deposita erant. Trebatius ait, usu te non capturum: quia empti non sunt.

V. Regula: Si fundus empto, ampliores fines traditi sunt, totus usufructu capitur. Quae regula approbatur d. l. 2. §. cum Stichum, his uerbis: Si fundus emptus sit, & ampliores fines possessi sint, totum longo tempore capi, Priscus ait: quoniam uniuersitas eius possideatur, non singulae partes.

V. I. Regula: Qui fundum emit, non usufructu cum eo partem postea adiectam. Quae regula approbatur l. qui fundum. 7. §. 1. ff. pro emptore, his uerbis: Si fundum Cornelianum pro emptore longa possessione usufructu capiam, & partem ex uicini fundo ei adiciam: utrum eam quoque partem reliquo tempore pro emptore capiam, an integro statuto tempore? Respondi, partes quae empto fundo adiciuntur, propriam ac separatam conditionem habere: & ideo possessionem quoque earum separatim nancisci oportere, & longam possessionem earum integro statuto tempore impleri.

VII. Regula: Si partem sciat alienam possessor, eam non usufructu, sed reliquis. Quae regula proponitur j. cap. prox. except. 11.

VIII. Regula habetur l. nunquam. 26. ff. de usufructu, his uerbis: Nunquam superficies sine solo capi longo tempore potest. Vnde si solum usufructu non poterit, nec superficies usufructu capietur. l. si solum. 39. ff. eod. tit.

V. QUANTO TEMPORE RES usufructu capiantur

Res mobilis triennio, immobilis inter praesentes quidem decennio, inter absentes uero uiginti annis usufructu capitur. Quae regula approbatur per ea quae habentur supra eod. cap. in princip. Concordat l. 2. C. in quibus causis cessat longi temp. praescript. his uerbis: In seruatorum proprietatis negotio cum usufructu locum habeat, ad quaestionem longi temporis praescriptionis superius peruenitur.

DE EXCEPTIONIBVS ADuersus causam usufructu capionis. Cap. I.

Quamuis regulariter ex diutina possessione res aliena usufructu capiat, cuiusque dominium adquiratur, ut dictum est §. cap. prox. in prin. tamen regula haec plures recipit exceptiones, quarum aliae sumuntur ex persona possessoris, aliae ex persona eius a quo possidetur, aliae ex persona eius per quem possidetur, aliae ex re possessa, aliae ex causa possessionis, aliae denique ex alijs contingentibus. quae exceptionum genera cum suis speciebus nunc ordine proponuntur, & primum eae quae sumuntur ex persona possessoris.

I. Exceptio: Nisi infans sit, qui possidet. Haec exceptio ipso quidem iure subsistit, quo infantes possidere non possunt: quoniam ad possessionem adprehendam non corpus solum, sed & animus requiritur. de quo j. lib. prox. cap. 2. except. 1. & 2. Animum autem possidendi infans non habet, cum non habeat intellectum. de quo j. lib. prox. cap. 2. except. 4. Deficiente autem possessione, deficit usufructu capio. de quo j. cap. 5. except. 33. Planè exceptionis propositae replicatio prima haec est: Nisi infans tutore auctore possidere coeperit. quae replicatio approbatur l. sequitur. 4. §. pupillus. ff. de usufructu, his uerbis: Pupillus, si tutore auctore coeperit possidere, usufructu capiat. Concordat l. qui autem. 32. §. infans. ff. de adq. poss. his uerbis: Infans possidere rectè potest, si tutore auctore coepit. Nam iudicium infantis suppletur auctoritate tutoris. Utilitatis enim causa hoc receptum est: nam alioquin nullus sensus infantis est accipiendi possessionem. Concordat item l. 1. §. furiosus. ff. eod. tit. his uerbis: Pupillus tutore auctore incipiet possidere. Concordat item d. l. 1. §. ceterum. cuius uerba uide j. lib. prox. cap. 3. reg. 1. except. 3.

Alter replicatio est: Nisi infans doli capax sit, ut possidendi animum habeat. Haec replicatio approbatur d. §. pupillus, hisce uerbis: Si non tutore auctore possideat, & animum possidendi habeat: dicemus, postea eum usufructu capere. Concordat l. 1. §. furiosus, in fine. ff. de acquirend. possession. his uerbis: Obilius quidem & Nerua filius etiam sine tutoris auctoritate possidere incipere posse pupillum aiunt. eam enim rem facti, non iuris esse. Quae sententia recipi potest, si eius aetatis sint, ut intellectum capiant. Concordat item l. quamuis. 32. §. fin. ff. d. tit. his uerbis: Pupillus tamen etiam sine tutoris auctoritate possessionem nancisci potest. Tertia replicatio est: Nisi per seruum infans possideat. quae replicatio approbatur l. si seruo. 28. ff. de usufructu capionibus, his uerbis: Si seruo furiosi uel infantis res tradita sit, usufructu capere per eum eas personas posse constat. Concordat d. l. 32. §. fin. ff. de acquirend. poss. his uerbis: Infans peculiari nomine per seruum possidere potest. Concordat item l. 1. §. item

mutatio iuris. Haec exceptio approbatur hac ratione, quia furiosus non potest incipere possidere. de quo j. lib. prox. cap. 2. except. 4. Huius exceptionis replicatio prima haec est: Nisi per seruum suum apprehendat possessionem. Quae replicatio approbatur l. si seruo. 28. ff. de usufructu, cuius uerba uide supra except. prox. Cui concordat l. 1. §. item adq. in fine. ff. de adq. poss. cuius uerba itidem uide §. except. prox. Secunda replicatio est: Nisi ante furorē possidere coeperit. Quae replicatio approbatur l. iusto. 44. §. cum qui. ff. de usufructu, his uerbis: Eum qui, posteaquam usufructu capere coeperit, in furorē incidit: utilitate suadente receptum est (ne languor animi damnum etiam in bonis adferat) ex omni causa implere usufructu capionem. Concordat l. sequitur. 4. §. furiosus. ff. eod. tit. ubi Paulus: Furiosus (inquit) quod ante furorē possidere coeperit, usufructu capiet. Sed haec persona ita demum usufructu capere potest, si ex ea causa possideat, ex qua usufructu capio sequitur.

III. Exceptio: Nisi filiusfamilias sit qui possidet. Haec exceptio approbatur hac ratione, quod filiusfamilias possidere non potest, quae ratio approbatur l. possessio. 49. §. 1. ff. de acquir. poss. his uerbis: Qui in aliena potestate sunt, rem peculiarem tenere possunt, habere & possidere non possunt: quia possessio non tantum corporis, sed etiam iuris est. Concordat l. iusto. 44. §. filiusfamilias. ibi: quamuis se per errorem. ff. de usufructu, cuius

item adquirimus, in fine. ff. eod. tit. his uerbis: Ex causa peculiari & infans & furiosus adquirunt possessionem, & usufructu capiunt: & haeres, si haereditarius seruus emat. Concordat deniq. l. si quis. 26. C. de donationibus, his uerbis: Si quis in emancipatum minore, priusquam fari possit, aut habere rei quae sibi donatur affectum, fundum crediderit conferendum: omne ius coeleat in seruentis ante praemisissis. quod ius per eum seruum, quem idoneum esse constat, transigi placuit, ut per eum infanti adquiratur. Concordat item l. 1. §. pupillus. ff. de acquir. poss. cuius uerba uide j. lib. prox. cap. 3. reg. 1. except. 2.

Mutatio iuris.

Haecenus leges, quibus exceptio proposita partim approbatur, partim distinguitur, expositae sunt. Sed alio iure nouo ratio propositae exceptionis, & per consequens ipsa exceptio mutari ac tolli uidetur, l. donatarum. 3. C. de adq. poss. his uerbis: Donatarum rerum a quacunque persona infanti uacua possessio tradita corpore quaeritur. quauis enim sint auctorum sententiae dissentientes: tamen consultius uidetur, interim (licet animi plenus non fuisset affectus) possessionem per traditionem esse quaesitam. Alioquin, sicut consultiissimi uiri Papiniani responso continetur, ne quidem per tutorem possessio infanti poterit adquiri.

I. Exceptio: Nisi furiosus sit possessor. Haec exceptio approbatur hac ratione, quia furiosus non potest incipere possidere. de quo j. lib. prox. cap. 2. except. 4. Huius exceptionis replicatio prima haec est: Nisi per seruum suum apprehendat possessionem. Quae replicatio approbatur l. si seruo. 28. ff. de usufructu, cuius uerba uide supra except. prox. Cui concordat l. 1. §. item adq. in fine. ff. de adq. poss. cuius uerba itidem uide §. except. prox. Secunda replicatio est: Nisi ante furorē possidere coeperit. Quae replicatio approbatur l. iusto. 44. §. cum qui. ff. de usufructu, his uerbis: Eum qui, posteaquam usufructu capere coeperit, in furorē incidit: utilitate suadente receptum est (ne languor animi damnum etiam in bonis adferat) ex omni causa implere usufructu capionem. Concordat l. sequitur. 4. §. furiosus. ff. eod. tit. ubi Paulus: Furiosus (inquit) quod ante furorē possidere coeperit, usufructu capiet. Sed haec persona ita demum usufructu capere potest, si ex ea causa possideat, ex qua usufructu capio sequitur.

III. Exceptio: Nisi filiusfamilias sit qui possidet. Haec exceptio approbatur hac ratione, quod filiusfamilias possidere non potest, quae ratio approbatur l. possessio. 49. §. 1. ff. de acquir. poss. his uerbis: Qui in aliena potestate sunt, rem peculiarem tenere possunt, habere & possidere non possunt: quia possessio non tantum corporis, sed etiam iuris est. Concordat l. iusto. 44. §. filiusfamilias. ibi: quamuis se per errorem. ff. de usufructu, cuius

ius uerba uide j. except. 10. Concordat item l. filiusfamilias. 93. ff. de reg. iuris, cuius uerba uide §. lib. 19. cap. 2. quaestio. 3. reg. 3. Planè iam dictae exceptionis replicatio prima haec est: Nisi opinione, non re ipsa filiusfamilias sit. quae replicatio approbatur d. §. filiusfamilias. Secunda replicatio est: Nisi filiusfamilias miles rem castrensis peculiari possideat. quae replicatio approbatur l. sequitur. 4. §. 1. ff. de usufructu, his uerbis: Usufructu capere quidem potest, scilicet paterfamilias, filiusfamilias, & maxime miles ad quilitum in castris usufructu capiet. Tertiae replicationis loco notandum, quod per filiumfamilias detinentem pater possideat simul & usufructu capiat. de qua re uide infra lib. prox. cap. 3. reg. 1.

III. Exceptio: Nisi seruus sit possessor. Haec exceptio approbatur l. qui in. 160. ff. de reg. iuris, hisce uerbis: Qui in seruitute est, usufructu capere non potest. nam cum possideatur, possidere non uidetur. Concordat l. sequitur. 4. §. seruus. ff. de usufructu capionibus, his uerbis: Seruus pro haerede non potest possidere. Concordat item l. possessio. 49. §. 1. ff. de adq. poss. cuius uerba uide §. except. prox. in princ. Huic exceptioni replicationis loco obijci possunt prima & tertia replicatio exceptionis superioris proxime. Sed & eius replicatio uidetur: Nisi seruus in libertate moretur. quae tamen replicatio reprobat l. nunquam. 31. §. seruus. ff. de usufructu, his uerbis: Seruus licet in libertate moretur, nihil possidet.

V. Exceptio: Nisi possessor ab alio bona fide possideatur. Haec exceptio approbatur l. homo liber. 54. §. fin. ff. de acquir. rer. dom. his uerbis: Ius est, ut liber homo ab alio bona fide possessus, possidendo usufructu capere non possit: quia nec possidere intelligitur, qui ipse possidetur.

VI. Exceptio: Nisi possessor apud hostes sit. Haec exceptio approbatur l. ait praetor. 23. §. 1. ff. ex quibus causis maiores, his uerbis: Is autem qui apud hostes esset, nihil per usum sibi adquirere potest: nec coeptam possessionem poterit implere, dum est apud hostes. Hoc amplius, nec postliminio reuersus recuperabit per usum domini acquisitionem. Concordat l. deniq. 19. cum l. se quente. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. lib. 49. cap. 3. quaestio. 3. causa 11. except. 5. Concordat item l. cum haeres. 23. §. in j. ff. de adq. poss. cuius uerba uide j. lib. prox. cap. 4. causa 16. Concordat item l. in bello. 12. §. facta. ff. de captiuis, his uerbis: Factae causae in factae nulla constitutione fieri possunt. Ideoque eorum quae usufructu capiebat per semetipsum possidens, qui postea captus est, interrumpitur usufructu capio: quia certum est, eum possidere desisse, &c. Reliqua uerba uide paulo inferius replicat. 2. Concordat item l. neq. 11. ff. de usufructu, cuius uerba uide paulo inferius d. replicat. 2. duplicat. Concordat item l. si is. 15. in princ. ff. eod. tit. cuius uerba uide infra cap. 5. except. 34. replicat. 2. duplicat. 10. Ait Iuriconsultus: Hoc amplius, nec postliminio reuersus recuperabit per usum

capiam. Quod si ignorem qui sint alieni: neminem ufucapere possum. Secunda replicatio: Nisi usufructum rei tantum sciat alienum, aut rem pignori alij esse obligatam. Hec replicatio approbatur l. si quis. 43. in fin. ff. de acquir. poss. his uerbis: Sed & Pomponius scribit, si sciat uel putet alienum esse usufructum, bona fide per diuinam possessionem capere posse. Idem inquit, etsi emero rem quam sciam pignori obligatam. Tertia replicatio est: Nisi quasi uolente & concedente domino quis rem à non domino sciens comparet. Hec replicatio approbatur exemplis l. si d. in prim. ff. pro derelicto, his uerbis: Si id quod pro derelicto habitus est, possidebas, ego sciens in ea causa esse, abs te emerim, me ufucapturum constat: nec ob stare, quod in bonis tuis non fuerit. nam etsi tibi rem ab uxore donatam sciens emero, quia quasi uolente & concedente domina id faceres, idem iuris est. Quarta replicatio est: Nisi factum sciens, ius ignorauerit possessor. Hec replicatio reprobatur l. iuris. 4. ff. de iuris et facti ignorantia, his uerbis: Iuris ignorantia in ufucapione negatur pro desse, facti uero ignorantia pro desse constat. Concordat l. nunquam. 31. in prim. ff. de ufucap. his uerbis: Nunquam in ufucapionibus iuris error possessori prodest. Et ideo Proculus ait, Si per errorem initio uenditionis tutor pupillo auctor factus sit, uel post longum tempus uenditionis peractum: ufucapipi non posse, quia iuris error sit. Aliud exemplum proponitur l. 2. §. si à pupillo ff. pro emptore, his uerbis: Si à pupillo emero sine tutoris auctoritate, quem puberem esse putem: dicemus ufucapione se qui, ut hic plus sit in re, quam in existimatione. Quod si scias pupillum esse, putes tamen pupillis licere res suas sine tutoris auctoritate administrare, non capies usum: quia iuris error nulli prodest. Aliud exemplum proponitur l. legis iulie. 4. §. cum itaq. C. qui bonis cedere possunt. cuius uerba uide §. lib. 8. cap. 6. que est. 6. reg. 2. Quinta replicatio est: Nisi auctor ignorauerit rem esse alienam. Hec replicatio reprobatur l. 2. §. si eam rem. ff. pro emptore, his uerbis: Si eam rem, quam pro emptore ufucapiebas, sciens tibi mihi alienam esse uendidideris, non capias usum. Exemplum huius est l. qui fundum. 7. §. seruus. ibi: cum peculium. ff. pro emptore. cuius uerba uide infra cap. 6. pro emptore, except. 16. Planè si defunctus bona fide emerit, ufucapitur res, quamuis heres sciat alienam esse. hoc in bonorum possessore, & in fideicommissarijs, quibus ex Trebelliano restituitur hereditas, ceterisque praetorij successoribus obseruandum est. l. 2. §. si defunctus. ff. pro emptore. Nam diuina possessio, quae prodesse coeperat defuncto, & heredi & bonorum possessori continuatur, licet ipse sciat praedium alienum esse. Instit. de ufucap. §. diuina. Si tamen heredi primam possessionem rei, quam defunctus emit, tradita est, scientia ei nocet. Quae distinctio approbatur l.

man et enim. Nisi...
factus, et pignori...
et usufructum...
et pignori...
et usufructum...
et pignori...
et usufructum...

heres. 43. ff. de ufucap. his uerbis: Haeres eius qui bona fide rem emit, usu non capiet, sciens alienam, si modò ipsi possessio tradita sit: continuatio uero non impeditur haereditis scientia. Sexta replicatio est: Nisi filiofamilias emente ac sciente, pater ignoret: uel contra à patre sciente, filius ignoret. Hec replicatio reprobatur d. l. 43. §. fin. ff. de ufucap. his uerbis: Patrem non ufucapiturum quod filius emit, propter suam uel filij scientiam, certum est. Septima replicatio est: Nisi seruo emente ac sciente, dominus ignoret: uel contra domino sciente, seruus ignoret. Hec replicatio in primo quidem casu reprobatur, approbatur uero in secundo. l. 2. §. si seruus. ff. pro emptore, his uerbis: Si seruus meus bona fide emerit peculiari nomine, etsi ego, ubi primum cognoui, sciam alienam esse: processuram ufucapionem, Celsus ait. initium enim possessionis sine uitio fuisse. Sed si eo ipso tempore quod emit, quanquam id bona fide faciat, ego alienam rem esse sciam: usu me non capiturum. Et si quod non bona fide seruus meus emerit, in pacationem libertatis mihi dederit, non ideo me magis ufucapturum: durare enim primam causam possessionis, idè Celsus ait. Concordat d. l. 2. §. si seruus tuus. cuius haec sunt uerba: Si seruus tuus peculiari nomine emat rem, quam scit alienam esse: licet tu ignores alienam esse, tamen usu non capies. Concordat item d. l. 2. §. Celsus, in fine. cuius uerba uide supra except. 8. repl. 1. Concordat item d. l. 2. §. Pomponius, hinc uerbis: Pomponius quoque in his quae nomine domini possideantur, domini potius quam serui uoluntatem spectandam ait: quod si peculiari, tunc mente serui quaerendam. & si seruus mala fide possideat, eamque dominus nactus sit, ut suo nomine possideat, adempto (puta) peculio: dandum est, ut eadem causa sit possessionis, & ideo ufucapio ei non magis procedat. Octaua replicatio est: Nisi initio possessionis ignorauerit. Hec replicatio approbatur l. unica. §. hoc tantummodò. C. de ufucap. transformanda, his uerbis: Quod & in rebus mobilibus obseruandum esse censemus, ut in omnibus iusto titulo possessoris, antecessoris iusta detentio, quam in re habuit, non interrumpatur ex posteriore forsitan alienae rei scientia, licet ex titulo lucratiuo ea coepta est. Concordat l. si de eo. 40. §. seruum tuum. ff. de acquir. possession. his uerbis: Seruum tuum à Titio bona fide emi, & traditum possedi: deinde cum comperissem tuum esse, & ne eum peteres, celare coepi: non ideo magis hoc tempore clam possidere me uideri ait. Nam retrò quoque, si sciens tuum seruum non à domino emerim, & cum clam eum possidere coepissem, postea certiore me fecerim: non ideo desinere me clam possidere.

Publiciana...
lib. 2. cap. 11...
except. 8. repl. 1...

fidere. Concordat item l. iusto. 44. §. etsi. ff. de ufucap. ubi Papinianus: Etsi (ait) possessionis, non contraetus initium, quantum ad ufucapionem pertinet, inspicere placet: nonnunquam tamen euenit, ut non initium praesentis possessionis, sed causam antiquiore traditionis, quae & bonam fidem habuit, inspicimus: ueluti circa partum eius mulieris, quam bona fide quis coeperit possidere, non enim ideo minus capietur usu puer, quod alienam matrem, priusquam eniretur, esse cognouerit. Idem in seruo postliminio reuerso dictum est. Hec Papinianus. Quod autem de seruo postliminio reuerso dicit, spectale est. Nam qui amissa possessione incipit scire rem alienam esse, posteaque eam recuperauerit, et non prodest bona fides prioris possessionis, quod notandum loco duplicationis. quae duplicatio approbatur l. si is. 15. §. si quis bona. ff. de ufucap. his uerbis: Si quis bona fide possidens ante ufucapionem, amissa possessione cognouerit rem esse alienam, & iterum nanciscatur possessionem, non usu capiet: quia initium secundae possessionis uitiosum est. Concordat l. qui fundum. 7. §. qui bona. ff. pro emptore. ubi Iulianus: Qui bona fide (inquit) alienum fundum emerit, & eius possessionem amiserit: deinde eo tempore nactus est possessionem, quo scit alienam rem esse, non capiet longo tempore: quia initium secundae possessionis uitio non carebit. nec dissimilis est ei qui emptiois quidem tempore putat fundum uenditum esse: sed cum traditur, scit alienum esse. Cum enim semel amissa fuerit possessio, initium rursus recuperatae possessionis spectari oportet. Quare si eo tempore redhibeatur homo, quo emptor scit alienum esse, ufucapio non contrahitur: quamuis antequam uederet, in ea causa fuerit ut ufucaperet. Idè iuris est in eo qui de fundo deiectus, possessionem per interdictionem recuperauit, sciens iam alienum esse. Planè duplicatio haec recipit triplicationem hanc: Nisi seruus possessus ab hostibus captus sit, & postliminio redierit. hoc enim casu mala fides secundae possessionis non obstat, ut paulo ante est dictum. Nona replicatio est: Nisi cum possessionis initio sciat rem alienam esse possessor, tempore contractus ignorauerit. Hec replicatio reprobatur d. l. 7. §. qui bona. uerbis paulo superius propositis hinc: Nec dissimilis est ei qui emptiois quidem tempore putat fundum uenditum esse: sed cum traditur, scit alienum esse. Decima replicatio est: Nisi cum contractus tempore sciret, traditionis tempore uel possessionis initio ignoret. Hec replicatio approbatur l. iusto. 44. §. etsi poss. ff. de ufucap. his uerbis: Etsi possessionis, non contraetus initium, quantum ad ufucapionem pertinet, inspicere placet, &c. Vnde Paulus: Si ex testamento (inquit) uel ex stipulatu res de-

bita nobis tradatur, eius temporis existimationem intuentam, quo traditur: quia concessum est stipulari rem etiam quae promissoris non sit. l. si is. 15. §. fin. ff. de ufucap. Planè replicatio haec recipit duplicationem hanc: Nisi res empta sit. Quae duplicatio approbatur l. si ex is. 3. §. diuersitatis. ff. pro soluto, his uerbis: In ceteris causis solutionis tempus inspicitur (nec inter est, cum stipulor, sciam alienum esse, nec ne: sufficit enim, me putare tuum esse, cum soluis) in emptione autem contraetus tempus inspicitur, & quo soluitur: nec potest pro emptore ufucapere qui non emit, nec pro soluto, sicut in ceteris contractibus. Concordat l. 2. in prim. ibi: quare ergo. ff. pro emptore. ubi Paulus: In ceteris contractibus (inquit) sufficit traditionis tempus. Sic denique, si sciens stipuler rem alienam, ufucapiam, si tunc cum tradita est mihi, existimem illius esse. At in emptione & illud tempus inspicitur, quo contrahitur. Igitur & bona fide emitte debet, & possessionem bona fide adeptus esse. Concordat item l. si aliena. 10. in prim. ff. de ufucap. his uerbis: Si aliena res bona fide empta sit, quaeritur ut ufucapio currat, utrum emptiois initium, ut bonam fidem habeat, exigimus, an traditionis? Et obtinuit Sabini & Celsij sententia, traditionis initium spectandum esse. Undecima replicatio haec est: Nisi si mala fidei possessor causam possessionis postea mutauerit. De hac re dicitur §. lib. proximo. cap. 2. in fine. Duodecima replicatio est: Nisi auctore iudice comparauit. Quae replicatio approbatur l. qui auct. 130. ff. de reg. iuris, his uerbis: Qui auctore iudice comparauit, bonae fidei possessor est. Concordat l. non uidetur. 128. §. fin. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. lib. 3. cap. 2. except. 4. Concordat item l. iusto. 44. ff. de adq. poss. his uerbis: Iusto possidet, qui auctore praetors possidet. Vnde Africanus: Si alieni serui nomine (inquit) qui tibi iusta seruitute seruiret, noxali tecum egerim, tuque mihi eum noxae dederis: siue me possidete dominus est uendicet, exceptione doli mali (nisi litis estimationem offerat) eum summonere possunt: siue ipse possideat, Publiciana mihi datur: & aduersus exceptionem, si dominus eius non sum, utilem mihi replicationem doli mali profuturam, & secundum hoc usu quoque me capturum, quamuis sciens alienum possideam. Alioquin si aliter constituatur, futurum ut summa iniquitate bonae fidei possessor adficiatur, si cum ipso iure noxalis actio aduersus eum coeperit, necessitas ei imponatur ut litis estimationem offerat. Ea de qua dicenda sunt, etsi cum ab eo non defendetur, iussu Praetoris eum duxerim: quoniam isto quoque casu iustam causam possidendi habeo. l. generaliter. 28. ff. de nox. lib. actio. Item VIPIANUS ait: Si res legatae sit à testatore, nec

fit unde funeretur, ad eas quoque manus mittere oportet: sed si adita fuerit postea hæreditas, res emptori auferenda non est: quia bonæ fidei possessor est, & dominium habet, qui autore iudice comparauit. *l. at si. 24. §. sed est res. ff. de religiosis.* Decima tertia replicatio est: Nisi putauerit rem mandato domini uenditam esse. *Quæ replicatio approbatur exemplo l. inter. 14. ff. pro emptore, his uerbis:* In testatæ sororis hæreditas obuenerit duobus fratribus: quorum alter absens erat, alter præfens. præfens etiam absentis causam agebat. ex qua hæreditate, suo & fratris sui nomine fundum in solidum uendidit Lucio Titio bona fide ementi. Quæsitum est, cum sciret partem fundi absentis esse, an totum fundum longa possessione ceperit? Respondi: Si credidisset mandatu fratris uenisse, per longum tempus cepisse. *Decima quarta replicatio est:* Nisi procurator mandatu alicuius rem emens, traditam sibi retinuerit, quæ replicatio approbatur *l. pignori. 13. §. fin. ff. de usucap. cuius uerba uide j. cap. 4. except. 26. exemplo 7.*

Hætenus exceptiones quæ sumuntur ex persona possessoris, sunt propositæ: sequuntur nunc quæ sumuntur ex persona eius a quo possidet.

XII. Exceptio: Nisi auctor mala fide possedit, set ens rem alienam esse. Hæc exceptio approbatur *l. uita. 11. C. de acquir. poss. his uerbis:* Vitia possessionum à maioribus contracta perdurant, & successorem auctoris sui culpa comitantur. Huius exceptionis ratio est: quis is qui sciens rem alienam uendit, uel alio modo alienat, furtum eius committit. Rei autem furtiue usucapio non procedit, ut infra dicitur. Unde *imp. iustinianus:* In rebus mobilibus (inquit) non facile procedit, ut bonæ fidei possessoribus usucapio competat. Nā qui sciens alienam rem uendiderit, uel alia ex causa tradiderit, furtum eius committit. *Instit. de usucap. §. furtina, in fine.* Concordat *l. 1. C. de usucap. pro empt. his uerbis:* Mancipia tua si ab eis distracta sunt, qui ius uendendi non habuerunt, uindicare ea potes. Nec enim usucapi ab emptoribus potuerunt, cum illicita uenditione furtum contractum sit. Concordat item *l. sciens. 7. C. eod. tit. his uerbis:* Sciens seruum alienum contra domini uoluntatem uenundans, furtum committit. quod rei uitium, priusquam ad dominum eius reuertatur possessio, nō permittit usucapionem fieri, licet bona fide possideatur. Concordat item *l. 2. C. de usucap. pro donato, his uerbis:* Donantem ancillam alienam nihil domino deminuere, non est ambigui iuris: furtum etiam contrahere citra uoluntatem domini contrastantem, ut eius rei nec usucapio possit procedere. Planè propositæ exceptionis replicatio hæc est: Nisi res soli sit, non mobilis, tunc enim mala fides auctoris possessori non nocet, quæ replicatio

colligi potest ex uerbis *imp. iustiani paulo superius* propositis hisce: In rebus mobilibus non facile procedit, ut bonæ fidei possessoribus usucapio competat, &c. Ergo in rebus immobilibus scientia auctoris possessori non nocet. Cui concordant ea quæ habentur *j. cap. prox. except. 21. repl. 7. Sed concordat l. an uitium. 5. in prin. ff. de diuersis temp. præscript. his uerbis:* An uitium auctoris, uel donatoris, eiusque qui mihi rem legauit, mihi noceat, si forte auctor meus iustum initium possidendi non habuit, uidentum est? Et puto. neque nocere, neque prodesse. nam denique & usucapere possum, quod auctor meus usucapere non potuit. Concordat item *l. qui fundum. 7. §. procurator. ff. pro emptore. cuius uerba uide j. cap. 6. pro emptore, except. 15.* Huius replicationis duplicatio prima hæc est: Nisi possessor hæreditario iure successerit auctori uitioso, quæ duplicatio approbatur *l. cum hæres. 11. ff. de diuersis temp. præscript. his uerbis:* Cum hæres in omne ius defuncti succedit, ignorantia sua defuncti uitia non excludit: ueluti cum sciens alienum, uel precarium possedit. Quamuis enim precarium hæredem ignorantem non teneat, nec interdicto recte conueniatur: tamen ulcupere non poterit, quod defunctus non potuit. Idem iuris est, cum de longa possessione queritur. nec enim rectè defendetur, cum exordium rei bonæ fidei ratio non tueatur. Concordat *inst. de usucap. §. diuina, ubi: quod si ille, his uerbis:* Diutina possessio, quæ prodesse ceperat defuncto, & hæredem & bonorum possessori continuatur, licet ipse sciat prædium alienum esse. Quod si ille initium iustum non habuit: hæredi & bonorum possessori, licet ignorantem, possessio non prodest. Concordat item *l. sequitur. 4. §. hæres. ff. de usucapionibus. cuius uerba uide j. except. 23. casu 5. Concordat item l. si mala. 3. C. communia de usucap. his uerbis:* Si mala fide seruum tuum sciens Antiochus tenuit: intentionem tuam contra successorem eius, licet bona fide possidet, propter initij uitium usucapio non absumpsit. Propositæ duplicationis triplicatio hæc est: Nisi hæres ex re à defuncto mala fide possessa fructus, partum uel foetum bona fide perceperit. Hæc enim usucapere hæres poterit, quamuis ipsam rem non possit. quæ triplicatio approbatur *d. l. 4. §. fructus. ff. de usucapionibus, his uerbis:* Fructus & partus ancillarum, & foetus pecorum (si defuncti non fuerint) usucapi possunt. Planè iam dicta triplicationis quadruplicatio hæc est: Nisi ipsa res furtiua sit. tunc enim, quamuis ex ea hæres fructus uel partum bona fide perceperit, non tamen eos usucapit. quæ quadruplicatio approbatur *d. l. 4. §. hæres. cuius uerba (ut dixi) uide infra except. 23. casu 5.* Altera propositæ replicationis duplicatio hæc est: Nisi bonæ fidei possessor accessione sui auctoris uitiose uelit uti. hæc enim accessio illi denegatur, per ea quæ

ea quæ habentur infra except. 34. replicat. 2. duplic. 3. Tertia duplicatio est: Nisi dominus ignorauit rem suam esse, tamque fuisse alienatam. hoc enim casu mala fides auctoris bonæ fidei possessori nocet. quæ duplicatio approbatur *Novell. c. 119. §. ultra hæc, his uerbis:* Sancimus, ut si quis mala fide res possidens, aut per uenditionem, aut per donationem, aut aliter eas alienet: alius autem, qui eas res ad se pertinere putet, sciens prudensque intra decem annos inter præsentem, & uiginti inter absentes secundum leges emptorem, aut qui donationem acceptauit, aut in quem alio quocumque modo res translata fuerint, testatō non conueniat: is qui huiusmodi res adeptus fuerit, firmiter eas obtineat, post decennium uidelicet inter præsentem, inter absentes uero uicennij decursum. Ceterum si uerus rerum dominus ignoret simul quod eas res ad ipsum pertineant, simul quod alienatio intercesserit, uidebimus, ut non aliter quam tricennij prescriptione excludatur: eo qui res hoc modo possidet, dicere nequeunte, quod ipse bona fide possideat, quando à malæ fidei possessore hæcce perceperit. *Quarta duplicatio est:* Nisi res immobilis ab auctore uel alio ui fuerit possessa. tunc enim nocet bonæ fidei possessori. de qua re uide *j. except. 21.* Plures huius generis exceptiones uide *j. cap. 6. pro emptore.*

Sequitur tertium exceptionum genus aduersus usucapionem, earum uidelicet quæ sumuntur ex persona eius per quem possidetur.

XIII. Exceptio: Nisi per alium possideat. Hæc exceptio ipso iure reprobatu *l. qui fundum. 7. §. fin. ff. pro emptore. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 1. reg. 6. in prin. Concordat l. 1. C. de acquir. poss. cuius uerba uide paulo superius except. 8. repl. 1. dupl. 1. Concordat inst. per quas personas cuique acquir. §. non solum, in fine. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 2. reg. 3. except. 3. Concordat isdem serè uerbis *l. adquiruntur. 10. §. non solum. ff. de acquir. rer. dom. Concordat item l. Labeo. 8. ff. de usucap. cuius uerba uide §. except. 8. repl. 1. Plane admittitur exceptio proposita, si quis per se usucapere non possit. hic enim nec per alium poterit usucapere. quæ distinctio approbatur *d. l. 8. in fine, his uerbis:* Eum qui suo nomine nihil usucapere potest, ne per seruum quidem posse, *Pedius* scribit. Alias propositi generis exceptiones uide *j. lib. prox. cap. 3.***

DE EXCEPTIONIBVS QUAE SUMUNTUR EX RE QUAE POSSIDETUR. Cap. III.

Quartum exceptionum genus sequitur, earum scilicet quæ sumuntur ex re possessa.

XIII. Exceptio: Nisi res talis sit, ut usucapi non possit. Hæc exceptio approbatur *inst. de usucap. §. non uisum, his uerbis:* Nouissimè scien-

dum est, rem talem esse debere, ut in se non habeat uitium, ut à bonæ fidei emptore usucapi possit, uel qui ex alia iusta causa possidet. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi uitium rei sit purgatum. quæ replicatio approbatur *l. ubi lex. 24. §. fin. ff. de usucap. his uerbis:* Interdum, etiam si non fuerit inchoata usucapio à defuncto, procedit hæredi eius: ueluti si uitium quod obstat, non ex persona, sed ex re, purgatum fuerit: ut puta si fisci res esse defuerit, aut furtiua, aut ui possessa. *Species propositæ exceptionis sunt exceptiones proximè sequentes.*

XV. Exceptio: Nisi res sacra, sancta, religiosa uel publica, uel liber homo possideatur. Hæc exceptio approbatur *inst. de usucap. §. sed aliquando, his uerbis:* Sed aliquando, etiam si maxime quis bonæ fide rem possiderit, non tamen illi usucapio ullo tempore procedit: ueluti si quis liberum hominem, uel rem sacram, uel religiosam, uel seruum fugitiuum possideat. Concordat *l. usucap. 9. ff. de usucap. ubi Caius iuriconsultus:* Usucapionem (inquit) recipiunt maxime res corporales, exceptis rebus sacris, sanctis, publicis, populi Romani, ciuitatū, item liberis hominibus. Concordat item *l. præscriptio. 5. C. de operibus publicis. cuius uerba uide §. lib. 12. cap. 11. reg. 3. Item concordat l. 2. C. ne rei dominica uel templorum, &c. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 8. reg. 7. except. 1. Concordat item l. præscriptio. 45. in prin. ff. de usucap. his uerbis:* Præscriptio longæ possessionis ad obtinenda loca iure gentium publica concedi non solet. Quod ita procedit, si quis ædificio funditus diruto, quod in littore deposuerat, aut dereliquerat: ædificio alterius postea eodem loco extructo, occupanti datam exceptionem opponat: uel si quis, quod in fluminis publici diuerticulo solus pluribus annis piscatus sit, alterum eodem iure prohibeat. Planè quod hic dicitur de diuerticulo fluminis publici, ei contradicit *l. si quisquam. 7. ff. de diuersis et temp. præscript. his uerbis:* Si quisquam in fluminis publici diuerticulo solus pluribus annis piscatus sit, alterum eodem iure uti prohibet.

XVI. Exceptio: Nisi res fisci uel imperatoris possideatur. Hæc exceptio approbatur *inst. de usucap. §. res fisci, his uerbis:* Res fisci nostri usucapi non potest. Concordat *l. 2. C. communia de usucap. his uerbis:* Iam pridem quidem mancipium, de quo supplicas, comparasse te dicis, sed si cogitaueris rem fisci mei usucapi non posse, respondere te actionibus fisci mei intelligis, nec aliàs posse rei proprietatem obtinere, quam si non ex ancilla fiscali natum fuisse constiterit. Concordat item *l. 1. C. ne rei dominica uel templ. his uerbis:* Sæpenumero præceptum est, ut serui atque liberi, coloni que præterea rei nostræ, nec non etiam

eorum soboles ac nepotes, quicumque de nostris possessionibus recessissent, ac se ad diuersa militiæ genera contulissent: cingulo in quo obreplerant fraudulentè exuti, si ad aliquas fortasse transcenderint dignitates, omni temporis definitione submota, nostro patrimonio reddantur. *Concordat l. 2. C. eod. tit. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 8. reg. 7. except. 1. Item concordat l. 3. C. eod. tit. his uerbis:* Si qua unquam loca, ad sacrum dominium pertinentia, cuiuslibet temeritas occupauerit: secundam ueteris census fidem in sua iura retrahantur. Rescripta igitur obreptionibus impetrata cum præscriptione longi temporis & noui census præiudicio submouebit authoritas tua, atque ita omnia suo corpori quæ sunt auulsa, restituet. Neq; enim incubatio diuturna, aut nouella professio proprietatis nostræ priuilegium abolere poterit. *Concordat deniq; l. 2. C. de fundis & saltibus rei Tamiacæ, his uerbis:* Si qua loca ad sacrum tameum pertinentia cuiuslibet temeritas occupauerit, secundum ueteris census fidem in sua iura retrahantur: rescriptis per obreptionem impetratis, & præscriptione longi temporis, & noui census præiudicij in hac causa submouendis. Neq; enim aut precatio colorata, aut incubatio diuturna, aut nouella professio proprietatis nostræ priuilegium abolere potuerunt. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi quis bona uacantia, fisco nondum nunciata, occupet bona fide. quæ replicatio approbatur l. quamuis. 18. ff. de usucap. his uerbis: Quamuis aduersus fisco usucapio non procedat: si tamen ex bonis uacantibus, nondum tamen fisco nunciatis, emptor prædij ex ipsidem bonis extiterit, rectè diuina possessione capiet, idque constitutum est. *Concordat Inst. de usucap. §. res fisci, his uerbis:* Res fisci nostri usucapi non potest. Sed *Papinianus scripsit, bonis uacantibus fisco nondum nunciatis, bonæ fidei emptorem traditam sibi rem ex his bonis usucapere posse: & ita diuus Pius, & diui Seuerus & Antoninus rescripserunt. Secunda replicatio est: Nisi res fisci esse desierit. Hæc replicatio approbatur l. ubi lex. 24. §. fin. ff. de usucap. cuius uerba uide §. except. 14. Tertia replicationis loco notandum, quod quadraginta annis in hisce rebus prescribitur. quæ replicatio seu prescriptio approbatur l. iubemus. 14. C. de fundis patrimonialibus, lib. 1. cuius uerba uide alibi in iure emphyteutico.*

XVI. Exceptio: Nisi res sit prouincialis soli. Hæc exceptio iure quidem antiquo approbatur, reprobatur uerò iure nouo, *Institut. de usucap. in princip. cuius uerba uide supra cap. 1. in princip. Concordat l. unica. C. de usucap. transfor. cuius uerba uide d. cap. 1. in prin.*

XVII. Exceptio: Nisi res sit soli. Hæc exceptio

reprobatur l. rescriptis. 9. ff. de diuersis & temp. prescript. his uerbis: Rescriptis quibusdam diui Magni Antonini cauetur, ut in rebus soli locus sit præscriptioni diutiniæ possessionis.

XIX. Exceptio: Nisi res sit incorporalis. Hæc exceptio approbatur l. seruus. 43. §. incorporales. ff. de acquir. rer. dom. his uerbis: Incorporales res traditionem & usucapionem non recipere, manifestum est. Ratio huius exceptionis est, quia res incorporales possideri non possunt. l. sequitur. 4. §. si uiam, in fine. ff. de usucap. *Concordat l. usucapionem. 9. ff. de usucap. cuius uerba uide §. except. 15. Proinde Vlpianus: Hoc iure utimur (inquit) ut seruitutes per se nunquam longo tempore usucapi possint, cum ædificijs possint. l. si aliena. 10. §. hoc iure. ff. de usucap. De quare uide infra lib. 25. cap. 2. causa 5. Planè libertatem seruitutum usucapi posse, uerius est. Itaq; si, cum tibi seruitutum deberem, ne mihi puta liceret altius ædificare, & per statutum tempus altius ædificatum habuero, sublata erit seruitus. d. l. 4. §. fin. ff. de usucap. De qua re uide d. lib. 25. cap. 3. causa 10.*

XX. Exceptio: Nisi res quæ possidetur, ab sit. Hæc exceptio reprobatur l. cum in. 12. §. de reb. C. de prescript. longi temp. his uerbis: De rebus, de quibus dubitatio est, nulla erit differentia, siue in eadem prouincia sint, siue in uicina, uel trans mare positæ, uel longo spacio separatæ.

XXI. Exceptio: Nisi res quæ possidetur, furtiua sit, uel ui possessa. Hæc exceptio approbatur *Inst. de usucap. §. furtiua, his uerbis:* Furtiua quoque res, & quæ ui possessæ sunt, nec si prædicto longo tempore bona fide possessæ fuerint, usucapi possunt, nam furtiuarum rerum lex **XXII.** Tabularum & lex Attilia inhihent usucapionem, ui possessarum lex Iulia & Plautia. Quod autem dictum est, furtiuarum & ui possessarum rerum usucapionem per leges prohibitam esse, non eò pertinet, ut ne ipse fur, qui tunc per uim possidet, usucapere possit (nam his alia ratione usucapio non competit, quia scilicet mala fide possidet:) sed ne ullus alius, quamuis ab his bona fide emerit, uel ex alia causa acceperit, usucapiendi ius habeat. *Concordat l. si quid. 4. in prin. ff. pro soluto. cuius uerba uide §. repl. 1. dupl. 6. tripl. 1. Concordat item l. ult. ff. ui bonorum raptorum, his uerbis:* Quod ui possessum raptum uel sit, antequam in potestatem domini, hæredis uel eius perueniat, usucapi lex uetat. *Concordat ite l. 1. & l. sciens. 7. C. de usucap. pro emptore. cuius utriusq; legis uerba uide §. cap. prox. except. 11. in princip. Concordat item l. si abducta. 10. C. de furtis. Item concordat l. 2. C. de usucap. pro donato. cuius uerba uide d. except. 12. in prin. Planè huius exceptionis plures sunt replicationes. Prima replicatio est: Nisi filius patris, uel seruus domini res surripuerit. Hæc replicatio repro-*

reprobatur *Inst. de furtis. §. hi qui in, his uerbis:* Hi qui in parentum uel dominorum potestate sunt, si rem eis subripiunt, furtum quidem faciunt, & res in furtiuam causam cadit, nec ob id ab ullo usucapi potest, antequam in domini potestatem reuertatur, &c. *Planè si seruus insciente domino rem peculiarem uendisset, emptor usucapere potest. l. si seruus. 34. ff. de usucap. Sed est seruus rem peculiarem furandi animo amouet, quamdiu eam retinet, non est furtiuus. l. interdum. 58. §. si res. uerf. cum autem. ff. de furtis, his uerbis:* Cum seruus rem suam peculiarem furandi consilio amouet, &c. Secunda replicatio est: Nisi uxor mariti rem surripuerit. Hæc replicatio reprobatur l. rerum. 29. ff. rerum amotarum, his uerbis: Nam ueritate furtum sit, etsi lenius coercetur mulier: quare nec à bonæ fidei possessore ita res amotæ usucapiuntur. Tertia replicatio est: Nisi debitor pignus surripuerit. Hæc replicatio approbatur l. sequitur. 4. §. si rem. ff. de usucap. his uerbis: Si rem pignori datam debitor surripuerit & uendiderit, usucapi eam posse, *Cassius scribit: quia in potestatem domini uidetur peruenisse, qui pignori dederit. quamuis cum eo furti agi potest: quod puto rectius dici. Concordat l. si rem. 5. ff. pro emptore, his uerbis:* Si rem quam tibi pignori tui, subripueris, eamq; distraxero: de usucapione dubitatum est. Et uerius est, utiliter cedere debitor usucapionis. *Contradicit l. cum sit. 6. C. de usucap. pro emptore, his uerbis:* Cum sit probatū, rem pignori fuisse obligatam, & postea à debitore distractam: palam est, non potuisse eam quasi furtiuam usucapi. *Contradicit item l. ult. ff. pro soluto. cuius uerba uide §. repl. 1. dupl. 6. tripl. 1. Quarta replicatio: Nisi dominus bonæ fidei possessori uel fructuario rem suam surripuerit. Hæc replicatio approbatur l. cum es. 10. §. fin. ff. de furtis, his uerbis: Si bona fide rem meam emeris, eamque ego surripuero: uel etiam tuus usufructus sit, & eam contrectauero: tenebor tibi furti actione, etiam si dominus rei sim. Sed his casibus usucapio quasi furtiua rei non impeditur: quoniam etsi alius surripiat, & in meam potestatem reuersa res fuerit, usucapietur. Quinta replicatio est: Nisi tutor rem pupilli surripuerit. Hæc replicatio reprobatur l. qui fundum. 7. §. si tutor. ff. pro emptore, his uerbis: Si tutor rem pupilli sui surripuerit & uendiderit, usucapio non contingit, priusquam res in potestatem pupilli redeat. Nam tutor in re pupilli tunc domini loco habetur, cum tutelam administrat, non cum pupillum expoliat. Sexta replicatio est: Nisi quis sine dolo malo, & non furandi animo rem alienam uendiderit. Hæc replicatio approbatur l. potest. 16. cum l. sequente. ff. de usucap. his uerbis: Potest pluribus modis accideri, ut quis rem alienam aliquo errore deceptus, tanquam suam uendat fortè, aut donet; & ob*

id à bonæ fidei possessore res usucapi possit. Veluti si hæres rem defuncto commodatam aut locatam, uel apud eum depositam, existimans hæreditariam esse, alienauerit. Item si quis aliqua existimatione deceptus, crediderit ad se hæreditatem pertinere, quæ ad eum non pertineat, & rem hæreditariam alienauerit: aut si is ad quem usufructus ancillæ pertinet, partem existimans suam esse (quia & cætus pecorum ad fructuarium pertinet) alienauerit, furtum non committit: furtum enim sine affectu furandi non committitur. *Concordat istam propè uerbis Inst. de usucap. §. sed tamen id. Septima replicatio est: Nisi quis sine ui fundi alieni possessionem sit nactus. Hæc replicatio approbatur l. furtum. 37. cum l. sequente. ff. de usucap. his uerbis: Fundi quoq; alieni potest aliquis sine ui hancisci possessionem, quæ uel ex negligentia domini uacet, uel quia dominus sine successore decesserit, uel longo tempore abfuerit. Quare ipse quidem non potest usucapere: quia intelligit alienum se possidere, & ob id mala fide possidet. Sed si alij bona fide accipienti tradiderit, poterit usucapere: quia nec ui possessum, nec furtiuum possidet. Abolita est enim quorundam ueterum sententia, existimantium etiam fundi loci tunc furtum fieri: *Concordat Inst. de usucap. §. quod autem ad eas res, his uerbis: Quod ad eas res, quæ solo continentur, expedit, ius ita procedit, ut si quis loci uacantis possessionem propter absentiam aut negligentiam domini, aut quia sine successore decesserit, sine ui hanciscatur: quamuis ipse mala fide possideat (quia intelligit se alienum fundum occupasse) tamen si alij bona fide accipienti tradiderit, poterit ei longa possessione res adquiri: quia neq; furtiuum, neq; ui possessum acceperit. Abolita est enim quorundam ueterum sententia, existimantium etiam fundi loci tunc furtum fieri. Et eorum utilitati, qui res soli possident, principalibus constitutionibus prospicitur, ne cui longa & indubitata possessio debeat auferri. Huius replicationis duplicatio hæc esse uidetur: Nisi postea dominum uenientem accedere prohibuerit: Quæ tamen duplicatio reprobatur l. sequitur. 4. §. item si occupaueris. ff. de usucap. his uerbis: Si occupaueris uacantem possessionem, deinde uenientem dominum prohibueris; non uideberis ui possessisse: Sed & alia duplicatio uidetur esse, hæc scilicet: Nisi cum alius antea dominum ui de possessione deieisset, alius postea uacantem possessionem occupauerit, quæ tamen duplicatio itidem reprobatur d. l. 4. §. si tu ui me. ff. de usucap. his uerbis: Si tu ui me expuleris de fundi possessione, nec apprehenderis possessionem, sed Titius in uacantem possessionem intrauerit: poterit longo tempore**

mitur. Vnde hoc casu postliminio reuerso, citra beneficium actionis rescissoriae, directa permanet integra uindictio. *Proposita exceptionis exemplum primum proponitur l. pignori. 13. in prim. ff. de usucapionib. his uerbis: Pignori rem acceptam usu non capimus: quia pro alieno possidemus. Alterum exemplum proponitur in re precario accepta et conducta, l. 2. C. de prescript. 30. annor. his uerbis: Male agitur cum dominis praediorum, si tanta precario possidentibus prerogativa defertur, ut eos post quadraginta annorum spacia, qualibet ratione decursa, inquietare non liceat: cum lex Constantianiana iubeat ab his possessoribus initium non requiri, qui sibi potius, quam alteri possederunt: eos autem possessores non conuenit appellari, qui ita tenent, ut ob hoc ipsum debeant praestare solitam mercedem. Nemo igitur qui ad possessionem conductor accedit, diu alienas retinendo res ius sibi proprietatis usurpet: ne cogatur domini aut amittere quod locauerunt, aut conductores utiles sibi fortassis excludere, aut annis omnibus super dominio suo publice protestari. Concordat l. cum heres. 11. ff. de diuersis temp. prescript. cuius uerba uide §. cap. 2. except. 12. repl. 1. dupl. 1. Concordat item l. 1. C. communia de usucap. his uerbis: Qui ex conducto possidet, quamuis corporaliter teneat, non tamen sibi, sed domino rei creditur possidere. Neque enim colono uel conductori praediorum longae possessionis praescriptio adquiritur. Concordat item l. 1. C. in quibus causis cessat longi tempor. prescriptio, his uerbis: Si is cui colendum fundum dedisti, post instrumenta, quibus dominium ad te pertinere probari potest, per noueram tuam subtraxit: hoc solo praescriptione temporis defendi non potest. Concordat item l. cum notissimi. 7. §. fin. C. de prescript. 30. annorum, his uerbis: Nulla danda licentia, uel ei qui iure emphyteutico rem aliquam per quadraginta, uel per quoscunq; alios annos detinuerit, dicendum ex tranfacto tempore dominium sibi in iisdem rebus quaesitum esse, cum in eodem statu semper manere datas iure emphyteutico res oporteat: uel conductori seu procuratori rerum alienarum dicendi ex quocunq; temporum curriculo non debere se domino uolenti post completa conductionis temporis possessionem recipere, eandem reddere. Tertium proposita exceptionis exemplum est: Si quis iure emphyteutico rem aliquam possederit, nam nec hic directum eius dominium usucapit. quod exemplum approbatur uerbis iam propostis his: Nulla danda licentia, uel ei qui iure emphyteutico, &c. Planè qui rem aliquam ex conducto per quadraginta annos possedit, certa annua pensione praestita emphyteuticè praesumitur. Ideoq; ex titulo etiam conductionis*

nis res praescribitur quadraginta annis, non tamè quoad dominium, sed quoad praesumptionem emphyteuticam. quod replicationis loco contra praecedens proximum exemplum notandum. quae replicatio approbatur l. ult. C. de fundis patrimonialibus. item glossa in l. 2. in uerbo Repellere, in fine. C. de iure emphyteutico. de qua re alio loco. Quartum proposita exceptionis exemplum est in re usufructus nomine possessa: quod proponitur l. neq; 8. C. de usufructu, his uerbis: Neq; usufructuarium ad obtinendam proprietatem rerum quarum usum fructum habet, neque successores eius ulla temporis ex ea causa tenentes praescriptio munit. Concordat l. adquiruntur. 10. §. fin. ff. de adquir. rer. domin. his uerbis: Usufructuarium usufructu seruum non potest, primum quidem quia non possidet, sed habet ius utendi fruendi: deinde quoniam scit seruum alienum esse. Concordat iisdem uerbis instit. per quas personas esse, adquir. §. usufructuarium. Quintum exemplum in re commodata proponitur l. rei com. 8. cum lege sequente ff. commodati, his uerbis: Rei commodatae & proprietatem & possessionem retinemus. Nemo enim commodando rem facit eius cui commodat. Concordat l. 2. §. quod uulgo ff. pro herede. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 2. in fine. Sextum exemplum est in re deposita. quod proponitur d. §. quod uulgo. Cui concordat l. licet. 17. §. fin. ff. depositi. cuius uerba uide alibi. Septimum exemplum est in re procuratorio nomine possessa: quod proponitur l. cum notissimi. 7. §. fin. ff. de prescript. 30. uel 40. annor. cuius uerba uide paulo superius exemplo 2. Planè huius exempli replicatio haec est: Nisi quis alterius mandatu rem emens, traditam sibi retinuerit. hic enim eam rem usucapit, quamuis mandati iudicio eo nomine teneatur. quae replicatio approbatur l. pignori. 13. §. fin. ff. de usucap. his uerbis: Si mandauero tibi ut fundum emas, & ex ea causa traditus est tibi, diutina possessione capis: quamuis possideri non pro tuo possidere, cum nihil interfit, quod mandati iudicio tenearis.

XXVII. Exceptio: Nisi rem ui uel furto sit adeptus possessor. Haec exceptio species est exceptionis praecedentis, et approbatur l. nullo. 24. C. de rei uendic. his uerbis: Nullo iusto praecedente titulo possidentes ratio iuris quaerere dominium prohibet. Idcirco cum etiam usucapio cesset, intentio dominij nunquam absumitur. Concordat instit. de usucap. §. furtiuè. ibi: quod autem dictum. cuius uerba uide §. cap. prox. except. 21. in princ. Concordat item l. improba. 7. C. de adqui. posses. his uerbis: Improbata possessio firmum titulum possidendi praestare nullum potest. Vnde ingredientem in uacuum possessionem alieni fundi, non consentiente domino uel auctore, qui eius rei concedendae potestatem habuit, causam iustam possessionis adipisci non potuisse, certum est. Sed et plures leges concordantes uide §. cap. 2. except. 11. in princ.

Huius

Huius exceptionis replicatio uidetur esse talis: Nisi res possessori fuerit debita. quae tamen replicatio reprobatur l. si ex. 5. ff. de adq. posses. his uerbis: Si ex stipulatione tibi Stichum debeam, & non tradam eum, tu autem nactus fueris possessionem: praedo es. eaquè si uendi dero, nec tradidero rem, si non uoluntate mea nactus sis possessionem: non pro emptore possides, sed praedo es.

XXVIII. Exceptio: Nisi causa falsa sit, uel nulla praeserit possessionem. Haec exceptio approbatur l. Celsus. 27. ff. de usucap. his uerbis: Celsus lib. 34. ad Sabinum, errare eos ait, qui existimarent, cuius rei quisque bona fide adeptus sit possessionem, pro suo usucapere eum posse: & nihil referre, emerit nec ne, an ei donatum sit nec ne, si modò emptum uel donatum sibi existimauerit: quia neque pro legato, neque pro donato, neque pro dote usucapio ualet, si nulla donatio, nulla dos, nullumq; legatum sit. Idem & in litis estimatione placet, ut nisi uerè quis litis estimatione subierit, usucapere non possit. Concordat instit. de usucap. §. error, his uerbis: Error falsae causae usucapionem non parit: ueluti si quis, cum non emerit, emisse se existimans, possiderat: uel cum ei donatum non fuerit, quasi ex donatione possideat. Concordat itè l. 2. in prim. ff. pro emptore, his uerbis: Pro emptore possidet, qui reuera emit: nec sufficit tantum in opinione esse eum, ut putet se pro emptore possidere, sed etiam debet subesse causa emptiois. Concordat item d. l. 2. §. eius bona. ff. pro emptore. cuius uerba uide supra capite 1. quae 4. regul. 4. Concordat item l. 1. in princip. ff. pro donato, his uerbis: Pro donato usucapit, cui donationis causa res tradita est: nec sufficit opinari, sed & donatum esse oportet. Concordat item l. nemo. 6. ff. pro derelicto, his uerbis: Nemo potest pro derelicto usucapere, qui falsò existimauerit rem pro derelicto habitam. Concordat item l. ult. C. in quibus causis cessat longi temp. prescript. his uerbis: Si puerum non pro derelicto, &c. Concordat item l. 2. cum lege sequente ff. pro legato, his uerbis: Si possideam aliquam rem, quam putabam mihi legatam, cum non esset: pro legato non usucapiam, non magis quam si quis emprum existimet, quod non emerit. Concordat item l. irritam. 3. C. de usuc. pro donato, his uerbis: Irritam facere donationem perfectam nemini licet: utq; hoc uerum est, sic error falsae causae ratione bona fidei non defenditur. quod & in dominio per usucapionem quaerendo seruatur. Concordat item l. usucapio. 4. C. de usucap. pro herede, his uerbis: Usucapio non praecedente uero titulo procedere non potest, neq; prodesse neq; tenenti, neque haeredi eius potest: nec obtentu uelut ex hereditate, quod alienum

fuit, domini intentio ullo temporis longi spacio absumitur. Concordat item l. diutina. 4. C. de prescript. longi temporis, his uerbis: Diutina possessio, tantum iure successiois sine iusto titulo obtenta, prodesse ad praescriptionem hac sola ratione non potest. Concordat item l. nullo. 24. C. de rei uendic. cuius uerba uide paulo superius except. prox. Concordat itè l. ex initio. 18. C. ad l. Cornel. de falsis, his uerbis: Ex initio falsi commisi, iusta possessio non paratur. Vnde contra eos quos de dominio fundi tecum contendere proponis, accusationem instituere potes. Concordat item l. 2. §. cum Stichum. ff. pro emptore. ubi Paulus: Cum Stichum emissem, (inquit) Dama mihi per ignorantiam traditus est. Priscus ait, usu me eum non capturum: quia id quod emptum non sit, pro emptore usucapi non possit. Huius exceptionis replicatio prima haec est: Nisi iustam erroris causam possessor habuerit. Haec replicatio approbatur simul et declaratur l. quod uulgo. u. ff. pro emptore, his uerbis: Quod uulgo traditum est, eum qui existimat se quid emisisse, nec emerit, non posse pro emptore usucapere: haecenus uerum esse ait, si nullam iustam causam eius erroris emptor habeat. Nam si forte seruus uel procurator, cui emendam rem madasset, persuaserit ei se emisisse, atque ita tradiderit: magis esse, ut usucapio sequatur. Concordat l. usucapio. 5. ff. pro suo. ubi Neratius: Id quod quis, cum suum esse existimaret, possederit, usucapiet (inquit) etiam si falsa fuerit eius existimatio: quod ita tamè interpretandum est, ut probabilis error possidentis usucapioni non obstet. Veluti si ob id aliquid possideam, quod seruus meus, ut eum cuius in locum hereditario iure successissem, emisit id falsò existimem: quia in alieni facti ignorantia tolerabilis error est. Concordat itè l. si ancilla. 4. §. penult. ff. pro suo, his uerbis: Si pater cum filijs bona quae habebat partitus sit, & ex ea causa post mortem patris ea teneant, quod inter eos conuenit, ut ea diuisio rata esset: usucapio his procedet, pro suo in his rebus, quae alienae in bonis patris inueniuntur. Secunda replicatio est: Nisi dominus rei possessori tanquam aduocatus in iudicio adfuerit. Haec replicatio reprobatur l. nec petentis. 5. C. de prescript. longi temp. his uerbis: Nec petentis dominium ab eo, cui petentis solus error causam possessionis sine uero titulo praestitit, silentij longi temporis praescriptione depelli, iuris euidetissimi est. Tertia replicatio est: Nisi tanquam debitum nobis ab aliquo sit traditum ac solutum. Haec replicatio approbatur l. hominè. 3. ff. pro suo, his uerbis: Hominem quem ex stipulatione te mihi debere falsò existimabas, tradidisti mihi. si scissem nihil mihi deberi, usu eum non capiam: quod si nescio, uerius est ut usucapiam: quia ipsa traditio ex causa, quam uerè esse existimo, sufficit ad efficiendum,

HH 4. cendum,

ciendum, ut id quod mihi traditum est, pro meo possideat. & ita Neratius scripsit, id quod uerum puto. Concordat l. si ancilla. 4. §. fin. ff. pro suo, his uerbis: Quod legatum non sit, ab hære de tamen perperam traditum sit, placet à lo gatatio usucapit: quia pro suo possidet. Huius replicationis duplicatio prima hæc est: Nisi is cui traditur, sciat sibi non deberi. Quæ duplicatio approbatur uerbis paulo superius positus bisce: Si scilicet nihil mihi deberi, usu eum non capiam. Concordat l. si exist. 3. in prin. ff. pro soluto, ubi Paulus: Si existimans me debere tibi (inquit) tradam, ita demum usucapio sequitur, si & tu putes debitum esse. Altera duplicatio est: Nisi ex causa uenditi quis putans se teneri, tradat. Quæ duplicatio approbatur d. l. 3. ff. pro soluto, his uerbis: Aliud est, si putem me ex causa uenditi teneri, & ideo tradam. hic enim, nisi præcedat emptio, pro emptore usucapio locum non habet. Diuerfitatis causa in illo est, quod in cæteris 20 causis solutionis tempus inspicitur: neque interest, cum stipuler, sciam alienum esse, necne. sufficit enim me putare tuum esse, eum solutis. In emptore autem & contra eius tempus inspicitur, & quo soluitur: nec potest pro emptore usucapere qui non emit, nec pro soluto, sicut in cæteris contractibus. Concordat l. 2. in prin. ff. pro emptore, ubi Paulus: Pro emptore possidet (inquit) qui reuera emit: nec sufficit tantum in ea opinione esse eum, ut putet se pro emptore possidere, sed etiam debet subesse causa emptionis. Si tamé existimans me debere tibi ignoranti tradam, usucapies. Quare ergo, et si putes me uendidisse, & tradam, non capies usu: scilicet quia in cæteris contractibus sufficit traditionis tempus. Sic denique, si sciens stipuler rem alienam, usucapiam, si tunc cum tradita est mihi, existimem illius esse. At in emptione & illud tempus inspicitur, quo con- 40 trahitur. Tertia duplicatio est: Nisi cum heres existimans alii sibi heredem, res hereditarias ei parte tradidit. Quæ duplicatio approbatur l. cum solus. 29. ff. de usucap. de qua uide §. cap. 6. pro herede, in fine. Hæc de tertia replicatione. Quarta replicatio est: Nisi alia ista causa subit, quam possessor putauit. Hæc replicatio approbatur exemplo l. nunquam. 31. §. fin. ff. de usucapionibus, cuius uerba cum concordantibus uide §. cap. 2. except. 9.

XXIX. Exceptio: Nisi causa possessionis lucratiua sit. Hæc exceptio reprobat l. super. 11. C. de præscript. longi temp. his uerbis: Super longi temporis præscriptione, quæ ex decem uel uiginti annis introducitur, perspicuo iure sancimus, ut siue ex donatione, siue ex alia lucratua causa bona fide quis per decem uel uiginti annos rem deuinisse probetur, adiecto scilicet tempore etiam prioris possessionis, memorata longi temporis exceptio sine

dubio ei competat, nec occasione lucratiuæ causæ repellatur. Hæc de exceptionibus quæ sumuntur ex causa possessionis, sint dicta. Plures huiusmodi exceptiones licet uidere in specialibus exceptionibus aduersus singulas causas. Nunc reliquæ exceptiones generales, quæ aduersus usucapionem possunt opponi, sunt proponendæ.

DE RELIQUIVIS EXCEPTIO- nibus aduersus usucapionem: item de accessionibus & interruptionibus possessionis. Cap. V.

XXX. Exceptio: Nisi dominus rei uel possessor absens fuerit. Hæc exceptio aduersus decem quidem annorum usucapionem prodest, uiginti autem annorum præscriptioni non obstat: quoniam res uiginti annis etiam inter absentes usucapitur. de quo dictum est supra cap. 1. in prin. Absentes autem accipiendi sunt, si non in eadem provincia uterque, tam dominus rei quam possessor, domicilium habeat: sed alter in alia, alius in altera. l. cum in longi. 12. §. fin. autē. C. de præscript. longi temp. Nam si uterque domicilium habeat in eadem provincia, licet in diuersis ciuitatibus, causa inter presentes esse uideatur, & decennij magis præscriptione dominus excluditur. d. l. 12. §. sancimus. Planè exceptionis propositæ replicatio hæc est: Nisi medio tempore per aliquot annos præsens fuerit, quæ replicatio sub certo modo approbatur Nouell. const. 119. §. ultra hæc sancimus, ibi: quantum uerò, his uerbis: Quantum ad præscriptionem decennij, & hæc decernere nobis uisum est, ut si unquam in prædicta aliquis temporali decennij præscriptione per aliquot annos præsens sit, per aliquot rursum absit, totidē illi ad decennij alij anni opponantur, quot ex ipso decennio absens fuit.

XXXI. Exceptio: Nisi dominus medio tempore propter suam uel aduersarij sui infantiam, uel aliam iustam causam agere non potuit. de qua re uide §. lib. 36. cap. 15. except. 8.

XXXII. Exceptio: Nisi dominus ignorauit rem suam esse, uel alienatam. Hæc exceptio approbatur Nouell. c. 119. §. ultra hæc. ibi: ceterum, his uerbis: Si uerus rerum dominus ignoret, simul quod alienatio intercesserit: iubemus, ut non aliter quàm tricennij præscriptione excludatur, eo qui res hoc modo possidet, dicere nequeunte, quod ipse bona fide possideat, quado à malæ fidei possessore hæc perceperit. Hæc uerbis exceptio proposita approbatur, simul etiam replicatio ex ijs elici potest, hæc scilicet: Nisi possessor à bona fidei possessore rem comparauerit. Sed & de hæc re uide §. except. 12. in fine.

XXXIII. Exceptio: Nisi dominus seu actor in integrum sit restituendus. Hæc exceptio approbatur l. præscript. 7. C. quibus non obicitur longi temp. præscript. his uerbis: Præscriptione bona fide possidentes aduersus presentes annorum decem, absentes autem uiginti muniuntur. Quod si

ex alicuius persona de petitorum parte restitutionis prærendatur auxilium: deducto eo, quo si quid fuerit gestum, succurri solet, residuum tempus computari, rationis est.

XXXIII. Exceptio: Nisi res non sit possessa. Hæc exceptio approbatur l. sine. 25. ff. de usucap. his uerbis: Sine possessione usucapio contingere non potest.

XXXV. Exceptio: Nisi non per legitimum tempus possederit possessor. Hæc exceptio absque cuiusquam indignatione iusta est. Quod autem sit tempus usucapionis legitimum, dictum §. cap. 1. Eius autem replicatio prima hæc est: Nisi modicum tempus desit. Quæ replicatio approbatur l. in usucap. 6. cum l. sequente. ff. de usucap. his uerbis: In usucapionibus non à momento ad momentum, sed totum ad postremum diem computamus. Ideoque qui hora sexta diei calendarum Ianuariarum possidere cœperit, hora sexta noctis pridie calendarum Ianuariarum implet usucapionem. Concordat l. in usucap. 13. in prin. ff. de diuersis & temp. præscript. ubi Venuleius: In usucapione (inquit) ita seruatur, ut etiam si minimo momento nouissimi diei possessa sit res, nihilominus impleatur usucapio, nec totus dies exigitur ad explendum constitutum tempus. Secunda replicatio hæc est: Nisi

accessione utatur possessionis sui auctoris, & eius à quo auctor suus possedit, uel alterius cuiusdam, quæ replicatio approbatur l. access. 14. in prin. ff. d. t. his uerbis: Accessiones possessionum tribuuntur ijs qui in locum aliorum succedunt, siue ex contractu, siue ex uoluntate. Concordat d. l. 15. §. 1. ff. eod. t. ubi Venuleius: Accessio possessionis (ait) fit non solum temporis, quo apud eum fuerit, unde quis emit: sed & eius qui ei uendidit, unde tu emit. Concordat item l. 1. §. hoc in sententia mod. C. de usucap. transfor. cuius uerba uide §. cap. 1. in princ. Concordat item l. super. 11. ibi: adiecto. C. de præscript. longi temporis, cuius uerba uide supra except. 29.

Huius exemplum primum inter uenditorem & emptorem proponitur l. 2. §. emptori. ff. pro emptore, his uerbis: Emptori tempus uenditoris ad usucapionem procedit. Cui concordat l. eum qui. 76. ff. de contrah. empt. his uerbis: Eum qui in locum emptoris successit, iisdem defensionibus uti posse Paulus ait, qui bus uenditor uti potuisset: sed & longæ possessionis præscriptione, si utriusque possessio impleat tempora constitutionibus statuta. Concordat item iust. de usucap. §. inter uend. his uerbis: Inter uenditorē quoque & emptorem coniungi tempora, diui Seuerus & Antoninus rescripserunt. Concordat item l. de accessionibus. 14. §. itemque. ff. de diuersis temp. præscript. his uerbis: Si mihi uendideris seruū, utar accessione tua. Concordat item l. in usucapione. 15. §. item adijciendum. ff. eod. t. his uerbis: Item adijciendum est, unde emit, aut unde is emit cui

tu emendum mandaueras, & quod apud eum qui uendendum mandauerit. Quod si is quoque cui mandatum erat, alij uendendum mandauerit: non aliter huius qui postea mandauerit, dandam accessionem Labeo ait, quam si id ipsum dominus ei per miserit. Sed & propositi exempli est l. si duob. 6. in prin. ff. de diuersis temp. præscript. in hæc uerba: Si duobus eandem rem separatim uendiderim: ea possessio, quæ utranque uenditionem præcesserit, soli prioris emptori, cui & tradita sit, proficit. Denique & si quam rem tibi uendiderim, rursus à te etiam, & Titio uendam: omnem & meam & tuam possessionem Titio accessuram: uidelicet quod & tu mihi, & ego illi possessionem præstare debeamus. Concordat denique exemplo propositi d. l. 15. §. fin. ff. d. t. his uerbis: Ei cui rem hæres hereditaria uendidit, & hæredis tempus & defuncti debet accedere. Hætenus de accessione, quæ possessio uenditoris eiusque auctorum accedit emptori, dictum est. cuius exempli duplicationes proponuntur.

Alterius propositæ replicationis exemplum, quo emptoris possessio accedit auctori, proponitur l. Pomponius. 13. §. præterea. ff. de adq. possess. his uerbis: Queritur, si quis hominem redhibuerit uenditori, an accessione uti possit ex persona eius: Et sunt qui putant, non posse: quia redhibitio, uenditionis resolutio est.

Alij emptorem accessione uenditoris usurum, & uenditorem emptoris: quod magis probandum puto. Concordat l. si hominem. 19. ff. de usucap. his uerbis: Si hominem emisti, ut si aliqua conditio extiterit, inemptus fieret, & is tibi traditus est, & postea conditio emptionem resolverit: tempus quo apud emptorem fuit, accedere uenditori debere existimo: quoniam eo genere retroacta uenditio esset redhibitioni similis, in qua non dubito tempus eius qui redhibuerit, suo uenditori accessurum: quoniam ea uenditio proprie dici non potest. Concordat item l. si duob. 6. §. uendidi. ff. de diuersis temp. præscript. his uerbis: Mendidisti tibi seruū: & conuenit, ut nisi certa die pecunia soluta esset, inemptus esset. quod cum euenerit, quaeritur, quid de accessione tui temporis putarem? Respondit Africanus, id seruari, quod seruatur, cum redhibitio sit facta. hunc enim perinde haberi, ac si retrorsum homo mihi uenisset: ut scilicet, si uenditor possessionem postea nactus sit, & hoc ipsum tempus, & quod uenditionem præcesserit, & amplius accessio hæc ei detur cum eo quo apud eum fuit, à quo homo redhibitus sit. Hæc de secundo exemplo, quod etiam §. except. 42. replicationis loco notabitur. Tertium replicationis propositæ exempli seu speciei est, quando possessio defuncti accedit eius hæredi. quod exemplum proponitur l. de accessionibus. 14. in prin. ff. de diuersis

diuersis temp. prescript. his uerbis: Hæredibus, & ijs qui loco successorum habentur, datur accessio testatoris. Concordat inst. de usucap. §. diuina. cuius uerba uide §. except. 2. replic. 1. duplic. 1. Quarto, possessio defuncti accedit legatario, quod exemplum seu species proponitur l. Pomponius. 13. §. sed et legatario. ff. de acquir. possess. his uerbis: Legatario dandam accessionem eius temporis, quo fuit apud testatorem, sciendum est. Concordat l. id tempus. 1. §. fin. ff. de usucap. his uerbis: In re legata in accessione temporis, quo testator possedit, legatarius quodammodo quali hæres est. Quinto, hæres quoque possessio legatario accedit. quæ species proponitur d. §. sed et legatario, his uerbis: An hæres possessio ei accedat, uideamus. & puto (siue pure, siue sub conditione fuerit relicta) dicendum esse, id temporis, quo hæres possessionem ante existentem conditionem uel restitutionem rei, & legatario proficere. Testatoris autem tempus semper proderit legatario, si legatum ei fuerit uel fideicommissum. Sexto, possessio donatoris accedit donatario. quæ species proponitur d. l. 13. §. sed et is cui. ff. de acquir. possess. his uerbis: Sed & is cui donata res est, accessione utitur ex persona eius qui donauit. Septimo, ei cui iussu iudicis res est restituta, tempus prioris possessoris accedit. quæ species proponitur d. l. 13. §. si iussu, his uerbis: Si iussu iudicis res mihi restituta sit, accessio nem mihi esse dandam placuit. Octauo, ereditor in re pignori obligata utitur accessione ex persona debitoris, & eius à quo debitor suus accepit. quod exemplum proponitur l. de accessionibus. 14. §. item §. si mihi. ff. de diuers. temp. prescript. his uerbis: Si mihi pignori dederis, & ego eandem rem alij pignoraui: meus creditor utitur accessione tui temporis tam aduersus extraneum, quam aduersus teipsum, quamdiu pecuniam mihi non exolueris. Nam qui me potior est, cum ego te superaturus sim, multo magis aduersus te obtinere debet. Sed si pecuniam mihi solueris: hoc casu accessione tua non utetur. Nono, re in dotem data uel ex dote recepta, alter alterius accessione utitur. quæ species proponitur l. Pomponius. 13. §. in dotem. ff. de acquir. possess. his uerbis: In dotem quoque si data res fuerit, uel ex dote recepta, accessio dabitur uel marito, uel uxori. Concordat l. dotis fructus. 7. §. si res in. ff. de iure dotium. cuius uerba uide supra lib. 13. capite 10. in princip. Hæc uero exempla propositæ replicationis enumeramus: nunc eius duplicationes uideamus, quarum prima hæc est: Nisi is qui uult uti accessione sui auctoris, rem non possederit. Hæc duplicatio approbatur l. in usucap. 15. §. 1. ff. de diuers. temp. prescript. his uerbis: Nec ei qui non possidet, auctoris possessio accedere potest. Concordat l. accessio. 1. §. ubi Paulus: Accessio (inquit) sine no-

stro tempore nobis prodesse non potest. Concordat item l. Pomponius. 13. §. penult. ff. de acqu. poss. his uerbis: Accessiones in eorum personis locum habent, qui habent propriam possessionem. Cæterum accessio nemini proficit, nisi ei qui ipse possidet. Secunda duplicatio hæc est: Nisi medius aliquis ex auctoribus non possederit, & medium aliquod tempus sine possessione uacuum fuerit. Hæc duplicatio approbatur d. l. 15. §. 1. ff. de diuers. temp. prescript. his uerbis: Si medius aliquis ex auctoribus non possederit, præcedentium auctorum possessio non proderit: quia coniuncta non est. Huius duplicationis triplicatio hæc est: Nisi hæres utatur accessione possessionis defuncti. Quæ triplicatio approbatur l. nunquam. 31. §. uacuum. ff. de usucap. his uerbis: Vacuum tempus, quod ante aditam hæreditatem uel post aditam intercessit, ad usucapionem hæredi procedit. Concordat l. iusto. 4. §. nondum. ff. eod. tit. his uerbis: Nondum aditam hæreditatis tempus usucapioni datum est, siue seruus hæreditarius aliquid comparauit, siue defunctus usucapere cœperat. Sed hæc iure singulari recepta sunt. Concordat item l. Pomponius. 13. §. non autem. ff. de acquir. possess. his uerbis: Non ea tantum possessio testatoris hæredi procedit, quæ morti fuit iniuncta: uerum ea quoque, quæ nunquam testatoris fuit. Concordat item l. 2. §. etiam hæredi. ff. pro emptore, his uerbis: Etiam hæredi ulteriori defuncti possessio proderit, quamuis medius hæres possessionem eius nactus non sit. Concordat item l. cum miles. 30. in prim. ff. ex quib. causis maiores. Planè propositæ triplicationis quadruplicatio hæc est: Nisi medio tempore ab alio sit possessa, quæ quadruplicatio approbatur l. possessio. 20. ff. de usucap. his uerbis: Possessio testatoris ita hæredi procedit, si medio tempore à nullo possessa est. Concordat l. qui com. 6. §. fin. ff. pro emptore, his uerbis: Post mortem eius qui hominem emerit, expleto tempore quod defuisset ad usucapionem: quamuis hæres eum hominem possidere non cœpisset, fiet tamen eius: sed hoc ita, si nemo possedisset. Concordat item l. Pomponius. 13. §. quæ situm. ff. de acquir. possess. cuius hæc sunt uerba: Quæ situm est, si primus hæres non possidet, an testatoris possessio ei accedat: Et quidem in emptoribus possessio interruptitur. Sed non idem in hæredibus plerique probant: quoniam plenius est ius successionis, quàm emptionis. Sed subtilius est, quod in emptore est, & in hærede id quoque probari. Tertia duplicatio est: Nisi auctor mala fide possederit. Quarta duplicatio est: Nisi is qui uult uti accessione, mala fide possideat, quæ duæ duplicationes approbantur d. l. 13. §. fin. ff. de acqu. possess. his uerbis: Nec uitiosa quidem possessioni ulla potest accedere, sed nec uitiosa ei quæ uitiosa non

sa non est. Concordat tertia duplicationi d. l. 13. §. cum quis, his uerbis: Cum quis utitur adminiculo ex persona auctoris, uti debet cum sua causa suisque uitijs. Idemque addimus in accessione de ui, & clandestino, & precario uenditoris. Concordat item d. l. 13. §. ex facto. ubi Vlpianus: Ex facto quaeritur (inquit) si quis manumissus ex causa peculiari habet rem non concessa sibi peculio, deinde dominus uelit retracta possessione accessione uti, an possit? Et placuit non esse dandam hanc accessionem, quæ clam habita est, prædone possidente. Quarta duplicationi concordat l. si quis. 8. §. fin. uerò nullum. C. de prescript. 30. annor. cuius uerba uide alibi. Quinta duplicatio est: Nisi uenditor, cuius accessione emptor uult uti, postquam rem emptori tradidit, rursus eam possidere cœperit, quæ duplicatio approbatur l. id tempus. 14. in prim. ff. de usucap. his uerbis: Id tempus uenditoris prodest emptori, quo antequam uenderet, possedit. nam si postea nactus est possessionem uenditor, hæc possessio non proficiet emptori. Concordat l. in usucapione. 15. §. penult. ff. de diuersis temp. prescript. his uerbis: Hæc accessiones non tam late accipiendæ sunt, quàm uerba earum patent, ut etiam si post uenditionem traditionemque rei traditæ apud uenditorem res fuerit, proficiat id tempus emptori: sed illud solum quod antè fuit, licet uenditionis tempore eam rem uenditor non habuerat. Sexta duplicatio est: Nisi à furioso quis emerit, eius enim tempus emptori non accedit. Quæ duplicatio approbatur l. 2. §. si à furioso, in fine. ff. pro emptore. cuius uerba proponuntur j. cap. prox. pro emptore, except. 2. Septima duplicatio est: Nisi cum quis rem suam uendendam mandasset, is cui mandatum fuit, id rursus alij mandauerit. Hoc enim casu emptor eius qui postea mandauit, accessione non utitur, nisi dominus ei permiserit. quæ duplicatio approbatur d. l. 15. §. 4. item adijciendum. ibi: quod si is quoque. ff. de diuers. temp. prescript. cuius uerba uide paulò supra eadem replicatione, in princip. Octaua duplicatio est: Nisi uenditor rem uenditionis tempore non habuerit. Hæc duplicatio reprobatur d. l. 15. §. penultim. uerbis paulò superius duplicat. 5. propositis hæc: Illud solum tempus, quo ante uenditionem apud uenditorem res fuit, proficit emptori, licet uenditionis tempore eam rem uenditor non habuerit. Nona duplicatio est: Nisi is qui bona fide seruit, bona fidei possessori non adquisierit. hoc enim casu possessio, qua bona fidei possessor possedit, libero homini uel domino serui, cui res postea restituitur, non accedit. quæ duplicatio approbatur l. Pomponius. 13. §. si liber. ff. de acquir. possess. his uerbis: Si liber homo uel alienus seruus, cum bona fide seruiret, comparauerit, & alij adquisierit possessionem: neque liberum, neque serui dominum debere uti accessione. Decima

duplicatio est: Nisi defunctus ab hostibus captus sit, ibiq; decesserit. tunc enim hæredi possessio defuncti non accedit. Quæ duplicatio approbatur l. si is. 15. in prim. ff. de usucap. his uerbis: Si is qui pro emptore possidebat, ante usucapionem ab hostibus captus sit: uidendum est, an hæredi eius procedat usucapio (nam interruptitur usucapio;) & si ipsi reuerso non prodest, quemadmodum hæredi eius procederet? Sed uerum est, eum in uita sua defuncto possidere: ideoque nec postliminium ei prodest, ut uideatur inuicem. De hoc plura j. lib. prox. cap. 4. causa 16. Undecima duplicatio est: Nisi uenditor accessione emptoris uelit uti, puta re reddita, uel uenditione resoluta. Hæc duplicatio reprobatur d. l. 15. §. præterea. ff. de adq. poss. cuius uerba cum concordantibus uide §. ead. replic. in prim. exemplo 2. Duodecima duplicatio est: Nisi non is cuius accessione possessor uti uult, sed alius ei uendiderit. Hæc duplicatio approbatur l. in usucapione. 15. §. item adijciendum. ibi: quod si is quoque. ff. de diuersis temp. prescript. cuius uerba uide §. ead. repl. exemplo 1. Alio exemplo approbatur d. l. 15. §. sed et si, his uerbis: Si à filio uel seruo rem emero, accessio temporis quo apud patrem aut dominum fuit, ita danda est mihi, si aut uoluntate patris dominiue, aut cum administrationem peculij haberet, uendiderit. Concordat l. si seruus. 14. ff. de adq. possess. his uerbis: Si seruus uel filius familiæ uendiderit, dabitur accessio eius quod penes me fuit, scilicet si uolente me, aut de peculio, cuius liberam administrationem habuerunt, uendiderint. Huius duplicationis triplicatio prima hæc est: Nisi mandante uel ratum habente eo cuius accessione possessor utitur, res ei sit alienata, quæ triplicatio cum ex iam dictis constat, uti approbatur etiam l. de accessionibus. 14. §. item si absente. ff. de diuersis temp. prescript. his uerbis: Si absente te is qui negotia tua uidebatur administrare, seruum mihi uendiderit, utq; reuersus ratum habueris: omnimodò accessione tua utar. Secunda triplicatio est: Nisi filius uel seruus liberam peculij administrationem habens, rem peculiarem uendiderit, hoc enim casu tempus etiam quo res apud patrem uel dominum fuit, emptori accedit. quæ triplicatio approbatur per ea quæ proposita sunt paulò superius ead. dupl. in prim. Tertia triplicatio est: Nisi creditor ex pacto pignus uendiderit, tunc enim etiam debitoris tempus emptori accedit. quæ triplicatio approbatur d. l. 14. §. fin. his uerbis: Si mihi pignus dederis, & cōenerit, nisi mihi pecuniam soluisses, licere ex pacto pignus uendere, idq; uendiderim: emptori accessio tui temporis dari debet, licet inuito te pignora distracta sint. Iam enim illo tempore quo contrahebas, uideris concessisse uenditionem, si pecuniam non intulisses. Quarta triplicatio est: Nisi is cuius accessione possessor utitur, auctor sit

§. 1. §. 2. §. 3. §. 4. §. 5. §. 6. §. 7. §. 8. §. 9. §. 10. §. 11. §. 12. §. 13. §. 14. §. 15. §. 16. §. 17. §. 18. §. 19. §. 20. §. 21. §. 22. §. 23. §. 24. §. 25. §. 26. §. 27. §. 28. §. 29. §. 30. §. 31. §. 32. §. 33. §. 34. §. 35. §. 36. §. 37. §. 38. §. 39. §. 40. §. 41. §. 42. §. 43. §. 44. §. 45. §. 46. §. 47. §. 48. §. 49. §. 50.

ius, a quo possessor comparauit. Hæc triplicatio ipso iure subsistit, eiusq; exempla licet uidere in exemplis paulo superius ead. repl. in prim. propositis. Quinta triplicatio est: Nisi a tutore uel curatore eius cuius accessione uitur, possessor comparauit. Hæc triplicatio approbatur in usucapione, s. §. item danda. ff. de diuersis temp. prescription. his uerbis: Item danda est accessio cum eo tempore, quo apud pupillum fuerit, a cuius tutore, cum is tutelam eius administraret, emisti. Idemque in eo qui a curatore pupilli furiositate emerit, seruandum est: & si uentris nomine, aut eius qui rei seruandæ causa in possessione esset, dotis uel nomine deminutio facta sit, nam id quoque temporis accedit. Concordat l. si seruus. 14. §. fin. ff. de adq. posses. his uerbis: Tutore quoque uel curatore uendente, dabitur accessio eius temporis, quo pupillus uel furiosus possederit. Hactenus de accessionibus possessionum: quanquam de ijs plura etiam proponuntur infra except. 2. repl. 1. cum sequentibus. Sed et eius de accessionibus hic sumus admonendi, quod de ijs nihil in perpetuum neq; generaliter definiiri possit. quod approbatur l. de accessionib. 14. in prim. ff. de diuersis temp. prescription. his uerbis: De accessionibus possessionum nihil in perpetuum neq; generaliter definire possumus. cõsistunt enim in sola æquitate. Hæc de secunda proposita exceptionis replicatione, eiusq; duplicationibus. Tertia replicatio est: Nisi possessor nondum impleta usucapione decesserit, tunc enim etiam antequam adeatur hereditas, usucapio impleri potest. Quæ replicatio approbatur l. ceptam. 40. ff. de usucap. his uerbis: Cõpnam usucapionem a defuncto posse & ante aditam hereditatem impleri, constitutum est. Concordat l. iusto. 44. §. nondum. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. repl. prox. dupl. 2. tripl. 1. Huius replicationis duplicatio hæc est: Nisi nondum adita hereditate alius possessionem nactus sit. Quæ duplicatio approbatur l. qui cum. 6. §. fin. ff. pro emptore, his uerbis: Post mortem eius qui hominem emerit, expleto tempore quod defuisset ad usucapionem, quamuis eum hominem hæres possidere non cõpisset, fiet tamen eius: sed hoc ita, si nemo eum possedisset. Quarta replicatio est: Nisi nondum adita hereditate res a seruo hereditario sit comparata, tunc enim hæredi tempus usucapiendi procedere uidetur, quamuis hereditatem nondum adierit, neque rem cõperit possidere. Quæ tamen replicatio reprobatur l. prescriptio. 45. §. fin. ff. de usucap. his uerbis: Post mortem domini seruus hereditarius peculij nomine rem cõpinit tenere, usucapionis primordiu erit tempus hæreditatis aditæ. Quemadmodum enim usucapietur, quod ante defunctus non possederat. Contradicit l. iusto. 44. §. nondum. ibi sine seruo. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. repl. 2. duplic. 2. tripl. 1. Contradicit item l. Pomponius. 13. §. non autem. ff. de adq. posses. cuius uerba uide §. d. tripl. 1. Hæc

de 35. exceptione, cum quatuor eius replicationibus sint dicta.

XXXVI. Exceptio: Nisi dies feriati tempore possessionis eximantur. Hæc exceptio reprobatur l. nunquam. 11. §. 1. ff. de usucap. his uerbis: In usucapionibus mobilium cõtinuum tempus numeratur.

XXXVII. Exceptio: Nisi dies intercalaris tempore non connumeretur. Hæc exceptio approbatur l. 2. ff. de diuersis temp. prescript. his uerbis: In tempore constituto iudicatis, an intercalaris dies proficere iudicatio necne debeat, queritur: Item de tempore quo lis perit. Sic sine dubio existimadum est, ut autem tempus litis intercalari die existimetur. ueluti si de usucapione sit questio, quæ tempore constituto expleri solet: aut de actionibus quæ certo tempore finiuntur, ut ædilitiæ pleræque actiones: & si quis fundum ea lege uendiderit, ut nisi in diebus triginta precium esset solutum, inemptus esset fundus: dies intercalaris proficet emptori. Mihi contra uidetur.

XXXVIII. Exceptio: Nisi conditio contractus initio possessionis nondum extiterit. Hæc exceptio approbatur l. 2. §. si sub condit. ff. pro emptore, his uerbis: Si sub conditione emptio facta sit, pendente conditione emptor nõ usucapit. Idemq; est, etsi puter conditionem extitisse, quæ nõ extitit. Similis enim est ei, qui putat se emisse. Concordat l. necessario. 8. §. quod si pendente. ff. de peric. et com. rei uendite, his uerbis: Si pendente conditione res tradita sit, emptor nõ poterit eam usucapere pro emptore.

XXXIX. Exceptio: Nisi cum res sic empta esset, ut nisi pecunia intra diem certum soluta esset, inempta fieret, pecunia soluta non sit. Hæc exceptio approbatur l. 2. §. Sabinus. ff. pro emptore, his uerbis: Sabinus ait, Si sic res empta sit, ut nisi pecunia intra diem certum soluta esset, inempta fieret, non usucapitur, nisi prius per soluta pecunia. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi non conditionaliter sit prolatum, sed conuentio sit. Quæ replicatio approbatur d. §. Sabinus, his uerbis: Sed uideamus, utrum conditio sic hæc, an conuentio. Si conuentio, magis reuoluetur quam implebitur.

XL. Exceptio: Nisi in diem additio sit facta. Hæc exceptio reprobatur l. 2. §. si in diem. ff. pro emptore, his uerbis: Si in diem additio facta sit, id est, nisi quis meliorem conditionem attulerit, perfectam esse emptionem, & fructus emptoris effici, & usucapionem procedere, Iulianus probat.

XLI. Exceptio: Nisi cum nuptiæ nondum essent, res ex causa dotis sit possessa. Hæc exceptio approbatur simul & distinguitur l. 1. §. et primũ. ff. pro dote, his uerbis: Iulianus inquit: Si sponsa sponsi ea mente tradiderit res, ut nõ ante eius fieri uellet,

uellet, quam nuptiæ secutæ sint, usus quoque capio cessabit. Si tamen non uidetur quid actum fuerit, credendum esse id agi, Iulianus ait, ut statim res eius fiant: & si alienæ sint, usucapi possint. Quæ sententia mihi probabilis uidetur. Ante nuptias autem non pro dote usucapit, sed pro suo. Hæc uerbis exceptio proposita approbatur, simul & replicatio aduersus eam introducitur talis: Nisi res ita data sit, ut statim fiat sponsi. tunc enim etiam nondum nuptijs existentibus procedit usucapio. Altera replicatio est: Nisi æstimata res in dotem data sit. Quæ replicatio reprobatur l. 2. ff. eod. tit. his uerbis: Si æstimata res ante nuptias tradita sit, nec pro emptore, nec pro suo ante nuptias usucapietur.

XLII. Exceptio: Nisi res coherens ædificio possessa sit, & ædificium postea demolitum. Hæc exceptio approbatur l. eum qui. 23. §. si autem. ff. de usucap. his uerbis: Si demolita est domus, ex integro res mobiles possidendæ sunt, ut tempore, quod in usucapione rerum mobilium constitutum est, usucapiantur. Et non potes rectè uti eo tempore, quod in ædificio fuerunt (nam quemadmodum eas solas & separatas ab ædificio non possidisti: sic nec penes te singulæ aut separatæ fuerunt, coherentibus his in ædificio) nec depositis ædibus, quæ hoc quoque ipsum continent. Neq; enim recipi potest, ut eadem res & ut res solæ, & tanquam mobilis sit possessa. Concordat l. in rem. 23. §. fin. ff. de rei uendit. ubi Paulus: Nec enim singula cæmenta (inquit) usucapiuntur, etsi domus per temporis spacium nostra fiat.

XLIII. Exceptio: Nisi possessio interrupta sit, & res medio tempore non possessa. Hæc exceptio approbatur l. 2. C. de prescript. longi temp. his uerbis: Longi temporis prescriptio ijs qui bona fide acceptam possessionem & continuatam, nec interruptam in quietudine litis tenuerunt, solum patrocinari. Ad hanc exceptionem pertinet locus de usurpationibus. Est autem usurpatio (antore Paulo iuriconsulto) usucapionis interruptio: quanquam Oratores usurpationem frequentem usum uocant. l. 2. ff. de usucap. Eius species sunt exceptiones sequentes. Planè huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi possessor, re ex causa uenditionis tradita, postea uenditione resoluta, rem receperit. hoc enim casu ipsius possessio interrupta non est, sed accedit illi tempus quo res fuit apud emptorem. quæ replicatio approbatur per ea quæ proposita sunt §. except. 24. repl. 2. exemplo 2. Altera replicatio est: Nisi possessor rem in dotem dederit, posteaq; rem ex dote receperit. hoc enim casu, quamuis medio tempore res a possessore possessa non fuit, tamen accedit ei tempus quo res fuit apud maritum. quæ replicatio approbatur per ea quæ proposita sunt §. d. replicat. 2. exemplo ult. Tertia replicatio est: Nisi possessor rem pignori dederit, hoc enim casu non interruptitur eius possessio. quæ replicatio approbatur l. non solum.

§. qui pignori. ff. de usucap. his uerbis: Qui pignori rem dat, usucapit, quamdiu res apud creditorem est. Concordat l. serui. 16. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. lib. proxim. cap. 10. quasi. §. reg. 1. except. 2. Item concordat l. 1. §. per seruum corporal. ff. de adquirenda possess. cuius uerba uide §. lib. proxim. cap. 3. reg. 1. except. 8. Concordat item l. qui pignoris. 26. ff. eod. tit. cuius uerba uide infra except. 46. Planè proposita replicationis duplicatio prima hæc est: Nisi creditor eam rem alij tradiderit. quæ duplicatio approbatur d. §. qui pignori, his uerbis: Sed si creditor eius possessionem alij tradiderit, interpellabitur usucapio: & quantum ad usucapionem attinet, similis est ei qui quid deposuit uel commodauit, quos palam est definere usucapere, si commodata uel deposita res alij tradita fuerit ab eo, qui commodatum uel depositum acceperit. Planè si creditor nuda conuentione hypothecam

contraxerit, usucapere debitor perseverabit. Plura de duplicatione proposita uide infra lib. proxim. cap. 4. causa 19. Altera proposita replicationis duplicatio est: Nisi possessor rem domino pignori dederit. quæ duplicatio approbatur d. l. 33. §. si rem tuam. cuius uerba uide infra except. 45. Quarta replicatio est: Nisi possessor rem apud alium deposuerit. per hanc enim translationem non interruptitur usucapio, nec amittitur possessio. quæ replicatio approbatur simul & distinguitur l. licet. 17. §. fin. ff. de positi, his uerbis: Rei depositæ proprietates apud deponentem manent, sed & possessio, nisi apud sequestrum deposita est, nam tunc demum sequester possidet. id enim agitur ea depositione, ut neutrius interim possessionis tempus procedat. Huius replicationis duplicatio prima hæc est: Nisi res apud sequestrum deponatur. quæ duplicatio approbatur uerbis iam propositis hinc: Nisi apud sequestrum deposita est, &c. Cuius triplicatio hæc est: Nisi non amittenda possessionis, sed custodiæ causa res apud sequestrum deponatur. quæ triplicatio approbatur l. interesse. 39. ff. de adquirend. posses. his uerbis: Interesse puto, qua mente apud sequestrum res deponatur, nam si dimittendæ possessionis causa, & hoc aperte fuerit approbatum, ad usucapionem possessio eius partibus non procedet: at si custodiæ causa deponatur, ad usucapionem eam possessionem procedere uictori constat. Altera duplicatio hæc est: Nisi is apud quem res deposita est, eam alij tradiderit. quæ duplicatio approbatur per ea quæ proposita sunt supra repl. proxim. duplicat. 1. Quinta replicatio est: Nisi possessor rem alij precario concesserit. per hanc enim concessionem usucapio non interruptitur. quæ replicatio approbatur simul & distinguitur l. Pomponius. 13. §. si is qui precario. ff. de adq. posses. his uerbis: Si is qui precario concessit, accessione uti uelit ex persona eius cui concessit, an possit, queritur? Ego

Si non tradiderit rem.

de j. cap. 6. ex cap. 20.

de j. lib. 23. cap. 9. de 2. d. 2539.

puto, eum qui precario concesserit, quamdiu manet precarium, accessione uti non posse. Si tamen receperit possessionem rupro, precario, dicendum esse accedere possessionem eius temporis, quo precario possidebatur. Sexta replicatio est: Nisi alius rei seruandae causa, aut legatorum, uentris nomine in possessionem missus sit. per hanc enim missionem non interrumpitur usucapio. quae replicatio approbatur l. 2. in prin. ff. pro herede, his uerbis: Qui legatorum seruandorum causa in possessionem mittitur, non interpellat possessionem eius qui pro herede usucapit. nam custodia causa eam rem tenet. Concordat l. missio. 12. ff. pro emptore, his uerbis: Missio legatario in possessionem, res pro emptore usucapiuntur, salua praetorij pignoris causa. Huius replicationis duplicatio haec est: Nisi damni infecti nomine aduersarius in possessionem missus sit. quae duplicatio approbatur l. qui uniuersas. 30. §. cum praetor. ff. de acquir. possess. his uerbis: Cum praetor idcirco in possessionem rei ire iussit, quod damni infecti non promitteretur: possessionem inuitum dominum amittere, Labeo ait. Septima replicatio est: Nisi hereditas possessoris defuncti aliquandiu iacuerit. per hoc enim possessio interrupta non censetur. de quo §. except. 24. repl. 2. dupl. 2. tripl. 1. dictum. Haec de quadragesimatercia exceptione, cuius species sunt exceptiones sequentes. Sed et plura de ijs uide j. lib. prox. cap. 4.

XLIII. Exceptio: Nisi possessor nondum finita usucapione ab hostibus sit captus. De hac exceptione uide j. d. cap. 4. causa 16. item §. cap. 2. except. 6.

XLV. Exceptio: Nisi possessor seruum manumiserit. Haec exceptio approbatur l. qui pro. s. ff. pro donato, his uerbis: Qui pro donato coeperat usucapere, manumittendo nihil egit: quia nec dominium nactus fuerat, quaesitum est, an usucapere desierit? Respondi, eum de quo quaeritur, amisisse uideri possessionem, & ideo usucapionem interruptam.

XLVI. Exceptio: Nisi possessor rem domino locauerit, uendiderit, pignori dederit. Haec exceptio approbatur l. ei a quo. 21. ff. de usucap. his uerbis: Ei a quo fundum pro herede diutius possidendo captus eram, locaui eum. an nullius momenti eam locationem existimes, quaero. Quod si nullius momenti existimas, an durare nihilominus usucapionem eius fundi putes? Item quaero, si eidem uendidero eum fundum, quid de ijs causis, de quibus supra quaesitum, existimes? Respondi: Si is qui pro herede fundum possidebat, domino eum locaui, nullius momenti esse locationem: quia dominus rem suam conduxit. Sequitur ergo, ut nec possessionem locator quidem retinuerit: ideoque longi temporis praescriptio non durabit. In uenditione idem iuris est, quod

in locatione, ut emptio suae rei consistere non possit. Concordat, quo ad pignoris causam, l. non solum. 33. §. si rem tuam. ff. eod. tit. ubi Iulianus: Si rem tuam (inquit) cum bona fide possiderem, pignori tibi dem, ignoranti tuam esse, desino usucapere: quia non intelligitur quis suae rei pignus contrahere. Planè subijci Iuriconsultus ibidem replicationem aduersus exceptionem propositam, hisce uerbis: At si nuda conuentione pignus contractum fuerit, nihilominus usucapia: quia hoc quoque modo nullum pignus contractum uidetur.

XLVII. Exceptio: Nisi possessor rem ab alio precario rogauerit. Haec exceptio approbatur l. qui cum. 6. in prin. ff. pro emptore, his uerbis: Qui cum pro herede uel pro emptore usucaperet, precario rogauerit, usucapere non potest. quid porro inter eas res interest, cum utrobique desinat ex prima causa possidere, qui precario uult habere? Huius exceptionis replicatio haec est: Nisi cum rem pignori dedisset, eandem a creditore precario rogauerit. Quae replicatio approbatur l. qui pignoris. 36. ff. de acquir. possess. his uerbis: Qui pignoris causa fundum tradidit creditori, intelligitur possidere. Sed etsi precario eundem rogauerit, aequè per diutinam possessionem capiet. Nam cum creditoris possessio non impediat usucapionem, longè minus precarij rogatio impedimento esse debet: cum plus iuris in possessionem habeat qui precario rogauerit, quam quilibet omnino non possidet. Planè proposita replicationis duplicatio prima haec est: Nisi cum domino rei eam pignori dedisset, postea ab eo precario rogauerit. quae duplicatio approbatur §. except. proximi. Secunda duplicatio est: Nisi seruo domini uel hereditario pignori dederit, & precario rogauerit. quae approbatur l. qui a seruo. 15. ff. de act. & obligat. his uerbis: Qui a seruo hereditatem, &c. Tertia duplicatio est: Nisi creditor postea domino rei heres extiterit. Quae duplicatio approbatur l. si rem. 29. ff. de pignorat. act. his uerbis: Si rem alienam bona fide emeris, & mihi pignori dederis, ac precario rogaueris, deinde me dominus heres dem instituerit: desinet pignus esse, & sola precarij rogatio supererit. Idcirco usucapio tua interpellabitur.

XLVIII. Exceptio: Nisi res possessori sit subrepta, uel ui crepta. Haec exceptio approbatur l. natural. 5. ff. de usucap. his uerbis: Naturaliter interrumpitur possessio, cum quis de possessione uel deicitur, uel alicui res mobilis eripitur. quo casu non aduersus eum tantum qui eripuit, interrumpitur possessio, sed aduersus omnes. nec eo casu quicquam interest, ia qui usurpauerit, dominus sit, nec ne. ac nec illud quidem interest, pro suo quisque possideat, an ex lucretia causa. Hisce uerbis

exceptio

exceptio proposita approbatur, simul etiam duae eius replicationes reprobantur. Prima: Nisi non dominus possessori rem eripuerit. Secunda: Nisi ex causa lucretia possideat. Tertia replicatio est: Nisi seruus eius per quem possidetur, puta creditoris, eam surripuerit. quae replicatio approbatur l. non solum. 33. §. si rem. ff. de usucap. his uerbis: Si rem pignori datam creditor possideret, non interpellabitur usucapio debitoris: quia seruus domini sui possessio nem non subuertit. Plura de proposita exceptione uide j. lib. prox. cap. 4. causa 9.

XLIX. Exceptio: Nisi seruus possessus fugerit. Haec exceptio reprobatur l. in access. 8. ff. de diuers. temp. praescript. his uerbis: In accessione temporis & id tempus, quo in fuga sit seruus, domino eius procedere, uerum est. Plura de hac exceptione uide j. lib. prox. cap. 4. causa 24.

L. Exceptio: Nisi ij per quos possidetur, relinquent de possessionis gratia discesserint. Haec exceptio reprobatur l. 1. §. per seruum. ff. de acquir. possess. his uerbis: Per seruum qui in fuga sit, nihil possidet, Nerva filius ait: licet respondeatur, quamdiu ab alio non possideatur, à nobis eum possideri, ideoque interim etiam usucapi. Sed utilitatis causa receptum est, ut impleatur usucapio, quamdiu nemo nactus sit eius possessionem. Possessionem autem per eum adquiri, sicut per eos quos in prouincia habemus, Celsij & Iuliani sententia est. Concordat l. qui fundum. 7. in prin. ff. pro emptore, his uerbis: Qui fundum possidebat pro emptore, uetraqum diutinam possessionem impleret, decessit. serui qui in eadem possessione relictii fuerant, discesserunt relinquentes eius gratia. quaesitum est, an nihilominus haeredi tempus longae possessionis procedere possit? Respondi, etiam discedentibus seruis, hoc tempus haeredi procedere debere. Plura de hac exceptione uide j. lib. prox. cap. 4. causa 18.

LI. Exceptio: Nisi res quae possidetur, alij miscetur, uel iungatur. Haec exceptio reprobatur l. rerum. 50. ff. de usucap. his uerbis: Rerum mixtura facta, an usucapionem cuiusque rei praecedentem interrumpat, quaeritur. Tria autem genera sunt corporum. Vnum, quod continetur uo spiritui, & Graece ἀνομοτόν uocatur: ut homo, tignum, lapis, & similia. Alterum, quod ex continentibus constat, quod ονομοτόν uocatur: ut aedificium, nauis, armarium. Tertium, quod ex distantibus constat: ut corpora plura non soluta, sed uni nomini subiecta: ueluti populus, legio, grex. Primum genus in usucapione quaestionem non habet, secundum & tertium habent. Labeo in libris Epistolarum ait: Si is cui ad regulam uel columinarum usucapionem dece

dies superessent, in aedificium eas contectisset, nihilominus eum usucapturum, si aedificium possideret. Quid ergo in ijs quae non quidem implicantur rebus soli, sed mobilia permanent: ut in annulo & gemma? in quo uerum est & aurum & gemmam possideri, & usucapi, cum utrunque maneat integrum. De tertio uero genere corporum aidendum est. Non autem grex uniuersus sic usucapitur, quomodo singulae res: nec sic, quomodo cohaerentes. Quid ergo est? Etsi ea natura eius est, ut in aedificiis corporum maneat idem grex: non tamen uniuersi gregis ulla est usucapio, sed singulorum animalium sicuti possessio, ita & usucapio. nec si quid emptum immixtum fuerit gregi, augendi eius gratia, idcirco possessionis causa mutabitur: ut si reliquus grex dominij mei sit, haec quoque ouis: sed singulae causam suam habebunt, ita ut si quae furtiuae erant, sint quidem ex grege, non tamen usucapiantur.

LII. Exceptio: Nisi dominus rem a possessore ante impletam usucapionem petierit. Haec exceptio iure quidem antiquo reprobatur l. 2. §. fin. ff. pro emptore, his uerbis: Si rem alienam emero, & cum usucaperem, eandem rem dominus a me petierit: non interpellari usucapionem meam litis contestatione. Planè iure nouo exceptio proposita approbatur l. nec bona. 10. C. de praescriptione longi temporis, his uerbis: Nec bona fide possessionem adeptis longi temporis praescriptio post moram litis contestatae completa proficit: eum post motam controuersiam in praeteritum aestimetur. Concordat l. 2. C. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. 2. except. u. in prin. Item concordat l. in ora. 26. C. de rei uendic. his uerbis: Morae litis causam possessoris non instrunt ad inducendam longae possessionis praescriptionem, quae post litem contestatam in praeteritum aestimatur. Concordat item l. nemo. 10. C. de acquir. possessione, his uerbis: Nemo ambigit possessionis duplicem esse rationem, aliam quae iure consistit, aliam quae corpore: utranque autem ita demum esse legitimam, cum omnium aduersariorum silentio & taciturnitate firmatur. Interpellatione uero & controuersia progressa, non posse eum intelligi possessorem, qui licet corpore teneat, tamen ex interposita contestatione & causa in iudicium deducta, super iure possessionis uacillet ac dubitet. Planè huius exceptionis replicatio haec est: Nisi alius, non dominus, licet possessori de re mouerit, quae replicatio approbatur l. 2. ff. pro donato: cuius uerba uide j. cap. prox. pro donato, except. penult.

LIII. Exceptio: Nisi dominus possessori in loco quem usucapit, aedificanti nouum opus nunciavit. Haec exceptio reprobatur l. alienam. 11. ff. pro emptore, his uerbis

II 2 uerbis

uerbis: Alienam aream bona fide emit, & ante impletam diuinam possessionem edificare coepit, & denunciant domino soli intra tempora diuinæ possessionis perseueravit. quæro, utrum interpellata sit, an cepta durauerit? Respondi, secundum ea que proponerentur, non esse interpellatam.

LIII. Exceptio: Nisi post completam usucapionem instrumentum contractus amiserit possessor. Hæc exceptio reprobatur l. longi. 7. C. de præscript. lon. t. ep. his uerbis: Longi temporis possessione munitis instrumentorum amissio nihil iuris aufert: nec diuturnitate possessionis paratam securitatem maleficium alterius turbare potest.

LIV. Exceptio: Nisi post completam usucapionem, possessionem rei amiserit possessor. Hæc exceptio reprobatur l. si quis. 8. in prim. C. de præscript. 30 uel 40 annor. his uerbis: Si quis emptionis, uel donationis, uel alterius cuiuscunque contractus titulo rem aliquam bona fide per decem uel uiginti annos possiderit, & longi temporis exceptionem contra dominos eius uel creditores, hypothecam eius prætendentes, sibi adquisierit, posteaq; fortuito casu possessionem eius rei perdidit: possum etiam actionem ad uindictam eandem rem habere, sancimus. hoc enim & ueteres leges, si quis eas rectè inspexerit, sanciebant. Planè propostia exceptio admittitur pri-

mum, si prior dominus, cuius res est usucapta, quicq; in integrum restitutionem petere potuit, possessionem rei sit nactus, tunc enim ei aduersus eum qui usucepit, uidetur competere exceptio: quoniam actio ei datur non temporalis, sed perpetua. Quæ distinctio approbatur l. si is. 31. ff. ex quibus causis maiores, &c. his uerbis: Si is cuius rem usuceperit, reipub. causa absens, possessionem suæ rei ab illo usucapto nactus si rectè postea amiserit, non rem poralem, sed perpetuam habet actionem. Secundo admittitur exceptio propostia, si male fidei possessor 30 uel 40 annorum exceptione tutus possessionem rei amiserit. Quæ distinctio approbatur d. l. 3. §. quod si quis. C. de præscript. 30 uel 40 ann. his uerbis: Quod si quis eam rem desiderit possidere, cuius dominus, uel is qui suppositam eam habebat, exceptione 30 uel 40 annorum expulsus est, prædictum auxilium non indistinctè, sed cum moderata diuisione ei præstare censemus, ut si quidem bona fide ab initio eam rem tenuerit, simili possit uti prædicio: sin uerò mala fide eam adeptus est, indignus eo uideatur. Hisce uerbis exceptio propostia in casu propostio approbatur. Planè eius due replicationes in d. l. 3. proponuntur, quarum prima hæc est: Nisi alius per uim possessionem sit nactus. Quæ replicatio approbatur ibidem, his uerbis: Sed hæc super illis detentatoribus censemus, qui sine uolentia eandem rem nacti

sunt. nam si quis uolenter eam abstulerit, omnimodò licebit priori possessori sine ulla distinctione eam uendicare. Altera replicatio est: Nisi ob id quod absens in iudicio minimè responderit, possessionem per sententiam iudicis amiserit. Quæ replicatio approbatur d. l. 3. §. penult. his uerbis: Sed et si quis non per uim, sed per sententiam iudicis eam obtinuerit, ea tantum occasione, quod absens prior possessor ad litem uocatus minimè responderit: licebit ei & instar cæterorum qui rei dominium habent, intra annum se offerenti, cautionemque suscipiendæ litis dari, eandem rem recipere, superq; ea cognitionalia subire certamina.

LVI. Exceptio: Nisi antea ex alia causa possederit, ex qua non solet procedere usucapio. De hac exceptione uide 3. lib. prox. cap. 2. in fine.

DE SPECIALIBVS EXCEPTIONIBVS ADUERSVS SINGULAS USUCAPIONIS CAUSAS. Cap. VI.

Hæc generales exceptiones aduersus usucapionem generaliores sunt propostie. Plures huiusmodi exceptiones licet uidere 3. lib. prox. in possessionis actionib. Nam quæcunque exceptiones aduersus possessionem obijci possunt, eadem etiam obstant usucapioni. Sed & omnes amittendæ possessionis cause in d. lib. prox. cap. 4. enumeratæ & propostie, his quoq; exceptionum loco possunt collocari. Nunc speciales exceptiones aduersus singulas usucapionis causas uideamus.

PRO EMPTORE.

Regulariter ergo, si quis rem à nouo domino emit, uel si emptio propter aliquam aliam exceptionem nõ substituit, emptor eam rem diuinam possessione pro emptore usucapit. Hæc regula, præter hæcenus enumeratas exceptiones, recipit & alias, quæ sequuntur.

I. Exceptio: Nisi à pupillo emerit. Hæc exceptio approbatur l. eum qui. 9. C. de usucap. pro empt. his uerbis: Eum qui à pupillo sine tutoris autoritate distrahente comparauerit, nullum temporis longi spacium defendit: Concordat l. qui à quolibet. 27. ff. de contrah. empt. cuius uerba uide paulo inferius repl. 3. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi emptor pupillum putet esse puberem. Quæ replicatio approbatur l. 2. §. si à pupillo. ff. pro emptore, his uerbis: Si à pupillo emero sine tutoris autoritate, quem puberem esse putem: dicemus usucapionem sequi, ut hic plus sit in re, quam in existimatione. Secunda replicatio est: Nisi emptor putet pupillis licere res suas sine tutoris autoritate alienare. Hæc replicatio reprobatur d. §. si à pupillo, his uerbis: Quod si scias pupillum esse, putas tamen pupillis licere res suas sine tutoris autoritate administrare, non capies usu: quia iuris error nulli prodest. Tertia replicatio est: Nisi tutore authore emerit à pu-

rit à pupillo. Quæ replicatio constat ex iam propostitis legibus. Planè huius replicationis duplicatio hæc est: Nisi falso tutore autore sciens emerit. Quæ duplicatio approbatur l. qui à quolibet. 27. ff. de contrah. empt. his uerbis: Qui sine tutoris autoritate à pupillo emit, uel falso tutore autore, quæ scit tutorem non esse, non uidetur bona fide emere, ut & Sabinus scripsit. Quarta replicatio est: Nisi pupillus ex contractu emptionis locupletior sit factus. Quæ replicatio approbatur l. eum qui. 9. in fine. C. de usucap. pro empt. his uerbis: Sed si locupletior emptoris pecunia factus, post pubertatem occasionem iuris ad iniquum trahat compendium, doli mali submouebitur exceptione.

II. Exceptio: Nisi à furioso emerit. Hæc exceptio reprobatur l. pignori. 13. §. 1. ff. de usucap. his uerbis: Eum qui à furioso bona fide emit, usu capere posse responsum est. Concordat l. sed & si. 7. §. Marcellus. ff. de Public. in rem act. cuius uerba uide supra lib. prox. cap. 11. quæst. 4. except. 8. Concordat item l. 2. §. si à furioso. ff. pro emptore. ubi Paulus: Si à furioso, quem putem sanæ mentis, emero, constitutum est capere utilitatis causa me posse, quamuis nulla esset emptio: & ideo nec de euiditione actio nascitur mihi, nec Publiciana competit, nec accessio possessionis. Ait Iuriconsultus: Quem sanæ mentis putem. Ergo si emptor sciat esse furiosum, non procedit ei usucapio.

III. Exceptio: Nisi à seruo emerit, domino ignorante. Et hæc exceptio reprobatur l. si seruus. 34. ff. de usucap. his uerbis: Si seruus insciente domino rem peculiarem uendidisset, emptorem usucapere posse.

III. Exceptio: Nisi ab eo emerit, quem sciebat pecuniam statim consumpturum. Hæc exceptio reprobatur l. si quis. 8. ff. pro emptore, his uerbis: Si quis, cum sciret uenditorem pecuniam statim consumpturum, seruos ab eo emisset: plerique responderunt, eum nihilominus bonæ fidei emptorem esse. idq; uerius est. Quomodo enim mala fide emisit uidetur, qui à domino emit: nisi forte & is qui à luxurioso, & protinus scorto datur pecuniam, seruos emerit, non usucapiet.

V. Exceptio: Nisi ab eo emit, quem prætor alienare uetuit. Hæc exceptio approbatur l. si ab. 12. ff. de usucap. his uerbis: Si ab eo emas, quem prætor uetuit alienare, idq; tu scias: usucapere nõ potes. Vnde Iulianus: Qui sciens rem emit ab eo, quem prætor ut suspectum hæredem diminueret uetuit, usu non capiet. l. qui fundum. 7. §. qui sciens. ff. pro emptore. Concordat l. si sciens. 26. ff. de contrah. empt. cuius uerba uide 3. lib. prox. cap. 4. causa 1. except. 2.

VI. Exceptio: Nisi ab eo emit, cui bonis interdictum fuit. Quæ exceptio approbatur d. l. 26.

VII. Exceptio: Nisi à debitore, qui non est soluen-

do, emerit. Quæ exceptio reprobatur d. l. 26. in fine.

VIII. Exceptio: Nisi ab eo qui pro tutore negotia gerit, rem pupilli emerit. Hæc exceptio approbatur l. apud Celsum. 4. §. si quis non. ibi: nam et si. ff. de doli mali except. his uerbis: Si is qui pro tutore negotia gerebat, rem uendiderit, & usucapita sit: exceptionem non nocere pupillo rem suam persequenti, etiam si ei cautum sit: quia huic rerum pupilli administratione concessa non fuerit.

X. Exceptio: Nisi rem pignori obligatam emerit à debitore. Hæc exceptio approbatur l. cum sit. 6. C. de usucap. pro emptore, his uerbis: Cum sit probatū, rem pignori fuisse obligatam, & postea à debitore distractam: palam est, non potuisse eam quasi furtiuam usucapi.

X. Exceptio: Nisi ab eo emit, qui scit rem alienam esse. De hac except. uide 3. cap. 2. except. 12. Hæc tenus igitur exceptiones sumptæ ex persona uenditoris, sunt propostie: sequuntur nunc reliquæ.

XI. Exceptio: Nisi tutor ex pupilli auctione rem, quam eius putabat esse, emerit. Hæc exceptio reprobatur l. 2. §. tutor. ff. pro emptore, his uerbis: Tutor ex pupilli auctione rem, quam eius putabat esse, emit. Seruius ait, posse eum usucapere. In cuius opinionem decursum est, eo quod deterior causa pupilli non sit. Si plures habeat emptorem, & minoris emerit: tutelæ iudicio tenebitur, ac si alij minoris ad dixisset. idq; & à Diuo Traiano constitutum dicitur.

XII. Exceptio: Nisi procurator uel negociorum gestor ex auctione domini rem emerit. Et hæc exceptio reprobatur d. l. 2. §. procuratorem. ff. pro emptore, his uerbis: Procuratorem quoq; qui ex auctione, quam mandato domini fecit, emerit, plerique putant utilitatis causa pro emptore usucapiturum. Idemq; potest dici, et si negotia domini gerens ignorantis emerit propter eandem utilitatem.

XIII. Exceptio: Nisi rem à defuncto alienari prohibitam emerit. Hæc exceptio approbatur l. 2. C. de usucap. pro emptore, his uerbis: Si contra defuncti uoluntatem seruos, quos propter perfectæ artis peritiam hæredibus suis defunctus seruari testamento præcepit, tutores uendiderunt: usucapi non potuerunt.

XIII. Exceptio: Nisi donationis causa uenditio sit facta. Hæc exceptio approbatur l. donationis. 6. ff. pro donato, his uerbis: Donationis causa facta uenditione, non pro emptore, sed pro donato res tradita usucapietur.

XV. Exceptio: Nisi dominus denunciauerit emptori, ne emerit. Hæc exceptio approbatur l. si fundum. 17. C. de rei uendicat. his uerbis: Si fundum uestrum, uobis per denunciationem admonentibus uolentem ad emptionem accedere, quod distrahentis non fuerit, nõ reuertè is contra quem preces funditis, compa-

rauit, uel alio modo mala fide contraxit: tam fundum uestrum constitutum probantibus, quam fructus quos cum mala fide percepisse fuerit probatum, aditus præsles provinciae restitui iubebit.

XVI. Exceptio: Nisi dolo sit facta uenditio. Hæc exceptio approbatur l. si fraude. 6. C. de prescript. longi temp. his uerbis: Si fraude & dolo (licet inter maiores uiginti quinq; annis) facta uenditio est, hanc confirmare non potuit consequens tempus: cum longi temporis prescriptio in malæ fidei contractibus locum non habeat.

XVII. Exceptio: Nisi procurator rem domini minoris uendiderit. Hæc exceptio reprobat l. qui fundū. 7. §. procurator. ff. pro emptore, his uerbis: Procurator tuus si fundum, quem centum aureis uendere poterat, addiderit triginta aureis, in hoc solum ut damno te afficeret, ignorante emptore: dubitari non oportet, quin emptor longo tempore capiat. Nam & cum sciens quis alienum esse fundum uendiderit ignoranti, non interpellatur longa possessio. Planè admittitur exceptio proposita, si emptor cum procuratore colluserit, quæ distinctio approbatur in d. §. procurator, his uerbis: Quod si emptor cum procuratore colluserit, & eum præmio corruerit, quo uilius emeret non intelligitur bonæ fidei emptor, nec longo tempore capiet: & si aduersus petentem dominum uti cæperit exceptione rei uoluntate eius uenditæ, replicatio doli utilis futura est.

XVIII. Exceptio: Nisi cum quis mandatu serui rem emisset, eam ei manumisso tradidit. Hæc exceptio approbatur l. qui fundum. 7. §. seruus. ff. pro emptore, his uerbis: Seruus meus Titio mandauit, ut fundum ei emeret: eiq; manumisso, Titius fundi possessionem tradidit. quæsitum est, an longa possessione caperet? Respondi, Si seruus meus mandauerit Titio ut fundum ei emeret, & manumisso ei Titius fundum tradiderit, cum & peculium ei concessum esse putaret, uel etiam cum ignoraret peculium ei concessum non esse, nihilo magis seruus diutina possessione capere: quia aut scit seruus peculium sibi concessum non esse, aut scire debet: & per hoc similis est ei qui se creditorem simulat esse. Quod si scierit Titius peculium manumisso concessum non esse: donare potius, quam indebitum fundum soluere, intelligendum est.

XIX. Exceptio: Nisi cum quis alij rem eius mandatu emisset, eam sibi traditam retinuerit. Hæc exceptio reprobat l. pignori. 13. §. fin. ff. de usucap. cuius uerba uide §. cap. 4. except. 36. exemplo 7.

XX. Exceptio: Nisi cum alia res emptæ esset, alia tradita sit. Hæc exceptio approbatur l. 2. §. cum Stichum ff. pro emptore, his uerbis: Cum Stichum e-

missum, Dama mihi per ignorantiam pro eo traditus est. Priscus ait, usu me eum non capturum: quia id quod emptum non sit, pro emptore usucapi non potest. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi cum minus emptum esset, plus sit traditum, hoc enim casu id quod excedit, nihilo minus potest usucapi. quæ replicatio approbatur d. §. cum Stichum, in fine, his uerbis: Sed si fundus emptus sit, & ampliores fines possessi sint, totum longo tempore capiet: quoniam uniuersitas eius possideatur, non singulæ partes. De ratione huius replicationis dictum est infra lib. proximo, cap. 3. in tertio loco adquirend. poss. reg. 2. §. 23. §. except. 22. cap. 5.

XXI. Exceptio: Nisi emptor propria autoritate rem emptam occupauerit. Hæc exceptio approbatur l. si ex. §. ff. de adq. poss. his uerbis: Si ex stipulatione tibi Stichum debeam, & non tradam eum, tu autem nactus fueris possessionem: nem prædo es. Aequè si uendidero rem tibi, nec tradidero, & sine uoluntate mea nactus sis possessionem: nõ pro emptore possides, sed prædo es. Concordat l. improba. 7. C. de adq. poss. §. cuius uerba uide §. cap. 4. except. 27. Concordat item l. nec ex. 9. C. eod. it. his uerbis: Nec ex uera uenditione possessionem, quam non fuerat emptor adeptus, improbè retinere potest: ac multò minus is qui adseueratione falsa uelut emptor, cum sine obligatione pignoris pecuniam mutuò dedisset, fundum irrumpens alienum, retinendū iustam causam habet. Huius exceptionis replicatio prima hæc esse uidetur: Nisi uenditor mandauit emptorem in possessionem inducendum. Quæ tamen replicatio reprobat l. fundi. 33. in principio. ff. eod. it. his uerbis: Fundi uenditor, etiam si mandauerit alicui, ut emptorem in uacuum possessionem induceret: priusquam id fieret, non rectè emptor per se in possessionem ueniet. Secunda replicatio est: Nisi emptor diu sciente uenditore in possessione fuerit. Quæ replicatio approbatur l. 2. C. de adq. poss. his uerbis: Minus instructus est qui te sollicitū reddidit, quasi in uacuum possessione eius quod per procuratorem emisti, non sis inductus: cum ipse proponas, te diu in possessione fuisse, omniaq; ut dominum gessisse. licet enim in instrumento nõ sit comprehensum, quod tibi tradita sit possessio: ipsa tamen rei ueritate id consecutus es, si sciente uenditore in possessione fuisti.

XXII. Exceptio: Nisi emptio facta non sit. De hac exceptione dictum est supra cap. 4. except. 28.

PRO HAEREDE.

Pro hærede usucapit is, qui putans se hæredem, rem possidet. Cuius regule except. sequuntur.

I. Exceptio: Nisi suus hæres supersit. Hæc exceptio approbatur l. 2. C. de usucap. pro hærede, his uerbis: Nihil

Nihil pro hærede posse usucapi, suis hæredibus existentibus, obtinuit.

II. Exceptio: Nisi is qui testamenti factionem non habet, pro hærede possideat. Hæc exceptio approbatur l. est. ff. pro hærede, his uerbis: Constat, eum qui testamenti factionem habet, pro hærede usucapere posse. Concordat l. nemo. 7. ff. pro legato, cuius uerba uide §. pro legato, except. 1.

III. Exceptio: Nisi is qui à muliere non rectè est adoptatus, ex ea causa pro hærede possideat. Hæc exceptio approbatur l. si is. 8. C. de longi temp. prescript. his uerbis: Si is contra quem supplicas, matris tuæ quondam mancipia quasi filius ex causa tantum adoptionis defendit: affectio designatæ & illicitæ adoptionis, ad horum dominium ei querendum sola non sufficit. Quapropter mancipia petere non prohiberis, nullam timens temporis prescriptionem: si hoc tantum initio præcedente, is contra quem supplicas, horum possessionem adeptus est.

III. Exceptio: Nisi res ex hæreditate defuncti non sit. Hæc exceptio reprobat l. pleriq; 3. ff. pro hærede, his uerbis: Pleriq; putauerunt, si hæres sim, & putem rem aliquã ex hæreditate esse quæ non sit, posse me usucapere. Concordat l. si ancillam. 4. §. penult. ff. pro suo, cuius uerba uide §. pro donato, except. 1. Approbatur autem l. usucapio. 4. C. de usucap. pro hærede, his uerbis: Usucapio, non præcedente uero titulo, procedere non potest: neq; prodesse, neq; tenent, neq; hæredi eius potest: nec obtentu uelut ex hæreditate, quod alienum fuit, dominum intentio ullo temporis longi spacio absumitur. Concordat l. diutina. 4. C. de prescript. longi tēp. his uerbis: Diutina possessio tantum iure successionis sine iusto titulo obtenta, prodesse ad præscriptionem hac sola ratione non potest.

V. Exceptio: Nisi defunctus usucapere non potuerit. Hæc exceptio approbatur l. cum hæres. u. ibi tamè us. ff. de diuers. temp. prescript. his uerbis: Quauis precarium hæredem ignorantem non teneat, nec interdicto rectè conueniatur: tamen usucapere non poterit, quod defunctus non potuit. Concordat l. 1. C. de usucap. pro hærede, his uerbis: Cum usucapio pro hærede locum non habeat: intelligis neque matrem tuam, cui hæres extitisti, neq; te usu mancipia ex ea causa capere posse.

VI. Exceptio: Nisi testator adhuc uiuat. Hæc exceptio approbatur l. ff. pro hærede, his uerbis: Pro hærede ex uiui bonis nihil usucapi potest, etiam si possessor mortui rem fuisse existima uerit. Concordat l. opm. 3. C. de usucap. pro hærede. ubi Imp. Dioclet. Opinione falsa mortis pro hærede possessio rerum absentis procedere non potest.

VII. Exceptio: Nisi uerus hæres medio tempore

possiderit. Hæc exceptio approbatur l. cū solus. 9. ff. de usucap. his uerbis: Cum solus hæres essem, existimarem autem te quoq; pro parte hæredem esse, res hæreditarias pro parte tibi tradidi. propius est, ut usu eas capere non possis: quia nec pro hærede usucapi potest, quod ab hærede possessum est, neq; aliã uel hæres habet causam possidendi: ita tamè hoc uerum est, si non ex transactione id factum fuerit. Idem dicemus, si tu quoq; existimes te hæredem esse. nam hic quoq; possessio ueri hæredis obstabit tibi. Concordat l. Pomponius. 13. §. quæsitum est. ff. de adq. poss. §.

PRO DONATO.

Pro donato is usucapit, cui res donationis causa tradita est. l. 1. in prin. ff. pro donato. Vnde Imp. Alexander: Siue fuerit dominus, qui tibi loca, de quibus supplicasti, donauit: siue à non domino bona fide donata suscepisti, eaq; usucapisti: ut ferri tibi, quod iure quæsitum est, non potest. l. 1. C. de usucap. pro donato: Proposita regule exceptio prima hæc est: Nisi pater filio, quæ in potestate habet, donet. Hæc exceptio approbatur l. 1. §. 1. ff. pro donato, his uerbis: Si pater filio, quem in potestate habet, donet, deinde decedat: filius pro donato non capiet usu, quoniam nulla donatio fuit. Ait Iuriconsultus: Pro donato nõ capiet usu. Nūquid autem pro hærede usucapit? Non: nam filium donatam rem à patre pro hærede negauit usucapere Seruius, scilicet quia existimabat naturam possessionem penes eum fuisse uiuo patre. Cui consequens est (Paulus ait) ut filius à patre hæres institutus, res hæreditarias à patre sibi donatas pro parte coheredum usucapere non possit. l. 2. §. fin. ff. pro hærede. Planè exceptio proposita replicationem admittit hæc: Nisi hæres donationem factam ratam habeat. Quæ replicatio approbatur l. si pater. 4. ff. pro donato, his uerbis: Si pater filiæ donauerit, quæ in potestate eius erat, & eam exhæredauerit: si id hæres eius ratum habeat, exinde ea usucapiet donationem, quæ ex die hæres ratam donationem habuit. Concordat l. si ancillam. 4. §. si pater. ff. pro suo, his uerbis: Si pater cum filijs bona quæ habebat paritus sit, & ex ea causa post mortem patris ea teneant, quod inter eos conuenierit, ut ea diuisio rata esset: usucapio his procedet pro suo in his rebus, quæ alienas in bonis patris inueniuntur.

II. Exceptio: Nisi uir uxori, uel uxor uiro donauerit. Hæc exceptio approbatur l. 1. §. si inter. ff. pro donato, his uerbis: Si inter uirum & uxorem donatio facta sit, cessat usucapio. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi ante contractum matrimonium res sit donata. Secunda replicatio est: Nisi postea solum sit matrimonium. Quæ due replicationes approbantur l. si inter. 24. ff. de donat. inter uirum & uxorem. his uerbis: Si inter extraneos facta sit donatio, & antequam per legitimum tempus dominium fuerit ad-

quisitum, coierint: uel econtra, si inter uirum & uxorem facta sit donatio, & ante impletum tempus supradictum, solum sit matrimonium: nihilominus procedere temporis suffragium constat: quia altero modo sine uitio tradita est possessio, altero quod fuerit uitium, amotum est. *Planè secunda replicatio admittit duplicationem hanc: Nisi diuortio solum sit matrimonium. Quæ replicatio approbatur l. i. §. fin. ff. pro donato, his uerbis: Si uir rem uxori donauerit, & diuortium intercesserit: usucapionem quoq; cessare, Celsus respondit: quoniam non possit causam possessionis sibi ipsi mutare. Tertiã replicatio est: Nisi factio diuortio, maritus donationem ratam habuerit. Quæ replicatio approbatur d. §. fin. his uerbis: Aliàs ait, post diuortium ita usucapituram, si eam maritus concesserit, quasi nunc donasse intelligatur. Quarta replicatio est: Nisi aliena res sit donata, & donans non sit pauperior factus. Quæ replicatio approbatur l. si uir. s. ff. pro donato, his uerbis: Si uir uxori, uel uxor uiro donauerit: si aliena res donata fuerit, uerum est quod Trebatius putabat, si pauperioris qui donasset, non fieret, usucapionem possidenti procedere. Concordat l. sed etsi. 26. ff. de donat. inter uir. & uxor. cuius hæc sunt uerba: Sed etsi constante matrimonio res aliena uxori à marito donata fuerit, dicendum est confestim ad usucapionem eius uxorem admitti: quia etsi non mortis causa donaretur ei, non impediretur usucapio. nam ius constitutum ad eas donationes pertinet, ex quibus & locupletior mulier, & pauperior maritus in suis rebus sit. Itaque licet mortis causa donatio interueniat, quasi inter extraneas personas fieri intelligenda est in ea re, quæ quia aliena est, usucapi potest. Quinta replicatio est: Nisi alius rem uiri uxori eius donauerit. Quæ replicatio approbatur l. si extr. 45. ff. de donat. inter uir. & uxor. his uerbis: Si extraneus rem uiri, ignorans eius esse, ignorati uxori, ac nec uiro quidem sciente eam suam esse, donauerit: mulier rectè eam usucapit. Huius replicationis duplicatio prima hæc esse uidetur: Nisi is qui in potestate uiri est, uxori eius donauerit. Quæ tamen duplicatio reprobatur d. l. 45. his uerbis: Idemq; iuris erit, si is qui in potestate uiri erat, credens se patrem familiàs esse, uxori patris donauerit. Altera duplicatio est: Nisi uir sciens rem suam esse, eam uendicare noluit, & mulier idem sciat. Quæ duplicatio approbatur d. l. 45. his uerbis: Sed si uir sciuerit suam rem esse, priusquam usucapiatur, uendicareq; eam poterit, nec uolet, & hoc mulier nouerit, interruptetur possessio: quia tran sit in causam ab eo factæ donationis ipsius mulieris scientia. Planè corrigat iurisconsultus ibidem seipsum, his uerbis: Propius autem est, ut*

nullum acquisitioni dominij eius afferat impedimentum. non enim omnimodò uxores ex bonis uirorum, sed ex causa donationis ab ipsis factæ, adquirere prohibita sunt. Per hæc uerba posteriora, proposita altera duplicatio reprobatur.

111. Exceptio: Nisi subditus magistratui contra legem repetundarum donauerit. Hæc exceptio approbatur l. quod contra. 8. ff. ad l. iul. repetund. his uerbis: Quod contra legem repetundarum proconsuli uel prætori donatum est, non poterit usucapi. Eadem lex uenditiones, item locationes eius rei causa pluris minorisq; factas, irritas facit, impeditq; usucapionem, priusquam in potestatem eius à quo profecta res sit, hæredis uel eius ueniat.

1111. Exceptio: Nisi seruus ita donatus sit, ut post quinquennium manumittatur. Hæc exceptio reprobatur l. Aristo. 18. §. idem Aristo. ff. de donationib. his uerbis: Aristo ait, si donationis causa in hoc tradatur seruus, ut post quinquennium manumittatur, sit autem alienus, posse dubitari an usucapiatur: quia aliquid donationis interuenit, & hoc genus questionis in mortis causa donationibus uersari, Pomponius ait. Et magis putat, si ita donetur, ut post quinquennium manumittatur, posse dicere usucapionem sequi.

V. Exceptio: Nisi donator donationem reuocare constituerit. Hæc exceptio reprobatur l. 2. ff. pro donato, his uerbis: Si is qui alienam rem donauit, reuocare constituerit donationem: etiam si iudicium ediderit, remq; ceperit uendicare, curret usucapio.

VI. Exceptio: Nisi donatum non sit. De hac exceptione uide §. cap. 4. except. 28.

PRO DERELICTO.

Pro derelicto res usucapitur, quæ à non domino pro derelicto habita est. Cuius regule exceptio prima hæc est: Nisi possessor ignoret, à quo pro derelicto habita res sit. Hæc exceptio reprobatur l. id quod. 4. ff. pro derelicto, his uerbis: Id quod pro derelicto habitum est, & haberi putamus, usucapere possumus, etiam si ignoremus, à quo derelictum sit.

11. Exceptio: Nisi merces sint ex nauæ iacta, aut ex naufragio expulsa. Hæc exceptio approbatur l. si quis. 7. ff. pro derelicto, his uerbis: Si quis merces ex nauæ iactas inuenisset, num ideo usucapere non possit, quia non uiderentur derelictæ, quæruntur. Sed uerius est, eum pro derelicto usucapere non posse. Concordat l. interdum. 21. §. 1. ff. de adq. possess. Vbi Iabolenus: Quod ex naufragio expulsum est (inquit) usucapi non potest: quoniam non est in derelicto, sed in deperdito. Idem iuris esse existimo in ijs rebus quæ iactæ sunt: quoniam non potest uideri id pro derelicto habitum, quod salutis causa interim dimissum est.

111. Ex.

111. Exceptio: Nisi res pro derelicto habita non sit. Hæc exceptio approbatur l. nemo. 6. ff. pro derelicto, his uerbis: Nemo potest pro derelicto usucapere, qui falso existimauerit rem pro derelicto habitam esse.

PRO LEGATO.

Pro legato usucapitur, qui rem ex causa legati possidet. l. i. in prim. ff. pro legato. Cuius regule exceptiones sequuntur.

1. Exceptio: Nisi cum eo testamenti factio non sit. Hæc exceptio approbatur l. nemo. 7. ff. pro legato, his uerbis: Nemo potest legatorum nomine usucapere, nisi is cum quo testamenti factio est: quia ea possessio ex iure testamenti proficitur.

11. Exceptio: Nisi legatum non sit. Hæc exceptio approbatur l. 2. cum lege sequente. ff. pro legato, his uerbis: Si possideam alienam rem, quam putabam mihi legatam, cum non esset, pro legato non usucapiam: non magis, quam si quis emptum existimet, quod non emerit. De hac exceptione uide supra §. cap. 4. causa 28.

111. Exceptio: Nisi alij quam cui legatum est, res tradita sit. Hæc exceptio reprobatur l. pro legato. 4. §. fin. ff. pro legato. cuius uerba uide paulo infra except. prox.

1111. Exceptio: Nisi legatum ademptum sit. Hæc exceptio reprobatur d. l. 4. ff. pro legato, his uerbis: Pro legato usucapi potest, si res aliena legata sit: aut testatoris quidem sit, sed adempta codicillis ignoratur. in horum enim persona subest iusta causa, quæ sufficit ad usucapionem. Idem potest dici, etsi in nomine erit dubitatio: uelut si Titij legatum sit, cum sint duo Titij, ut alter eorum de se cogitatum existimauerit. Concordat l. ult. ff. eod. tit. cuius uerba uide infra exception. proxim.

V. Exceptio: Nisi non rectè, nec iure legatum sit. Hæc exceptio reprobatur d. l. ult. ff. pro legato, his uerbis: Pro legato usucapitur, cui rectè legatum relictum est. Sed etsi non iure legatum relinquatur, uel legatum ademptum est: pro legato usucapi, post magnas uarietates obtinuit.

VI. Exceptio: Nisi re aliena legata, dominus rei legatæ adhuc uiuat. Hæc exceptio reprobatur l. ea res. 5. cum l. sequente. ff. pro legato, his uerbis: Ea res, quæ legati nomine tradita est, quamuis dominus eius uiuat, legatorum tamen nomine usucapietur, si is cui tradita est, mortui esse existimauerit.

VII. Exceptio: Nisi legatarius non traditam possessionem rei legatæ sit ingressus. Hæc exceptio reprobatur l. si non. 8. ff. pro legato, his uerbis: Si non traditam possessionem ingrediatur sine uitio legatarius, legatæ rei usucapio competit.

PRO DOTE.

Pro dote usucapitur, qui rem in dotem accepit. Quæ regule approbatur l. i. in prim. ff. pro dote, his uerbis: Titulus est usucapionis, & quidem iustissimus, qui appellatur Pro dote: ut qui in dote rem accipit, usucapere possit spacio solenni, quo solent qui pro emptore usucapiunt. Concordat d. l. i. §. si tamen. ibi: & si alienæ. cuius uerba uide §. cap. 5. except. 40. Concordat item l. uenica. C. eod. tit. his uerbis: Res mobiles in dote dantur, quamuis alienæ, si sine uitio tamen fuerint bona fide acceptæ, pro dote usucapiuntur. Huius regule exemplum proponitur l. d. n. s. ff. eod. tit. hisce uerbis: Dux filia in testato patri hæredes extiterunt, & mancipia communia singulæ in dote dederunt, & post aliquot annos à morte patris familiæ exciscudæ iudicium inter eas dictatum est, quæ situm est, cum maritum bona fide mancipia in dote accepta ut dotalia multis annis possederint, an ea usucepisse uideantur, si ij qui accipiebant, dantis credidissent esse? Respondi, nihil proponi, cur nõ usucepissent.

1. Exceptio: Nisi res uniuersæ in dotem sint acceptæ. Hæc exceptio reprobatur l. i. in prim. ff. pro dote, his uerbis: Et nihil refert, singulæ res, an pariter uniuersæ in dote dentur.

11. Exceptio: Nisi nuptie nondum sint secutæ. Hæc exceptio approbatur l. i. §. in prim. ff. pro dote, de qua re uide §. cap. 5. except. 40.

111. Exceptio: Nisi matrimonium cesset, uel secutum non sit, aut sit illegitimum. Hæc exceptio approbatur l. i. §. penult. & ult. ff. pro dote, his uerbis: Constante matrimonio, pro dote usucapio inter eos locum habet, inter quos est matrimonium contractum. Cæterum si cesset matrimonium, Celsus ait, cessare usucapionem, quia dos nulla sit. Idem scribit, etsi putauit maritus esse sibi matrimonium, cum non esset, usucapere eum non posse: quia nulla dos sit. quæ sententia habet rationem.

PRO SOLUTO.

Pro soluto usucapitur, qui rem debiti causa recipit. l. i. in prim. ff. pro soluto. Huius regule exceptio prima hæc est: Nisi debitum non sit. De hac exceptione uide supra cap. 4. except. 28. repl. 3. Altera exceptio: Nisi aliud quam quod debetur, sit solutum. Hæc exceptio reprobatur l. i. §. fin. ff. pro soluto, his uerbis: Et non ratum quod debetur, sed & quo dlibet pro debito solutum, hoc titulo usucapi potest.

PRO SVO.

Pro suo possessio talis est (inquit Vlpianus l. i. in prim. ff. pro suo.) ut cum dominum nobis adquiri putamus, & ex ea causa possideamus, ex qua adquiritur. Huius regule exempla sequuntur, quorum primus est, si ex causa emptionis quis possideat. Nã ex causa emptionis, &

pro

pro emptore et pro suo possideo, inquit Vlpianus d.l. 1. §. 1. Secundum exemplum est, si quis ex causa donationis possideat. Nam in re donata uel legata (idem Vlpianus ait d.l. 1. §. item in re. uel pro donato, uel pro legato, uel etiam pro suo possideo. Quartum exemplum est in ijs rebus, quæ nobis iure naturali uel gentium acquiruntur. Nam est species possessionis (inquit Vlpianus) quæ uocatur Pro suo. hoc enim modo possidemus omnia quæ mari, terra, celoq; capimus, aut quæ alluisione fluminum nostra fiunt: item quæ ex rebus alieno nomine possessionis nata possidemus. ueluti partium hereditarie aut emptæ ancillæ pro nostro possidemus, similiter fructus rei emptæ aut donatæ, aut quæ in hereditate inuenta est. l. 2. ff. pro suo. Quintum exemplum est, si possessor litis estimationem obtulit. hic enim pro emptore incipit possidere, et per consequens pro suo. Sextum exemplum est l. non solum. 33. §. si mihi. ff. de usucap. cuius hæc sunt uerba: Si mihi Titius, à quo fundum petere uolebam, possessionem cesserit, usucapionis causam iustam habebo. Sed & is à quo ex stipulatu fundum petere uolebam, cedendo mihi possessionem, si soluendi causa id fecerit, eo ipso efficit, ut fundum longo tempore capiam. Septimum exemplum est in causa transactionis. Nam ex causa transactionis (inquit Imperator Philippus lex causa. 8. C. de usucap. pro emptore.) habentes iustam causam possessionis, usucapere possunt. Cui concordat l. cum solus. 29. ibi: ita tamen. ff. de usucapion. cuius uerba uide supra. Pro herede, in fine. Octauum exemplum est, si cui res in communi diuidendo iudicio sit adiudicata. Nam si per errorem (Marcellus ait l. si per. 17. ff. de usucapion.) de alieni fundis quasi de communibus iudicio communi diuidendo accepto, ex adiudicatione possidere ceperim, longo tempore usucapere possum. Nonum exemplum est, si quis auctore prætoris possidet. Nam iuste possidet (inquit Paulus l. iuste. 11. ff. de acquirend. posses.) qui auctore prætoris possidet. Et Vlpianus: Qui auctore iudice comparauit (inquit) bonæ fidei possessor est. l. 179. ff. de reg. iur. Species

autem inducendi in possessionem alicuius rei, est prohibere ingredienti uim fieri. Statim enim cedere aduersarium, et uacuum relinquere possessionem, iubet Prætor: quod multò plus est quàm restituere. l. permisceri. 52. §. fin. ff. de acquir. posses. Sed et ex alijs causis possessio pro suo locum habet, et usucapio concessa est. l. usucapio. 5. in prin. ff. pro suo. Planè si puerum non pro derelicto habet, sed ab hostibus uulneratum, quis sumptibus suis liberum existimans curauerit, longi temporis præscriptione, quo minus dominus eius offerens erogata rectè uindictet, defendi non potest. l. ult. C. in quibus causis cess. longi temp. præscript.

Replicatio generalis.

Hactenus exceptiones quæ aduersus usucapionem competunt, tam generales quàm speciales sunt propositæ et descriptæ. Superest tamen una replicatio generalis, quæ omnibus supradictis exceptionibus uideatur ob stare, quæ talis est: Nisi possessor bona fide possiderit. Hoc enim casu, quamuis lex usucapionem regulariter inhibeat, ea tamen procedere uidetur. At tamè replicatio hæc reprobatur Lubi lex. 24. in prin. ff. de usucap. his uerbis: Vbi lex inhibet usucapionem, bona fides possidentis nihil prodest. Vnde Imp. Gordianus: Violenter possessione amissa, priusquam in domini potestate perueniat, usucapio emptori, et si bona fide mercatus est, non competit. l. si partem. 5. in fine. C. de usucap. pro empt. Et Imperat. Philippus: Sciens seruum alienum contra domini uoluntatem uenundans, furtum committit (inquit.) Quod rei uirtum, priusquam ad dominum eius reuertatur possessio, non permittit usucapionem fieri, licet bona fide possideatur. l. sciens. 7. C. eod. tit. Cui concordat Inst. de usucap. §. quod autem dictum. cuius uerba uide §. cap. 5. except. 2. in prin. Concordat item Inst. eod. tit. §. si aliquando. cuius uerba uide d. cap. 3. except. 15. Sed et alia replicatio generalis hæc est: Nisi uitium rei sit purgatum. De qua uide §. cap. 3. exception. 14.

DIGESTO

LIBRI VICESIMI SECUNDI FINIS.

DE POSSESSIONE, EIVSQVE CAUSIS & ACTIONIBUS.

Hactenus de rerum dominio, eiusq; causis & actionibus, primo rerum iure actum est. nunc de altero iure quod in rebus habemus, hoc est, de possessione, eiusq; causis & actionibus nobis erit agendum: primum quidem de definitione ac diuisionibus possessionis, deinde de acquirenda possessione, tercio de possessione amittenda: postremo de interdictis, eorumq; actionibus, quæ tam pro acquirenda quàm retinenda & recuperanda possessione competunt.

DE DEFINITIONE AC DIUISIONIBUS POSSESSIONIS. Cap. I.

QVOD igitur ad primum attinet, de finitur possessio l. 1. in princip. ff. de acquirend. posses. hinc uerbis: Possessio appellata est à pedibus, & (ut Labeo ait) pedum quasi positio: quia naturaliter teneretur ab eo qui ei insistit: quam Græci *κατοχή* dicunt, id est detentionem. Possidere igitur dicitur is, qui rem aliquam siue mobilem, siue soli detinet, colit, uitur ea, fructus ex ea percipit, pecus suam pascit, ligna cædit, plantat, serit, fodit, pensiones ex ea percipit, &c. Nam hi sunt actus possessorij: quibus probatis, ipsa possessio probata intelligitur. quo iure uitimur. Vnde Vlpianus: Possessio (inquit) usus est. l. quæstio. 115. §. possessio. ff. de uerb. signif. Et Venuleius: Eum qui ædificare prohibetur (ait) possidere quoque prohiberi, manifestum est. l. permisceri. 52. §. 1. ff. de acquirend. posses. Concordat l. si duo. 3. §. hoc interdictum. ff. uti possidetis. Planè uocabulum Possessionis nunc iuris, nunc facti uocabulum est. Vnde Paulus Iurisconsultus: Possessio (inquit) non tantum corporis, sed etiam iuris est. l. possessio. 49. §. 1. ff. de acquirend. posses. Et l. nemo. 10. in princip. C. eod. tit. Imperator Constantinus: Nemo (inquit) ambigit, possessionis duplicem esse rationem: aliam quæ iure consistit, aliam quæ corpore. Item l. 1. §. furiosus, in fine. ff. d. tit. Paulus possessione facti, non iuris esse ait. Et l. deniq; 19. §. fin. ff. quibus ex causis maiores, Papinianus: Possessio (inquit) plurimum facti habet. Hinc Possessionis uocabulum pro materia subiecta uariè accipitur: aliter uidelicet in usucapionibus, aliter in interdictis, aliter item in rei uendicatione. Primo casu angustior est eius significatio, altero latior, postremo casu latissima. Nam in usucapionibus

sumitur tantum pro ea detentione, qua quis rem aliquam tanquam suam possidet. Quò perinet l. possidetis. 3. §. genera. ff. de acquirend. poss. ubi Paulus ait: Genera possessionum tot sunt, quot & causæ acquirendi eius quod nostrum non sit. ueluti pro emptore, pro donato, pro legato, pro dote, pro herede, pro noxæ dedito, pro suo: sicut in ijs quæ terra, mari celoq; uel ex hostibus capimus, uel quæ ipsi, ut in rerum natura essent, fecimus. Et in summa, magis unum genus est possidendi, species autem infinitæ sunt. In interdictis latius sumitur possessio pro ea detentione, qua quis rem aliquam detinet non solum tanquam suam, sed et tanquam alienam, suo tamen, non alieno nomine. Sic usufructuarius et usufructuarius rem possidere dicitur, ut de iud. de ui interdictum competat, l. quod quidem. 3. §. penult. et l. Fulcinius. 8. ff. de ui et ui armata. l. ultima. ff. uti possidetis. Quo casu seruus, colonus, procurator possidere non dicuntur, nec deiectione esse: cum non suo, sed alieno nomine possiderent. l. 1. §. quod seruus. ff. de ui et ui armata. In rei uendicatione, quæ aduersus possessorem datur, Possessoris uocabulum latissime accipitur, ut etiam eum qui non suo, sed alieno nomine possidet, contineat: ut est depositarius, colonus, procurator, &c. l. officium. 9. ff. de rei uendicatione. Triplex igitur est significatio uocabuli Possessionis, iuxta triplicem animum quo res detinetur. Nam is qui rem aliquam detinet, eam aut suo nomine detinet, aut alieno, suo nomine duobus modis: primo tanquam suam, altero tanquam alienam, ius tamen aliquod in ea pretendens: ueluti usufructuarius, usufructuarius, &c. Possidere igitur significatio ne is tantum possidere dicitur, qui suo nomine et tanquam suam rem detinet: ut in usucapionibus. Sic usufructuarius et similes non dicuntur possidere. l. 1. §. per eum. et l. permisceri. 52. in princip. ff. de acquirend. posses. l. certe. ff. 6. §. is qui. ff. de precario. l. adquiruntur. 10. §. fin. ff. de acquir. rer. dom. l. Celsus. 5. §. Iulianus. uer. quamuis hæc hi. ff. ad exhibenda.

Nota hly

dum. Latiore significatione possidere dicitur, qui rem detinet suo nomine, sed tanquam alienam, non suam, ob ius quod in ea re habet: ut in interditiis. Sic usufructuarius etiam dicitur possidere, l. naturaliter. 12. in princip. & l. possessio. 49. in princip. ff. de acquirend. possessione. Item creditor dicitur possidere pignus, l. cum & sortis. 35. §. fin. ff. de pignorat. act. l. serui. 16. ff. de usucapionib. Item is qui precario rogauit, dicitur possidere: de quo uide infra cap. prox. except. 15. Non autem dicitur possidere depositarius. l. licet. 17. §. fin. ff. de positi. neque procurator. l. quod meo. 18. in princip. ff. de acquirend. possessione. neque colonus, neque inquilinus. l. certe. si. 6. §. is qui rogauit. ff. de precario. neque is qui in possessionem missus est. l. si quis. 10. §. idem Pomponius. ff. de acquirend. possessione. Latissima significatione omnes omnino dicuntur possidere, qui habent restituendi facultatem, siue suo, siue alieno nomine detineant: ut in rei uendicatione. Sic etiam depositarius, colonus, inquilinus, procurator & similes, qui alieno nomine detinent, possidere dicuntur, l. officium. 9. ff. de rei uendicat. l. communi. 7. §. neque colonis. ff. communi diuidum. Hæc de triplici possessionis significatione ad conciliandas huiusmodi antinomias, quæ passim in iure occurrunt, sunt notanda. Ad eundem modum uocabuli Habere triplex significatio dicitur l. stipulatio. 38. §. habere. ff. de uerbor. obligation. Nihil autem commune habet proprietate cum possessione. l. naturaliter. 12. §. nihil. & l. permisceri. 52. in princip. ff. de acquirend. possessione. Fieri itaque potest, ut alter possessor sit, dominus non sit: alter dominus sit, possessor non sit. fieri item potest, ut possessor idem & dominus sit. l. 1. §. huius autem. ff. ut possidetis. Quamquam iadolen domino non attribuit possessionem, l. questio. 115. ff. de uerbor. signification. ubi ait, Quidquid apprehendimus, cuius proprietate ad nos non pertinet, aut nec potest pertinere, hoc possessionem appellari: sentiens opinor, quemadmodum usufructus cum proprietate consolidatus non amplius dicitur usufructus, sed plenum dominium: ita quoque possessionem domini non amplius possessionem, sed dominium appellandam. Hæc de possessionis definitione, uariisque eius significationibus sint dicta. Porro diuiditur possessio in naturalem & civilem: quæ diuisio conuenit cum eo quod supra diximus, Possessionis uocabulum nunc facti, nunc iuris esse. Nam naturalis possessio eam significat, quæ corpore apprehenditur, & in facto consistit: civilis eam quæ consistit in iure, & ex qua non domino usucapio procedere possit. Sic uxor rem sibi à marito donatam possidere dicitur naturaliter, non civiliter: quia ius civile improbat hanc possessionem, ut ex ea non procedat usucapio, l. si cum qui. 27. in princip. ff. de donat. inter uir. & uxor. Civilis itaque possessio accipitur in sola supradicta prima possessionis significatione, cum quis rem aliquam detinet tanquam dominus ipsius, quamuis reuera dominus non sit, ut tamen eam rem usucapere possit. Naturalis autem possessio accipitur in omnibus istis tribus significati-

onibus, nam & is naturaliter possidere dicitur, qui rem aliquam tanquam suam detinet: unde dominium à naturali possessione proficisci dicitur l. 1. in princip. uerfic. dominiumque. ff. de acquirend. possessione. nec distinguitur, usucapi res ab eo possit, necne? Vt usufructuarius quoque rem, cuius usufructum habet, creditor item pignus, & is qui precario rogauit, naturaliter possident, ut supra ostensum. Sed & colonus & depositarius naturaliter possideri dicuntur l. communi. 7. §. neque colonis. ff. com. diuid. & per consequens omnes alij, qui alieno nomine detinent. Planè tam naturalis quam civilis possessionis duplex uidetur esse significatio. Vna naturaliter dicitur possidere, qui corpore rem apprehendit, siue iusta, siue iniusta sit possessio. Sic etiam civiliter dicitur possidere, qui solo animo possidet, l. nemo. 10. in princip. ff. de acquirend. possessione. cuius uerba supra retulimus. Sic duo eandem rem in solidum possidere: unus naturaliter, siue corpore & animo: alius civiliter, animo tantum. l. & habet. 15. §. cum qui. ff. de precario. l. possideri. 3. §. ex contrario. uerfic. Sabinus tamen. & l. qui pignoris. 36. ff. de acquirend. possessione. l. serui. 16. ff. de usucapionib. Altera significatione naturaliter dicitur possidere, qui rem ex iniusta causa detinet mala fide: civiliter, qui possidet bona fide ex causa, ex qua possit procedere usucapio. in qua significatione naturalis possessio dicitur, quemadmodum filius naturalis ad differentiam adoptiui, instituit. de adoptionib. in princip. Hæc de prima possessionis diuisione. Altera diuisio, sumpta ex causa possessionis, habetur l. possideri. 3. §. genera. ff. de acquirend. possessione. cuius uerba supra retulimus. Tertia diuisio habetur d. §. genera, in fine, his uerbis: Potest diuidi possessionis genus in duas species, ut possideatur bona fide, aut non bona fide. De qua re uide supra lib. proximi. cap. 2. except. 11.

DE ADQUIRENDA POSSESSIONE. Cap. II.

In hac parte proponuntur primam cause ex quibus possessio adquiritur, cum suis exceptionibus deinde persone, quibus & per quas adquiritur: potest, quid & quantum adquiratur, possideaturue, explicabitur.

Causa ergo acquirendæ possessionis prima hæc est: Si rem aliquam apprehendamus. Quæ causa approbatur l. questio. 115. §. possessio. ff. de uerb. signif. hisce uerbis: Quidquid apprehendimus, cuius proprietate ad nos non pertinet, aut nec potest pertinere, hoc possessionem appellamus. Ait Iurisconsultus: Cuius proprietate ad nos non pertinet. Hæc uerba non sunt intelligenda, quasi possessio rei suæ nulla sit: sed quod magis proprietate sit dicenda, quemadmodum usufructus ad proprietatem

lib. proximo cap. 6. lib. per donat. except. l. 1. §. 1. 3.

tem reuersus, non amplius usi fructus dicitur, sed plenum dominium: quoniam nemo res sua seruit. l. cum essent. 32. §. fin. ff. de seruitut. rust. præd. & l. quicquid. 10. §. nullam enim. ff. communis prædior. Secunda causa est: Si in re presenti consentiam. Hæc causa approbatur l. 1. §. si iusserim. ibi: non enim. ff. de adq. possess. hisce uerbis: Non enim corpore & actu necesse est apprehendere possessionem, sed etiam oculis & affectu: & argumento esse eas res, quæ propter magnitudinem ponderis moueri non possunt, ut columnas. nam pro traditis haberi eas, si in re presenti consentierint. Tertia causa est: Si clauis receptaculi tradantur, ea quoque quæ in eo sunt tradita intelliguntur. Quæ causa approbatur d. §. si iusserim, in fine, hisce uerbis: Et uina tradita uidentur, cum clauis cellæ uinariæ emptori traditæ fuerint. Concordat l. qua ratione. 9. §. item si quis merces. ff. de adq. rer. dom. his uerbis: Si quis merces in horreo repositas uendiderit, simulatque clauis horrei emptori tradiderit, trāsferret proprietatem mercium ad emptorem. Concordat item ipsdem uerbis instit. de rerum diuis. §. interduum, in fine. item concordat l. clauibus. 74. ff. de contrah. empt. his uerbis: Clauibus traditis, ita mercium in horreis reconditarum possessio tradita uideatur, si clauis apud horrea traditæ sunt: quo facto, confestim emptor dominium & possessionem adipiscitur, etsi non aperuerit horrea. Quod si uenditoris merces non fuerint, confestim inchoabit usucapio. Quarta causa: Si instrumenta tradita sunt, possessio quoque ipsius rei translata censetur. Hæc causa approbatur l. 1. C. de donationib. hisce uerbis: Emptionum mancipiorum instrumentis donatis & traditis, & ipsorum mancipiorum donationem & traditionem factam intelligis: & ideo potes aduersus donatorem in rem actionem exercere. Quinta causa proponitur l. quod meo. 10. §. si uenditorem. ff. de adq. possess. hisce uerbis: Si uenditorem mihi fundum mercatum uenditor ex mea turre demonstrat, uacuaque possessionem se tradere dicat: non minus possidere cœpi, quam si pedem finibus intulisset. Sexta causa proponitur l. quarundam. 51. ff. de adq. possess. hisce uerbis: Quarundam rerum animo possessionem nos adipisci, ait Labeo. ueluti si aceruum lignorum emero, & cum uenditor tollere me iusserit: simulatque eustodiam posuissim, traditus mihi uideatur. Idem iuris esse in uino uendito, cum uini ueræ amphoræ uini simul essent. Sed uideamus (inquit) ne hæc ipsa corporalis traditio sit: quia nihil interest, utrum mihi, an & cuilibet cui iusserim, custodia tradatur. In eo puto hanc questionem consistere, an, etiam si corpore aceruus aut amphoræ apprehensæ non fuerint, nihilominus traditæ mihi uideantur? Nihil uideo interesse, utrum

ego ipse aceruum, an mādato meo alius custodiat. utrobique enim animi quodam genere possessio erit æstimanda. Septima causa est: Si eum qui mihi tradere uolebat, iusserim alij tradere. Hæc causa approbatur in iam dictis uerbis legis 51. Cui concordat l. 1. §. si iusserim. ff. eod. tit. ubi Paulus: Si iusserim (inquit) uenditorem procuratori meo rem tradere, cū ea res in præsentia sit, uideri mihi traditam Priscus ait. Idemque esse, si nummos debitorem iusserim alij dare. Octaua causa proponitur l. quod meo. 18. §. si uenditorem. ff. de adq. possess. hisce uerbis: Si uenditorem, quod emerim, deponere in domo mea iusserim: possidere me certum est, quanquam id nemo attigerit. Concordat l. si pecuniam. 79. ff. de solutionib. cuius uerba uide j. libro 48. cap. 23. causa 28. Nona causa proponitur & reprobat l. cum hæredes. 23. §. fin. ff. de adq. possess. hisce uerbis: Quæro, si uinero liberum hominem, ita ut eum possideam, an omnia quæ is possidebat, ego possideam per illum? Respond. Si uinexis liberum hominem, eum à te possideri non potest. quod cum ita se habeat, multò minus à te per illum res eius possidebuntur. neque enim rerum natura recipit, ut per eum aliquid possidere possim, quæ civiliter in mea potestate non habeo. Decima causa est, aditio hereditatis, quæ tamen causa reprobat l. 1. 23. in prin. hisce uerbis: Cum hæredes instituti sumus, adita hereditate omnia quidem iura ad nos trāsferunt: possessio autem, nisi naturaliter comprehensa sit, ad nos non pertinet. Concordat l. quæ uniuersas. 30. §. quod per. ff. eod. tit. ubi Paulus: Quod per colonum possideo, (inquit) hæres meus, nisi ipse nactus sit possessionem, non poterit possidere. retinere enim animo possessionem possumus, adipisci non possumus. Sed quod pro emptore possideo, per colonum etiam usucapiet hæres meus. Undecima causa: Si is qui possidet rem, ab aliquo conduxerit, uel precario rogauerit, possessio ab eo ad locatorem transferatur. Quæ causa approbatur l. quædam. 77. ff. de rei uendicat. hisce uerbis: Quædam mulier fundum non marito donauit per epistolam, & eundem fundum ab eo conduxit. posse defendi, in re ei competere actionem, quasi per ipsam adquisierit possessionem, ueluti per colonam. Proponeretur, quod etiam in eo agro qui donabatur, fuisset, cum epistola emitteretur. quæ res sufficiebat ad traditam possessionem, licet conductio non interuenisset. Concordat l. interduum. 21. in prin. ff. de adq. possess. cuius uerba uide j. except. 25. Concordat d. l. 21. §. fin. ubi Labellus: Qui alienam rem (inquit) precario rogauit, si eandem rem à domino conduxerit, possessio ad dominum reuertitur. Concordat item l. re pign. 37. ff. d. tit. de adq. possess. his uerbis: Re pignoris nomine data, & possessione tradita, deinde à creditore conducta: con-

uenit, ut is qui hypothecam dedit, pro colono in agro, in ædibus pro inquilino sit, & per eos creditor possidere uideatur. Duodecima causa: Si prætor prohibeat ingrediendi uim fieri. *Que causa approbatur l. permisceri. 5. §. fin. ff. de adq. posses. his uerbis:* Species in ducendi in possessionem alicuius rei, est prohibere ingrediendi uim fieri. statim enim cedere aduersarium, & uacuum relinquere possessione iubet: quod multò plus est quam restituere. *Hæcenus cause acquirendæ possessionis sunt enumeratæ: sequuntur nunc earum exceptiones generales.*

Exceptiones aduersus prædictas causas generales.

I. Exceptio: Nisi non corpore ex actu rem apprehendat. *Hæc exceptio approbatur l. possideri. 3. in prim. ff. de adq. posses. hisce uerbis:* Ad ipsi scimur possessione corpore & animo: neq; per se animo, aut per se corpore. *Concordat d. l. 3. §. Neratius. cuius hæc sunt uerba:* Neratius & Proculus solo animo nõ posse nos adquirere possessionem aiunt, si non antecedit naturalis possessio. *Concordat item d. l. 3. §. in amittenda. ibi: igitur amitti. cuius uerba uide j. cap. 4. causa 2. except. 3. Concordat item l. quemadmodum. 8. ff. eod. tit. cuius uerba uide d. except. 3. Concordat item l. cum heredes. 23. in prim. ff. eod. tit. cuius uerba uide paulò superius causa 10. item concordat l. qui uniuersas. 30. §. quod per colonum. ff. eod. tit. cuius uerba uide d. causa 10. Concordat deniq; in §. de interdicit. §. possidere, in fine, his uerbis: Nulla dubitatio est, quin animo solo ad ipsi possessione nemo possit. Planè exceptio hæc recipit quasdam replicationes, de quibus uide supra causam secundam cum sequentibus, capite eodem.*

II. Exceptio: Nisi non animo possidendi rem apprehendat. *Hæc exceptio approbatur l. possideri. 3. in prim. ff. de adq. posses. cuius uerba uide paulò superius except. prox. Concordat l. quemadmodum. 8. ff. eod. tit. cuius uerba (ut dixi) uide j. cap. 4. causa 2. except. 3. Concordat it. l. ferè. 195. in fine. ff. de reg. iuris. cuius uerba uide j. d. cap. 4. causa 1. Huius exceptionis exempla sunt, si is qui apprehendit, ignoret se apprehendere: item si furiosus sit, & c. distinguitur autem in infante & pupillo, de quibus paulò inferius.*

III. Exceptio: Nisi ignoret quis, sibi adquirere possessionem. *Hæc exceptio approbatur d. l. 3. §. Neratius. ibi: is enim. ff. de adq. posses. hisce uerbis:* Is qui nescit, non possidet thesaurum, quamuis fundum possideat. *Huius exceptionis ratio patet ex superiori proxima exceptione. Replicatio autè eius est hæc: Nisi per alium, puta seruum uel procuratorem, possessionem adquirat. tunc enim etiam ignoranti adquiritur. de quo j. cap. prox. reg. 1.*

III. Exceptio: Nisi affectionem ex intellectum possidendi non habeat, ut furiosus. *Hæc exceptio approbatur l. 1. §. furiosus. ff. de adq. posses. hisce uerbis:* Furiosus & pupillus sine tutoris autoritate non possunt incipere possidere: quia affectionem tenendi non habent, licet maximè

rem suo corpore cõtingant: sicut si quis dormienti aliquid in manu ponat. *Concordat d. l. 1. §. ceterum. cuius uerba uide j. cap. prox. reg. 1. except. 2. Concordat item l. quod meo. 18. §. si furioso. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. cap. 4. causa 1. except. 4. Huius exceptionis replicationes uide 5. lib. prox. cap. 2. except. 2.*

V. Exceptio: Nisi sitius familiæ uel seruum apprehendat. *Hæc exceptio approbatur 5. lib. prox. cap. 2. except. 3. Concordat l. stipulatio. 38. §. hi qui sunt. & §. hæc quoq; ff. de uerb. obligat. cuius uerba uide j. lib. 38. cap. 1. de stipul. habere licere, reg. 2. except. 1. Planè sitius fam. uel seruum apprehendens, naturalem adipiscitur possessionem, non civilem: quod replicationis loco notandum, quæ replicatio approbatur d. §. hi qui sunt, & d. §. hæc quoq;. Altera replicatio est, quod quamuis sitius, uel seruum civilem possessione sibi non adquirat, adquiret tamen eam patri uel domino suo, de qua re j. cap. prox. reg. 1. Reliqua huius loci uide 5. d. except. 3.*

VI. Exceptio: Nisi infans apprehendat possessione. *Hæc exceptio approbatur, distinguitur simul & mutatur per ea quæ dicta sunt 5. lib. prox. cap. 2. except. 1. d. 246a*

VII. Exceptio: Nisi error in tradendo ex apprehendendo interueniat. *Hæc exceptio approbatur l. si me. 34. in prim. ff. de adq. posses. hisce uerbis:* Si me in uacuum possessionem fundi Cornelianum miseris, & ego, cum putarem me in fundum Sempronium missum, in Cornelianum iero: non adquirem possessionem: nisi forte in nomine tantum errauerimus, & in corpore consenserimus. *Et paulò post: Sed non puto errantè adquirere. Ait Iurisconsultus:* Nisi forte in nomine tantum errauerimus, & in corpore consenserimus. *Ex hisce uerbis elicitur prima aduersus exceptionem propositam replicatio, hæc scilicet: Nisi in nomine tantum sit erratum. Secunda replicatio hæc est: Nisi errantis procuratori, nõ erranti tradita sit possessio. Que replicatio approbatur d. l. 34. §. sed si non mihi, hisce uerbis: Sed si non mihi, sed procuratori meo possessionem tradas: uidentum est, si ego errem, procurator meus non erret, an mihi possessio adquiratur: Et cum placeat, ignorant mihi adquiri, poterit & erranti. Tertia replicatio est: Nisi cum procurator, cui traditur, erret, dominus eius non erret. *Hæc replicatio approbatur d. §. sed si non mihi, in fine, hisce uerbis: Sed si procurator meus erret, ego non errem: magis est, ut adquirem possessionem.**

VIII. Exceptio: Nisi mala fide apprehendatur possessio. *Hæc exceptio reprobat l. 2. §. separata. ff. pro emptore, hisce uerbis: Verè dicitur quis emille, et si mala fide: quemadmodum qui sciens alienam rem emit, pro emptore possidet, licet usu non capiat. Concordat l. possideri. 3. §. ex contrario. ff. de adq. posses. ubi Paulus: In summa possessionis non multum interest (inquit) in sitè quis, an iniuste possideat.*

IX. Exceptio: Nisi alterius nomine apprehenderit. *Hæc*

*Hæc exceptio approbatur l. quod meo. 18. in prim. ff. de adq. posses. hisce uerbis: Non idem est possidere, & alieno nomine possidere. nam is possidet, cuius nomine possidetur. Procurator alienæ possessionis præstat ministerium. Concordat l. generaliter. 9. ff. eod. tit. cuius uerba uide 5. lib. 21. cap. 2. reg. 9. except. 1. Item concordat l. licet. 17. §. fin. ff. de positi. cuius uerba uide 5. lib. prox. cap. 5. except. 4. 2. repl. 4. Huius replicatio est, quoad naturalem possessionem. *Que replicatio approbatur l. communi. 7. §. neq; colonis. ff. com. diuid. cuius uerba uide j. libro 44. cap. 12. quæst. 1. except. 4. Concordat l. officium. 9. ff. de rei uindicat. cuius uerba uide 5. lib. 21. cap. 6. quæst. 5. reg. 1. except. 1.**

X. Exceptio: Nisi ita nactus sit possessione, ut eam retinere nõ possit. *Hæc exceptio approbatur l. non uidetur. 22. ff. de adq. posses. hisce uerbis: Non uidetur possessionem adeptus is, qui ita nactus est, ut eam retinere nõ possit. Huius exceptionis exemplum proponitur l. si quis. 17. ff. eod. tit. his uerbis: Si quis ui de possessione deiectus sit, perinde haberi debet, ac si possideret: cum in interdito de ui recuperandæ possessionis facultatem habeat. *Vnde dominus rei furtiue, uel ui possessore, possessorem uideiecit: Cassius ait, non uideri in potestatem domini rediisse, quod interdico uide ui restitutus sit possessionem. l. sequitur. 4. §. si dominus. ff. de usucapion.**

XI. Exceptio: Nisi iure familiaritatis fundum amici sit ingressus. *Hæc exceptio approbatur l. qui iure. 30. §. ff. de adq. posses. hisce uerbis: Qui iure familiaritatis amici fundum ingreditur, non uidetur possidere: quia non eo animo ingressus est, ut possideat, licet corpore in fundo sit.*

XII. Exceptio: Nisi cum res sub conditione tradita esset, conditio defecerit, uel nondum extiterit. *Hæc exceptio approbatur l. qui absenti. 38. §. 1. ff. de adq. posses. hisce uerbis: Si quis possessionem fundi ita tradiderit, ut ita demum cedere eam dicat, si ipsius fundus esset: non uidetur possessio tradita, si fundus alienus sit. hoc amplius existimandum est, possessionem sub conditione tradi posse, sicut res sub conditione traduntur, neque aliter accipientis fiunt, quam si conditio extiterit.*

XIII. Exceptio: Nisi iure pignoris rem apprehendat. *Hæc exceptio reprobat l. cum & sortis. 35. §. fin. ff. de pignor. act. hisce uerbis: Pignus, manente proprietate debitoris, solam possessionem transfert ad creditorem. Concordat l. serui. 16. §. de pign. cap. cuius uerba uide 5. lib. 21. cap. 10. quæst. 6. reg. 1. except. 2.*

XIII. Exceptio: Nisi rei seruandæ causa, uel quia damni infecti nomine non cauebatur, uel uentris nomine in possessionem missus sit. *Hæc exceptio approbatur l. possideri. 3. §. fin. ff. de acquirenda posses. hisce uerbis: Quod Quintus Mutius inter genera possessionum posuit, si quando iusu magistratus rei seruandæ causa, uel quia dam-*

ni infecti non caueatur, possidemus, ineptissimum est. Nam qui creditorem rei seruandæ causa, uel quia damni infecti non caueatur, mittit in possessionem, uel uentris nomine: non possessionem, sed custodiam rerum & obseruatione concedit. Et ideo cum damni infecti non caueante uicino, in possessionem missi sumus: si id longo tempore fiat, etiam possidere nobis, & per longam possessionem capere, prætor causa cognita permittit. *Concordat l. si quis. 10. §. idem Pomponius. ff. eod. tit. cuius uerba uide paulò inferius eod. cap. in fine. Concordat item l. cum legati. 12. ff. quib. ex causis in possessione, his uerbis: Cum legati uel fideicommissi seruandi causa, uel quia damni infecti nobis non caueatur, bona possidere prætor permittit, uel uentris nomine in possessionem nos mittit: non possidemus, sed magis custodiam rerum & obseruationem nobis concedit. Concordat item l. officium. 9. in fine. ff. de rei uindic. cuius uerba uide 5. lib. 21. cap. 6. quæst. 3. reg. 1. except. 1. Planè iam dicta de civili possessione intelligenda sunt, qua rem eo animo possidemus, quasi domini illius simus, ut possessio nobis proficiat ad usucapionem. *Naturaliter autem omnes iam enumerati possident: quia nomine suo, non alieno possident. quemadmodum creditor possidet pignus, & ob id tanquam alius quilibet possessor, rei uendicatione tenetur. d. l. 9. in fin. ff. de rei uindicat. l. Calpus. §. Julianus. ff. ad exhibendum. Quod autem dicit Iurisconsultus, Prætorum, si dureretur, nõ caueri possidere nobis permittere: ita intelligendū est, ut naturali possessione & civilis adiciatur, quo usucapio rei nobis procedat, & iure dominij possideamus. l. si finita. 15. §. postea. ff. de damno infecto.**

XV. Exceptio: Nisi ex causa precarij possessionem apprehendat. *Hæc exceptio reprobat l. in reb. 4. §. 1. ff. de precario, hisce uerbis: Meminisse autem nos oportet, eum qui precario habet, etiam possidere. Concordat l. 2. §. fin. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. lib. prox. cap. 13. quæst. 1. Concordat it. l. 1. §. habet. 15. §. eū qui. ff. eod. tit. in qua lege Pomponius ait: Eum qui precario rogauerit ut sibi possidere liceat, nancisci possessionem, non est dubium. Concordat item l. possideri. 3. §. ex contrario. ibi: Sabinus tamen. ff. de adq. posses. his uerbis: Sabinus scribit, eum qui precario dederit, & possidere ipsum, & eū qui precario acceperit. Concordat item l. interdū. 21. in prim. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. except. 23.*

XVI. Exceptio: Nisi usufructus nomine, uel ex causa conductionis rem apprehenderit. *Hæc exceptio approbatur l. certè. 6. §. is qui. ff. de precario, hisce uerbis: Fructuarius & colonus & inquilinus sunt in prædio, & tamen non possident. Concordat l. adquiruntur. 10. §. fin. ff. de adq. rer. dom. ubi Caius Iurisc. Usufructuarius (inquit) usucapere seruum non potest, primum quidem, quia non possidet, sed habet ius utendi fruendi.*

re, & incipere precario: neq; existimare sibi ipsum causam possessionis mutare, cum uoluntate eius quem deiecit, coeperit precario possidere. Nam si ab eodem emisset, incipere etiam pro emptore posse dominium capere. Concordat item l. 2. §. fin. ff. pro emptore. cuius uerba uide §. lib. 21. cap. 4. causa 1. except. 1. repl. 13. Hæc de secunda exceptione. Tertia exceptio est: Nisi amissa prima possessione, ex alia causa possessionem receperit. quæ exceptio approbatur l. qui bona. 19. §. quod scriptum. ff. de acq. posses. his uerbis: Quod scriptum est apud ueteres, neminem sibi causam possessionis posse mutare, credibile est de eo cogitatum, qui & animo & corpore possessioni incumbens, hoc solum statuit, ut alia ex causa id possideret: nõ autem, si quis dimissa possessione prima eiusdem rei, deinde ex alia causa possessionem nancisci uelit. Quarta exceptio est: Nisi postea alieno nomine possidere incipiat. Quæ exceptio approbatur l. quod meo. 18. in prin. ff. de acq. posses. his uerbis: Quod meo nomine possideo, possum & alieno nomine possidere. nec enim mutuo mihi causam possessionis: sed desino possidere, & alium possessorem ministerio meo facio. Hæc uero de causis adquirendæ possessionis: nunc ad reliquos adquirendæ possessionis locos transeundum.

QVIBVS, ET PER QVOS ADQUIRATUR POSSESSIO: item quid & quantum adquiratur.
Cap. III.

VT autem scire possimus, quibus & per quos adquiratur possessio: notandæ sunt regulæ sequentes cum suis exceptionibus. **PRIMA REGVLA**, De seruo & filiofamilias: Quam seruus uel filiusfam. possessionem apprehenderit, eam domino uel patri acquirit. Hæc regula approbatur l. 1. §. item adquirimus. ff. de acq. posses. his uerbis: Adquirimus possessionem per seruum aut filium, qui in nostra potestate est. Et quidem earum rerum, quas peculiariter tenent etiam ignorantes: sicut Sabino & Calsio & Iuliano placuit. quia nostra uoluntate intelliguntur possidere, quod eis peculium habere permiserimus. Concordat l. quod seruus. 24. ibi: sed iustam. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. excep. prox. dupl. 2. Concordat item l. adquiruntur. 10. §. nõ solum. ff. de acq. rer. dom. ubi Caius Iurisconsultus: Non solum proprietates (inquit) per eos quos in potestate habemus, adquiruntur nobis, sed etiam possessio. Cuiuscunq; enim rei possessionem adepti fuerint, id nos possidere uideamur. Vnde etiam per eorum longam possessionem dominium nobis acquiritur. Concordat item iisdem propè uerbis Instic. per quas personas cuiq; acquiritur. §. nõ solum. Ait Iurisconsultus: Et quidem earum rerum, quas peculiariter tenent, etiam ignorantes, &c. Per hæc uerba re-

plicatio introducit aduersus tertiam exceptionem, §. cap. prox. propositam. Concordat l. si me. 34. §. fin. ff. de acq. posses. cuius uerba uide j. except. 5. Concordat itè l. qui fundum. 7. §. fin. ff. pro emptore. cuius uerba uide §. lib. 21. cap. 2. reg. 6. in prin. Ratio autem huius replicationis proponitur l. peregrè. 44. §. quæstiu. ff. eod. tit. hisce uerbis: Quæsitum est, cur ex peculiari causa per seruum ignorantibus possessio quæreretur? Dixi, utilitatis causa iure singulari receptum, ne cogentur domini per momenta species & causas peculiorum inquirere. Alia ratio redditur l. possideri. 3. §. saltus, in fine. ff. de acq. posses. hisce uerbis: Nec mouere nos debet, quod quædam res etiã ignorantes possideamus: id est, quas serui peculiariter cõparauerint. nam uideamur eas eorundè & animo & corpore possidere. Iam dictæ replicationis duplicatio prima hæc est: Nisi nõ ex causa peculiari adquiratur possessio. Quæ duplicatio cum ex prædictis constat, tum approbatur etiam d. §. quæstum, in fine, hisce uerbis: Nec tamen eò pertinere speciè istam, ut animo solo uideatur adquiri possessio. Nam si nõ ex causa peculiari quæreratur aliquid, scientiam quidè domini esse necessariã, sed corpore serui quæri possessionem. Secunda duplicatio hæc est: Nisi si ex iniusta causa seruus possessionem apprehendat. Hæc duplicatio approbatur l. quod seruus. 24. ff. de acq. posses. hisce uerbis: Quod seruus tuus ignorante te ui possideret, id tu non possides: quoniã is qui in tua potestate est, ignoranti tibi nõ corporalem possessionem, sed iustã potest adquisirere, &c. Et paulò inferius sequitur: Quod uerò ex maleficijs apprehenderit, id ad domini possessionem ideo non pertinet, quia nec peculij causa apprehenderit. Hæc loco primæ exceptionis aduersus regulam propositam sunt dicta. Secunda exceptio est: Nisi furiosus seruus possessionem apprehendat. Hæc exceptio approbatur l. 1. §. ceterum. ff. de acq. posses. hisce uerbis: Ille per quem uolumus possidere, talis esse debet, ut habeat intellectum possidendi. Et ideo, si furiosum seruum miseris ut possideas, nequaquam uideris apprehendisse possessionem. Tertia exceptio est: Nisi impubes seruus possessionem apprehendat. Hæc exceptio reprobatur d. §. ceterum, hisce uerbis: Quod si impuberem miseris ad possidendum, incipies possidere: siquidem & pupillus, maximè tutore autore, sibi adquisirit possessionem. Concordat d. l. 1. §. pupillus, his uerbis: Pupillus per seruum suum, siue puberem, siue impuberem, adquisirit possessionem, si tutore authore iusserit eum ire in possessionem. Quarta exceptio est: Nisi ancilla possessionem apprehendat. Et hæc exceptio reprobatur d. §. ceterum, in fine, hisce uerbis: Nam & per ancillam quæ possis nancisci possessionem, non dubitatur. Quinta exceptio est: Nisi seruus nõ domino, sed alij adquisirere uelit. Hæc

Hæc exceptio approbatur l. 1. §. hæc quæ de. ff. de acq. posses. hisce uerbis: Hæc quæ de seruis diximus, ita se habent, si & ipsi uelint nobis adquisirere possessionem. Nam si seruum tuum possidere iubeas, & is eo animo intret in possessionem, ut nolit tibi, sed potius Titio adquisirere: non est tibi adquisita possessio. Concordat l. si me. 34. §. fin. ff. eod. tit. his uerbis: Seruus meus ignoranti mihi possessionem adquisiret: nam & seruus alienus (ut Celsus scribit) siue à me, siue à nemine possideatur, potest mihi adquisirere possessionem, si nomine meo adipiscatur eã. quod & ipsum admittendum est. Sexta exceptio est: Nisi seruus in libertate moretur. Quæ exceptio approbatur l. nam quam. 31. §. seruus. ff. de usucap. hisce uerbis: Seruus, licet in libertate moretur, nihil possidet, nec per eum alius. Huius exceptionis replicatio est: Nisi nomine domini apprehendat possessionem. Quæ replicatio approbatur d. §. seruus, hisce uerbis: Atqui si nomine alterius, dum in libertate moratur, nactus fuerit possessionem: adquisiret ei, cuius nomine nactus fuerit. Septima exceptio est: Nisi seruus fugitiuus sit qui apprehendit. Hæc exceptio reprobatur l. per eum. 50. §. fin. ff. de acq. posses. hisce uerbis: Per seruum in fuga agentem, si neq; ab alio possideatur, neq; se liberum esse credat, possessio nobis adquisiritur. Concordat l. 1. §. per seruum, in fine. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. cap. 4. causa 18. except. 4. Octaua exceptio est: Nisi seruus alij pignori datus sit. Quæ exceptio approbatur l. 1. §. per seruum. ff. de acq. posses. his uerbis: Per seruum corporaliter pignori datum non adquisirere nos possessionem, Iulianus ait: ad unam enim causam tantum uideri eum à debitore possideri, ad usufrucationem. Nona exceptio est in filiofamilias, hæc scilicet: Nisi pater ignoret filium in sua potestate. Hæc exceptio reprobatur l. quidquid. 4. ff. de acq. posses. hisce uerbis: Quidquid filius peculiari nomine apprehenderit, id statim pater eius possidet, quamuis ignoret in sua potestate filium esse. Decima exceptio est: Nisi filius qui apprehendit, ab alio tanquam seruus possideatur. Et hæc exceptio reprobatur d. l. 4. in fin. hisce uerbis: Amplius, etiam si filius ab alio tanquam seruus possideatur, idem probandum erit. Hæc de prima regula, cum suis exceptionibus. Alias etiam regulæ huius exceptiones uide §. lib. 21. cap. 2.

II. Regula est de seruo hereditario, per quem heredi futuro adquisitur possessio. Quæ regula approbatur l. 1. §. item adquirimus, in fine. ff. de acq. posses. hisce uerbis: Et hæres, si hæreditarius seruus emat, adquisirit possessionem, & usufrucipit. Plura de hac regula, eiusq; exceptionibus uide §. lib. 21. cap. 2. reg. 8.

III. Regula habetur l. communis. 42. in prin. ff. eod. et. his uerbis: Communis seruus, etiam si ab uno ex dominis omnium nomine possideatur,

tur, ab omnibus possideri intelligitur. **III. Regula de seruo alieno proponitur l. si me. 34. §. fin. ff. de acq. posses. cuius uerba uide §. reg. 1. except. 5.** Alias regulas huic pertinentes uide in d. cap. 2.

Planè huius etiam loci uidentur esse hæc quæstiones, utrum possessio pignoris, creditoris an debitoris sit: item utrum res precario concessa, ab eo qui concessit, an ab eo cui concessa est, possideatur, &c. Huius tamen generis quæstiones ac regulæ propositæ sunt in præcedentibus capitibus. Sed & de hac re uide j. cap. prox. causa 1. except. 3.

¶ Nunc ad tertium adquirendæ possessionis locum nobis transeundum, Quid scilicet & quantum possideamus? Cuius loci regula prima hæc est, Quod plures eandem rem in solidum possidere non possunt. Quæ regula approbatur l. possideri. 3. §. ex contrario. ff. de acq. posses. hisce uerbis: Plures eandem rem in solidum possidere non possunt. Contra naturam quippe est, ut cum aliquid ego teneam, tu quoq; id tenere uidearis. Et paulo post Non magis eadem possessio apud duos esse potest, quam ut tu stare uidearis in eodem loco, in quo ego sto: uel in quo ego sedeo, tu sedere uidearis. Concordat l. duo. 19. in prin. ff. de precario, ubi Iulianus: Duo (inquit) in solidum precario habere non magis possunt, quam duo in solidum ui possidere, aut clam. Nam neq; iuste, neq; iniuste possessiones duæ concurrere possunt. Quod igitur ad naturalem possessionem attinet, regula proposita subsistit. Sed & nec ciuilitè duo eandem rem in solidum possidere possunt: alioquin sequeretur, si plures eandem rem in solidum bona fide possiderent, quis ab aliquo acceperint, omnes eam rem usufructuosos, & dominos fore in solidum. quod est contra l. si ut. 5. §. fin. ff. commodati, ubi Ulpianus: Duorum (inquit) in solidum dominium uel possessionem esse non posse: nec quenquam partis corporis dominum esse, sed totius corporis pro indiuiso pro parte dominium habere. Planè potest alter naturaliter, alter ciuilitè eandem rem in solidum possidere, proposita regula non obstante: ut fructuarius & proprietarius: is qui precario concessit, & is cui concessit, &c. de qua re dictum §. cap. 1. Quod hic primæ exceptionis loco notandum. Secunda exceptio est: Nisi alter iuste, alter iniuste possideat. Hæc exceptio approbatur l. si duo. 3. in prin. ff. uti possidetis, ubi Paulus: Si duo (inquit) possideant in solidum, uideamus quid sit dicendum, quod qualiter procedat, tractemus, si quis proponeret possessionem iustam & iniustam, ego possideo ex iusta causa, tu ui aut clam. si à me possides, superior sum in interdicto: si uerò nõ à me, neuter nostrum uincetur. nam & tu possides, & ego. Tertia proposita regula exceptio est in usu publicarum rerum. nam usum publicarum rerum duo uel plures in solidum habere possunt. quæ exceptio approbatur l. si ut. 5. §. fin. ff. commodati, his uerbis: Celsus ait, duorum quidem in solidum

domini

dominium uel possessionem esse non posse: nec quęquam partis corporis dominum esse, sed totius corporis pro indiuiso pro parte dominium habere. usum autem bali- nei quidem, uel porticus, uel campi, uniuers- cuiusq; in solidum esse (neque enim minus me uti, quod & alius uteretur.) uerum in ue- hiculo comodo dato uel locato pro parte qui- dem effectu me usum habere: quia non om- nia loca uehiculi teneam.

11. Regula: Qui uniuersum possidet, non ob id sin- gulas eius partes uidetur possidere. que regula appro- batur l. qui uniuersus. 30. in princ. ff. de adq. poss. hęc uerbis: Qui uniuersas edes possidet, singulas res quę in ædificio sunt, non uidetur possi- dere. Idem debet dici & de naue, & de ar- mario. Concordat l. eum qui. 23. in princ. ff. de usucap. his uerbis: Eum qui ædes mercatus est, non puro aliud quàm ipsas ædes possidere. nã si singulas res possidere intelligeretur, ipsas ædes non possideret. Separatis enim cor- poribus, ex quibus ædes constant, uniuersitas quę ædium intelligi nõ poterit. Accedit eò, quod si quis singulas res possidere dixerit: necesse erit, ut dicat in possessione superfici- ei temporis de mobilibus statuto locum esse, & solum se capturum ampliore tempo- re. quod absurdum, & minimè iure ciuili conueniens est, ut una res diuersis temporibus capiatur: ut puta, cum ædes ex duabus rebz consistat, ex solo & superficie: & uniuersitas earum possessione teporis immo- bilitatis rerum dominium mutet. Concordat item l. 2. cum Stichum. ff. pro emptore. ubi Paulus: Uniuersitas fundi (ait) possidetur, non singu- læ partes. Vnde Paulus: Si quis ex alienis cæ- mentis in solo suo ædificauerit, domũ qui- dem uendicare poterit, cæmenta autem res- soluta ne quaquã, etiã post tempus usu- capionis dissolutum sit ædificium. nec enim singula cæmenta usucapiuntur, etsi domus per temporis spacium nostra fiat. l. in rem. 23. ff. de rei uendicat. & l. ad cõ. 7. ff. de adq. rer. dom. Item Venuleius: Per se solæ regulæ (inquit) non possidetur, sed cum uniuersitate ædificij: nec ad rem pertinet, affixæ sint, an tantum appositæ. l. nã origo. 8. ff. quod ui aut clam. Vnde si alius pecuniam suam in fundo meo condiderit, non aliàs possideo, quàm si ipsius pecuniam possessionem supra terram adeptus fuerim. l. peregr. 4. 4. ff. & nihil interest. ff. de adq. posses. Idem dicendum in thesauro in fundo nostro posito. l. possideri. 3. ff. Neratius, in fin. ff. eod. tit. Item pisces qui in stagno sunt, aut feræ que in syluis circumseptis euagantur, a nobis non possidentur: quoniam relictae sunt in libertate naturali. alioquin si quis syluam emerit, uideretur omnes feras possidere: quod falsum est. d. l. 3. ff. item feras. ff. eod. tit. Feras tamen bestias, quas in uiuarijs inclusimus, & pisces quos in piscinam coniecerimus, aues item quas inclusas habe-

sup. lib. 22. cap. 3. except. 42.

mus, possidemus: sed & eas que mansuetæ factæ, custo- dię nostræ subiectæ sunt. columbas item que ædifi- cijs nostris euolant, item apes que ex alucis nostris euo- lant, & secundum consuetudinem redeunt, possidemus. d. ff. item feras.

111. Regula: Si quis liberum hominem uinxerit, non tamen ea que liber homo habet, possidere uidetur. Quę regula approbatur l. eum qui. 23. ff. de adq. posses. de qua s. cap. prox. causa 9.

1111. Regula habetur l. quod meo. 18. ff. fin. ff. eod. tit. hęc uerbis: Si dum in alia parte fundi sum, cum magna ui ingressus est exercitus: eam tantummodò partem quam intrauerit, ob- tinet. Hactenus de acquirenda possessione: nunc de ea amittenda.

DE AMITTENDA POS- sessione. Cap. IIII.

Possessionem (inquit Paulus Iuriscoñs.) amittimus multis modis. l. qui uniuersus. 30. ff. 1. & ff. item quod mobile. ff. de adq. posses. Eiusmodi modi, seu causę amittendę possessionis, hoc loco ordine sunt proponendę.

1. Causa amittendę possessionis est: Si possessor pos- sessionem corpore relinquat. Hęc regula approbatur l. peregr. 4. 4. ff. fin. ff. de adq. poss. his uerbis: Eius quidẽ quod corpore nostro teneremus, pos- sessio amittitur uel animo, uel etiam corpo- re: si modò eo animo inde digressi fueri- mus, ne possideremus. Huius regule exceptio prima hęc est: Nisi non animo amittendę possessionis eam relinquat. Hęc exceptio approbatur l. fer. 195. in fine. ff. de reg. iuris, hęc uerbis: Ut nulla possessio adquireni nisi animo & corpore potest: ita nul- la amittitur, nisi in qua utrunq; in contrariũ actum est. Concordat inst. de interd. ff. possidere autem. ibi: quinetiam, cuius hęc sunt uerba: Quinetiã animo quoq; solo retineri possessione pla- cet: id est, ut quamuis neq; ipse sit in posses- sione, neq; eius nomine alius: tamen si non relinquendę possessionis animo, sed postea reuertens inde discesserit, retinere posses- sionem uideatur. Concordat item l. possideri. 3. ff. saltus. ff. de adq. posses. his uerbis: Saltus hybernos æstiuosq; animo possidemus, quamuis cer- tis temporibus eos relinquamus. Ceterum animo nostro, tum etiã corpore alieno pos- sidemus (sicut diximus) per colonũ & ser- uum. nec mouere nos debet, quod quaedã etiam ignorantes possideamus, id est, quę serui peculiariter parauerit: nam uidemur ea eorundẽ & animo & corpore possidere. Concordat item l. quemadmodũ. 8. ff. eod. tit. his uerbis: Quemadmodũ nulla possessio adquireni, nisi animo & corpore potest: ita nulla amitti- tur, nisi in qua utrunq; in contrarium actum est. Concordat item l. peregr. 4. 4. ff. fin. cum lege se- quente. ff. d. tit. his uerbis: Illa quoq; amittendę possessionis separatio est, nam saltus hyber- nos

nos & æstiuos, quorum possessio retinetur, animo, licet neq; seruũ, neq; colonum ibi habeamus. Concordat item l. 1. ff. quod uulgò. ff. de ui & ui armata, his uerbis: Quod uulgò dicitur, æstiuorum hybernorũq; saltu nõ nos possessionem animo retinere, id exempli cau- sa didici dicere Proculum. nam ex omnib; prædijs, ex quib; non hac mète recedimus, ut omni hęc possessionem uelimus, idem est. Concordat deniq; l. licet. 4. C. de adq. posses. ubi Imp. Dioclet. Licet possessio (inquit) nudo animo adquireni non possit, tamen solo animo reti- neri potest. Si ergo prædiorum desertã pos- sessionem non derelinquendi adfectione transacto tempore nõ celuisti, sed metus necessitate culturam eorum distulisti: præ- iudicium tibi ex trãmissi temporis iniuria generari non potest. Huius exceptionis repli- catio est: Nisi alius possessione corpore relicta sit in- gressus. Hęc replicatio reprobatur l. possideri. 3. ff. in amittenda, in fine. ff. de adq. posses. hęc uerbis: Sed etsi animo solo possideas, licet alius in fun- do sit, adhuc tamen possides. Concordat l. quod meo. 18. ff. fin. ff. eod. tit. his uerbis: Si dũ in alia parte fundi sum, alius quis clam animo posses- sionis intrauerit: non desisse illico possidere existimãdus sum, facile expulsurus finibus simulatque sciero. Rursus si cum magna ui ingressus est exercitus, eam tantummodò partem quam intrauerit, obtinet. Concordat item l. si id. 25. ff. quod autem. ff. eod. tit. cuius uerba uide paulò inferius distin. prox. Concordat item l. quamuis. 46. ff. eod. tit. cuius uerba uide 7. eod. cap. in fine. Concor- dat item l. clam. 6. ff. fin. ff. eod. tit. his uerbis: Qui ad nundinas profectus neminem reliquit, & dum ille à nundinis redit, aliquis occupauit possessionem: uideri eum clam possidere, Labeo scribit. Retinet ergo possessionem is qui ad nundinas abiit. Subijcit Iurisc. Ve- rum si reuertentem dominum non admisc- rit, ui magis intelligitur possidere, nõ clam. Ex hęc uerbis prima reprobata replicationis distin- ctio colligi potest, hęc scilicet: Nisi is qui fundum ingres- sus est, reuertentem dominum non admiserit. tunc enim reprobata replicationi locus esse, & dominum tam natu- ralem quàm ciuilem possessionem amisisse uidetur. Con- cordat l. si id. 25. ff. fin. ff. eod. tit. ubi secunda etiam distin- ctio reprobata replicationis notanda est, hęc scilicet: Nisi absens suspicetur, repelli se posse ab eo qui posses- sionem est ingressus. Verba d. ff. fin. hęc sunt: Quod solo animo possidemus, quęritur, utrum ne eousq; possideamus, donec alius corpore ingressus sit, ut potior sit illius corporalis possessio: an uerò (quod quasi magis pro- batur) eousque possideamus, donec reuer- tentes nos aliquis repellat: aut nos ita ani- mo definamus possidere, quod suspicemur repelli nos posse ab eo qui ingressus sit in possessionem: Et id uidetur utilius esse,

Hęc de prima exceptione aduersus causam propo- sitam. Secunda exceptio est: Nisi pupillus corpore pos- sessionem relinquat. Hęc exceptio reprobatur l. pos- ses. 29. ff. de adq. posses. hęc uerbis: Possessionem pupillum sine tutoris autoritate amittere posse constat, non ut animo, sed ut corpore definat possidere. quod enim facti est, po- test amittere. Hęc uidetur repugnare l. pupillus. 11. ff. de adq. rerum dom. cuius uerba uide s. lib. 21. cap. 4. causa 1. except. 3. Tertia exceptio est: Nisi alius nomine eius sit in possessione: ut seruus, colonus, in- quilius, procurator, depositarius, &c. Hęc exceptio approbatur Instit. de interd. ff. possidere, hęc uer- bis: Possidere uidetur quisq; non solum si ipse possideat, sed & si eius nomine aliquis in possessione sit, licet is eius iuri subiectus non sit: qualis est colonus & inquilinus. Per eos quoq; apud quos deposuerit quis, aut quibus commodauerit, ipse possidere uidetur. Et hoc est quod dicitur, retinere possessionem posse aliquem per quem li- bet, qui eius nomine sit in possessione. Con- cordat l. possideri. 3. ff. saltus. ff. de adq. posses. cuius uer- ba uide s. except. 1. in princ. Concordat item l. general. 9. ff. eod. tit. his uerbis: Generaliter, quisquis o- mnino nostro nomine nobis uolentibus sit in possessione, ueluti procurator, hospes, a- micus, nos possidere uidemur. Concordat i- tem l. si id. 25. ff. i. ff. eod. tit. cuius uerba uide 7. causa 20. Huius exemplum proponitur l. communis. 42. in princ. ff. de adq. posses. his uerbis: Communis seruus, etiam si ab uno ex dominis omnium nomi- ne possideatur, ab omnibus possideri intel- ligitur. Aliud exemplum habetur l. cum in plures. 60. ff. heredem. ff. locati, his uerbis: Hæredem coloni, quamuis colonus non est, nihilo minus do- mino possidere existimò. Aliud exemplum pro- ponitur l. re pignoris. 37. ff. eod. tit. cuius uerba uide s. cap. 2. causa 11. Huius exceptionis replicatio prima hęc est: Nisi is per quem possidet, pupillus sit. Hęc re- plicatio reprobatur l. quamuis. 32. in princ. ff. de adq. posses. hęc uerbis: Quamuis pupillus sine tuto- ris autoritate nõ obligetur, possessionem tamen per eum retinemus. Secunda replica- tio est: Nisi is per quem possidet, possessione reliquerit. De hac replicatione cum alijs similibus uide paulò in- ferius causam 18. cum sequentibus. Quarta exceptio est: Nisi is cui possessione tradit, eam non adquiret. Hęc exceptio approbatur l. si me. 34. in princ. ff. de adq. pos- ses. his uerbis: Si me in uacua possessionem * fundi Corneliani miseris, ego cum puta- rem me in fundum Sempronianum mis- sum, in Cornelianum iero, non adquirem possessionem: nisi forte in nomine tantum errauerimus, & in corpore consenserimus. Quando autem in corpore non consenserimus, an à te tamen recedat possessio (quia animo deponere & mutare possessionem nos posse, & Celsus & Marcellus scribunt) dubitari

dubitari potest? & si animo adquirendi possessio potest, nunquid etiam adquirenda est? Sed non puto errantem adquirendam. Ergo nec amittit possessionem, qui quodammodo sub conditione recessit de possessione. Concordat l. peregre. 4. 4. §. fin. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. causa 18. in princ. item concordat l. cum fundum. 18. in princ. ibi neque enim ante. ff. de ui et ui armata. cuius uerba uide §. cap. 11. quæst. 4. causa 3. except. 1. Planè propositæ exceptioni contradicit l. quod meo. 18. §. si furioso. ff. de acqu. poss. his uerbis: Si furioso, quem sanæ mentis existimasti, eo fortè quòd in conspectu inumbratæ quietis fuerit constitutus, rem tradideris: licet ille non erit adeptus possessionem, tu possidere desinis. sufficit quippe te dimittere possessionem, etiam si non trāsferas. Illud enim ridiculum est dicere, quòd non aliter uult quis dimittere, quàm si transferat. imò dimittere uult, quia se transferre existimat. Concordat l. 1. §. si uir. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. capite 2. except. 17. Quinta exceptio est: Nisi ita tradidit, ut ei postea restitueretur. Hæc exceptio reprobatur l. si quis. 17. §. fin. ff. de acqu. poss. his uerbis: Si quis ea mente possessionem tradiderit, ut postea ei restitueretur: definit possidere. Planè exceptio hæc locum habet, quando res seruo, procuratori uel colono datur, item quando deponitur apud aliquem, etc. nam per huiusmodi personas retinetur possessio, ut dictum est §. except. 2.

11. Causa amittendæ possessionis est, si se nolle possidere in animo constituat possessor. Hæc causa approbatur d. l. 17. §. fin. ff. de acqu. poss. hisce uerbis: Possessio recedit, ut quisque constituit nolle possidere. Concordat l. 1. §. si uir, in fine. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. 2. except. 17. Concordat item l. possideri. 3. §. in amittenda. ff. eod. tit. cuius uerba uide paulò inferius except. 3. Concordat item l. qui uniuersas. 30. §. item quod mobile. ff. eod. tit. his uerbis: Quod mobile est, in multis modis desinimus possidere, si aut nolimus, aut seruum (puta) manumittimus. Concordat denique l. peregre. 4. 4. §. fin. ibi: nam eius quidem. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. causa prox. in princ. Huius causæ exceptio prima hæc est: Nisi pupillus sit qui constituit se nolle possidere. Hæc exceptio approbatur l. possessionem. 29. ff. eod. titulo, his uerbis: Alia causa est, si fortè animo possessionem uelit amittere pupillus. hoc enim non potest. Ait Iuriconsultus: Alia causa est. Verba quòd hæc pertinent, uide §. causa prox. except. 2. Secunda exceptio hæc est: Nisi furiosus constituat se nolle possidere. Hæc exceptio approbatur l. si is. 27. ff. d. tit. his uerbis: Si is qui animo possessionem saltem retineret, furere cœpisset: non potest, dū fureret, eius saltus possessionem amittere: quia furiosus non potest desinare animo possidere. Tertia exceptio est: Nisi corpore possessionem non relinquat. Hæc exceptio reprobatur l. possideri. 3. §. in amittenda. ff. de acqu. poss. hisce uer-

bis: In amittenda possessione affectu eius qui possidet, intuenda est. Itaque si in fundo sis, & tamen nolis eum possidere, protinus amittes possessionem. Igitur amitti & animo solo potest, quamuis adquirendi non potest. Concordat l. peregre. 4. 4. §. fin. ibi: nam eius quidem. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. causa prox. in princ. Contradicit l. quem ad. 8. ff. eod. tit. ubi Paulus: Quem admodum nulla possessio adquirendi nisi animo & corpore potest: ita nulla amittitur, nisi in qua utrumque in contrarium actum est. Huic concordat l. ser. 195. ff. de reg. iuris. cuius uerba uide §. causa prox. except. 1. Ad hanc antinomiam respondeo cum Glossa & omnibus Scribentibus, in amittenda possessione, si incipiatur a corpore, utrumque esse necessarium: de quo §. dictum est. Secus, si ab animo, ut in causa proposita.

111. Causa: Si quis quod possidet, alieno nomine possidere incipiat. Hæc causa approbatur l. quod meo. 18. in princ. ff. de acqu. poss. hisce uerbis: Quod meo nomine possideo, possum & alieno nomine possidere. nec enim muto mihi causam possessionis, sed desino possidere, & alium possessorem ministerio meo facio. nec idè est possidere, & alieno nomine possidere, &c. Huius causæ exemplum est causa sequens quarta.

1111. Causa: Si rem quam possidet, ab alio conducatur. Hæc causa approbatur l. qui bona. 19. in princ. ff. de acqu. poss. his uerbis: Qui bona fide fundum alienum emerit, eundemque à domino conduxerit: quæritur, utrum desinat possidere, an non? Respondeo: In promptu est, ut desinat possidere. Concordat l. imo. d. m. 21. §. fin. ff. eod. tit. ubi Iulianus: Qui alienam rem (inquit) precario rogauit, si eandem rem à domino conduxerit, possessio ad dominum reuertitur. Concordat item l. re pignoris. 37. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. 2. causa 11. Huius causæ exceptio prima hæc est: Nisi ignorauit se possidere, qui conduxit. Hæc exceptio approbatur l. si aliquam. 28. ff. de acqu. poss. cuius uerba uide paulò inferius. Secunda exceptio est: Nisi res propria sit eius qui conduxit. tunc enim conductio rei suæ nulla est, & ob id nec possessio amittitur. quæ exceptio approbatur l. ad probationem. 23. C. de locato & conducto. cuius uerba uide §. lib. 21. cap. 5. except. 4. Planè huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi sciat rem suam esse. tunc enim traditionis loco eam rem conduxisse uidetur, si fortè eam uendidit uel donauit alij, & conducendo possessionem simul & dominium rei ad emptorem uel donatarium transferat. de quo dictum §. cap. 2. causa 11. item §. lib. 21. cap. 1. causa 18. except. 1. repl. ult. Sed & proposita replicatio recipit duplicationem hanc: Nisi non proprietatis transferendæ respectu conducatur, sed solius possessionis retinendæ: quia fortè alius possessionem rei auocare poterat, non quidem ex causa emptionis, donationis uel alia simili: sed quia ususfructus fortè aut usus ei in re cōpetebat, uel quid ui de fundo erat detectus. Hiscæ enim atque similib. causis, et si possessor sciat rem suam esse, eamque ab alio

alio conducatur, possessionem tamen non amittit: quia possessionis respectu conducitur. tam diu hæc duæ exceptiones cū replicatione & duplicatione secundæ exceptionis, approbati uidentur l. si aliquam. 28. ff. de acqu. poss. hisce uerbis: Si aliquam rem possideam, & eadem postea conducam, amittam possessionem. Multum refert in his, quid agatur. Refert enim primum, utrum sciam me possidere, an ignorem: & utrum quasi non meam rem conducam, an quasi meam: & si sciens meam, utrum quasi proprietatis respectu, an possessionis tantum. Nam si rem meam tu possideas, & ego eam à te possessionem eius rei, uel stipuler: utilis erit & emptio & stipulatio: & sequitur, ut & precarium & conductio, si specialiter possessionis solius conducendæ uel precario rogandæ animus interueniat. Ait Iuriconsultus: Refert enim primum, utrum sciam me possidere, an ignorem. Hiscæ uerbis prima exceptio supradicta approbatur. Ibi: Et utrum quasi non meam rem, &c. secunda exceptio est notanda. Ibi: Et si sciens, &c. replicatio secundæ exceptionis continetur. Ibi: An possessionis tantum: duplicatio notanda est. Ait Iuriconsultus: Nam si rem meam, &c. Occupatio est. Obijci enim potuit: Conductio rei suæ non ualeat. a Ergo nec hoc casu ualere debet. Respondet Iuriconsultus distinguendo ad hunc modum: Nisi possessionem rei suæ alij debitam quis conduxerit, hoc enim casu, quemadmodum emptio & stipulatio, ita etiam conductio possessionis rei suæ ualere debet. Hæc de quarta causa.

V. Causa: Si possessor rem domino locauerit. Hæc causa approbatur l. ei à quo. 21. ibi: respondit. ff. de usucapion. hisce uerbis: Respondit, si is qui pro hærede fundum possidebat, domino eum locauit, nullius momenti esse locationem: quia dominus rem suam conduxit. Sequitur ergo, ut nec possessionem locator quidem retineat. Huius causæ exceptio hæc est: Nisi creditor pignus debitori locauerit. Quæ exceptio approbatur l. si pignus. 37. ff. de pignor. action. hisce uerbis: Si pignus mihi traditum locassem domino, per locationem retineo possessionem: quia antequam conducere debitor, non fuerit eius possessio: eum & animus mihi retinendi sit, & conducenti non sit animus possessionem adipiscendi. Concordat l. re pignoris. 37. ff. de acqu. poss. cuius uerba uide §. cap. 2. causa 11. in fine. Concordat item l. non solum. 33. §. fin. ff. de usucap. cuius uerba uide paulò inferius causa 9. except. 1. Sed de causa proposita uide plura §. lib. prox. cap. 5. except. 45.

VI. Causa: Si possessor rem precario dederit, uel modauerit. Hæc causa reprobatur l. possideri. 3. §. ex contrario. ff. de acqu. poss. hisce uerbis: Sabinus scribit, eum qui precario dederit, & possidere ipsum, & eum qui precario accepit. Idem Trebatius approbat. Concordat l. & ha-

bet. 15. §. eum qui. ff. de precario. cuius uerba uide §. cap. 1. in princ. Concordat item l. rei com. 8. ff. commodati. ubi Pomponius: Rei commo datæ (inquit) & possessionem & proprietatem retinemus.

VII. Causa: Si pignori rem dedit possessor. Et hæc causa reprobatur l. qui pig. 36. in princ. ff. de acqu. poss. his uerbis: Qui pignoris causa fundum tradidit creditori, intelligitur possidere. Concordat l. serui. 16. ibi: quia qui pignori. ff. de usucap. cuius uerba uide §. lib. 21. cap. 10. quæst. 6. reg. 1. except. 2.

VIII. Causa: Si p. etor, quòd damni in se facti nomine non caueatur, uel ex alia simili causa alij in possessionem ire iusserit. Hæc causa reprobatur per ea que proposita sunt §. lib. prox. cap. 5. except. 4. repl. 6.

IX. Causa: Si res possessori sit surrepta, uel ui erepta, de quibus possessione is detectus sit. Hæc causa approbatur l. rem qua. 15. ff. de acqu. poss. his uerbis: Rem quæ nobis subrepta est, perinde intelligimur desinare possidere, atque eam quæ ui à nobis erepta est. Concordat l. ad ueritate. 5. ff. de usucap. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 5. except. 47. Concordat item l. possideri. 3. §. quod si seruus, in fine. ff. de acqu. poss. ubi Paulus: Constat (inquit) possidere nos, donec aut nostra uoluntate discesserimus, aut ui deiecti fuerimus. Quamquam alij hoc loco legunt, Discesserint & Deiecti fuerint. quæ lectio magis placet. Huius causæ exceptio prima hæc est: Nisi is qui in possessoris potestate est, eam surripuerit. Hæc exceptio approbatur d. l. 15. hisce uerbis: Sed si is qui in potestate nostra est, surripuerit: quandiu apud ipsum sit res, tamdiu non amittimus possessionem: quia per huiusmodi personam adquiretur nobis possessio. Et hæc est ratio, quare uideamur fugitiuum possidere: quòd is quemadmodum aliarum rerum possessionem interuertere non potest, ita ne suam quidem potest. Concordat l. si de eo. 40. in princ. ff. eod. tit. ubi Africanus: Si de eo fundo, quem cum possiderem, pignori tibi dedi, seruus tuus te deiciat, adhuc te possidere ait: quoniam nihilominus per ipsum seruum possessionem retineas. Concordat item l. non solum. 33. §. sed et si. ff. de usucap. ubi Iulianus: Si debitoris seruus (inquit) surripuerit, quamuis creditor possidere desinat: tamen debitoris usucapio durat, non secus ac si eam creditor debitori tradidisset. Nam quantum ad usucapionem attinet, serui subtrahendo res non faciunt deteriore dominorum conditionem. Facilius obtinebit, si precariè possidente debitore, seruus eius surripuerit, uel cum ex conductioe possideret, nam conductio idem prestat, quasi apud creditorem res esset. possidet enim hoc casu creditor. Sed si utrumque intercesserit, & precarij rogatio & conductio, intelligitur creditor possidere: & precarij rogatio non in hoc interponitur, ut debitor possessionem habeat, sed ut ei retinere rem liceat. Secundæ exceptionis loco

a l. qui rem. vs. ff. de poss.

loco notandum, quod ui de possessione deictus perinde habeatur ac si possideret, ob interdictum unde ui, quod habet. quæ exceptio approbatur l. si quis. 17. in prin. ff. de adq. posses. his uerbis: Si quis ui de possessione deictus sit, perinde haberi debet ac si possideret: cum interdicto de ui recuperandæ possessionis facultatem habeat. Huius exceptionis ratio proponitur l. qui a. 15. ff. de reg. iuris, hisce uerbis: Qui actionem habet ad rem recuperandam, ipsam rem habere uideatur. Tertia exceptionis loco notandum, quod non maiorem fundi partem possessor amiserit, quam eam in quam exercitus sit ingressus, quæ exceptio approbatur l. quod meo. 18. §. fin. ff. de adq. posses. cuius uerba uide §. causa 1. except. 1. repl. 1.

X. *Causa: Si alius clam animo possidendi fundum sit ingressus. De hac causa uide §. causa 1. except. 1. repl. 1. cap. eod.*

XI. *Causa: Si cum nunciatum esset possessori, fundum ab alio occupatum esse, ille conterritus timore accedere nolit. Hæc causa approbatur l. possideri. 3. §. si quis nunciet. ff. de adq. posses. hisce uerbis: Si quis nunciet domum à latronibus occupatam, & dominus timore conterritus, noluerit accedere: amississe eum possessionem placet. Concordat l. sed si. 7. ff. eod. tit. ubi Paulus: Sed si nolit in fundum reuerti, quod uim maiorem ureatur: amississe possessionem uidebitur. Et ita Neratius quoq; scribit. Huius ratio est: quia qui possidendi animum habere desijt, possessionem amittit. de quo §. causa 2.*

XII. *Causa: Si peregrin profecturus pecuniam in terram condidit, & reuersus locum nequeat inuenire. Hæc causa reprobatu l. peregrin. 4. 4. in prin. ff. de adq. posses. hisce uerbis: Peregrin profecturus pecuniam in terram custodiae causa condiderat. cum reuersus locum thesauri memoria nõ repereret, an desijset pecuniam possidere: uel si postea recognouisset locum, an postea cõfessim inciperet possidere, quæ situm est. Dixi, quoniam custodiae causa pecunia condita proponeretur, ius possessionis ei qui condidisset, non uideri peremptum: nec infirmitatem memoriæ damnum asserre possessioni, quam alius non intuasit: alioquin responsurus, per momenta seruorum quos non uidemus, intrare possessionem.*

XIII. *Causa: Si pecuniam suam in alterius fundo condidit. Et hæc causa reprobatu d. l. 4. 4. §. & nihil interest, his uerbis: Et nihil interest, pecuniam in meo, an alieno condidisset: cum, si alius in meo condidisset fundo, non aliàs possiderem, quàm si ipsius rei possessionem supra terram adeptus fuisset. Itaq; nec alienus locus meam propriam auferit possessionem: cum supra terram, an intra terram possideam, nihil intersit.*

XIII. *Causa: Si rem ab alio uendicat. Hæc causa reprobatu l. naturaliter. 12. in fin. ff. de adq. posses. cu-*

ius uerba uide j. cap. 8. quæst. 6. except. 13. Porro sunt & plures aliæ causæ amittendæ possessionis, quarum aliæ in persona possessoris consistunt, aliæ in persona eius per quem possidetur, aliæ deniq; in re possessa. In persona possessoris consistunt eæ quæ sequuntur.

XV. *Causa: Si possessor in alterius potestatem peruenerit. Hæc causa approbatur l. qui uniuersas. 30. §. item quod. ff. de adq. posses. his uerbis: Item quod à mari uel flumine occupatum est, possidere nos definimus: aut si is qui possidet, in alterius potestatem peruenerit.*

XVI. *Causa: Si possessor in potestate hostium peruenerit. Hæc causa approbatur l. cum heredes. 23. §. in ijs. ff. de adq. posses. hisce uerbis: In ijs qui in hostium potestatem peruenerunt, in retinendo iure rerum suarum singulare ius est: corporalẽ tamen possessionẽ amittunt. neq; enim possunt uideri aliquid possidere, cum ipsi ab alio possideantur. Sequitur ergo, ut reuersis his noua possessione opus sit, etiã si nemo medio tempore res eorum possiderit. Concordat l. neq; 11. ff. de usucap. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 2. except. 6. repl. 2. dupl. 1. Concordat item l. si is. 15. in prin. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 5. except. 3. 4. repl. 2. dupl. 10.*

XVII. *Causa: Si possessor furiosus sit factus. Hæc causa reprobatu l. nũquam. 31. §. si ui aut. ff. de usucap. hisce uerbis: Si ui aut clam aut precariõ possessionem nactus quis, postea furere coeperit: & possessio & eadẽ causa durat de hoc quod precariõ furiosus habet: quemadmodum interdicto quoq; Vti possidetis furiosus nomine recte experimur eius possessionis nomine, quam ante furorem per se, uel post furorem per alium nactus est. Concordat l. si is. 27. ff. de adquirenda posses. cuius uerba uide §. causa 2. except. 2.*

¶ Sequuntur hunc causæ, sumptæ ex persona eius per quem possidetur.

XVIII. *Causa: Si is per quem possidetur, possessionẽ relinquat. Hæc causa approbatur l. peregrin. 4. 4. §. fin. ff. de adq. posses. his uerbis: Papinianus ait, Eius quod serui uel etiam coloni corpore possideretur, non aliter amitti possessionẽ, quàm si eam alius ingressus fuisset, eam quæ amitti nobis quoque ignorantibus. Hisce uerbis causa proposita approbatu, sub hac tamen conditione: Nisi alius possessionem nondum sit ingressus. Quod notandum loco primæ exceptionis. Concordat l. possideri. 3. §. quod si seruus. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. except. prox. Concordat uem l. si de eo. 40. §. si forte. ff. eod. tit. his uerbis: Si forte colonus, per quẽ dominus possideret, decessisset: propter utilitatem receptum est, ut per colonum possessio retineretur & continuaretur. quo mortuo, dicendum, non statim eam interpellari: sed tunc demum, cum dominus possessionem adipisci neglexerit. Aliud existimandum est, si sponte colonus possessione decesserit.*

cesserit. Sed hæc ita uera sunt, si nemo extraneus eam re interim possiderit, sed semper in hæreditate coloni manserit. Ait Iurifconsultus: Eamq; amitti nobis quoque ignorantibus. Hisce uerbis reprobatu secunda exceptio, hæc scilicet: Nisi dominus ignoret possessionem à seruo uel colono relictam, & alium ingressum. Tertia exceptio est: Nisi non deferendæ possessionis causa, is per quem possidetur, discesserit. Hæc exceptio approbatur l. si colonus. 21. ff. de adq. posses. his uerbis: Si colonus non deferendæ possessionis causa exiisset de fundo, & eõ redijisset: eundem locatorem possidere placet. Quarta exceptio est: Nisi cum per seruum possideret dominus, is fugerit. hoc enim casu nihilominus impletur usucapio, quæ exceptio cum alijs approbatur l. i. §. per seruum. ff. de adq. posses. his uerbis: Per seruum qui in fuga sit, nihil posse nos possidere, Nerua filius ait: licet respondeatur, quam diu ab alio non possideatur, à nobis eum possideri, ideoq; interim etiam usucapi. Sed utilitatis causa receptum est, ut impleatur usucapio, quam diu nemo nactus sit eius possessionem. Possessionem autem per eum adquiri, sicut per eos quos in prouincia habemus, Celsij & Iuliani sententia est. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi seruus ab alio possideatur, quæ replicatio elicitur ex uerbis iam propositis hisce: Quam diu nemo nactus sit, &c. Hæc quidem de iure antiquo: iure uero nouo causa proposita reprobatu, nempe l. ex libris. 12. C. de adq. posses. his uerbis: Ex libris Sabinianis quæstionem in diuinas nostri numinis aures relatam tolentes, definimus, ut siuo seruus, siue procurator, uel colonus, uel inquilinus, uel quilibet alius, per quem licentia est nobis possidere, corporaliter nactam possessionem cuiuscunque rei, eam dereliquerit, uel alij prodiderit, desidia fortẽ uel dolo, ut locus aperiatu alij eandem possessionem derelinere: nihil penitus domino præiudicij generetur, ne ex aliena malignitate alienum damnum emergat. Sed & ipse, si libera conditionis est, competentibus actionibus subiugetur, omni iactura ab eo restituenda domino rei, uel ei circa quem negligenter uel dolose uersatus est. Huius iuris noui exceptio hæc est: Nisi possessionem nondum sit adeptus seruus, procurator uel alius. Hæc exceptio approbatur d. l. 12. §. fin. his uerbis: Sin autem necdum sub manibus procuratoris, uel coloni, uel inquilini, uel serui, possessio facta est, sed ipse eam accipere desidia uel dolo superseidit: tunc & ipse qui eum transmisit, ex mala sua electione præiudicium circa possessionem patiatu, ex memoratarum personarum uel machinatione, uel negligentia accedens. hoc etenim tantum sancimus, ut dominus nullo modo aliquod discrimen sustineat

ab ijs quos transmiserit, non ut etiam lucrum sibi per eos aliquod adquirat: cum & antiqua regula iuris, quæ definiuit, deteriorẽ conditionem per seruum domino nullo modo fieri, tunc locum habeat, cum de damno periclitetur, nõ cum sibi lucrum per seruum adquiri desiderat: salua uidelicet in hoc casu domino rei, uel ei qui ad eã detinendam præfatas transmiserit personas, aduersus eas omni actione (si qua ex legibus ei competit) seruata.

XIX. *Causa: Si is per quem possidetur, possessionem alij tradat. Hæc causa approbatur l. possideri. 3. §. quod si seruus. ff. de adq. posses. his uerbis: Si seruus uel colonus, per quos corpore possidebam, decesserit: uel animo retineo possessionem. Sed si alij tradiderit, amitto possessionem, &c. Concordat l. non solum. 33. §. qui pignori. ff. de usucap. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 5. except. 4. 2. repl. 3. Planẽ dominium retineo, licet alij uendiderit. Quæ exceptio approbatur l. cum nemo. 5. C. de adq. posses. de qua re plura uide §. lib. 21. cap. 4. causa 2. except. 1. Secunda exceptio est: Nisi ex causa locationis, commodati uel depositi alij tradiderint. Hæc exceptio approbatur l. qui uniuersas. 30. §. fin. ff. de adq. posses. his uerbis: Si ego tibi commodauero, tu Titio, qui putet tuum esse: nihilominus ego id possideo. Idem erit, si colonus meus fundum locauerit: aut is apud quem deposueram, apud alium rursus deposuerit: & id per quamlibet plurium personarum factum, obseruandum ita erit. Concordat l. si id. 23. §. 1. ubi: aut alij locent. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. causa prox. Tertia exceptio est: Nisi ab eo cui tradidit, rursus conduxerit: Hæc exceptio approbatur l. quamuis. 32. §. 1. ff. de adq. posses. his uerbis: Si conductor uendiderit, & eam ab emptore conduxerit, & utriq; mercedes præstiterit: prior locator possessionem per conductorem rectissime retinet.*

XX. *Causa: Si is per quem possidetur, mortuus sit. Hæc causa reprobatu d. l. 12. §. 1. ff. de adq. posses. his uerbis: Et per colonos, & inquilinos, aut seruos nostros possidemus: Sed et si moriantur, aut furere incipiant, aut alij locent, intelligimur per eos retinere possessionẽ, nec inter colonum & seruum nostrum, per quem possessionem retinemus, quicquam interest. Concordat l. possideri. 3. §. quod si seruus. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. causa prox. in prin. Concordat item l. si de eo. 40. §. si forte. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. causa 18. except. 1. Concordat item l. cum in plures. 60. §. hæredem. ff. locati. ubi tabolenus: Hæredem coloni (mquit) quamuis colonus non est, nihilominus domino possidere existimo. Planẽ causa proposita admittitur, si dominus possessionem mortuo colono adipisci neglexerit. Quæ distinctio approbatu d. l. 40. §. si forte, hisce uerbis: Colono mortuo, dicendum est, non statim*

interpellari possessionem: sed tunc demum, cum dominus possessionem adipisci ne- glexerit. sed et admittitur causa proposita, si alius extraneus possessionem fuerit nactus, que distinctio ap- probatur d. si forte, in fine, his uerbis: Sed hæc ita uera esse, si nemo extraneus eam rem in- terim possederit, sed semper in hæreditate coloni manserit.

XXI. Causa: Si is per quem possidetur, furiosus sit factus. Hæc causa reprobatur l. si id. 25. §. 1. ff. de acquir. posses. cuius uerba uide paulo superius causa proxi- ma. Concordat l. nunquam. 31. §. si seruus. ff. de usucap. ubi Paulus: Si seruus meus (inquit) uel filius pe- culiari uel etiam meo nomine quid tenet, ut ego per eum ignorans possideam, uel et- iam usufructuam: si is furere cœperit, donec in eadem causa res fuerit, intelligendum est & possessionem apud me manere, & usufructuam procedere, sicut per dormientes quoque eos idem nobis contingeret. Idem- que & in colono & in inquilino, per quos possidemus, dicendum est. Ait iuriconsultus: Donec in eadem causa res fuerit. Per hæc uer- ba introducitur distinctio quedam, qua causa propo- site locus est. Est autem hæc: Nisi alius possessionem apprehenderit. Nam ita uerba ista Glossa interpreta- tur, & rectè.

XXII. Causa: Si seruus per quem possidetur, in li- bertate morietur. Hæc causa approbatur d. l. 31. §. ser- uus. ff. de usucap. hisce uerbis: Seruus, licet in liber- tate morietur, nihil possidet, nec per eum a- lius. Huius causæ ratio hæc est: quia seruus qui se pro libero gerit, à domino non possidetur. de quo 7. ubi et- iam propositæ causæ exceptiones licebit notare.

XXIII. Causa: Si commodatarius aut deposita- rius, per quem possidetur, rem commodatam uel depo- sitam seruandæ animo contrectat, uel non reddidit. Hæc causa approbatur l. si rem. 47. ff. de acquir. posses. his uerbis: Si rem mobilem apud te depositam, aut commodatam tibi, possidere neque; red- dere constitueris: cõfessim amississe me pos- sessionem uel ignorantem, responsum est. Cuius rei forsitan illa ratio est, quod rerum mobiliu neglecta atque omissa custodia, quamuis eas nemo alius inuaserit, ueteris possessionis damnum adferre consuevit: idque Nerua filius libro de usufructibus retulit. Huius causæ exceptio prima hæc est: Nisi res loco non sit mota. Quæ exceptio approbatur l. pos- sideri. 3. §. si rem. ff. eod. tit. hisce uerbis: Si res apud te depositam furti faciendi causa contrectate- ris, desino possidere. Sed si eam loco non moueris, etiam si inficiãdi animum habeas, plerique ueterum & Sabinus & Calsius re- sponderunt, rectè possessorem me manere: quia furtum sine contrectatione fieri non potest, nec animo solo furtum committi- tur. Secunda exceptio est: Nisi iusta non reddendi causa interueniat. Hæc exceptio approbatur l. si quis.

20. ff. eod. tit. his uerbis: Si quis rem quam uten- dam dederat, uendiderit, emptorique tradi- uerit, nec ille tradiderit: aliàs uidebitur possessione domini interuertisse, aliàs con- trã. Nam ne tunc quidem semper dominus amittit possessionem, cum reposcenti ei com- modatum non redditur. Quid enim, si alia quæpiam fuit iusta & rationabilis causa nõ reddendi, non utique ut possessionem eius interuerteret? Tertia exceptio est: Nisi homo com- modatus non reddatur. Quæ exceptio approbatur l. si rem. 47. §. idem scribit. ff. eod. tit. hisce uerbis: Idem Nerua filius scribit, aliam causam esse ho- minis cõmodati omissa custodia. nam pos- sessionem tamdiu ueterem fieri, quamdiu nemo alius eum possidere cœperit: uide- licet ideo, quia potest homo proposito re- deundi domino possessionem sui confer- uare: cuius corpore cæteras quoque res pos- sumus possidere. Igitur earum quidem rerum, quæ ratione uel anima carent, conse- stim amittitur possessio: hominis autem re- tinetur, si reuertendi animum habeat.

¶ Hactenus causæ amittendæ possessionis, in perso- na eius per quem possidemus constituitur. Sequuntur nunc eæ quæ consistunt in re possessa: quæquam earum quædam propositæ sunt supra.

XXIII. Causa: Si seruus possessus fugerit. Hæc causa reprobatur l. si in. 15. §. si seruus. ff. de usucap. his uerbis: Si seruus quem possidebam, fugerit, nisi pro libero se gerat, uidebitur à domi- no possideri. Sed hoc tunc intelligendum est, cum si is apprehensus fuerit, non sit pa- ratus pro sua libertate litigare. Nam si pa- ratus sit litigare: non uidebitur à domino pos- sideri, cui se aduersarium præparauerit. Hisce uerbis causa proposita reprobatur, uerum sub dua- bus hisce conditionibus, Nisi pro libero se gerat: et, Nisi pro libertate sua litigare paratus sit seruus. Con- cordat l. rem. 15. in fin. ff. de acquir. posses. cuius uerba uide 5. causa 9. except. 1. Concordat item l. Pomponius. 13. in prin. ff. eod. tit. cuius uerba uide 7. causa 31. Præter- iam dicitur autem duas conditiones seu distinctiones, ter- tia additur, hæc scilicet: Nisi alius serui possessionem sit nactus, que distinctio additur l. 1. §. per seruum. ff. de acquir. posses. hisce uerbis: Seruus qui in fuga sit, quamdiu ab alio non possidetur, à nobis eum possideri responsum est: ideoque inte- rim etiam usufructu. Cui concordat l. per eum. 50. in fin. ff. eod. tit. cuius uerba uide 5. cap. prox. quæst. 2. reg. 1. except. 7. Concordat item l. arborib. 12. §. de illo. ibi: idem tractat. ff. de usufructu, & quemad. cuius uer- ba uide 7. lib. prox. cap. 2. causa 7.

XXV. Causa: Si seruus possessus pro libero se ge- rat. Hæc causa cum ex precedentibus constet, tum ap- probatur etiam l. possideri. 3. §. seruus. ff. de acquir. posses. his uerbis: Si seruus, quem possidebam, pro- libero se gerat, ut fecit Spartacus, & iudi- cium liberale pati paratus sit: nõ uidebitur à do-

domino possideri, cui se aduersariu præ- parat. Pluræ causæ hæc recipiunt hæc exceptionem: Nisi ex possessione seruitutis in libertatem proclamet. Quæ exceptio approbatur d. si seruus, his uerbis: Sed hoc ita uerum est, si diu in libertate mo- rietur. alioquin si ex possessione seruitutis in libertatem proclamauerit, & liberale iu- dicium implorauerit: nihilominus in pos- sessione mea est, & animo eum possideo, donec liber fuerit pronunciarus.

XXVI. Causa: Si possessor seruum manum sit. Hæc causa approbatur l. qui pro. 5. ff. pro donato, his uerbis: Qui pro donato cœperat usufructu, manumittendo nihil egit: quia nec domi- nium nactus fuerat. Quæritur est, an usufructu deseruit: Responsum, eum de quo quæ- ritur, amississe uideri possessionem: & ideo usufructuam interruptam. Concordat l. qui uni- uersas. 30. §. item quod mob. ff. de acquir. posses. cuius uerba uide 5. causa 2. in prin. Planè Ulpianus ait: Qui absentis seruo scribit, ut in libertate more- tur, non eam mentem habet, ut statim uelit serui possessionem dimittere: sed magis de- stinationem suam in id tempus conferre, quo seruus certior factus fuerit. l. qui absentis. 38. in prin. ff. de acquir. posses.

XXVII. Causa: Si res possessa in aliam speciem sit translata, ut lana in uestimentum. Hæc causa appro- batur d. l. 30. §. item si id quod ff. de acquir. posses. his uerbis: Item si id quod possidebamus, in aliam spe- ciem translatum sit, ueluti uestimentum ex lana factum: desinimus id possidere.

XXVIII. Causa: Si locus religiosus sit factus. Hæc causa approbatur d. l. 30. §. 1. ff. de i. i. his uerbis: Posses- sionem amittimus multis modis: ueluti si mortuum in eum locum intulerimus, quem possidebamus. Huius ratio est: quia locum religio- sum aut sacrum non possumus possidere, ut dicitur d. §. 1. & dictum est 5. except. 20. cap. 2.

XXIX. Causa: Si id quod possidemus, non ami- plius sit sub nostra custodia, si oberrat uel excidit ut non inueniatur. Hæc causa approbatur l. possideri. 3. §. Nerua filius. ff. de acquir. posses. his uerbis: Nerua fi- lius ait, res mobiles, excepto homine, qua- tenus sub custodia nostra sint, eatenus pos- sideri: id est, quatenus, si uelimus, earum na- turalem possessionem nanctisci possumus: Nam pecus simulatque oberrauerit, aut uas ira exciderit ut non inueniatur, protinus desinere à nobis possideri, licet à nullo pos- sidadeatur: dissimiliter atque si sub custodia mea sit, nec inueniatur: quia in præsentia eius sit, sed tantum cesserit interim diligens inquisitio. Concordat l. si id. 25. in prin. ff. eod. tit. ubi Pomponius: Si id quod possidemus (inquit) ita perdidimus, ut ignoremus ubi sit: desinimus possidere. Concordat item l. si rem. 47. in prin. ibi: quod rerum mobiliu. ff. eod. tit. cuius uer- ba uide 5. causa 23. Ait iuricons. Res mobiles,

excepto homine, &c. Hoc loco notanda est pri- ma exceptio causæ propositæ: Homo enim, licet sub cu- stodia nostra amplius non sit, nihilominus eius posses- sionem retinemus: quemadmodum dictum est de seruo fugitiuo 5. causa 24. Concordat d. l. 47. §. idem scribit. ff. eod. tit. cuius uerba (ut dixi) uide 5. causa 25. Ait iu- riscons. Licet à nullo possideatur. Hisce uerbis reprobatur secunda exceptio, hæc scilicet: Nisi res per- dita à nemine possideatur. Tertia exceptio est: Si res que sub custodia nostra est, non inueniatur. Quæ ex- ceptio approbatur in dd. uerbis: Dissimiliter atque si, &c. Exemplum autem eius est in eo qui peregrin- profecturus, pecuniam in terram custodia causa con- siderat, & reuersus locum in quo considerat, memoria non repetebat: de quo dictum supra causa 12. Quar- ta exceptio est in columbis que ab ædificijs nostris, & apibus que ex alueis nostris euolant, & secundum consuetudinem redeunt. Quæ exceptio approbatur l. pos- sideri. 3. §. item seras bestias, in fine. ff. de acquir. posses. de qua re dictum quoque 5. cap. prox. reg. 2.

XXX. Causa: Si mare uel flumen, locum quem pos- sidemus, occupauit. Hæc causa approbatur d. l. 3. §. La- beo, ff. de acquir. posses. his uerbis: Labeo & Nerua filius responderunt, desinere me possidere eum locum, quem flumen aut mare occupa- uerit. Concordat l. qui uniuersas. 30. §. item quod à mari. ff. eod. tit. his uerbis: Quo d à mari aut flumi- ne occupatum sit, possidere nos desinimus: aut si is qui possidet, in alterius potestatem peruenerit.

XXXI. Causa: Si lapides naufragio in mare sint demersi. Hæc causa approbatur l. Pomponius. 13. in prin. ff. de acquir. posses. his uerbis: Pomponius refert, cum lapides in Tiberim demersi essent nau- fragio, & post tempus extraherentur, an dominiu meum fuerit integrum per id tempus, quo erant mersi? Ego dominium me retinere puto, possessionem non puto, nec esse simi- le fugitiuo. nanque fugitiuus idcirco à nobis possideri uidetur, ne ipse nos priuet pos- sessione: at in lapidibus diuersum est. Hæc de causis amittendæ possessionis sint dicta. Plura de his dicta sunt 5. lib. prox. capite 5. except. 42. cum se- quentibus.

Exceptio generalis.

Planè causæ hactenus propositæ recipiunt generã- tem exceptionem hanc: Nisi possessor ignoret, factum esse id per quod amittitur possessio. Hæc exceptio ap- probatur l. quamuis. 46. in fine. ff. de acquir. posses. his uerbis: Ut eodem modo uinculum obliga- tionis soluitur, quo quæri assolet: ita non debet ignoranti tolli possessio, quæ solo a- nimo retinetur. Huius exemplum proponitur in d. l. 48. his uerbis: Quamuis saltus propositi possideri fuerit alius ingressus: tamen tamdiu priorè possidere dictum est, quam- diu possessionem ab alio occupatam igno- raret. Exceptionis huius replicatio prima hæc est: Nisi cum per alium possideret, is possessionem relique-

2555
vri, canq; alius occupaverit. Quæ replicatio approbat
tur l. peregre. 4. 4. §. fin. ibi: canq; amitti. ff. eod. tit. de
qua re dictum 3. causa 18. in princ. Secunda replica
tio est: Nisi res sit mobilis. quæ replicatio approba
tur l. si rem. 4. 7. in princ. ff. eod. tit. cuius verba vide 3.
causa 23. in princ.

DE INTERDICTIS.

Cap. V.

Superest ultimus possessionis locus, de interdictis
scilicet, eorumq; actionibus, quæ tam pro acqui
renda quam retinenda et recuperanda posses
sione competunt: de quibus nunc nobis agendum est, pri
mum quidem in genere, postea vero in specie.

I. DEFINITIO INTER DICTORUM.

Definiuntur interdicta Instit. de interdictis, in prin.
his verbis: Sequitur, ut dispiciamus de inter
dictis seu actionibus, quæ pro his exercen
tur. Erant autem interdicta formæ atq; con
ceptiones uerborum, quibus prætor aut iu
bebat aliquid fieri, aut fieri prohibebat.
quod tunc maximè fiebat, cum de posses
sione, aut quasi possessione inter aliquos
contendebatur.

II. RATIO nominis proponitur Instit. d. tit. §. sunt
tamen. cuius verba vide §. que est. 4. diuisi.

III. GENVS ET PROPRIA INTERDICTORUM.

I. Regula: Interdicta Actionis uerbo continentur. 30
quæ regula approbatur l. actionis. 36. ff. de action. et
oblig. his uerbis: Interdicta quoq; actionis uer
bo continentur.

II. Regula: Interdicta personalia sunt, non in rem.
quæ regula approbatur l. 2. §. penult. ff. de interdictis,
hiscæ uerbis: Interdicta omnia, licet in rem ui
deantur concepta, ut tamen ipsa persona
lia sunt.

III. Regula: Interdicta in factum actione sine solen
nitate proponuntur. quæ regula approbatur Instit. de
interdictis. §. fin. his uerbis: De ordine et uetera
exitu interdictorum superuacuum est ho
die dicere. Nam quoties extra ordinem ius
dicitur (qualia sunt hodie omnia interdi
cta) non est necesse reddi interdictum: sed
perinde iudicatur sine interdictis, ac si uti
lis actio ex causa interdicti reddita fuisset.
Concordat l. incerti. 3. in fine. C. de interdictis, hiscæ uer
bis: Interdicta licet in extraordinarijs iudi
cijs propriè locum non habent, tamen ad
exemplum eorum res agitur. Concordat item
l. si quis. 4. C. eod. tit. his uerbis: Si quis quodlibet
interdictum efflagitet: ruptis ueteribus am
bagibus, inter ipsa cognitionum auspicia a
ctionem exprimere, ac suas allegationes iu
beatur proponere.

III. Regula: Ad priuatas, non ad publicas causas
interdicta pertinent. quæ regula approbatur l. sanè.
24. in fine. ff. de iniurijs, hiscæ uerbis: Ad priuatas

DIGESTORVM PARS III. 2556
causas accommodata interdicta sunt, non
ad publicas. Huius legis reliqua uerba uide §. cap.
8. que est. 6. except. 5.

V. Regula: Interdicta non infamant. quæ regula ap
probatur l. neque. 13. ff. de ui et ui armata, his uerbis:
Neque Vnde ui, neq; aliud interdictum fa
mosum est.

III. DIVISIONES ET SPECIES INTERDICTORUM.

I. Diuisio, sumpta ex officio interdictorum, propo
nitur Instit. de interdictis. §. summa, his uerbis: Sum
ma diuisio interdictorum hæc est, quod aut
prohibitoria sunt, aut restitutoria, aut exhi
bitoria. Prohibitoria sunt, quibus prætor
uocat aliquid fieri: ueluti uim sine uirio pos
sidenti, uel mortuum inferenti, quod ei ius
erat inferendi, uel in sacro loco ædificari,
uel in flumine publico ripam eius aliquid
fieri quo peius nauigetur. Restitutoria sunt,
quibus restitui aliquid iubet: ueluti bono
rum possessori eorum quæ quis pro hære
de, aut pro possessore possidet ex ea hære
ditate: aut cum iubet ei qui ui de possessione
fundis deiectus sit, restitui possessionem.
Exhibitoria sunt, per quæ iubet exhiberi:
ueluti eum, cuius de libertate agitur: aut li
bertum, cui patronus operas indicere uo
lit: aut parenti liberos, qui in potestate eius
sunt. Sunt tamen qui putent, propriè inter
dicta ea uocari, quæ prohibitoria sunt, quæ
interdicere sit denunciare et prohibere: re
stitutoria autem et exhibitoria, propriè de
creta uocari. Sed tamen in obtinuit, omnia in
terdicta appellari: quia inter duos dicun
tur. Concordat l. 1. §. interdictorum. ff. de interdictis,
hiscæ uerbis: Interdictorum tres sunt species:
exhibitoria, prohibitoria, restitutoria. Sunt
tamen quædam interdicta et mista, et quæ
prohibitoria sunt et exhibitoria.

II. Diuisio, sumpta ex fine interdictorum, propo
nitur Instit. de interdictis. §. sequens, his uerbis: Se
quens diuisio interdictorum hæc est, quod
quædam adipiscendæ possessionis causa
comparata sunt, quædam retinendæ, quæ
dam recuperandæ. Adipiscendæ posses
sionis causa interdictum accommodatur bo
norum possessori, quod appellatur Quo
rum bonorum: eiusque uis et potestas hæc
est, ut quod ex ijs bonis quisq; quorum pos
sessio alicui data est, pro hærede aut pro
possessore possideat, id ei cui bonorum pos
sessio data est, restituere debeat. Pro hære
de autem possidere uideretur, qui putat se
hæredem esse. Pro possessore is possidet,
qui nullo iure rem hæreditariam, uel etiam
totam hæreditatem, sciens ad se non perti
nere, possidet. Ideo autè adipiscendæ pos
sessionis uocatur interdictum, quia ei tan
tum utile est, qui nunc primùm conatur adi
pisci.

2557

LIB. XXIII. CAP. V.

2558

pisci rei possessionem. Itaq; si quis adeptus
possessione, amiserit eam: hoc interdictum
ei inutile est. Interdictum quoq; quod ap
pellatur Saluanum, adipiscendæ posses
sionis causa comparatum est: eoq; utitur do
minus fundi de rebus coloni, quas is pro
mercedibus fundi pignori futuras pepigil
set. Retinendæ possessionis causa compa
rata sunt interdicta Vti possidetis, et Vtrubi
bi: cum ab utraq; parte de proprietate ali
cuius rei controuersia sit: et ante quærat, uter
ex litigatoribus possidere, et uter pe
tere debeat. Nanque nisi ante exploratum
fuerit, utrius eorum possessio sit, non po
test petitoria actio institui: quia et ciuilibus et
naturalis ratio facit, ut alius possideat, et a
lius à possidente petat. Et quia longè com
modius est et potius possidere quam pete
re, ideo plerumq; et ferè semper ingens e
xistit contentio de ipsa possessione. Com
modum autem possidendi in eo est, quod
etiam si eius res non sit qui possidet, si mo
do actor non potuerit suam esse probare, re
manet in suo loco possessio, propter quam
causam cum obscura sunt utriusq; iura, con
tra petitorum iudicari solet. Recuperandæ
possessionis causa solet interdicti, si quis ex
possessione fundi uel ædium ui deiectus
fuerit. Nam ei proponitur interdictum Vn
de ui, per quod is qui deiecit, cogitur ei re
stituere possessionem: licet is ab eo qui ui
deiecit, ui uel clam uel precario possideat.
Sed ex constitutionibus sacris (ut supra di
ximus) si quis rem per uim occupauerit, si
quidem in bonis eius est, dominio eius pri
uatur: si aliena, post eius restitutionem e
tiam æstimationem rei dare uim passo com
pellitur. Concordat proposita diuisioni l. 2. §. hæc
autem. ff. eod. tit. his uerbis: Hæc interdicta, quæ
ad rem familiarem spectant, aut adipiscen
dæ sunt possessionis, aut recuperandæ, aut
retinendæ. Adipiscendæ possessionis sunt
interdicta, quæ competunt his qui ante non
sunt nati possessionem. Sunt autem inter
dicta adipiscendæ possessionis, Quorum
bonorum: Saluanum quoq; interdictum,
quod est de pignoribus, ex hoc genere est:
et, Quo itinere est tuenditor usus, quo mi
nus emptor utatur, uim fieri ueto. Recu
perandæ possessionis causa proponuntur
sub rubrica Vnde ui, aliqua enim sub hoc
titulo interdicta sunt. Retinendæ posses
sionis causa sunt interdicta Vti possidetis.
Sunt etiam interdicta (ut diximus) dupli
cia, tam recuperandæ quam adipiscendæ
possessionis. Concordat item l. 1. §. est igitur. uerf.
et ut Pedius. ff. uti possidetis. cuius uerba uide §. cap. 8.
que est. 4. reg. 1.

III. Diuisio, sumpta ex materia seu obiecto inter

dictorum, proponitur l. 1. in princ. ff. de interdictis, his
uerbis: Videamus, de quibus rebus interdi
cta competunt. Et sciendum est, interdicta
aut de diuinis rebus, aut de humanis com
petere. De diuinis, ut de locis sacris, uel de
locis religiosis. De rebus hominum inter
dicta redduntur, aut de his quæ sunt alicui
ius, aut de his quæ nullius sunt. Quæ nul
lius sunt, hæc sunt liberæ personæ, de qui
bus exhibendis et deducendis interdicta
competunt. Quæ sunt alicuius, hæc sunt
aut publicæ, aut singulorum. Publica sunt
de locis publicis, de uijs de que fluminibus
publicis: Quæ autem singulorum sunt, aut
ad uniuersitatem pertinent, ut interdictum
Quorum bonorum: aut ad singulas res, ut
est interdictum Vti possidetis, et de itinere
actuq;. Concordat l. 2. §. interdicta. ff. eod. tit. his uer
bis: Interdicta competunt uel hominum, uel
diuini iuris causa, et de religione. sicut est,
Ne quid in loco sacro fiat, uel quod factum
est restituatur: et De mortuo inferendo, uel
Sepulchro ædificando. Hominum causa
competunt, uel ad publicam utilitatē perti
nentia, uel sui iuris tuendi gratia, uel officij
tuendi causa, uel rei familiaris. Publicæ u
tilitatis causa competit interdictum, Vt uia
publica uti liceat, et flumine publico: et, Ne
quid fiat in uia publica. Iuris sui tuendi cau
sa: Deliberis exhibendis, item De liberto
exhibendo. Officij causa: De homine libe
ro exhibendo. Reliqua interdicta rei fami
liaris causa dantur.

III. Diuisio, itidem sumpta ex materia seu obiecto
interdictorum, proponitur l. 1. §. interdictorum. ff.
de interdictis, hiscæ uerbis: Interdictorum quæ
dam in præsens, quædam in præteritum re
feruntur. In præsens, ut Vti possidetis: in
præteritum, ut De itinere actuq;, et De a
qua æstima.

V. Diuisio est, quod alia interdicta quasi proprie
tatis, alia possessionis causam continent. quæ diuisio
proponitur l. 2. §. quedam. ff. de interdictis, hiscæ uer
bis: Quædam interdicta rei persecutionem
continent, ueluti De itinere actuq; priuato:
nam proprietatis causam continet hoc in
terdictum. Sed et illa interdicta, quæ de lo
cis sacris et de religiosis proponuntur, ue
luti proprietatis causam continent: item il
la quæ sui iuris tuendi causa diximus com
petere: ut non sit mirum, si quæ interdicta
ad rem familiarem pertinentia, proprietatis
causam, non possessionis habeant.

V. Diuisio est, quod alia interdicta simplicia sunt,
alia duplicia, quæ diuisio proponitur Instit. de inter
dictis. §. tertia, his uerbis: Tertia diuisio interdi
ctorum hæc est, quod aut simplicia sunt, aut
duplicia: Simplicia sunt, ueluti in quibus
alter actor, alter reus est: qualia sunt omnia
L. L. 3 restitu

restitutoria aut exhibitoria. Nam actor is est, qui desiderat aut exhiberi, aut restitui. Reus autem is est, a quo desideratur ut restituat, aut exhibeat. Prohibitoriorum autem interdictorum alia simplicia sunt, alia duplicia. Simplicia sunt, ueluti cum praetor prohibet in loco sacro, uel in flumine publico ripae eius aliquid fieri. Nam actor is est, qui desiderat, ne quid fiat: reus est, qui aliquid facere conatur. Duplicia sunt, ueluti Vti possidetis interdictum, & Vtrubi. Ideo autem duplicia uocantur, quia par utriusque litigatoris in his conditio est, nec quisquam praecipue reus uel actor intelligitur: sed unusquisque tam rei quam actoris partes sustinet. Concordat l.2. in prin. ff. eod. tit. his uerbis: Interdictorum quaedam duplicia sunt, quaedam simplicia. Duplicia dicuntur, ut Vti possidetis. Simplicia sunt, ueluti exhibitoria & restitutoria, item prohibitoria De arboribus caeden dis, & De itinere actuque. Aliud genus duplicis interdicti proponitur d. l. 2. §. fin. cuius uerba uide §. diuis. 2.

V I I. Diuisio, sumpta ex tempore quo competunt interdicta, proponitur l. 1. §. fin. ff. de interdictis, his uerbis: Interdictorum quaedam annalia sunt, quaedam perpetua.

V. CAUSAE ex quibus interdicta competunt, proponuntur 7. in capitibus sequentibus.

V I. APVD quem competant, definitur l. 2. C. de interdictis, hisce uerbis: Praeses provinciae in eum qui eiusdem provinciae non est, nec ex interdicto potest cognoscere.

V I I. PER QUOS INTERDICTA competant?

Per quamcumque personam competunt, de qua re uide §. cap. 1. u. quae 7.

V I I I. QUID VENIAT IN actionem interdictorum?

I. Regula, De fructibus. Fructuum ratio habetur ex eo die quo interdictum editum est, non retrò. quae regula approbatur l. in interd. 3. ff. de interdictis, hisce uerbis: In interdictis exinde ratio habetur fructuum, ex quo edita sunt, non retrò. Huius regulae exceptio haec est: Nisi interdicto unde uigatur. quae exceptio approbatur l. 1. §. ex die quo, ff. de uig. ui armata, his uerbis: Ex die quo quis deiectus est, fructuum ratio habetur: quatinus in caeteris interdictis, ex quo edita sunt, non retrò computantur. Idem est & in rebus mobilibus, quae ibi erant. nam & eorum fructus computandi sunt, ex quo quis uideiectus est.

II. Regula: In quantum dominus serui nomine tenetur, definitur l. ultim. ff. de interdictis, hisce uerbis: Interdicta noxalia ea sunt, quae ob delictum eorum quos in potestate habemus, dantur: ueluti cum ui deiecerunt, aut ui aut

clam opus fecerunt. Sed officio iudicis continetur, ut dominum sua impensa opus restituentem absoluat: patientiam tollendo operi praestantem noxae dedere iubeat & absoluat: si non dedat, quantum impensae in tollendo opere erogatum sit, tanti condemnet. si neque patientiam praestet, neque ipse tollat, cum possit: in tantum condemnet, in quantum iudex aestimauerit, atque si ipse fecisset.

IX. QVAM DIU dantur?

Quaedam interdicta annalia sunt, quaedam perpetua. quae regula approbatur l. 1. §. fin. ff. de interdictis, cuius uerba uide §. quae 4. diuis. 7. Quantum ad annalia interdicta attinet, eius regulae exceptio haec est: Nisi de eo quod ad reum peruenit, agatur. quae exceptio approbatur l. ex quibus. 4. ff. eod. tit. his uerbis: Ex quibus causis annua interdicta sunt, ex his de eo quod ad eum peruenit cum quo agitur, post annum iudicium dandum Sabinius respondit. Haec de interdictis in genere sint dicta: nunc de quibusdam illorum speciebus dicendum. nam de omnibus interdictis hoc libro tractare non uidetur consultum, cum plura suis locis subiecta tractare commodius queant.

QUORVM LEGATORVM. Cap. VI.

PRIMO: Nomen huius interdicti proponitur l. in prin. ff. quorum legatorum, cuius uerba uide paulò inferius quae 4.

II. GENVS.

Adipiscendae possessionis interdictum est, quod approbatur d. l. 1. in prin.

III. RATIO huius interdicti proponitur d. l. 1. in princip.

IIII. CAUSA HUIVS INTERDICTI cum suis exceptionibus.

Si legatarius rem sibi legatam propria auctoritate occupauit, competit heredi ad adipiscendam eius rei possessionem hoc interdictum. quae causa approbatur d. l. 1. in prin. his uerbis: Hoc interdictum uulgo Quorum legatorum appellatur. Est autem & ipsum adipiscendae possessionis, & continet hanc causam, ut quod quis legatorum nomine non ex uoluntate haereditis occupauit, id restituat haeredi. Etenim acquisitum praetori uisum est, unquamque non sibi ipsum in dicitur occupatis legatum, sed haec ab haerede petere. Rediguntur igitur ad haereditem per hoc interdictum ea quae legatorum nomine possidentur, ut proinde legatarij possint eum conuenire. Concordat l. unica. C. quorum legatorum, his uerbis: Haeredi scripto satis idonee lege Falcidia, si exhausta legatis successio probetur, per quartam

quartae retentionem prospectum est. Unde si legatarius uel fideicommissarius, non consentiente patre tuo, quem adueeras restatori successisse, & bonorum possessione accepisse, relicta sibi legata uel fideicommissa detinuit: secundum sententiam interdicti, quod aduersus legatarios scriptis haeredibus propositum est, oblata satisfactione, quam praestari oportet, in possessione te constitui, ut ita retentione competentis utaris, experiri potes. Planè causae propositae exceptiones nunc enumerandae sunt.

I. Exceptio: Nisi reus non pro legato, sed pro haerede, uel pro possessore possideat. Haec exceptio ipso iure subsistit: ut patet ex l. 1. §. quia autem, ff. quorum legatorum, cuius uerba uide §. eod. cap. quae 1. §. 9. reg. 2.

II. Exceptio: Nisi reus ex mortis causa donatione possideat. Haec exceptio approbatur d. l. 1. §. si quis ex, his uerbis: Si quis ex mortis causa donatione possideat, utique cessabit hoc interdictum: quia portio legis Falcidiae apud eum haereditatem ipso iure remanet, et si corporaliter res in solidum translatae sunt.

III. Exceptio: Nisi ex causa praecipionis uel praelegati unus haereditatem possideat. Haec exceptio approbatur, certo tamen modo, d. §. si quis ex, his uerbis: Qui uero ex causa praecipionis possidet, uique tenetur hoc interdicto: sed pro ea scilicet parte, quam iure legati habet, non etiam pro ea quam quasi haeres habet. Idemque erit dicendum, etsi alio genere legati unum ex haeredibus legatum sit. nam & hic dicendum est, pro ea parte qua haeres est, cessare interdictum.

IIII. Exceptio: Nisi reus legatorum seruandorum causa in possessionem missus sit. Haec exceptio reprobat l. 1. §. quaesitum, ff. quorum legatorum, his uerbis: Quaesitum est, si quis legatorum seruandorum causa missus sit in possessionem, an hoc interdicto teneatur ad restitutionem: mouet illud primum, quod non possidet is qui missus est in possessionem legatorum causa, sed potius custodit: deinde, quod praetorē habet huius rei auctorem. Tutius tamen erit dicendum, hoc interdictum competere: maxime si satisfidatum firiam legatorum nomine, nec recedat. tunc enim etiam possidere uidetur.

V. Exceptio: Nisi non proprietatis, sed ususfructus uel seruitutis legatam nomine reus re occupauit. Haec exceptio reprobat d. l. 1. §. quod ait, his uerbis: Quod ait praetor, Aut dolo desijt possidere: sic accipere debemus, desijt habere facultatem restituendi. Unde quaesitum est, si ususfructus uel usus fuerit alicui relictus, eumque occupauerit: an hoc interdicto restituere sit compellendus: mouet, quod neque ususfructus, neque usus possidetur, sed magis tenetur. Potest tamen defendi, competere interdictum. Idem

dicendum est & in seruitute relicta.

VI. Exceptio: Nisi uoluntate haereditatis, uel eius ad quem ea res pertinet, reus rem occupauit. Haec exceptio approbatur simul & distinguitur l. 1. §. quod ait praetor, ff. quorum legatorum, his uerbis: Quod ait praetor, Uoluntate eius ad quem ea res pertinet: erit interpretandum, ut si post aditam haereditatem, uel bonorum possessione agnitam, uoluntas accommodata est legatario ut possideret: interdictum cesset. Quod si ante aditam haereditatem, bonorum uel possessionem agnitam hoc factum est: reus dicitur, eam uoluntatem non nocere debere. Huius exceptionis replicatio prima haec est: Nisi ante aditam haereditatem haeres consenserit, non postea. quae replicatio uerbis iam propositis approbatur. Secunda replicatio est: Nisi uoluntas post occupatam demum possessionem accessit. Haec replicatio reprobat d. l. 1. §. prodest, his uerbis: Prodest possidisse, quoties uoluntate eius ad quem ea res pertinet, possideri coepit est. Sed etsi postea uoluntas accessit eius ad quem ea res pertinebat, tamē prodesse possessori debet. Tertia replicatio est: Nisi uoluntas postea sit mutata. Haec replicatio reprobat d. §. prodest, his uerbis: Si quis coepit quidem ex uoluntate eius ad quem ea res pertinet, possidere, postea uero uoluntas non perseuerat, nihil nocet: quia semel possideri coepit eius uoluntate. Quarta replicatio est: Nisi in alia re uel parte, quam cuius possessio petitur, uoluntas interuenit. Haec replicatio approbatur d. l. 1. §. si duae res, his uerbis: Si duae res legatae sint, altera ex uoluntate occupata, altera non ex uoluntate: eueniet, ut altera auocari possit, altera non possit. Idemque erit probandum & in uua re, cuius pars ex uoluntate, altera pars non ex uoluntate occupata est. nam pars sola per interdictum auferitur. Quinta replicatio est: Nisi alius quam actor consenserit. Haec replicatio approbatur d. l. 1. §. si alter, his uerbis: Si alter ex haeredibus, ijs uel ad quos ea res pertinet, uoluerit rem à legatario possideri, alter non: ei qui noluerit, interdictum competere: ei qui uoluit, non competere, palam est.

VII. Exceptio: Nisi actor haeres de reddendo legato non cauerit. Haec exceptio approbatur l. in fine. ibi: oblata satisfactione. C. quorum legatorum, cuius uerba uide §. eod. quae 1. in prin. Huius exceptionis replicatio prima haec est: Nisi cautum sit legatario, quae replicatio approbatur quidem ipso iure, uerum eius duplicatio prima haec est: Nisi non perseueret cautum. quae duplicatio approbatur l. 1. §. penult. ff. quorum legatorum, his uerbis: Quod ait praetor, Nisi satisfidatum sit: accipere debemus, si perseueret satisfidatum, scilicet ut si non perseueret cautum, mittatur in possessionem legatorum seruandorum causa. Secunda duplicatio est: Nisi alij quam legatario sit cautum. Haec

l. l. 4. duplicata

duplicatio ipso quidem iure subsistit, uerum eius triplicatio hæc est: Nisi procuratori legatarij sit cautum, que triplicatio approbatur d. f. penult. his uerbis: Satisfidatum sic arbitror, si sic satisfidatum sit, ut legatario uel ipso iure adquisita sit idonea cautio, uel per mandati actionem adquiri possit: & tunc interdicto locum fore. Tertia duplicatio est: Nisi quarundam, non omnium rerum nomine sit satisfidatum. Hæc duplicatio approbatur simul & distinguitur d. l. i. f. fin. his uerbis: Si quarundam rerum nomine satisfidatum sit, quarundam non sit satisfidatum: eorum rerum nomine sine impedimento agi poterit, de quibus satisfidatum est: cæterarum non poterit. Huius duplicationis triplicatio prima hæc est: Nisi eorum rerum nomine tantum agatur, de quibus est cautum. Que triplicatio uerbis iam propositis approbatur. Secunda triplicatio est: Nisi res de quibus cautum non est, postea adcreuerint, que triplicatio approbatur l. 2. in prin. ff. quorum legatorum, his uerbis: Diuersum est, si postea pars legato adcreuerit, nã hoc nomine tenentur fideiussores in totum. Quarta duplicatio est: Nisi non satisfidatum sit, sed tantum repromissum, uel alio modo cautum. Hæc duplicatio ipso quidem iure subsistit, uerum eius triplicatio hæc est: Nisi legatarius repromissione fuit contentus. Que triplicatio approbatur d. l. 2. f. si legatarius, his uerbis: Si legatarius repromissione contentus fuit, dandum est interdictum. Idem dicendum est, si legatarius pignoribus uoluit sibi cauere. Hæc de prima replicatione. Secunda proposita exceptionis replicatio est: Nisi cautio non sit petita, que replicatio approbatur d. l. 2. f. i. his uerbis: Quod ait prætor, si per bonorum possessorem nõ stat ut satisfidetur: sic accipimus, si paratus sit satisfidare. Non ergo offerre debet satisfidationem, sed petenti satis moram non facere. Tertia replicatio est: Nisi non per auctorem, sed reum steterit, quo minus ei sit cautum. Hæc replicatio approbatur d. l. 2. f. si per, his uerbis: Si per legatarium factum sit, quo minus satisfidatur: licet cautum non sit, tenetur interdicto. Huius replicationis duplicatio hæc est: Nisi tempore iudicij accepti, legatarius, per quem antea stetit, satis accipere sit paratus. Hæc duplicatio approbatur d. f. si per legatar. his uerbis: Sed si fortè factum sit per legatarium quo minus satisfidetur, eo autem tempore quo edicitur interdictum, satis accipere paratus sit: non competit interdictum, nisi satisfidatum sit. Quarta replicatio est: Nisi actor postea cauere sit paratus. Hæc replicatio approbatur d. l. 2. f. fin. his uerbis: Si per bonorum possessorem steterit quo minus satisfidaret, sed modò paratus est cauere: tenet interdictum. Illud enim tempus inspicitur, quo interdictum edicitur.

VIII. Exceptio: Nisi reus conuentus possidere desierit. Hæc exceptio ipso quidem iure subsistit, uerum eius replicatio hæc est: Nisi dolo possidere desierit.

que replicatio approbatur l. i. f. quod ait prætor. ff. quorum legatorum. cuius uerba uide s. except. 3.

V. QUIBUS INTERDICTUM COMPETIT?

De hærede hæredis, cæterisque successoribus proponitur l. i. f. hoc interdictum. ff. quorum legatorum, his uerbis: Hoc interdictum & hæredem hæredis bonorumque possessoris habere, rectè propter utilitatem dicendum est: nec non cæteros quoque successores.

VI. ADVERSUS QUOS COMPETIT?

De successoribus eius qui occupauerit, proponitur d. l. i. f. legatorum, his uerbis: Legatorum nomine non tantum ipsum possidere dicimus, cui legatum est: uerum hæredem quoque eius, cæterosque successores. Huius regule exceptio uidetur esse talis: Nisi non uniuersalis, sed singularis sit successor. Hæc exceptio reprobat d. l. i. f. illud, his uerbis: Illud tenendum est, siue à te, siue ab eo, in cuius locum successisti, possideri aliquid ceptum est: interdicto huic locum fore. In locum successisse accipimus, siue per uniuersitatem, siue in rem sit successum.

VII. QUID VENIAT IN PROPOSITO INTERDICTO?

I. Regula, De eo quod interest, proponitur l. 2. f. ex hoc interdicto. ff. quorum legatorum, his uerbis: Ex hoc interdicto qui non restituit, in id quod interest debet condemnari.

II. Regula, De fructibus, proponitur l. omnia. 22. f. 1. ff. de leg. 2. cuius uerba uide j. quest. 9. reg. 1.

VIII. EVENTVS.

Legatario nihilominus superest actio ex testamento ad petendum legatum, que regula approbatur l. i. in prin. ibi: rediguntur. ff. quorum legatorum, cuius uerba uide s. quest. 4. in prin.

IX. ADFINIA REMEDIA.

I. Regula, De rei uendicatione, proponitur l. omnia. 22. f. 1. ff. de leg. 2. his uerbis: Fundum ante conditionem completam ab hærede non traditur, sed à legatario detentum, hæres uindicare cum fructibus poterit.

II. Regula, De petitione hæreditatis, proponitur l. i. f. quia autem. ff. quorum legatorum, his uerbis: Quia nonnunquam incertum est, utrũ quis pro legato, an pro hærede uel pro possessore possideat: bellissimè Artianus scribit, & hæreditatis petitionem in eum instituentem, & hoc interdictum reddendum: ut siue quis pro hærede, uel pro possessore, siue pro legato possideat, hoc interdicto teneatur: quemadmodum solemus facere, quoties incertum est, quæ potius actio teneatur: na duas dicimus, protellati, ex altera nos uelle consequi quod nos contingat.

PRIMO: Verba huius interdicti proponuntur l. i. in prin. ff. ne uis fiat ei qui in possessionem missus erit, hæc nimirum: Ait prætor: Si quis dolo malo fecerit, quo minus quis permissu meo, eiusue cuius iurisdictione de ea re fuerit, in bonorum possessione sit: in eum in factum iudicium, quanti ea res fuit, ob quam in possessionem missus erit, dabo.

II. RATIO huius interdicti proponitur d. l. i. f. 2. his uerbis: Hoc interdictum summa prouidètia prætor proposuit, frustra enim in possessionem mitteret rei seruandæ causa, nisi missos tueretur, & prohibentes uenire in possessionem coereret.

III. GENVS HUIUS INTERDICTI, & actiones ex eo competentes.

I. Regula: Et prohibitorium & restitutorium est hoc interdictum, que regula approbatur l. si quis. 3. f. cum prætor. ff. ne uis fiat ei. cuius uerba uide j. quest. 9. regul. 9. Concordat l. i. f. hæc actio. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. quest. prox. causa 2.

II. Regula: In factum actio est, que regula approbatur l. i. in prin. ff. d. tit. cuius uerba uide paulo superius quest. 1.

III. Regula: Pœnalis actio est, que regula approbatur d. l. i. f. hanc actionem. ibi: cum sit pœnalis. cuius uerba uide j. quest. 6. reg. 1.

IIII. CAUSAE HUIUS INTERDICTI & actionis.

I. Causa: Si quis missum prohibuerit in possessionem uenire.

II. Causa: Si missus in possessionem sit depulsus. Hæc due cause approbantur l. i. f. hæc actio. ff. ne uis fiat ei, his uerbis: Hæc actio non tantum eum tenet, qui prohibuit què uenire in possessionem: sed etiã eum, à quo quis de possessione pulsus est, cū uenisset in possessionem: nec exigitur, ut uim fecerit qui prohibuit. Concordat d. l. i. in prin. cuius uerba uide s. eod. cap. in prin.

III. Causa: Si mitti in possessionem desiderans, prætoris adeundi copiam non habuit, & interim damnum est passus. Hæc causa approbatur l. per interdictum. 4. f. pen. ff. d. tit. his uerbis: Sed & ex alia causa hoc iudicium proposuit, si eo tempore quo in possessionem mitti desiderabat, prætoris adeundi potestas non fuerit: scilicet ut si, cum potestas prætoris adeundi non esset, damnum interim datum est, haberet iudicium qui damnum passus est.

De exceptionibus propositarum caularum.

I. Exceptio, sumpta ex causa ex qua in possessionem missus est is qui prohibitus est, reprobat l. i. f. est autem. ff. ne uis fiat ei, his uerbis: Est autem genera-

le hoc edictum, pertinet enim ad omnes qui in possessionem à prætore missi sunt. Conuenit enim prætori, omnes quos in possessionem misit, tueri. Sed siue rei seruandæ causa, siue legatorum aut uentris nomine in possessionem missi fuerint: habent ex hoc edicto in factum actionem, siue dolo, siue alter prohibuerit. Concordat l. si quis. 3. f. cū prætor. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. quest. ult. Item concordat l. ult. in prin. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. except. 10.

II. Exceptio: Nisi ex falsa uel iniusta causa prohibitus in possessionem sit missus. Hæc exceptio approbatur l. i. f. hæc uerba. ff. ne uis fiat, his uerbis: Hæc uerba, Quanti ea res fuit, ob quam in possessionem missus erit: continent utilitatem creditoris, ut quantum interest eius possessionem habere, in tantum qui prohibuit condemnatur. Proinde si ob falsum creditum, uel ob falsam petitionem missus est in possessionem, uel si exceptione submoueri potuit, nihil ei debet prodesse hoc edictum: quia propter nullam causam in possessionem missus est. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi mulier uentris nomine in possessionem sit missa, hoc enim casu, quamuis calumniæ causa missa dicatur, non tamen exceptio proposita illi propter eum qui in utero est obstat, que replicatio uidetur approbata l. si quis. 3. f. fin. ff. d. tit. his uerbis: Si mulier dicatur calumniæ causa in possessionem uenisse, eo quod non sit prægnans, uel non ex eo prægnans, uel si de statu mulieris aliquid dicatur: epistola diui Hadriani ad exemplum præsumptionis Carboniani edicti uõ tri prætor pollicetur possessionem. Altera replicatio est: Nisi legatorum seruandorum causa prohibitus in possessionem sit missus, hoc enim casu, quamuis legati conditio pendeat, locus tamen est interdicto, que replicatio approbatur l. si quis. 14. ff. quibus causis in possessionem, his uerbis: Si quis creditorem prohibuit, ne bona debitoris ingrediantur: datur in eum actio quãti ea res est. Sed & si quis legatorum seruandorum causa missus in possessionem, admissus non est, si legati conditio pendeat (licet possit deficere) æstimatur tamen id quod legatum est: quia interest eius cautum habere. Creditore autem conditionalis in possessionem non mittitur: quia is mittitur, qui potest bona ex edicto uendere.

III. Exceptio: Nisi prohibitus legatorum seruandorum causa non in defuncti, sed hæredis bona sit missus. Hæc exceptio reprobat l. si quis. 3. f. constitutum. ff. ne uis fiat ei, his uerbis: Constitutum est ab Antonino, ut etiã in bona hæredis quis admittatur certis modis. Si quis igitur in his bonis non admittatur, dicendum est actionem hanc utilem competere. Cæterum poterit uti & extraordinaria executione.

2563
 duplicatio ipso quidem iure subsistit, uerum eius triplicatio hec est: Nisi procuratori legatarij sit cautum, que triplicatio approbatur d. f. penult. his uerbis: Satisfidatum sic arbitror, si sic satisfidatum sit, ut legatario uel ipso iure adquisita sit idonea cautio, uel per mandati actionem adquiri possit: & tunc interdicto locum fore. Tertia duplicatio est: Nisi quarundam, non omnium rerum nomine sit satisfidatum. Hec duplicatio approbatur simul et distinguitur d. l. i. f. fin. his uerbis: Si quarundam rerum nomine satisfidatum sit, quarundam non sit satisfidatum: eorum rerum nomine sine impedimento agi poterit, de quibus satisfidatum est: ceterarum non poterit. Huius duplicationis triplicatio prima hec est: Nisi earum rerum nomine tantum agatur, de quibus est cautum. Que triplicatio uerbis iam propositis approbatur. Secunda triplicatio est: Nisi res de quibus cautum non est, postea adcreuerint. que triplicatio approbatur l. 2. in prin. ff. quorum legatorum, his uerbis: Diuersum est, si postea pars legato adcreuerit, na hoc nomine tenentur fideiussores in totum. Quarta duplicatio est: Nisi non satisfidatum sit, sed tantum repromissum, uel alio modo cautum. Hec duplicatio ipso quidem iure subsistit, uerum eius triplicatio hec est: Nisi legatarius repromissione fuit contentus. Que triplicatio approbatur d. l. 2. f. si legatarius, his uerbis: Si legatarius repromissione contentus fuit, dandum est interdictum. Idem dicendum est, si legatarius pignori uoluit sibi cauere. Hec de prima replicatione. Secunda proposita exceptionis replicatio est: Nisi cautio non sit petita, que replicatio approbatur d. l. 2. f. i. his uerbis: Quod ait prator, si per bonorum possessorem non stat ut satisfidetur: sic accipimus, si paratus sit satisfidare. Non ergo offerre debet satisfidationem, sed petenti satis moram non facere. Tertia replicatio est: Nisi non per actorem, sed reum steterit, quo minus ei sit cautum. Hec replicatio approbatur d. l. 2. f. si per, his uerbis: Si per legatarium factum sit, quo minus satisfidetur: licet cautum non sit, tenetur interdicto. Huius replicationis duplicatio hec est: Nisi tempore iudicij accepti, legatarius, per quem antea stetit, satis accipere sit paratus. Hec duplicatio approbatur d. f. si per legatarij, his uerbis: Sed si forte factum sit per legatarium quo minus satisfidetur, eo autem tempore quo editur interdictum, satis accipere paratus sit: non competit interdictum, nisi satisfidatum sit. Quarta replicatio est: Nisi actor postea cauere sit paratus. Hec replicatio approbatur d. l. 2. f. fin. his uerbis: Si per bonorum possessorem steterit quo minus satisfidaret, sed modo paratus est cauere: tenet interdictum. Illud enim tempus inspicitur, quo interdictum editur.

VIII. Exceptio: Nisi reus conuentus possidere desierit. Hec exceptio ipso quidem iure subsistit, uerum eius replicatio hec est: Nisi dolo possidere desierit.

2564
 que replicatio approbatur l. i. f. quod ait prator. ff. quorum legatorum, cuius uerba uide s. except. 3.

V. QVIBVS INTERDICTUM COMPETIT?

De herede heredis, ceterisque successoribus proponitur l. i. f. hoc interdictum. ff. quorum legatorum, his uerbis: Hoc interdictum & heredem heredis bonorumque possessoris habere, recte propter utilitatem dicendum est: nec non ceteros quoque successores.

VI. ADVERSVS QVOS COMPETIT?

De successoribus eius qui occupauerit, proponitur d. l. i. f. legatorum, his uerbis: Legatorum nomine non tantum ipsum possidere dicimus, cui legatum est: uerum heredem quoque eius, ceterosque successores. Huius regule exceptio uidetur esse talis: Nisi non uniuersalis, sed singularis sit successor. Hec exceptio reprobat d. l. i. f. illud, his uerbis: Illud tenendum est, siue a te, siue ab eo, in cuius locum successisti, possideri aliquid ceptum est: interdicto huic locum fore. In locum successisse accipimus, siue per uniuersitatem, siue in rem sit successum.

VII. QUID VENIAT IN PROPOSITO INTERDICTO?

I. Regula, De eo quod interest, proponitur l. 2. f. ex hoc interdicto. ff. quorum legatorum, his uerbis: Ex hoc interdicto qui non restituit, in id quod interest debet condemnari.

II. Regula, De fructibus, proponitur l. omnia. 32. f. 1. ff. de leg. 2. cuius uerba uide j. quest. 9. reg. 1.

VIII. EVENTVS.

Legatario nihilominus superest actio ex testamento ad petendum legatum. que regula approbatur l. i. in prin. ibi: rediguntur. ff. quorum legatorum, cuius uerba uide s. quest. 4. in prin.

IX. ADFINIA REMEDIA.

I. Regula, De rei uendicatione, proponitur l. omnia. 32. f. 1. ff. de leg. 2. his uerbis: Fundum ante conditionem completam ab herede non traditum, sed a legatario detentum, haeres uindicare cum fructibus poterit.

II. Regula, De petitione hereditatis, proponitur l. i. f. quia autem. ff. quorum legatorum, his uerbis: Quia nonnunquam incertum est, utrum quis pro legato, an pro herede uel pro possessore possideat: bellissimè Arrianus scribit, & hereditatis petitionem in eum instituentem, & hoc interdictum reddendum: ut siue quis pro herede, uel pro possessore, siue pro legato possideat, hoc interdicto teneatur: quemadmodum solemus facere, quoties incertum est, que potius actio teneatur: na duas dicimus, protellari, ex altera nos uelle consequi quod nos contingat.

NE

PRIMO: Verba huius interdicti proponuntur l. i. in prin. ff. ne uis fiat ei qui in possess. missus erit, hac nimirum: Ait prator: Si quis dolo malo fecerit, quo minus quis permissu meo, eiusue cuius iurisdictione de ea re fuerit, in bonorum possessione sit: in eum in factum iudicium, quanti ea res fuit, ob quam in possessionem missus erit, dabo.

II. RATIO huius interdicti proponitur d. l. i. f. 1. his uerbis: Hoc interdictum summa prouidètia prator proposuit frustra enim in possessionem mitteret rei seruandæ causa, nisi missos tueretur, & prohibentes uenire in possessionem coecreret.

III. GENVS HVIVS INTERDICTI, & ACTIONES EX EO COMPETENTES.

I. Regula: Et prohibitorium & restitutorium est hoc interdictum. que regula approbatur l. si quis. 3. f. cum prator. ff. ne uis fiat ei. cuius uerba uide j. quest. 9. regul. 9. Concordat l. i. f. hac actio. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. quest. prox. causa 2.

II. Regula: In factum actio est. que regula approbatur l. i. in prin. ff. d. tit. cuius uerba uide paulo superius quest. 1.

III. Regula: Pœnalis actio est. que regula approbatur d. l. i. f. hanc actionem. ibi: cum sit pœnalis, cuius uerba uide j. quest. 6. reg. 1.

III. CAVSÆ HVIVS INTERDICTI & ACTIONIS.

I. Causa: Si quis missum prohibuerit in possessionem uenire.

II. Causa: Si missus in possessionem sit depulsus. Hæ duæ cause approbantur l. i. f. hac actio. ff. ne uis fiat ei, his uerbis: Hæc actio non tantum eum tenet, qui prohibuit que uenire in possessionem: sed etiã eum, a quo quis de possessione pulsus est, cū uenisset in possessionem: nec exigitur, ut uim fecerit qui prohibuit. Cœcor dat d. l. i. in prin. cuius uerba uide s. eod. cap. in prin.

III. Causa: Si mitti in possessionem desiderans, pratoris adeundi copiam non habuit, & interim damnum est passus. Hæc causa approbatur l. per interdictum. 4. f. pen. ff. d. tit. his uerbis: Sed & ex alia causa hoc iudicium proposuit, si eo tempore quo in possessionem mitti desiderabat, pratoris adeundi potestas non fuerit: scilicet ut si, eum potestas pratoris adeundi non esset, damnum interim datum est, haberet iudicium qui damnum passus est.

De exceptionibus propositarum causarum.

I. Exceptio, sumpta ex causa ex qua in possessionem missus est is qui prohibitus est, reprobat d. l. i. f. est autem. ff. ne uis fiat ei, his uerbis: Est autem genera-

le hoc editum. pertinet enim ad omnes qui in possessionem a pratore missi sunt. Conuenit enim pratori, omnes quos in possessionem misit, tueri. Sed siue rei seruandæ causa, siue legatorum aut uentris nomine in possessionem missi fuerint: habent ex hoc edito in factum actionem, siue dolo minus, siue alter prohibuerit. Concordat l. si quis. 3. f. cū prator. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. quest. ult. Item concordat l. ult. in prin. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. except. 10.

II. Exceptio: Nisi ex falsa uel iniusta causa prohibitus in possessionem sit missus. Hæc exceptio approbatur l. i. f. hac uerba. ff. ne uis fiat, his uerbis: Hæc uerba, Quanti ea res fuit, ob quam in possessionem missus erit: continent utilitatem creditoris, ut quantum interest eius possessionem habere, in tantum qui prohibuit condemnatur. Proinde si ob falsum creditum, uel ob falsam petitionem missus est in possessionem, uel si exceptione submoueri potuit, nihil ei debet prodesse hoc editum: quia propter nullam causam in possessionem missus est. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi mulier uentris nomine in possessionem sit missa, hoc enim casu, quamuis calumniæ causa missa dicitur, non tamen exceptio proposita illi propter eum qui in utero est obstat. que replicatio uidetur approbata l. si quis. 3. f. fin. ff. d. tit. his uerbis: Si mulier dicatur calumniæ causa in possessionem uenisse, eo quod non sit prægnans, uel non ex eo prægnans, uel si de statu mulieris aliquid dicatur: epistola diui Hadriani ad exemplum præsumptionis Carboniani editi uerbi prator pollicetur possessionem. Altera replicatio est: Nisi legatorum seruandorum causa prohibitus in possessionem sit missus, hoc enim casu, quamuis legati conditio pendeat, locus tamen est interdicto, que replicatio approbatur l. si quis. 14. ff. quibus causis in possess. eatur, his uerbis: Si quis creditorem prohibuit, ne bona debitoris ingredatur: datur in eum actio quati ea res est. Sed & si quis legatorum seruandorum causa missus in possessionem, admissus non est, si legati conditio pendeat (licet possit deficere) æstimatur tamen id quod legatum est: quia interest eius cautum habere. Creditor autem conditionalis in possessionem non mittitur: quia is mittitur, qui potest bona ex edito uendere.

III. Exceptio: Nisi prohibitus legatorum seruandorum causa non in defuncti, sed heredis bona sit missus. Hæc exceptio reprobat d. l. si quis. 3. f. constituti. ff. ne uis fiat ei, his uerbis: Constitutum est ab Antonino, ut etiã in bona heredis quis admittatur certis modis. Si quis igitur in his bonis non admittatur, dicendum est actionem hanc utilem competere. Ceterum poterit uti & extraordinaria executione.

III. Exce.

111. Exceptio: Nisi non suo, sed alieno nomine sit prohibitus. Hæc exceptio reprobatur l. 2. ff. ne uis fiat ei, his uerbis: Suo quis, an alieno nomine prohibitus sit, nihil interest. Hæc enim uerba, Quanti ea res fugit: referenda sunt ad personam domini.

V. Exceptio: Nisi non suo, sed alieno nomine reus prohibuit. Hæc exceptio reprobatur d. l. 2. in fine, his uerbis: Tam is tenetur qui suo nomine, quâ qui alieno nomine prohibuit.

V I. Exceptio: Nisi alius quam dominus prohibuit. Hæc exceptio reprobatur l. 1. ff. est autem, in fine, ff. ne uis fiat ei, cuius uerba uide §. except. 1.

V II. Exceptio: Nisi pupillus uel furiosus prohibuit. Hæc exceptio approbatur l. 1. ff. hoc edicto, ff. d. tt. his uerbis: Hoc edicto neque pupillum, neque furiosum teneri constat: quia affectu carent, huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi pupillus doli sit capax. Hæc replicatio approbatur ibidem, his uerbis: Sed pupillum eum debemus accipere, qui doli capax non est. Cæterum si iam doli capax sit, contra erit dicendum.

V III. Exceptio: Nisi alio modo quam uis missus impediatur. Hæc exceptio reprobatur l. ult. ff. d. tt. his uerbis: Item subiectum est, Si ex alia causa, qui in possessionem missus est, prohibitus esse dicitur, habere in factum actionem. Concordat l. 1. ff. hæc actio, in fine, ff. d. tt. his uerbis: Nec exigitur, ut uim fecerit, qui prohibuit.

I X. Exceptio: Nisi sine dolo malo prohibuit. Hæc exceptio approbatur d. l. 1. ff. si quis ideo, his uerbis: Si quis ideo possessionem arcuerit, quia rem suam putabat, uel sibi obnoxiam, uel certe non esse debitoris: consequens est, ut hoc edicto non teneatur.

X. Exceptio: Nisi cum prohibitus damni infecti nomine in possessionem missus esset, aduersarius de damno infecto caueat. Hæc exceptio approbatur l. ult. in prin. ff. ne uis fiat ei, his uerbis: Per interdictum etiam ei subuenit prætor, qui damni infecti ab eo in possessionem missus est, ne ei uis fiat. Poena autem eius qui non promittit, uel satis non dat, hæc est, ut in possessionem mittatur aduersarius. Siue ergo promittat, siue per eum non fiat quo minus promittat: nõ tenebit interdictum, repulso per exceptionem eo qui experitur.

X I. Exceptio: Nisi cum prohibitus damni infecti nomine in possessionem missus esset, per aduersarium nõ fiet quo minus caueat. Hæc exceptio approbatur uerbis iam propositis hisce: Siue per eum non fiat quo minus promittat, &c.

X II. Exceptio: Nisi prohibitus acceperit id quod sua interest. Hæc exceptio approbatur l. si quis dolo, ff. si quis, ff. de re iudicata, his uerbis: Si quis creditorem missum in possessionem rei seruandæ causa non admiserit, & uenditor præstitit creditor quanti eius interfuerit: quantum est, an debitor liberetur: & puto eam

improbum esse, qui uelit iterum consequi quod accepit.

V. QVIBVS DATVR INTERDICTVM, eiusus actio?

De hæredibus similibusq; personis proponitur l. 1. ff. in. ibi: sed hæredi, ff. ne uis fiat ei, cuius uerba uide §. proxime.

VI. ADVERSVS QVOS datur?

I. Regula, De hæredibus ceterisq; successoribus, proponitur d. ff. in. his uerbis: Hanc actionem, excepta legatorum missione, intra annum competere, & non postea, sciendum est: cum sit pœnalis. Nec in hæredes similesq; personas datur, nisi in id quod ad eas peruenit: sed hæredi similibusque personis dabitur. At cum prohibitus quis est legatorum uel fideicommissorum causa possessionem adipisci, tunc actio & perpetua est, & in hæredem datur: quia est in potestate successorum euitare interdictum, satisfactione oblata. Ex hisce uerbis patet, regulariter quidem interdictum propositum in hæredes non competere: cuius etiam regulae due proponuntur exceptiones, quarum prima hæc est: Nisi de eo quod ad hæredes peruenit. Altera: Nisi legatorum seruandorum causa missus prohibitus sit.

II. Regula, De eo cuius uoluntate quis prohibitus est, proponitur l. 1. ff. si domini, ff. ne uis fiat ei, his uerbis: Si domini uel patris uoluntate prohibitus quis sit à possessione: in ipsos dabitur actio, quasi qui per alios hoc fecerint.

III. Regula, Tutore prohibente, in quem datur actio, definitur d. l. 1. ff. hoc edicto, ibi: ergo est, his uerbis: Si tutor dolo fecit, in pupillum dabitur actio, si modo soluendo sit tutor. Sed & ipsam tutorem posse conueniri, Iulianus scribit.

VII. QVID VENIAT IN proposita actione?

Quanti ea res est, ob quam in possessionem missus facta est, que regula approbatur l. 1. in prin. ff. ne uis fiat ei, cuius uerba uide §. eod. cap. in prin. Declarantur hæc uerba d. l. 1. ff. hæc uerba, cuius uerba uide §. quest. 4. except. 2. Concordat l. ult. §. prætor, ff. cod. in his uerbis: Prætor in eum qui neque cauit, neque possidere passus est eum qui missus est, iudicium pollicetur in tantum, quantum præstare eum oportet, si de ea re cautum fuerat.

VIII. QVAMDIU COM- petit?

Annalis est actio, que regula approbatur l. 1. ff. in. ff. ne uis fiat, cuius uerba uide §. quest. 6. reg. 1.

IX. ADFINIA RE- media:

I. Regula, De extraordinaria executione ex manu militari, proponitur l. si quis, in prin. ff. ne uis fiat, his uerbis: Si quis missus fuerit in possessionem fideicommissi seruandæ causa, & non admittatur: potestate eius inducendus est in possessionem,

possessionem, qui eum misit. At si quis uolet uti interdicto: consequens erit dicere, interdictum locum habere. Sed melius esset dicere, extra ordinem ipsos iure suæ potestatis exequi oportere decretum suum, nonnunquam etiam per manum militarem. Concordat d. l. 1. §. 1. cuius uerba uide §. quest. 4. except. 3.

II. Regula, De in factum actione, proponitur d. l. 3. ff. cum prætor, his uerbis: Cum prætor uentrem in possessionem mittit, hoc interdictum & restitutorium & prohibitorium est. Sed si mulier uelit in factum actionem uis ad exemplum creditorum magis quam interdicto: posse eam experiri, sciendum est.

V TI POSSIDETIS. Cap. VIII.

PRIMO: uerba huius interdicti proponuntur l. 1. in prin. ff. uti possidetis, hisce uerbis: Ait prætor: Uti eas ædes, de quibus agitur, nec clam, nec uis, nec precario alter ab altero possidetis: quo minus ita possideatis, uim fieri uero. De cloacis hoc interdictum non dabo: neq; pluris quam quanti ea res erit intra annum, quo primum experiri potestas fuerit, agere permittam.

II. RATIO huius interdicti proponitur d. l. 1. §. huius autem, his uerbis: Huius interdicti proponendi causa hæc fuit, quod separata debet esse possessio à proprietate. fieri etenim potest, ut alter possessor sit, dominus nõ sit: alter dominus quidẽ sit, possessor uero non sit. fieri etiam potest, ut & possessor idem & dominus sit. Quoties ergo inter litigatores est proprietatis controuersia: aut conuenit uter possessor sit, uter petitor: aut non conuenit. Si conuenit, ab solutum est: & ille possessoris commodo, quem conuenit possidere, ille petitoris onere fungetur. Sed si inter ipsos contendatur uter possideat, quia alteruter se magis possidere adfirmat: tunc si res soli sit, de cuius possessione cõtenditur, ad hoc interdictum remittentur. Concordat item Inst. de interdictis, §. retinendæ, ibi: namq; nisi, cuius uerba uide §. cap. 5. quest. 4. diuis. 2. Concordat itẽ l. exitus, 35. ff. de adq. possess. his uerbis: Exitus controuersie possessionis hic est tantum, ut prius pronunciet iudex uter possideat, ita enim fiet, ut is qui nictus est de possessione, petitoris partibus fungatur, & tunc de dominio queratur.

III. NOMEN proponitur l. 1. §. est hoc igitur, ff. uti possidetis, cuius uerba uide §. quest. prox. reg. 1. Concordat d. l. 1. §. interdictum, cuius uerba uide §. quest. 3. reg. 2.

IIII. GENVS.

I. Regula: Prohibitorium est interdictum retinendæ possessionis, que regula approbatur d. §. est hoc igitur.

CAP. VIII. 2570 tur, his uerbis: Est hoc interdictum, quod uulgo Vti possidetis appellatur, retinendæ possessionis. Nam huius rei causa redditur, ne uis fiat ei qui possidet. Et cõsequenter proponitur post interdictum Vnde uis. Illud enim restituit ui amissam possessionem: hoc ruetur, ne amittatur possessio. denique prætor possidenti uim fieri uetat. Et illud quidem interdictum oppugnat possessorem, hoc tuetur. Et (ut Peditus ait) omnis de possessione controuersia aut ad hoc pertinet, ut quod non possidemus, nobis restituatur: aut ad hoc, ut retinere nobis liceat quod possidemus. Restituendæ possessionis ordo aut interdicto expeditur, aut per actionem. Retinendæ itaque possessionis duplex uia est: aut exceptio, aut interdictum. Exceptio datur ex multis causis ei qui possidet. Concordat d. l. 1. §. 1. cuius uerba uide §. quest. 6. except. 1. Concordat Inst. de interdictis, §. retinendæ, cuius uerba uide §. cap. 5. quest. 4. diuis. 2.

II. Regula: Duplex est interdictum, que regula approbatur Inst. d. tt. §. tertia diuisio, ibi: duplicia sunt, cuius uerba uide d. quest. 4. diuis. 6. Concordat l. si duo, 3. §. hoc interdictum, ff. uti possidetis, hisce uerbis: Hoc interdictum duplex est: & hi quibus competit, & actores & rei sunt.

V. DIFFERENTIA.

I. Differentia huius interdicti et interdicti Vnde uis proponitur l. 1. §. est hoc igitur, ibi: & consequenter, ff. uti possidetis, cuius uerba uide §. quest. prox. reg. 1.

II. Differentia huius interdicti et aliarum actionum proponitur d. l. 1. §. interdictum, his uerbis: Interdictum quod est Vti possidetis, possessorem prædij ruetur. actio enim nunquam ultra possessorem datur, quippe cum sufficiat ei q; possideat.

VI. CAUSAE HUIUS INTERDICTI.

I. Causa: Si uis fiat possidenti. Hæc causa approbatur l. 1. in prin. ff. uti possidetis, cuius uerba uide §. eod. cap. in prin. Concordat l. unica, C. uti possidetis, hisce uerbis: Uti possidetis fundum de quo agitur, cum ab altero nec uis, nec clam, nec precario possidetis, rector provincie uim fieri prohibebit: ac satisfactionis uel transferendæ possessionis edicti perpetui forma seruata, de proprietate cognoscet. Declaratur hæc causa l. uim, 11. ff. de ui et de ui armata, his uerbis: Vim facit, qui non sinit possidentem eo quod possidebat, uti arbitrio suo: siue in serendo, siue in fodiendo, siue in arando, siue quid edificando, siue quid omnino faciendo, per quod liberam possessionem aduersarij nõ reliquit. Concordat l. si duo, 3. §. item uideamus, ibi: nam si tibi uim fecerit, ff. uti possidetis, cuius uerba uide §. causa 3. Huius cause species, sunt cause proximè sequentes. Exceptiones autem eius uide §.

II. Causa: Si quis suo, qualiter uelit, uti prohibeatur. Hæc causa approbatur l. sicuti, 8. §. sed et interdictum.

ff. si seruitus vindicetur, his uerbis: Et interdictum Vti possidetis poterit locum habere, si quis prohibeatur qualiter uelit suo uti. Concordat l. uim. u. ff. de ut et ui armata. cuius uerba uide s. causa prox. Concordat item l. san. 14. ff. de iniurijs. cuius uerba uide j. except. generalis.

III. Causa: Si quis in suo edificare, arare, colere, etc. prohibeatur. Hec causa approbatur. si duo. 3. §. hoc interdictum ff. uti possidetis, his uerbis: Hoc interdictum sufficit ei qui edificare in suo prohibetur. Etenim uidetur mihi possessionis controuersiam facere, qui prohibes me uti mea possessione. Concordat d. l. 3. §. cum inquit uim, his uerbis: Cum inquilinus dominum ædes reficere uolentem prohiberet: æquè competere interdictum Vti possidetis placuit: testariq; dominum, non se prohibere inquilinum ne habitaret, sed ne possideret. Concordat d. l. 3. §. item uideamus, his uerbis: Videamus, si actor uicini tui ex fundo tuo uites in suas arbores transduxit, quid iuris sit? Et ait Pomponius, posse te ei denūciare uites prædicere (idq; & Labeo scribit) aut uti eum debere interdicto Vti possidetis de eo loco, quo radices continētur uitium. Nam si tibi uim fecerit, quo minus eas uites uel præcidas, uel transducas: uim tibi facere uidetur, quo minus possideas. Etenim qui colere fundum prohibetur, possidere prohibetur, ut Pomponius inquit. Concordat itē l. uim. 30

11. ff. de ui et ui armata. cuius uerba uide s. causa 1. Concordat item l. permisceri. 51. §. eum qui ff. de acquir. posses. cuius uerba uide s. cap. 1. in prim.

III. Causa: Si inter duos de possessione controuersa sit, ad eō ut sit metuendum, ne ueniant ad arma. Hec causa approbatur Inst. de interdictis. §. retinende. cuius uerba uide s. cap. 5. quest. 4. diuis. 2. Concordat l. 1. §. huius autem. ff. uti possidetis. cuius uerba uide s. hoc capite, quest. 2. Huius cause ratio elegans proponitur l. si cuius. 13. §. sed si inter. ff. de usufructu et quem ad. his uerbis: Cur ad arma & rixam procedere patiatur prætor, quos potest iurisdictione sua compescere?

V. Causa: Si quis proiecctum supra uicini solum uel in ædes uicini non iure habere dicatur. Hec causa tractatur, sed satis obscure, l. si duo. 3. §. itē uideamus ff. uti possidetis, hisce uerbis: Videamus, si proiecctum supra uicini solum non iure habere dicatur, an interdictum Vti possidetis sit utile alteri aduersus alterum? & est apud Calsium relatum, utriq; esse inutile: quia alter solum possidet, alter cum ædibus superficiem. Labeo quoq; scribit: Si ex ædibus meis in ædes tuas proiecctum habeo, interdicis mecum, si eum locum possideamus, qui proiecctio regetur: an quo facilius possim retinere possessionem, ius proiectionis interdicerecum, Sicuti nunc possidetis eas ædes, ex quibus proiectum est? Sed si supra ædes quas

possideo, cœnaculum sit, in quo alius quasi dominus moretur: interdicto Vti possidetis me uti posse Labeo ait, non eum qui in cœnaculo moraretur. Semper enim superficiem solo cedere. Planè si cœnaculum ex publico aditum habeat, ait Labeo, uideri non ab eo ædes possideri, qui *superficiem* possidet, sed ab eo cuius ædes supra *superficiem* essent. Et uerum est hoc in eo qui aditum ex publico habuerit. Cæterum superficiarii proprio interdicto & actionibus à prætoribus utentur. Dominus autem soli tam aduersus alium, quam aduersus superficiarii potior erit in interdicto Vti possidetis. Sed prætor superficiarium tuebitur secundum legem locationis: & ita Pomponius quoq; probat.

VI. Causa: Si uicinus tectoria in pariete meo habeat, compellitur per interdictum hoc ut tollat. quæ causa approbatur d. l. 3. §. si uicinus, his uerbis: Si uicinus meus in pariete meo tectoria habeat, & in pariete suo: Vti possidetis interdictum mihi efficax est, ut ea tollere compellatur.

De exceptionibus præcedentium causarum generalibus.

I. Exceptio: Nisi non de soli, sed mobili re sit contentio. Hec exceptio approbatur l. 1. §. 1. ff. uti possidetis, hisce uerbis: Hoc interdictum de soli possessore scriptum est, quem potiorẽ prætor in soli possessione habeat: & est prohibitorium ad retinendam possessionem. Concordat Instit. de interdictis. §. sed interdicto quidem. cuius uerba uide j. cap. 10. quest. 35.

II. Exceptio, sumpta ex re soli, de qua contentio est, reprobatur d. l. 1. §. penult. his uerbis: Hoc interdictum in omnibus etiam possessionibus, quæ soli sunt, sine dubio locum habebit: dummodò possideri possint. Planè exceptio hæc reprobata recipit aliquot distinctiones, de quibus in exceptionibus sequentibus.

III. Exceptio: Nisi de cloacis contentio sit. Hec exceptio approbatur l. 1. in prim. ibi: de cloacis. ff. uti possidetis. cuius uerba uide s. cod. cap. in prim.

III. Exceptio: Nisi de ea re quæ possideri non potest, contendatur. Hec exceptio approbatur d. l. 1. §. penult. cuius uerba uide s. except. 1.

V. Exceptio: Nisi de publica re agatur. Hec exceptio ipso quidem iure approbatur: quia publica res possideri non potest. uerum eius replicatio hæc est: Nisi de iure aliquo, quod quis in publica re habet, contentio sit. Hec replicatio approbatur l. san. 14. ff. de iniurijs, hisce uerbis: Si maris proprium ius ad aliquæ pertineat, Vti possidetis interdictum ei competit, si prohibeatur ius suum exercere: quoniam ad priuatam iam causam pertinet, non ad publicam hæc res: ut puta cum de iure fruenti agatur, quod ex priuata causa contingat, non ex publica. Ad priuatas enim causas accommodata interdicta sunt, non ad publicas.

V I. Exce-

V I. Exceptio: Nisi de parte, non de toto contentio sit. Hec exceptio reprobatur l. 1. §. hoc interdictum. ff. uti possidetis, hisce uerbis: Hoc interdictum locum habet, siue quis totum fundum possidere se dicat, siue pro certa parte, siue pro diuiso.

V II. Exceptio: Nisi non de solo, sed de superficie sit contentio. Hec exceptio approbatur l. si duo. 3. §. sed si supra. ff. uti possidetis. cuius uerba uide s. causa 5.

V III. Exceptio: Nisi ui, clam, uel precario possideatur. Hec exceptio approbatur l. in prim. ff. uti possidetis. cuius uerba uide s. cod. cap. in prim. Concordat d. l. 1. §. perpetuo, his uerbis: Perpetuò huic interdicto insunt hæc, quod nec ui, nec clam, nec precario ab illo possideas. Concordat Instit. de interdictis. §. sed interdicto. cuius uerba uide j. cap. 10. quest. 3. Quid sit clam possidere, definitur l. clam. 6. in prim. ff. de acquir. posses. his uerbis: Clam possidere eum dicimus, qui furtiue ingressus est possessionem, eo ignorante quem sibi controuersiam facturum suspicabatur, & ne faceret timebat. Is autem qui cum possideret non clam, se celauerit: in ea causa est, ut non uideatur clam possidere, non enim ratio obrinendæ possessionis, sed origo nanciscendæ exquirenda est: nec quenquam clam possidere incipere, qui sciente aut uolente eo ad quem ea res pertinet, aut aliqua ratione bona fide possessionem nanciscitur. Itaque (inquit Pomponius) clam nanciscitur possessionem, qui futuram controuersiam metuens, ignorante eo quem metuit, furtiue possessionem ingreditur. Exemplum uolentis possessionis proponitur l. si quis. 10. ff. de probationib. cuius uerba uide s. lib. 19. cap. 10. quest. 1. reg. 2. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi ab initio bona fide ceperit possidere. tunc enim, quamuis postea clam possidere ceperit, nõ obstat. quæ replicatio approbatur uerbis iam propositis hisce: Is autem qui cum possideret non clam, &c. Concordat l. si de eo. 40. §. seruum tuum. ff. de acquir. poss. his uerbis: Seruum tuum à Titio bona fide emi, & traditum possedi: deinde cum cõperissem tuum esse, & ne eum peteres, celare ceppi. nõ ideo magis hoc tempore clam possidere me uideri, ait Africanus. nam retrò quoque, si sciens tuum seruum non à domino emerim, & cum clam eum possidere ceppissem, postea certiore te fecerim: non ideo desinere me clam possidere, 50

Secunda replicatio est: Nisi sciente et uolente eo ad quem res pertinet, possidere ceperit. Hec replicatio approbatur uerbis d. l. 6. ff. de acquir. posses. paulò superius propositis hisce: Nec quenquam clam possidere incipere, qui sciente aut uolente eo ad quem ea res pertinet, aut aliqua ratione bona fide possessionem nanciscitur. Tertia replicatio est: Nisi quis rem suam bonæ fidei possessori clam abduxerit, remq; suam esse probet. Hec

replicatio approbatur d. l. 40. §. fin. ff. de adq. posses. his uerbis: Si seruum meum bonæ fidei emptori clam abduxerim, Africanus respondit, non uideri clam me possidere: quia neque precarij rogatione, neque conductione suæ rei dominium teneri: & non posse causam clandestinæ possessionis ab his duabus causis separari. Quarta replicatio est: Nisi non ab aduersario, sed ab alio ui, clam uel precario possideat. Hec replicatio approbatur l. 1. §. fin. cum lege sequente. ff. uti possidetis, hisce uerbis: Quod ait prætor, in interdictis nec ui, nec clam, nec precario alter ab altero possidetis: hoc eò pertinet, ut si quis possidet ui, aut clam, aut precario: siquidem ab alio, profit ei possessio. Si uerò ab aduersario suo: non debeat eum præter hoc, quod ab eo possidet, uincere. has enim possessiones non debere proficere, palàm est. Iusta enim, an iniusta aduersus cæteros possessio sit, in hoc interdicto nihil refert: qualiscunq; enim possessor hoc ipso quod possessor est, plus iuris habet, quam ille qui non possidet. Concordat l. ult. ff. de adq. posses. his uerbis: Aduersus extraneos uitiuosa possessio prodesse solet. Cõcordat item l. qui prec. 17. ff. de precario, his uerbis: Qui precario fundum possidet, is interdicto Vti possidetis aduersus omnes, præter eum quem rogauit, uti potest. Concordat item l. si duo. 3. in prim. ff. uti possidetis. cuius uerba uide s. cap. 3. quest. 3. reg. 1. except. 2. Concordat denique Institut. de interdictis. §. sed interdicto, ibi: etiam si alium. cuius uerba uide j. cap. 10. quest. 3. Quinta replicatio est: Nisi possessor probationes proprietatis in promptu habeat, de qua replicatione uide tractatum meum feudalem cap. 3. quest. 3. reg. 7. except. 1. repl. 1.

IX. Exceptio: Nisi actor ab eo possideat, qui ui à reo possidebat. Hec exceptio reprobatur d. l. 1. §. non uideor. ff. uti possidetis, his uerbis: Non uideor ui possidere, si ab eo quem scirem ui in possessione esse, fundum accipiam.

X. Exceptio: Nisi uterq; possideat, unus ex iusta, alter ex iniusta causa. Hec exceptio reprobatur d. l. 3. in prim. cuius uerba uide s. cap. 3. quest. 3. reg. 1. except. 2.

X I. Exceptio: Nisi rei seruandæ causa, uel ob aliam similem causam quis in possessione missus sit. Hec exceptio approbatur d. l. 3. §. creditores, hisce uerbis: Creditores missos in possessionem rei seruandæ causa, interdicto Vti possidetis uti non posse, & meritò: quia nõ possident. Idemq; & in cæteris omnibus, qui custodia causa missi sunt in possessionem, dicendum est.

X II. Exceptio: Nisi usufructus uel usus nomine possideat. Hec exceptio reprobatur l. in summa. 4. ff. uti possidetis, hisce uerbis: In summa puto dicendum, & inter fructuarios hoc interdictum reddendum: & si alter usufructum, alter possessionem sibi defendat. Idem erit probandum, et si usufructus quis sibi possessio-

replicatio approbatur d. l. 40. §. fin. ff. de adq. posses. his uerbis: Si seruum meum bonæ fidei emptori clam abduxerim, Africanus respondit, non uideri clam me possidere: quia neque precarij rogatione, neque conductione suæ rei dominium teneri: & non posse causam clandestinæ possessionis ab his duabus causis separari. Quarta replicatio est: Nisi non ab aduersario, sed ab alio ui, clam uel precario possideat. Hec replicatio approbatur l. 1. §. fin. cum lege sequente. ff. uti possidetis, hisce uerbis: Quod ait prætor, in interdictis nec ui, nec clam, nec precario alter ab altero possidetis: hoc eò pertinet, ut si quis possidet ui, aut clam, aut precario: siquidem ab alio, profit ei possessio. Si uerò ab aduersario suo: non debeat eum præter hoc, quod ab eo possidet, uincere. has enim possessiones non debere proficere, palàm est. Iusta enim, an iniusta aduersus cæteros possessio sit, in hoc interdicto nihil refert: qualiscunq; enim possessor hoc ipso quod possessor est, plus iuris habet, quam ille qui non possidet. Concordat l. ult. ff. de adq. posses. his uerbis: Aduersus extraneos uitiuosa possessio prodesse solet. Cõcordat item l. qui prec. 17. ff. de precario, his uerbis: Qui precario fundum possidet, is interdicto Vti possidetis aduersus omnes, præter eum quem rogauit, uti potest. Concordat item l. si duo. 3. in prim. ff. uti possidetis. cuius uerba uide s. cap. 3. quest. 3. reg. 1. except. 2. Concordat denique Institut. de interdictis. §. sed interdicto, ibi: etiam si alium. cuius uerba uide j. cap. 10. quest. 3. Quinta replicatio est: Nisi possessor probationes proprietatis in promptu habeat, de qua replicatione uide tractatum meum feudalem cap. 3. quest. 3. reg. 7. except. 1. repl. 1.

IX. Exceptio: Nisi actor ab eo possideat, qui ui à reo possidebat. Hec exceptio reprobatur d. l. 1. §. non uideor. ff. uti possidetis, his uerbis: Non uideor ui possidere, si ab eo quem scirem ui in possessione esse, fundum accipiam.

X. Exceptio: Nisi uterq; possideat, unus ex iusta, alter ex iniusta causa. Hec exceptio reprobatur d. l. 3. in prim. cuius uerba uide s. cap. 3. quest. 3. reg. 1. except. 2.

X I. Exceptio: Nisi rei seruandæ causa, uel ob aliam similem causam quis in possessione missus sit. Hec exceptio approbatur d. l. 3. §. creditores, hisce uerbis: Creditores missos in possessionem rei seruandæ causa, interdicto Vti possidetis uti non posse, & meritò: quia nõ possident. Idemq; & in cæteris omnibus, qui custodia causa missi sunt in possessionem, dicendum est.

X II. Exceptio: Nisi usufructus uel usus nomine possideat. Hec exceptio reprobatur l. in summa. 4. ff. uti possidetis, hisce uerbis: In summa puto dicendum, & inter fructuarios hoc interdictum reddendum: & si alter usufructum, alter possessionem sibi defendat. Idem erit probandum, et si usufructus quis sibi possessio-

replicatio approbatur d. l. 40. §. fin. ff. de adq. posses. his uerbis: Si seruum meum bonæ fidei emptori clam abduxerim, Africanus respondit, non uideri clam me possidere: quia neque precarij rogatione, neque conductione suæ rei dominium teneri: & non posse causam clandestinæ possessionis ab his duabus causis separari. Quarta replicatio est: Nisi non ab aduersario, sed ab alio ui, clam uel precario possideat. Hec replicatio approbatur l. 1. §. fin. cum lege sequente. ff. uti possidetis, hisce uerbis: Quod ait prætor, in interdictis nec ui, nec clam, nec precario alter ab altero possidetis: hoc eò pertinet, ut si quis possidet ui, aut clam, aut precario: siquidem ab alio, profit ei possessio. Si uerò ab aduersario suo: non debeat eum præter hoc, quod ab eo possidet, uincere. has enim possessiones non debere proficere, palàm est. Iusta enim, an iniusta aduersus cæteros possessio sit, in hoc interdicto nihil refert: qualiscunq; enim possessor hoc ipso quod possessor est, plus iuris habet, quam ille qui non possidet. Concordat l. ult. ff. de adq. posses. his uerbis: Aduersus extraneos uitiuosa possessio prodesse solet. Cõcordat item l. qui prec. 17. ff. de precario, his uerbis: Qui precario fundum possidet, is interdicto Vti possidetis aduersus omnes, præter eum quem rogauit, uti potest. Concordat item l. si duo. 3. in prim. ff. uti possidetis. cuius uerba uide s. cap. 3. quest. 3. reg. 1. except. 2. Concordat denique Institut. de interdictis. §. sed interdicto, ibi: etiam si alium. cuius uerba uide j. cap. 10. quest. 3. Quinta replicatio est: Nisi possessor probationes proprietatis in promptu habeat, de qua replicatione uide tractatum meum feudalem cap. 3. quest. 3. reg. 7. except. 1. repl. 1.

IX. Exceptio: Nisi actor ab eo possideat, qui ui à reo possidebat. Hec exceptio reprobatur d. l. 1. §. non uideor. ff. uti possidetis, his uerbis: Non uideor ui possidere, si ab eo quem scirem ui in possessione esse, fundum accipiam.

X. Exceptio: Nisi uterq; possideat, unus ex iusta, alter ex iniusta causa. Hec exceptio reprobatur d. l. 3. in prim. cuius uerba uide s. cap. 3. quest. 3. reg. 1. except. 2.

X I. Exceptio: Nisi rei seruandæ causa, uel ob aliam similem causam quis in possessione missus sit. Hec exceptio approbatur d. l. 3. §. creditores, hisce uerbis: Creditores missos in possessionem rei seruandæ causa, interdicto Vti possidetis uti non posse, & meritò: quia nõ possident. Idemq; & in cæteris omnibus, qui custodia causa missi sunt in possessionem, dicendum est.

X II. Exceptio: Nisi usufructus uel usus nomine possideat. Hec exceptio reprobatur l. in summa. 4. ff. uti possidetis, hisce uerbis: In summa puto dicendum, & inter fructuarios hoc interdictum reddendum: & si alter usufructum, alter possessionem sibi defendat. Idem erit probandum, et si usufructus quis sibi possessio-

nem defendat: & ita Pöponius scribit. Proinde et si alter usum, alter sibi fructum tua tur: & his interdictum erit dandum.

XIII. Exceptio: Nisi is qui hoc interdictio uitur, rem cepit uindicare. Hec exceptio reprobatur l. na euraliter. ff. de adq. posses. his uerbis: Nihil commune habet proprietas cum possessione: & ideo non denegatur ei interdictum Vti possidetis, qui cepit rem uindicare. Non enim uidetur possessioni renunciaisse, qui rem uindicauit.

VII. QVIBVS DETVR hoc interdictum?

De eo qui ades possidet, et eo qui conaculum in ijs, proponitur l. si duo. 3. ff. de si supra. ff. uti possidetis. cuius uerba uide 3. quest. prox. causa 5.

VIII. QVID VENIAT IN hoc interdictum?

I. Regula, De eo quanti ea res est, proponitur l. in prim. ibi: neq. pluris. ff. uti possidetis. cuius uerba uide 3. eod. cap. in prim. Declaratur hec regula d. l. 3. ff. de ad. tt. his uerbis: In hoc interdictio condemnatio nis summa refertur ad estimationem rei ipsius. Quanti res est, sic accipimus, quanti uniuscuiusque interest possessionem retinere. Seruij autem sententia est, existimantis tanti possessionem estimandam, quanti ipsa res est. Sed hoc nequaquam opinandum est. Longe enim aliud est rei precium, aliud possessionis.

I. Regula: Interdum competit hoc interdictum, ut aduersarius opus tollat. que regula approbatur d. l. 3. ff. si uicinus. cuius uerba uide 3. quest. 6. causa 6.

IX. QVAMDIU COMPETIT?

Annale est. que regula approbatur l. in prim. ibi: intra annum. ff. uti possidetis. cuius uerba uide 3. eod. cap. in prim.

X. ADFINIA REMEDIA.

I. Regula, De exceptione, proponitur l. 1. ff. est hoc igitur, in fine. ff. uti possidetis. cuius uerba uide 3. quest. 4. reg. 1.

I. Regula, De iniuriarum actione, proponitur l. iniuriarum. 13. ff. si quis me. ff. de iniurijs. cuius uerba proponuntur alibi.

I. I. Regula, De interdictio de superficiebus, proponitur l. si duo. 3. ff. de si supra. ibi: ceterum super. ff. uti possidetis. cuius uerba uide 3. question. 6. causa 5. De quo interdictio uide 3. cap. prox.

I. III. Regula: De interdictio Vtrubi dicitur infra cap. 10.

DE SUPERFICIEBV. Cap. IX.

PRIMO: Verba huius interdicti proponuntur l. in prim. ff. de superficiebus, his uerbis: Ait pætor: Vti ex lege locationis siue conductionis superficie, qua de agitur, nec ui, nec

clàm, nec precariò alter ab altero fruemini: quo minus ita fruamini, uim fieri ueto. Si qua alia actio de superficie postulabitur, causa cognita dabo.

II. RATIO & usus huius interdicti proponitur d. l. 1. ff. 1. his uerbis: Qui superficie in alieno solo habet, ciuili actione subnixus est. nam si conduxit superficiem, ex conducto: si emit, ex empto agere cum domino soli potest. Etenim si ipse eum prohibeat: quod inter est, agendo consequetur. Sin autem ab alio prohibeatur: præstare ei actiones suas dominus debet, & cedere. Sed longe utilius uisum est (quia incertum erat, an locatio existeret: & quia melius est possidere potius, quam in personâ experiri) hoc interdictum proponere, & quali in re actione polliceri.

III. GENVS & simile huius interdicti proponitur d. l. 1. ff. proponitur, his uerbis: Proponitur autem interdictum duplex, exemplo interdicti Vti possidetis. Tuetur itaque prætor eum qui superficie petit, ueluti Vti possidetis interdictio: neque exigit ab eo, quam causam possidendi habeat. unum tantum requirit, num. fortè ui, clàm, precariò ab aduersario possideat. Omnia quoque quæ in Vti possidetis interdictio seruantur, hic quoque seruabuntur.

III. CAUSA HVIVS INTERDICTI cum suis exceptionibus.

Si quis superficie uti prohibeatur, datur hoc interdictum. que causa approbatur l. 1. in prim. ff. de superficiebus. cuius uerba uide 3. eod. cap. in prim. Declaratur hec causa l. 2. ff. eod. tt. his uerbis: Superficiarias & ea appellamus, quæ in conducto solo positæ sunt, quarum proprietas & ciuili & naturali iure eius est, cuius & solum. Concordat l. id est. 74. ff. de rei uendicat. cuius uerba uide 3. lib. 21. cap. 6. reg. 3. Huius cause exceptio prima, sumpta ex causa, ex qua superficie possidet, reprobatur l. 1. ff. proponitur. ibi: neque exigit. ff. de superficiebus. cuius uerba uide 3. quest. prox. Altera exceptio est: Nisi ui, clàm uel precariò ab aduersario possideat. Hec exceptio approbatur d. 3. ff. proponitur. de qua uide plura 3. cap. prox. quest. 6. except. 8. Sed & alias propositæ cause exceptiones uide d. quest. 6.

V. ADFINIA REMEDIA.

I. Regula, De ciuili actione empti, conuicti, proponitur l. 1. ff. 1. ff. de superficiebus. cuius uerba uide 3. quest. 2.

I. I. Regula: Actio quoque in rem superficiario utilis competit. Que regula approbatur l. id est. 74. ff. de rei uendicat. cuius uerba uide 3. lib. 21. cap. 6. regula 3. Concordat l. 1. ff. quia autem. ff. de superficiebus. cuius uerba uide paulò inferius quest. prox. Huius regule exceptio hec est: Nisi ad tempus quis superficiem conduxerit. Hec exceptio approbatur l. in prim. ibi: causa cognita. ff. de superficiebus. cuius uerba uide 3. hoc

hoc cap. in prim. Concordat d. l. 1. ff. quod ait, his uerbis: Quod ait prætor, Si qua alia actio de superficie postulabitur, causa cognita dabo: sic intelligendum est, ut si ad tempus quis superficiem conduxerit, negetur ei in rem actio. Huius exceptionis replicatio hec est: Nisi ad non modicum tempus superficie conduxit. Hec replicatio approbatur d. 3. quod ait, his uerbis: Et sanè causa cognita ei, qui non ad modicum tempus conduxit superficiem, in rem actio cõpetet.

I. I. Regula, De actione in rem directa, si dominus soli superficie petit, proponitur l. 1. ff. 1. ff. de superficiebus, his uerbis: Is in cuius solo superficies est, utiq. non indiget utili actione: sed habet in rem, qualem habet de solo.

III. Regula, De exceptione, proponitur d. 3. ff. 1. ff. autem, his uerbis: Planè si aduersus superficiarium uelit uindicare, dicendum est exceptio ne atedum in factum data. nam cui damus actionem, eidem exceptionem competere multò magis quis dixerit.

V. Regula: Si soli possessori superficies euincatur, que competat actio, definitur d. l. 1. ff. si soli, his uerbis: Si soli possessori superficies euincatur, æquissimum erit subueniri ei uel ex stipulatu de euictione, uel certè ex empto actione.

VI. Regula: Si superficies duobus communis sit, etiam utile communi diuidendo iudicium datur. Hec regula approbatur d. l. 1. ff. quia autem, in fine, his uerbis: Si duobus, superficies sit communis, etiam utile communi diuidendo iudicium dabimus.

VI. DE SUPERFICIE alienanda.

An & quatenus superficiarius superficiem alienare possit, proponitur l. 1. ff. penult. ff. de superficiebus, his uerbis: Quia etiam in rem actio de superficie dabitur, petitori quoq. in superficie dari, & quali usumfructum siue usum quandam inesse, & constitui posse per uiles actiones, credendum est. Sed & tradi posse intelligèdum est, ut & legari & donari possit: & si duobus sit cõmunis, etiam utile communi diuidendo iudicium dabimus. Seruitutes quoque prætorio iure constituentur: & ipse ad exemplum earum, quæ ipso iure constitutæ sunt, utilibus actionibus petentur: sed & interdictum de his utile competet.

VTRUBI. Cap. X.

PRIMO: Verba huius interdicti proponuntur l. unica, in prim. ff. utrubi, his uerbis: Prætor ait: Vtrubi hic homo, de quo agitur, maiore parte huiusce anni fuerit: quo minus is eum ducat, uim fieri ueto.

II. SIMILE est hoc interdictum Vti possidetis interdictio. que regula approbatur d. l. unica, ff. hoc interdictum, his uerbis: Hoc interdictum de pos

sessione rerum mobilium locum habet. Sed obtinuit, uim eius exequatam fuisse Vti possidetis interdictio, quod de rebus soli cõpetitur is & in hoc interdictio nincat, qui nec ui, nec clàm, nec precariò, dum super hoc ab aduersario inquietatur, possessionem habet. Concordat instit. de interdictis, §. reuimendæ. cuius uerba uide 3. cap. 5. quest. 4. diuis. 2. Concordat itè instit. eod. tt. §. hodie tamen. cuius uerba uide 3. quest. proxim.

III. DIFFERENTIA huius interdicti & Vti possidetis proponitur instit. de interdictis, §. sed interdictio, his uerbis: Interdictio quidem Vti possidetis de fundi uel ædium possessione contentitur: Vtrubi uerò interdictio de rerum mobilium possessione. Quorum uis ac potestas plurimam inter se differenciam apud ueteres habebat. nam Vti possidetis interdictio is uincebat, qui interdicti tempore possidebat, si modò nec ui, nec clàm, nec precariò nactus fuerat ab aduersario possessione: etiam si aliù ui expulerat, aut clàm arripuerat alienam possessionem, aut precariò rogauerat aliquem ut sibi possidere liceret. Vtrubi uerò interdictio is uincebat, qui maiore parte eius anni nec ui, nec clàm, nec precariò ab aduersario possidebat. Hodie tamè aliter obseruatur. Nam utriusq. interdicti potestas (quantum ad possessionem pertinet) exequata est, ut ille uincat & in re soli & in re mobili, qui possessionem nec ui, nec clàm, nec precariò ab aduersario litis contestatæ tempore detinet. Concordat l. unica, ff. hoc interdictum. ff. utrubi. cuius uerba uide supra quest. prox.

III. CAUSA HVIVS interdicti.

Si inter duos de rei mobilis possessione controuersa sit: is iure quidem antiquo uincebat, qui cam reu maiore parte eius anni possederat. que causa approbatur instit. de interdictis, §. sed interdictio, cuius uerba uide 3. quest. proxim. Concordat l. unica, in prim. ff. utrubi. cuius uerba uide supra quest. 1. Mutatur hoc ius, & constituitur ut is uincat, qui litis contestatæ tempore, uel cum inquietatur, detinet, instit. d. §. sed interdictio. ibi: hodie tamen. & d. l. unica, §. hoc interdictum. cuius uerba uide 3. quest. 2. Huius cause exceptio prima hec est: Nisi ui, clam uel precariò alter ab altero possideat. Hec exceptio approbatur instit. d. §. sed interdictio, & d. §. hoc interdictum. Plura de hac exceptione uide 3. cap. 8. quest. 6. except. 8. Sed & plures propositæ cause exceptiones uide 3. d. question. 6. Quæ enim interdicti Vti possidetis sunt iura, eadem quoque in hoc interdictio seruantur, secundum ea quæ proposita sunt 3. quest. 1.

VNDE VI. Cap. XI.

PRIMO: Verba huius interdicti proponuntur l. in prim. ff. de ui & de ui armata, his uerbis: MM 2 Prætor

Prator ait: Vnde tu illum ui deiecit, aut familia tua deiecit: de eo, quodq; ille tunc tibi habuit, tantummodò intra annum: post annum uerò de eo, quod ad eum qui ui deiecit perueniret, iudicium dabo.

II. GENVS ET RATIO huius interdicti.

Recuperanda possessionis interdictum est. Hæc regula approbatur d.l.1. §.1. his uerbis: Hoc interdictum proponitur ei qui ui deiectus est. Et enim fuit æquissimum, ui deiecto subueniri: propter quod ad recuperandam possessionem hoc interdictum proponitur. Concordat Inst. de interdictis. §. recuperanda. cuius uerba uide §. cap. 5. quæst. 4. diuis. 2.

III. PROPRIA HVIVS interdicti.

1. Regula: Mox auditur actor etiam sine inscriptione. quæ regula approbatur l. moment. 8. C. unde ui, his uerbis: Momentaria possessionis interdictum, quod non semper ad uim publicam pertinet uel priuatam, mox audiri, interdum etiam sine inscriptione, meretur.

II. Regula: Famosum hoc interdictum nõ est. quæ regula approbatur l. neq; 13. ff. de ui et armata. cuius uerba uide §. cap. 5. quæst. 3. reg. 5.

III. CAUSAE EX QVIBVS hoc interdictum competit.

1. Causa: Si quis ui ex aliquo loco sit deiectus, datur illi hoc interdictum. quæ causa approbatur l. 1. in prim. ff. de ui et armata. cuius uerba uide §. eod. cap. in prim. Concordat d.l.1. §. 1. cuius uerba uide §. quæst. 2. Concordat item Inst. de interdictis. §. recuperanda. cuius uerba uide §. cap. 5. quæst. 4. diuis. 2. Concordat item l. 2. C. unde ui, his uerbis: Vi pulsos restitutos esse interdicti exemplo, si necdum annus utilis excessit, certissimi iuris est: & hæredes teneri in tantum, quantum ad eos peruenit. Declaratur causa proposita l. 1. §. ui possidere. ff. de ui et armata, his uerbis: Vi possidere eum definiendum est, qui expulso uetere possessore, adquisitam per uim possessionem teneret: aut qui in hoc ipsum apratus & præparatus uenit, ut contra bonos mores, ne auxilio prohiberi possit, ingrediens in possessionem faciat. Sed qui per uim possessionem suam retinuit, Labeo ait, non ui possidere.

II. Causa: Si quis absentis possessionem sine ui occupauerit. Hæc causa approbatur l. ult. C. unde ui, his uerbis: Cum quærebatur inter Illyricianam aduocationem, quid fieri oporteret propter eos qui uacuum possessionem absentium sine iudiciali sententia detinuerunt: quia ueteres leges nec interdictum Vnde ui, nec Quod ui aut clam, uel aliam quandam actionem ad recipiendam talem possessionem definebant, uiolentia in ablatam possessionem minimè præcedente, nec

domino nisi tantummodò in rem actionem exercere permittentes: nos non concedentes aliquem alienas res uel possessiones per suam autoritatem usurpare, sancimus talem possessorem ut prædonem intelligi, & generali iurisdictione ea teneri, quæ pro restituenda possessione contra huiusmodi personas ueteribus declarata sunt legibus. Ridiculum enim est dicere uel audire, quòd per ignorantiam alienam rem aliquis quasi propriam occuparit. Omnes autem scire debent, quòd nõ suum est, hoc ad alios modis omnibus pertinere, cù talis dispositio iam dudum ueteribus legibus definita est, dicentibus, Si quis aliena re a uerfus domini uoluntatem arripuerit, furti actione teneri: his uidelicet, quæ super recipienda possessione à nobis disposita sunt, locum habentibus, si non ex die, ex quo possessio deicta est, triginta annorũ excesserint curricula. Concordat l. si nulla. 6. C. de adq. possess. his uerbis: Si nulla iusta ex causa ingressum agrum tuum siue uineas eum cuius meministi, præses repererit, nec ulla præscriptione tua interpellatur petitio: restituere tibi possessionem cum omni causa nõ dubitabit. Concordat item l. sequitur. 4. §. si tu ui me. ff. de usucap. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 3. except. 2. repl. 7. dupl. 2.

III. Causa: Si quis uolentem ingredi possessionem prohibuerit. Hæc causa approbatur l. 1. §. siue autem ff. unde ui, his uerbis: Siue corpore, siue animo possidens quis deiectus est, palam est eum ui deiectum uideri. Idcircoq; si quis de agro suo uel de domo processisset nemine feruorum relicto, mox reuertens prohibitus sit ingredi ad ipsum prædium: uel si quis eum in medio itinere detinuerit, & ipse possederit: ui deiectus uideretur. admissit enim ei possessionem, quam animo retinebat, etsi non corpore. Concordat l. quod quidem. 3. §. si autem cum. ff. eod. tit. his uerbis: Si cum dominus ueniret in possessionem, armati eum prohibuerunt, qui inuasent possessionem: uideri eum armis deiectum, dicendum est. Concordat item d. l. 3. §. unde ui. ibi: aut nõ admittit. cuius uerba uide §. excep. prox. Concordat item l. clam. 6. §. fin. ff. de adq. possess. cuius uerba uide §. cap. 4. causa. 1. except. 2. repl. 2. Proposita causa exceptio prima hæc est: Nisi non animo possidentem, sed ab initio possessionem ingredi uolentem prohibuerit. Hæc exceptio approbatur l. 1. §. cum qui. ff. de ui et armata, his uerbis: Eum qui neque animo, neque corpore possidebat, ingredi autem & incipere possidere prohibeatur: uerius est, non uideri deiectum. deijcitur enim, qui amittit possessionem, non qui non accipit. Concordat l. quod quidem. 3. §. unde ui. ff. eod. tit. his uerbis: Vnde ui interdictum necessarium fuisse fructuario apparet, si prohibeatur uic frui usufructu.

usufructu fundi. Vti frui autem prohibuisse is uidetur, qui ui deiecit uolentem & fruentem, aut non admittit, cum ex fundo exisset non ususfructus deserendi causa. Cæterum si quis ab initio uolentem incipere uti frui prohibuit hoc interdictum locum non habet. Quid ergo est? Debet fructuarius ususfructum uindicare. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi is qui ab initio uult possidere, ei qui animo possessionem retinuit successerit, eius uenime ingredi uelit. Hæc replicatio approbatur l. colonus. 12. ff. eod. tit. his uerbis: Colonus eum cui locator fundum uendiderat, cum is in possessionem isset, non admittit: deinde colonus ui ab alio deiectus est, quærebatur, quis haberet interdictum Vnde ui? Marcellus dixit, nihil interesse, colonus dominum ingredi uolentem prohibuisset: an emptorem, cui iussisset dominus tradi possessionem, non admittisset. Igitur interdictum Vnde ui colono competiturum, ipsumque simili interdicto locatori obstrictum fore, quem deiecit tu ne uideretur, cum emptori possessionem nõ tradidisset: nisi fortè propter iustam & probabilem causam id fecisset. Concordat l. cum fundum. 18. ff. eod. tit. his uerbis: Cum fundum, qui locauerat, uendidisset, iussit emptorem in uacuum possessionem ire, quæ colonus intrare prohibuit: postea emptor ui colonom expulit. de interdictis Vnde ui quæsitum est. Placebat, colonum interdicto uenditori teneri: quia nihil interesset, ipsum, an alium ex uoluntate eius missum intrare prohibuerit. Neque enim antè amissam possessionem uideri, quàm si tradita fuisset emptori: quia nemo eo animo esset, ut possessionem omitteret propter emptorem, quam emptor adeptus non fuisset. Emptorem quoque, qui postea uim adhibuit, & ipsum interdicto colono teneri, non enim ab ipso, sed à uenditore per uim fundum esse possessum, cui possessio per uim esset ablata. Quæsitum est, an emptori succurri debeat, si uoluntate uenditoris colonom postea ui expulisset? dixit Papinianus, non esse iuuandum: quia mandatum illicitum suscepit. Secunda exceptio est: Nisi prohibens iustam & probabilem causam habuerit. quæ exceptio approbatur d. l. 2. in fine.

III. Causa: Si quis petenti ei cuius nomine possidet, possessionem non restituit. Hæc causa approbatur l. non ab re. 10. C. unde ui. cuius uerba uide §. quæst. 8. reg. 7.

V. Causa: Si quis per uim coactus possessionem alicui tradiderit. Hæc causa reprobat l. si rerum. 5. ff. de ui et armata, his uerbis: Si rerum tibi possessionem ui tradidero, dicit Pomponius, Vnde ui interdictum cessare: quoniam non est ui deiectus, qui compulsus est in possessionem inducere.

VI. Causa: Si quis ingressus possessionem, possessionem uel eos per quos possidet uinuerit, atque ibi detinuerit, aut illis imperauerit. Hæc causa approbatur l. 1. §. idem Viuianus, cum sequentibus. ff. de ui et armata, his uerbis: Viuianus refert, Seruos quosdam ui expulit, alios detinuit & uinuit, aut etiam eis imperauit. ui te deiectum intelligi. deijcisse enim te possidere, cum serui ab alio possideantur. Et quod in parte feruorum dictum est, idem in omnibus dici placuit, si fortè nemo depulsus esset: sed possideri ab eo cõpissent, qui ingressus esset in possessionem. Quid dicturi essemus (tractat) si aliquo possidente ego quoque ingressus sim in possessionem, & non deijciam possessorem, sed uinctum opus facere cogam: quatenus (inquit) res esset? Ego uerius puto, eum quoque deiectum uideri, qui illinc uinctus esset.

VII. Causa: Si quis quibusdam superuenientibus metu perterritus fugerit. Hæc causa approbatur l. 1. §. idem Labeo. ff. de ui et armata, his uerbis: Labeo ait, eum qui metu turbæ perterritus fugerit, ui uideri deiectum. Sed Pomponius ait, uim sine corporali ui locum non habere. Ego etiam eum qui fugatus est superuenientibus quibusdam, si illi ui occupauerint possessionem, uideri ui deiectum. Huius cause exceptio hæc est: Nisi ij quos fugiens metuebatur, possessionem non occupauerint. Hæc exceptio constat ex uerbis iam propositis hisce: Si illi ui occupauerint possessionem. Concordat l. quod quidem. 3. §. si quis autem. ff. eod. tit. his uerbis: Si quis uisis armatis, qui aliò tendebant, metu hoc deterritus profugerit, non uidetur ui deiectus: quia non hoc animo fuerunt qui armati erant, sed aliò tendebant. Proinde & si, cum armatos audisset uenire, metu possessione decesserit: siue uerum, siue falsum audisset, dicendum est non armis eum esse deiectum, nisi possessio ab his fuerit occupata. Concordat item l. metum. 9. §. 1. ff. quod metus causa, his uerbis: Pomponius tractat, si fundum meum dereliquerò, audito quòd quis cum armis ueniret: an huic edicto locus sit? & refert, Labeonem existimare edicto locum non esse. Sed & Vnde ui interdictum cessare: quoniam non uidear ui deiectus, qui deijcitur non expectauit, sed profugi. aliter atq; si, posteaquam armati ingressi sunt, tunc decesserit. huic enim edicto locum fore. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi alius uacuum possessionem, ex qua possessor conterritus aufugit, intrauerit. Hæc replicatio approbatur l. sequitur. 4. §. si tu ui me. ff. de usucapionib. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 3. except. 2. repl. 7. dupl. 2.

De exceptionibus præcedentium causarum generalioribus.

1. Exceptio: Nisi patronus libertum, uel parens libe-

vos ut deiecerit. Hec exceptio approbatur simul et distinguitur l. 1. §. interdictum ff. de vi armata, his uerbis: Interdictum hoc (quia atrocitatem facinoris continet in se) quaeritum est, an liberto in patronum, uel liberis aduersus parentes competat? & uerius est, nec liberto in patronum, nec in parentes liberis dandum esse, meliusque erit in factum actionem his competere: aliter atque si ui armata usus sit aduersus libertum patronus, uel aduersus liberos parens. nam & hic interdictum competit. Concordat l. 1. in fine. ff. de obsequiis a liberis, hinc uerbis: Interdictum unde ui aduersus parentes & patronos liberis & libertis reddendum non est. Concordat item l. licet. 7. ibi: uel interdictum unde ui ff. eod. tit. cuius uerba uide §. lib. 16. cap. 1. quae 5. reg. 4. Huius exceptionis replicatio haec est: Nisi ui armata parens uel patronus sit usus. quae replicatio approbatur uerbis d. l. 1. §. interdictum supra propositis hinc: Aliter atque si ui armata usus sit aduersus libertum patronum, &c. Declaratur haec replicatio l. quod quidem. 2. §. armis. ff. de ui armata, his uerbis: Armis deiectum quomodo accipimus. arma sunt omnia tela, hoc est & fustes & lapides, non solum gladij, hastae & frameae, id est romphaeae. Planè et si unus uel alter fustes uel gladium tenuit, armis possessor deiectus uidetur. Plus dicitur, et si inermes uenerunt, si in ipsa conuentione qui inermes uenerant, eò procefferunt, ut fustes aut lapides fumerent: uis erit armata. Qui armati uenerunt, et si non armis usi sunt ad deiciendum, si deiecerint: armata uis, &c.

11. Exceptio: Nisi non is qui possidebat, sed is per quem possidebat, sit deiectus. Hec exceptio reprobat l. 1. §. quod seruus. ff. de ui armata, cuius uerba cum concordantibus uide §. quae 1. prox.

111. Exceptio: Nisi non dominus, sed usufructuarius uel alius sit deiectus. Hec exceptio reprobat l. Fulcinius. 8. ff. de ui armata, his uerbis: Fulcinius dicebat, ui possideri, quous uel non dominus (cum tamen possideret) ui deiectus est. Concordat l. quod quidem. 3. §. penult. ff. eod. tit. his uerbis: Qui usufructus nomine qualiter qualiter fuerit quasi in possessione, uretur hoc interdicto. Sed et si quis, posteaquam prohibitus est, capite minutus sit, uel mortuus: rectè dicitur haeredibus & successoribus competere hoc interdictum: non ut in futurum constituatur usufructus, sed ut praeterita causa & dampnum praeteritum sarciantur. Concordat d. l. 3. §. unde ui. cuius uerba uide §. causa 3. except. 1. Concordat item d. l. 3. §. item si non, his uerbis: Si non usufructus, sed usufructus sit relictus: competit hoc interdictum. Ex quacumque enim causa constitutus est usufructus uel usus: hoc interdictum locum habebit. Planè admitti uidetur exceptio proposita

ta primum, si deiectus postea per capitis deminutionem uel alio modo usufructum amiserit. Verum distinctio haec reprobat uerbis d. §. penult. §. propositis hinc: Sed et si quis, posteaquam prohibitus est, &c. Secundo admitti uidetur causa proposita, si non ex fundo, sed aedium usufructu sit deiectus. Sed haec distinctio reprobat d. l. 3. §. pertinet autè, his uerbis: Pertinet hoc interdictum ad eum qui fundo uti frui prohibitus est: sed pertinebit etiam ad eum qui aedificijs uti frui prohibetur. Tertio admittitur exceptio proposita, si quis de usufructu rerum mobilium deiciatur. quae distinctio approbatur d. l. 3. §. consequenter. cuius uerba uide §. except. 5. Quarto admittitur exceptio proposita, si quis ab initio incipere uelit uti frui, & prohibeatur. quae distinctio approbatur d. l. 3. §. unde ui. ibi: ceterum si quis, cuius uerba uide §. causa 3. except. 1.

1111. Exceptio: sumpta ex re de qua quis deiectus est, reprobat l. 1. §. ad solam, usque ad §. illud. ff. de ui armata, his uerbis: Ad solam atrocem uim pertinet hoc interdictum, & ad eos tantum qui de solo deiciuntur: ut puta de fundo, siue de aedificio: ad alium autem non pertinet. Et si quis de area deiectus sit, sine dubio interdicto locus est. Et generaliter ad omnes hoc pertinet interdictum, qui de re solo cohaerenti deiciuntur. qualis qualis enim fuerit locus, unde quis ui deiectus est, interdicto locus erit. Proinde et si superficialia in uia fuerit, qua quis deiectus est, apparet interdicto locum fore. Concordat d. l. 1. §. planè si quis, his uerbis: Planè si quis de ligneis aedibus deiectus fuerit, nemo ambigit interdicto locum fore. Quia quale quale sit quod solo cohaereat, unde quis deiectus est ui, habet locum interdictum. Planè admittitur exceptio proposita in casu, de quo §. except. prox.

V. Exceptio: Nisi quis de re mobili deiciatur. Hec exceptio approbatur d. l. 1. §. illud utique, his uerbis: Illud utique in dubium non uenit, interdictum hoc ad res mobiles non pertinere. nam ex causa furti, uel ui bonorum raptorum actio competit: poterit & ad exhibendum agi. Concordat l. quod quidem. 3. §. consequenter. ff. eod. tit. his uerbis: Dicemus ad res mobiles hoc interdictum non pertinere; si quis uti frui prohibitus sit re mobili: nisi rei soli accedebant res mobiles. Si igitur ibi fuerunt: dicendum est, etiam ad eas res referri hoc interdictum debere. Huius exceptionis exemplum est §. except. prox. Sed et eius replicatio haec est: Nisi res mobiles rei immobili, ex qua quis deiectus est, accesserint. quae replicatio approbatur uerbis iam propositis hinc: Nisi rei soli accedebant res mobiles, &c. Cui concordat d. l. 1. §. planè si quis, his uerbis: Planè si quae res sunt in fundo, uel in aedibus, unde quis deiectus est: earum etiam nomine interdictum competere, non est ambigendum.

V I. Exceptio:

V I. Exceptio: Nisi de nauis uel uehiculo quis sit deiectus. Hec exceptio species est praecedentis, & approbatur l. 1. §. si quis de nauis. ff. de ui armata, his uerbis: Si quis de nauis ui deiectus est, huic interdicto locus non est: argumento eius qui de uehiculo deiectus est, quem nemo dixit interdicto hoc uti posse.

V I I. Exceptio: Nisi quis sine dolo malo per errorem deiecerit. Hec exceptio approbatur l. inuasor. 5. C. unde ui, his uerbis: Inuasor locorum poena teneatur legitima: si tamen ui loca eadem inuasisse cõstiterit. Nam si per errorem, aut incuria domini loca ab alijs possessa sunt: sine poena possessio restitui debet. Hec exceptio ad uitandam poenam prodest, sed ad retinendam possessionem ui occupatam non prodest, ut ex iam dictis constat.

V I I I. Exceptio: Nisi quis iure suo usus deiciatur. Hec exceptio approbatur l. factum. 19. 7. §. 1. ff. de regulis iuris, cuius uerba uide §. lib. 4. cap. 2. quae 1. in fine, except. generalis 3. Concordat l. colonia. 12. in fine. ff. de ui armata, cuius uerba uide §. causa 3. except. 1. replic. 1.

X. Exceptio: Nisi rem suam uel sibi debitam quis ui occupauerit. Hec exceptio reprobat l. si quis. 7. C. unde ui, cuius uerba cum concordantibus uide infra quae 8. reg. 8. uide item §. lib. prox. cap. 6. pro emptore, except. 19.

XI. Exceptio: Nisi creditor ex conuentione pignus propria autoritate occupauerit. Hec exceptio approbatur l. creditores. 3. C. de pignoris, cuius uerba uide §. lib. 4. cap. 2. quae 1. in fine, except. gener. 5.

XI I. Exceptio: Nisi iussu alterius deiecerit. Hec exceptio reprobat l. 1. §. quoties. ff. de ui armata, his uerbis: Non excusatus est, qui iussu alicuius deiecit, non magis quam si iussu alicuius occidit. Concordat l. cum fundum. 18. §. quae situm est. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. causa 3. except. 1. repl. 1.

XI I I. Exceptio: Nisi uim ui repellendo quis deiciatur eum a quo deiectus erat, uel a quo possessio clam erat occupata. Hec exceptio approbatur l. qui poss. 17. ff. de ui armata, his uerbis: Qui possessionem ui ereptam, ui in ipso congressu recipit: in primam causam reuertitur potius, quam ui possidere intelligendus est. Concordat l. 1. C. unde ui, his uerbis: Rectè possidenti ad defendendam possessionem, quam sine uitio tenebat, inculpatæ tutelæ moderatione, illatam uim propulsare licet. Huius exceptionis replicatio prima haec est: Nisi reus prius actorem ui deiecerit, & postea ab eo deiectus, rursus per uim possessionem occupauerit. tunc enim interdicto proposito conuentus, proposita exceptione non utetur. quae replicatio approbatur d. l. 17. his uerbis: Si te ui deiecero, illico tu me, deinde ego te: Unde ui interdictum tibi utile erit. Secunda replicatio haec est: Nisi quis possessionem quam habet, per uim retinuit, posteaque deiciatur. hoc enim casu exceptioni locus non est. quae replicatio approbatur l. 1. §. ui possidere. ff. eod. tit. cuius

uerba uide §. causa 1. in prin. Huius exemplum est: Si emptor fundi, uoluntate uenditoris ingredi fundum uolens, a colono sit prohibitus, isque statim colonum ui expulerit. hoc enim casu emptor a colono conuentus proposita exceptione, quasi prior uim passus sit, non utetur. quod exemplum proponitur l. cum fundum. 18. ibi emptorem quoque. ff. de ui armata, cuius uerba uide §. causa 3. except. 1. repl. 1. Concordat l. colonus. 12. ff. eod. tit. cuius uerba uide d. repl. 1. Tertia replicatio est: Nisi ex intervallo, non in continenti quis eum a quo deiectus est, ui deiciat. quae replicatio approbatur §. except. prox. Plures propositae exceptionis & leges concordantes & replicationes uide §. lib. 4. cap. 2. quae 1. in fine, except. gener. 9.

XI I I. Exceptio: Nisi deiectus non habuerit iustam possidendi causam. Hec exceptio reprobat l. instit. de interdictis. §. recuperanda, in fine. cuius uerba uide §. cap. 5. quae 1. 4. diuis. 2. Concordat l. 1. §. qui a me. ff. de ui armata, his uerbis: Qui a me ui possidebat, si ab alio ui deiciatur, habet interdictum. Concordat item l. sed si. 14. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quae 8. reg. 2. Planè admittitur exceptio proposita, si ui deiectus in continenti deicientem ui repulerit. hoc enim casu repulsus agens exceptione proposita repellitur. quae distinctio approbatur l. quod quidem. 1. §. eum igitur. ff. de ui armata, cuius uerba uide d. except. gener. 6. repl. 1.

XI I I I. Exceptio: Nisi deiectus per uim compulsus possessionem deicienti tradiderit. Hec exceptio approbatur l. si rerum. 5. ff. d. tit. cuius uerba uide §. causa 5.

X V. Exceptio: Nisi deiectus naturaliter saltem possedit. Hec exceptio reprobat l. 1. §. deicitur. ff. de ui armata, his uerbis: Deicitur is qui possidet, siue naturaliter, siue ciuilitate possideat. Nam & naturalis possessio ad hoc interdictum pertinet. Denique et si maritus uxori donauit, eaque deiecta sit: poterit interdicto uti, non tamen si colonus sit.

XVI. Exceptio: Nisi solo animo possiderit deiectus. Et haec exceptio reprobat d. l. 1. §. siue autem, cuius uerba uide §. causa 3.

XVII. Exceptio: Nisi ex usu conaculi sit deiectus. Et haec exceptio reprobat l. Aquilius. 27. in fine. ff. de donationibus, cuius uerba uide §. lib. 35. cap. 2. except. 19. Concordat l. 1. §. & generaliter, in fine. ff. de ui armata, cuius uerba uide §. quae 1. 4. except. 4.

XVIII. Exceptio: Nisi non ui atroci, sed leui sit deiectus. Hec exceptio approbatur l. 1. §. ad solam. ff. de ui armata, cuius uerba uide §. except. 4. Concordat l. continet. 3. §. sed uim, cum legibus sequentibus. ff. quod metus causa, de quibus alibi.

XIX. Exceptio: Nisi uis quidem facta sit, sed possessio non ablata. Hec exceptio approbatur d. l. 1. §. hoc interdictum, his uerbis: Hoc interdictum non ad omnem uim pertinet, uerum ad eos tantum qui de possessione deiciuntur. Concordat d. l. 1. §. non autem, his uerbis: Non autem alij, quam ei qui possidet, interdictum Unde

MM 4 ui com

ui competere, argumentum præbet, quod apud Viuiam relatum est: Si quis me ui deiecerit, meos nõ deiecerit, non posse me interdicto hoc experiri: quia per eos retineo possessionem, qui ui deiectioni non sunt.

XX. Exceptio: Nisi cum pignoris iure possessio occupata esset, actor debitum non soluat. Hæc exceptio approbatur l. cum te. 4. C. de pignoribus, his uerbis: Cum te pecuniam accepisse, & agros tuos obligasse fatearis: nõ haber rationem quod quereris, ut te coactum pignori dare. Si igitur recipere uis rem tuam, solue creditorì pecuniam debitam.

XXI. Exceptio: Nisi rescripto principis deicienti possessio sit confirmata. Hæc exceptio reprobatu r l. auctorit. 2. C. unde ui, his uerbis: Auctoritatẽ uobis rescripti nostri ad retinendam possessionẽ, quam uos per uolentiam adeptos profitemini, nõ modari nimis improbẽ postulatis.

XXII. Exceptio: Nisi rei uenditio in iudicium deducta sit. Hæc exceptio reprobatu r l. cum fundu. 18. §. si. ff. de ui et ui armata, his uerbis: Eum qui fundum uindicauit ab eo, cum quo interdicto Vnde ui potuit experiri: pẽdente iudicio nihilominus interdicto rectẽ agere placuit.

XXIII. Exceptio: Nisi ab alio litis æstimatio sit percepta. Hæc exceptio approbatur l. 1. §. quoties. ibi: et alterius nomine. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. quæst. 6. except. 4.

XXIII. Exceptio: Nisi actor nõ possederit. Hæc exceptio approbatur d. l. 1. §. interdictum. cuius uerba uide j. quæst. prox. in prin.

V. QUIBUS COMPETIT?

Regulariter interdictum propositum ei tantum qui uim passus atq; deiectus est, non alij competit. Quæ regula approbatur l. 1. §. interdictum. ff. de ui et ui armata, his uerbis: Interdictum hoc nõnulli competit, nisi ei qui tunc eum deieceretur, possidebat: nec alius deijci uisus est, quàm qui possidet. Huius regulæ exceptio prima hæc est: Nisi deiectus non suo, sed alieno nomine possederit, tunc enim nõ deiecto, sed ei cuius nomine possedit, interdictum competit. quæ exceptio approbatur d. l. 1. §. quod seruus, his uerbis: Quod seruus, uel procurator, uel colonus tenet, dominus uidetur possidere. Et ideo his deiectis, ipse deijci de possessione uidetur, etiam si ignoret eos deiectiones per quos possidebat. Et si quis igitur alius, per quem possidebam, deiectus fuerit: mihi cõpetere interdictum, nemini dubium est. Concordat d. l. 1. §. deijcitur, in fine. cuius uerba uide j. quæst. prox. except. 15. Concordat item l. ult. ff. eod. tit. his uerbis: Si colonus tuus ui deiectus est, ages Vnde ui interdicto. Idem est, si inquilinus tuus ui deiectus fuerit. Idem dici potest de coloni colono, item inquilini inquilino. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi qui alieno nomine possidet, domino possessionem interuerterit, et suo nomine ceperit possi-

dere. hoc enim casu non domino, sed deiecto interdictum competit. quæ replicatio approbatur l. colonus. 12. et l. cum fundum. 18. ff. eod. tit. quarum legum uerba uide j. quæst. prox. causa 3. except. 1. repl. 1. Secunda replicatio est: Nisi dominus sit absens. tunc enim deiectus admittitur ad agendum. Quæ replicatio approbatur l. 1. C. si per uim uel alio modo absentis possessio, his uerbis: Iudices absentium, qui cuiuslibet rei possessione priuati sunt, suscipiant in iure personas, & auctoritatis suæ formidabile ministerium obijciant: atq; ita tueantur absentes, ut id solidum diligenter inquirant, an eius qui quolibet modo peregrinatur, possessio ablata sit, quam propinquus, uel parens, uel proximus, uel amicus, uel colonus, uel libertus, seu seruus quolibet titulo retinebat. Nec eos qui deiecti sunt absentium nomine possidentes, quia minimẽ ipsi dictio causæ mandata sit, ab experiendo reculant: nec si serui sint, eorum rei jciant in iure personam, quia huiusmodi cõditionis hominibus causas curare fas non sit. Sed post elapsa quoq; spacia recuperandæ possessioni legibus præstituta litigium eis inferentibus largiri conuenit: ut eos momentariæ perinde possessioni sine ulla cunctatione restituant, ac si reuersus dominus litigasset. Cui tamen quolibet tempore reuerso, actione recuperandæ possessionis indulgemus: quia fieri potest, ut restitutor propter serulos infideles, uel negligẽtes propinquos, uel proximos, uel parentes, uel amicos, uel colonos, uel liberos interea deferatur. Absentibus enim officere non debet tempus emensum, quod recuperandæ possessioni legibus præstitutum est. Sed reformato statu qui per iniuriã sublatus est, omnia quæ supererunt ad discipationem litigij, immutata permaneant, iudicio seruato iustis legitimisq; personis: cum ualde sufficiat possessionem tenentibus absentiu nomine contra præsentium uolentiã subueniri. Hæc de prima exceptione. Secunda exceptio est: Nisi cum quis fundum uendisset, et emptorem in possessionem ire iussisset: emptor a colono non sit admissus. hoc enim casu non emptori repulso, sed uenditori competit interdictum. quæ exceptio approbatur d. l. 1. §. 1. ff. de ui et ui armata, cuius utriusq; legis uerba uide j. quæst. prox. causa 3. except. 1. repl. 1. Tertia exceptio est: Nisi heres uel successor sit deiecti, huic enim, quamuis ipse deiectus non sit, interdictum competit. quæ exceptio approbatur l. 1. §. hoc interdictum. ff. d. tit. his uerbis: Hoc interdictum & hæredi & cæteris successoribus competit. Concordat l. quod quidem. 3. §. penult. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. quæst. prox. except. 3. in prin.

VI. ADVERSVS QVOS COMPETIT?

Regulariter aduersus eum tantum qui ui deiecit, datur hoc

hoc interdictum. Cuius regula exceptio prima hæc est: Nisi familia alicuius alicquem ui deiecerit. tunc enim dominus tenetur. quæ exceptio approbatur l. in prin. ibi: aut familia tua. ff. de ui et ui armata. cuius uerba uide j. eod. cap. in prin. Concordat d. l. 1. §. ait prætor, his uerbis: Ait Prætor: Deiecesti, aut familia tua deiecit. Meritõ familiæ mentio habita. nam cum Deiecesti uerbum referatur ad personam eius qui deiecit, nec pertineat ad eum cuius familia deiecit (nec enim ego uideor deiecisse, si familia mea deiecerit) consequens fuit addere: Aut familia tua deiecit. Declaratur hæc exceptio d. l. 1. §. familie, his uerbis: Familiæ appellatio seruos continet. Sed quæritur, quem numerum seruorum cõtineat, utrum plurium, an uerõ duorum, uel trium? Sed uerius est in hoc interdicto, etiam si unus seruus ui deiecerit, familiam uideri deiecisse. Familiæ appellatione & eos quos seruorum loco habemus, contineri oportere dicendum est. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi unus tantum seruus deiecerit. Hæc replicatio reprobatu r uerbis iam propositis hisce: Sed uerius est in hoc interdicto, etiam si unus seruus ui deiecerit, familiam uideri deiecisse. Secunda replicatio est: Nisi dominus seruum noxæ dedit. Hæc replicatio approbatur d. l. 1. §. quod ergo, his uerbis: Quod additur, Aut familia tua deiecit: meritõ scriptum est, in eum scilicet casum, in quem familia mea ui deiecit. Cæterum si iussit, deiecit ipse. Nec grauari debet dominus qui non iussit, seruorum suorum factum præstare, si non iussu eius deiecerunt. nam non grauabitur dominus hoc nomine. Quippe cum aut peruenerit ad eum aliquid, & restituet: aut nõ peruenerit, & ipsos seruos noxæ dedendo maleficij causa indemnis erit. Quod enim debet computari: cum serui in hoc possint domini conditionem deteriorem facere. Huius replicationis duplicatio prima hæc est: Nisi iussu domini seruus deiecit. tunc enim noxæ seruum dedendo dominus non liberatur. quæ duplicatio approbatur uerbis iam propositis hisce: Cæterum si iussit, deiecit ipse. Concordat l. quod quidem. 3. §. cum procurator, in fine. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. except. 4. Secunda duplicatio est: Nisi dominus factum serui ratum habuit. quæ duplicatio approbatur d. §. cum procurator, in fine. Tertia duplicatio est: Nisi aliquid ad dominum peruenerit. de eo enim restituendo nihilominus tenebitur. Quæ duplicatio approbatur uerbis d. §. quod ergo, supra propositis hisce: Quippe cum aut peruenerit ad eum aliquid, & restituet. Concordat d. l. 1. §. si quis tamen, his uerbis: Si quis tamẽ neget se seruum uel familiam defendere, cogendus est pati hoc interdictum, ad hoc scilicet, ut quod ad eum peruenerit, restituat. Hæc de secunda replicatione.

Tertia replicatio est: Nisi dominus de statu suo litiget. Hæc replicatio reprobatu r d. l. 1. §. si aduersus, his uerbis: Si aduersus eum qui in libertatem ex seruitute, uel contra peritur, post inchoatum liberale iudicium utar interdicto, & liber iudicatus fuerit, & apparuerit ignorante eõ a seruis suis ui me deiectum: in possessionem restituar. Plura de hac re uide j. lib. 19. cap. 10. quæst. 1. reg. 2.

1. Exceptio: Nisi filius familiæ uel mercenarius alicuius alicquem ui deiecerit. hoc enim casu ipse pater uel dominus tenetur. Hæc exceptio approbatur l. 1. §. si filius familiæ, ff. de ui et ui armata, his uerbis: Si filius familiæ uel mercenarius ui deiecerit, utilia interdictum competit. Ait Iurisconsultus: Utile interdictum. Scilicet aduersus patrem uel dominum, exemplo familie deicientis. Planẽ in casu proposito filium quoq; conueniri potest. quod approbatur l. in int. 16. ff. eod. tit. his uerbis: In interdicto Vnde ui, si a filio familiæ deiectus es, dicendum est, ut & eius causa quod ad patrem peruenerit, ipse teneatur.

1. 1. Exceptio: Nisi mandatu alterius quis deiecit. hoc enim casu uterq; tenetur. quæ exceptio approbatur l. 1. §. deiecit, ff. de ui et ui armata, his uerbis: Deiecit etiam is uidetur, qui madauit uel iussit, ut aliquid deieceretur. Parui enim referre uisum est, suis manib. quis deijciat, an uerõ per alium. Quare si familia mea ex uoluntate mea deiecerit, ego uideor deiecisse.

1. 1. 1. Exceptio: Nisi procurator alicuius deiecerit. hoc enim casu uterq; tenetur, tam dominus quàm procurator. Hæc exceptio species est præcedentis, approbaturq; d. l. 1. §. quoties, his uerbis: Quoties uerus procurator deiecit, cum utrolibet eorum, id est, siue domino, siue procuratore agi possit, Sabinus ait: & alterius nomine alterum eximi, sic tamen, si ab altero eorum litis æstimatio fuerit præstita. non enim excusatus est qui iussu alicuius deiecit, non magis quàm si iussu alicuius occidit. Cum autem falsus est procurator, cum ipso tantum procuratore interdici debere, Sabinus sententiã uera est. Concordat l. quod quidem. 3. §. cum procurator, ff. eod. tit. his uerbis: Cum procurator armatus uenit, & ipse dominus armis deiecit uidetur, siue mandauit, siue (ut Iulianus ait) ratum habuit. Hoc & in familia dicendum est. nam cum familia sine me armata uenit, ego non uideor uenisse, sed familia: nisi uel iussu, uel ratum habui. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi falsus procurator fuerit. quæ replicatio approbatur uerbis d. §. quoties, supra propositis hisce: Cum autem falsus est procurator, cum ipso tantum procuratore interdici debere. Falsus procurator hic dicitur, qui speciale mandatum non habuit ad deijciendum.

V. Exceptio: Nisi quis deiectionem ab alio factam ratã habuerit. Hæc exceptio approbatur l. 1. §. sed est, ff. de uõ

ff. de ui et armata, his uerbis: Sed et si, cum quis alium deiecit, ratum habuero, sunt qui putant secundum Sabinum & Casium, qui ratihibitionem mandato comparant, uideri me deiecit, interdictoq; isto teneri: & hoc uerum est. Rectius enim dicitur, ratihibitionem in maleficio mandato comparari. Concordat l. quod quidem. 3. §. cum procurator, in fine. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. except. prox.

V I. Exceptio: Nisi dolo alterius alter deiecerit. hoc enim casu uterq; tenetur. quæ exceptio approbatur d. l. 3. §. hoc interdictum. ff. de ui et armata, his uerbis: Hoc interdictum etiam aduersus eum proponitur, qui dolo malo fecit quo quis armis deijceretur.

V II. Exceptio: Nisi is qui deiecit, non possideat. hoc enim casu interdictum aduersus eum qui possidet, uideatur competere. Hæc exceptio reprobat l. 1. §. ex interdicto. ff. de ui et armata, his uerbis: Ex interdicto Vnde ui etiam is qui non possidet, restituere cogitur. Concordat l. cum à te. 7. ff. eod. tit. his uerbis: Cum à te ui deiectus sim, si Titius eandem rem ui possidere cœperit: non possum cum alio quam tecum experiri interdicto. Concordat itē l. si ui. 15. ff. eod. tit. his uerbis: Si ui me deieceris, uel ui aut clam feceris: quamuis sine dolo & culpa amiseris possessionem, tamen edānandus es quanti mea interfuit: quia in eo ipso culpa tua præcesserit, quod omnimodò ui deiecit, aut ui aut clam fecisti.

V III. Exceptio: Nisi cum quis alterius nomine ui deiecit, aliquid inde ad eum, cuius nomine deiecit, peruenierit. hoc enim ab eo cuius nomine ius facta est, uenit restituendum. quæ exceptio approbatur l. si ui. 4. ff. d. tit. his uerbis: Si ui me deiecerit quis nomine municipum, in municipes mihi interdictum reddendum Pomponius scribit, si quid ad eos peruenit.

I X. Exceptio: Nisi heres eius qui ui deiecit, conueniatur. hic enim etiā interdicto proposito tenetur. quæ exceptio approbatur l. 1. §. fin. cum legibus sequentibus. ff. de ui et armata, his uerbis: Ex causa huius interdicti in heredem, & bonorum possessorem, cæterosq; successores in factū actio competet, in id quod ad eos peruenit, dolo malo eorum factū est quo minus perueniret. Quod quidem est, & si quis armis deiectus est: quia & ex facinoribus defunctorum, de eo quod ad heredem peruenit, actio datur. Sufficit enim non in lucro uersari eum heredem, non etiam subite damnari. Concordat l. quod quidem. 3. §. fin. ff. eod. tit. his uerbis: Hæres quoq; simili modo debet in factum actionem suscipere in id, quod ad se peruenit. Ait Iurisconsultus: Simili modo. De hoc modo dictum in uerbis ibi præcedentibus, quæ uide §. quest. 4. except. 3. in prim. Concordat item l. 2. in fine. Cunde ui. cuius uerba uide §. d. quest. 4. causa 1. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi nihil

uel minus ad heredem peruenierit. Hæc replicatio approbatur uerbis iam propositis hisce: In id quod ad se peruenit. Item hisce: Sufficit non in lucro uersari eum heredem, non etiam subite damnari. Concordat l. si plures. 9. in prim. ff. eod. tit. his uerbis: Si plures hæredes sunt, unusquisq; non amplius quam ad eum peruenierit, tenetur: quia de causa interdum in solidū tenebitur is, ad quem totum peruenierit, quamuis ex parte heres sit. Huius replicationis duplicatio hæc est: Nisi dolo heredis factum sit, quo minus ad se perueniret. quæ duplicatio approbatur uerbis paulò superius propositis hisce: Dolo malo factum est, quo minus perueniret. Altera propositæ exceptionis replicatio uidetur esse: Nisi ex ui armata agatur. Hæc replicatio reprobat uerbis ibidem propositis hisce: Quod quidem est, & si quis armis deiectus est, &c.

V II. PER QVOS COMPE- tit actio huius interdicti:

Per quemcumq; exerceri potest: quæ regula approbatur l. momenti. 3. in princ. C. qui legitimam personam standi in iudicijs habent, his uerbis: Momentariæ possessionis actio exerceri potest per quacunque personam, &c. Concordat l. ibi: nec eos qui. C. si per uim uel alio modo. cuius uerba uide §. quest. 5. except. 1. repl. 2.

V III. QV ID VENIAT IN actione proposita:

I. Regula, De eo quod interest, & dāno quod sensit ui deiectus, omniq; causa, proponitur l. 1. §. qui ui deiectus est. ff. de ui et armata, his uerbis: Qui ui deiectus est, quidquid damni senserit ob hoc quod deiectus est, recuperare debet. pristina enim causa restitui debet, quā habiturus erat, si non fuisset deiectus. Concordat d. l. 1. §. non solum, his uerbis: Non solum fructuū in hoc interdicto ratio habetur, uerum cæterarum etiam utilitatum habēda est. Nam & Vvianus refert, in hoc interdicto omnia quæcunque habiturus uel adsecutus erat is qui deiectus est, si ui deiectus non esset, restitui, aut eorum litem à iudice æstimari debere: eumq; tantum cōsecuturum, quanti sua intererit, si ui deiectus non esset. Concordat item l. in int. 6. ff. eod. tit. his uerbis: In interdicto Vnde ui tantum condemnatio faciēda est, quanti interfuit possidere: & hoc iure nos uti, Pomponius scribit: id est, tanti rem uideri, quāti actoris interfuit: quod aliās minus sit, aliās plus. nam sæpe actoris plurius interesse hominem retinere, quam quanti is est: ueluti cum quæstionis habēdæ, aut rei probandæ gratia, aut hæreditatis adēdæ interfuit eius eum possideri. Concordat l. si ui. 15. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quest. 6. except. 7. Concordat item l. si de possessione. 4. ibi: cogereq;. Cunde ui. cuius uerba uide 7. reg. 4. Huius regulæ exceptio hæc est: Nisi post annum agatur. tunc. n. nisi quod ad rem peruenit restituendum.

dum. quæ exceptio approbatur l. 1. in princ. ff. de ui et armata. cuius uerba uide §. eod. cap. in prin.

I I. Regula, De rebus mobilibus quæ in fundo fuerunt, proponitur d. l. 1. §. si fundus, his uerbis: Si fundus, à quo ui expulsum sum, mihi restitutus esset, cæteræ uerò res quæ ui ablatae sunt, non restituerentur: hic dicendum est, interdictum nihilominus tenere: quia uerū est, me ui esse deiectum. Planè si quis uelit de possessione quidem rei soli per hoc interdictum experiri, de rebus uerò mobilibus ad exhibendum actione: potest habere hoc in suo arbitrio. & ita Iulianus scribit. Idem scribit, et si quis ui honorum raptorum de huiusmodi rebus uelit experiri. Concordat l. quod quidem. 3. §. consequenter, in fine. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quest. 4. except. 5. Concordat item l. sed si. 14. ff. eod. tit. his uerbis: Si ui armata deiectus es, sicut ipsum fundum recepisses, etiā ui, aut precario, aut clam eum possideres: ita res quoque mobiles omnimodò recipies. Propositæ regulæ de rebus mobilibus exceptio prima hæc est: Nisi non propria res deiecti fuerint, sed alienæ. Hæc exceptio reprobat l. 1. §. quod autem. ff. d. tit. his uerbis: Quod ait Prætor, Quæq; ibi habuit: sic accipimus, ut omnes res continerentur, non solum quæ propriae ipsius fuerunt, uerum et si quæ apud ipsam depositæ, uel ei commo datae, uel pignorate, quorumq; usum uel usum fructum uel custodiā habuit, uel si quæ ei locatae sunt. cum enim prætor dicat, Habuit: omnia hæc habendi uerbo continentur. Secunda exceptio uidetur: Nisi tempore deiectionis res in fundo manserit, posteaq; perierit. Hæc exceptio reprobat d. l. 1. §. restitutum, his uerbis: Restitutum prætor addidit, Tunc ibi habuit. Tunc sic accipimus, cum deijceretur. Et ideo si quid postea desijt illic esse, dicendum erit in interdictum uenire. Sic fit, ut etiam si homines uel pecora demortua sint post deiectionem, interdicto locus sit. Tertia exceptio uidetur: Nisi res sine culpa eius qui deiecit, perierint. Hæc exceptio reprobat d. l. 1. §. deniq;, his uerbis: Iulianus scribit, eum qui ui deiecit ex eo prædio, in quo homines fuerant, proprie esse, ut etiam sine culpa eius mortuis hominibus, æstimationem eorum per interdictum restituere debeat: sicuti fur hominis etiam mortuo eo tenetur. Huic consequens esse ait, ut uillæ quoq; & ædium incendio consumptarum precium restituere cogatur. Vbi enim quis (inquit) deiecit ui, per eum stetit uidetur, quo minus restitueret. Et idcirco constare ait, eum qui ui deiecit, quide dolo malo desierit possidere, interdicto teneri. Concordat l. meritò. 19. ff. eod. tit. his uerbis: Meritò Iulianus respondit, Si me de fundo ui deieceris, in quo res mouētes fuerint, cum mihi interdicto Vnde ui re-

stituere debeat non solum possessionem solo, sed & ea quæ ibi fuerunt: quamquam ego moram fecero, quo minus interdicto te conuenirem: subtractis tamen mortalitate feruis, aut pecoribus, alijstie rebus casu intercedentibus, tuum onus in eis nihilominus restituendis esse: quia ex ipso tempore delicti plus quam frustrator debitor cōstitutus es. Quarta exceptio est: Nisi alius res quis petat, quam in fundo unde deiectus est, habuit. Hæc exceptio approbatur l. 1. §. ibi autē. ff. de ui et armata, his uerbis: Ibi ait prætor, ut ne quis & quæ illic non habuit, completatur. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi in alia parte eiusdem possessionis, ex qua quis deiectus est, habuit. tunc enim quamuis non in ea ipsa parte, ex qua deiectus est, habuerit, nihilominus in hoc iudicium uenit. quæ replicatio approbatur d. §. ibi autem, his uerbis: Sanè quod ait prætor Ibi, quomodo accipimus? utrū in eo loco unde quis ui deiectus est, an uerò in omni possessione? & melius dicitur, non ad angulum unum referendum, uel locum in quo fuerit: uerum etiam ad omnem partem possessionis, qua quis caruit cum deijceretur.

I II. Regula, De iureiurando in litem, proponitur l. si quando. 9. Cunde ui, his uerbis: Si quando uis iudicio fuerit patefacta, deinde super rebus abreptis, uel inuasis, uel damno dato tempore impetus quæstio proponatur: si non potuerit, qui uim sustinuit, quæ perdidit singula comprobare: taxatione à iudice facta, pro personarum atq; negocij qualitate sacramento æstimationem rerum quas perdidit, manifestet: nec ei liceat ultra taxationem à iudice factam iurare: & quod huiusmodi iureiurando dato fuerit declaratum, iudicem condemnare oportet.

I III. Regula, De fructibus, proponitur l. uideamus. 38. §. in Fauiana. ibi: & ideo. ff. de usuris, cuius uerba uide §. lib. 20. cap. 9. quest. 5. reg. 7. Concordat l. 1. §. ex die quo. ff. de ui et armata, cuius uerba uide §. cap. 5. quest. 8. reg. 1. Concordat item l. si de. 4. Cunde ui, his uerbis: Si de possessione ui deiectus es, eum & lege Iulia uis priuata reum postulare, & ad instar interdicti Vnde ui conuenire potes, cogereq; eum causam omnem præstare: in qua fructus etiam, quos uetus possessor percipere potuit, non tantum quos prædo percepit, uenire non ambigitur.

V. Regula: Si dominus familie suæ nomine conuenitur: noxæ dedendo seruos, & id quod ad se peruenit restituendo, liberatur. quæ regula approbatur simul & distinguitur l. 1. §. quod ergo. ff. de ui et armata, cuius uerba cum concordantibus uide §. quest. 6. except. 1. repl. 2.

V I. Regula: Si usufructuarius deiectus sit, & medio tempore usufructus finitus: quid ueniat, definitur l. quod quidem. 3. §. penult. ff. d. tit. cuius uerba uide §. quest. 4. except. gener. 3. in prin. Sed & definitur l. si plures. 9. §. deiectum,

deiectum ff. eod. tit. cuius uerba uide j. lib. prox. cap. 2. causa 22. except. 7. Concordat l. si de fundo. 10. ff. eod. tit. cuius uerba uide d. except. 7.

V II. Regula: Si quis qui alieno nomine possidet, petenti domino possessionem non restituerit: tam ad rem ipsam, quam ad eius aestimationem tenetur. quae regula approbatur l. non ab re. 10. C. unde ui, his uerbis: Non ab re est, quemadmodum possessionis alienae inuadores tam uetus quam praesens sacra constitutio censuit esse puniendos: nec conductoribus & possessionis alienae detentatoribus impune procedere, si locato-ribus forte, uel possessionem rerum suarum, quam apud alios precario modo esse concesserant, recuperare secundum leges uolentibus (cum nulla sibi met cognita legibus allegatio copereretur) duxerint resistendum, & non protinus, id est, non expectato iudiciorum ordine, alienam possessionem recte eam recuperantibus cedere patiatur. 20 Eos namque iubemus pro tanta suae iniquitatis impudentia, si cognitionis iudicialis euentu fuerint condemnari, rei cuius possessionem sponte restituere usque ad definitiuam minimè passim sunt, aestimationem uictricem parti unà cum ipsa re praebere compelli. Concordat l. conductoribus. 33. C. de locato & conducto. cuius uerba uide j. cap. 13. quae 7. reg. 4.

V III. Regula: Constitutionibus principum is qui aliquem ui deiecit, tam ipsam rem quam eius aestimationem restituere tenetur. Quae regula approbatur Inst. de interdictis, §. sed ex constitutionibus. cuius uerba uide §. cap. 5. quae 4. diuis. 2. Concordat l. si quis. 7. C. unde ui, his uerbis: Si quis in tantam furoris audaciam peruenerit, ut possessionem rerum apud situm uel apud quoslibet homines constitutarum, ante aduentum iudicialis arbitri uiolenter inuaserit: dominus quidem constitutus possessionem quam abstulit, restituat possessori, & dominium eiusdem rei amittat. Sin uero alienam possessionem inuasit: non solum eam possidentibus reddat, uerum etiam aestimationem earundem rerum restituere compellatur. Concordat item l. non ab re. 10. C. eod. tit. cuius uerba uide §. reg. proximi. Concordat item Inst. de bonorum raptorum. §. sed nolum talia. cuius uerba uide j. lib. 4. 6. capite 9. quae 3. except. 5.

I X. Regula: Si dominus rem suam possessori ui abstulerit, praeter possessionem & dominium rei amittit. Similiter si creditor debitori uim intulerit ut soluat, ius crediti amittit. quae regula cum ex ijs quae §. reg. prox. proposita sunt constat, tum approbatur etiam per ea quae habentur j. lib. 4. 8. cap. 23. causa 36.

I X. QVAMDIU COMPETAT INTERDICTUM Vnde uis

Intra annum tantum competit. quae regula approbatur simul & distinguitur l. in prin. ff. de ui & de ui armata. cuius uerba uide §. eod. cap. in prin. Huius re-

gula exceptio prima haec est: Nisi agatur de eo tantum, quod ad eum qui ui deiecit, peruenit. hoc enim casu etiam post annum interdictum competit: quae exceptio approbatur d. l. in prin. Concordat l. quod quidem. 3. §. hoc interdictum, in fine. ff. eod. tit. his uerbis: Hoc interdictum etiam post annum reddetur in id, quod peruenit ad eum qui prohibuit. Concordat item l. communi. 7. §. Iulianus. ibi quia placuit. ff. communi diuidendo. cuius uerba uide j. lib. 4. 4. cap. 12. quae 1. except. 5. Secunda exceptio est: Nisi aduersus heredem eius qui ui deiecit, agatur. Haec exceptio approbatur d. l. 3. §. 1. ff. de ui & de ui armata, his uerbis: Haec actio quae aduersus heredem caeterosque successores pertinet, perpetuo competit: quia in ea rei perfectio continetur. Tertia exceptio est: Nisi actor potestatem experiri non habuerit. Haec exceptio approbatur l. 1. §. annus. ff. d. tit. his uerbis: Annus in hoc interdicto utilis est. Concordat l. 2. C. unde ui. cuius uerba uide §. quae 4. causa 1. Quarta exceptio est: Nisi absentis possessio ui uel clam sit occupata. hoc enim casu non nisi triginta annorum praescriptio obstat. quae exceptio approbatur l. ult. in fine. C. unde ui. cuius uerba uide §. quae 4. causa 2. Concordat l. 1. §. sed post elapsa. & §. cui tamen. C. si per uim uel alio modo absentis possessio. cuius uerba uide §. quae 5. except. 1. repl. 2. Quinta exceptio est: Nisi deiectus postea recuperauit possessionem. hoc enim casu annalis praescriptio illi amplius non obstat. quae exceptio approbatur l. licet. 5. C. de exceptionibus. & praescript. his uerbis: Licet Vnde ui interdictum intra annum locum habet: tamen exceptione ei perpetua succurri, qui per uim expulsus, dicit retinuit possessionem, auctoritate iuris manifestatur. Concordat l. cum notissimi. 7. §. imo & illud. C. de praescript. 20. annor. cuius uerba uide j. lib. 3. 6. cap. 15. except. 6.

X. ADFINIA REMEDIA.

I. Regula, De lege Iulia & constitutionibus principum, proponitur l. 1. §. ne quid. ff. de ui & de ui armata, his uerbis: Ne quid per uim amittatur, & legibus Iulij publicorum & priuatorum prospicitur, nec non & constitutionibus principum. Concordat Inst. de interdictis. §. qui autem, his uerbis: Qui aliquem de possessione per uim deiecerit, tenetur lege Iulia de ui priuata, aut de ui publica. Sed de ui priuata, si sine armis uim fecerit. Si autem cum armis eum de possessione ui expulerit, de ui publica tenetur. Armorum autem appellatione non solum scuta & gladios & galeas, sed & fustes & lapides significari intelligimus. Concordat item Inst. d. tit. §. sed ex constitutionibus. cuius uerba uide §. cap. 5. quae 4. diuis. 2. Concordat item l. si de possessione. 4. in prin. C. unde ui. cuius uerba uide §. quae 8. reg. 4. De lege Iulia uis publica & priuata uide §. lib. 4. cap. 1. De constitutionibus principum uide §. quae 8. reg. 7. 8 & 9.

II. Regula, De actione, proponitur l. 1. §. restituenda. ff. ui

de. ff. uti possidetis, his uerbis: Restituendae possessionis ordo aut interdicto expeditur, aut per actionem. Huius regulae species sunt 7. regulae sequentes.

III. Regula, De rei uindicatione, proponitur l. quod quidem. 3. §. unde ui interdictum, in fine. ff. de ui & de ui armata. cuius uerba uide §. quae 4. causa 3. except. 1.

III. Regula, De ad exhibendum actione, proponitur l. 1. §. illud utiq. ff. d. tit. cuius uerba uide §. quae 4. except. 5. Concordat d. l. 1. §. si fundus. cuius uerba uide §. quae 8. reg. 2.

V. Regula, De furti & ui bonorum raptorum actione, proponitur in d. §. illud utiq. item d. §. si fundus.

VI. Regula: Si parens uel patruus conueniatur, actio in factum datur. quae regula approbatur l. 1. §. interdictum hoc. ff. de ui & de ui armata. cuius uerba uide §. quae 4. except. 1. in heredem quoque eius qui ui deiecit, in factum actio datur. d. l. 1. §. fin. cuius uerba uide §. quae 6. except. 9.

QVOD VI AUT CLAM. Cap. XII.

PRIMO: Verba huius interdicti proponuntur in. in prin. ff. quod ui aut clam, haec: Praetor ait: Quod ui aut clam factum est, quae de re agitur, id cum experiri di potestas est, restituas.

II. GENVS & ratio huius interdicti proponitur d. l. 1. §. 1. his uerbis: Hoc interdictum restitutorium est: & per hoc occursum est calliditati eorum qui ui aut clam quaedam moluntur. Iubentur enim restituere ea: & parui refert, utrum ius faciendi habuit, an non. Siue enim ius habuit, siue non: tamen tenetur interdictum, propterea quod ui aut clam fecit. tueri enim ius suum debuit, non iniuriam comminisci.

III. CAUSAE HUIUS INTERDICTI, cum suis exceptionibus.

Prima & principalis seu generalis causa est: Si quid ui uel clam factum est. Quae causa approbatur l. in prin. ff. quod ui aut clam. cuius uerba uide §. quae 1. Concordat d. l. 1. §. 1. cuius uerba uide §. quae 1. proximi. Concordat item l. si quis. 11. §. hoc interdictum. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. except. 8. Declaratur haec causa primum quidem definitione eius quod ui factum est, l. 1. §. quid sit. ff. d. tit. his uerbis: Quid sit ui uel clam factum, uideamus? Vi factum uideri, Quintus Mutius scribit, si quis contra quam prohiberetur fecerit: & mihi uidetur plana esse Quinti Mutij definitio. Concordat l. Quintus Mutius. 73. §. ui factum. ff. de reg. iuris, hinc uerbis: Vi factum id uidetur esse, quae de re quis, cum prohiberetur, fecit. Deinde declaratur causa proposita definitione eius quod clam factum est, d. §. ui factum, his uerbis: Clam factum id uidetur esse, quod quisque, cum controuersiam haberet, habiturum uel se putaret, fecit. Concordat

l. prohiberi. 3. §. clam facere. ff. quod ui aut clam, his uerbis: Clam facere uideri Cassius scribit eum, qui celauit aduersarium, neque ei denunciavit: si modo timuit eius controuersiam, aut debuit timere. Item Aristoteli putat, eum quoque clam facere, qui celandi animum habet eum quem prohibitorium se intellexerit: & id existimat, aut existimare debet se prohibitum iri. Exceptiones causae propositae paulo inferius proponuntur: prius enim eius species sunt enumerandae.

II. Causa: Si quis ui uel clam agrum arauerit, uel fossam fecerit. Haec causa approbatur l. nam & §. §. fin. ff. quod ui aut clam, his uerbis: Si quis ui aut clam agrum inarauerit, uel fossam fecerit: hoc interdicto tenebitur. Concordat l. si uitem. 22. §. si quis ui. ff. eod. tit. his uerbis: Si quis ui aut clam arauerit, puto eum teneri hoc interdicto, perinde atque si fossam fecisset. non enim ex qualitate operis huic interdicto locus est, sed ex opere facto, quod cohaeret solo. Concordat item l. si alius. 7. §. penult. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. except. 9.

III. Causa: Si aceruum stercoreis in agrum alienum deiecerit. Haec causa approbatur d. l. 7. §. si quis aceruum, his uerbis: Si quis aceruum stercoreis circa agrum pinguem deiecerit: cum eo quod ui aut clam factum est, agi potest. Et hoc uerum est: quia solo uitium sit adhibitum. Huius causa exceptio haec est: Nisi agri causa melior eo sit facta. quae exceptio approbatur ibidem, his uerbis: Planè si quid agri colendi causa factum sit: interdictum Quod ui aut clam locum non habet, si melior causa facta sit agri: quamuis prohibitus quis ui uel clam fecerit.

III. Causa: Si arbores uel uineas, arundinem uel salicium succidat. Haec causa approbatur d. l. 7. §. notauimus. ff. quod ui aut clam. cuius uerba uide §. except. 11. Concordat item l. interdictum. 19. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quae 4. reg. 1. except. 2.

V. Causa: Si syluam caedam caeciderit. Haec causa approbatur simul & distinguitur l. si immat. 18. in prin. ff. quod ui aut clam, his uerbis: Si immaturam syluam caedam caeciderit quis, interdicto Quod ui aut clam tenetur. Si maturam similiter caedam, neque damno dominus adfectus est: nihil praestabit.

VI. Causa: Si aedificium demolitus est, uel regulas de aedificio sustulit. Haec causa approbatur l. si alius. 7. §. fin. cum duabus legibus sequentibus. ff. d. tit. his uerbis: Si quis aedificium demolitus fuerit, quamuis non usque ad solum: quin interdicto teneatur, desit dubitari. Proinde & si regulas de aedificio sustulerit, magis est ut interdicto teneatur. nam origo huius rei à solo proficiscitur. Caeterum per se regulae non possidentur, sed cum uniuersitate aedificij: nec ad rem pertinet, ad huc sint, an tantum possint. Nam et si ramos quis de arboribus ab-

stulerit, adhuc interdictū hoc admittimus. Huius cause, quoad regulas, exceptio hæc est: Nisi non de edificio, sed seorsim regulas posuit abstulerit. Hæc exceptio approbatur ibidem, his uerbis: Hæc ita, si de edificio regulas sustulerit. Cæterum si non de edificio, sed seorsim posuit: cessat hoc interdictum.

VII. Causa: Si ædibus quid adfixum auellit. Hæc causa approbatur l. nam et si. 9. §. sed si quis. ff. quod ui aut clam, his uerbis: Si quis aliquid ædibus adfixum euulserit, statim fortè uel quid aliud: Quod ui aut clam interdicto tenebitur. Huius cause exceptio hæc est: Nisi seru, clauis, specularium uel cancellus sit ablati. Hæc exceptio approbatur d. l. 9. §. si tamen, his uerbis: Si tamen sera, uel clauis, uel specularium, uel cancellus sit ablati: Quod ui aut clam agi non poterit.

VIII. Causa: Si ostiū euellat uel effringat. Hæc causa approbatur l. is qui. 11. §. si quis de monumento, in fi. ne. ff. quod ui aut clam, cuius uerba uide j. causa prox.

X. Causa: Si statum sustulerit. Hæc causa approbatur d. l. 9. §. si quis de monum. his uerbis: Si quis de monumento statum sustulerit: an ei ad quem ius sepulchri pertinet, agere permittatur? Et placet, & in his interdicto locum esto. Et sanè dicendum est, si qua sepulchri ornandi causa apposta sint, sepulchri esse uideri. Idem est, etsi ostium euellat uel effringat. Concordat d. l. 11. §. 1. cuius uerba uide s. lib. 12. cap. 10. reg. 26.

XI. Causa: Si quis proiectum aut stillicidium in sepulchrum miserit. Hæc causa approbatur l. si uitem. 22. §. penult. ff. quod ui aut clam, his uerbis: Si quis proiectum aut stillicidium in sepulchrum miserit, etiam si ipsum monumentum non tan geret: rectè cum eo agi, Quod in sepulchro ui aut clam factum sit: quia sepulchri sit nō solūm is locus, qui recipiat humationem, sed omne etiam supra id cælum: eo que etiam nomine sepulchri uiolati agi posse.

XII. Causa: Si ramos de arboribus abstulit. Hæc causa approbatur l. nam et si. 9. in princip. ff. quod ui aut clam, cuius uerba uide s. causa 6.

XIII. Causa: Si quis aceruum succenderit uel disperferit. Hæc causa reprobatur d. l. 9. §. fin. cū lege sequente. ff. d. t. his uerbis: Si aceruum succenderit uel disperferit, sic ut non ad usum agri conuertatur, interdicto locus non erit: quia aceruus solo non coheret, sed à terra sustinetur: ædificia autem solo coherent.

XIII. Causa: Si ex uineis radices abstulit. Hæc causa approbatur l. is qui. 11. §. si quis in. ff. quod ui aut clam, his uerbis: Si quis in uineas meas uenerit, & inde radices abstulerit: hoc interdicto tenebitur.

XIII. Causa: Si nitem ex fundo alieno in suum transulerit. Hæc causa approbatur l. si uitem. 22. in prim. ff. d. t. his uerbis: Si nitem meam ex fundo

meo in fundum tuum deprehenderit, eaq; in fundo tuo coaluerit: utile est interdictū Quod ui aut clam intra annum. Sed si annus præterierit, nullam remanere actione: radices quoq; quæ in fundo meo sunt, tuas fieri: quia his accessiones sint.

XV. Causa: Si quis per fundum alienum tulerit ster- cus, iuerit, auem egerit, uel uenatus fuerit. Hæc causa reprobatur d. l. 22. §. si ster- cus, his uerbis: Si ster- cus per fundum meum tuleris, cum id te facere uentissem: quanquam nihil damni feceris mihi, nec fundi mei faciem mutaueris: ta- men teneri te Quod ui aut clam, Trebatius ait. Labeo contra: ne etiam is qui duntaxat iter per fundum meum fecerit, aut auem e- gerit, uenatusue fuerit sine ullo opere, hoc interdicto teneatur.

XVI. Causa: Si in puteum uicini aliquid effuderit, et aquam corruerit. Hæc causa approbatur l. is qui. 11. in prim. ff. quod ui aut clam, his uerbis: Is qui in pu- teum uicini aliquid effuderat, hoc facto a- quam corruerit, ait Labeo, interdicto Quod ui aut clam eum teneri. portio enim agri uidetur aqua uiua, quemadmodum si quid operis in aqua fecisset.

De exceptionibus prædictarum cau- sarum generalibus.

I. Exceptio: Nisi non fuerit prohibitus is qui fecit. Hæc exceptio ipso quidè iure approbatur per ea que propofita sunt s. causa 1. uerum eius replicatio prima hæc est: Nisi fecit quo minus prohiberetur, que repli- catio approbatur l. ui facit. 20. in princ. ff. quod ui aut clam, his uerbis: Vi facit tam is qui prohibitus fecit, quàm is qui quo minus prohibeatur consecutus est: periculum (puta) aduersario denunciando, aut ianua præclusa. Concordat l. 1. §. sed et Arist. ff. eod. t. his uerbis: Arist. ait, eum quoque uim facere, qui cum sciret se prohiberi, per uim molitus est ne prohiberi possit. Concordat l. si immaturam. 18. §. non absurde. ff. eod. t. his uerbis: Non absurde respõsum est, si magistratum rogasses, ut aduersariū tuum ad esse ad iudiciū iuberet, ne opus nouum tibi nunciaret: clam uideri te opus fecisse, quod interim feceris. Secunda replicatio est: Nisi prohibitus imbecillitate impeditus non prohiberit. Hæc replicatio reprobatur l. 1. §. penult. ff. quod ui aut clam, his uerbis: Si quis imbecillitate im- peditus, uel etiam ne offenderet uel te, uel eum qui te magni faciebat, ideo non uenerit ad prohibendum: non uidebitur aduer- sarius uim fecisse. & ita Labeo scribit. Ter- tia replicatio uidetur: Nisi prohibitus amicitie ergo uel in gratiam alicuius non prohibuit. Hæc replicatio reprobatur uerbis iam propofitis hinc: Vel etiam ne offenderet uel te, uel eum, &c. Quarta replicatio est: Nisi prohibitus à tercio quodam de- territus sit, ne ueniret ad prohibendum. Hæc repli- catio reprobatur d. l. 1. §. fin. cum lege sequente, his uerbis: Labeo

Labeo ait, Si te uolentem ad prohibendum uenire deteruerit aliquis (armis fortè) sine ullo dolo meo, ac propter hoc non ueneris, non uideri me uim fecisse: ne in aliena po- testate sit, conditionem meam nihil delin- quentis deteriore facere. Quinta replicatio est: Nisi clam fecerit, timens alterius controuersiam. Hæc replicatio constat ex uerbis interdicti s. eod. cap. in princ. propofitis. Concordat l. prohiberi. 3. §. fin. ff. quod ui aut clam, cuius uerba uide s. causa 1. Huius replicacionis duplicatio prima hæc est: Nisi non domi- nus, sed seruus qui fecit controuersiam, timuit. Hæc du- plicatio approbatur l. si opus. 21. §. 1. ff. d. t. his uerbis: Si iussero seruū meum opus facere, cum (quantum ad me pertinet) in clā destini sus- picionem non uenirem: seruus autè meus putauerit, si rem scisset aduersarius, prohi- biturum eum: an teneat? Et non puto: cum mea persona sit intuenda. Secunda duplica- tio est: Nisi sciente, et non contradicente aduersario fecit. hoc enim casu, quamuis metuit controuersiam, non tamen clam fecisse uidetur. Que duplicatio approba- tur l. si alius. 7. §. ait iulianus. ubi: clamq; facere. ff. quod ui aut clam, cuius uerba cum alijs huc pertinentibus ui- de j. except. 6. Tertia duplicatio est: Nisi maritus ad- uersaria sciuit. Hæc duplicatio approbatur l. et qui. 5. §. sed et Seruius. ibi: uel deniq; ff. quod ui aut clam, cui- us uerba uide j. dupl. 6. tripl. 6. quadrupl. 2. Quarta duplicatio est: Nisi celandi animum non habuerit is qui fecit. Hæc duplicatio approbatur d. §. sed et Seruius. Quinta duplicatio est: Nisi aduersus filium familiā fecit. Hæc duplicatio approbatur l. deniq; 13. §. idem ait. ff. eod. t. his uerbis: Labeo ait, aduersus filium fami- liās in re peculiari neminem clam ui- deri fecisse. nanque si scit eum filium fami- liās esse, non uidetur eius celandi gratia fe- cisse, quem certum est nullam secum actio- nem habere. Sexta duplicatio est: Nisi is qui fe- cit, denunciauit ei à quo controuersiam metuit. Hæc duplicatio ipso quidem iure subsistit, uerum eius tripli- catio prima hæc est: Nisi perfunctorie aut obscure de- denunciauit. Hæc replicatio approbatur l. et qui. 5. §. 1. ff. quod ui aut clam, his uerbis: Si quis se denun- ciauerit opus facturum, non semper non ui- detur clam fecisse, si post denunciationem fecerit. debet enim (& ita Labeo) & diè & horam denunciatione complecti, & ubi, & quod opus facturum sit neq; quidem per- functorie, aut obscure dicere, aut denuncia- re: neque tam arctare aduersarium, ut intra diem occurrere ad prohibendum non pos- sit. Secunda replicatio est: Nisi neq; diem, neq; ho- ram, eq; locum, neq; genus operis denunciauit. Hæc tripli- catio approbatur uerbis iam propofitis. Tertia replicatio est: Nisi eo die denunciauit, quo iam impos- sibile est aduersario occurrere ad prohibendum. Que replicatio itidem uerbis iam propofitis approbatur hinc: Neq; tam arctare aduersarium, ut intra diem occurrere ad prohibendum non pos-

sit. Concordat d. l. s. in prim. his uerbis: Qui aliter fecit quàm denunciauit, uel qui decepto eo facit, ad quem pertinuit non facere, uel con- sulto tunc denunciauit aduersario, cum eum scit non posse prohibere: uel tam serò de- denunciauit, ut abire prohibitorum, priusquam fiat, non possit: eum clam facere, Seruius ait. & hæc ita Labeo probare, Arist. ait. Quarta replicatio est: Nisi denunciando aduersarium decepit. Hæc replicatio approbatur uerbis iam pro- pofitis hinc: Vel qui decepto eo facit, ad que pertinuit non facere. Quinta replicatio est: Nisi aliter fecit quàm denunciauit, que replicatio ite- dem approbatur uerbis iam propofitis hinc: Qui a- liter fecit quàm denunciauit, &c. Sexta tri- plicatio est: Nisi alij quàm possessori denunciauit. Hæc replicatio ipso quidem iure subsistit, uerum eius qua- druplicatio prima hæc est: Nisi emptori re uēdita non- dum tradita sit denunciauit. Hæc quadruplicatio ap- probatur l. is qui. 11. §. Arist. ff. quod ui aut clam, his uerbis: Arist. scribit, possessori non semper esse denunciandum. nam si quis (inquit) fundum mihi uendiderit, & needum tradi- derit: & uicinus, cum opus facere uellet, & sciret me emisse, & in fundo morari, mihi denunciauerit: esse eum tutum futurum, quod ad suspicionem clam facti operis per- tineret, quod sanè uerum est. Secunda qua- druplicatio est: Nisi marito aduersario denunciauit. Hæc quadruplicatio approbatur l. et qui. 5. §. sed et Seruius. ff. quod ui aut clam, his uerbis: Seruius re- ctè ait, suffi cere sceminae uiro notum facere opus se facturum, uel deniq; sciente eo fa- cere: quanquam etiam illud sufficiat, celan- di animum non habere. Tertia quadruplica- tio est: Nisi possessor absens sit. Hæc quadruplicatio ap- probatur d. l. s. §. et si forte non sit: cuius uerba uide j. dupl. prox. Quarta quadruplicatio est: Nisi cum in publico opus facere uellet, curator rei publicæ de- denunciauit. Hæc quadruplicatio approbatur d. l. s. §. i- dem ait, his uerbis: Seruius ait, Si quis in publi- co municipij uelit facere, sufficere ei, si cu- ratori rei publicæ denunciauit. Hæc de sexta tri- plicacione. Septima replicatio est: Nisi non statim post denunciationem fecerit. Hæc replicatio appro- batur l. ultim. §. fin. ff. quod ui aut clam, his uerbis: Si is qui denunciauerit se opus facturum, con- festim opus fecerit: clam fecisse non intel- ligitur. nam si post tempus, uidebitur clam fecisse. Hæc de sexta duplicacione cum suis tripli- cacionibus sint dicta. Septima duplicatio est: Nisi non sit cui denunciauit. Hæc duplicatio reprobatur d. l. s. §. et si forte non sit. ff. quod ui aut clam, his uerbis: Si forte non sit cui denunciauit, neque dolo malo factum sit ne sit: amicis denique aut procuratori, aut ad domum denunciauit est. Hæc de quinta replicacione, eiusq; duplicacioni- bus sint dicta. Sexta replicatio est: Nisi reus qui opus fecit, crassa et supina sit ignorantia, qua ignorauit a-

siu sibi de opere controuersiam moturum. hoc enim casu, quamuis non sit prohibitus, tamen nihilominus tenetur. que replicatio approbatur l. Seruius. 4. ff. quod ui aut clam, his uerbis: Seruius etiam clam facere eum ait, qui existimare debeat sibi controuersiam futuram: quia non opinionem eius, & resupinam existimationem sequi oporteat: ne melioris conditionis sint stulti quam periti. Concordat l. prohiberi. 3. §. fin. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. ead. quæstion. causa 1. 10

Hactenus de prima exceptione, eiusque replicationibus sit dictum.

I. Exceptio: Nisi non solenni actu prohibitus sit is qui fecit. Hæc exceptio approbatur l. ui facit. 20. §. 1. ff. quod ui aut clam, his uerbis: Prohibitus intelligitur quolibet actu prohibentis, id est, uel dicentis se prohibere, uel manum opponentis, lapillum iactantis prohibedi gratia. Concordat l. 1. §. sed et si quis. ff. eod. tit. his uerbis: Sed et si quis iactu uel minimi lapilli prohibitus facere perseverauit: hunc quoque uim fecisse uideri. Pedius & Pomponius scribunt: eoque iure utimur. Sed & si contra restitutionem denunciationemque fecerit: idem esse, Calcellius & Trebatius putant: quod uerum est.

II. Exceptio, sumpta ex persona eius per quem is qui fecit prohibitus est, reprobat l. prohib. 3. in prin. ff. quod ui aut clam, his uerbis: Prohibere non utique per semetipsum necesse est: sed et si quis per seruum suum, uel procuratorem prohibuerit, recte uidetur prohibuisse. Idem etiam, etsi mercenarius meus prohibuerit. Nec quem moueat, quod per liberam personam actio adquiri non solet: nam prohibitio hæc demonstrat uim te facere. Quid mirum? cum et si clam me uim feceris, habeam tamen actionem. Etgo magis factio tuo delinquentis, quam alieno adquiritur mihi actio. Concordat l. interd. 17. ff. eod. tit. his uerbis: Interdictum Quod ui aut clam per quem uis domino adquiritur, licet per inquilinum. Concordat item l. deniq. 13. §. 1. ff. eod. tit. his uerbis: Labeo scribit, si filio tuo prohibente opus factum est, & te habere interdictum, ac si te prohibente opus factum esset: & filium tuum nihilominus.

III. Exceptio: Nisi non is qui fecit, sed auctor eius eo ignorante sit prohibitus. Hæc exceptio approbatur l. ui facit. 20. §. item si prohibiti. ff. quod ui aut clam, his uerbis: Si prohibiti hæres, uel is qui ab eo emerit, ignorans causam præcedentem, fecerit: dicendum esse Pomponius ait, non incidere eum in interdictum.

V. Exceptio: Nisi prohibitus facere desistit, posteaque ex interuallo non prohibitus fecerit. Hæc exceptio reprobat l. 1. §. item Labeo. ff. d. tit. his uerbis: Labeo dicit, si quem facientem prohibuero, is que desistit in præsentiarum, rursusque facere

cœperit: postea uim eum uideri fecisse, nisi permissu meo facere cœperit, uel qua alia iusta causa accedente.

VI. Exceptio: Nisi prohibens postea facere permiserit. Hæc exceptio approbatur uerbis iam propositis hisce: Nisi permissu meo facere cœperit. Cui concordat l. prohiberi. 3. §. sed si permiserit. ff. eod. tit. his uerbis: Sed si permiserit: aduersus eum qui utetur interdicto, exceptio erit necessaria. Concordat item l. si alius. 7. §. remissione. ff. eod. tit. his uerbis: Remissione facta intelligendus non erit tu aut clam facere, licere enim debet edificare ei qui satisfecerit, cum possessor hoc ipso constituitur: clamque facere (quamuis prohibeatur) nec ante remissionem, nec postea existimandus est: cum is qui opus nouum nunciat, non possit uideri celatus & preoccupatus, antequam controuersiam faceret. Concordat item l. ui facit. 20. §. tamdiu. ff. eod. tit. his uerbis: Tamdiu ui faciet prohibitus, quamdiu res in eodem statu permanebit, nam si postea conuenerit cum aduersario, desinit ui facere. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi ab alio quam prohibente permissum sit. Hæc replicatio ipso quidem iure subsistit, uerum eius duplicatio hæc est: Nisi procurator, tutor uel curator domini permiserit. Hæc duplicatio approbatur d. §. sed si permiserit, his uerbis: Non tantum autem si ego permisero, sed et si procurator meus, uel tutor qui tutelam administrat, uel curator pupilli, furiosi, siue adolescentis: dicendum erit, exceptioni locum fore. Secunda replicatio est: Nisi præses uel curator reipublicæ in publico facere permiserit. Hæc replicatio approbatur l. prohiberi. 3. §. plane si præses. ff. d. tit. his uerbis: Plane si præses uel curator reipublicæ permiserit in publico facere, Nerua scribit, exceptionem locum non habere: quia et si ei locorum (inquit) publicorum procuratio data est, concessio tamen data non est. Huius replicationis duplicatio hæc est: Nisi uel lex municipalis, uel princeps, uel is cui princeps cœcessit, præsedem uel curatori concesserit permittere, que duplicatio approbatur ibidem, his uerbis: Hoc ita uerum est, si non lex municipalis curatori Reipub. amplius concedat. Sed & si a principe, uel ab eo cui princeps hoc ius concedendi dederit, permissum sit: idem erit probandum.

VII. Exceptio: Nisi non omnibus momentis uim fecerit. Hæc exceptio reprobat d. l. 3. §. illud sciendum. ff. quod ui aut clam, his uerbis: Illud sciendum est, non omnibus momentis uim esse faciendam, sed semel inter initia facta perseverat. Concordat §. except. 5.

VIII. Exceptio: Nisi & ui et clam fecerit. Hæc exceptio reprobat l. is qui. 11. §. hoc interdictum. ff. quod ui aut clam, his uerbis: Hoc interdictum completur quodcumque aut ui aut clam factum est. Sed interdum ouenit, ut quid & ui &

& ui & clam fiat: partim ui, & partim clam, in eodem opere. ut puta cum prohiberem, fundamenta posuisti: postea cum conuenissem ne reliquum opus fieret, absente & ignorante me reliquum opus perfecisti: uel contra, fundamenta clam iecisti, deinde cætera me prohibente edificasti. Hoc iure utimur, ut et si ui & clam factum sit, interdictum hoc sufficiat.

IX. Exceptio: Nisi non in priuato, sed publico, sacro uel religioso loco quid ui aut clam factum sit. Hæc exceptio reprobat l. ui facit. 20. §. fin. ff. quod ui aut clam, his uerbis: Siue in priuato, siue in publico opus fiat, siue in loco sacro, siue religioso, interdictum competit. Concordat l. si alius. 7. §. penult. ff. eod. tit. his uerbis: Si fossam feceris in sylua publica, & bos meus in eam ceciderit, agere possim hoc interdicto: quia in publico factum est.

X. Exceptio: Nisi in re hereditatis iacentis, uel in alia que dominum non habet, factum sit. Hæc exceptio reprobat l. deniq. 13. §. quæstum. ff. quod ui aut clam, his uerbis: Quæstum est, si cum prædium interim nullius esset, aliquid ui aut clam factum sit: an postea dominio ad aliquem deuoluto, interdicto locus sit? Vt puta hæreditas iacebat: postea adijt hæreditatem Titius: an ei interdictum competat? & est apud Iulianum sapissime relatum, hoc interdictum hæredi competere eius quod ante aditam hæreditatem factum sit: nec referre Labeo ait, quod non scierit qui hæredes essent. hoc enim posse quem causari etiam post aditam hæreditatem. Ne illud quidem obstare Labeo ait, quod nemo eo tempore dominus fuerit: nam & sepulchri domini nemo fuit: & tamē si quid in eo fiat, experiri possum Quod ui aut clam. Accedit his, quod hæreditas domini locum obtineat, & recte dicetur hæredi quoque competere, & cæteris successoribus: siue antequam successerint, siue postea sit aliquid ui aut clam admissum.

XI. Exceptio: Nisi non in re soli, sed mobili factum sit. Hæc exceptio approbatur l. 1. §. hoc interdictum. ff. quod ui aut clam, his uerbis: Hoc interdictum ad ea sola opera pertinet, quæcumque in solo ui aut clam sunt. Concordat l. si alius. 7. §. notauimus. ff. eod. tit. his uerbis: Notauimus supra, quod quamuis uerba interdicti late pateant, tamen ad ea sola opera pertinere interdictum placere, quæcumque fiant in solo. Eum enim qui fructum tangit, non teneri interdicto Quod ui aut clam, nullum enim opus in solo facit. At qui arbores succidit, utique tenetur. Sed & qui arundinem, & qui salictum, terræ enim, & quodammodo solo ipsi corrumpendo manus infert. Idem & in uineis succisis. Cæterum qui fructum au-

fert, furti debet conueniri. Itaque si quid operis in solo fiat, interdictum locum habet. In solo fieri accipimus, & si quid circa arbores fiat: nontamen, si quid circa fructum arborum. Concordat l. ui facit. 20. §. penult. ff. eod. tit. his uerbis: Quod in naue sit, uel in alia qualibet re uel amplissima, mobili tamen: non continetur hoc interdicto. Huius exceptionis exemplum in acervo proponitur l. nam et si. §. fin. cum lege sequente. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. ead. quæst. causa 12. Aliud exemplum in fructibus proponitur uerbis d. §. notauimus, paulo superius propositis. Huius autem exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi in aqua factum sit. hoc enim casu, quamuis aqua mobilis res uideatur esse, tamen interdicto locus est. que replicatio approbatur l. is qui. 11. in prin. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. ead. quæst. causa 16. Secunda replicatio est: Nisi in regulis edificio impositis sit factum. que replicatio approbatur simul et distinguitur l. si alius. 7. §. fin. cum duabus legibus sequentibus. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. ead. quæst. causa 6.

XII. Exceptio: Nisi quis in re sua fecerit. Hæc exceptio ipso quidem iure subsistit, uerum eius replicatio prima hæc est: Nisi officiat alteri. Hæc replicatio approbatur l. domum. 61. ff. de regulis iuris, hisce uerbis: Domum suam reficere unicuique licet, dum non officiat inuito alteri, in quo ius non habet. Concordat l. sentit. 8. §. Aristo. ibi in sua enim. ff. si seruitus uindictetur, his uerbis: In suo alicui hærenus facere licet, quatenus nihil in alienum immittat. Concordare uidetur etiam l. si opus. 21. §. penult. ff. quod ui aut clam, his uerbis: In opere nouo tam soli quam cœli mensura facienda est. Huius replicationis exemplum est, si causa usufructus, uel seruitutis aliene in care fiat deterior. quod exemplum proponitur l. denique. 13. in prin. ff. quod ui aut clam, his uerbis: Si arbores in fundo, cuius usus fructus ad Titium pertinet, ab extraneo uel proprietario succisæ fuerint: Titius & lege Aquilia, & interdicto Quod ui aut clam, cum utroque eorum recte experietur. Concordat l. si quid. 5. C. de seruitutibus et aqua. cuius uerba uide §. lib. 25. cap. 4. quæst. 7. reg. 2. Plane propositæ replicationis duplicatio hæc est: Nisi is qui in suo facit, alteri seruitutem non debeat. hoc enim casu ei facere licet, quamuis officiat alteri. que duplicatio approbatur simul et distinguitur per ea que habentur §. lib. 25. cap. 5. specie 1. except. 4. Sed et plura de replicatione proposita uide §. lib. 26. cap. 13. Secunda replicatio est: Nisi pars soli in quo facit, alterius sit. Hæc replicatio approbatur l. deniq. 13. §. si ex socijs. ff. quod ui aut clam, his uerbis: Si ex socijs communis fundi unus arbores succiderit: socius cum eo hoc interdicto experiri potest, cum ei competat cuius interest. Sed et de hac replicatione plura uide §. lib. prox. cap. 13. quæst. 2.

XIII. Exceptio: Nisi parens uel patronus in solo filij uel liberti fecerit. Hæc exceptio approbatur l. licet. 7. ibi uel interdictum. ff. de obsequijs a liberis. cuius

uerba uide §. lib. 16. cap. 1. quæst. 5. reg. 4.

XIII. Exceptio: Nisi non prohibitus, sed prohibiti successor ignorans auctorem prohibitorium fecerit. Hæc exceptio approbatur l. ui facit. 20. §. item si prohibiti ff. quod ui aut clam. cuius uerba uide §. except. 4.

XV. Exceptio: Nisi aduersus filiumfamilias fecerit. Hæc exceptio approbatur l. denique. 13. §. idem ait. ff. eod. tt. cuius uerba uide §. except. 2. repl. 5. dupl. 3.

XVI. Exceptio: Nisi actor prius ui aut clam fecerit. Hæc exceptio approbatur l. si alius. 7. §. bellissimè. ff. quod ui aut clam, his uerbis: Bellissimè apud Iulianum quæritur, an hæc exceptio noceat in hoc interdicto, Quod tu non ui aut clam feceris? ut puta, utor a duersus te interdicto Quod ui aut clam fecisti: an possis obijcere mihi eandem exceptionem, Quod non ui aut clam fecisti? & ait Iulianus, æquissimè esse hanc exceptionem dari. Nam si tu (inquit) edificaueris ui aut clam, ego idem demolitus fuero ui aut clam, & utaris aduersus me interdicto, hanc exceptionem profuturam. Quod non aliter procedere debet, nisi ex magna & satis necessaria causa: alioquin hæc omnia officio iudicis celebrari oportet. Concordat l. si uitam. 22. §. si ad ianuam. ff. eod. tt. his uerbis: Si ad ianuam meam tabulas fixeris, & ego eas, priusquam tibi denunciarem, refixero, deinde inuicem interdicto Quod ui aut clam egerimus: nisi remittas mihi ut absoluar, condemnadum 30 te quali reum non restituas, quanti mea interstiaur certè exceptionem mihi profuturam, Si non ui, nec clam, nec precariò feceris. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi non satis magna & necessaria causa reo fuerit rursus ui uel clam facere. quæ replicatio approbatur uerbis paulò superius propositis hisce: Quod non aliter procedere debet, nisi ex magna & satis necessaria causa, &c.

XVII. Exceptio: Nisi incendij arcendi causa fecit. Hæc exceptio approbatur simul & distinguitur l. si alius. 7. §. est autem & alia. ff. quod ui aut clam, his uerbis: Est & alia exceptio, de qua Celsus dubitat, an sit obijcienda: ut puta si incendij arcendi causa uicini ædes interdicti, & Quod ui aut clam mecum agitur, aut damni iniuria. Gallus enim dubitat, an excipi oporteat, quodd incendij defendendi causa factum sit. Seruius autem ait, Si id magistratus fecisset, dandam esse: priuato non esse idem concedendum. Si quid tamen ui aut clam factum esset, neque ignis usq; eo peruenisset, simpli litem æstimandam: si peruenisset, absolui eum oportere. Idem ait esse, si damni iniuria actum foret: quoniam nullam iniuriam aut damnum dare uideretur æquè perituris ædibus. Quod si nullo incendio id feceris, deinde postea incendium ortum fuerit, non idem erit dicen-

dum: quia non ex pòst facto, sed ex præsentis statu damnum factum sit necne, æstimari oportere Labeo ait.

XVIII. Exceptio: Nisi seruus iussu domini, uel eius qui uice domini est, fecerit. Hæc exceptio approbatur l. is qui. 1. §. sed an ignoscitur. ff. quod ui aut clam, his uerbis: Sed an ignoscitur seruo ad noxam, qui obtèperauerit tutori aut curatori: nam ad quædam quæ non habent atrocitatem facinoris uel sceleris, ignoscitur seruis, siue dominis, siue his qui uice dominorū sunt, obtemperauerint: quod & in hoc casu admittendum est.

XIX. Exceptio: Nisi causa actoris melior sit facta. Hæc exceptio approbatur l. si alius. 7. §. si quis acruuū. ff. quod ui aut clam, cuius uerba uide §. causa 3.

XX. Exceptio: Nisi actor nullo damno sit adfectus. Hæc exceptio approbatur l. si immaturam. 18. in princ. ff. quod ui aut clam. cuius uerba uide §. causa 5. Concordat l. si uitam. 22. §. si steruus. ff. eod. tt. cuius uerba uide §. causa 15.

XXI. Exceptio: Nisi iure factum sit. Hæc exceptio reprobat l. 1. §. 1. ff. quod ui aut clam. cuius uerba uide §. quæst. 2. Concordat d. l. 1. §. denique, his uerbis: Quæsitum est, an hoc interdicto uterri exceptionem possit quis obijcere, Si eam non iure meo receperim? & magis est, ne possit. nam aduersus uim, uel quod clam factū est, nulla iusta exceptione se tueri potest.

XXII. Exceptio: Nisi prohibitus causam defendere & cauere sit paratus. Hæc exceptio approbatur l. prohiberi. 3. §. si quis paratus. ff. quod ui aut clam, his uerbis: Si quis paratus sit se in iudicio defendere aduersus eos qui interdicendum putant, ne opus fiat: an uideatur uim facere desinere? & magis est ut desinat, si modò satis offerat, & defendere paratus sit, si quis agat. Et ita Sabinus scribit. Concordat d. l. 3. §. sed & si quis, hisce uerbis: Sed & si quis damni infecti paratus sit cauere, cum propter hoc tantum esset prohibitus, uel quia non defendebat, uel damni infecti non promittebat: consequens est dicere, desinere eū uim facere. Concordat l. si alius. 7. §. remissione. ff. eod. tt. cuius uerba uide §. except. 6. in princ.

XXIII. Exceptio: Nisi antequam fecit, denunciauerit se opus facturum. Hæc exceptio approbatur simul & distinguitur per ea quæ habentur §. except. 1. repl. 5. dupl. 6. Sed & eius replicatio, præter eas quæ ibi enumeratæ sunt, hæc est: Nisi denunciandi renunciatum sit, ne faceret. Hæc replicatio approbatur l. e qui. 5. §. si quis cum non. ff. eod. tt. his uerbis: Si quis, cum denunciasset opus se facturum, ei quæ renunciatum esset ne faceret, fecerit: utilius puto, probandum ui eum fecisse.

XXIII. Exceptio: Nisi reus restituendi facultatem non habeat. Hæc exceptio ipso quiddè iure subsistit, uerum eius replicatio hæc est: Nisi dolo uel culpa sua reus restitueri non possit. quæ replicatio approbatur l. semper.

semper. 15. §. penult. ff. quod ui aut clam, his uerbis: Eum qui dolo malo fecit, quo minus possit restituere, perinde habendū ac si posset. Culpam quoque in hoc interdictum uenire, erit probandum: quæ tamen arbitrio iudicis æstimanda erit.

XXV. Exceptio: Nisi actor prædium, in quo ui uel clam factum est, uendiderit. Hæc exceptio reprobat l. is qui. 1. §. si posteaquam. ff. d. tt. his uerbis: Si posteaquam ui aut clam factum est, uenierit fundus: an uenditor nihilominus experiri possit hoc interdicto, uideamus. Et extat sententia existimantiū, nihilominus competere ei interdictum, nec finiri uenditione. Sed nec ex empto actione erit quicquam præstandum emptori ex eo opere, quod ante uenditionem factum est. Satis enim est, quodd utique propter hoc opus uiliori prædium distraxerit. Certè etsi non uiliori prædium uendidit, idem erit probandum. Plane si post uenditionem fundi opus factum est, etsi ipse uenditor experiat, quia nondum traditio facta est: tamen ex empto actione emptori tenebitur. Omne enim & commodum & incommodum ad emptorem pertinere debet.

XXVI. Exceptio: Nisi ui uel clam diruto edificio, incendium ibi sit ortum. Hæc exceptio reprobat l. si alius. 7. §. est autem, in fine. ff. eod. tt. cuius uerba uide §. except. 17.

XXVII. Exceptio: Nisi opus sit restitutum, nec tempore suscepti iudicij duret. Hæc exceptio approbat l. is qui. 1. §. quod ui aut clam, his uerbis: Quod ait prætor, Quod ui aut clam factum est, ad quod tempus referatur, uideamus: utrum ad præteritū, an ad præsens? Quæ species & apud Iulianū expōsita est. Ait enim, in hoc interdicto præsentis temporis significatiōe accipi debere. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi opere factō damnum aliquod sit datum. Altera replicatio est: Nisi actor sua impensa opus restituerit. hisce enim casibus etiā restituto opere interdictū durat. quæ duæ replicationes approbantur d. §. quod ait, his uerbis: Si tamen (inquit) ex opere damnum datum fuerit, aut dominus, aut is cuius fundo nocitum erit, sua impensa id sustulerit: utilius probari, ut & damnum sarciantur, & impediantur restituantur. Tertia replicatio est: Nisi alius ui aut clam opus restituerit. Hæc replicatio approbatur l. si opus. 21. in princ. ff. eod. tt. his uerbis: Si opus quod quis iussus est à iudice, q ex hoc interdicto sumptus est, restituere, alius quis ui aut clam sustulisset: nihilominus idè ille omnimodò iubetur opus restituere. Concordat l. si uitam. 22. §. si ad ianuam. ff. eod. tt. cuius uerba uide §. except. 16.

XXVIII. Exceptio: Nisi eo nomine actum sit. Hæc exceptio approbatur l. semper. 15. §. fin. ff. quod ui aut clam, his uerbis: Quia hoc interdictū continet hoc quod interest: si quis alia actione

fuerit consecutus id quod interfuit opus nō esse factū, cōsequens erit dicere, ex interdicto nihil eū consequi oportere. Concordat l. si alius. 7. §. 1. ibi: dominoq; sua. ff. eod. tt. cuius uerba uide §. quæst. 5. exc. 3. Concordat item l. si ego. 6. in fin. ff. eod. tt. cuius uerba uide §. quæst. 5. exc. 1. repl. 1. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi eam plures fecissent, non cōmuni, sed proprio quisq; consilio: hoc enim casu alter cōuentus non liberabit alterū. quæ replicatiō approbatur l. semper. 15. §. si in sepulchro. ibi: si tamen proprio. ff. quod ui aut clam. cuius uerba uide §. quæst. 5. except. 1. Secunda replicatio est: Nisi cum serui nomine actū esset, tantum noxæ deditio sit facta. hoc enim casu nihilominus superest actio ut opus restitatur: uel contra. quæ replicatio approbatur d. l. 7. §. in fine. Tertia replicatio est: Nisi aduersus possessorem tantum de patientia præstanda sit actū. hoc enim casu nihilominus aduersus eū qui fecit, de eo quod interest, superest actio. quæ replicatio approbatur §. quæst. 5. except. 4.

III. QVIBVS PROPOSITVM INTERDICTVM EIUSQ; ACTIO COMPETIT

1. Regula, De domino prædij in quo opus factū est. Huic soli regulariter interdictū Quod ui aut clam cōpetit. Quæ regula approbatur l. si procurator. 17. ff. de noui operis nunciatiōe, his uerbis: Si procurator opus nouum facientē prohibuerit, domino cōpetit Quod ui aut clam interdictū. Concordat l. interdictū. 17. ff. quod ui aut clam. cuius uerba uide §. quæst. prox. except. 3. Huius regule exceptio prima hæc est: Nisi filiofamilias prohibente, pater absens sit. tunc enim etiam filio cōpetit. quæ exceptio approbatur l. deniq; 13. §. 1. ff. quod ui aut clam, cuius uerba uide §. d. except. 3. Concordat l. interdictū. 17. ff. eod. tt. cuius uerba uide §. except. prox. Secunda exceptio est: Nisi alterius intersit. tunc enim alij quoq; quam domino prædij cōpetit. quæ exceptio approbatur l. is qui. 1. §. fin. ff. quod ui aut clam, his uerbis: Iulianus scribit, interdictū hoc non solū domino prædij, sed etiam his quorū interest opus factū nō esse, cōpetere. Concordat l. deniq; 13. §. si ex socijs. ff. eod. tt. his uerbis: Si ex socijs cōmunis fundi unus arbores succiderit: socius cum eo hoc interdicto experiri potest, cum ei competat cuius interest. Vnde apud Seruium amplius relatum est, si mihi concesseris ut ex fundo tuo arbores cædam, deinde alius eas ui aut clam cæciderit, hoc interdictum mihi competere: quia ego sum, cuius interest. Quod facilius erit admittendum, si à te emerim, uel ex aliquo contractu hoc consecutus sim, ut mihi liceat cædere. Concordat item l. competit. 16. in princ. ff. eod. tt. his uerbis: Competit hoc interdictum etiam his qui non possident, si modò eorum interest. Propositæ exceptionis exemplū etiam in colono, cuius interest, proponitur l. is qui. 11. §. ego si post. ibi: nā & colonū. ff. quod ui aut clam, cuius uerba uide §. reg. prox. except. 2. repl. 2. Concordat l. interd. 19. ff. eod. tt. his uerbis: Interdictum Quod ui aut clam compe-

tere filio familiās colono arboribus succi-
 sis, Sabinus ait. Aliud item exemplum in fru-
 ctuario cuius interest, proponitur d.l.16. §. si quis. ff.
 quod ui aut clam, his uerbis: Si quis ui aut clam
 arbores non frugiferas cæderit, ueluti cy-
 pressos: domino duntaxat competit interdi-
 ctum. Sed si amœnitas quædam ex hu-
 iusmodi arboribus præstetur: potest dici, &
 fructuarij interesse propter uoluptatem &
 gestationem, & esse huic interdicto locum.
 Concordat item l. deniq. 13. in prin. ff. eod. tit. cuius uer-
 ba uide §. quæst. prox. except. 12. repl. 1. Planè quam-
 uis alij cuius interest, interdictum competat: tamen ni-
 hilominus domino quoque pro suo interesse dandum
 est. quod replicationis loco notandum. que replica-
 tio approbatur l. quanquam. 12. ff. quod ui aut clam, his
 uerbis: Quanquam colonus & fructuarius
 fructuum nomine ad hoc interdictum ad-
 mittantur: tamen & domino id competit,
 si quid præterea eius interfit. Tertia propo-
 sitæ regulæ exceptio uidetur: Nisi alterius quàm domi-
 ni celandi causa factum sit. Hæc exceptio reprobat
 l. qui. 5. §. si quis dum. ff. d. tit. his uerbis: Si quis,
 dum putat locum tuum esse, qui est meus,
 celandi tui, non mei causa fecerit: mihi in-
 terdictum competere, Seruius ait. Idem di-
 citur, etsi serui mei uel procuratoris celandi
 causa factum sit, mihi interdictum compete-
 re. Quarta exceptio uidetur: Nisi dominus prædi-
 um uendiderit. hoc enim casu non uenditori, sed empto-
 ri uidetur competere. Hæc exceptio reprobat
 3. regula prox.

I. Regula: Vendito prædio, in quo ui uel clam fa-
 ctum est, uenditori, non emptori competit interdictum.
 quæ regula approbatur l. is qui. 1. §. si posteaquam. ff.
 quod ui aut clam. cuius uerba uide §. quæst. prox. ex-
 cept. 24. Huius regulæ exceptio prima uidetur esse
 talis: Nisi dominus, ob id minoris prædium uendiderit.
 quæ tamen exceptio reprobat d. §. si posteaquam. ibi:
 certè est non. Secunda exceptio est: Nisi post uendi-
 tionem opus factum sit. Hæc exceptio reprobat d. l.
 11. §. ergo si post. ibi: nã & statim. cuius uerba uide pau-
 lo inferius. Tertia exceptio est: Nisi post traditionem
 fundi uenditi opus sit factum. Quæ exceptio approba-
 tur quidem ipso iure, uerum eius prima replicatio hæc
 esse uidetur: Nisi in diem additio sit facta. Sed hæc re-
 plicatio reprobat d. l. 1. §. si fundus, his uerbis: Si
 fundus in diem additus sit, cui cõpetet in-
 terdictum? Et ait Iulianus, interdictum Quod
 ui aut clam ei cõpetere, cuius interfuit opus
 non fieri. Fundo enim in diem addito, &
 commo dum & incõmo dum omne ad em-
 ptorem pertinet (inquit) antequã uenditio
 transferatur. Et ideo si quid tuc ui aut clam
 factum est, quamuis melior conditio allata
 fuerit, ipse utile interdictum habebit. Sed
 eam actionem, sicuti fructus medio tẽpore
 perceptos, uenditi iudicio præstare cogẽdũ
 ait. Concordat ipsæ propè uerbis l. ubi autem. 4. §. idẽ

Iulianus. ff. de in diẽ additione. Altera replicatio uide-
 tur: Nisi ex causa precarij traditio sit facta, quæ tamen
 replicatio reprobat d. l. 1. §. ergo si post, his uerbis:
 Si post in diem additionem factã fundus pre-
 cariõ traditus sit, putem emptorem interdi-
 ctum Quod ui aut clam habere. Si uerõ aut
 nondum traditio facta sit, aut etiam facta sit
 precarij rogatio: non puto dubitandũ, quin
 uenditor interdictum habeat. Ei enim com-
 petere debet, etsi res ipsius periculo non sit.
 Nec multum facit, quod res emptoris peri-
 culo est. Nam & statim post uenditionem
 contra tam periculũ ad emptorem spectat:
 & tamen, antequam ulla traditio fiat, nemo
 dixerit interdictum ei competere. Si tamẽ
 precariõ sit in possessione: uideamus ne
 (quia interest ipsius qualiter qualiter possi-
 det) iam interdicto uti possit. Ergo etsi cõ-
 duxit, multò magis. Nam & colonum pos-
 se interdicto experiri, in dubium nõ uenit.
 Tertia replicatio est: Nisi fundo in diem addito, post
 meliorem conditionem allatam aliquid ui aut clam fa-
 ctum sit. que replicatio approbatur d. l. 1. §. planè si
 postea, his uerbis: Planè si posteaquam melior
 cõditio allata est, aliquid operis ui aut clam
 factum sit, nec Iulianus dubitat interdictũ
 uenditori competere. Nam inter Casium
 & Iulianum de illo quod medio tempore
 accidit, quæstio est, non de eo opere quod
 postea contigit. Quarta propositæ exceptionis
 replicatio hæc est: Nisi emptio aliqua conditione exi-
 stente resoluta possit. Hæc replicatio reprobat exem-
 plis propositis d. l. 1. §. penult. his uerbis: Si ita præ-
 dium uenierit, ut si displicuisset, in emptum
 esset: facilius admittimus, interdictum em-
 ptorem habere, si modo est in possessione.
 Et si rescissio emptionis in alterius arbitriũ
 conferatur, idem erit probandum. Idemq;
 etsi ita uenisset, ut si aliquid euenisset, in em-
 ptum esset prædium. Et si forè commissio-
 ria uenierit, idem dicendum est.

III. Regula: Si statua ex loco publico sit sublata, ei
 cuius statua in publico posita est, interdictum compe-
 tit. quæ regula approbatur l. is qui. 1. §. 1. ff. quod ui aut
 clam. cuius uerba uide §. lib. 12. cap. 10. reg. 26.

III. Regula, De hæredibus caterisq; successori-
 bus, proponitur l. deniq. 13. §. quæsitum. ff. quod ui aut
 clam. cuius uerba uide §. quæst. prox. except. 10.

V. ADVERSVS QVOS IN-
 terdictum competit?

Regulariter quidem aduersus eum solum, qui ui
 aut clam fecit, datur. uerum eius regulæ exceptio pri-
 ma hæc est: Nisi iussu alterius fecerit. hoc enim casu &
 is tenetur, cuius iussu factum est. quæ exceptio appro-
 batur l. qui. 5. §. hæc uerba. ff. quod ui aut clam, his uer-
 bis: Hæc uerba, Quod ui aut clam factum
 est, ait Mutius ita esse. Quod tu aut tuorum
 quis fecit, aut tuo iussu factũ est. Lab eo au-
 tem ait, plures personas cõtineri his uerbis.
 Nam

Nam ecce primũ hæredes eorum quos
 enumerat Mutius, contineri his uerbis pu-
 tat. Concordat d. l. 5. §. fin. his uerbis: Cum inter-
 dictum sic sit scriptum, Quod ui aut clam fa-
 ctum est: nõ ita, Quod ui aut clam fecisti: la-
 tius porrigi id, quàm ad has personas, quas
 supra enumerauimus, Labeo putat. & hoc
 iure utimur, ut siue ego fecissem, siue fieri
 iussissem, interdicto Quod ui aut clam tene-
 ar. Concordat item l. deniq. 13. §. si colonus. ff. eod. tit. his
 uerbis: Si colonus meus opus fecerit, si qui-
 dẽ me uolẽte uel ratũ habente: perinde est,
 ac si procurator meus fecisset. in quo pla-
 cet, siue ex uoluntate mea fecerit, teneri me:
 siue ratum habuero, quod procurator fecit.
 Concordat item d. l. 13. §. fin. cuius uerba uide §. except.
 4. repl. 1. Cõcordat item l. semper. 15. §. si in sepulchro.
 ff. eod. tit. his uerbis: Si in sepulchro alieno terra
 congesta fuerit iussu meo, agendum esse
 Quod ui aut clam mecum, Labeo scribit. Et
 si communi consilio plurium factum id sit:
 licere uel cum uno, uel cum singulis experi-
 ri. Opus enim quod à pluribus pro indiui-
 so factum est, singulos in solidum obligare.
 Si tamen proprio quis eorum hoc fecerit
 consilio, cum omnibus esse agendum, scili-
 cet in solidum. Itaque alter conuentus, al-
 terum non liberabit: quinimò duplicatio ab
 altero. Superiore etenim casu alterius con-
 uentio alterum liberat. Præterea sepulchri
 quoque uiolati agi potest. Planè propositæ
 exceptionis replicatio hæc est: Nisi quis non suo, sed
 alterius nomine iusserit opus fieri. tunc enim non is
 qui iussit, sed is cuius nomine iussit, tenetur. quæ repli-
 catio approbatur l. qui. 5. §. similiter. ff. eod. tit. his
 uerbis: Quod cuius iussu factum erit, ob id
 non cum eo, sed cuius nomine iusserit, hæc
 actio est. Nam si procurator, tutor, curator,
 duumuir municipij quid eius nomine, cuius
 negotium procuraret, fieri iusserit: ob id
 agendum erit cum eo, cuius nomine factum
 quid erit, non cum eo qui ita iusserit. Et si
 tibi mandauero, ut opus fieri iuberet, & in
 ea re mihi parueris: mecum (inquit) non
 tecum erit actio. Huius replicationis duplica-
 tio prima hæc est: Nisi quis non iubere, sed facere ius-
 sus, iussit alium facere. hoc enim casu omnes tenentur.
 quæ duplicatio approbatur l. si ego. 6. ff. eod. tit. his uer-
 bis: Si ego tibi mandauero opus nouum fa-
 cere, tu alij: non potest uideri meo iussu fa-
 ctum. Teneberis ergo tu & ille. & an ego
 tenear, uideamus? Et magis est, & me qui
 initium rei præstiterim, teneri: sed uno ex
 his satis faciente, ceteri liberabuntur. Altera
 duplicatio est: Nisi tutor pupilli, uel curator furiosi
 nomine iusserit: uel is cuius nomine fieri iussit, ratum
 non habuit, nec mandauit. Hæc duplicatio approba-
 tur exemplo l. is qui. 1. §. si tutoris. ff. eod. tit. his uerbis:
 Si tutoris iussu aut curatoris factum sit, cum

placeat quod Casius probat, ex dolo tu-
 toris & curatoris pupillum uel furiosum
 non teneri, eueniet ut in ipsum tutorem cu-
 ratoremq; aut utilis actio competat, aut et-
 iam utile interdictum. Certè ad patienti-
 am tollendi operis utique tenebuntur pu-
 pillus & furiosus. Hæc de prima exceptione,
 eiusq; replicatione fini dicta.

I. Exceptio: Nisi quis non suo, sed alterius nomi-
 ne fecerit. Hoc enim casu tenetur is cuius nomine fa-
 ctum est. quæ exceptio approbatur per ea quæ dicta
 sunt §. except. prox. repl. 1. in prin. Cõcordat l. qui,
 5. §. si quid seruus. ff. quod ui aut clam. cuius uerba uide
 §. except. prox. repl. 1. Eius autem replicatio hæc est:
 Nisi is cuius nomine factum est, nec mandauerit, nec ra-
 tum habuerit. quæ replicatio elicitur ex contrario sen-
 su l. deniq. 13. §. si colonus. ff. quod ui aut clam. cuius uer-
 ba uide §. except. prox. in prin. Concordat l. is qui. 1.
 §. si tutoris. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. except. prox. in
 fine. Huius tamen replicationis duplicatio est, quod
 is qui nec mandauit, nec ratum habuit, ad patientiam
 saltem præstandam teneatur, quæ duplicatio approba-
 tur d. §. si tutoris. ibi: certè ad patientiam, &c.

I. I. Exceptio: Nisi seruus fecerit. hoc enim casu
 dominus serui tenetur. quæ exceptio approbatur l. si
 alius. 7. §. 1. ff. quod ui aut clam, his uerbis: Nerati-
 us scribit, eum cuius seruus ui aut clam fe-
 cerit, aut sua impensa ex hoc interdicto o-
 pus restituere debere, aut patientiam resti-
 tuendi præstare, & ei seruum noxæ dedere.
 Et planè si mortuo alienatõe seruo inter-
 dicitur: patientiam duntaxat præstare de-
 bere ait, ita ut emptor eo interdicto possit
 conueniri, ut uel impensam præstet, aut no-
 xam det: dominoq; sua impensa restituẽte,
 aut damnato quia non restitueret, emptorẽ
 liberari. Eadem & si contra dominum serui
 uel opus restituisset, uel in litis æstimatione
 damnatus esset. Quod si tantum noxæ de-
 didisset, a duerlus dominum operis utiliter in-
 terdici. Huius exceptionis replicatio prima hæc
 est: Nisi dominus seruum noxæ dederit, patientiamq;
 operis restituendũ præstet. Hæc replicatio constat ex
 uerbis iam propositis hęc: Aut sua impensa ex
 hoc interdicto opus restituere debere, aut
 patientiam restituendi præstare, & ei seruum
 noxæ dedere. Secunda replicatio est: Nisi seruus
 mortuus, aut alienatus sit, uel manumissus. Hæc repli-
 catio approbatur uerbis supra dictis hęc: Et pla-
 nè si mortuo alienatõe seruo interdicitur
 patientiã duntaxat præstare debere ait, &c.
 Concordat l. nam & si. 14. ff. eod. tit. his uerbis: Si ser-
 uus meus ignorante me opus fecerit, etim-
 que uẽdidero uel manumifero: mecum in
 hoc solum agi poterit, ut patiar opus tol-
 li: cum emptore autem serui, ut aut noxæ
 dedat, aut impensam, quæ in restitutione
 facta fuerit, præstet. Sed & cum ipso manu-
 misso rectè agi poterit. Tertia replicatio est:
 Nisi

Nisi seruus non suo, nec domini, sed alterius nomine aut iussu fecerit, hoc enim casu non dominus, sed is cuius nomine factum est, tenetur. quæ replicatio approbatur l. et qui. s. si quid seruus. ff. eod. tit. his uerbis: Si quid seruus meus fecerit, non ob id mecum actio est, si non id meo nomine aut suo fecerit. nã si tuum seruum mercenariũ habuero, quidquid ab eo factum fuerit meo nomine: ob id nõ tecum, sed mecum, cuius iussu aut nomine id opus à seruo tuo factum fuit, agendum erit hoc interdicto.

III. Exceptio: Nisi is qui fecit, non possideat opus. hoc enim casu etiam possessor operis conueniendus. quæ exceptio approbatur l. semper. 15. in prin. ff. quod ui aut clam, his uerbis: Semper aduersus possessorem operis hoc interdictum competit. Idcircoq; si quilibet in scio uel etiam inuito me opus in fundo meo fecerit, interdicto locus erit. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi possessor operis patientiam tollendi operis præstet. hoc enim modo liberabitur. quæ replicatio approbatur l. si alius. 7. in prin. ff. eod. tit. his uerbis: Si alius fecerit me inuito, tenebor ad hoc ut patientiam præstem. Concordat l. competit. 16. §. fin. ff. eod. tit. his uerbis: In summa, qui ui aut clam fecit, si possidet, patientiam & impensam tollendi operis: qui fecit, nec possidet, impensam: qui possidet, nec fecit, patientiam tantum debet. Concordat item d. l. 15. §. 1. ff. eod. tit. his uerbis: Is cui fundum pastinandum locaueras, lapides abstulit, & in uicini prædium proiecit. ait Labeo, te Quod ui aut clam non teneri, nisi id tuo iussu factum sit. Ego puto conductore teneri: locatore autem nõ aliã, nisi aut patientiam præstare possit, aut aliquam actionem habeat, quã præstet. Cæterum teneri non oportet. Concordat item l. deniq; 13. §. fin. ff. eod. tit. his uerbis: Iulianus ait, Si colonus arborẽ, de qua cõtrouersia erat, succiderit, uel quod aliud opus fecerit: si quidẽ iussu domini id factum sit, ambo tenebuntur, non tantum ut patientiam præstent, sed ut impensam quoq; ad restituendum præbeant. Si autẽ dominus non iusserit, colonus quidem tenebitur ut patientiam & impensam præstet: dominus uerò nihil amplius quàm patientiam præstare cogendus erit. Proposita replicationis duplicatio hæc est: Nisi iussu possessoris sit factum. quæ duplicatio approbatur uerbis iam propostis hisce: Siquidem iussu domini id factum sit, &c. De qua re uide §. except. 1.

V. Exceptio: Nisi alius tanquam procurator, tutor uel curator eius qui fecit uel tenetur, conueniatur. Hæc exceptio approbatur l. et qui. s. hæc uerba. ff. quod ui aut clam, his uerbis: Labeo ait, & aduersus procuratore, tutore, curatore municipij, uel syndicũ, alieno nomine interdicti possent.

VI. Exceptio: Nisi alius tanquam hæres eius qui fecit uel tenetur, conueniatur. Hæc exceptio appro-

batur d. §. hæc uerba, cuius uerba uide §. except. 1. in prin. Concordat l. semper. 15. §. hoc interdictum. ff. eod. tit. his uerbis: Hoc interdictum in hæredem cæterosq; successores datur in id quod ad eos peruenit. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi nihil uel minus ad hæredem peruenierit. quæ replicatio constat ex uerbis iam propostis hisce: In id quod ad eos peruenit.

VI. QUID ET QUANTVM VENIAT IN HOC INTERDICTUM?

I. Regula, De eo quod interest. in hoc interdicto uenit restituendum id quod actoris interest. quæ regula approbatur l. semper. 15. §. in hoc interdicto. ff. quod ui aut clam, his uerbis: In hoc interdicto tantum litem æstimatur, quanti actoris interest id opus factum non esse. Officio autem iudicis ita oportere fieri restitutionem iudicandum est, ut in omni causa eadem cõditio sit actoris, quæ futura esset, si id opus, de quo actum est, neq; ui, neq; clam factum esset. Ergo nõnnumquam etiam dominij ratio habenda est: ut puta, si propter hoc opus quod factum est, seruitutes amittatur, aut usus fructus intereat. Quod non tantum tunc enuenit, cum quis opus ædificauerit, uerum etiam si diruisset opus proponatur, & deteriore conditionem fecisset uel seruitutum, uel usufructus, uel ipsius proprietatis. Sed quod interfuit, aut per ius iurandum, quod in litem actor iurauerit: aut si iurare nõ possit, iudicis officio æstimandum est. Concordat l. si opus. 21. §. fin. ff. eod. tit. his uerbis: Si quis propter opus factum ius aliquod præij amiserit, id restitui ex hoc interdicto debet. Concordat item l. uideamus. 38. §. in interdicto. ff. de usuris et fructibus, his uerbis: In interdicto Quod ui aut clam, magis est ut omnis causa & fructus restituatur. Planè propostæ regula exceptio prima hæc est: Nisi hæres eius qui fecit, conueniatur. hic enim nõ nisi in id quod ad se peruenit, tenetur. quæ exceptio approbatur l. semper. 15. §. hoc interdictum. ff. quod ui aut clam, cuius uerba uide §. quest. prox. except. 6. Secunda exceptio est: Nisi dominus serui sui nomine cõueniatur. hic enim patientiam præstando, et seruum noxæ dedendo liberatur. quæ exceptio approbatur per ea quæ propostia sunt supra questione prox. except. 3. repl. 1. cum sequentibus. Tertia exceptio est: Nisi possessor operis, qui non fecit, conueniatur. hic enim ad solam patientiam præstandam tenetur. quæ exceptio approbatur per ea quæ propostia sunt §. quest. prox. except. 4. replicat. 1. Quarta exceptio est: Nisi incendij arcendi gratia quis ui aut clam fecerit. hic enim in simplum tantum tenetur. quæ exceptio approbatur l. si alius. 7. §. est autẽ. ff. quod ui aut clam, cuius uerba uide §. quest. 3. except. 17.

II. Regula, De patientia et impensa operis tollendi simul præstanda, proponitur l. denique. 13. §. fin. ff. quod ui aut clam, cuius uerba uide §. quest. prox. except. 4. repl. 1. Concordat l. competit. 16. §. fin. ff. eod. tit. cuius uerba uide d. repl. 1.

III. Regula, De fructibus, proponitur l. uideamus. 38. §. in interdicto. ff. de usuris et fructibus, cuius uerba uide paulo superius reg. 1.

VII. QUAM DIU DETUR?

Annale est interdictum, quæ regula approbatur l. semper. 15. §. hoc interdictum. ff. quod ui aut clam, his uerbis: Hoc interdictum post annum non competit. Concordat l. si uitem. 22. in prin. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quest. 3. causa 14. Huius regule exceptio prima hæc est: Nisi à tempore operis cepti, non perfecti, annus numeretur. quæ exceptio approbatur d. §. hoc interdictum, his uerbis: Annus autem cedere incipit, ex quo id opus perfectum est, aut fieri desiit, licet perfectum non sit. Alioquin si à principio operis cepti annus quis numeret, necesse esset cum his qui opus tardissimè facerent, sæpius agi. Secunda exceptio est: Nisi actor ignorauit opus factum esse. Hæc exceptio approbatur d. §. hoc interdictum, uerbis sed si is sit, his uerbis: Sed si is sit locus, in quo opus factum est, qui facile non adiretur (ut puta in sepulchro quid ui aut clam factum est, uel in abdito alio loco) sed & si sub terra fiat opus, uel sub aqua, uel sub cloaca aliquid factum sit: etiam post annum causa cognita competit interdictum de eo quod factum est. Nam causa cognita, annua exceptio remittenda est: hoc est, ex magna & iusta causa ignorantie interueniente. Tertia exceptio est: Nisi actor reipub. causa abfuerit. Hæc exceptio approbatur d. l. 15. §. si reipub. his uerbis: Si quis reipub. causa abfuerit, deinde reuersus interdicto Quod ui aut clam uti uellet: uerius est, non excludi eum anno, sed reuersum, annũ habere. Nam & si minor annis XXV. reipublicæ causa abesse cõperit, deinde maior effectus sit dum abest reipub. causa: futurum est, ut ex quo redit, annus ei computetur, non ex quo impleuit XXV. annos. Et ita diuus Pius, & deinceps omnes principes rescripserunt.

VIII. EVENTVS HUIVS INTERDICTI.

I. Regula: Venditor qui hoc interdicto egit, id quod percepit, emptori restituere non tenetur. quæ regula approbatur simul et distinguitur l. si qui. 11. §. si posteaquam. ibi: sed nec ex. ff. quod ui aut clam, cuius uerba uide §. quest. 3. except. 24.

II. Regula: Emptor qui hoc interdicto egit, resoluta emptione, id quod percepit, uenditori restituere tenetur. quæ regula approbatur d. l. 11. §. si fundus, in fine, cuius uerba uide §. quest. 4. reg. 2. except. 3. repl. 1.

IX. AD FINIA REMEDIA.

Regulariter si quid ui aut clam factum est, interdictum Quod ui aut clam cõpetit. cuius regule exceptio prima hæc est: Nisi opere nouo nunciato, ante remissionem ædificauerit, tunc enim etiam interdicto, quod

ex operis noui nunciatione competit, tenetur. quæ exceptio approbatur l. si alius. 7. §. ait Iulianus. ff. quod ui aut clam, his uerbis: Ait Iulianus, Qui ante nunciationis remissionem contra quam prohibitus fuerit, opus fecerit, duobus interdictis tenebitur: uno, quod ex operis noui nunciatione cõpetit: altero, quod ui aut clam. Secunda exceptio est: Nisi in re mobili quid ui uel clam factum sit, tunc enim furti actio competit. quæ exceptio approbatur exemplo d. l. 7. §. notauimus. ibi cæterum qui fructum, cuius uerba uide supra, quest. 3. except. 11. Concordat l. si qui. 11. §. 1. ibi: municipes. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. lib. 12. cap. 10. reg. 26. Tertia exceptio est: Nisi arbores alicuius ui uel clam succise sint, tunc enim etiam legis Aquilia actio est: item locati et arborum furtim casarum actio. quæ exceptio approbatur l. deniq; 13. in prin. ff. quod ui aut clam, cuius uerba uide §. d. quest. 3. except. 12. repl. 1. Concordat l. si merces. 25. §. culpa. ff. locati et conducti, cuius uerba uide §. lib. 43. cap. 2. quest. 1. causa 7. Quarta exceptio est: Nisi sepulchrum sit uiolatum. tunc enim etiam sepulchri uiolati actio est, quæ exceptio approbatur l. semper. 15. §. si in sepulchro, in fine. ff. quod ui aut clam, cuius uerba uide §. quest. 5. except. 1. Concordat item l. si uitem. 22. §. penult. in fine. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quest. 3. causa 10.

DE PRECARIO.

Cap. XIII.

DE SCRIPTO PRECARIO.

PRIMO: Definitio precarij proponitur l. in prin. ff. de precario, his uerbis: Precariũ est, quod precibus petenti utendum conceditur tam diu, quam diu is qui concessit, patitur. quod genus liberalitatis ex iure gentium descendit. Concordat l. 2. in fine. ff. eod. tit. his uerbis: Habere precariũ uidetur, qui possessionem uel corporis uel iuris adeptus est ex hac solummodo causa, quod adhibuit precibus, & impetrauit, ut sibi possidere aut uti liceat. Huius definitionis exceptiones uide §. de interdicto precarij, quest. 3.

II. SPECIES seu exempla precarij proponuntur l. ueluti. 3. ff. eod. tit. his uerbis: Veluti si me precariũ rogaueris, ut per fundum meum ire uel agere tibi liceat: uel ut in testum, uel in aream ædium mearum stillicidium uel tignum in parietem immisum habeas.

III. QVO IVRE

substat?

Iure gentium. quæ regula approbatur l. 1. in prin. ff. de precario, cuius uerba uide §. quest. 1. in prin.

III. SIMILIA.

I. Simile est commodato. quæ regula approbatur l. 1. §. fin. ff. de precario, his uerbis: Est simile commodato. nam & qui commodat rem, sic cõmodat, ut non faciat rem accipientis: sed ut ei uti re commodata permittat.

I. Donatio magis est quam contractus. Que regula approbatur l. interdictum. 14. ff. de precario. cuius uerba uide j. de interdicto. quest. 3.

V. DIFFERENTIAE.

Differentia à donatione proponitur l. 1. §. et distat. ff. de precario. his uerbis: Precarium distat à donatione, eo quòd qui donat, sic dat ne recipiat: qui precariò cõcedit, sic dat, quasi tunc recepturus, cum sibi libuerit precarium soluere.

Differentia à commodato proponitur l. questum est. 8. §. illud adnotat. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. de interdicto. quest. 2. except. 13.

VI. CUI COMPETAT precarium?

I. Regula: Precariò rogante procuratore uel seruo, domino precarium competit: que regula approbatur l. certè. 6. §. 1. ff. de precario. his uerbis: Si procurator meus me mandante, uel ratum habente, precariò rogauit: ego precariò propriè habere dicor. Concordat l. si seruus. 13. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. de interd. quest. 6. except. 2. Concordat item l. in rebus. 4. §. teneatur. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. de interd. quest. 6. except. 1.

I. Regula: Precarium hæredis rogantis non competit. que regula approbatur l. cum precariò. 12. §. fin. ff. de precario. his uerbis: Precariò rogatio & ad hæredem eius qui precariò concessit, transit. Ad hæredem autem eius qui precariò rogauit, non transit: quippe ipsi duntaxat, non etiam hæredi concessa possessio est.

III. Regula: De eo qui precariò possidentem adoptauit, proponitur l. si adopt. 16. ff. de precario. his uerbis: Si adoptauero eum qui precariò rogauerit, ego quoque precariò possidebo.

VII. EVENTVS precarij.

I. Regula: Is qui rem precariò habet, possidet. que regula approbatur per ea que habentur supra cap. 2. except. 15.

I. Regula: Is quoque qui rem precariò concessit, possidet. que regula approbatur l. et habet. 15. §. cum qui. ff. de precario. cuius uerba uide §. cap. 1. in prim.

III. Regula: Is qui precariò possidet, interdicto Vti possidetis uti potest. que regula approbatur l. qui precariò. 17. ff. d. tit. cuius uerba uide §. cap. 8. quest. 6. except. 8. repl. 4.

III. Regula: Is qui precariò rogauit, ut sibi in fundo morari liceat, cum suis quoque ibi morari potest. que regula approbatur l. cum precariò. 21. ff. de precario. his uerbis: Cum precariò quis rogat, ut ipsi in eo fundo morari liceat: superuacuum est adijci. Ipsi suisque. nam per ipsum suis quoque permillum uti uidetur.

DE INTERDICTO DE precario.

VERBA huius interdicti proponuntur l. 2. in prim. ff. de precario. hæc nimirum: Ait prætor: Quod precariò ab illo habes, aut dolo malo fecisti

ut desineres habere, qua de re agitur, id illi restituas.

II. GENVS.

Restitutorium est interdictum. que regula approbatur d. l. 2. §. 1. cuius uerba uide j. quest. prox.

III. RATIO huius interdicti proponitur d. §. 1. his uerbis: Hoc interdictum restitutorium est, & naturalem habet in se æquitatem. namque precarium reuocare uolenti competit. Est enim natura æquum, tam diu te mea liberalitate uti, quam diu ego uelim: & ut possim reuocare, cum mutauero uoluntatem. Itaque cum quid precariò rogatum est, nõ solum hoc interdicto uti possumus: sed etiã præscriptis uerbis actione, quæ ex bona fide oritur. Concordat l. interdictum. 14. cum lege sequente. ff. eod. tit. his uerbis: Interdictum de precarijs merito introductum est, quia nulla eo nomine iure ciuili actio est: magis enim ad donationem, & beneficij causam, quam ad negocij contracti spectat precarij cõditio. Et habet summã æquitatẽ, ut eatenus quisque nostro utatur, quatenus ei tribuere uelimus. Concordat l. eum qui. 14. §. is qui precario. ff. de furtis. cuius uerba uide j. lib. 46. cap. 4. reg. 12.

III. CAUSAE huius interdicti, cum suis exceptionibus.

I. Causa: Si is qui precariò rogauit, rem non restituit. Hæc causa approbatur l. 2. in prim. ff. de precario. cuius uerba uide §. quest. 1. Concordat ea que proposita sunt §. quest. prox.

I. Causa: Si is qui precariò rogauit, seruitute usus non sit, eaq; ideo sit amissa. Hæc causa approbatur l. questum. 8. §. si seruitute. ff. d. tit. cuius uerba uide j. except. 13. repl. 2.

De exceptionibus iam dictarum causarum.

I. Exceptio: Nisi pupillus precariò rogauerit. Hæc exceptio reprobatur l. ult. §. fin. ff. de precario. his uerbis: Si pupillus sine tutoris autoritate precariò rogauerit: Labeo ait, habere eum precariam possessionem, & hoc interdicto teneri. nam quo magis naturaliter possideret, nullum locum esse tutoris autoritati: recteque dici, quòd precariò habeat: quia quod possidet, ex ea causa possideat, ex qua rogauerit. nihilq; noui à Prætorẽ constitutendum: quoniam siue habeat rem, officio iudicis teneatur: siue non habeat, non teneatur.

I. Exceptio: Nisi à seruo precariò rogauerit. Hæc exceptio reprobatur l. duo. 19. §. 1. ff. de precario. his uerbis: Qui seruũ meum precariò rogat, uidetur à me precariò habere, si hoc ratum habuero. Et ideo precariò interdicto mihi tenebitur. Concordat l. qui à seruo. 15. ff. de action. et obligationibus. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 3. except. 46. repl. 1. dupl. 2.

III. Ex-

III. Exceptio: Nisi is qui non possidet, precariò concesserit possidenti. Et hæc exceptio reprobatur l. unusquisq;. 18. ff. de precario. his uerbis: Unusquisque potest rem suam, quamuis non possideat, precariò dare ei qui possidet. Concordat l. si is. 22. in prim. ff. eod. tit. his uerbis: Si is qui pro possessore possideret, dominum rogauerit ut sibi retinere rem liceret: uel is qui alienam rem emisset, dominum rogauerit: apparet eos precariò possidere: nec existimandos mutare sibi causam possessionis, quibus à domino concedatur precariò possidere. Nam & si id quod possideas, alium precariò rogaueris: uideri te desinere ex prima causa possidere, & incipere ex precario habere. Concordat item l. certè. 6. §. Iulianus. ff. eod. tit. cuius uerba uide supra cap. 2. in fine.

III. Exceptio: Nisi quis rem suam precariò rogauerit. Hæc exceptio approbatur l. in rebus. 4. §. item si rem. ff. de precario. his uerbis: Si rem meam precariò rogauero, rogauit quidẽ precariò, sed non habeo precariò: idcirco quia receptum est, rei suæ precarium non esse. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi debitor rem pignori obligatam precariò rogauerit à creditore. Hæc replicatio approbatur l. certè. 6. §. fin. ff. d. tit. his uerbis: Quæsitum est, si quis rem suam mihi pignori dederit, & precariò rogauerit: an hoc interdictum locum habeat? Quæstio in eo est, quòd consistere precarium rei suæ non possit. Mihi uidetur uerius, precarium consistere in pignore: cum possessionis rogetur, nõ proprietatis. Et est hæc sententia etiam utilissima. Quotidie enim precariò rogantur creditores ab his qui pignori dederunt: & debet consistere precarium. Concordat l. qui à seruo. 15. ff. de actionib. et obligat. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 5. except. 46. repl. 1. dupl. 2.

Huius replicationis duplicatio hæc est: Nisi debitum sit solutum. Hæc duplicatio approbatur l. si debitor. 11. ff. de precario, his uerbis: Si debitor rem pignoratam precariò rogauit, soluta pecunia precarium soluitur: quippe id actum est, ut usq; eò precariũ teneret. Secunda replicatio est: Nisi is qui rem domino precariò concessit, per interdictum Vti possidetis possessionem retinere potuit. hoc enim casu tenet precarium. Que replicatio approbatur l. sed et si. 7. ff. de precario. his uerbis: Sed & si eam rem, cuius possessionẽ per interdictum Vti possidetis retinere possem (quamuis futurum esset ut teneat de proprietate) precariò tibi concesserim: teneberis hoc interdicto. Concordat l. si is. 22. §. et contra. ff. eod. tit. his uerbis: Si possessorem precariò rogauerit is, qui rem auocare ei posset: apparet teneri eum precariò: quoniam aliquid ad eum per hanc precarij rogationem peruenit, id est, possessio quæ aliena sit. Tertia replicatio est: Nisi emptor rem emptam, donec precium soluatur, precariò rogauerit. Hæc

replicatio approbatur l. ea qua. 20. ff. eod. tit. his uerbis: Ea quæ distracta sunt ut precariò penes emptorem essent, quoad precium uniuersum persolueretur: si per emptorem steterit, quominus persolueretur, uenditorẽ posse consequi.

V. Exceptio: Nisi res mobilis precariò sit rogata. Hæc exceptio reprobatur l. in rebus. 4. in princip. ff. de precario. his uerbis: In rebus etiam mobilibus precarij rogatio constituit.

VI. Exceptio: Nisi habitatio precariò sit concessa. Hæc exceptio approbatur l. et habet. 15. §. hospites. ff. de precario. his uerbis: Hospites, & qui gratuitam habitationem accipiunt, non intelliguntur precariò habitare. Contradicit l. 2. C. de precario. his uerbis: Habitantis precariò hæredes ad restituendam habitationem teneri, contra eos interdicto proposito, manifestè declaratur.

VII. Exceptio: Nisi ius aliquod uel res incorporalis precariò rogata sit. Hæc exceptio reprobatur d. l. 15. §. precariò, his uerbis: Precariò habere etiam ea quæ in iure consistunt, possumus: ut immisilla uel proteclta. Concordat l. ueluti. 3. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. eod. cap. in prim. quest. 2.

VIII. Exceptio: Nisi quis alicui concesserit in suo, hoc est, concedentis loco ducere maceriam. Hæc exceptio approbatur l. si precariò. 17. ff. communia prædiorum, his uerbis: Si precariò uicinus in tuo maceriam duxerit, interdicto Quod precariò agi non poterit: nec maceria posita, donatio seruitutis perfecta intelligitur: nec utiliter intendetur, ius sibi esse inuito te ædificatum habere, cum ædificium soli conditionem secutum, inutilem faciat intentionem. Cæterum si in suo maceriam precariò, qui seruitutem tibi debuit, duxerit: neque libertas usucapietur, & interdicto Quod precariò utiliter cum eo agetur. Quod si donationis causa permiseris: hoc interdicto agere non poteris, & seruitus donatione tollitur.

IX. Exceptio: Nisi donationis causa concessum sit. Hæc exceptio approbatur uerbis iam propositis hisce: Quòd si donationis, &c.

X. Exceptio: Nisi inter absentes per epistolam uel nuncium precarium constituatur. Hæc exceptio reprobatur l. precariò. 9. ff. de precario. his uerbis: Precariò possessio constitui potest uel inter presentes, uel inter absentes: ueluti per epistolam, uel per nuncium.

XI. Exceptio: Nisi ad certum tempus precarium rogatum atque concessum sit. hoc enim casu ante tempus reuocari posse non uidetur. Hæc exceptio reprobatur l. cum precariò. 12. in prim. ff. de precario. his uerbis: Cum precariò aliquid datur, si conuenit ut in calendas Iulias precariò possideat: nunquid exceptione adiuuandus est, ne ante ei possessio auferatur? Sed nulla uis est huius

con-

conventionis, ut rem alienam domino inuito possidere liceat.

XII. Exceptio: Nisi ad certum tempus precario concessio, tempus sit finitum. hoc enim casu precarium amplius non est. cuius exceptionis replicatio prima haec est: Nisi dominus non reuocauerit precarium. tunc enim precarium durat. Quae replicatio approbatur l. in rebus. 4. §. fin. ff. de precario, his uerbis: Qui precario ad tempus rogauit: finito tempore, etiam si ad hoc tempus non rogauit, tamen precario possidere uidetur. Intelligitur enim dominus, cum patitur eum qui precario rogauit, possidere, rursus precario concedere. Huius replicationis duplicatio haec est: Nisi dominus medio tempore suere coeperit, uel mortuus sit. quae approbatur l. cert. 6. in princ. ff. eod. tit. his uerbis: Certè si interim dominus furere coeperit, uel decefferit: si eri non posse Marcelus ait, ut precarium redintegretur. Et hoc uerum est. Secunda replicatio est: Nisi in ultimus tempus sit rogatum. hoc enim casu durat precarium. quae replicatio approbatur l. sed si. 5. ff. eod. tit. his uerbis: Si manente adhuc precario, tu in ulterius tempus rogasti: prorogatur precarium. Nam nec mutatur causa possessionis, & non constituitur eo modo precarium, sed in longius tempus profertur. Si uero praeterita die rogas: propius est, ut soluta iam causa precarii non redintegretur, sed noua constitutur.

XIII. Exceptio: Nisi cum quis precario concessisset quoad uellet, is mortuus sit, hoc enim casu definit esse precarium. quae exceptio approbatur l. locatio. 4. ff. locati. cuius uerba uide j. lib. 43. cap. 1. quae est. 3. except. 16. distinct. 1.

XIII. Exceptio, sumpta ex loco quo quis precario possideat, reprobatur l. et habet. 15. §. fin. ff. de precario, his uerbis: Quo quis loco precario aut possideat, aut coeperit possidere, nihil refert, quod ad hoc interdictum pertinet.

XV. Exceptio: Nisi is qui precario rogauit, non amplius possideat, uel res perierit. quae exceptio approbatur l. ult. §. fin. ff. de precario. cuius uerba uide §. except. 1. Huius exceptionis replicatio prima haec est: Nisi dolo possidere desierit. Haec replicatio approbatur l. quae situm. 8. §. cum quoque, ff. d. tit. his uerbis: Eum quoque precario teneri uoluit Praetor, qui dolo fecit, ut habere desineret. Secunda replicatio uidetur esse: Nisi culpa possidere desierit. Haec replicatio reprobatur d. l. 8. §. illud adnotatur, his uerbis: Illud adnotatur, quod culpam non praestat, qui precario rogauit, sed solum dolum: quamquam is qui commodatum susceperit, non tantum dolum, sed etiam culpam praestet. nec immerito dolum solum praestat is qui precario rogauit: cum totum hoc ex liberalitate descendat eius qui precario concessit: & satis sit, si dolum tantum praestetur. Culpam tamen dolo proximam con-

tineri, quis merito dixerit. Concordat d. l. 8. §. si seruitute, his uerbis: Si seruitute usus non sit is qui precario rogauit, ac per hoc amissa sit: uideamus an interdicto teneatur? Ego arbitror, non alias, quam si dolo fecerit. Et generaliter erit dicendum, in restitutionem uenire dolum & culpam latam duntaxat, caetera non uenire. Planè admittitur replicatio proposita, primum si lata culpa sit. quae distinctio approbatur uerbis iam propositis hisce: Dolum & culpam latam duntaxat. Cui concordat d. §. illud adnotatur, uerbis paulo superius propositis hisce: Culpam tamen dolo proximam contineri, quis merito dixerit. Secundo admittitur replicatio proposita, si post interdictum editum culpa rei quid acciderit. quae distinctio approbatur d. §. si seruitute, his uerbis: Planè post interdictum editum oportebit & dolum, & culpam, & omnem causam uenire. nam ubi moram quis facit precario, omnè causam debebit restituere. Concordat l. eum qui. 14. §. is qui precario, in fine. ff. de furtis. cuius uerba uide j. lib. 46. cap. 4. reg. 12.

XVI. Exceptio: Nisi de precario restituendo sit cautum. Haec exceptio approbatur l. et habet. 15. §. cum quis de. ff. de precario, his uerbis: Cum quis de re sibi restituenda cautum habet, precarium interdictum ei non competit.

V. QVIBVS DATVR HOC interdictum?

Regulariter non alij competit, quam ei qui precario concessit. cuius regule exceptio prima haec est: Nisi si quis alienam rem alij precario concesserit. hoc enim casu domino rei interdictum uidetur dandum. Haec exceptio reprobatur l. quae situm. 8. in princ. ff. de precario, his uerbis: Quaesitum est, si Titius me rogauerit, ut re Sempronij uatur: deinde ego Sempronium rogauero, ut cederet: & ille, dum mihi uult praestitum, concesserit: & Titius a me habet precario, & ego cum eo agam interdicto de precario, Sempronius autè non aget cum eo: quia haec uerba, Ab illo precario habes, ostendunt ei demum comperere interdictum, a quo quis precario rogauit, non cuius res est. An tamen Sempronius mecum, quasi a me rogatus, interdictum habeat? Et magis est, ne habeat: quia non habeo precario, cum non mihi, sed alij impetraui. Mandati tamen actionem potest aduersus me habere: quia mandante me dedit tibi. At si quis dixerit, non mandatum meo, sed magis mihi credentem hoc fecisse: dicendum est, in factum dandam actionem etià aduersus me. Secunda exceptio est: Nisi is qui precario concessit, rem alienauerit. hoc enim casu ei cui res alienata est, competit interdictum. quae exceptio approbatur d. l. 8. §. illud tamen, his uerbis: Illud tamen uideamus, quale sit, si a me precario rogaueris, & ego eam rem alienauero: an precarium duret re ad aliū translata? & magis est, ut si

ut si ille non reuocet: possit interdicere quae ab illo precario habes, non quasi a me: & si paulus est aliquo tempore a se precario habere, rectè interdicet, quasi a se precario habere. Tertia exceptio est: Nisi haeres uel alius successor eius qui precario concessit, interdicat. Haec exceptio approbatur d. l. 8. §. quod a Titio, his uerbis: Quod a Titio precario quis rogauit, id etiam ab haerede eius precario habere uideatur. Et ita Sabinus & Celsus scribit, eoque iurè utimur. Ergo & a caeteris successoribus habere quis precario uideatur. Idem & Laabeo probat, & adijcit, Etià si ignoret quis heredem, tamen uideri eum habere precario de haerede. Concordat l. cum precario. 12. §. fin. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. eod. cap. in princ. quae est. 6. reg. 2. Quarta exceptio est: Nisi seruus precario concesserit. hoc enim casu domino datur interdictum. quae exceptio approbatur l. duo. 19. §. qui seruum. ff. de precario. cuius uerba uide §. quae sit. prox. except. 2.

VI. ADVERSVS QVOS DATVR interdictum?

Regulariter non aduersus alium competit, quam eum qui precario rogauit. cuius tamen regule exceptio prima haec est: Nisi alius quam qui rogauit, precario habeat. hic enim tenebitur. quae exceptio approbatur l. in rebus. 4. §. tenetur. ff. de precario, his uerbis: Tenetur hoc interdicto non utique ille qui precario rogauit, sed qui precario habet. Etenim fieri potest, ut quis non rogauerit, sed habeat precario: ut puta seruus meus rogauit, mihi adquisijt precarium, uel quis alius, qui iuri meo subiectus est. Huius exceptionis replicatio haec est: Nisi quis rem alienam a domino alij precario rogauerit. hoc enim casu non is qui habet, sed is qui rogauit, domino tenetur mandati uel simili actione. quae replicatio approbatur l. quae situm. 8. in princ. ibi: an tamen Sempronius. ff. d. tit. cuius uerba uide §. quae sit. prox. except. 1. Secunda exceptio est: Nisi seruus precario rogauerit, uel filius. hoc enim casu dominus uel pater tenebitur. quae exceptio approbatur uerbis d. §. tenetur, iam propositis hisce: Vt puta seruus meus rogauit. Concordat l. si seruus. 13. ff. eod. tit. his uerbis: Si seruus tuus tuo mandatu precario rogauerit, uel ratum habueris, quod ille rogauit tuo nomine: teneberis quasi precario habere. Sed si te ignorante suo nomine uel seruus uel filius rogauerit, non uideris tu precario habere: sed illi erit actio de peculio, uel de in rem uerso. Huius exceptionis replicatio haec est: Nisi ignorante domino uel patre, filius uel seruus precario rogauerit. quae replicatio constat ex uerbis iam propositis hisce: Sed si te ignorante suo nomine, &c. Tertia exceptio est: Nisi haeres eius qui precario rogauit, conueniatur. Haec exceptio approbatur l. quae situm. 8. §. fin. ff. de precario, his uerbis: Hoc interdicto eius heredes qui precario rogauit tenentur, quemadmodum ipse: ut siue habet, siue dolo fecit

quo minus haberet, uel ad se perueniret, teneatur. Ex dolo autem defuncti haec tenentur, quatenus ad eum peruenit. Concordat l. 2. C. de precario. cuius uerba uide §. quae situm. 4. except. 6. Contradicit l. cum haeres. 11. ibi: quamuis enim. ff. de diuersis & temp. praescript. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 2. except. 12. repl. 1. dupl. 1. Planè proposita exceptionis replicatio haec est: Nisi nihil ad heredem peruenierit. quae replicatio approbatur uerbis d. §. fin. paulo superius propositis.

VII. QVID VENIAT IN hoc interdicto?

I. Regula, De re concessa, & eo quod interest, proponitur l. quae situm. 8. §. ex hoc interdicto. ff. de precario, his uerbis: Ex hoc interdicto restitui debet in pristinam causam. Quod si non fuerit factum, condemnatio in tantum fiet, quantum interfuit actoris ei rem restitui, & ex eo tempore ex quo interdictum editum est. Ergo & fructus ex die interdicti editi praestabuntur. Concordat d. l. 8. §. si seruitute, in fine. cuius uerba uide §. quae sit. 4. except. 13. repl. 2. distinct. 2. Huius regule exceptio prima haec est: Nisi haeres eius qui precario accepit, conueniatur. hic enim non nisi in id quod ad se peruenit, tenetur: quae exceptio approbatur d. l. 8. §. fin. cuius uerba uide supra quae sit. prox. except. 3. Secunda exceptio est: Nisi dominus uel pater eius qui precario accepit, conueniatur. hic enim non nisi de peculio, uel de in rem uerso tenetur. quae exceptio approbatur simul & distinguitur l. si seruus. 13. de precario. cuius uerba uide §. quae sit. prox. except. 2.

II. Regula, De fructibus, proponitur d. l. 8. §. ex hoc interdicto. ff. d. tit. cuius uerba uide §. reg. prox. in princ.

III. Regula, De partu ancillae precario acceptae, proponitur l. quamuis. 10. ff. de precario, his uerbis: Quamuis ancillam quis precario rogauerit, id actum uidetur, ut etiam quod ex ancilla natum esset, in eadè causa haberetur.

III. Regula, De re ipsa & eius aestimatione poene nomine restituenda, proponitur l. conduct. 33. C. de locato & conducto, his uerbis: Conductores alienarum rerum, seu alienam cuiuslibet rei possessionem precario detinentes, seu haeredes eorum, si non eam dominis recuperare uolentibus restituerint, sed litem usque ad definitiuam sententiam expectauerint: non solum rem locatam, sed etiam aestimatione eius uictricis parti ad similitudinem inuaforis alienae possessionis praebere compellantur. Concordat l. non ab re. 10. C. unde uir. cuius uerba uide §. cap. 11. quae sit. 8. reg. 7.

VIII. QVANDO ET QVAM diu datur?

I. Regula: Competit etiam ante tempus, ad quod precario concessum est, finitum. Haec regula approbatur l. cum precario. 12. in princ. ff. de precario. cuius uer-

ba uide §. quest. 4. except. 11. Concordant ea quæ proposita sunt §. eod. cap. in prin. quest. 2.

II. Regula: Etiam post annum datur. Quæ regula approbatur l. quest. 5. §. interdictum. ff. de precario, his uerbis: Interdictum hoc post annum competere Labeo scribit, eo quæ iure utimur. Cum enim nonnunquam in longum tempus precarium concedatur: absurdum est dicere, interdictum locum non habere post annum.

IX. AD FINIA REMEDIA.

I. Regula, De actione præscriptis uerbis, proponitur l. duo. 19. §. fin. ff. de precario, his uerbis: Cum quid precario rogatum est, non solum interdicto

uti possumus, sed & incerti conditione præscriptis uerbis. Concordat l. 2. ibi: itaque cum quid. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quest. 5. except. 1.

II. Regula, De mandati & in factum actione, proponitur l. questum. 8. in prin. ibi: tamen. ff. de precario, cuius uerba uide §. quest. 5. except. 1.

III. Regula, De actione ex stipulatu, proponitur l. et habet. 15. §. cum quis de re. ff. de precario, cuius uerba uide §. quest. 4. except. 16.

III. Regula, De actione de peculio & de in rem uerso, proponitur l. si seruus. 15. in fine. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quest. 6. except. 2. Et actenus de interdictis tam in genere, quam in specie, sit dictum: quanquam supersunt plures alie interdictorum species, de quibus tamen infra suis locis tractabitur.

DIGESTORVM LIBER

VICESIMVS QVARTVS:

DE VSVFRVCTV ET ALIIS SVRVITVTVS personalibus, cum suis actionibus.

Cum hætenus de dominio & possessione cum suis causis & actionibus actum sit: nunc ad reliqua rerum iura procedendum, & primum quidem ad seruitutes personales, quales sunt ususfructus, usus, & habitatio.

DE VSVFRVCTV CONSTITVENDO. Cap. I.

RIMO: Vsfuctus definitur l. 3. ff. de usufuctu. & quemad. his uerbis: Vsfuctus est ius alienis rebus utendi fruendi, salua reru substantia. Concordat iisdem uerbis Inst. de usufuctu, in prin.

II. GENVS VSVFRVCTVS.

Non est pars dominij, sed species seruitutis, quæ regula approbatur l. recte dicimus. 25. in prin. ff. de uerb. signif. his uerbis: Vsfuctus non dominij pars, sed seruitus est: ut uia & iter. Plane usufuctus cum proprietate consolidatus, plenum dominium efficit; nec amplius usufuctus dicitur proprie loquendo, sed pars dominij: quod exceptionis loco notandum, quæ exceptio approbatur l. usufuctu. 4. ff. de usufuctu & quemad. his uerbis: Vsfuctus in multis casibus pars dominij est. Huius exemplum proponitur l. qui usumfr. 43. §. stipulatus. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. 3. except. 2. Aliud exemplum proponitur l. si cum testamento. 21. §. si fundum. ff. de except. rei iudicatæ. cuius uerba uide §. lib. 48. cap. 17. reg. 3. except. 1. exemplo 8. Aliud item exemplum proponitur l. si ita. 226. §. Titius. ff. de uerb. obligat. cuius uerba uide §. lib. 48. cap. 10. except. 36.

III. DIFFERENTIA inter fructum & usumfructum proponitur l. uacæ emptor. 43. ff. de euidio-nibus. ubi Iulianus: Quod dicimus (inquit) utu-

lum fructu esse uacæ: non ius, sed corpus demonstramus. sic & prædioru frumenta & uinum fructum recte dicimus: cum constet, eadẽ hæc non recte usumfructum appellari. Plane qui fructum legat, usumfructu legare uidetur. de qua re uide §. lib. 37. cap. 3. reg. 16. except. 2. Quæ autẽ inter usum & usumfructum sit differentia, §. cap. 8. dicitur.

III. DE CAVSIS AC MODIS quibus usufuctus constituitur.

Nunc de causis ac modis quibus usufuctus constituitur, nobis est dicendum: deinde, de usufuctu amittendo: tertio, de usufuctu aduerecendo, & ad quos usufuctus amissus reuertatur: quarto, de actione pro usufuctu competente: quinto, de iure usufuctuarij: sexto, de cautione usufuctuarij: septimo, de actione proprietarij, & in rem negatoria: postremo, de usu, habitatione & operis seruorum. Quod igitur ad primum attinet, sciendum est, usumfructu constitui uarijs modis. Nam primum constituitur per legatum: quem modum approbat Caius Iuriconsultus l. omnium. 3. in prin. ff. de usufuctu. & quemad. his uerbis: Omnium prædiorum iure legati potest constitui usufuctus, ut hæres iubeatur dare alicui usumfructum. Dare autem intelligitur, si in duxerit in fundum legatarium, eumue patiatur uti frui. Concordat Inst. de usufuctu. §. 1. his uerbis: Vsfuctus à proprietate separationem recipit, id quod pluribus modis accidit: ut ecce, si quis usumfructum alicui legauerit: nam hæres nudam ha-

bet proprietatem, legatarius uero usumfructum. Et contra, si fundum legauerit, deducto usufuctu: legatarius nudam habet proprietatem, hæres uero usumfructum. Item alij usumfructum, alij deducto eo fundum legare potest. Concordat l. usuf. 6. in prin. ff. eod. tit. ubi idem Iuriconsultus ait: Vsfuctus pluribus modis constituitur: ut ecce, si legatus fuerit, &c. Quibus autem modis per legatum usufuctus constitui possit, dicitur §. in parte 4. de legatis. Deinde constituitur usufuctus pactioibus & stipulationibus, qui modus approbatur d. l. 3. in prin. ff. de usufuctu, his uerbis: Si ne testamentum aut si quis uelit usumfructum constituit, pactioibus & stipulationibus, id efficere potest. Concordat iisdem uerbis Inst. de usufuctu. §. sine testamento. Tertio constituitur usufuctus (auctore Caio Iuriconsulto) in iudicio familiae erciscundæ & communi diuidendo, si iudex alij proprietatem adiudicauerit, alij usumfructum. d. l. 6. §. constituitur. ff. eod. tit. Nam officio iudicis in huiusmodi iudicijs etiam talis adiudicatio fieri potest, ut alteri fundum, alteri usumfructu adiudicet. l. si quis. 6. §. officio. ff. communi diuid. Quarto usufuctus constitui potest in rei traditione, qui modus approbatur l. si quis. 32. ff. de usufuctu & quemad. his uerbis: Si quis unam eedes, quas solas habet, uel fundum tradiderit: excipere potest id quod personæ, non prædij est: ueluti usum & usumfructum. Sed et si excipiat, ut pascere sibi uel inhabitare liceat, ualet exceptio. Huius causæ exceptio hæc est: Nisi is qui nudam habet proprietatem, eam uendendo usumfructum excipiat. Hæc exceptio approbatur l. fundum. 46. in prin. ff. de euidione, his uerbis: Fundum, cuius usufuctus Actij erat, mihi uendidisti, nec dixisti usumfructu Actij esse. huc ego Mæuius, detracto usufuctu, tradidi: Actio capite minuto, non ad me, sed ad proprietatem usumfructu redire, Africanus ait. neque enim potuisse constitui usumfructum eo tempore, quo alienus esset. Sed me posse te uenditorem de euidione conuenire: quia equum sit eandem causam meam esse, quæ futura esset, si tunc usufuctus alienus non fuisset. Quinto constituitur usufuctus proprietate legata, hoc enim modo usufuctus apud hæredem manet, qui modus approbatur l. usufuctus. 6. in prin. ff. de usufuctu. & quemad. his uerbis: Sed & proprietatem deducto usufuctu legari potest, ut apud hæredem maneat usufuctus. Concordat l. fundus. 4. ibi licet placeat. ff. si usufuctu petatur. cuius uerba uide §. cap. 3. except. 2. in fine. Concordat item l. antiquitas. 14. C. de usufuctu, cuius uerba uide d. cap. 3. except. 1. Concordat item Inst. de usufuctu. §. 1. cuius uerba uide §. causa 1. Concordat item d. l. 6. §. fin. ff. de usuf. et quemad. his uerbis: Nihil uetat, seruo meo hærede instituto legari proprietatem, deducto usufuctu. Sexto, adquiritur usufuctus interdum ex iure aduerecendi, de qua re dicitur §. cap. 3. Item iure patriæ

potestatis: sic patens in bonis liberorum usumfructum habet, de quo §. lib. 16. cap. 2. Hæc de causis seu modis constituendi usufuctus sint dicta. Plane habent iam enumeratæ causæ exceptiones, quæ partim sumuntur ex re, cuius usufuctus constituitur, partim ex alijs circumstantijs, quæ exceptiones nunc ordine sunt proponendæ. Ex re igitur, cuius usufuctus constituitur, sumuntur exceptiones hæc.

I. Exceptio: Nisi rei mobilis usufuctus sit constitutus. Hæc exceptio reprobat l. omnium. 3. §. constituitur. ff. de usufuctu & quemad. his uerbis: Constituitur usufuctus non tantum in fundo & ædibus, uerum & in seruis & iumentis cæterisq; rebus. Concordat Inst. de usuf. §. constituitur, cuius uerba uide §. except. prox. Concordat item l. usufuctu. 7. in prin. ff. eod. tit. his uerbis: Aut rei soli, aut rei mobilis usufuctus legatur: rei soli, ut puta ædium usufuctu legato.

II. Exceptio: Nisi in ijs rebus usufuctus constitutus, quæ usu consumuntur. Hæc exceptio approbatur Inst. de usufuctu. §. constituitur, his uerbis: Constituitur usufuctus non tantum in fundo & ædibus, uerum etiam in seruis & iumentis, & cæteris rebus, exceptis ijs quæ ipso usu consumuntur. nam hæc res neque naturali ratione, neque ciuili recipiunt usumfructum: quo in numero sunt uinum, oleum, frumentum, uestimenta, quibus proxima est pecunia numerata. namque ipso usu assidua permutatione quodammodo extinguitur. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi harum rerum nomine recte ab usufuctuario caueatur. Quæ replicatio approbatur Inst. d. §. constituitur, his uerbis: Sed utilitatis causa Senatus censuit, posse etiam earum rerum usumfructu constitui, ut tamen eo nomine hæredi utiliter caueatur. Itaque si pecuniæ usufuctus legatus sit, ita datur legatario, ut eius fiat, & legatarius satisfat hæredi de tanta pecunia restituenda, si morietur, aut capite minuatur. Cæteræ quoque res ita traduntur legatario, ut eius fiant: sed æstimatis his, satisfatatur, ut si morietur, aut capite minuatur, tanta pecunia restituatur, quanti hæc fuerint æstimatæ. Ergo Senatus non fecit quidem earum rerum usumfructum (nec enim poterat) sed per cautionem quasi usumfructum constituit. Concordat l. 1. cum l. sequente. ff. de usufuctu earum rerum quæ usu consumuntur. his uerbis: Senatus censuit, ut omnium rerum quas in cuiusque patrimonio esse constaret, usufuctus legari possit. Quo senatusconsulto inductum uidetur, ut earum rerum quæ usu tolluntur uel minuuntur, possit usufuctus legari. Sed de pecunia recte caueri oportet his, à quibus eius pecuniæ usufuctus legatus erit. Quo senatusconsulto non id effectum est, ut pecuniæ usufuctus proprie esset: nec enim naturalis ratio au-

dat item l. corruption. 16. in princip. C. eod. tit. his uerbis: Corruptionem ususfructus multiplicem esse ueteribus placuit, uel morte usufructuarij, uel capitis deminutione, uel non uerendo, uel alijs quibusdam non ignoratis modis. Sed de usufructu quidem hoc indubitatum fuerat: de personali autē actione, &c. Reliqua huius legis uerba uide j. cap. 4. in fine. Huius causa exceptio prima hæc est: Nisi pater, cum per filium familiã ususfructu adquisisset, mortuus sit, tunc enim ususfructus nihilominus penes filium manet. Hæc exceptio approbatur l. ex libris. 17. §. fin. C. de usufructu, his uerbis: Neq; si pater magnam capitis deminutionem uel in ediam passus fuerit, uel morte ab hac luce fuerit exemptus, usufructum perire: sed apud filium remanere, etiam si hæres à patre non relinquatur. usufructum enim per eum adquisitionem, apud eum remanere & post patris calamitatem oportet: cum plerumq; uerisimile est, testatorem contemplatione filij potius, quàm patris, usufructum ei reliquisse. Secunda exceptio est: Nisi cū usufructus ad tempus relatus esset, tempus illud mortuo usufructuario nondum extiterit. Hæc exceptio approbatur l. ambiguitatem. 12. in prin. C. de usufr. cuius uerba proponuntur j. eod. cap. causa 20. Concordat l. uxori. 35. ff. de usu & usufructu legato, cuius uerba uide j. lib. 33. capite 8. reg. 3. except. 1. Tertia exceptio est: Nisi quis fundum uel aliam rem legasset, ita ut usufructus apud heredem maneret, hoc enim casu, quoniam heredis appellatione etiam hæres heredis intelligitur, a uidetur morte heredis non finire usufructus, quæ tamen exceptio reprobatur l. antiquitas. 14. C. de usufructu, cuius uerba proponuntur j. cap. 3. except. 1. Quarta exceptio est: Nisi usufructuarius ab alio usufructuario usufructum emerit uel conduxerit, tunc enim morte eius non finitur usufructus, quæ exceptio approbatur l. si socrus. 18. §. fin. C. de iure dotium, his uerbis: Si socrus tua fundum deducto usufructu uxori tuæ donauit, tibiq; in dotem uxor proprietatem dedit, posteaq; socrus acceptura certum quid annuum, filia suæ uxori tuæ usufructum locauit: mortua conductrice usufructus extingui minimè potuit. Concordat l. necessario. 8. §. fin. ibi: heredi autem meo debetur, si tu uiuis. ff. de periculo & com. rei uendite. cuius uerba uide j. prox. Quinta exceptio est: Nisi usufructuarius usufructum alij locauerit uel uendiderit, alioque modo alienauerit, qui adhuc sit in uiuis. Hæc exceptio reprobatur d. §. fin. his uerbis: Cùm usufructum mihi uedis, interest utrum ius utendi fruendi, quod solum tuum sit, uendas: an uerò in ipsum corpus, quod tuum sit, usufructum mihi uendas. Nam priore casu, etiam si statim morieris, nihil mihi hæres tuus debet: hæredi autem meo debetur, si tu uiuis, posteriore casu hæredi meo nihil debetur, hæres tuus debet.

l. heredis. 16. ff. de uerb. signis.

Sexta exceptio est: Nisi lis, de usufructu à defuncto sit contestata, & nisi per heredem steterit, quo minus res usufructus nomine tradita sit. Hæc exceptio reprobatur l. uti frui. 5. §. si post litem. ff. si usufruct. petatur, his uerbis: Si post litem contestatam de usufructu fuerit finitus usufructus, an ulterius fructus deberi desinant: & puto desinere. nam etsi mortuus fuerit usufructarius, hæredi eius actionem præteritorum duntaxat fructuum dandam. Concordat l. qui usufruct. 36. §. fin. ff. de usufr. & quemadm. cuius uerba uide j. cap. 4. quest. 4. reg. 21. 11. Causa: Capitis deminutio usufructuarij. Hæc causa approbatur l. in princ. ff. quibus mod. usufr. amittat. his uerbis: Non solum usufructum amittit capitis deminutione constat, sed etiam actione de usufructu: & parui refert, utrum iure sit constitutus usufructus, an uerò tuitione prætoris. Proinde traditus quoq; usufructus, item in fundo uectigali uel superficiesario iure constitutus, capitis deminutione amittitur. Concordat l. corruptionem. 16. in princ. C. de usufructu, cuius uerba uide 5. causa prox. in prin. Huius causa exceptio prima hæc est: Nisi minima sit capitis deminutio. Quæ exceptio approbatur d. l. 16. §. sed nec per, his uerbis: Sed nec per omnem capitis deminutionem huiusmodi detrimentum imminere nostris patimur subiectis (quare enim, si filius familiã fuerit is qui usufructu habet, forte ex castrensi peculio, ubi nec patri usufructus adquiritur, ei possessum, per emancipationem eum amittat) sed secundum quod definitum est, tunc eum finiri, cum usufructuarius uel res pereat, & tantummodo eum cum anima uel rei substantia expiret, nisi prædictæ exceptionis uigor reclamauerit: excepta uero delicta capitis deminutione, quæ uel libertatem, uel ciuitatem Romanam possit adimere. tunc etenim usufructus omnimodò ereptus, ad suam reuertatur proprietatem. Concordat l. instit. de usufructu, §. finitur, cuius uerba uide j. causa 22. in prin. Concordat item instit. de acqu. per adrogat. in prin. ibi: usus etenim, cuius uerba uide 5. lib. 21. cap. 1. causa 22. Secunda exceptio hæc est: Nisi capitis deminutio ante usufructum constitutum & diem eius cedentem acciderit, quæ exceptio approbatur l. 1. §. sed ita demum. ff. quib. mod. usufr. amitt. his uerbis: Sed ita demum amittitur capitis deminutione usufructus, si iã constitutus est. Cæterum si ante aditam hereditatem, aut ante diem cedentem quis capite minutus est, constat non amitti. Huius exemplum sequitur in d. loco, his uerbis: Si tibi fundus legatus ex die est, & usufructum mihi rogatus es restituere: uidentum erit, si capite minutus fuero intra diem legato tuo insertum, ne forte saluus sit mihi usufructus, quasi ante diem cedentem capitis deminutio interueniat.

niat. quod benignè dici potest. Ait Iuriconsultus: Ne forte saluus sit, &c. Hoc est, an forte saluus sit, &c. ita enim gl. interpretatur: & rectè, ut præcedenti §. consentiat. Aliud exemplum sequitur in d. l. 1. §. fin. his uerbis: Uique ad eum capitis deminutio eum demum usufructum perimit, qui iam constitutus est, ut si in singulos annos, uel menses, uel dies legatus sit, is ita demum amittatur, qui iam præcessit: & si forte in annos singulos legatus est, illius dumtaxat anni usufructus amittitur: & si in menses, eius mensis: & si in dies, eius diei. Concordat l. 2. §. si non mors. ff. eod. tit. his uerbis: Si non mors, sed capitis deminutio intercesserit: quia plura legata sunt, illius anni tantum (si modo d' ius fruendi habuit) fructus amissus erit. Quod & in uno legatario, qui fructum in annos singulos accepit, defendendum est: ut commemoratio temporum repetitionis potestatem habeat. Tertia exceptio est: Nisi tuitione prætoris usufructus sit constitutus. Hæc exceptio reprobatur l. in princ. ff. d. tit. cuius uerba uide paulo superius in principio huius secundæ causæ. Quarta exceptio est: Nisi repetitus sit usufructus ita, quoties capite minutus erit, uel usufructus amissus, uel ius ei do lego. Hæc exceptio approbatur l. sicut. 3. in prin. ff. quibus mod. usufruct. amittat. his uerbis: Sicut in annos singulos usufructus legari potest, ita & capitis deminutione amissus legari potest: ut ad iudicium, quoties capite minutus erit, ei do lego: uel sic, quoties amissus erit: & tunc si capitis deminutione amittatur, repetitus uidebitur. Concordat l. repeti. 5. in prin. ff. eod. tit. cuius uerba uide paulo inferius repl. 1. Concordat item l. licet. 23. ff. de usufructu legato, cuius uerba uide paulo inferius repl. 2. Concordat item l. omnes. 3. §. si usufructus. ff. usufr. quemadm. caueat, cuius uerba uide j. cap. 7. quest. 2. except. 3. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi cum esset repetitus, quoties amissus erit, morte usufructuarij sit amissus. quæ replicatio approbatur d. l. 5. in princ. his uerbis: Repeti potest legatus usufructus amissus qualicumq; ratione, dummodo non morte, nisi forte heredibus eius eum legauerit. Secunda replicatio est: Nisi non in annos singulos usufructus sit relegatus. Hæc replicatio approbatur d. l. 23. ff. de usu & usufr. his uerbis: Licet testatori repetere legatum usufructus, ut etiam post capitis deminutione debeatur: & hoc nuper Imperator noster ad libellum rescripsit: tunc tamen esse huic constitutioni locum, cū in annos singulos relegetur. Quinta exceptio est: Nisi quamdiu uiuat, alicui usufructus sit constitutus uel relictus. Hæc exceptio approbatur l. sicut. 3. in princ. ibi: unde tractatum. ff. quibus modis usufr. amitt. his uerbis: Tractatum est, si cui, quamdiu uiuat, usufructus legatus sit, an uideatur repetitus, quoties amissus est? quod & Marcianus tentat: & puto repetitum uideri,

Sexta exceptio est: Nisi ad tempus usufructus sit constitutus. Quæ exceptio approbatur d. l. 3. in princ. his uerbis: Quare etsi usq; ad diem uel ad tempus sit legatus, utputa usq; ad decennium, idem erit dicendum. Septima exceptio est: Nisi usufructuarius usufructum alij restituerit sit rogatus, de hac re dicitur j. cap. prox. except. 6. 11. Causa: Si in ciuitate, cui usufructus constitutus est, aratrum ducatur. Hæc causa approbatur l. si usufruct. 21. ff. quibus modis usufr. amitt. his uerbis: Si usufructus ciuitati legetur, & aratrum in ea inducatur, ciuitas esse desinit: ut passa est Carthago. Ideoq; quasi morte desinit habere usufructum. 1111. Causa: Si usufructuarius non fecerit ea quæ sunt sui officij. Hæc causa approbatur l. hoc amplius. 9. §. fin. ff. de damno infecto, his uerbis: Celsus ait, eū quoq; fructuarius, qui non reficit, à domino uti frui prohibendum. Ergo & si de damno infecto non caueat, dominusq; compulsum est reprimere, prohiberi debet frui. Concordat l. quamuis. 10. ibi: sed nisi. ff. eod. tit. ubi Iulianus scribit: Nisi proprietario reprimere ti usufructuarius caueat, deneganda ei fructus petitionem. Hæc etiam causæ amittendi usufructus, in persona usufructuarij consistentes, sunt propositæ: sequuntur nunc ea quæ consistunt in re, cuius est usufructus. V. Causa: Rei mutatio & interitus. Hæc causa approbatur l. 2. ff. de usufr. & quemadm. his uerbis: Est usufructus, ius in corpore: quo sublato, & ipsum tolli necesse est. Concordat l. caro. 10. §. fin. ff. quib. modis usufructus amittatur, cuius uerba uide j. eod. cap. in fine, reg. 3. Concordat item l. corruptionem. 16. §. sed hæc nos. C. de usufructu, cuius uerba uide j. cap. 4. in fine. Concordat item instit. de usufructu, §. eo amplius, his uerbis: Constat, si ædes incendio consumptæ fuerint, uel ferremotu, uel uitio suo corruerint: extingui usufructum necesse esse, & nec aræ quidē usufructum deberi. Concordat item l. repeti. 5. §. rei mutatione, his uerbis: Rei mutatione interire usufructum placet. Veluti usufructus mihi ædium legatus est: ædes corruerunt, uel exultæ sunt: sine dubio extinguitur usufructus. An & aræ? &c. Reliqua uerba uide j. except. 1. repl. 1. Concordat d. l. 5. §. fin. his uerbis: Si aræ usufructus sit legatus, & in ea ædificium sit positum: rem mutari, & ita usufructum extingui constat. Concordat item l. si cui. 12. ff. eod. tit. his uerbis: Si cui balnei usufructus legatus sit, & restator habitationem ex hoc fecerit: uel si rabernæ, & diætam fecerit: dicendum est, usufructum extinctum. Proinde etsi histronis reliquerit usufructum, & eum ad aliud ministerium transtulerit: extinctum esse usufructum, dicendū erit. Aliud exemplum proponitur l. quid tamē. 10. §. agri. ff. eod. tit. his uerbis: Agri uel loci usufructu legato, si fuerit

si fuerit inundatus, ut stagnū iam sit, aut palus, proculdubidū extinguitur. Sed et si stagni ususfructus legetur, & exaruerit sic, ut ager sit factus, mutatione ususfructus extinguitur. *Concordat l. si ager. 23. ff. eod. tit. cuius uerba uide paulo inferius except. 4. Alia exempla proponuntur d. l. 10. §. certē sylua, his uerbis: Sylua ususfructu legato, si sylua caesa, illic lationes fuerint factae, sine dubio ususfructus extinguitur. Item si massa ususfructus legetur, & ex ea uasa sint facta, uel contra, Celsius scribit intere re ususfructum. quam sententiam (Vlpianus inquit) puto ueram. Proinde & ornamentum dissolutum aut trasfiguratum extinguit ususfructum. Planē causa proposita suas etiam habet exceptiones, quarum prima haec est: Nisi aliquid ex re superstit. quae exceptio approbatur l. si cui. 23. ff. de usufr. & quemad. his uerbis: Si cui insulae ususfructus legatus est: quam diu quaelibet portio eius insulae remanet, totius soli ususfructum retinet. Huius exceptionis replicatio prima haec est: Nisi aedium usufructu legato, area tantum superstit. quae replicatio approbatur l. re peti. 5. §. rei mutatione. ff. quibus modis usufructus amittat. his uerbis: Certissimum est, exustis aedibus, nec areae, nec caementorum ususfructum deberi. *Concordat Inst. de usufructu. §. eo amplius. cuius uerba uide paulo superius ead. causa. Concordat item l. seruitutes. 19. §. si sublatum, in fine. ff. de seruitut. urbanor. praed. cuius uerba uide j. lib. prox. cap. 3. causa 7. Planē replicationis huius duplicatio prima haec est: Nisi bonorum usufructu legatus sit, quae duplicatio approbatur l. quoties. 24. §. uniuersorum. ff. de usufr. & quemad. his uerbis: Vniuersorum bonorum, an singularum rerum usufructus legetur, haec tenus interesse puto: quod si aedes incensae fuerint, usufructus specialiter aedium legatus peti non potest: bonorum autem usufructu legato, areae usufructus peti poterit: quoniam qui bonorum suorum ususfructum legat, non solum eorum quae in specie sunt, sed & substantiae omnis ususfructum legare uidetur. In substantia autem bonorum etiam area est. *Secunda duplicatio est: Nisi fundi usufructu legato, uilla diruta sit, quae duplicatio approbatur l. fundi. 3. cum l. sequente. ff. quibus mod. usufr. amitt. his uerbis: Fundi usufructu legato, si uilla diruta sit, usufructus non extinguitur (quia uilla fundi accessio est) non magis quam si arbores exciderint. Sed & solo quoq; in quo uilla fuit, uti frui potero. *Secunda replicatio est: Nisi gregis usufructu relicto, consueque numerus gregis peruenit, ut grex non intelligatur. quae replicatio approbatur l. fin. ff. quibus modis usufructus amittat. his uerbis: Cum gregis usufructus legatus est, & eousque numerus gregis peruenit, ut grex non intelligatur, perit usufructus. Idem iuris est, quadrigae usufructu legato. Nam l. quid tamen. 10. §. fin. ff. eod. tit.****

Vlpianus inquit: Quadrigae usufructu legato, si unus ex equis decesserit, an extinguitur usufructus, quaeritur? Ego puto multum interesse, equorum, an quadrigae usufructus legetur. Nam si equorum, supererit in residuis: si quadrigae, non remanebit, quoniam quadriga esse desit. *Planē hoc casu duplicatio admittitur aduersus replicationem propositam, quae habetur l. nisi. u. ff. eod. tit. his uerbis: Nisi alius equus ante diem legati cedentem substitutus sit. Quae duplicatio, ut puta in casu simili, in gregis quoq; legato potest admitti. Haec de prima exceptione. *Secunda exceptio est: Nisi areae usufructu legato, uinea ibi sint posita, uel contra, quae exceptio approbatur d. l. 10. §. non tamen. ff. quibus modis usufructus amittatur, his uerbis: Non tamen, si areae usufructus legetur, & ibi uinea sint posita, uel contra, puto ususfructum extingui. *Tertia exceptio est: Nisi accessorium tantum perierit, non principale. Haec exceptio approbatur exemplo l. fundi. 8. ff. d. tit. his uerbis: Fundi usufructu legato, si uilla diruta sit, usufructus non extinguitur (quia uilla fundi accessio est) non magis quam si arbores exciderint. Quid tamen (inquit ibid. l. 10. Vlpianus) si fundus uillae accessio fuit: uideamus, ne etiam fundi usufructus extinguitur? & idem dicendum est, ut non extinguitur. *Quarta exceptio: Nisi res ad pristinam formam sit restituta. Haec exceptio approbatur exemplo agri flumine occupati, l. si ager. 23. ff. quibus modis usufructus amittat. his uerbis: Si ager, cuius usufructus noster sit, flumine uel mari inundatus fuerit, amittitur usufructus, cum etiam ipsa proprietate eo casu amittatur: ac nec piscando quidem retinere poterimus ususfructum. Sed quemadmodum, si eodem impetu recesserit aqua, quod uenit, restituitur proprietate: ita & usufructu restituendum, dicendum est. *Approbatur in super alio exemplo l. qui usufructum. 36. in princ. ff. de usufructu & quemad. his uerbis: Qui usufructum areae legauerat, insulam ibi aedificauit. ea uiuo eo decidit uel deusta est. usufructum deberi, existimauit Africanus. *Concordat l. si in area. 71. ff. de usufructu & quemad. ubi Marcellus: Si in area, cuius usufructus alienus esset, quis aedificasset intra tempus quo usufructus perijt: superficie sublata, restitui usufructum, ueteres responderunt. *Concordat item l. seruitutes. 19. §. si sublatum. ff. de seruitut. urbanor. praed. cuius uerba uide j. lib. prox. cap. 3. causa 7. *Concordat item l. cum usufructu. 24. in princ. ff. quibus modis usufructus amittat. ubi Labeo: Cum usufructum horri habere(m) (inquit) flumen hortum occupauit: deinde ab eo recessit. ius quoq; usufructus restitutum esse, Labeoni uidetur: quia id solum perpetuo eiusdem iuris mansisset. *Planē subijcitur ibidem replicatio aduersus exceptionem propositam,*********

positam, hisce uerbis: Sed id uerum puto, si flumen inundatione hortum occupauit. Nam si alueo murato inde manare coeperit, amitti usufructum existimo: cum hic locus aluei publicus esse coeperit, nec in pristinum statum restitui possit. *De hac replicatione uide plura §. lib. 21. cap. 1. causa 9. *Secunda replicatio est: Nisi per restitutionem alia res sit facta, quae replicatio approbatur exemplo l. qui usufructu. 36. in princ. ff. de usufr. & quemad. his uerbis: Contra autem non idem iuris esse, si insulae usufructu legato, areae deinde insula facta sit. Idemque esse, et si scyphorum usufructus legatus sit, deinde massa facta, & iterum scyphi. licet enim pristina qualitas scyphorum restituta sit: non tamen illos esse, quorum usufructus legatus sit. *Concordat l. quid tamen. 10. in princ. ff. quibus modis usufructus amittat. ubi Vlpianus: Non tantum si aedes ad aream redactae sint, usufructus extinguitur: uerum etiam si de molitis aedibus, restator alias nouas restituerit. *Planē ita dicta replicatio suas habet duplicaciones, quarum prima haec est: Nisi per partes res sit resecta, quae duplicatio approbatur d. l. 10. §. in nauis. ff. quibus modis usufr. amitt. his uerbis: In nauis quoq; usufructu legato Sabinus scribit, si quidem per partes resecta sit, usufructum non interire. *Concordat d. l. 10. in princ. ibi: Planē si per partes, his uerbis: Planē si per partes reseciat, licet omnis noua facta sit, aliud erit nobis dicendum. *Secunda duplicatio est: Nisi ead. materia sit resecta, quae tamen duplicatio approbatur d. §. in nauis, hisce uerbis: Sin autem dissoluta sit, licet eisdem tabulis, nulla praeterea adiecta, restaurata sit, usufructum extingui: quam sententiam (inquit ibidem Vlpianus) puto uerorem. Nam & si domus diruta fuerit, & eisdem caementis lignisque fuerit restituta, usufructus extinguitur. *Quinta exceptio: Nisi res dolo uel culpa proprietarij interierit, uel mutata sit. Haec exceptio reprobat l. si eo loco. 9. §. 1. ff. si seruitus uindicetur, his uerbis: Quod si iam aedificauerit dominus: is qui iter & actum habet, adhuc potest intendere, ius sibi esse. *Fructuarius autem non potest: quia amisit usufructum. Et ideo de dolo actionem dandam hoc casu, Iulianus ait. De hac actione, quae ex dicta causa competit, cum ad finibus remedijs dicitur j. cap. 4. quest. 1. reg. 4. Haec de quinta amittendi usufructus causa.********

V I. Causa: Si res ab hostibus capta sit, usufructus eius extinguitur. quae causa ipso quidem iure substitit, recipit tamen exceptionem hanc: Nisi postliminio redierit, uel recepta sit res. quae exceptio approbatur l. si ager. 26. ff. quibus modis usufr. amittat. his uerbis: Si ager ab hostibus occupatus, seruusue captus liberatus fuerit, iure postliminij restituetur usufructus.

V I I. Causa: Si seruus, in quo usufructus alienus est, fuerit manumissus. Haec causa approbatur l. interdum. 15. ff. quibus modis usufructus amittat. his uerbis: Interdum proprietarius ad libertatem perducet, si forte usufructus fuerit tam diu legatus, quam diu manumittatur. Nam incipiente proprietario manumittere, extinguitur usufructus.

I X. Causa: Si dominus seruum, cuius usufructus alienus est, noxae dederit. Haec causa reprobat l. locum. 17. §. si proprietarius. ff. de usufructu & quemad. his uerbis: Noxae deditio non perimit usufructum, non magis quam usucapio proprietatis, quae post constitutum usufructum contingit. Debet planē denegari usufructus persecutio, si ei qui noxae accepit, litis aestimatio non offeratur a fructuario.

*X. Causa: Si res, cuius usufructus est, ab alio usucapta sit, uel alienata. Haec causa reprobat l. neque. 19. ff. quibus modis usufructus amittatur, his uerbis: Neque usufructus, neq; iter actusue dominij mutatione amittitur. *Concordat l. locum. 17. §. proprietarius, ff. de usufructu & quemadmod. cuius uerba**

uerba uide s. causa prox. Concordat item l. iust. 4.4. s. non mutat. ff. de usufr. cuius uerba uide s. libro 22. cap. 1. quæst. 3. effectus. i. exc. 1. Huius causa reprobata exceptio hæc est: Nisi consentiente usufructuario proprietarius rem alienauerit. quæ exceptio approbatur l. apud Celsum. 4. s. quæsitum. ff. de except. doli mali, his uerbis: Quæsitum est, si cum fundi usufructum haberem, eum fundum uolente me uendideris: an uendicanti mihi usufructum exceptio sit obijcienda? Et hoc iure utimur, ut exceptio doli mali noceat. Hæctenus de causis in re consistentibus: sequuntur nunc reliquæ.

X I. Causa: Si proprietarius fuerit mortuus. Hæc causa reprobatur l. si patri. 2. in fin. C. de usufructu, his uerbis: Usufructuario superflite, licet dominus proprietatis rebus humanis eximatur, ius utendi fruendi non tollitur. Concordat l. necessario. 8. s. fin. in fin. ff. de periculo et commodo rei uendite. cuius uerba uide s. causa. i. except. 5. Concordat item l. cum in fundo. 78. s. si autem usufructum. ff. de iure dotium. cuius uerba uide s. lib. 15. cap. 6. except. 16.

X II. Causa: Si is per quem usufructus est adquisitus, mortuus fuerit, uel capite deminutus. Hæc causa reprobatur l. ex libris. 17. C. de usufructu, his uerbis: Ex libris Sabinianis quæstio nobis relata est, per quã dubitabatur, si usufructus per seruum adquisitus, uel per filium familiã, capitis deminutione filij magna, uel media, uel morte, uel emancipatione, uel serui quacunq; alienatione, uel morte, uel manumissione possit adhuc remanere? Et ideo sancimus, in huiusmodi casibus, neq; si seruus uel filius familiã in præfatos casus incidere, interrumpi patri uel domino usufructum, qui per eos adquisitus est, sed manere intactum.

X III. Causa: Si is per quem usufructus adquisitus est, alienatus uel manumissus fuerit. Hæc causa ipso quidem iure antiquo approbatur, eiusq; exceptio prima hæc est: Nisi usufructus tantum serui sit alienatus, quæ exceptio approbatur l. repeti. 5. s. si quis usufruct. ff. quib. mod. usufr. amittat. his uerbis: Si quis usufructum solum serui alienauerit, per quem usufructus ei adquisitus est: dubium non est, quin usufructus per eum adquisitus retineatur. Secunda exceptio est: Nisi pars tantum serui sit alienata. Hæc exceptio approbatur l. inter. 15. C. de usufructu, his uerbis: Inter antiquam prudentiam dissensio incidit, si per seruum usufructus domino fuerit adquisitus, & ex quibusdam casibus (multi enim casus reb. incidunt mortalium) pars huius serui ad alium perueniat: utrum omnis usufructus, qui antea per seruum ad aliquem peruenerit, apud eum remaneat: an totus tollatur: uel ex parte deminatur, ex parte autem apud eum resideat? Et super huiusmodi du-

bitatione tres sententiæ uerebantur: una, quæ dicebat ex particulari alienatione serui totum usufructum deminui, in quantum & seruus alienaretur: tertia, quæ definebat partem quidem serui alienari posse, totum autem usufructum apud eum remanere, qui antea seruum in solidum habebat. Et in nouissima sententiã & summum authorem iuris scientiæ Saluum Iulianum esse inuenimus. Nobis autem hæc decidentibus, placuit Saluij Iuliani admitti sententiam, & aliorum qui in eadem fuerunt opinione: quibus humanius uisum est, non interemptio nem usufructus studiosam esse, sed magis retentionem, quatenus etsi pars serui alienetur, tamen ne pars usufructus depereat, sed maneat secundum suam naturam integer atque incorruptus: & quemadmodum ab initio fixus est, ita conseruetur, ex huiusmodi casu nullo deterioratus modo. Tertia exceptio est: Nisi seruus hæreditarius usufructum adquisierit. hoc enim casu, si postea adeatur hæreditas, non quasi eo alienato usufructus interit. quæ exceptio approbatur l. si seruo. 18. ff. quib. mod. usufr. amitt. his uerbis: Si seruo hæreditario ante aditam hæreditatem legatus usufructus fuisset: magis placet, aditam hæreditate eum usufructum ad te transire, nec interire quasi mutato dominio: quia nec dies ante cesserit, quam tu hæres extiteris.

Mutatio iuris.

Hæc de iure antiquo. Iure autem nouo causa proposita reprobatur l. ult. in prin. C. de usufructu. cuius uerba uide s. causa prox.

X IIII. Causa: Si municipibus usufructus relictus sit, post centum annos finitur. quæ causa approbatur l. si usufr. 8. ff. de usu et usufr. his uerbis: Si usufructus municipib. legatus erit, quæritur quousq; in eo usufructu usufructus fuerit? Nam si quis eos perpetuò tueatur, nulla utilitas erit nuda proprietatis, semper abscedente usufructu. Vnde centum annos obseruandos esse constat, qui finis uitæ longissimus est. Concordat l. an usufructus. 56. s. fin. ff. de usufr. et quemadmodum. his uerbis: Dubitatio est, quousq; tuendi essent in usufructu municipes? Et placuit, centum annis tuendos esse municipes: quia is finis uitæ longæui hominis est.

X V. Causa: Si usufructuarius proprietatem rei adquisierit. Hæc causa approbatur instit. de usufr. s. item finitur, his uerbis: Finitur usufructus, si domino proprietatis ab usufructuario cedatur (nam cedendo extraneo nihil agitur:) uel ex contrario, si usufructuarius proprietatem rei adquisierit: quæ res consolidatio appellatur. Concordat l. si usufructuarius. 4. ff. usufructuarius quemadmodum caueat. cuius uerba uide s. cap. 7. quæst. 2. except. 6. Concordat item l. si seruus. 27. ff. quib. modis usufr.

usufr. amitt. his uerbis: Si seruus, in quo usufructus alienus est, noxæ dedatur à domino proprietatis usufructuario, liberabitur, contra facta seruitute proprietatis comparatione. Huius causa exceptio hæc est: Nisi proprietate postea à usufructuario rursus recesserit, uel alienata fuerit. Hæc exceptio approbatur l. dominus. 57. in prin. ff. de usufructu et quemadmodum. his uerbis: Dominus usufructuario prædium, quod ei per usufructum seruiebatur, legauit: id quæ prædium aliquandiu possessum legatarius restituere filio, qui causam in officio testamenti rectè pertulerat, coactus est. mansisse fructus ius integrum, ex post facto apparuit. Concordat l. quoties duobus. 34. s. quod si Titius. ff. eod. tit. ubi Iulianus: Quod si Titius (inquit) eo anno, quo frueretur, proprietatem accepisset, interim legatum non haberet, sed ad Mæuium alternis annis usufructus pertinebat: & si Titius proprietate alienasset, haberet eum usufructum: quia etsi sub conditione usufructus mihi legatus fuerit, & interim proprietatem ab hærede acceperem, pendente autem conditione eandem aliena uero, ad legatum admittar. Planè exceptio proposita fallit in casu, qui habetur l. si tibi. 17. ff. quib. modis usufructus amittatur, his uerbis: Si tibi usufructus fundi purè, proprietate autem sub conditione Titio legata sit, & pendente conditione dominiū proprietatis adquisieris, deinde conditio extiterit: pleno iure fundum Titius habebit. Neq; interest, quod detracto usufructu proprietate legata sit. Tu enim, dum proprietatem adquisieris, ius omne legati usufructus amissisti. Hoc quidem durum est, sed ita lex scripta est.

X VI. Causa: Si usufructuarius domino proprietatis usufructum cesserit. Hæc causa approbatur instit. de usufructu. s. item finitur. cuius uerba uide s. causa prox. in prin.

X VII. Causa: Si legatum usufructus rursus sit ademptum. Hæc causa sine dubio ipso iure subsistit: quia quemadmodum omne legatum ademptum perit, ut suo loco demonstrabitur: ita & legatum usufructus. Vnde l. generali. 32. s. idem quæsit. ff. de usu et usufructu, Scæ uoluit: Quæsitum est (inquit) cum testator in testamento ita cauerit: A te peto uxor, ut ex usufructu, quæ tibi præstari uolo in annum uicesimum quintum, contenta sis annuis quadringentis: quod amplius fuerit, rationibus hæredis hæredum meorum inferatur. an recessum uideatur à superiore capite (legato scilicet usufructus) ideoq; tuor non amplius habeat ex usufructu, quam annuos quadringentos? respondi, satis id quod quæretur, aperte uerba quæ proponerentur declarare. Sanè quemadmodum nihil interest, fructus, an usufructus legetur: ita quoq; usufructu legato, si fructus adimatur, totus usufructus ui-

detur ademptus: nisi de fructu sine usu adimendo testator sensit. tunc enim usus remanet. l. per seruum. 14. s. usufr. cum sequentibus. ff. de usu et habit. Contra tamen usufructu legato, si usus adimatur, nulla est ademptio. d. l. 14. s. sed si usufr.

X VIII. Causa: Si usufructuarius usufructum locauerit alij, uel uendiderit, &c. Hæc causa reprobatur l. arboribus. 12. s. usufructuarius. ff. de usufructu et quemadmodum. his uerbis: Usufructuarius uel ipse frui ea re, uel locare, uel uendere, uel alij fruendam concedere potest. nam & qui locat, utitur: & qui uendit, utitur. Sed etsi alij precario concedat uel donet, puto eum uti, atque ideo retinere usufructum: & hoc Celsus & Pegasus responderunt, & Pomponius lib. 5. ad Sabinum probat. Non solum autem si ego loca uero, retineo usufructum: sed etiam si alius negotium meum gerens, locauerit usufructum, Iulianus libro 46. scribit, retinere me usufructum. Concordat l. eni usufructus. 67. ff. de usufr. et quemadmodum. ubi Iulianus: Cui usufructus legatus est (inquit) etiam inuito hærede eam extraneo uendere potest. Planè si is cui usufructuarius usufructum locauit, eum alij uendiderit, usufructus amittitur. quæ distinctio approbatur l. Pomponius. 29. in prin. ff. quibus modis usufructus amittatur, his uerbis: Pomponius quærit, si fundum à me proprietarius conduxerit, eumque fundum uendiderit Seio, non deducto usufructu: an usufructum per emptorem retineam? & ait, Licet proprietarius mihi pensionem soluerit, tamen usufructum amitti: quia non meo nomine, sed suo fructus est emptor. Teneri planè mihi ex locato proprietarium, quanti meâ interfuerit, id factum non esse: quanquam si à me conductum usufructum cuius alij locauerit, retinetur usufructus. Sed si proprietarius eum locasset suo nomine, dicendum amitti: non enim meo nomine fruitur colonus. Sed si emptum à me usufructum proprietarius uendi dixerit, an amitterem usufructum, quærendum est? Et puto amitti: quoniam & hic non ut à me empto fruitur fundi emptor. Hæctenus uerba legis. Si ergo is cui quis usufructum locauit, eum alij alienauit, usufructus amittitur. quæ causa amittendi usufructus in proposito textu approbatur, eiusq; ratio est: quia non utendo usufructus amittitur, ut paulò inferius dicitur. Sed usufructu ab eo cui locatus erat, alienato usufructuarius non uiuit. Ergo, &c. Huius cause duæ proponuntur exceptiones in lege proposita. Prima exceptio talis est: Nisi is qui usufructum conduxit, eum non uendiderit, sed locauit. quæ exceptio approbatur ibi: Quanquam si à me, &c. Cuius tamen exceptionis replicatio proponitur hæc: Nisi conduxerit usufructum suo, non locatoris nomine locasset. quæ replicatio habetur ibi: Sed si proprietarius, &c. Altera exceptio hæc est: Nisi usufructuarius usufructum

usufructum non locauerit, sed uendiderit. tunc enim uidebatur, quamuis emptor cum alij uendidisset, non tamen amitti usufructum. quae tamen exceptio reprobatu r ibi: Sed si emptum a me, &c. Plura ad causam propositam pertinentia uide j. cap. 5. reg. 49.

XIX. Causa: Si is per quem utitur usufructuarius, usufructum alienauerit. de hac causa dictum est §. in causa prox.

XX. Causa: Si tempus ad quod usufr. constitutus est, finitum sit: uel sub qua usufr. ademptus est, extiterit. Hec causa approbatur l. ambiguitatem. c. de usufructu, his uerbis: Si talis fuerit incerta conditio, donec in furore filius, uel alius qui quā remanserit, uel in alijs similib. casibus, quorum euentus in incerto sit: siquidem respuerit filius, uel alius pro quo hoc dictum est, uel conditio extiterit, uel usufructum finiri sancimus. Concordat l. si pater. 5. c. d. de his uerbis: Si pater usufructum praediorū in tempus uestrae pubertatis matri uestrae reliquit: finito usufructu, postquam uos adoleuistis, posterioris temporis fructus perceptos ab ea repetere potestis, quos nulla ratione sciens de alieno percepit. Huius causae exceptio haec est: Nisi per mortem eius, in cuius personam collata conditio est, extiterit. Hec exceptio approbatur d. l. 2. his uerbis: Si autem adhuc is in furore constitutus decesserit, tunc quasi in usufructuarius uitam eo relicto, manere usufructum apud eum. Cum enim possibile erat, usque ad omne uitae tempus usufructuarius non ad suam mentem uenire furentem, uel conditionem impleri: humanissimum est, ad uitam eorum usufructum extendi. Quem admodum etenim, si decesserit usufructuarius ante completam conditionem uel futuorem finitum, extinguitur usufructus: ita humanum est, extendi ad usufructuarius uitam, etsi ante decesserit furiosus, uel alia conditio defecerit. Concordat l. generalis. §. dum. ff. de usu & usufructu legato, his uerbis: Duas filias & filium mente captum haeredes scripsit. filiae portionis mente capto datae usufructum legauit in hac uerba: Hoc amplius, Publia Clementiana percipiet sibi usufructum quartae partis haereditatis meae, ex qua Iulium Iustum filium meum haeredē institui: peto q; a te Publia Clementiana, uti fratrem tuum Iulium Iustum alas, tuearis, defendas pro eo (pro quo tibi usufructum eius portionis reliqui) donec metis compos fiat, & conualescat, quæsitum est, cum filius in eodem furore in diem suae mortis perseueras decesserit, an usufructus intercederit? respondit Scaeuola, uerbis quae proponerentur, perseuerare legatum: nisi manifestissime probetur, aliud testatorem sensisse. Huius exceptionis replicatio haec est: Nisi certum tempus conditioni sit insertum, tunc enim usq; ad tempus illud

usufructus debetur, nō ad uitam usq; usufructuarius, nec ante id tempus deberi desinit. quae replicatio approbatur d. l. 2. in prin. his uerbis: Ambiguitatem a nti-quitatis decidētēs, sancimus: siue uxori suae, siue alij eicunq; usufructum reliquerit sub certo tempore, in quod uel filius eius, uel quisq; alius peruenerit, stare usufructum in annos, in quos testator statuit, siue persona, de cuius aetate compositum est, ad eam peruenerit, siue non. neq; enim ad uitā hominis prospexit, sed ad certa curricula: nisi ipse cui usufructus legatus sit, ab hac luce fuerit subtrahctus. tūc enim in posteritatem usufructus transmitti non est possibilib, cū morte usufructū penitus extingui, iuris indubitati sit. Hisce uerbis replicatio proposita approbatur, eorumq; casus talis est: Titius Scio usufructum reliquit, donec Sēpronius filius ad decem annos peruenerit. Constituitur ergo, ut quamuis Sēpronius, antequā ad decem annos peruenerit, mortuus sit, nihilominus Scio usufructuarius usufructum usq; ad finem uitae suae, sed usq; ad id tempus, quo Sēpronius, si uiuisset, aetatis decem annorum fuisset.

XXI. Causa: Si usufructuarius usufructum intra legitimum tempus non petierit. de hac causa uide j. de actione usufr. quamdiu detur.

XXII. Causa, De non utendo. Finitur insuper usus fructus, si usufructuarius re non fuerit usus. Hec causa approbatur instit. de usufr. §. finitur, his uerbis: Finitur autem usufructus morte usufructuarius, & duabus capitū deminutionibus, maxima & media, & non utendo per modum & tempus, &c. Concordat l. qui usufr. 3. ff. si usufr. petatur. cuius uerba uide paulo inferius except. 4. Concordat item l. corruptionem. 16. c. de usufructu. ubi etiam tempus definitur, intra quod non utendo amittatur usufructus. Verba legis haec sunt: Usufructum quem sibi aliquis acquisiuit, hunc habeat, dum uiuit, intactum: nisi talis exceptio usufructuario opponatur, quae etiam si dominium uēdicaret, possit eum praesentem uel absentem excludere. Concordat l. sicut. 13. in prin. c. de seruitutibus. cuius haec sunt uerba: Sicut usufructum, qui non utendo per biennium in soli rebus, per annale spacium in mobilibus uel se mouentibus deminuebatur, non passum huiusmodi sustinere compendiosum interitum, sed ei decenniū uel uiginti annorum dedimus spacium, &c. Si ergo usufructuarius re per decem annos inter praesentes, uel uiginti annis inter absentes non fuerit usus, usufructum eius amittit: ut ex iam dictis constat. Huius causae exceptio prima haec est: Nisi alius nomine usufructuarius utatur. quae exceptio approbatur l. non utitur. 38. ff. de usufr. & quemadm. his uerbis: Non utitur usufructuarius, si nec ipse utatur, nec nomine eius alius, puta qui emit, uel qui conduxit, uel cui donatus est, uel qui negocium eius gerit. Ex his colligi potest, quōd si usufructuarius per alium

alium re utatur, non amittat usufructum, quamuis ipse per se non utatur. Vide l. si mulieri. 22. ff. quib. mod. usufr. amitt. Pomponius: Si mulieri usus domus legatus sit (inquit) & illa trans mare profecta, constituto tempore ad amittendum usufructum abfuerit, maritus uerō domo usus fuerit, retinet nihilominus usufructum: quem admodum si familiam suam in domo reliquisset, eaq; peregrinaretur. Et hoc magis dicendum est, si uxorem in domo reliquerit maritus, cum ipsi marito usus domus legatus est. Et l. arborib. 12. §. usufructuarius, in fin. ff. de usufr. & quemadm. Vlpianus ait: Quid si non locaue-ro, sed absente & ignorante me negocium meū gerens quis utatur & fruatur? nihilominus retineo usufructum, quod & Pomponius probat per hoc, quōd negociorum gestorū actionem acquisiui. Haec de primae exceptione. Secunda aduersus causam propositam exceptio haec est: Nisi usufructuarius usufructum alienauerit, quae exceptio specics est exceptionis praecedentis, & constat ex d. l. 38. estq; de hac re dictum etiam §. causa 18. Huius exceptionis replicatio prima haec est: Nisi is cui usufructus alienatus est, eum rursus alij uendiderit uel alienauerit, de qua re uide §. in d. causa 18. Altera replicatio est: Nisi is cui usufructus alienatus est, non utatur, quae replicatio approbatur d. l. 38. in fin. cuius uerba uide paulo inferius. Vide l. quōd si. 40. ff. eod. tit. Martianus: Quōd si donauero (inquit) non alius retineo usufructum, nisi ille (donatarius puta) utatur. Huius replicationis duplicatio haec est: Nisi uiuendo usufructu emptor non utatur. quae duplicatio approbatur d. l. 38. in fine, his uerbis: Planē illud interest, quōd si uendidero usufructum, etiam si emptor non utatur, uideor usufructum retinere. Ratio huius duplicationis sequitur ibid. l. sequēte, his uerbis: Quia qui precio fruitur, nō minus habere intelligitur, quā qui principali re utitur & fruitur. Tertia exceptio est: Nisi usufructus alternis annis legatus sit. Haec exceptio approbatur l. si usufr. 28. ff. quibus mod. usufr. amitt. his uerbis: Si usufructus alternis annis legatur, non posse non utendo eum amitti, quia plura sunt legata. Planē hoc casu, duplicato tempore amitti usufructum, non ineptē dici potest, exemplo seruitutum rusticorum praediorum, ut j. lib. prox. cap. 3. causa 10. except. 6. dicitur. Quarta exceptio est: Nisi quis usufructum ex causa fideicommissi a legatario usufructuario acceperit. Hec exceptio reprobatu r l. qui usufr. 3. ff. si usufructus petatur, his uerbis: Qui usufructum traditum sibi ex causa fideicommissi desijt in usu habere tāto tempore, quanto si legitime eius factus esset, amissurus eum fuerit, actionem ad restituendum eū habere non debet. est enim absurdum, plus iuris habere eos qui possessionē dūtatae usufructus, non etiam dominium adepti sunt. Quinta exceptio est: Nisi usus tantum sit, putans se usum tantum habere. Haec exceptio

reprobatur l. is qui. 20. ff. quib. mod. usufr. amitt. his uerbis: Is qui usufructum habet, si tantum utatur, quia existimat se usum tantum habere, an usufructum retineat? Et siquidē sciens se usufructum habere, tantum uti uelit, nihilominus & frui uidetur: si uerō ignoret, puto eum amittere usufructum. non enim ex eo quod habet utitur, sed ex eo quod putauit se habere. Sexta exceptio est: Nisi pro parte usus sit, pro parte non. tunc enim, quem admodum seruitus realis, usufructus totus retineri uidetur. Hec exceptio reprobatu r l. placet. 25. ff. d. de his uerbis: Placet uel certae partis, uel pro indiuiso usufructum non utendo amitti. Concordat l. usufructus. 5. in prin. ff. de usufr. & quemadm. cuius uerba uide §. cap. prox. except. 13. Septima exceptio est: Nisi proprietarius aut usufructuarius ui deiectus, uti non potuit. Hec exceptio reprobatu r l. si de fundo. 10. ff. de ui & ui armata, his uerbis: Si de fundo proprietarium praedo expulerit, atq; ob id usufructuarius constituto tempore non usus perdidit ius suum: nemo dubitat, quin tunc dominus, siue experiatu r cū usufructuario aduersus praedonem, siue non experiatu r, retinere debeat reuersum ad se usufructum: & quod usufructuarius perdidit, id ad damnum eius pertineat, cuius factu perijt. Planē si proprietarius usufructuarius ui deiecit, & ob id usufructus non utendo sit amissus, proprietarius ad restituendum usufructum teneat. Quae distinctio approbatur l. si plures. 9. §. deiectum. ff. eod. tit. his uerbis: Deiectum ab usufructu in eandem causam praetor restituere debet: id est, in qua futurus esset, si deiectus non esset. Itaq; si tempore usufructus finitus fuerit, postquā deiectus est a domino, nihilominus cogendus erit restituere, id est, usufructum iterum constituere.

De exceptionibus generalioribus aduersus causas amittendi usufructus.

Haecenus causae amittendi usufructus cum suis exceptionibus sunt propositae. Sunt autem quaedam exceptiones generaliores, quae serē unicuiq; praedictarum causarum possunt opponi. quarum prima haec est: Nisi ita legatus sit usufructus, ut post mortem legatarij alij restituitur. De hac re dicitur j. cap. prox. except. 6. Secunda exceptio est: Nisi dolo uel culpa proprietarij acciderit id quo usufructus amitti solet. Haec exceptio reprobatu r l. si eo loco. 9. §. 1. ff. si seruitus uendicetur. de quo §. causa 5. in fine. Datur tamē aduersus proprietarium eo nomine actio ad interesse, de qua dicitur j. suo loco. Sed & plures huiusmodi exceptiones uide §. eod. cap. causa 2. itē j. cap. prox. Nunc quid & quantum per praedictas causas amittatur, dicendum. cuius loci regula prima haec est: Pro parte usufructus amitti potest, quem admodum & constitui. Hec regula approbatur l. excepta. 14. ff. quib. mod. usufr. amitt. his uerbis: Excepta capitis deminutione uel morte

reliquae caufe uel pro parte interitum ufusfructus recipiunt. Concordat l. uſusfructus. 5. in prin. ff. de uſufr. et quemadm. cuius uerba uide §. cap. 1. except. 13. Concordat item l. placet. 25. ff. quibus modis uſufr. amitt. cuius uerba uide §. caufa 22. except. 6.

II. Regula: Si in annos, meſes uel dies ſingulos uſufructus legatus eſt, uel alternis annis relictus, capitis deminutio cum tantum uſumfructum perimit, qui iam conſtitutus eſt, uel cuius dies ceſſit. de qua re dictum §. caufa 2. except. 2. Idem dicendum eſt, ſi non utendo uſufr. amittatur. l. ſi uſufr. 28. ff. quibus modis uſufr. amitt. cuius uerba uide §. caufa 22. except. 3.

III. Regula, De eo quod ex re cuius uſusfructus fuit, ſuperest. Id etiam amittitur re perempta. Quod approbatur exemplo aree, edibus exuſtis, §. caufa 5. except. 1. repl. 2. Cui concordat l. caro. 30. ff. quibus modis uſufr. amitt. ubi Caius iuriconſultus: Caro & corium mortui pecoris (inquit) in fructu non eſt: quia in ortuo eo, uſusfructus extinguitur. Plane nulla exuſta, fundi uſusfructus nihilominus debetur, ut oſenſum eſt §. d. caufa 5. except. 3.

III. Regula: De fructibus qui ſuperſunt uſufructuario mortuo, uide 7. cap. 5. reg. 1.

AD QVOS VSUSFRUCTVS AMIſſVS REVERTITVR. & DE UſUFRUCTU ADREſCENDO.

Cap. III.

It capitis huius thema ſeu regula principalis haec: Uſusfructus amiſſus et extinctus, ad proprietatem reuertitur. quae regula approbatur inſtit. de uſufructu. §. ſin. his uerbis: Cum autem finitus fuerit totus uſusfructus, reuertitur ſcilicet ad proprietatem, & ex eo tempore nuda proprietatis dominus incipit plenam in re habere poteſtatem. Concordat Inſtit. eod. tit. §. ne tamen, his uerbis: Ne in uniuerſum inuiles eſſent proprietates, ſemper abſcedente uſufructu: placuit certis modis extingui uſumfructum, & ad proprietatem reuerti. Concordat iſdem uerbis l. omnium. 3. §. ne tamen. ff. de uſufr. et quemadm. Huius regule exceptio prima haec eſt: Niſi quis fundum legauerit, ita ut uſusfructus apud heredem maneret, hoc enim caſu, quoniam heredis appellatione etiam haeres heredis intelligitur, a uidetur morte heredis non finire uſusfructum, nec ad proprietatem reuerti. quae tamen exceptio reprobat l. antiquitas. 14. C. de uſufructu, his uerbis: Antiquitas dubitabat, ſi quis fundum uel aliam rem cuidam teſtamento relinqueret, quatenus uſusfructus apud heredem maneret, ſi huiusmodi conſtaret legatum. & quidem inutile legatum eſſe exiſtimabant: quia uſusfructus nunquam ad ſuam rediret proprietatem, ſed ſemper apud heredem remaneret. & forſitan hoc exiſtimabant, quia & ſecundus haeres, & deinceps ſucceſſores unius eſſe uidebantur, nec poſſit uſusfructus ſecundum ueterem diſtinctionem ſolitis modis extingui.

* l. heredis. et ff. de uerb. ſignif.

alij autem huiusmodi legatum non eſſe reſponſum exiſtimauerunt. Tales altercationes decedentes, cenſemus & huiusmodi legatum firmum eſſe, & talem uſumfructum una cum haerede finire, & illo moriente uel alijs legitimis modis eum amittente expirare. quare enim iſte uſusfructus ſibi tale uindiceret priuilegium, ut generali interemptione uſusfructus ipſe ſolus excipiatur? quod ex nulla induci rationabili ſententia manifeſtiſimum eſt: & propter hoc & uſumfructum finire, & ad proprietatem ſuam redire, & utile eſſe legatum ſancientes, huiusmodi pauciſſimis uerbis totam eorum animi biguitatem deleuimus.

I. Exceptio: Niſi proprietate deducto uſusfructus legatus, is a quo legatus eſt, antequam ſecum ageretur, uel dies legati ceſſerit, mortuus ſit. Et haec exceptio reprobat l. qui uſumfructum. 36. §. ſtipulatus. ff. de uſufructu et quemadm. et c. his uerbis: Stipulatus ſum a Titio fundum Cornelianum, deducto uſufructu: Titius deceſſit. quaeritur eſt, quid mihi haeredem eius praeter oporteat? Reſpond. referre qua mente uſusfructus exceptus ſit. nam ſiquidem hoc actum eſt, ut in cuiuslibet perſona uſusfructus conſtitueretur, ſolam proprietatem haeredem debiturum: ſi autem id actum ſit, ut promiſſori dumtaxat uſusfructus reciperetur, plenam proprietatem haeredem eius debiturum. Hoc ita ſe habere, manifeſtius in caſu legatorum apparet. etenim ſi haeres, a quo deducto uſufructu proprietate legata ſit, priuſquam ex teſtamento ageretur deceſſerit: minus dubitandum eſt, quin eius heres plenam proprietatem ſit debiturus. Idem q; & ſi ſub conditione ſimili legatus ſit, & pendente conditione haeres deceſſerit. Hiſce uerbis exceptio propoſita reprobat, ſub hac tamen conditione: Niſi proprietate promiſſa id actum ſit, ut promiſſori et eius haeredi uſusfructus exciperetur. tunc enim promiſſore mortuo, uſusfructus non ad proprietatem, ſed ad haeredem deſuncti pertinet. Concordat l. Sempronius. 26. in prin. ff. de uſufructu legato, his uerbis: Sempronius Attalus ab haerede ſuo fundum in Italia Caio poſt decennium deducto uſufructu dari iuſſit. quaero, cum medio hoc decennij ſpacio haeres uita fundus ſit, an poſt tempus decennij plenus fundus ad legatarium pertineat? Mouet enim me, quod dies legati huius ſiue fideicommiſſi ceſſerit, ac per hoc ad haeredem legatarij pertinere potuerit: & ideo quaſi circa debitum iam legatum mortuo haerede uſusfructus extinctus ſit, nec ad haeredem heredis pertinere poſſit. Paulus reſpondit: Dies quidem fideicommiſſi uel legati ſtatim cedit, cum poſt certum tempus haeres dare rogatur ſiue iubetur: ſed uſusfructus

v. l. haeres. cap. 48. de uſufr.

Actus nondum eſt haeredis, niſi cum dominium deducto uſufructu praeritit. Et ideo capitis deminutione uel morte perire non poteſt, quod nondum habuit. Idem euenit, ſi proprietate deducto uſufructu ſub conditione legatus ſit, & pendente conditione haeres deceſſerit. tunc enim ab haerede haeredis incipit uſusfructus, qui & in perſona eius incipit. Sed his caſibus de ſententia teſtatoris quaerendum eſt, qui utiq; de eo uſufructu detrahendo ſenſit, qui coniunctus eſſet haeredis perſonae: quo extincto, ſolidam proprietatem ad legatarium uoluit pertinere: nec plus transmitti ad ſucceſſorem ſuum, qui nondum habere coepit uſumfructum, quam ſi iam habere coepiſſet. Quod dictum de eo, a quo proprietate deducto uſufructu legatus eſt, idem intelligi debet, ſi Titio uſufructu, Manio proprietate legatus, Titius uiuo teſtatore deceſſit. nam hoc caſu nihil apud ſcriptum haeredem relinquatur. quod approbatur l. ſi Titio. 33. in prin. ff. de uſufructu et quemadm. his uerbis: Si Titio uſufructus, Manio proprietate legatus ſit, & uiuo teſtatore deceſſit Titius: nihil apud ſcriptum haeredem relinquatur. Et id Neratius quoque reſpondit. Sed eſt alij proprietate, alij ſub conditione uſufr. legatus, conditio nondum extiterit, uſusfructus interim non apud haeredem, ſed eum cui proprietate legatus eſt, permanebit. quod approbatur l. fundus. 4. ff. ſi uſufructus petatur, his uerbis: Fundus deducto uſufructu legatus eſt Titio, & eiusdem fundi uſusfructus Sempronio ſub conditione. Dixit Iulianus, interim cum proprietate uſumfructum eſſe, licet placeat, cum deducto uſufructu fundus legatur, apud haeredem uſumfructum eſſe: quia cum paterfamilias deducto uſufructu fundum legat, & alij uſumfructum ſub conditione, non hoc agit, ut apud haeredem uſusfructus remaneat.

III. Exceptio: Niſi haeres a quo uſusfructus fundi ſub conditione legatus erat, fundum deducto uſufructu uendiderit, poſtea q; conditio legati deceſſerit. Haec exceptio approbatur l. ſub condit. 54. ff. de uſufructu et quemadm. his uerbis: Sub conditione uſusfructus fundi a te haerede, Titio legatus eſt: tu fundum mihi uendidisti, & tradidisti, deducto uſufructu. quaero, ſi non extiterit conditio, aut extiterit, & interierit uſusfructus, ad quem pertineat? Reſpondi: Intelligo te de uſufructu quaerere, qui legatus eſt. Ita que ſi conditio eius legati extiterit, dubium non eſt, quin ad legatarium uſusfructus pertineat: & ſi aliquo caſu ab eo amiſſus fuerit, ad proprietatem fundi reuertitur. Quod ſi conditio non extiterit, uſusfructus ad haeredem pertinere debet, ita ut in eius perſona omnia eadem obſeruentur, quae ad mittendum uſumfructum pertinent, & ſeruari ſolent. Huius exceptionis replicatio haec eſt: Niſi le-

gati caufa uſusfructus in uenditione ſit exceptus. quae replicatio approbatur d. l. 34. §. ſin. his uerbis: Caeterum in eiusmodi uenditione ſpectandum id erit, quod inter ementem uendentemque conuenierit, ut ſi apparuerit legati caufa eum fructum exceptum eſſe, etiam ſi conditio non extiterit: reſtitui a uenditore emptori debeat.

III. Exceptio: Niſi cum uſufructuarius uſumfructum ad certum tempus locaſſet, is nondum finito locationis tempore fuerit mortuus, uel capite deminutus. tunc enim reliqui temporis uſusfructus uidetur ad haeredem uſufructuarij pertinere. Haec exceptio reprobat exemplo ſerui fructuarij, l. ſi operas. 26. ff. de uſufructu et quemadm. et c. his uerbis: Si operas ſuas locauerit ſeruus fructuarius, & imperfecto tempore locationis uſusfructus interierit: quod ſuperest, ad proprietarij pertinebit. Sed eſt ab initio certam ſummam propter operas ſuas certas ſtipulatus fuerit, capite deminuto eo, idem dicendum eſt.

V. Exceptio: Niſi pater uſufructuarius per filium uſumfructum adquiret. tunc enim mortuo patre, uſusfructus ad filium pertinet. quae exceptio approbatur l. ex libris. 17. §. ſin. C. de uſufructu, cuius uerba uide §. cap. prox. caufa 1. except. 1.

V. Exceptio: Niſi ita legatus ſit uſusfructus, ut alij reſtituatur. Haec exceptio approbatur l. ſi leg. 4. ff. quibus modis uſusfructus amittatur, his uerbis: Si legatum uſumfructum legatarius alij reſtituere rogatus eſt, id agere praetor debet, ut ex fideicommiſſarij perſona magis quam ex legatarij pereat uſusfructus. Concordat l. Pomp. 29. §. ſin. ff. eod. tit. his uerbis: Pomponius quaerit, ſi legatum mihi uſumfructum rogatus ſim tibi reſtituere, an pro te frui uidear, nec amittatur uſusfructus? Et ait, dubitare ſe de hac quaerſtione. Sed eſt uerius quod Marcellus notat, nihil hanc rem fideicommiſſario nocere. ſuo enim nomine utilem actionem eum habiturum. Concordat item l. ſi quis. 29. ff. de uſufructu legato, his uerbis: Si quis uſumfructum legatum ſibi alij reſtituere rogatus ſit, eumque in fundum induxerit fruendi caufa: licet iure ciuili morte & capitis deminutione ex perſona legatarij pereat uſusfructus, qui huic ipſo iure adquiſitus eſt: tamen praetor ex iuriſdictione ſua id agere debet, ut idem ſeruetur quod futurum eſſet, ſi ei cui ex fideicommiſſo reſtitutus eſſet, legati iure adquiſitus fuiſſet. Concordat item l. generali. 52. §. filios. ff. eod. tit. his uerbis: Filios ex Seio, & filiam ex alio marito heredes inſtituit aequis portionibus, & matri ita legauerat: Aeliae Dorca matri meae dari uolo, quoad uiuet, uſumfructum bonorum meorum, ita ut poſt obitum eius ad liberos meos, aut ad eum qui ex his uiuet, pertineat. ſi poſt aditam hereditatem deceſſerunt. quaeritur

De usufructu adcre- scendo.

est, mortua matre, superstitie filia testatrix, usufructus utrum ad solam filiam, an vero pro portione hereditatis pertineret? Scæuola respondit, ad eos redire, apud quos proprietas esset. Claudius non credidit ipsum usum fructum in uicem portionum hæreditarium post mortem auiæ inter ipsos datum, eo magis quod æquis partibus hæredes scripti erant.

VII. Exceptio: Nisi duobus uel pluribus usufructus relictus sit. tunc enim eo deficiente in unius persona, adcrefcit cæteris, nec ad proprietarium reuertitur, quæ exceptio approbatur Insti. de legatis. §. si eadem, his uerbis: Si eadem res duobus legata sit, sine coniunctim, siue disunctim, si ambo perueniant ad legatum, scinditur inter eos legatum: si alter deficiat, quia aut spreuerit legatum, aut uiuo testatore decesserit, uel alio quoquo modo defecerit, totum ad collegatarium pertinet. Concordat l. i. in prin. ff. de usufructu adcrefcendo. cuius uerba uide j. repli. i. disuncti. Concordat item d. l. i. §. fin. cuius uerba uide j. repli. i. in prin. Concordat item l. inde Neratius. 3. in prin. ff. cod. tit. ubi Celsus: Toties (inquit) ius adcrefcendi est, quoties in duobus qui in solidum habuerunt, concursu diuisus est. Ait Iurisconsultus: In solidum habuerunt. Scilicet sibi relictum. In solidum enim haberi non potest, quia diuidua seruitus est: et ita interpretatur glos. Planè exceptio proposita plures recipit replicationes, quarum prima hæc est: Nisi non coniunctim, sed disunctim ac separatim pluribus usufructus sit relictus. Hæc replicatio reprobat Insti. de legatis. §. si eadem res. cuius uerba uide paulo 5. Coniunctim autem relinquatur, ueluti si quis dicat: Titio et Seio usum fruct. fundi do lego, disunctim ita: Titio usum fructum fundi do lego, Seio usum fruct. fundi do lego. Sed est expresserit, Eiusdem fundi usum fructum do lego: æquè disunctim legatum intelligitur. Insti. d. §. si eadem res. Vnde l. i. §. interdum. ff. de usufr. adcrefcendo, Vlpianus: Interdum tamen (inquit) etsi non sint coniuncti, usufructus legatus alteri adcrefcit: ut puta si mihi fundi usum fructum separatim totius, & tibi similiter fuit relictus. Nam ut Celsus scribit, concursu partes habemus. Quod & in proprietate contingeret. nam altero repudiante, alter totum fundum haberet. Sed in usufructu hoc plus est: quia & constitutus, & postea amissus, nihilominus ius adcrefcendi admittit. Omnes enim auctores apud Plantium de hoc consenserunt. & (ut Celsus & Iulianus eleganter aiunt) usufructus quotidie constituitur & legatur, non ut proprietas eo solo tempore quo uindicatur. Cum primum itaq; non inueniet alterum qui sibi conouarrat, solus utetur in totum: nec refert, coniunctim, an separatim relinquatur. Planè admittitur replicatio proposita, primum si separatim singu-

lis singularum partium usufructus relinquatur, quæ disunctio approbatur l. i. in prin. ff. de usufructu adcrefcendo, his uerbis: Quoties usufructus legatus est, ita inter fructuarios est ius adcrefcendi, si coniunctim usufructus sit relictus: cæterum si separatim unicuique partis rei usufructus sit relictus, sine dubio ius adcrefcendi cessat. Secundo admittitur replicatio proposita, si duobus coniunctim, et alteri separatim sit relictus usufructus. Tertiò admittitur, si seruo comuni duorum, et separatim Titio usufructus sit relictus, quæ due disunctiones approbantur d. l. i. §. idem ait, his uerbis: Eadem Iulianus ait, Etsi communi seruo, & separatim Titio usufructus legatus sit, amissum ab altero ex socijs usum fructum non ad Titium, sed ad solum socium pertinere debere, quasi solum coniunctum: quæ sententia uera est. nam quam diu uel unus utitur, potest dici usum fructum in suo statu esse. Idem est, etsi duobus coniunctim & alteri separatim usufructus esset relictus. Secunda replicatio est: Nisi duobus alternis annis usufructus sit relictus. Hæc replicatio approbatur l. 2. in prin. ff. quib. modis usufr. amitt. his uerbis: Si duobus separatim alternis annis usufructus relinquatur, continuis annis proprietas nuda est. Quod si ex duobus illis alter decedat, per uices temporum plena proprietas erit, neq; enim adcrefcere alteri quicquam potest, quoniã per propria quisq; tempora, non concurrente altero, fructus integros habuerit. Tertia replicatio est: Nisi singulis à singulis hæredib. eiusdem rei fructus legatus sit. Hæc replicatio approbatur l. penult. et ult. ff. de usufr. adcrefcendo, his uerbis: Cum singulis ab hæredib. singulis eiusdem rei usufructus legatur, fructuarij separati uidentur, non minus quàm si æquis portionib. duobus eiusdè rei fructus legatus fuisset. unde fit, ut inter eos ius adcrefcendi non sit, cum alius ab alio hærede usum fructum uedicat. Quarta replicatio est: Nisi alteri pure, alteri sub conditione usufructus sit legatus. Hæc replicatio reprobat l. idem. §. §. si mihi. ff. cod. tit. his uerbis: Si mihi usufructus fundi pure, & tibi sub conditione legatus sit: potest dici, totius fundi usum fructum interim ad me pertinere: & si capite minutus fuero, totum amittere: sed etsi extiterit conditio, totum usum fructum ad te pertinere, si fortè capite minutus sum: cæterum cum in meo statu maneo, comunicandum usum fructum. Quinta replicatio est: Nisi ex diuersis testamentis usufructus relictus sit. Hæc replicatio approbatur l. si sub. 16. ff. quib. mod. usufructus amitt. his uerbis: Si sub conditione mihi legatus sit usufructus, medioq; tempore sit penes hæredem, potest heres usum fructum alij legare: quæ res facit, ut si conditio extiterit mei legati, usufructus ab hærede relictus finiat. quod si ego usum fructum amisero, non reuert-

Handwritten marginal notes in the center of the page.

reuerteret ad legatarium, cui ab hærede pure legatus fuerat: quia ex diuersis testamentis ius coniunctionis non contingit. Sexta replicatio est: Nisi seruo plurimum communi sit relictus usufructus. Hæc replicatio reprobat l. i. §. deniq; ff. de usufr. adcrefcendo, his uerbis: Apud Iulianum lib. 35. Digest. quæritur, si communi seruo usufructus sit relictus, & utriq; domino adquisitus, an altero repudiante uel amittente usum fructum, alter totum habeat? & putat ad alterum pertinere. Et licet dominis usufructus non æquis partibus, sed pro dominicis adquiratur tamen persona ipsius, non dominorum inspecta, ad alterum ex dominis pertinere, non proprietati accedere. Septima replicatio est: Nisi duobus hæredibus institutis, ab ijs alicui proprietate deducto usufructu legata sit. Hæc replicatio approbatur l. 2. cum l. sequent. ff. de usufructu adcrefcendo, his uerbis: Si duobus hæredibus institutis, deducto usufructu proprietate legatur, ius adcrefcendi hæredes non habere. nam uideri usum fructum constitutum, non per concursum diuisum. Ideoque amissa pars usufructus ad legatarium eundemque proprietarium redibit. Idem Neratius putat lib. 2. Respons. cessare ius adcrefcendi. Idem iuris est, si cui proprietate deducto usufructu legata sit, et mihi pars usufructus. Nam inter me et hæredem ius adcrefcendi non est: sed quisquis suam partem amiserit, ea ad proprietatem reuertetur. l. idem. §. §. i. ff. eod. tit. Octaua replicatio est: Nisi duo domini proprietatem tradiderint deducto usufructu. Hæc replicatio similis est præcedenti, et approbatur l. inde Neratius. 3. §. unde Celsus. ff. de usufructu adcrefcendo, his uerbis: Celsus scribit: Si duo domini fundi deducto usufructu proprietatem tradiderunt, uter eorum amiserit usum fructum, ad proprietatem redire: sed non ad totum, sed cuiusque usum fructum ei parti accedere, quam ipse tradiderit. ad eam enim partem redire debet, à qua ab initio diuisus est. Nona replicatio est: Nisi alter ex legatarijs etiam proprietatem rei habeat. Hæc replicatio reprobat d. l. 3. §. non solum, his uerbis: Non solum si duobus usufructus legatur, est ius adcrefcendi: uerum etsi alteri usufructus, alteri fundus legatus est, nam amittente usum fructum altero, cui erat legatus, magis iure adcrefcendi ad alterum pertinet, quàm redeat ad proprietatem. nec nouum. nam etsi duobus usufructus legatur, & apud alterum sit consolidatus, ius adcrefcendi non perit, nec ei apud quem consolidatus est, nec ab eo: & ipse quibus modis amitteret ante consolidationem, iisdem & nunc amittit. Et ita Neratio & Aristoni uideretur, & Pomponius probat. Concordat l. si tibi. 4. cum duobus legibus sequentibus. ff. eodem tit. his uerbis: Si tibi proprietate fundi

legata fuerit, mihi autem & Mæuio & tibi eiusdem fundi usufructus: habebimus ego & Mæuius trientes in usufructu, & triens unus proprietati miscbitur. Siue autem ego, siue Mæuius capite minutus fuerimus, triens inter te & alterutrum nostrum diuidetur: ita ut semissem in usufructu habeat is qui ex nobis capite minutus non fuerit, ad te autem proprietate cum parte dimidia usufructus pertineat. Etsi tradideris alicui proprietatem, deducto usufructu: nihilominus putat Iulianus adcrefcere, nec uideri nouum tibi adquiret usum fructum. Idem, etsi apud unum ex tribus fructuarijs consolidatus sit usufructus. Planè admitti uidetur replicatio proposita, si is qui usufructum cum proprietate habet, eam retento usufructu alienauerit, uerum distinctio hæc reprobat uerbis iam dictis hęc: Etsi tradideris alicui proprietatem, deducto usufructu: nihilominus putat Iulianus adcrefcere, nec uideri nouum tibi adquiret usum fructum. Idem, etsi apud unum ex tribus fructuarijs consolidatus sit usufructus. Decima replicatio est: Nisi ex repetitione legati usufructus alter usum fructum habeat. Hæc replicatio reprobat simul et declaratur l. sicut. 3. §. hæc autem. ff. quibus modis usufructus amitt. his uerbis: Repetitio, quæ fit post amissum capitis deminutione usum fructum, quæritur, an & ius adcrefcendi secum saluum habeat? ut puta, Titio & Mæuio usufructus legatus est: & si Titius capite minutus esset, eidem usum fructum legauit, quæritur, si Titius ex repetitione usum fructum haberet, an inter eos ius adcrefcendi saluum esset? Et Papinianus lib. 5. Quæstionum scribit, saluum esse, perinde ac si alius esset Titio in usufructu substitutus. eos enim, tametsi non uerbis, re tamē coniunctos uideri. Planè idem Papinianus quærit, si Titio & Mæuio usufructus legatus est, in repetitione autem usufructus non totum, sed partem Titio relegasset, an uideretur coniunctus? Et ait, Si quidem Titius amiserit, totum socio adcrefcere: quod si Mæuius amississet, non totum Titio adcrefcere, sed partem ad eum, partem ad proprietatem redire, quæ sententia (inquit Vlpianus) habet rationem. Neq; enim potest dici, eo momento, quo quis amittit usum fructum, & resumit, etiam ipsi quicquid ex usufructu adcrefcere. placet enim nobis, ei qui amittit usum fructum, ex eo quod amittit, nihil adcrefcere. Undecima replicatio est: Nisi ita legatus sit, Matri cum liberis usufructum do lego uel contra, liberis cum matre. Hæc replicatio reprobat l. si mulieri. 3. ff. de usufr. adcrefcendo, his uerbis: Si mulieri cum liberis suis usufructus legatur, amissis liberis, ea usum fructum haber: sed

& matre mortua, liberi eius nihilominus usufructum habent iure ad crescendi. nam ita Iulianus ait. Idem intelligendum in eo qui solos liberos hæredes scripsit, licet non ut legatarios eos nominauerit: sed ut ostenderet, magis se uelle matrem ita frui, ut liberos secum habeat fruente. Sed & Pompon. querit: Quid si mixti fuerint liberi & extranei hæredes? & ait, filios legatarios esse intelligendos: & e contrariò, si noluerit eos liberos simul cum matre frui, debere dici matrem legatariam esse intelligendam, & per omnia similem esse & in hoc casu iuris euentum. Duodecima replicatio est: Nisi in alimenta usufructus sit relictus. Hæc replicatio approbatur l. dominus. 57. §. fin. ff. de usufructu & quemadmodum, &c. his uerbis: Per fideicommissum fructu prædiorum ob alimenta liberis relicto, partium emolumentum ex persona uita decedentis ad dominum proprietatis recurrit. Decimatercia replicatio est: Nisi alter suam partem usufructus amiserit. Hæc replicatio reprobatur l. interdum. 10. ff. de usufructu ad crescendo, his uerbis: Interdum pars usufructus etiam non habenti partem suam, sed amittenti ad crescit. Nam si usufructus duobus fuerit legatus, & alter lite contestata amiserit usufructum, mox & collegatarius, qui litem contestatus non erat, usufructum amiserit: partem dimidiam duntaxat, quam amiserit, qui litem contestatus est aduersus eum qui liti se obtulit, à possessore consequitur. Pars enim collegatarij ipsi ad crescit, non domino proprietatis. Vt usufructus enim personæ ad crescit, et si fuerit amissus. Concordat l. si Titio. 33. §. usufruct. ff. de usufr. & quemad.

VII. Exceptio: Nisi usufructus nondum quidem sit extinctus, sed sub conditione legatus, conditioque nondum exiterit. Hæc exceptio reprobatur l. fundus. 4. ff. si usufr. petatur. cuius uerba uide §. cod. cap. except. 2. in fin. Alias huiusmodi exceptiones uide §. cap. prox. item 7. lib. 33. cap. 7. reg. 25. except. 17.

DE ACTIONE QUÆ PRO USUFRUCTU DATUR, TAM PERSONALI QUAM IN REM CONFESSORIA.

Cap. IIII.

Propositis causis ac modis, quibus usufructus constituitur, & ex quibus ad crescit: consequens est dicere de actione, qua usufructum constitutum, & eum qui ad crescit, possumus in iudicio persequi: quam nunc tractabimus, ordine circumstantiarum seruato.

I. CAUSAE HUIUS ACTIONIS, ITEM QUÆ ACTIO COMPERAT.

I. Regula: Nisi quis usufructum uendicaturus est, in rem actio est, quæ actio approbatur insti. de actioni-

bus. §. æquè si agat quis, his uerbis: Si agat quis, ius sibi esse fundo fortè uel ædibus utendi fruendi, uel per fundum uicini eundi, agendi, uel ex fundo uicini aquam ducendi, in rem actio est. Huius regula exceptio hæc est: Nisi partis fundi usufructus sit constitutus, quæ tamen exceptio reprobatur l. uti frui. 5. §. si partis. ff. si usufructus petatur, his uerbis: Si partis fundi usufructus constituitur, potest de eo in rem agi, siue uedictet quis usufructum, siue alij neget.

II. Regula: Etiam conditio triticaria competit, quæ regula approbatur l. i. §. quare fundum. ff. de condictione triticaria, his uerbis: Fundum quoque per hanc actionem petimus, et si uedictalis sit, siue ius stipulatus quis sit, ueluti usufructum, &c.

III. Regula: Si usufructuarius qui in possessione fundi est, uti frui prohibeatur uel expellatur, etiam unde ui interdictum habet, quæ regula approbatur l. quod quidem. 3. §. unde ui interdictum. ff. de ui uerumata, his uerbis: Unde ui interdictum necessarium fuisse fructuario apparet, si prohibeatur uti frui. Planè regula hæc in d. loco declaratur, his uerbis: Vti frui prohibuisse uidetur, qui ui deiecit utentem & fruente, aut non admittit eum, cum ex fundo exisset non usufructus deserendi causa. Sed & distinguitur ibidem, his uerbis: Ceterum si quis ab initio uolentem incipere uti frui prohibuit, hoc interdictum locum non habet. Quid ergo est? Debet usufructuarius usufructum uendicare. Hæc est prima exceptio aduersus regulam propositam. Secunda exceptio est: Nisi quis ædibus uti frui prohibeatur, quæ tamen exceptio reprobatur in d. l. 3. §. pertinet, his uerbis: Pertinet autem hoc interdictum ad eum, qui fundo frui prohibitus est: sed pertinebit etiam ad eum, qui ædificijs uti frui prohibeatur. Tertia exceptio est: Nisi re mobili uti prohibeatur. Hæc exceptio approbatur d. §. pertinet, his uerbis: Consequenter autem dicemus, ad res mobiles hoc interdictum non pertinere, si quis uti frui prohibitus est re mobili, nisi rei soli cedebant res mobiles. Si igitur ibi fuerint, dicendum est, etiam ad eas res referri hoc interdictum debere. Hæc uerbis exceptio proposita approbatur, simul etiam replicatio aduersus eam introducitur talis: Nisi res mobiles rei soli accedant. Quarta exceptio est: Nisi usus tantum sit relictus. Hæc exceptio reprobatur d. l. 3. §. item si non, his uerbis: Item si non usufructus, sed usus sit relictus, competit hoc interdictum. Quinta exceptio est: Nisi inter uiuos usufructus sit constitutus. Et hæc exceptio reprobatur d. §. item si non, his uerbis: Ex quacunque causa constitutus est usufructus uel usus, hoc interdictum locum habebit. Sexta exceptio est: Nisi post unum factam usufructus sit extinctus uel amissus. Hæc exceptio reprobatur, certo tamen

men

men modo, d. l. §. qui usufructus, his uerbis: Qui usufructus nomine qualitercunque fuerit quasi in possessione, utetur hoc interdicto. Sed si quis, posteaquam prohibitus est, capite deminutus sit uel mortuus, rectè dicitur hæredibus & successoribus competere hoc interdictum: non ut in futurum constituitur usufructus, sed ut præterita causa & damnum præteritum sarciatur. Concordat l. si de fundo. 10. in fin. ff. cod. tit. cuius uerba uide §. cap. 2. causa 22. except. 7. item concordat l. cuiuscunque. 60. in prim. ff. de usufructu & quemad. &c. ubi Paulus: Cuiuscunque fundi usufructuarius (inquit) prohibitus aut deiectus, de restitutione omnium rerum simul occupatarum agit. Sed etsi medio tempore alio casu intercederit usufructus, æquè de perceptis antea fructibus utilis actio tribuitur.

III. Regula: Si dolo uel culpa proprietarij usufructus extinctus sit, tenetur usufructuario uel ex testamento, uel de dolo, &c. quæ regula approbatur l. repeti. 5. §. fin. cum duabus sequentibus. ff. quibus modis usufructus amittatur, his uerbis: Si aræ usufructus sit legatus, & in ea ædificium sit positum: rem mutari, & usufructum extinguatur constat. Planè si proprietarius hoc fecerit, ex testamento uel de dolo tenebitur. Sed & interdictum Quod ui aut clam usufructuario competit, nisi sublato ædificio usufructum aræ mihi cesserit, tempore scilicet quo usufructus perijt: tranlacto. Concordat l. si eo loco. 9. §. i. ff. si seruius uendicatur, cuius uerba uide §. cap. 2. causa 5. in fine. Planè si, cum usufructuarius proprietario usufructum locasset, is eum uendiderit, atq; ita usufructus non utendo sit amissus, proprietarius ex loco tenetur usufructuario, quanti eius interest, id factum non esse. quod remedium approbatur l. Pomponius. 29. in prim. ibi teneri planè. ff. quibus modis usufr. amitt. cuius uerba uide §. cap. 2. causa 18. Sed etsi proprietatis dominus uulnerauerit seruum uel occiderit, in quo usufructus meus est, danda est mihi ad exemplum legis Aquiliæ actio in eum pro portione usufructus, ut etiam ea pars anni in æstimationem ueniat, quo nondum usufructus meus fuit. l. sed & si. ff. ad l. Aquilianam. Unde l. eleganter. 7. §. si seruum. ff. de dolo malo, Vlpianus: Si seruum usufructuarius (inquit) proprietarius occidit, legis Aquiliæ actioni, & ad exhibendum subiacebit, si possidens proprietarius occidit: ideoq; cessat de dolo actio. Et Paulus in eadem sententiam: Si dominus proprietatis (inquit) infulam, cuius usufructus legatus erat, incenderit, non est de dolo actio: quoniam aliæ ex hoc oriuntur actiones l. arbitrio. 18. §. si dominus. ff. d. lit.

V. Regula: Si usufructus legatus est, ex testamento actio est, quæ reg. approbatur l. i. §. sed si usufructus. ff. si usufr. petatur, his uerbis: Si usufructus legatus sit, ad quem aditus non est, nisi per hæ-

reditarium fundum: ex testamento utique agendo fructuarius consequitur, ut cum aditu sibi præstetur usufructus. Concordat l. repeti. 5. §. fin. ff. quibus modis usufructus amittatur. cuius uerba uide §. reg. prox. in prim. Concordat item l. si extraneo. 46. §. fin. ff. de usufructu & quemad. cuius uerba uide 7. cap. prox. reg. 23. except. 1. Est insuper ex conducto actio, si scilicet colono usufructus fundi sit legatus, quæ actio approbatur l. quoties. 24. §. si colono. ff. d. ut. his uerbis: Si colono tuo usufructum fundi legaueris, usufructum uendicabis, & cum hærede tuo ager ex conducto: & consequetur, ut neq; mercedes præstet, & impensas, quas in culturam fecerat, recipiat.

VI. Regula: Si inter duos fructuarios de usufructu controuersia sit, quasi communi diuidendo iudicium est, quæ regula approbatur l. si cuius. 13. §. sed si inter, his uerbis: Si inter duos fructuarios sit controuersia, Iulianus scribit, æquissimum esse quasi communi diuidendo iudicium dari, uel stipulatione inter se eos cauere qualiter fruantur. Cur enim (inquit) ad arma & rixam procedere patiatur prætor, quos potest iurisdictione sua compescere? Quam sententiam Celsus quoque probat, & ego puto ueram.

VII. Regula: Si seruitus usufructus relictus sit, incerti actio est, quæ regula approbatur l. i. ff. de usu & usufr. cuius uerba uide §. cap. 1. except. 5. Sed & plures huiusmodi regulas uide 7. de iure usufructuarij. Sequuntur nunc aduersus iam propositas regulas exceptiones quædam uniuersales.

Exceptiones generales aduersus iam propositas regulas.

I. Exceptio: Nisi usufructuarius nondum satisfecerit. Hæc exceptio approbatur l. si cuius. 13. §. hoc autem. ff. de usufructu & quemadmodum. &c. his uerbis: Hoc autem ad omnem usufructum pertinere, Iulianus probat: Si usufructus legatus sit, non prius dandam actionem usufructuario, quam satisfecerit se boni uiri arbitratu ulurum fructurum. De hac satisfactione plura dicentur 7.

II. Exceptio: Nisi possessor ab alio proprietatis controuersiam patiatur. Hæc exceptio reprobatur l. cuiuscunque. 60. §. si fundus. ff. de usufructu & quemad. &c. his uerbis: Si fundus, cuius usufructus petitur, à non domino possideatur, actio redditur. & ideo, si de fundi proprietate inter duos quæstio sit, fructuarius nihilominus in possessione esse debet: satisque ei à possessore cauendum est, quod non sit prohibitus frui eum, cui usufructus relictus est, quamdiu de iure suo probetur. Sed si ipsi fructuario quæstio moueatur, interim usufructus eius differtur. Sed caueri debet de restituendo eo quod ex his fructibus percepturus est: uel si satis non detur, ipse frui permittitur.

I I I. Exceptio: Nisi proprietarius usufructuarium uti frui patitur. Hæc exceptio ipso quidem iure subsistit, quemadmodum et exceptio solutionis: verum admittit replicationem hanc: Nisi non ut debet, uti frui patitur, cuius replicationis exemplum proponitur l. duos. 1. 4. ff. de usu et usufructu legato, his verbis: Duos separatim uti frui sinere damnatus hæres, communiter uti frui passus est, quærebatur, an utriq; ex testamento teneretur? Dixi teneri, si testator utrunq; solidum habere voluisset. nam ipsius onus esse, ut solidum singulis legatum præstaret, qua parte igitur alterum uti frui sineret hæres, ea parte eum non sinere alterum uti frui: deoque per æstimationem uniuersis, quod deest, replere debere. Huiusmodi exempla plura uide infra in questione, Quid ueniat, &c. Sed et alia exceptiones ad hunc locum pertinentes uide 7. in quest. Quando et quamdiu detur item supra in duobus capitibus prioribus. nam quæcumque ibi uel exceptiones, uel cause amittendi usufructus propositæ sunt, ad huc quoq; locum possunt referri.

I I. QVIBVS HÆC ACTIO detur?

I. Regula: Domino fundi hæc actio non datur. que regula approbatur l. uti frui. 5. in prin. ff. si usufructus petatur, his verbis: Vti frui ius sibi esse, is solus potest intendere, qui habet usufructum: dominus autem fundi non potest, quia qui habet proprietatem, utendi fruendi ius separatum non habet, nec enim potest ei suus fundus seruire, de suo enim, non de alieno iure quenquam agere oportet. Quamquam enim actio negatoria domino cõpetat aduersus fructuarium: magis tamen de suo iure agere uidetur, quam de alieno, cum inuito se negat ius esse utendi fruendi fructuario, uel sibi ius esse prohibendi.

I I. Regula: Etiam possessori competit hæc actio. que regula approbatur d. l. 5. §. fin. ff. si usufructus petatur, his verbis: Nam et possessori competit. Quod autem sit officium iudicis, si possessor agat, uide paulo inferius quest. 4. reg. 3. except. 1.

I I I. Regula: Hæredibus usufructuarij hæc actio non datur. que regula approbatur l. stipulatio. 38. §. si quis ita. ff. de uerborum obligat. his verbis: Si quis ita stipulatus fuerit, uti frui sibi licere, ad hæredem stipulatio ista non pertinet. Sed et si sibi non addiderit, nõ puto stipulationem de usufructu ad hæredem transire: eoq; iure utimur. Huius regule ratio in promptu est: quia usufructus morte usufructuarij finitur, de quo dictum est supra. Huius regule exceptio prima hæc est: Nisi defunctus ita stipulatus sit, sibi hærediq; suo uti frui licere. que exceptio approbatur d. l. 38. §. sed si quis, his verbis: Sed si quis uti frui licere sibi hærediq; suo stipulatus sit, uideamus an hæres ex stipulatu agere possit? Et puto posse, licet diuersi sint fructus. Secunda exceptio hæc

est: Nisi ob fructus præteritos agatur, que exceptio approbatur l. uti frui. 5. §. si post litem. ff. si usufructus petatur, cuius uerba uide supra cap. 2. causa 1. except. ult. Tertia exceptio est: Nisi ob dolum uel culpam ipsius proprietarij ad interesse agatur, que exceptio approbatur exemplo l. si extraneo. 46 §. fin. cum l. sequente. ff. de usufructu et quemadmod. his verbis: Si testator iusserit, ut hæres resciceret insulam, cuius usum fructum legauit: potest fructuarius ex testamento agere, ut hæres resciciat, quod si hæres hoc non fecisset, & ob id fructuarius frui non potuisset: hæres etiam fructuarij eo nomine habebit actionem, quanti fructuarij interfuisset non cessasse hæredem, licet usufructus morte eius interijisset. Plures huiusmodi exceptiones reprobantur l. ex libris. 17. C. de usufructu, de qua re uide §. cap. 2. causa 1. de morte usufructuarij: item 7. cod. cap. quid ueniat, reg. 21.

I I I I. Regula: Si seruo uel filiofamilias usufructus constitutus sit, domino uel patri eius actio competit. que regula approbatur l. usufructus. 6. §. fin. ff. de usufructu et quemad. his verbis: Adquiritur nobis usufructus nõ solum per nosmetipsos, sed etiam per eas personas, quas iuri nostro subiectas habemus. Huius regule exceptiones uidentur esse tales: Nisi is per quem usufructus est adquisitus, alienatus fuerit, mortuus uel capite deminutus, que tamẽ exceptiones reprobantur l. ex libris. 17. C. de usufructu, de qua re uide §. cap. 2. causa 1. de causa 13.

I I I. ADVERSVS QVOS hæc actio detur?

I. Regula: Aduersus quemuis possessorem datur actio confessoria in rem. que regula approbatur l. uti frui. 5. §. utrum. ff. si usufructus petatur, his verbis: Vtrum aduersus dominum duntaxat in rem actio usufructuario competat, an etiam aduersus quemuis possessorem, quæritur? Et Iulianus scribit, hanc actionem aduersus quemuis possessorem ei competere. Concordat l. cuiuscunque 60. §. si fundus. ff. de usufructu et quemad. &c. ubi Paulus: Si fundus, cuius usufructus petitur, a non domino possideatur, actio redditur.

I I. Regula: Qui non possidet, hac actione non tenetur. Huius regule ratio in promptu est: quia in rem actio, qualis est actio confessoria, non datur aduersus non possidentem. l. qui petitorto. 36. in prin. et l. ult. ff. de rei uendicat. Huius regule exceptio prima hæc est: Nisi tempore iudicij accepit possessionem, que tamen exceptio reprobatur l. ult. ff. si usufructus petatur, his verbis: Qui de usufructu iudicium accepit, si deserit possidere, sine dolo malo absoluetur. Secunda exceptio est: Nisi liti sese obtulit, que exceptio approbatur d. l. ult. in fine, his verbis: Quod si liti se obtulit, & quasi possessor actionem de usufructu accepit, damnabitur. Plura de hac regula cum suis exceptionibus uide §. lib. 21. cap. 5. except. 13.

I I I I. QVID

I I I I. QVID ET QVANTVM ueniat in hanc actionem?

I. Regula: Vusufructu legato, hæres ea etiam, sine quibus uti legatarius non potest, præstare tenetur: ut aditum, iter et uiam, &c. Hæc regula approbatur l. 1. §. usufructus. ff. si usufructus petatur, his verbis: Vusufructus legatus adminiculis eget; sine quibus uti frui quis non potest. Et ideo si usufructus legatur, necesse est tamen ut sequatur eum aditus, usque ad eum, ut si quis usum fructum loci leget, ita ne hæres cogatur uiam præstare, inutiliter hoc adiectum uideatur. Item si usufructu legato iter ad emptum sit, inutilis est ademptio: quia semper sequitur usum fructum. Sed si usufructus legatus sit, ad quem aditus non est, nisi per hæreditarium fundum: ex testamento utique agendo fructuarius cõsequitur, ut cum aditu sibi præstetur usufructus. Vtrum autem aditus tantum & iter, an uerò & uia debeat fructuario, legato ei usufructu, Pomponius dubitat? & rectè putat, prout usufructus perceptio desiderat, hoc ei præstandum. Sed an & alias utilitates & seruitutes ei hæres præstare debeat? puta fluminum & aquarum, an uerò non? Et puto, eas solas præstare compellendum, sine quibus omnino uti non potest: sed si cum aliquo incommodo utatur, non esse præstandas. Concordat l. Scaurus. 9. §. de illo. et §. non autem. ff. de seruitut. urbanor. prædior. cuius uerba uide 7. lib. prox. cap. 5. de seruitute alt. non toll. except. 4. repl. 4. Concordat item l. 2. §. rectè. ff. si seruitus iudicatur, his verbis: Rectè Neratius scribit, Si medij loci usufructus legetur, iter quoque sequi, per ea scilicet loca fundi, per quæ qui usufructum concessit, constitueret, quantum est ad fruendum necessarium. Nanque sciendum est, iter quod fruendi gratia fructuario præstatur, non esse seruitutem. Neque enim potest soli fructuario seruitus deberi. Sed si fundo debeat, & ipse fructuarius ea utatur. Concordat item l. damnus esto. 15. §. qui duos. ff. de usufructu legato. ubi Marcellus: Qui duos fundos habebat (inquit) unum legauit, alterius fundi usum fructum alij legauit, quæro, si fructuarius ad fundum aliunde uiam nõ habeat, quam per illum fundum qui legatus est, an fructuario seruitus debeat? Respondit: Quemadmodum si in hæreditate esset fundus, per quem fructuario posset præstari uia, secundum uoluntatem defuncti uideretur id exigere ab hærede: ita in hac specie non aliter concedendum esse legatario fundum uendicare, nisi prius transeundi ius fructuario præstetur, ut hæc forma in agris seruetur, quæ uiuo testatore obtinuerit, sine donec usufructus periret, sine dum ad proprietatem redierit.

Planè huic posteriori quodammodo contradicit l. seruum. 4. §. fin. ff. de legatis 1. ubi Paulus: Si duos fundos habens testator (inquit) alterius mihi usum fructum, alterum Titio leget: aditum mihi legatarius non debebit: sed hæres cogetur redimere aditum, & præstare.

I I. Regula: Omnis causa usufructuario restituida. Hæc regula approbatur l. uti frui. 5. §. fructuario. ff. si usufructus petatur, his verbis: Fructuario qui uicit, omnis causa restituenda est. Et ideo si serui fuerit usufructus legatus, quicquid ex re fructuarij, uel ex operis suis consecutus est, possessor debet restituere.

I I I. Regula: Fructus etiam restituendi. Hæc regula approbatur d. l. 5. §. in his. ff. si usufructus petatur, his verbis: In his actionibus, quæ de usufructu aguntur, etiam fructus uenire, plusquam manifestum est. Huius reg. exceptio prima hæc est: Nisi post litem contestatam usufr. interierit. Hæc exceptio approbatur certo modo d. l. 5. §. si post litem. de quo dictum §. cap. 2. causa 1. except. ult. Secunda exceptio est: Nisi is qui agit, possideat. Hæc exceptio approbatur d. l. 5. §. fin. his verbis: Sicut fructuarij in rem confessoria agenti fructus præstandi sunt, ita & proprietatis domino, si negatoria actione utatur: sed in omnibus ita demum, si non sit possessor qui agat. nam & possessori competunt. Quod si possident, nihil fructuum nomine consequuntur. Quod ergo officium iudicis erit, quam hoc, ut securus consequatur fructuarius fruendi licentiam, & proprietatis dominus non inquietetur? Tertia exceptio est: Nisi fructus die usufructus legati cedente sint pendentes. Hæc exceptio reprobatur l. si pendentes. 27. ff. de usufructu et quemad. &c. his verbis: Si pendentes fructus iam maturos reliquisset testator, fructuarius eos ferret, si die legati cedente adhuc pendentes deprehendisset. nam & extantes fructus ad usufructuarium pertinent. Quarta exceptio est: Nisi fructus sint immaturi lecti. Hæc exceptio reprobatur l. penult. ff. de usu et usufruct. his verbis: In fructu id esse intelligitur, quod ad usum hominis inductum est. neque enim maturitas naturalis hic spectanda est: sed id tempus, quo magis colono dominus eum fructum tollere expedit. Itaq; cum olea immatura plus habeat redditus, quam si matura legatur: non potest uideri, si immatura lecta est, in fructu non esse. Concordat l. si abijente. 48. §. fin. ff. de u. ubi Paulus: Syluam cæduam, etiam si in tempestiua cæsa sit, in fructu esse constat: si cur oliua immatura lecta, item fossorium immaturum cæsum in fructu est. Plura de regula proposita cum suis exceptionibus dicentur lib. 56. cap. 10. de fructibus. item 7. cap. prox. reg. 1.

I I I I. Regula: Reus sumptus quos in rem, cuius usufructus petitur, fecit, deducit, uel per exceptionem retinet. Hæc regula ipso iure subsistit, eiusq; exemplum proponi

proponitur l. Titius. 50. ff. de usufr. & quemad. etc. his uerbis: Titius Mæuius fundum Tusculanum reliquit, eiusque fidei commisit, ut eiusdem fundi partis dimidiæ usumfructum Titia præstaret. Mæuius uillam uetustate corruptam, necessariam colligendis & conseruandis fructibus, ædificauit. quæsitum est, an sumptus partem pro portione ususfructus Titia agnoscere debeat? Respondit Scæuola, Si priusquam usumfructus præstaretur, necessariò ædificasset, non aliàs cogendum restituere, quàm eius sumptus ratio haberetur. Concordat l. generalis. 32. ff. Lucius. ff. de usu & usufructu legato, his uerbis: Lucius Titius testamento suo Publio Mæuius fundum Tusculanum reliquit, eiusque fidei commisit, ut eiusdem fundi partem dimidiam usumfructus Titia præstaret. Publius Mæuius uillam uetustate corruptam, colligendis & conseruandis fructibus necessariam, ædificauit. quæro, an sumptus partem pro portione usumfructus Titia agnoscere debeat? Respondit Scæuola, Si priusquam usumfructum præstaret, necessariò ædificauit, non aliàs cogendum restituere, quàm si eius sumptus ratio habeatur. Hactenus regule generaliores questionis propositæ sunt enumeratæ: sequuntur nunc aliæ magis speciales, & primum eæ quæ sumuntur ex re, cuius usumfructus est relictus.

V. Regula: Si bonorum usumfructus sit relictus, omnium rerum, tam mobilium quàm immobilium, usumfructus ad legatarium pertinet. quæ reg. approbatur l. uxori. 37. ff. de usu & usufr. legato, his uerbis: Vxor mea usumfructum lego bonorum meorum, usque dum filia mea annos impleat octodecim. quæsitum est, an prædiorum tam rusticorum quàm urbanorum, & mancipiorum & suppellectilis, item quæ calendarij usumfructus ad uxorem pertineat? Respondi, secundum ea quæ proponerentur, omnia pertinere.

¶ Item usure quoque nominum debentur. quæ reg. certo modo approbatur l. uxori. 24. ff. de usu & usufructu legato, his uerbis: Vxor usumfructu bonorum legato, foenus quoque sortium, quas defunctus collocauit, post impletam ex senatusconsulto cautionem præstabitur. Igitur usuras nominum in hæreditate relictorum, ante cautionem interpositam debitas, uelut sortes, in cautionem deduci necesse est. non idem seruabitur in nominibus hærede factis. tunc enim sortes duntaxat legatario dabuntur: & quodd propter moram usuras quoque reddi placuit, super his non cauebitur.

¶ Item bonorum usumfructu legato, æs alienum ex bonis deducitur, item actiones computantur. quæ reg. approbatur l. ult. ff. eod. tit. his uerbis: Nonni-

hil interest, utrum bonorum quis, an rerum tertie partis usumfructum legauerit. nam si bonorum usumfructus legabitur: & æs alienum ex bonis deducetur, & quod in actionibus erit, computabitur. ac si certarum rerum usumfructus legatus erit, non idem obseruabitur.

VI. Regula: Si certa partis bonorum usumfructus sit relictus, electio hæredis est, utrum rerum, an æstimationis usumfructum præstare uelit, etc. Hæc reg. approbatur l. generalis. 32. ff. de usu & usufructu legato, his uerbis: Usumfructum tertie partis bonorum suorum uni ex hæredibus legauerat. quæsitum est, an pecuniæ, quæ ex rebus diuisis secundum æstimationem effecta est, tertia præstanda sit? respondi, hæredis esse electionem, utrum rerum, an æstimationis usumfructum præstare uelit. Item quæsitum est, an tributa præterea, quæ uel pro prædijs aut mouentibus deberi & reddi necesse est, eximenda sint ex quantitate reliquæ duntaxat pecuniæ, si hoc hæres elegerit? respondi, reliquæ pecuniæ tertiam præstandam.

VII. Regula: Si partis bonorum usumfructus relictus sit, non addito quotæ, dimidia pars intelligitur. quæ reg. approbatur l. etiam. 43. ff. de usufructu & quemad. his uerbis: Etiam partis bonorum usumfructus legari potest. Si tamen non sit specialiter facta partis metio, dimidia pars bonorum continetur.

VIII. Regula: Si certarum rerum usumfructus relictus sit, æs alienum non deducitur. quæ reg. approbatur l. ultim. ff. de usu & usufructu legato, cuius uerba uide paulò 5. reg. 5. in fine.

IX. Regula: Si rerum uel æstimationis usumfructus relictus sit, quid debeat, declarat l. si alij. 42. ff. de usufructu & quemad. his uerbis: Rerum, an æstimationis usumfructus tibi legatur, interest. nam si liquidem usumfructus rerum legatur, deducto eo quod præterea tibi legatum est, ex reliquis bonis usumfructum feres: sin autem æstimationis usumfructus legatus est, id quoque æstimabitur, quod præterea tibi legatum est. Nam sapius idem legando non ampliat testator legatum: re autem legata, etiam æstimationem eius legando ampliare legatum possumus.

X. Regula: Si domus usumfructus legatus sit, & omnium rerum quæ in ista domo sunt, excepto argento, quid ueniat præstandum, declarat l. generalis. 32. ff. uxori. ff. de usu & usufructu legato, his uerbis: Vxor usumfructum domus, & omnium rerum quæ in his domibus erant, excepto argento, legauerat: item usumfructum fundorum & salinarum. quæsitum est, an lanæ cuiusque coloris mercis causa paratæ, item purpuræ, quæ in domibus erant, usumfructus ei deberetur? respondi, excepto argento, & his

his quæ mercis causa comparata sunt, cæterorum omnium usumfructu legatariam habere.

XI. Regula: Si usumfructus salinarum relictus sit, quid debeat, declarat d. ff. uxori. ibidem quæsitum est, utrum rerum, an æstimationis usumfructum præstare uelit, etc. Hæc reg. approbatur l. generalis. 32. ff. de usu & usufructu legato, his uerbis: Idem quæsitum est, cum in salinis, quarum usumfructus legatus esset, salis inuentus sit non minimus modus: an ad uxorem ex causa fideicommissi usumfructus pertineat? Respondi, de his legandis, quæ uenalia ibi essent, non sensisse testatorem.

XII. Regula: Si fundi redditus, quoad uixerit, legatus sit, quid ueniat. Hæc reg. de sumptibus est ex re legata, & definitur l. fundi. 38. ff. de usu & usufructu legato, cuius uerba uide 7. lib. 32. cap. 2. reg. 2. except. 4. Sequitur nunc eæ regule, quæ sumuntur ex persona eius cui usumfructus legatus est.

XIII. Regula: Si nominam usumfructus legatus sit debitori, usure ei remittende. Hæc reg. approbatur l. postquam. 3. ff. de usu & usufr. eorum rerum quæ usu consumuntur, his uerbis: Nerua ipsi quoque debitori posse usumfructum nominum legari scribit, & remittendas ei usuras.

XIII. Regula: Si colono usumfructus fundi sit relictus, quid ueniat, declarat l. quoties. 34. ff. si colono. ff. de usufr. & quemadmodum, etc. his uerbis: Si colono tuo usumfructum fundi legaueris, usumfructum uendicabit, & cum hærede tuo agere conducto: & consequetur, ut neque mercedem præter: & impensas, quas in culturam fecerat, recipiat.

XV. Regula: Si pluribus usumfructus debeat, æqualiter ad eos pertinet. quæ reg. approbatur l. sed usufruct. 30. in prim. ff. de leg. falcidia, his uerbis: Si duobus legatus fuerit usumfructus, ipso iure ad singulos partes pertinent. Concordat l. ult. ff. de usufructu & quemad. etc. ubi Caius: Si Stichos seruo tuo & Pamphilo meo legatus fuerit usumfructus, tale legatum est, quale si mihi & tibi legatus esset: & ideo dubium non est, quin æqualiter ad nos pertineat. Concordat item l. si tibi. 4. in prim. ff. de usufr. ad cresc. cuius uerba uide 5. cap. prox. except. 7. repl. 9. Huius regule exceptio prima hæc est: Nisi duobus fundus, & alij usumfructus sit legatus: uel contra, quæ exceptio approbatur l. Sempronius. 26. ff. de usu & usufructu legato, his uerbis: Si fundus duobus, alij usumfructus legatus sit: non trientes in usumfructu, sed semisses constituuntur. idemque; ex contrario, si duo sunt fructuarij, & alij proprietatis legata sit: etenim inter eos tantum ad crescendi ius est. Concordat l. si propr. 9. ff. de usufructu ad crescendo, his uerbis: Si proprietatis fundi duobus, usumfructus uni legatus sit: non trientes in usumfructu habet, sed semissem duo, fructuarius semissem. Item contra, si duo fructuarij, & unus fundi legatarius sit. Secunda exceptio est: Nisi ita legatum sit: Titio & hæredibus suis usumfructum do lego. quæ exceptio approba-

tur l. si quis. 7. ff. de usufr. ad crescendo, his uerbis: Si quis Titio & hæredibus suis usumfructu legauerit, dimidiam Titius, dimidiam hæredes habebunt. Quod si ita scriptum sit, Titio & Mæuius cum hæredibus: tres partes fient, ut unam habeant hæredes, secundam Titius, tertiam Mæuius. Nec enim interest, ita legeretur, Illi & illi cum Mæuius: an ita, Illi & illi & Mæuius. Tertia exceptio est: Nisi alteri fundus, alteri fundi usumfructus sit relictus. hic enim uidebatur dicendum, ad alterum totum usumfructum pertinere, ad alterum nudam proprietatem. ueruntamen exceptio hæc reprobat l. si tibi. 6. ff. de usufructu eorum rerum quæ usu consumuntur, his uerbis: Si tibi decem millia legata fuerint, mihi eorundem decem millium usumfructus: fient quidæ tua tota decem millia, sed mihi quinta que millia numerari debebunt. nam & si fundus tibi legatus fuisset, & mihi eiusdem fundi usumfructus: haberes tu quidem totius fundi proprietatem, sed partem cum usufructu, partem sine usufructu. Concordat l. idem Neratus. 3. ff. non solum. ff. de usufructu ad crescendo, cuius uerba uide 5. cap. prox. except. 7. repl. 9. Quarta exceptio est: Nisi duos separatim uel frui sinere, damnatus sit hæres, tunc enim utriusque solidus usumfructus debetur. Hæc exceptio approbatur l. duobus. 14. ff. de usufructu legato, cuius uerba uide 5. cap. eodem, membr. 1. except. ult. Quinta exceptio est: Nisi alij usus, alij fructus legatus sit. Hæc exceptio approbatur l. si alij. 42. ff. de usufructu & quemad. etc. his uerbis: Si alij usus, alij fructus eiusdem rei legeretur: id percipiet fructuarius, quod usuario supererit, nec minus & ipse fruendi causa & usum habebit. De eadem exceptione loquitur Pomp. l. per seruum. 14. ff. pen. ff. de usu & habit. his uerbis: Si tibi usus, mihi fructus legeretur: concurrere nos in usum, me solum fructu habiturum. Hæc de decima quinta regule, cuiusq; exceptionibus. sint dicta: de quibus uide plura lib. 33. cap. 7. quantum, reg. 25. Hactenus ergo regule ex persona legatariorum desumptæ: quæ nunc sequuntur, ex uarijs circumstantijs desumptæ sunt.

XVI. Regula: Si a pluribus usumfructus debeat, singuli pro sua parte tenentur. quæ reg. approbatur l. usumfructus. 5. ff. de usufructu & quemadmodum, his uerbis: Reo promittendi defuncto, in partes hæreditarias usumfructus obligatio diuiditur. Et si ex communi prædio debeatur, uno ex socijs defendente, pro parte defendētis fiet restitutio. Vnde & l. si mihi. 49. ff. eod. tit. Pomponius: Si mihi & tibi (inquit) à Sempronio & Mutio hæredibus usumfructus legatus sit: ego in partem Sempronij quadrantem, in partem Mutij alterum quadrantem habeo: item tu in utriusque parte eorū quadrantem habes.

XVII. Regula: Si socius fundi communis usumfructu reliquerit, quid ueniat, definit l. si qui. 31. ff. de usufructu

QQ

fructu legato, his uerbis: Is qui fundum tecum communem habebat, usumfructum fundi uxori legauerat: post mortem eius tecum hæres arbitrium communi diuidendo petierat. Blæsus ait, Trebatium respondisse, Si arbiter certis regionibus fundum diuisisset, eius partis quæ tibi obtigisset, totius usumfructum eam habituram. Ego hoc falsum puto, nam cum ante arbitrium communi diuidendo coniunctus pro indiuiso ex parte dimidia totius fundi usumfructus mulieris fuisset, non potuisse arbitrum inter alios iudicando alterius ius mutare: quod & receptum est.

XVII. Regula: Si actor possidet rem, cuius usumfructum uendicat, quid ueniat, definitur l. uti frui. s. §. fin. ff. si usumfructus petatur. cuius uerba uide §. reg. s.

XVIII. Regula: Si reus conuentus usumfructum fecerit deteriore, in id quod interest tenetur. quæ regula approbatur l. 2. ff. si usumfruct. petatur, his uerbis: Si ab herede ex testamento fundi usumfructus petitus sit, qui arbores deiecit, aut ædificiū demolitus esset, aut aliquo modo deterioriorem usumfructum fecisset, aut seruitutes imponendo, aut uiciorum prædia liberando: ad iudicis religionem pertinet, ut inspicatur qualis ante iudiciū acceptum fundus fuerit, ut usufructuario hoc quod interest ab eo seruetur.

XX. Regula: Si cum usufructus ad certum tempus esset relatus, per proprietarium steterit, quo minus daret, et aliquid eius temporis præterierit, quid iuris, definitur l. questum. 37. ff. de usufructu et quemadmodum, etc. his uerbis: Quæsitum est, cum in annos decem proximis usumfructum de te dari stipulatus essem, & per te steterit, quo minus dares, & quinquennium tranierit, quid iuris sit? Item, si Stichus decem annorum proximorum operas de te dari stipulatus sim, & similiter quinquennium præterierit: Respondi, eius temporis usumfructum & operas esse peti, quod per te transactū est, quo minus darentur. Concordat l. si usufr. 6. ff. de usufructu legato, ubi Pomponius: Si usufructus mihi in biennium continuum à morte testatoris legatus sit, & per hæredem steterit, quo minus eum mihi daret: præterito biennio nihilominus tenetur: quemadmodum teneatur, si res legata in rerum natura esse desisset, quam quis deberet, moratusque esset in ea danda: ut peti quidem iam usufructus qui legatus sit, non possit: quia alius futurus sit, quam qui legatus fuit: sed æstimatione eius bima duntaxat faciendā sit. Concordat item l. si usufructus. 35. ff. de usufructu et quemadmodum, etc. ubi Iulianus: Si usufructus legatus est (inquit) sed hæres scriptus ob hoc tardius adierit, ut tardius ad legatū perueniretur: hoc quoque præstat, ut Sabino placuit.

XXI. Regula: Si dolo uel culpa proprietarij, uel dum in mora soluendi est, usufructus extinctus sit, quid ueniat, definitur l. qui usumfructum areæ. 36. §. finali. ff. de usufructu et quemadmodum, etc. his uerbis: Ususfructus serui Titio legatus est, & cū per hæredem staret quo minus præstaretur, seruus mortuus est. aliud dici non posse ait, quàm in id obligatum esse hæredem, quāti legatarij interitit morā factam nō esse, ut scilicet ex eo tempore in diem, in quo seruus sit mortuus, usufructus æstimeretur. Cui illud quoque consequens est, ut si ipse Titius moriatur, similiter ex eo tempore, quo mora Titio facta sit, in diem mortis æstimatione usufructus hæredi eius præstaretur. Concordat l. cuiuscumque. 60. in prin. ibi: sed est. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. eod. cap. quæst. 1. reg. 3. except. 6. Planè si lite pendente, usufructus tempore amissus sit, tam ad usumfructum renouandum, quàm ad cauendum de euictione reus tenetur. Nam l. uti frui. s. §. usufructuario. ff. si usufr. petatur, Pomponius: Si tempore forte (inquit) usufructus amissus est, alio quidem possidente, alio autem liti se offerente: non sufficit eum usumfructum iterum renouare, uerum cauere quoque eum de euictione usufructus oportet. Quid enim, si seruum aut fundum is qui possidebat, pignori dedit, isque ab eo qui pignori acceperit, iure uti prohibetur? debet itaque habere cautum.

XXII. Regula: Si hæres à quo usufructus legatus est, non fecerit ea quæ à testatore iussus est, puta si non fecerit insulam: definitur l. quod si hæres. 47. ff. de usufructu et quemadmodum, etc. cuius uerba uide §. eod. cap. quibus datur, reg. 3. except. 3. Item si, cum duobus usufructus legatus esset, ut separatim uterentur, hæres non separatim, sed communiter eos frui permitat. de qua re uide §. cap. eod. memb. 1. exceptione ult. Alias huiusmodi regulas uide supra cap. eodem, memb. 1. item 7. de iure usufructuarij et officijs proprietarij, cap. prox.

V. QUANDO ET QUAMDIU
competat actio de usufructu? item
quando dies legati usufructus cedat?

I. Regula: Non nisi die, ex quo usufructus legatus est, ueniente actio datur. quæ regula approbatur l. 1. §. item si ex die. ff. quando dies usufructus legati cedit, his uerbis: Si ex die usufructus legetur, dies eius nondum cedit, nisi cum dies uenerit. Posse enim usumfructum ex die legari, & in diem, constat. Concordat d. l. 1. §. itemque et si ex die. cuius uerba uide 7. reg. prox. Item concordat d. l. 1. §. fin. his uerbis: Scæuola ait, agentem ante diem usufructus nihil facere: quamuis aliàs, qui ante diem agit, malè agit.

II. Regula: Usufructus ante aditam hereditatem peti non potest, nec dies eius cedit. Hæc regula approbatur d. l. 1. §. dies autem, his uerbis: Dies usufructus, item usus non prius cedit, quàm hereditas

reditas adeatur. tunc enim constituitur usufructus, cum quis iam frui potest. Concordat d. l. 1. §. nō solum. ubi dicitur: Non solum usufructus ante aditam hereditatem dies cedit, sed nec actio de usufructu. Idemque & si ex die fuerit legatus usufructus. Concordat item l. si seruo. 18. in fine. ff. quibus mod. usufr. amitt. cuius uerba uide §. cap. 2. causa 13. except. 3.

III. Regula: Non nisi semel dies usufructus cedit. Hæc regula approbatur simul et distinguitur l. 1. in princ. ff. quando dies usufructus leg. cedit, his uerbis: Quamquam usufructus ex fruendo constituitur, factū aliquo eius qui fruitur & utitur: tamen semel cedit dies, aliter atque si cui in menses, uel in dies, uel in annos singulos quid legetur. tunc enim per dies singulos, uel menses, uel annos, dies legati cedit. Unde quæri potest, si usufructus cui per singulos dies legatus sit, an semel cedat? & puto non semel cedere, sed per tempora adiecta, ut plura legata sint. & ita libro 4. Digesti. Marcellus probat in eo, cui alternis diebus usufructus legatus est. Et ideo si usufructus legatus sit, qui quotidie percipi non potest, non erit inutile legatum: sed dies hi legatum habebunt, quibus frui potest. Usus iam dicitur exceptionis constat ex ijs quæ dicta sunt §. cap. 2. causa 2. except. 2.

III. Regula: Si duobus alternis annis usufructus sit legatus, utri prius competat, definitur l. quoties. 34. in princ. ff. de usufructu et quemadmodum, etc. his uerbis: Quoties duobus usufructus legatur, ita ut alternis annis utantur fruatur: siquidem ita legatus fuerit, Titio et Mæuio: potest dici, prius Titio, deinde legatum Mæuio datum. Si uerò duo eiusdem nominis fuerint, & ita scriptum fuerit, Titius usufructum alternis annis do legonij consensuerit, uter eorū prior utatur, inuicem se impediunt. Quod si Titius eo anno quo fruere, proprietatem accepisset: interim legatum non habebit, sed ad Mæuium alternis annis pertinebit. Et si Titius, & c. Reliqua uide §. cap. 2. causa 13. except. 1. Concordat l. 2. §. fin. ff. quibus modis usufructus amittatur, ubi Ulpianus: Cum singulis usufructus alternis annis legatur, si consentiant in eundem annum, impediuntur: quod non id actum uidetur, ut concurrerent. multum enim refert, duobus simul alternis annis legetur (quod sanè ultra primum annum procedere non poterit, non magis quàm si uni legatum ita fuisset) an singulis alternis annis. nam si concurrere uolent, aut impediunt inuicem propter uoluntatem: aut si ea non refragabitur, singulorum annorum fructus uacabit.

V. Regula: Actio de usufructu non nisi decennio inter presentes, et inter absentes uiginti annis finitur.

quæ regula approbatur l. corruptionem. 16. C. de usufructu, his uerbis: De personali actione, quæ sū per usufructu nascitur, siue in stipulationem usufructus deductus sit, siue ex testamento relictus, dubitabatur: morte quidem usufructuarij, & capitis deminutione eam tolli, omnibus concedentibus: non utendo autem, si per annum aut biennium forsitan eundem usumfructum non petierit usufructuarius, an personalis actio tollatur, altercantibus. Sed hæc nos decidetes, sanctimus, non solum actionem quæ de usufructu nascitur, nec usumfructum non utendo cadere: nisi talis exceptio usufructuario opponatur, quæ etiam si dominium uendicaret, posset eum præsentem uel absentem excludere. Hactenus de actione tam personali quàm in rem confessoria de usufructu usufructuario competente.

DE IVRE VSVFRV-
CTUARIJ. Cap. V.

Prima regula: Omnes fructus rei et obuentiones ad fructuarium pertinent. Hæc regula approbatur l. usufructu. 7. in princ. ff. de usufructu et quemadmodum, his uerbis: Usufructu legato, omnes fructus rei ad fructuarium pertinent. Et aut soli, aut rei mobilis usufructus legatur. Soli (utputa ædium) usufructu legato, quicumque rei reditus est, ad usufructuarium pertinet: quæque obuenientes sunt ex ædificijs, ex areis, & cæteris quæcumque ædium sunt. Concordat l. usufructuarius. 62. in princ. ff. eod. tit. ubi Triphoninus: Fructus (inquit) aut iure ciuili, aut iure gentium suos facit. Huius regulæ exceptio prima hæc est: Nisi fructus nondum perceperit usufructu extincto. Hæc exceptio approbatur Institut. de rerum diuis. §. is uerò ad quem, his uerbis: Is ad quem usufructus fundi pertinet, non aliter fructuum dominus efficietur, quàm si ipse eos perceperit. Et ideo licet maturis fructibus, nondum tamè perceptis, decesserit. ad hæredes eius non pertinent, sed domino proprietatis acquiruntur. Eadem ferè & de colono dicuntur. Concordat l. qui scit. 25. §. præterea. ff. de iuris, his uerbis: Fructus usufructuarij non sunt, antequam ab eo percipiantur. Concordat item l. in singulos. 8. §. fin. ff. de annuis legatis, his uerbis: Si fructuarius etiam maturis fructibus, nondum tamen perceptis, decesserit: hæredi suo in eos fructus actionem non relinquit. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi pensiones sint, quarum dies tempore finiti usufructus cessit. Hæc replicatio approbatur l. generalis. 12. §. hæredis. ff. de usufructu legato, his uerbis: Hæredis instituti si dei commisit, filio suo annua decem præstare, aut ea prædia emere & assignare, ut usufructum haberet redditum efficietia annua decem. Filius fundos sibi ab hærede secunda

etiam matris uoluntatem traditos locauit. quæsitum est, eo defuncto, reliqua colonorum utrumne ad hæredem filij fructuarij, an uerò ad hæredem Seie testamentaria pertineant? Scauola respondit, nihil proponi cur ad hæredem Seie pertineant. *Secunda replicatio est: Nisi cum usufructuarius fundum locasset, fructibus à colono perceptis, nondum die pensionis cedente usufructus sit finitus, hoc enim casu nihilominus pensio, cuius dies postea cedit ob fructus à colono perceptos, usufructuario uel eius hæredi debetur. Quæ replicatio approbatur l. defuncta. 52. in prim. ff. de usufructu et quemadmod. his uerbis: Defuncta fructuaria mense Decembri, iam omnibus fructibus, qui in his agris nascuntur, mense Octobri per colonos sublatis: quæstrum est, utrum pensio hæredi fructuariæ solui deberet, quamuis fructuaria ante calendas Martias, quibus pensiones inferri debeant, decesserit: an diuidi debeant inter hæredem fructuariæ, & rempubl. cui proprietates legata est? Respondit Scauola, Rempub. quidem cum colono nullam actionem habere: fructuariæ uerò hæredem sua die, secundum ea quæ proponerentur, integram pensionem percepturam. Tertia replicatio est: Nisi fructus à solo sint separati, hoc enim casu, quamuis non in horreum recluserit, nihilominus ad hæredem usufructuarij transmittit. quæ replicatio approbatur l. si usufr. 13. ff. quibus modis usufructus amitt. his uerbis: Si usufructuarius messem fecit, & decelsit: stipulam quæ de messe iacet, hæredis eius esse. Labeo ait: spicam quæ terra teneatur, domini fundi esse: fructumque percipi spica aut feno casso, aut nuua dempta, aut excussa olea: quamuis nondum tritum frumetum, aut oleum factum, uel uindemia coacta sit. Huius replicationis duplicatio hæc est: Nisi non ipse usufructuarius, uel eius nomine alius à solo separauerit, sed alieno nomine sint separati, uel per se deciderint. quæ duplicatio approbatur ibidem, his uerbis: Sed ut uerum est, quod de olea excussa scribitur: ita aliter obseruandum de ea olea, quæ per se decidit. Concordat item d. l. 13. ff. fin. his uerbis: Iulianus ait, fructuarij fructus tunc fieri, cum eos perceperit: bonæ fidei autem possessoris mox quam à solo separati sunt. Hæc de prima exceptione, eiusque replicationibus sint dicta. Secunda exceptio est: Nisi post finitum usum fructum perceperit. Hæc exceptio approbatur l. si pater. 5. C. de usufruct. cuius uerba uide 5. cap. 2. causa 20. in prim. Tertia exceptio est: Nisi fructus ab alio sint sati. Hæc exceptio reprobatur l. qui scit. 25. ff. proterea. ff. de usuris, his uerbis: Ad fructuarij pertinent fructus à quolibet sati. Concordat l. si pendentes. 27. in prim. ff. de usufructu et quemad. cuius uerba uide 5. cap. prox. quæst. 4. reg. 3. except. 3. Sed et plura de regula proposita, eiusque exceptionibus uide 5. d. 4. reg. 3.*

De usufructu fundi, regulæ.
 I I. Regula: Qui usufructum fundi habet, eius est omne id quod in fundo nascitur, quodque inde percipi potest. quæ regula approbatur l. si fundi. 9. in prim. ff. de usufructu et quemad. etc. his uerbis: Si fundi usufructus sit legatus: quicquid in fundo nascitur, quicquid inde percipi potest, ipsius fructus est: & si apes in eo fundo sint, eorum quoque usufructus ad eum pertinet: sed & si lapidinas habeat, & lapides cedere uelit, uel cretiferodinas habeat, uel arenas, omnibus his usum, Sabinus ait, quasi bonum patrem familiæ. quam sententiam puro ueram. Concordat l. si cuius. 13. ff. proinde uenas. ff. eod. tit. cuius uerba uide 3. reg. 4. Concordat item l. arbores. 59. ff. eod. tit. his uerbis: Quidquid in fundo nascitur, quicquid inde percipitur, ad fructuarij pertinet: pensiones quoque iam ante locatorum agrorum, si ipse quoque specialiter comprehensæ sint. Sed & ad exemplum uenditionis (nisi fuerit specialiter exceptum) potest usufructuarius conductorem repellere. Concordat d. l. 59. ff. fin. his uerbis: Cæsæ arundinis uel pali compendium, si in eo fundo uectigal esse conuenit, ad fructuarij pertinet.
 I I I. Regula: Eius quoque quod postea agro accessit, usufructus usufructuario debetur. quæ regula approbatur l. si fundi. 9. ff. sed et si metalla. ff. de usufructu, etc. his uerbis: Si metalla post usum fructum legatum sunt inuenta: cum totius agri relinquatur usufructus, non partium, continentur legato. Huic uicinus tractatus est, qui soler in eo quod accessit, tractari, & placuit, alluisionis quoque usum fructum ad fructuarij pertinere. Huius regulæ exceptio hæc est: Nisi insula iuxta fundum in flumine sit nata. quæ exceptio approbatur d. l. 9. ff. sed si insula, his uerbis: Sed si insula iuxta fundum in flumine nata sit, eius usum fructum ad fructuarij non pertinere, Pegasus scribit, licet proprietati accedat. esse enim ueluti propriam fundum, cuius usufructus ad te non pertineat. quæ sententia non est sine ratione. nam ubi latet incrementum, & usufructus augetur: ubi autem apparet separatum, fructuarij non accedit.
 I I I I. Regula: Fundi usufructu legato, potest usufructuarius lapidinas, cretiferodinas, etc. instituere. quæ regula approbatur l. si cuius. 13. ff. inde est questum. ff. eod. tit. his uerbis: Quæsitum est, an lapidinas, uel cretiferodinas, uel areniferodinas ipse instituere possit? & puto, etiam ipsum instituere posse, si non agri partem necessariam huic rei occupaturus est. Proinde uenas quoque lapidinarum, & huiusmodi metallorum inquirere poterit. Ergo & auri, & argenti, & sulfuris, & æris, & ferri, & cæterorum fodinas, uel quas paterfamilias

lias instituit, exercere poterit: uel ipse instituire, si nihil agriculturæ nocebit. Et si forte in hoc quod instituit, plus redditus sit, quam in uineis, uel arbutis, uel oliuetis, quas fuerunt: forsitan etiam hæc deicere poterit: siquidem ei permittitur meliorare proprietatem. Ait Iuriconsultus: Si nihil agriculturæ nocebit. Ex hisce uerbis exceptio aduersus regulam propositam elicitur talis: Nisi agriculturæ noceat. Ait insuper Iuriconsultus: Et si forte in hoc quod instituit, plus redditus sit, &c. Ex hisce uerbis replicatio elicitur aduersus iam dictam exceptionem, hæc scilicet: Nisi proprietatem meliorem faciat plures redditus acquirendo. tunc enim quamuis agriculturæ noceat, quia tamen commodum maius est quam incommodum, instituere permittitur, proposita exceptione non obstante. Planè iam dictæ replicationis duplicatio hæc est: Nisi ea que instituit usufructuarius reddidit augendo, aut cælum corrumpant, aut magnum apparatus sint desideratura. quæ duplicatio approbatur ibidem, his uerbis: Si tamen que instituit usufructuarius, aut cælum corrumpant agri, aut magnum apparatus sint desideratura (opificum forte, uel figulorum) quæ non potest sustinere proprietarius: nõ uidetur boni uiri arbitratu frui.
 V. Regula: Fundi usufructu legato, aucupia, uenationes et piscationes usufructuarij exercere potest. quæ regula approbatur l. si fundi. 9. ff. aucupiorum. ff. de usufructu et quemad. etc. his uerbis: Aucupiorum quoque uenationum redditum, Cæsius ait, ad usufructuarij pertinere. Ergo & piscationum. Concordat l. usufructuarij. 62. in prim. ff. eod. tit. his uerbis: Usufructuarij uenari in saltibus, uel montibus possessionis, rectè dicitur: nec aprum aut ceruum quem ceperit, proprium domini capere: sed fructus aut iure ciuili, aut gentium suos facit.
 V I. Regula: De animalibus uiuarij legatis regulæ habetur d. l. 62. ff. si uiuarij, his uerbis: Si uiuarij inclusæ feræ in ea possessione custodiebantur, quando usufructus cepit: num exercere eas fructuarius possit, occidere nõ possit? alias si quas ab initio inclusas habuerit operis suis, uel post sibimetipsi inciderint, delapsæ uis fuerint, hæ fructuarij iuris sunt. Commodissimè tamen, ne per singula animalia facultatis fructuarij, propter discretionem difficilem, ius incertum sit: sufficit eundem numerum per singula quæque genera ferarum, finito usufructu, domino proprietatis assignare, qui fuit cepti usufructus tempore.
 V I I. Regula, De iure et officijs usufructuarij circa arbores, usufructu fundi legato. Huius loci prima regula est, quod usufructuarius arbores cedere non possit. quæ regula approbatur l. si cuius. 13. ff. fructuarius. ff. de usufructu et quemadmod. etc. his uerbis: Is cui fundi usufructus legatus est, non debet ne-

que arbores frugiferas excidere, neque uillam diruere, nec quicquam facere in perniciem proprietatis. Huius regulæ exceptio prima hæc est: Nisi causam proprietatis faciat meliorem augendo redditus. Hæc exceptio reprobatur d. ff. fructuar. his uerbis: Et si forte uoluptarium fuerit prædium, uiridaria, uel gestationes, uel deambulationes arboribus infructuosis opacas atque amenas habens: non debet deicere, ut forte hortos olitarios faciat, uel aliud quid, quod ad redditum spectat. Huic concordat l. usufructu. 7. ff. fin. cum l. sequente. ff. eod. tit. cuius uerba uide 3. reg. 25. except. 2. Contrarium tamè exemplum est in d. l. 13. ff. et si forte. cuius uerba uide 5. reg. 4. Secunda exceptio est: Nisi sylua cædua sit. Hæc exceptio approbatur l. si fundi. 9. ff. fin. ff. eod. tit. his uerbis: Trebatijs scribit, syluam cæduam & arundinetam posse fructuarij cedere, sicut paterfamilias cædebat: & uendere, licet paterfamilias non solebat uendere, sed ipse uti. ad modum enim referendum est, non ad qualitatem utendi. Huius exceptionis replicatio est: Nisi intemptiue cædat. quæ tamen replicatio reprobatur l. si absente. 43. ff. fin. ff. eod. tit. his uerbis: Syluam cæduam, etiam si intemptiue cæsa sit, in fructu esse cõstat: sicut oliua immatura lecta, item fenum immaturum cæsum in fructu est. Tertia exceptio est: Nisi pedamenta et ramos in uineam sumat, uel ad rescindendam uillam. Hæc exceptio approbatur l. ex sylua. 10. ff. eod. tit. his uerbis: Ex sylua cædua pedamenta & ramos ex arbore usufructuarij sumpturum: ex non cædua in uineam sumpturum, dum ne fundum deteriorem faciat. Concordat l. arborib. 12. in prim. ibi: materiam tamen ff. eod. tit. cuius uerba uide paulo 7. reg. prox. Ait Iuriconsultus: Dum ne fundum deteriorem faciat. Hisce uerbis replicatio introducit aduersus exceptionem propositam, ut si usufructuarius pedamenta et ramos in uineam cadendo, fundum deteriorem faciat, exceptioni locus non sit. Sed et altera replicatio est hæc: Nisi grandes arbores cædat in uineam, quæ replicatio approbatur ibidem l. 11. his uerbis: Et si grandes arbores essent, non posse cedere eas.
 V I I I. Regula: Arbores demortuæ ad usufructuarij pertinent. quæ regula approbatur l. agri. 18. ff. de usufructu et quemadmodum, his uerbis: Agri usufructu legato, in locum demortuarum arborum aliæ substituendæ sunt, & priores ad fructuarij pertinent. Huius regulæ exceptio hæc est: Nisi arbores sint uento deiectæ. hæ enim ad proprietarium pertinent: qui etiam usufructuario, si non tollat, actione tenetur. quæ exceptio approbatur l. Proculus. 19. ff. fin. ff. eod. tit. his uerbis: Si arbores uento deiectas dominus nõ tollat, per quod incommodior sit usufructus uel iter, suis actionibus usufructuario cum eo experiendum. Ex his patet, arbores

uento deicctas ad proprietarium, non ad usufructuarium pertinere. Cuius exceptionis replicatio prima haec est: Nisi quoad usum fructuarij & uille pertinet. quae replicatio approbatur l. arborib. 12. in prin. ff. d. tt. bis uerbis: Arboribus et uillis, uel uenenturum deiectis, usque ad usum suum & uillae posse usufructuarium ferre, Labeo ait: nec materia eum pro ligno usurum, si habet unde ligno utatur. quam sententiam puto ueram. alioquin si ager totus sit hunc casum passus, omnes arbores auferret fructuarium. Materiam tamen ipsum succidere, quantum ad uillae refectionem satis sit, putat posse: quemadmodum calcem, inquit, coquere, uel arenam fodere, aliudue quid aedificio necessarium sumere potest. Secunda replicatio est: Nisi sylua cedua sit. tunc enim locus non habet: quoniam ex ea & arbores cadere, & caesus uendere potest fructuarium, ut dictum est paulo superius.

X. Regula: Usufructuarium in locum demortuarum arborum alias substituere debet. Haec regula approbatur institut. de rerum diuis. §. si gregis, in fine, his uerbis: Fructuarium in uinearum demortuarum uel arborum locum alias debet substituere. recte enim colere, & quasi bonus paterfamilias uti debet. Concordat l. usufructu. 7. §. Castus. ibi: quemadmodum, ff. de usufructu. & quemadmodum. cuius uerba uide §. reg. 27. Concordat item l. agri. 13. ff. eod. tt. cuius uerba uide §. reg. prox. in prin. Huius 30 regule exceptio haec est: Nisi uel tempestatis arbores sint deiectae. quae exceptio approbatur l. arbores. 59. in prin. ff. eod. tt. his uerbis: Arbores uel tempestatis, non culpa fructuarij euulsas, ab eo substitui non placet.

X. Regula: Circa seminarium ius atque officium fructuarij quod sit, definitur l. si fundi. 9. §. seminarium. ff. de usufructu & quemadmodum, & c. his uerbis: Seminarium etiam fructus puto ad fructuarium pertinere, ita ut etiam uendere ei, & seminare liceat: debet tamen conferendi agri causa seminarium paratum semper renouare, quasi instrumentum agri, ut finito usufructu domino restitatur.

XI. Regula: Circa instrumentum fundi regula habetur d. l. 9. §. instrumenti, his uerbis: Instrumentum fructum habere debet, ut nendum tamen facultatem non habeat. Nam & si fundi usufructus fuerit legatus: & sit ager, unde in fundum, cuius usufructus legatus est, solebat paterfamilias uel palo uti, uel salicte, uel arundine: puto fructuarium haecenus uti posse, ne ex eo uendat, nisi forte salicte eius, uel syluae palaris, uel arundineti usufructus sit legatus. tunc enim & uendere potest. Concordat l. sed est. 15. §. proprietatis. ff. eod. tt. ubi Ulpianus: Proprietatis dominus (inquit) non debet impedire fructuarium utentem, ne deteriozem eius conditio

nem faciat. De quibusdam planè dubitatur, si eum uti prohibeat, an iure id faciat, ut puta dolijs, si forte fundi usufructus sit legatus? Et putant quidam, etsi defossa sint, uti prohibendum. Idem & in serijs, & eupis, & cadis, & amphoris putant. Idem & in specularibus, si domus usufructus legatur. Sed ego puto (nisi sit contraria uoluntas) etiam instrumentum fundi uel domus contineri.

XII. Regula, Circa uillam fundi regula prima: Villam diruere non potest usufructuarium. quae regula approbatur l. si cuius. 13. §. fructuarium. ff. de usufructu & quemadmodum. cuius uerba uide paulo superius regula 7.

XIII. Regula: Proprietarium uillam fundi demoliri non potest. quae regula approbatur l. haeres. 12. ff. de usufructu legato, his uerbis: Haeres in fundo, cuius usufructus legatus est, uillam posuit. eam inuito fructuario demoliri non posse, Alfenus ait: nihilo magis, quam si quam arbores posuisset, & ex fundo euellere uellet. Sed si, antequam usufructuarium prohibuerit, demolitus erit, impune facturum.

XIII. Regula, Circa aedificia regula prima: Aedificium in fundo fructuarium ponere non potest. quae regula approbatur l. si cuius. 13. §. sed ne aedificium. ff. de usufructu & quemadmodum, & c. his uerbis: Ne aedificium quidem positurum in fundo, nisi quod ad fructum percipiendum necessarium sit. Huius regule exceptio prima haec est: Nisi ad percipiendos fructus sit necessarium. quae exceptio etiam dictis constat. Secunda exceptio est: Nisi aedificium a defuncto fuerit inchoatum. quae exceptio reprobat l. usufructuarium. 61. §. aedificium. ff. eod. tt. his uerbis: Aedificium inchoatum fructuarium consummare non potest, etiam si eo loco aliter uti non possit.

XV. Regula est, Quod aedificij inchoati nondum consummati usufructus fructuario non debeatur. quae regula approbatur d. §. aedificium, his uerbis: Sed nec eius quidem usum fructum esse, nisi in constituendo uel legando usum fructum: hoc specialiter adiectum sit, ut utrumque ei liceat. id est, et consummare aedificium inchoatum, & consummato uti frui. Reliqua huius loci uide §. de usufructu aedium & arca.

XVI. Regula, Circa onera realia: Usufructuarium onera fundi realia agnoscere tenetur. quae regula approbatur l. si pendentes. 27. §. si quid cloacarij. ff. de usufructu & quemadmodum, & c. his uerbis: Si quid cloacarij nomine debeatur, uel si quid ob formam aqueductus, qui per agrum transit, pendatur, ad onus fructuarij pertinebit: sed & si quid ad collationem uiae, puto hoc quoque fructuarium subiturum. Ergo & quod ob transitum exercitus conferretur fructibus, sed & si quid municipio deberetur (nam solent possessores certam partem fructuum

fructuum municipio uiliori precio addicere, solent & sisco functiones praestare) haec onera ad fructuarium pertinebunt. Concordat l. usufructu. 7. §. modica igitur. ff. eod. tt. cuius uerba uide §. reg. 27. in prin. Concordat item l. quero. 28. ff. de usufructu legato. cuius haec sunt uerba: Quero, si usufructus fundi legatus est, & eidem fundo indicationes temporariae indicatae sint, quid iuris sit? Paulus respondit, Idem iuris esse in his speciebus, quae postea indicantur, quod in uetigalibus dependendis responsum est. ideoque hoc onus ad fructuarium pertinere. Huius regule exceptio haec est: Nisi testator onus ad haereditatem pertinere uoluerit. quae exceptio approbatur l. usufructu. 52. ff. de usufructu & quemadmodum, & c. his uerbis: Usufructu relicto, si tributa eius rei praestentur, ea usufructuarium praestare debere, dubium non est: nisi specialiter nomine fideicommissi testatori placuisse probetur, hoc quoque ab haerede dari.

XVII. Regula: Circa seruitutes fundi regula prima est, quod usufructuarium seruitutem sustinere cogitur. quae regula approbatur l. si pendentes. 27. §. fin. ff. de usufructu & quemadmodum, & c. his uerbis: Si qua seruitus imposita est fundo, necesse habebit fructuarium sustinere: unde et si per stipulationem seruitus debeatur, idem puto dicendum.

XVIII. Regula est, quod proprietarius fundo seruitutem imponere non possit, nec amittere, sed adquirere possit. quae regula approbatur l. sed est quid inaedificauerit. 15. §. sed nec. ff. de usufructu & quemadmodum, & c. his uerbis: Sed nec seruitutem imponere fundo potest proprietarius, nec amittere seruitutem. Acquirere planè seruitutem eum posse, etiam inuito fructuario, Iulianus scribit. Huius regule exceptio haec est: Nisi fructuarium seruitutem fundo imponi patiat. quae tamen exceptio reprobat d. l. 15. §. fin. cum l. sequente, his uerbis: Proprietatis dominus, ne quidem consentiente fructuario, seruitutem imponere potest, nisi per quam deterior fructuarij conditio non fiat: ueluti si talem seruitutem uicino concesserit, ius sibi non esse altius tollere.

XIX. Regula est, quod fructuarium seruitutem fundo adquirere non possit, retinere possit. quae regula approbatur d. l. 15. §. penult. his uerbis: Quibus consequenter fructuarium quidem adquirere fundo seruitutem non potest, retinere autem potest.

XX. Regula: Si usufructuarium seruitutem non utendo amiserit, eo nomine tenetur. quae regula approbatur d. §. penult. his uerbis: Et si forte fuerint non utente fructuario amissae, hoc quoque nomine tenebitur.

XXI. Regula: Circa culturam regula est, quod usufructuarium recte colere debeat. quae regula approbatur l. si fundi. 9. in prin. ff. de usufructu & quemadmodum, & c.

his uerbis: Celsus scribit, eogi eum posse recte colere. Concordat l. si cuius. 13. §. nam qui agrum. ff. eod. tt. cuius uerba uide §. cap. 7. in prin.

XXII. Regula, De fundo a proprietario custodiendo, habetur l. si ita. 16. §. dominus. ff. de usu & habitate. his uerbis: Dominus proprietatis etiam inuito usufructuario uel usuuario fundum uel aedes per saluarium uel insularium custodire potest. interest enim eius si oes praedij tueri. eaque omnia dicenda sunt, quodlibet modo constitutus usufructus uel usus fuerit. Haecenus de usufructu fundi.

De usufructu aedium, regulae.

XXIII. Regula, De redditibus aedium, & missione in possessionem uicinarum aedium, habetur l. usufructu. 7. §. 1. ff. de usufructu & quemadmodum, & c. his uerbis: Soli, ut puta, aedium usufructu legato, quicumque rei redditus est, ad usufructuarium pertinet: quaeque obuentiones sunt ex aedificijs, ex arceis, & caeteris, quaecumque aedium sunt. Unde etiam mitti eum in possessionem uicinarum aedium causa damni infecti placuit, & iure dominij possessionum eas aedes, si perseveretur non caueri, nec quicquam amittere finito usufructu.

XXIII. Regula, De locando aedes, Qui usufructum aedium habet, eas locare potest. quae regula approbatur l. si cuius. 13. §. item si domus. ff. de usufructu & quemadmodum, & c. his uerbis: Si domus usufructus legatus sit, locare potest: sed oportebit quasi domum locare, nec balneum ibi faciendum est. Haec uerba regulae proposita approbatur, simul & exceptio aduersus eam introducit talis: Nisi ad balneum locauerit domum. cuius exceptionis replicatio haec esse uidetur: Nisi balneum sit in domo uisibus dominicis uacare solitum. quae tamen replicatio reprobat d. l. 13. §. fin. ubi, his uerbis: Ego quidem, etsi balneum sit in domo, uisibus dominicis solitum uacare, in intima parte domus, uel inter diuitas amoenas: non recte, nec ex boni uiri arbitratu facturum, si id locare coeperit, ut publice lauet: non magis, quam si domum ad stationem iumentorum locauerit, aut si stabulum, quod erat domus iumentis & carrucis uacans, pistrino locauerit, licet multo minus ex ea re fructuum percipiat. Planè quo modo dominus aedibus uti solitus est, eo etiam modo ut alius utatur, fructuarium locare potest. quod approbatur exemplo l. si pendentes. 27. §. 1. ff. eod. tt. his uerbis: Si dominus solitus fuerit tabernis ad merces suas uti, uel ad negotiationem: utique permittetur fructuario locare eas & ad alias merces. & illud solum obseruandum, ne uel abutatur usufructu, uel contumeliose iniuriose utatur usufructuarium.

XXV. Regula: Meritoria in domo usufructuarium facere non potest, nec per cenacula domum diuidere. quae regula approbatur l. si cuius. 13. §. item si domus. ff. de usufructu & quemadmodum, & c. his uerbis:

Si domus usufructus legatus sit, meritoria illic facere fructuarius non debet, nec per coenacula diuidere domum. Quod autem dicit, meritoria non facturum: ita accipe, quae uulgò diuerforia uel fullonica appellantur.

XXVI. Regula: De aedificandis & reficiendis aedibus regula habetur l. usufructu. 7. §. fin. ff. de usufructu & quemadmodum, etc. his uerbis: Nec tamen aedibus reficiendis, nec aedibus aedificandis, nisi uoluptatis causa reficiat, quae tamen exceptio d. §. fin. reprobatur, his uerbis: Nec solum necessarias refectioes facturum, sed etiam uoluptatis causa, ut testoria & pauimenta & similia facere. Vnde l. si cuius. 13. §. sed si aedium, ff. d. de uisitatione. Si aedium (mquit) usufructus legatus sit, Nerua filius lumina immittere eum posse ait: sed & colere, & picturas, & marmora poterit, & sigilla, & si quid ad domum ornatum pertinet. Secunda exceptio est: Nisi ampliare uelit, aut utile detrahere. quae exceptio approbatur d. §. fin. cum l. sequente, his uerbis: Neque autem ampliare, nec utile detrahere posse, quamuis melius repositurus sit. quae sententia uera est. Tertia exceptio est: Nisi nouum tectorium, aut riuum nouum parietibus uelit imponere. quae exceptio approbatur l. usufructuarius. 4. §. de usufructu & quemadmodum, etc. his uerbis: V usufructuarius nouum tectorium parietibus, qui rudes fuissent, imponere non potest. Quia tamen meliorem, excolendo aedificium, domini causam facturus esset, non tamen id iure suo facere potest: aliudque est tueri quod accepit, aliud nouum facere. Approbatur item exceptio proposita l. usufructuarius. 6. in prin. ff. eod. de his uerbis: V usufructuarius nouum riuum parietibus non potest imponere. Quarta exceptio est: Nisi formam aedificij mutet, uel alius tollat. Haec exceptio approbatur l. si cuius. 13. §. sed neque. ff. eod. de his uerbis: Sed neque diueta transformare, uel coniungere, uel separare ei permittitur, uel aditus posticas uel euertere, uel refugia aperire, uel arrium mutare, uel uiri daria ad alium modum conuertere. excolere enim quod inuenit potest, qualitate aedium non immutata. Inde Nerua, Eum cui aedium usufructus legatus sit, alius tollere non posse ait, quamuis lumina non obfurentur: quia tectum magis turbatur. Quod Labeo etiam in proprietatis domino scribit. Idem Nerua, nec obstruere eum posse. item: Si domus usufructus legatus sit, meritoria illic facere fructuarius non debet, nec per coenacula diuidere domum.

XXVII. Regula est, quod usufructuarius reficere aedes teneatur. quae regula approbatur l. usufructu. 7. §. quoniam igitur. ff. de usufructu & quemadmo-

dum, etc. his uerbis: Quoniam omnes fructus rei ad eum pertinent, reficere quoque eum aedes per arbitrium cogi, Celsus scribit: haec tamen, ut facta testa habeat. Item ibidem paulo post: Modica igitur refectio ad eum pertinet: quoniam & alia onera agnoscit usufructu legato, ut puta stipendium, uel tributum, uel salarium, uel alimentum ab eo relicta. Et ita Marcellus lib. XIII. scribit. Cassius quoque scribit, fructuarius rei per arbitrium cogi reficere, quemadmodum subferere cogitur arbores. Concordat l. cum. 7. C. de usufructu, his uerbis: Eum ad quem usufructus pertinet, facta testa iuris sumptibus praestare debere, explorati iuris est. Proinde si quid ultra quam impendi debet, erogatum potest doceri: solenniter repositus. Huius regulae exceptio prima haec est: Nisi quid profus corruerit. quae exceptio approbatur d. l. 7. §. si qua tamen. ff. eod. de his uerbis: Si qua tamen uetustate corruissent, neutrum cogi reficere. Vnde Celsus de modo facta testa habendi quaerit, si quae uetustate corruerint, reficere non cogatur. Modica igitur refectio ad eum pertinet, &c. Secunda exceptio est: Nisi usufructuarius paratus sit usufructum relinquere. quae exceptio approbatur l. cum fructuarius. 6. §. de usufructu & quemadmodum, his uerbis: Cum fructuarius paratus est usufructum relinquere, non est cogendus domum reficere, in quibus casibus usufructuario hoc onus incumbit. Concordat l. si absente. 48. ibi: sed si paratus. ff. eod. de cuius uerba uide §. cap. 7. quae §. 6. reg. 2. Replicatio huius exceptionis prima haec est: Nisi iudicium eo nomine sit acceptum. quae tamen replicatio reprobatur d. cum fructuarius, his uerbis: Sed & post acceptum contra eum iudicium, parato fructuario relinquere usufructum, dicendum est absolui eum debere à iudice. Secunda replicatio haec est: Nisi id quod reficiendum est, factum fructuarij & suorum deterius sit factum. quae replicatio approbatur l. sed cum fructuarius. 65. ff. eod. de his uerbis: Sed cum fructuarius debeat, quod suo suorumque factum deterius factum sit, reficere: non est absoluedus, licet usufructum paratus sit derelinquere. Debet enim omne quod diligens paterfamilias in sua domo facit, & ipse facere. Tertia exceptio est: Nisi haeres à testatore iussus sit reficere. de hac re uide regulam proximè sequentem cum sua exceptione.

XXVIII. Regula est, quod haeres idemque proprietarius aedes reficere non tenetur. quae regula approbatur d. l. 65. his uerbis: Non magis haeres reficere debet, quod uetustate iam deterius factum reliquisset testator, quam si proprietatem alicui testator legasset. Huius regulae exceptio prima haec est: Nisi à testatore iussus est reficere. quae exceptio approbatur l. si extraneo. 46. §. fin. cum l. sequente. ff. de usufructu & quemadmodum. Si testa-

Si testator iusserit, ut haeres reficeret insulam, cuius usufructum legauerit: potest usufructuarius ex testamento agere, ut haeres reficiat, &c. Reliqua uide §. cap. prox. quibus actur: regula 3. except. 3. Secunda exceptio est: Si haereditas facta res deterior sit facta. quae exceptio approbatur l. fundi. 38. in fine. ff. de usufructu legato, his uerbis: Quæro, an compellendus sit haeres reficere praedium? Respondi: Si haereditas facta minores redditus facti essent, legatarium rectè desiderare, quod ob eam rem diminutum sit.

XXIX. Regula: Proprietarius inuito fructuario aedes altius tollere nequit. quae regula approbatur l. usufructu. 7. §. hac ratione. ff. de usufructu & quemadmodum. etc. his uerbis: Labeo scribit, nec aedificium licere domino te inuito altius tollere: sicuti nec areae usufructu legato, potest in area aedificium poni. quam sententiam puto ueram. Concordat l. si cuius. 13. §. in de Nerua, in fin. ff. eod. de cuius uerba uide §. reg. 26. except. 4.

XXX. Regula: Si uis qui binas aedes habet, aliarum usufructum legauerit, potest haeres alteras tollendo obscurare lumina aliarum aedium. quae regula approbatur l. si uis qui binas. 30. ff. de usufructu & quemadmodum. etc. his uerbis: Si uis qui binas aedes habebat, alterarum usufructum legauerit: posse haereditatem, Marcellus scribit, alteras altius tollendo obscurare luminibus: quoniam habitari potest etiam obscuratis aedibus. Concordat l. Scaurus. 9. ff. de seruitutibus urbanorum praediorum. cuius uerba uide §. lib. proximo. cap. 5. de seruitutibus. altius non toll. except. 4. repl. 4. Huius regulae exceptio haec est: Nisi nihil luminis relinquat. quae exceptio approbatur d. l. si uis qui binas. 30. ff. de usufructu & quemadmodum. etc. his uerbis: Quod usque ad eod tempusandum est, ut non in totum aedes obscuretur: sed modicum lumen, quod habitantibus sufficit, habeant. Concordat d. l. 9. in fine.

XXXI. Regula: V usufructuarius quae in aedificauit, tollere non potest. quae regula approbatur simul & distinguitur l. sed et si quid. 15. ff. de usufructu & quemadmodum. etc. his uerbis: Si quid in aedificauit, postea neque tollere hoc, neque reficere posse: reuicta planè posse uendicare, Vlpianus ait. Haec tamen de usufructu aedium.

De usufructu areae, regulae. XXXII. Regula: Si area usufructus legatus sit, potest usufructuarius casam ibi ponere. quae regula approbatur l. penult. ff. de usufructu & quemadmodum. his uerbis: Si areae usufructus legatus mihi sit, posse me casam ibi aedificare custodiae causa earum rerum quae in area sunt.

XXXIII. Regula: Haeres in area, cuius usufructus legatus est, aedificium ponere nequit. quae regula approbatur l. usufructu. 7. §. hac ratione. ff. de usufructu & quemadmodum. cuius uerba uide paulò superius reg. 29. Concordat l. repeti. §. fin. cum duabus l. sequentibus. ff. quibus modis usufructus amittit. cuius uerba uide §. cap. prox. memb. 1. reg. 4.

De usufructu mancipiorum. XXXIII. Regula, De operis serui, proponitur l. in hominis. 3. ff. de operis seruorum. cuius haec sunt uerba: In hominis usufructu operis sunt, & ob operas mercedes. Concordat l. fructus. 4. ff. eod. de his uerbis: Fructus hominis in operis consistit & retrò in fructu hominis operae sunt.

XXXV. Regula: Ubi abuti non debet fructuarius. quae regula approbatur l. sed & si quid. 15. §. 1. ff. de usufructu & quemadmodum. etc. his uerbis: Mancipiorum usufructu legato non debet abuti, sed secundum conditionem eorum uti. nam si liberarium rus mittat, & qualum & calcem portare cogat, uel hiltionem balneatorem faciat, uel de symphonico atriensem, uel de palaestra stercoreandis latrinis praeparat: abuti uidebitur proprietate. Concordat l. locum autem. 17. §. ex eo. ibi: quamuis usufructus. ff. eod. de cuius uerba uide §. reg. 41.

XXXVI. Regula: V usufructuarius legem qua seruus, cuius usufructum habet, emptus est, obseruare tenetur. quae regula approbatur l. si pendentes. 27. §. fin. ff. de usufructu & quemadmodum. his uerbis: Si seruus sub poena emptus sit, interdicitur certis quibusdam: an si usufructus eius fuerit legatus, obseruare hoc fructuarius debeat? & puto debere eum obseruare: alioqui non boni uiri arbitratu utitur & fruatur.

XXXVII. Regula: Ante uel peritiam, qua usufructuarius seruum instituit, uti potest. quae regula approbatur d. l. si pendentes. §. si serui, his uerbis: Si seruus usufructus legatus est, cuius testator quasi ministerio uacuo utebatur: si eum disciplinae uel aere instituerit usufructuarius, aere eius uel peritiam utetur.

XXXVIII. Regula: V usufructuario per seruum, cuius usufructum habet, adquiritur. de qua regula cum suis exceptionibus dictum est §. lib. 20. cap. 2. reg. 5.

XXXIX. Regula: Partus ancillae, in qua quis usufructum habet, ad fructuarium non pertinet. quae regula approbatur in sit. de rer. diuis. §. in pecudum, his uerbis: Partus ancillae in fructu non est: itaque ad dominum proprietatis pertinet. absurdum enim uidebatur, hominem in fructu esse, cum omnes fructus rerum natura gratia hominis comparauerit. Concordat l. Lucius fuit. 68. in prin. ff. de usufructu & quemadmodum. his uerbis: Vetus fuit quaestio, an partus ad fructuariu pertineret? Sed Bruti sententia obtinuit, fructuarius in eo locum non habere. neque enim in fructu hominis homo esse potest: hac ratione nec usufructum in eo fructuarius habebit. Concordat item l. in pecudum. 28. in fin. ff. de usuris & fructibus. his uerbis: Partus ancillae in fructu non est. Itaque ad dominum proprietatis pertinet. Absurdum enim uidebatur, hominem in fructu esse, cum omnes fructus rerum natura hominum gratia comparauit. Huius regulae exceptio haec est: Nisi partus usufructu-

usufructus specialiter sit relictus, quae exceptio approbatur d. l. uetus, his uerbis: Quid tamen, si fuerit partus usufructus relictus, an habeat etiam in eo usum fructum? Et cum poterit partus legari, poterit & usufructus eius.

X L. Regula: Vusufructuarius seruum cogere ad operas, & castigare potest. quae regula approbatur l. sed & sicuti. 22. §. quoniam. ff. de usufructu & quemadmodum. his uerbis: Quoniam diximus, quod ex operis adquiritur, ad fructuarium pertinere: sciendum est, etiam cogendum eum operari. etenim modicam quoque castigationem fructuario competere, Sabinus respondit: & Cassius scribit, ut neque torqueat, neque flagellis caedat. Ait Cassius: Ut neque torqueat, neque flagellis caedat. Hisce uerbis exceptio introducitur aduersus regulam propositam: cui concordat l. locum autem. 17. §. ex eo ne. ibi: nec seruum. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. reg. prox.

X L I. Regula: Proprietarius serui coercionem plenissimam habet. quae regula approbatur d. §. ex eo ne, his uerbis: Ex eo, ne deteriore conditionem fructuarij faciat proprietarius, solet quaeri, an seruum dominus coercere possit? Et Aristo apud Cassium notat, plenissimam eum coercionem habere, si modo sine dolo malo faciat, quamuis usufructuarius ne contrarijs quidem ministerijs aut inuitatis artificium eius corrumpere possit, nec seruum cicatricibus deformare.

X L I I. Regula: Vusufructuarius alere ac uestire seruum debet, item ualitudinem eius curare. quae regula approbatur l. sed & si quid. 15. §. mancipiorum, in fine. ff. de usufructu & quemadmodum, his uerbis: Sufficiens alere & uestire debet, secundum ordinem & dignitatem mancipiorum. Approbatur item l. sicut impendia. 45. §. eod. tit. his uerbis: Sicut impendia cibariorum in seruum, cuius usufructus ad aliquem pertinet: ita & ualitudinis impendia ad eum respicere, natura manifestum est.

X L I I I. Regula: De seruo alienando ac manumittendo. Vusufructuarius cum alienare uel manumittere nequit. quae regula approbatur l. usufructu. 9. C. de usufr. his uerbis: Vusufructu matris tuae praediorum & mancipiorum relictis, tam alienatio quam manumissio interdicta est. Sanè mancipia, quorum testamento ministerium matris derelictum est, cum in his dominium non habeat, nec tradendo cuiquam, nec manumittendo ad testatoris hereditatem pertinentia, quicquam facit. Sed nec proprietarius seruum manumittere potest, nisi cum ita usufructus fuerit relictus, quamdiu manumittatur. de qua re uide §. cap. 2. causa 8. Planè proprietarius seruum noxae dare potest. quae regula approbatur l. locum autem. 17. §. proprietarius. ff. de usufr. & quemadmodum, his uerbis: Proprietarius & seruum noxae dedere poterit, si hoc sine dolo malo faciat:

quoniam noxae deditio iure non perimit usufructum, non magis, &c. Cetera uide §. cap. 2. causa 9.

De usufructu pecorum & ouium.

X L I I I I. Regula: De foetu pecudum quorum usufructus debetur, proponitur insit. de rerum diuis. §. in pecudum, his uerbis: In pecudum fructu etiam foetus est, sicut lac, pilus, & lana. Itaque agni, hœdi, & uituli, & equuli, & fuculi, statim naturali iure dominij fructuarij sunt. Concordat l. in pecudum. 28. ff. de usuris & fructibus, his uerbis: In pecudum fructu etiam foetus est, sicut lac, pili, & lana. Itaque agni, & hœdi, & uituli, statim pleno iure sunt bonae fidei possessoris & fructuarij. Concordat item l. uetus. 68. §. penult. ff. de usufructu & quemadmodum. his uerbis: Foetus pecorum Sabinus & Cassius opinati sunt ad fructuarium pertinere. Huius regulae exceptio haec est: Nisi in locum demortuorum capitum substituerit. quae exceptio approbatur l. uel inutilium. 69. ibi: sicut. item ibi: nam alioqui. ff. d. tit. de usufructu. cuius uerba uide §. reg. prox. Concordat ibidem l. quid ergo. 70. §. & Iulianus. cuius uerba uide §. reg. prox. in fine. Concordat item d. l. quid ergo. §. fin. cuius uerba uide §. reg. prox.

X L V. Regula: Cui gregis uel armenti usufructus debetur, is ex natis debet gregem supplere. quae regula approbatur l. uetus. 68. §. fin. cum lege sequente. ff. de usufructu & quemadmodum, his uerbis: Si gregis uel armenti usufructus sit legatus, debet ex natis gregem supplere: id est, in locum capitum defunctorum uel inutilium alia summittere: ut potest substituta (id est, capita illa in quorum locum alia substituta sunt) fiant propria fructuarij, ne lucro ea res cedat domino: & sicut substituta statim domini sunt, ita priora quoque ex natura fructus desinunt eius esse. Concordat l. quid ergo. 70. §. secundum quae. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. reg. ead. in fine. Concordat item insit. de rerum diuis. §. sed si gregis, hisce uerbis: Si gregis usufructum quis habeat, in locum demortuorum capitum ex foetu fructuarij summittere debet: ut & Iuliano uisum est. Huius regulae exceptio haec est: Nisi non gregis, sed singulorum capitum usufructus sit relictus. quae exceptio approbatur d. l. 70. §. sed quod dicitur. ff. de usufructu & quemadmodum, his uerbis: Quod dicitur debere eum summittere, toties uerum est, quoties gregis uel armenti uel equitij, id est, uniuersitatis usufructus legatus est: ceterum si singulorum capitum, nihil supplebit. Queritur insuper, ex quibus suppletio fieri debeat? quod declaratur d. l. 70. §. item si forte, his uerbis: Si forte eo tempore, quo foetus editi sunt, nihil fuit quod submitti deberet, nunc est post editionem:

utrum

utrum ex his qui edentur, summittere debebit, an ex his quae edita sunt, uidentum est? puto autem uerius, ea quae pleno grege edita sunt, ad fructuarium pertinere, sed posterioriorem gregis casum nocere debere fructuario. Notanda demum hoc loco desinitio nominis uerbi Summittere, quae habetur d. l. 70. §. fin. his uerbis: Summittere autem facti est. & Iulianus proprie dicit, dispartire, & diuidere, & diuisionem quandam facere: quod dominus inter summissorum proprietarij. Postremo propositi iuris tres euentus notandi sunt: quorum primus est, quod usufructuarius non summittens proprietario teneatur. qui euentus approbatur d. l. 70. in princip. his uerbis: Quid ergo, si non faciat nec suppleat? teneri eum proprietario, Caius & Cassius scripsit. Secundus euentus est, quod ea quae in locum demortuorum capitum substituantur, proprietarij fiant. de qua re dictum §. reg. prox. except. 1. De eo autem queritur, interim quamdiu summittantur & suppleantur capita, quae demortua sunt, cuius foetus sit? quod desinitur d. l. 70. §. 1. his uerbis: Interim tamen, quamdiu submittantur & suppleantur capita quae demortua sunt, cuius sit foetus, quaeritur? Et Iulianus lib. XXV. Digest. scribit, pendere eorum dominium: ut si submittantur, sint proprietarij: si non submittantur, fructuarij. Quae sententia uera est. Secundum quae, si decelerit foetus, erit periculo fructuarij, non proprietario: & necesse habebit alios foetus submittere. Vnde Caius Cassius lib. V. scribit, carnem foetus demortui ad fructuarij pertinere. Tertius euentus est, quod capita in quorum locum substituitur, ipsius fructuarij sint propria. qui euentus approbatur l. uel inutilium. 69. ff. d. tit. cuius uerba uide §. ead. reg. in prim. Concordat l. quid ergo. 70. §. unde Caius. ff. eod. tit. cuius uerba uide paulo superius euentu prox. Haec de usufructu pecorum & ouium. Sequuntur nunc reliquae regulae de usufructuarij iure, tam generales quam speciales.

X L V I. Regula: De usufructu nauium, habetur l. arboribus. 12. §. nauis. ff. de usufructu & quemadmodum, his uerbis: Nauis usufructu legato, nauigatum mittendam puto, licet naufragij periculum imminere. nauis etenim ad hoc paratur, ut nauigetur.

X L V I I. Regula: De usufructu rerum mobilium in genere, ac uestium, habetur l. sed & si quid. 15. §. & generaliter. ff. de usufructu & quemadmodum, his uerbis: Generaliter Labeo ait, in omnibus rebus mobilibus modum eum tenere debere, ne sua feritate uel saeuicia ea corrumpat: alioquin etiam lege Aquilia eum conueniri. Et si uestimentorum usufructus legatus sit, non sicut quantitatis usufructus legatur dicendum est, ita uti eum debere, ne abatur, nec tamen locaturum: quia uir bonus ita non uteretur. Proinde & si sce-

nicae uestis usufructus legetur, uel annuli aurei, uel alterius apparatus, alibi quam in scena non utetur. Sed an & locare possit, uidentum est: & puto locaturum. & licet restator commodare, non locare fuerit solutus: tamen ipsum fructuarium locaturum tam scenicam quam funebrem uestem.

X L V I I I. Regula: De usufructu eorum rerum quae usu consumuntur. Hoc casu proprietatis rerum pertinet ad fructuarium. de qua re uide §. cap. prox. memb. 6. de tertio cautionis genere.

X L I X. Regula: De re uel usufructu uendendo, locando uel alij concedendo. Huius loci regula est, quod usufructuarius usufructum rei alij cedere non possit. quae regula approbatur l. si usufructus. 66. §. quoniam. ff. de iure dotium, his uerbis: Dicimus usufructum à fructuario cedi non posse, nisi domino proprietatis: & si extraneo cedatur, id est, ei qui proprietatem non habeat, nihil ad eum trahere, sed ad dominum proprietatis reuertendum usufructum. Concordat insit. de usufructu. §. item finitur usufructus. cuius uerba uide §. cap. 2. causa 15. in princ. Planè ipsum quidem ius utendi fruendi usufructuarius alteri cedere nequit: ipsam autem fructuum perceptionem potest alteri cedere, uendere, locare, donare, &c. quod notandum loco exceptionis. quae exceptio approbatur d. l. 66. in fine, his uerbis: Quidam ergo remedij loco rectè putauerunt introducendum, ut uel locet hunc usufructum mulieri maritus, uel uendat humo uno: ut ipsum quidem ius remaneat penes maritum, perceptio uero fructuum ad mulierem pertineat. Secundum hanc exceptionem intelligenda sunt ea quae dicta sunt §. cap. 2. causa 18. item l. cui usufructus. 67. ff. de usufructu & quemadmodum, &c. ubi Iulianus: Cui usufructus legatus est (inquit) etiam inuito haerede eum extraneo uendere potest. Huius exceptionis replicatio haec est: Nisi uestimentorum usufructum alij locauerit. quae replicatio approbatur simul & distinguitur l. sed etsi quid. 15. §. & generaliter. ff. de usufructu & quemadmodum, cuius uerba uide §. reg. 4. 7. Planè quod usufructuarius rei proprietatem alienare, uel pignori obligare non possit, de eo non dubitatur. l. interest. 6. ibi: nam usufructuarius, C. de usufructu, cuius uerba uide §. lib. 15. cap. 9. quaest. 5. except. 8. Concordat item l. usufructu. 9. C. eod. tit. cuius uerba uide §. reg. 43.

L. Regula: Vusufructuarius conductorem potest repellere. quae regula approbatur l. arbores. 59. ibi: sed & ad. ff. de usufructu & quemadmodum. cuius uerba uide §. reg. 2.

L. I. Regula: Rem usucapere non potest usufructuarius. de qua re uide §. lib. 22. cap. 4. except. 26.

L. II. Regula: Si usufructuarius de soli uitio quid praestiterit, ius dominij ad eum transfertur. approbatur haec regula l. quamuis. 10. §. fin. ff. de damno infecto, his uerbis: Si usufructuarius de soli uitio quid praestiterit, ius dominij ad eum transferri potest.

oportet. Scilicet proprietario prestare nolente, ut ex dicta leg. patet.

LIII. Regula: Vusufructuario, si in re, cuius usufructum habet, furtum factum sit, uel damnum datum, actio eo nomine competit. De quare in singulis actionum speciebus suo loco dicitur.

LIII. Regula: Proprietarius non impedire debet usufructuarii utentem fruuentem, quae regula approbatur l. sed etsi quid. 15. §. proprietatis. ff. de usufructu & quemadmodum, his uerbis: Proprietatis dominus non debet impedire usufructuarii utentem, ne deteriori eius conditionem faciat. De quibusdam planè dubitatur, si eum uti prohibeat, &c. Reliqua uide §. cap. eod. reg. ii.

L V. Regula: Proprietarius rem alienare non prohibetur, quae regula approbatur in casu simili l. fundi. 23. in princ. ff. de usufructu legato, his uerbis: Fundi Trebatiani reditus uxori meae, quoad uiuet, dari uolo. quæro, an possit tutor hæredis fundum uendere? Respondi, posse. Sed & approbatur regula proposita in specie pignoris l. 2. C. de usufructu, his uerbis: Verbis testamenti, quæ precibus inseruisti, usufructum legatum tibi animaduertimus: quæ res non impedit proprietatis dominum obligare creditori usufructu tui iuris.

L VI. Regula: Proprietarius, consentiente usufructuario, locum potest facere religiosum, quæuis seruitutem, etiam usufructuario consentiente (ut §. dictum est) prædico imponere non possit. approbatur l. locum. 17. in princ. ff. de usufructu & quemadmodum, his uerbis: Locum religiosum facere potest, consentiente usufructuario: & hoc est uerum, sed fauore religionis. Sed interdum & solus proprietatis dominus locum religiosum facere potest, si fingi enim eum testatorem inferre, cum non esset tam opportunè ubi sepeliretur.

L VII. Regula: Vusufructuarius boni uiri arbitratu uti debet, eoq; nomine cauere proprietario, de qua re §. cap. prox.

L VIII. Regula habetur l. si cuius. 13. §. usufructuarius. ff. de usufructu & quemadmodum, hisce uerbis: Frustruarius causam proprietatis deteriorem facere non debet, meliorem facere potest. Concordat l. sed etsi quid. 15. §. & generaliter. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. reg. 47. Hactenus de iure usufructuarij regulae expositae sunt. Sed & plures huiusmodi regulas uide §. capite prox. quæst. 4. item §. in duobus capp. prox.

DE CAUTIONE VSVFRV-CTUARIJ, Cap. VI.

I. CAUSA EX QUA CAUENDUM, cum suis exceptionibus.

SI cuius rei usufructus uendicatur uel debetur, usufructuarius cauere debet proprietario, se boni

uiri arbitratu usum fructurum, &c. quae regula approbatur l. i. in princ. ff. usufructuarius quemadmodum caueat, his uerbis: Si cuius rei usufructus legatus sit, æquissimum prætori uisum est, de utroq; legatarij cauere, & usum se boni uiri arbitratu: & cum usufructus ad eum pertinere desinat, restitutum quod inde extabit. Concordat l. si cuius. 13. ff. de usufructu & quemadmodum. ubi Iulianus: Si cuius rei usufructus legatus erit, dominus potest in ea re satisfactionem desiderare, ut officio iudicis hæc fiat. Nam sicuti debet fructuarius uti frui, ita & proprietatis dominus securus esse debet de proprietate. Hoc autem ad omnem usufructum pertinere, Iulianus probat. Concordat item l. usufr. 4. C. de usufructu, his uerbis: Vusufructu constituto, consequens est, ut satisfactio boni uiri arbitratu præbeatur ab eo ad quem id commodum peruenit, quòd nullam læsionem ex usu proprietati adferat: nec interest, siue ex testamento, siue ex uoluntario contractu usufructus constitutus est. Planè habet regula proposita suas exceptiones, quæ sequuntur.

I. Exceptio: Nisi non usufructus, sed usus tantum uel operæ relictae sint. Hæc exceptio reprobat l. hac stipulatione. 5. §. sed etsi. ff. usufructuarius quemadmodum caueat, his uerbis: Sed etsi usus sine fructu legatus erit, adempta fructus causa satisfactio iubet prætor: hoc merito, ut de solo usu, non etiam de fructu caueatur. Ergo etsi fructus sine usu obtigerit, stipulatio locum habebit: sed etsi habitatio, uel operæ hominis, uel cuiuscunque alterius animalis relictae fuerint, stipulatio locum habebit, licet per omnia hæc usufructum non imitentur. Concordat l. hoc senatusconsult. 5. §. fin. ff. de usufructu earum rerum quæ usu consumuntur, cuius uerba uide §. cap. 8. quæst. 1. reg. 24. Concordat l. quoniam. 10. ff. eod. tit. his uerbis: Si usus tantum pecuniæ legatus sit (quia in hac specie usus appellatione & fructum contineri, magis accipiendum est) stipulatio ista erit interponenda. Concordat item l. idem est. 6. ff. usufr. quemadmodum caueat, his uerbis: Idem est & in reditu prædij, sicuti si uindemia legata sit uel mæsis: quamuis ex usufructu ea percipiantur, morteq; legatarij ad hæredem redeant.

II. Exceptio: Nisi res soli sit. Et hæc exceptio reprobat l. i. §. hæc stipulatio. ff. usufr. quemadmodum caueat, his uerbis: Hæc stipulatio, siue mobilis sit res, siue soli, interponi debet.

III. Exceptio: Nisi usu domus relicto, hæredes cum usufructuario simul habitent. Et hæc exceptio reprobat l. usu quoq;. 11. ff. eod. tit. his uerbis: Vsu quoq; domus relicto, uiri boni arbitratu cautionem interponi oportet, nec mutat, si pater hæredes filios simul habitare cum uxore legataria uoluit.

III. Exceptio: Nisi quis rei communis usufructum socio legauerit. Hæc exceptio reprobat l. si serui. 10. ff. d. tit. his uerbis: Si serui, qui nobis communis erat, usufructum tibi legauero, necessaria erit hæc cautio hæredi meo. quamuis enim de proprietate possit communi diuidendo experiri, tamen causa usufructus, qui tuus proprius est, ad officium communi diuidendo iudicis non pertinebit.

V. Exceptio: Nisi debitori usufructus nominis sit relictus. Et hæc exceptio reprobat l. postquam. 3. cum l. sequente. ff. de usufructu earum rerum quæ usu consumuntur, his uerbis: Idem tamè Nerua, ipsi quoque debitori posse usufructum nominis legari scribi, & remittendas ei usuras. Ergo cautio etiam ab hoc exigenda erit.

V. I. Exceptio, Ex causa ex qua debetur usufructus dicta, reprobat l. i. §. planè est mortis. ff. usufruct. quemadmodum caueat, his uerbis: Planè est mortis causa donatione usufructus constituitur, exemplo legatorum debet hæc cautio præstari: sed etsi ex alia quacunque causa constitutus fuerit usufructus, idem dicendum est. Concordat l. si cuius. 13. ff. de usufructu & quemadmodum. cuius uerba uide §. eod. cap. in princ. Concordat item l. usufructu. 4. in fine. C. de usufructu, cuius uerba uide ibidem. Unde d. l. 1. §. illud sciend. Vlpianus: Illud sciendum est (inquit) ad fideicommissa etiam aptari eum debere. Item l. si usufr. 9. §. illud sciend. ff. usufructu quemadmodum caueat: Illud sciendum est, (ait) siue iure ipso quis usufructum habeat, siue etiam per tuitionem prætoris, nihilominus cogendum esse fructuarium cauere, aut actiones suscipere.

VII. Exceptio: Nisi usufructuarius proprietatem quoque ex die sit legata. Hæc exceptio approbatur d. l. 9. §. planè est, his uerbis: Planè si ex die proprietatem aliquid legata sit, usufructus pure, dicendum esse Pomponius ait, remittendam esse hanc cautionem fructuario: quia certum sit, ad eum proprietatem uel ad hæredem eius peruenturam.

VIII. Exceptio: Nisi testator cautionem exigi in testamento prohibuit. Hæc exceptio sine dubio ipso quidem iure subsistit, ueruntamen replicationem recipit primam hanc: Nisi pecuniæ usufructus sit relictus, quæ replicatio approbatur l. C. de usufructu, his uerbis: Si usufructus omnium bonorum testamento uxoris marito relictus est, quamuis cautionem à te prohibuerit testamento exigi: tamen non aliter à debitoribus solutam pecuniam accipere poteris, quam oblata secundum formam senatusconsulti cautione. Concordat l. si pecun. 6. in princ. ff. ut in possess. legatorum, his uerbis: Si pecuniæ numeratae usufructus legatus esset, & in testamento cautum, ne eo nomine satisfaretur: proprietatem legata non est, sed legatario permittendum satisfactio, & usufructum pecuniæ habere;

& procedendum est in hac propositione. Sed nullæ prætoris erunt partes: quia nisi satisfactio, agi cum hæredes non poterit. Secunda replicatio est: Nisi cautio, boni uiri arbitratu usum se & fructurum, testamento sit remissa: quæ replicatio approbatur l. scire. 7. C. ut in possess. legat. his uerbis: Scire deberis, si deicommissi & legati satisfactio remitti posse, diuum Marcum & diuum Commodum constituisse: ut autem boni uiri arbitratu, cui usufructus relictus est, utatur fruatur, minimè satisfactio remitti in testamento possit.

X. Exceptio: Nisi hæres pro legatario satisfacere iussus sit. Hæc exceptio reprobat in casu l. tribus. 8. ff. de usufructu earum rer. quæ usu consumuntur, cuius hæc sunt uerba: Tribus hæredibus institutis, usufructum XV. milium Titio legauit, & duos ex hæredibus iussit pro legatario satisfacere. placebat utile esse cautionis quoque legatum, nec refragari senatusconsultum: quia cautio non impediretur: & esse alteri legatum ueluti certi, alterum incerti. Vusufructus itaq; nomine partem pecuniæ petendam ab eo qui satis accepit à cohærede, incertiq; cum eodem agendum, si satis non dedisset: eum uerò qui satis præstiterit, ac propter moram cohæredis satis non accipit, neq; usufructus nomine interim teneri propter senatusconsultum, neq; actione incerti: quia cohæredi satisfecit. Illud etiam nobis placet, legatarij cogendum promittere. Finito autem usufructu, si hæredes ex causa fideiussoria contenerentur, nos mandati non acturos, non enim suscepisse mandatum, sed uoluntati paruissse, deniq; cautionis legato liberatos. De illo nec diu tractandum fuit, secundum legatum, id est, cautionis, non hæredum uideri: sed eius cui pecuniæ usufructus relictus est, cuique testator prospicere uoluit, & cuius interesse creditur fideiussores non suo periculo querere.

II. QVI CAVERE DEBEANT?

Huius loci prima regula hæc est, quòd hæredes pro legatario cauere iussu, cauere teneantur, sed & ipse legatarius promittere teneatur, de qua re iam dictum est.

Secunda huius loci regula est l. si usufr. 9. in princ. ff. usufr. quemadmodum caueat, hisce uerbis: Si usufructus mihi legatus sit, eumq; Titio restitueram sim rogatus: uidentur est, quis debeat cauere, utrum Titius, an ego qui legatarius sum: an illud dicimus, mecum hæredem acturum ut caueat, & cum fideicommissario me agere debere? Et est expeditius hoc dicere: si mihi spes aliqua durat usufructus: & cum tu amiseris, potest ad me redire, hoc est, ad legatarij: ita rem expediti, ut tu mihi, ego domino proprietatis caueam. Quòd

si fideicommissarij causa usufructus mihi relictus est, nec est ulla spes ad me reuerten di usufructus: recta uia fideicommissarium cauere oportet domino proprietatis.

III. QVIBVS CAUENDUM?

Huius loci regula prima habetur l. cuius. 13. §. sed et si plures. ff. de usufructu et quemadmodum, his uerbis: Si plures sint à quibus usufructus relictus est, singulis satisfdari oportet. Concordat l. si usufructus. 9. §. fin. ff. de usufructu, quemadmodum, caueat, his uerbis: Si plures domini sint proprietatis, unusquisque pro sua parte stipulabitur.

Secunda regula habetur l. si tibi. 4. in prim. ff. usufructus, quemadmodum caueat, his uerbis: Si tibi usufructus, & mihi proprietates legata sit, mihi cauendum est: sed si mihi sub conditione proprietatis legata sit, quidam (ut Marcellus) & hæredi & mihi cauendum esse putant, quæ sententia uera est. Concordat priori l. si tibi de tem. 6. ff. de usufructu earum rerum quæ usu consumuntur. ubi Iulianus: Et non hæredi (inquit) sed tibi eueni boni uiri arbitrato. Cuius reliqua uerba uide §. cap. 4. quæst. 4. reg. 15. except. 3. Concordat item l. si non. 9. ff. si cui plus quam per legem. cuius uerba cum proposito regulae exceptione uide §. lib. 33. cap. 9. c. 11. 4. quæst. 2.

Tertia regula habetur d. l. 8. §. item si mihi, his uerbis: Si mihi legata sit proprietates, & cum ad me pertinere desierit, alij: & hic utriusque cauendum, ut supra placuit.

Quarta regula habetur d. l. 8. §. fin. his uerbis: Si duobus coniunctim usufructus legatus sit, inuicem sibi cauere debent, & hæredi in casum illum, si ad socium non pertineat usufructus, hæredi reddi. Concordat l. si tibi. 6. §. fin. ff. de usufructu earum rerum quæ usu consumuntur, his uerbis: Si duobus eorundem decem usufructus legatus fuerit: quina accipiet, & inuicem hæredi satisfdabunt. Concordat item l. si cuius. 13. §. sed si inter. ff. de usufructu et quemadmodum. cuius uerba uide §. cap. 4. quæst. 1. reg. 6.

III. VBI CAUENDUM?

Huc pertinet l. de die. 8. §. tutor. ff. qui satisfacere cogantur. cuius hæc sunt uerba: Ut de restituenda domino proprietate caueat is, cui usufructus datus est, mittendus est in municipium: quia necessaria est satisfdatio. Ad hæc uerba intelligenda repetenda sunt uerba l. si fideiusor. 7. §. si necessaria. ff. d. t. quæ talia sunt: Si necessaria satisfdatio fuerit, & non facile possit reus eam ibi præstare, ubi conuenitur, potest audiri, si in alia eius prouinciæ ciuitate satisfdatione præstare paratus sit. Si autem satisfdatio uoluntaria est, &c.

V. QVANDO CAUENDUM?

Huc pertinet l. quoniam. 10. §. fin. ff. de usufructu ea-

rum rerum quæ usu consumuntur. cuius hæc sunt uerba: Quidam aiunt, non ante hanc interponi stipulationem, quam data fuerit pecunia (scilicet cuius usufructus est relictus.) Ego autem puto, siue antea, siue postea pecunia data sit, tenere stipulationem.

VI. QUID, SEV DE QVA RE CAUENDUM?

Huius loci regula prima habetur l. in prin. ff. usufructus, quemadmodum, caueat, hisce uerbis: Si cuius rei usufructus legatus sit, æquissimum prætori uisum est, de utroque legatarium cauere, & usurum se boni uiri arbitrato: & cum usufructus ad eum pertinere desinat, restitutum quod inde extabit. Planè regula hæc recipit exceptionem hæc: Nisi pecunie uel alterius rei, quæ usu consumuntur, usufructus sit relictus. hoc enim casu usufructuarius neutrum istorum cauet: sed hoc tantum, se finito usufructu tantam pecuniam uel eiusdem qualitatis & quantitatis res restitutum. de qua re dictum §. cap. 1. except. 2. et paulo inferius hoc Capite dicitur.

De cautione, se boni uiri arbitrato usurum fruiturum.

Cauere autem debet (inquit Vlpianus) uiri boni arbitrato perceptum iri usum fructum: hoc est, non deteriorem se causam usufructus facturum: cæteraquæ; facturum, quæ in re sua faceret. d. l. 1. §. caueat.

De cautione rem restitui.

Quod diximus, (inquit Vlpianus) id quod inde extabit, restitutum iri: non ipsam rem stipulatur proprietarius (inutiliter enim re suam stipulari uidetur) sed stipulatur restitui quod inde extabit. Interdum autem in erit proprietatis æstimatio, si forte fructuarius, cum possit usucapionem interpellare, neglexit. d. l. 1. §. fin.

De tertio genere cautionis, quando scilicet usufructus rei quæ usu consumuntur, est relictus.

Hoc casu tria maxime sunt de quibus cauetur: primam, si pecunie usufructus legatus sit, cauet legatarius hæredi de tanta pecunia restituenda, quantam accepit. quod approbatur in sit. de usufr. §. constituitur, his uerbis: Si pecunie usufructus legatus sit, ita datur legatario, ut eius fiat, & legatarius satisfdet hæredi de tanta pecunia restituenda, si morietur, aut capite minuetur. Concordat l. ergo. 4. ff. de usufructu earum rerum quæ usu consumuntur. cuius uerba uide §. quæst. 1. except. 5. Concordat item l. 2. in prim. ff. cod. tit. cuius uerba uide §. cap. 1. except. 2. repl. 1. Secundò, si aliarum rerum, quæ usu consumuntur, usufructus relictus est: æstimatis his, cauetur de tanta pecunia restituenda, quanti res fuerint æstimatæ. quod approbatur in sit. d. §. constituitur, his uerbis: Cætera quoque; res ita traduntur legatario, ut eius fiant: sed æstimatis his satisfdatur, ut si moriatur, aut capite minuatur, tanta pec-

ta pecunia restituatur, quanti hæc fuerint æstimatæ. Tertio cauetur etiam hoc posteriore casu, eiusdem qualitatis res restitui. quod approbatur l. si uini. 7. ff. de usufructu earum rerum quæ usu consumuntur, his uerbis: Si uini, olei, frumenti usufructus legatus fuerit, proprietates ad legatarium debet transferri, & ab eo cautio desideranda est, ut quando cunq; is mortuus aut capite deminutus sit, eiusdem qualitatis res restitatur: aut æstimatis rebus, certæ pecuniæ nomine cauendum est, quod & commodius est. Idem scilicet de cæteris quoque; rebus, quæ usu consumuntur, intelligimus. Postremo in hoc tertio cautionis genere notandū, quod duos tantum casus complectatur, mortem scilicet, & capitis deminutionem usufructuarij. quod approbatur l. in stipul. 9. cum l. sequente. ff. de usufructu earum rerum quæ usu consumuntur, his uerbis: In stipulatione de reddendo usufructu pecunie duo soli casus interponuntur, mortis & capitis deminutionis: quoniã pecuniæ usus aliter amitti non potest, quam his casibus. Concordat l. si usufr. 7. §. fin. ff. usufructus, quemadmodum caueat, his uerbis: Cum usufructus pecuniæ legatus est, exprimi debent hi duo casus in stipulatione: Cum morieris, aut capite minutus eris, dari. Idcirco hi duo soli casus: quoniã pecuniæ usus aliter amitti non potest, quam his casibus. Hæc de prima proposito questionis regula.

Alteræ regula est, quod usufructu omnium bonorum relicto, usura quoque; nominum ante cautionem debita uelut sortes in cautionem deducenda sint. quæ regula approbatur simul & distinguitur l. uxori. 24. ff. de usufructu legato. cuius uerba uide §. capite 4. membr. 4. reg. 5. uer. iusura quoque.

VII. EVENTVS ET CONSEQUENTIA CAUTIONEM.

Huius loci prima reg. habetur l. 1. §. rectè autem. ff. usufructus, quemadmodum caueat, his uerbis: Rectè faciunt & hæres & legatarius, qualis res sit, cū frui incipit legatarius, si in testatum redegerint, ut inde possit apparere, an & quatenus rem peiorem legatarius fecerit.

Alteræ regula est de actione quæ ex hac cautione seu stipulatione descendit. de qua §. cap. prox.

DE ACTIONIBVS PROPRIETARIJ ADVERSUS FRUCTUARIUM, & DE ACTIONE IN REM NEGATORIA. Cap. VII.

DE ACTIONE PRAETORIA ex stipulatu, ex cautione supraddicta descendens.

PRIMO: Ratio huius actionis habetur l. si cuius. 13. §. deniq; cōsultus ff. de usufructu et quemadmodum, his uerbis: Consultus Iulianus, quod bonum fuit actionem polliceri prætorem,

cum competat legis Aquiliæ actio: respondit, quia sunt casus quibus cessat Aquiliæ actio, & ideo iudicem dari, ut eius arbitratu utatur & fruatur. Nam qui agrum non profcindit, qui uites non subleuit, item qui aquarum ductus corrumpi patitur, lege Aquilia non tenetur. Eadem & de usufruario dicenda sunt.

II. CAUSAB EX QVIBVS HÆC ACTIO DATUR.

Huc pertinet l. 1. §. habet autem. ff. usufructus, quemadmodum caueat, cuius hæc sunt uerba: Habet stipulatio ista duas causas. unam, si aliter quis utatur, quam uir bonus arbitrabitur: aliam de usufructu restituendo. quarum prior statim committitur, quam aliter fuerit usus, & sæpius committitur: sequens committitur finito usufructu.

Prioris causæ species sunt.

1. Si non boni uiri arbitrato sit usus. quæ species qualis sit, declaratur d. l. 1. §. caueat. cuius uerba uide §. cap. prox. membr. 7. l. de cautione, se boni uiri arbitrato, &c.

2. Si non omnem curam & custodiam rei præstiterit, si cum possit usucapionem non interpellauit. quæ species approbatur d. l. 1. §. finali, cum l. sequente, his uerbis: Interdum in erit proprietatis æstimatio, si forte fructuarius, cum possit usucapionem interpellare, neglexit: omnem enim rei curam suscepit. nam fructuarius custodiam præstare debet.

3. Si dolo malo quid in ea re sit actum. Hæc species approbatur l. hæc stipulatione. 5. in prim. ff. cod. tit. cuius uerba uide paulo inferius. Alias prioris causæ species uide §. capite 5. de iure usufructuarij. Huius autem prioris causæ exceptio uidetur esse talis: Nisi stipulatio semel sit commissæ. quæ tamen exceptio reprobat l. 1. §. habet autem. ibi: & sæpius committitur. ff. usufructus, quemadmodum caueat, cuius uerba uide paulo superius. Alia eius exceptio uidetur esse talis: Nisi non promissor, sed alius fecerit. quæ tamen exceptio reprobat d. l. 5. in prim. ff. usufructus, quemadmodum caueat, his uerbis: Hac stipulatione dolum malum abesse, ab futurumque; esse, continetur: & cum in rem sit doli mali mentio concepta, omnium dolum comprehendere uidetur, successorum & adoptiui patris.

De posteriore causa, hoc est, de usufructu restituendo.

50 Si ergo finitus sit usufructus, fructuarius eiusus hæres rem proprietario hac actione tenetur restituere. cuius regula seu causæ exceptio prima ducitur ex causa, ex qua finitur usufructus. quæ exceptio reprobat l. omnes. 3. in prim. ff. usufructus, quemadmodum caueat, his uerbis: Omnes casus continentur hac stipulatione, quibus usufructus amittitur. Secunda exceptio est: Nisi usufructus nondum coeperit. quæ exceptio reprobat d. l. 3. in prim. his uerbis: Definere pertinere usum fructum accipimus, etiam si

nec coeperit pertinere, quamuis legatus sit: & committetur nihilominus stipulatio, quasi desinat pertinere quod nec coeperit. Tertia exceptio est: Nisi usufructus sit repetitus legato. Hæc exceptio approbatur d.l.3. §. si usufructus, his uerbis: Si usufructus repetitus erit legato, quotiescunque amissus fuerit, nisi utiliter fuerit cautum, committetur ista stipulatio: sed exceptione opus erit. Plura de hac exceptione uide §. cap. 2. causa 2. except. 4. Quarta exceptio est: Nisi usufructuario proprietatem etiam sub conditione sit legata. Hæc exceptio approbatur d.l.3. §. sed etsi, his uerbis: Si quis usum fructum tibi legauerit, & sub conditione, Si liberos habueris, proprietatem amisso usufructu, committetur quidem stipulatio, sed exceptio locum habebit. Quinta exceptio est: Nisi hæres qui usufructum reddi stipulatus est, proprietatem alienauerit. Hæc exceptio approbatur d.l.3. §. si hæres, his uerbis: Si hæres alienauerit proprietatem, & postea amittatur usufructus, an ex stipulatu agere possit, uideamus? Et fortius dici potest, ipso iure non committi stipulationem: quia neque hæredi successoribusue eius restitui potest: neque is cui potest, id est, ad quem peruenit proprietatem, pertinet ad stipulationem. sed is ad quem peruenit, tempore quaerit dominij sibi prospicere alia quoque cautione debet. quod etsi non fecerit, nihilominus in rem actione uti potest. Sexta exceptio: Nisi usufructuarius proprietatem rei sit nactus. Hæc exceptio approbatur l. si fruct. 4. ff. usufruct. quemadmodum caueat, his uerbis: Si fructuarius proprietatem affectus fuerit, desinit quidem usufructus ad eum pertinere propter confusionem: sed si ex stipulatu cum eo agatur, aut ipso iure inutiliter agi dicendum est, si uiri boni arbitrium hucusque porrigitur, aut in factum excipere debebit. Septima exceptio est: Nisi cautum non sit. de hac re dicitur infra inter Adfinia huius actionis remedia. Octaua exceptio est: Nisi fructuario sumptus, quos in rem fecit, non restituantur. Hæc exceptio approbatur argumento l. eum. 7. C. de usufructu, his uerbis: Eum ad quem usufructus pertinet, facta recta suis sumptibus præstari debere, explorati iuris est, proinde si quid ultra quam impendi debeat, erogatum potest doceri, solenniter reposces. Concordat l. quamuis. 10. §. fin. ff. de damno infecto. cuius uerba uide §. capite 3. regula 52. Nona exceptio est: Nisi restituerit rem usufructuaria. quæ quidem exceptio ipso iure subsistit, sed replicationem admittit hæc: Nisi deteriore restituerit. quæ replicatio et ipsa iure subsistit, sed recipit duplicationem in usufructu uestis, l. si usufr. 9. §. si uestis. ff. usufruct. quemadm. caueat, his uerbis: Si uestis usufructus legatus sit, scribit Pomponius, quanquam hæres stipularus sit, finito usufructu uestem reddi: attamen

non obligari promissorem, si eam sine dolo malo attritam reddiderit. Plures huiusmodi exceptiones uide §. cap. 2. & cap. 3.

III. QUIDVS DATVR hæc actio?

De herede et eo cui hæres proprietatem alienauit, uide paulo §. except. 5.

IIII. QVANDO DATVR hæc actio?

Ex priore causa, si non boni uiri arbitrio utatur fructuarius, statim committitur stipulatio, ex posteriore causa non nisi finito usufructu. quæ regula approbatur l. 1. §. utiliu. ff. usufruct. quemadmodum caueat, his uerbis: Utiliu uisum est, stipulatione de hoc cauere: ut si quis non boni uiri arbitratu utatur, committatur stipulatio statim, nec expectabimus ut amittatur usufructus. Approbatur insuper cad. leg. §. habet. cuius uerba uide §. eod. cap. memb. 2. in prin.

V. OFFICIUM IUDICIS IN HAC ACTIONE HABETUR l. si cuius. 13. §. cum igitur. ff. de usufr. et quemadm. his uerbis: Cum de usufructu agitur, non solum quod factum est arbitratu: sed etiam in futurum, quemadmodum uti frui debeat.

VI. ADFINIA HUIVS ACTIONIS REMEDIA.

Huius loci reg. prima, De actione legis Aquiliae, et interdito Quod ui aut clam, habetur d.l. 13. §. de præteritis, hisce uerbis: De præteritis damnis fructuarius etiam lege Aquilia tenetur, & interdito Quod ui aut clam, ut Iulian. ait. Næ fructuarium quoque teneri his actionibus, nec non furti, certum est: sicuti quemlibet alium, qui in aliena re tale quid commiserit. Concordat l. sed etsi quid. 11. §. et generaliter. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. 3. reg. 47.

Secunda regula: Si absente fructuario hæres quasi negotium eius gerens insulam reficiat, negotiorum gestorum habet actionem. quæ regula approbatur l. si absente. 48. in prin. ff. de usufructu et quemadmodum, his uerbis: Si absente fructuario hæres, quasi negotium eius gerens, reficiat: negotiorum gestorum actionem aduersus fructuarium habet, tametsi sibi in futurum hæres prospiceret. Sed si paratus sit recedere ab usufructu fructuarius, non est cogendus reficere, sed actione negotiorum gestorum liberatur.

Tertia regula est: Si cautum non sit, proprietario conditio competit, ut ei caueatur. quæ regula approbatur l. hoc S. C. 5. §. si pecunie. ff. de usufruct. earum rerum quæ usu consumuntur, his uerbis: Si quidem adhuc constare usufructu cautionem quis uelit condicere, dici potest omissam cautionem posse condici in certi conditione. Concordat l. omnes. 3. §. fin. ff. usufr. quemadm. caueat. cuius uerba uide §. quest. 2. except. 5. Concordat item l. si usufr. 7. in prin. ibi sed et ipsa stipulatio. ff. eod. tit. cuius uerba uide paulo inferius. Concordat uel l. si cuius. 11. in prin. ff. de

ff. de usufructu et quemadmodum. cuius uerba uide §. cap. prox. in prin. Planè per replicationem quoque hoc casu stipulatio obtineri potest, quod remedium approbatur d.l. 7. in prin. his uerbis: Si usufructus nomine re tradita satisfatum non fuerit, Proculus ait, posse hæredem rem uendicare: & si obijciatur exceptio de re usufructus nomine tradita, replicandum erit. quæ sententia habet rationem. Sed & ipsa stipulatio condici poterit.

Quarta regula: Si cautum non sit, res finito usufructu condici non potest. quæ regula approbatur l. si uasorum. 12. §. fin. ff. usufruct. quemadmodum caueat, his uerbis: Videndum est de conditione, an possit locum habere: & proditum est, neminem rem suam; nisi à fure, condicere posse. Huius regule exceptio hæc est: Nisi eius rei usufructus sit, quæ usu consumitur. quæ exceptio approbatur l. hoc senatuscons. 5. §. si pecunie. ff. de usufruct. earum rerum quæ usu consumuntur, his uerbis: Si pecunie sit usufructus legatus, uel aliarum rerum quæ in abusu consistunt, nec cautio interueniat: uidendum est, finito usufructu, an pecunia quæ data sit, uel ceteræ res, quæ in consumptione sunt, condici possint? Et finito usufructu ipsam quantitatem Sabinus putat posse condici. quam sententiam & Celsus probat, quæ mihi non inarguta uidetur. Concordat l. partis. 10. ff. de præscriptis uerbis, hisce uerbis: Partis tertiæ usum fructum uxori legauit. hæredis bona ab eius creditoribus distracta sunt: & pecuniam quæ ex æstimatione tertiæ partis fiebat, mulier accepit fruendi causa: & per ignorantiam stipulatio prætermissa est. quæro, an ab hærede mulieris pecunia, quæ fruendi causa data est, repeti possit, & qua actione? Iabolenus respondit, in factum actionem dari debere.

Quinta regula: Si cautum non sit, in rem actio est ad rem restituendam. quæ regula approbatur l. si uasorum. 12. §. si igitur. ff. usufruct. quemadmodum caueat, his uerbis: Si tradita sunt utendi fruendi causa, nemo dubitat non fieri eius qui accepit. non enim ideo traduntur, ut dominium recedat ab eo qui tradidit: sed ut utatur fruatur legatarius. Ergo cum non fiant fructuarij uasa, uendicari à proprietario possunt cautione non data. Concordat l. omnes. 3. §. fin. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quest. 2. except. 5. Concordat item l. si usufr. 7. in prin. ff. eod. tit. cuius uerba uide paulo superius reg. 3.

Sexta huius loci regula, de serui corrupti et iniuriarum actione, habetur l. cum usufructuario. 66. ff. de usufruct. et quemadmodum, his uerbis: Cum usufructuario non solum legis Aquiliæ actio competere potest, sed & serui corrupti & iniuriarum, si seruum torquendo deteriore fecit.

DE ACTIONE IN REM NEGATORIA.

I. CAUSA EX QVA DATVR hæc actio?

Si quis alteri ius utendi fruendi esse neget. quæ causa approbatur l. uti frui. 5. in prin. ibi: quanquam. ff. si usufructus petatur. cuius uerba uide §. cap. 4. quest. 2. reg. 1. Concordat ins. de actionibus. §. æquè si agat. ibi: contra. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 4. in prin.

II. QUIDVS COMPETIT hæc actio?

Ei qui proprietatem non habet, non competit hæc actio. quæ regula approbatur d.l. 5. §. quod si forte, his uerbis: Si forte qui agit, dominus proprietatis non sit: quamuis fructuarius ius utendi non habeat, uincet tamen iure quo possessores potiores sunt, licet nullum ius habeat. Etiam possessori datur hæc actio. quæ regula approbatur d.l. 5. §. sicut fructuario. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. 4. memb. 2. reg. 2. item memb. 4. reg. 3. except. 2.

III. QUID VENIAT?

Etiam fructus in hanc actionem ueniunt. quæ regula approbatur simul et distinguitur d. §. sicut fructuario. cuius uerba uide d. except. 2. Concordat l. si pater. 5. in fine. C. de usufructu. cuius uerba uide §. cap. 2. causa 20. Reliqua huius actionis negatorie iura uide §. lib. prox. cap. 4. in fine.

DE VSV, HABITATIONE ET OPERIS SERVORUM.

Cap. VIII.

Species usufructus cognatæ sunt: usus, habitatio, et operis seruorum: ideoque hic subiungende.

I. PROPRIA VSVS ET IURA USUARIJ.

I. Regula: Vt sui fructus deest. quæ regula approbatur l. per seruum. 14. §. usufructus. ff. de usu et habitatione, his uerbis: Vt usufructus, an fructus legetur, nihil interest, nam fructui & usus inest, usui fructus deest: & fructus quidem sine usu esse non potest, usus sine fructu potest. denique si fructus deducto usu legatus sit, inutile esse legatum, Pomponius scribit. Concordat ead. l. §. usu legato, his uerbis: Vt legato, si eidem fructus legetur, Pomponius ait confundi eum cum usu. Idem ait, etsi tibi usus, mihi fructus legetur, concurrere nos in usum, me solum fructum habiturum. Concordat item l. usufr. eod. tit. his uerbis: Constituitur & nudus usus, id est, sine fructu. Concordat item l. 2. in prin. ff. eod. tit. his uerbis: Cui usus relictus est, uti potest, frui uero non potest. Iam dictæ regule exceptio prima hæc est: Nisi eidem fructus quoque postea constituatur. quæ exceptio approbatur uerbis iam dictis hisce: Vt legato, si eidem fructus legetur, Pomponius ait confundi eum cum usu. Secunda exceptio est: Nisi pecunie usus sit constitutus, quæ exceptio approbatur l. quoniam. 10. §. 1. ff.

ipfe reficere debeat: si uero talis res sit, cuius usus legatus est, ut haeres fructum percipere non possit, legatarius reficere cogendus sit: quae distinctio rationem habet.

X V. Regula, De usu syluae, habetur d. l. 22. in prim. ff. de usu et habitatione, his uerbis: Diuus Hadrianus, cum quibusdam usus syluae legatus esset, statuit fructum quoque; eis legatum uideri: quia nisi liceret legatarijs cedere syluam, & uendere, quemadmodum fructuarijs licet, nihil habituri essent ex eo legato.

De usu serui.

X VI. Regula, De opere et ministerio serui, habetur Inst. de usu et habitatione. §. item is ad quem, his uerbis: Is ad quem serui usus pertinet, ipse tantum opera atque ministerio eius uti potest: ad alium uero nullo modo ius suum transferre ei concessum est. idem scilicet iuris est in iumento. Concordat l. plenum. 12. §. operas autem. ff. eod. tit. his uerbis: Operas serui usua-

rij non locabit, neque alij utendas concedet. Et ita Labeo: Quemadmodum enim alij concedere operas poterit, cum ipse tantum uti debeat? Huius regulae exceptio prima est: Nisi simul cum alio utatur, quae exceptio approbatur d. l. 12. §. si usus, his uerbis: Si usus ministerij alicui fuerit relictus, ad suum ministerium utatur & liberorum, coniugisque; neque uidebitur alij concessisse, si simul cum ipsis utatur. Secunda exceptio est: Nisi filiofamilias uel seruo usus serui sit relictus, quae tamen exceptio reprobat d. l. 12. §. quanquam, his uerbis: Quanquam si filiofamilias usus serui sit relictus, uel seruo: patri dominus adquisitus, in ipsis duntaxat usum exigatur, non etiam eorum qui sunt in potestate. Tertia exceptio est: Nisi usufructus seruo in opere ab alio conductio utatur, quae exceptio approbatur d. l. 12. §. idem tamen, his uerbis: Idem tamen Labeo putat, si fundum conduxerit quis, usufructum seruum ibi posse operari. quid enim interest, in quam rem opera eius utatur? Quare etsi lanam conduxerit usufructus expediam, poterit etiam per usufructus ancillas opus perficere. Idemque; si uestimenta texenda redemerit, uel insulam uel nauem fabricandam, poterit ad haec operis uti usufructus: nec offendetur illa Sabini sententia, scilicet ancillae usu dato, ad lanificium eam non admitti, nec ex operis mercedem capi, sed sibi lanam facere iure cogere. sibi enim facere uidetur, qui non operas eius locauit, sed opus quod conduxit expedit. idem & Octauenus probat.

X VII. Regula: An & quatenus usufructus per seruum acquiratur, declarat l. per seruum. 14. in princ. ff. eod. tit. his uerbis: Per seruum usufructum si stipuler, uel per traditionem accipiam, an adquiram, quaeritur, si ex re mea uel ex operis eius? Et si quidem ex operis eius, non ua-

lebit: quia nec locare eius operas possumus: sed si ex re mea, dicimus seruum usufructum stipulantem, uel per traditionem accipientem mihi acquirere, cum hac opera eius utar. Concordat l. si ita. 16. §. finali. ff. eod. tit. his uerbis: Seruo cuius usum duntaxat, non etiam fructum habemus, potest a nobis quid donari: uel etiam ex pecunia nostra negotiatio permitti, ut quidquid eo modo adquisierit, in peculio nostro sit. Concordat item l. seruus. 20. ff. eod. tit. Vbi Martianus: Seruus (inquit) cuius mihi usus legatus est, adquiret mihi, si infitor erit, & operis eius utar in tabernam mercibus uenundandis emendisque praepositus adquiret mihi: sed & si iussu meo per traditionem accipiat.

X VIII. Regula, De donatione seruo ab usufructuario facta, habetur d. l. 16. §. finali. ff. eod. tit. his uerbis: Seruo, cuius usum duntaxat, non etiam fructum habemus, potest a nobis quid donari.

X IX. Regula habetur l. sed et. 13. ff. d. tit. his uerbis: Ipsi seruo ancillae pro operis mercedem imponi posse, Labeo non placet.

De usu iumentum, pecorum & ouium.

XX. Regula habetur l. plenum. 12. §. sed si pecoris. ff. de usu et habitatione, his uerbis: Si pecoris ei usus relictus sit, puta gregis ouilis, ad stercoreandum usum duntaxat, non etiam lana, neque agnis, neque lacte usum. hoc enim magis in fructu esse. Exceptio ibidem, quantum ad lac pertinet, subiicitur, his uerbis: Hoc amplius, etiam modico lacte usum puto, neque enim tam strictè interpretanda sunt uoluntates defunctorum. Concordat regula Inst. eod. tit. §. sed etsi pecorum, his uerbis: Si pecorum uel ouium usus legatus sit, neque lacte, neque agnis, neque lana utatur usufructus: quia ea in fructu sunt. Plane ad stercoreandum agrum suum pecoribus uti potest.

XX I. Regula, De usu armenti bouum, habetur d. §. sed si pecoris, in fine, his uerbis: Si bouum armenti usus relinquatur, omnem usum habebit & ad arandum, & ad caetera ad quae boues apti sunt.

XX II. Regula, De usu equitij, habetur d. l. 12. §. equitij, his uerbis: Equitij quoque legato usu uidentur, ne & domare possit, & ad uendendum sub iugo uti. Et si forte auriga fuit is cui usus equorum relictus est, non puto eum in Circensibus his usum: quia quasi locare eos uidetur. sed si testator sciens eum huiusmodi esse instituit & uitae reliquit, uidetur etiam de hoc usu sensisse.

XX III. Regula: Cui usus iumentum relictus est, ius suum ad alium transferre non potest, quae regula approbatur Inst. d. tit. §. item is ad quem, cuius uerba uide §. reg. 16.

XX IIII. Regula, De usu pecuniae et aliarum rerum

II. CAUSAE EX QUIBUS usus constituitur & acquiritur.

rum quae usu consumuntur, habetur l. hoc S. C. §. finali. ff. de usufructu, earum rerum quae usu consumuntur, his uerbis: Quae in usufructu pecuniae diximus, uel caeterarum rerum, quae sunt in abusu, eadem & in usu dicenda sunt, nam idem continere usum pecuniae & usum fructum, & Iulianus scribit, & Pomponius libro 8. de stipular. Concordat l. quoniam. 10. §. 1. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. 6. quest. 1. except. 1.

XX V. Regula: Usuarius aliter quam debet, uti non potest, quae regula approbatur l. penult. §. finali. ff. de usu et habitatione, his uerbis: Usu legato, si plus sit usus legatarius quam oportet, officio iudicis, qui iudicat quemadmodum utatur, id continetur, ne aliter quam debet utatur. Item ut bonus paterfamilias uti debet, l. fundi. 15. §. finali. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. reg. 31.

XX VI. Regula: Et usufructus perinde ac fructuarius cauere tenetur, de qua re uide §. cap. 6. membro 1. except. 1.

XX VII. Regula: Usuarius ius suum alteri cedere, locare uel uendere non potest, quae regula approbatur l. in eoq. 11. in fin. ff. de usu et habitatione, his uerbis: Nec ulli alij ius quod habet, aut uendere, aut locare, aut gratis concedere potest. Concordat istdem uerbis Inst. eodem tit. §. minus, ibi: nec ulli alij. Exempla huius uide §. de usu adium, serui, etc.

XX VIII. Regula habetur l. caeter. 9. ff. de usu et habitatione, his uerbis: Caeterarum quoque rerum usu legato, dicendum est uxorem cum uiro in promiscuo usu eas res habere posse.

XX IX. Regula, De reficiendo, habetur l. si domus. 18. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. eod. reg. 14.

XX X. Regula, quoad proprietatem attinet, habetur l. ult. ff. de usu et habitatione, his uerbis: Naturarius autem: Usuariae rei speciem is cuius proprietatem est, nullo modo commutare potest, deterior enim causam usufructus facere non potest: facit autem deteriorum etiam in meliorem statum re commutata.

XX XI. Regula, De proprietario, habetur l. fundi. 15. §. finali. ff. d. tit. his uerbis: Sicut is cui usus fundi legatus est, quo minus dominus agri colendi causa ibi uersetur, prohibere non potest: ita nec haeres quidquam facere debet, quo minus is cui usus legatus est, utatur, ut bonus paterfamilias uti debet.

XX XII. Regula, De proprietario, habetur l. si ita. 16. §. dominus. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. 5. regula 22.

XX XIII. Regula: Quae de actione proprietarij aduersus usufructuarij dicta sunt §. eadem etiam intelligenda sunt de actione proprietarij aduersus usufructum, quae regula approbatur l. si cuius. 13. §. denique, confulus, in fine. ff. de usufructu, et quemad. cuius uerba uide §. cap. prox. in prim. Concordat item l. hac stipulatione. 5. §. finali. ff. de usufructu, earum rerum quae usu consumuntur, cuius uerba uide §. reg. 24. Haecenus proprietarij iura exposita sunt.

I. Regula huius loci habetur l. omnium. 3. §. finali. ff. de usufructu et quemadmodum, his uerbis: Quibus modis usufructus constituitur & finitur, istdem modis etiam usus nudus constitui & finiri solet. Concordat Inst. de usu et habitatione in prim. his uerbis: Istdem istis modis, quibus usufructus constituitur, etiam nudus usus constitui solet: istdemque; illis modis finitur, quibus & usufructus desinit. Concordat item l. 1. ff. eod. tit. his uerbis: Usus eiusdem modis constitui solet, quibus & usufructus.

II. Regula habetur l. per seruum. 14. §. et si forte. ff. de usu et habitatione, his uerbis: Si forte usufructu legato fructus adimatur, siquidem de fructu sine usu sensu testator, usum uideri constitutum Pomponius scribit: quia & in iudicio constitui potest.

III. Regula habetur l. si habitatio. 10. §. sed si 28. ff. d. tit. his uerbis: Si 28. sit relicta, an usus sit, uidentur? Et Papinianus lib. 7. Respons. ait, usum esse, non etiam fructum relictum. Exceptiones aduersus propositas causas.

I. Exceptio: Nisi pars usus sit legata. Haec exceptio approbatur l. usus. 19. ff. de usu et habitatione, his uerbis: Usus pars legari non potest, nam fructus quidem pro parte possumus, uti pro parte non possumus.

II. Exceptio: Nisi filiofamilias uel seruo usus sit relictus. Haec exceptio reprobat l. filiofam. 17. ff. d. tit. cuius uerba uide §. quest. prox. reg. 12.

III. QUIBUS USUS ADQUIRATUR

Patri et domino eius, cui usus est constitutus, quae regula approbatur d. l. 17. Haereditarius usufructus non competit, quae regula approbatur exemplo l. usus. 21. ff. de usu et habitatione, his uerbis: Usus aequè personalis est, & ideo ad haereditatem usufructus transmitti non potest.

IIII. CAUSAE SEV MODI QUIBUS USUS AMITTITUR.

Istdem modis usus finitur, quibus usufructus, quae regula approbatur l. omnium. 3. §. finali. ff. de usufructu et quemad. de qua re uide §. quest. 2. in prim.

V. DE HABITATIONE.

I. GENVS habitationis desinitur Inst. de usu et habitatione. §. sed si cui, his uerbis: Si cui habitatio legata, siue alio modo constituta sit, neque usus uidetur, neque usufructus, sed quasi proprium aliquod ius. Concordat l. cum antiq. 13. C. de usufructu, his uerbis: Cum antiquitas dubitabat, usufructu habitationis legato, & primò quidè, cui similis esset, utrumne usui, uel usufructui, an neutri eorum, sed ius proprium & specialem naturam sortita esset habitatio: postea autem, si possetis cui habitatio legata esset, eandem locare, uel dominium sibi iudicari.

vindicare? autorum iurgium decedentes, compendioſo reſponſo omnem huiusmodi dubitationem reſecamus: & ſiquidem habitationem reliquerit, ad humaniorem declinare ſententiam nobis uifum eſt, & da re legatario etiam locationis licentiã. Quid enim diſtat, ſiue ipſe legatarius maneat, ſiue alij cedat, ut mercedem accipiat? & multo magis, ſi habitationis uſum fructum reliquerit cum & nimie ſubtilitati ſatis factum uideatur, etiam nomine uſus fructus addito. In tantum etenim ualere habitationem uolumus, ut non antecellat uſum fructum: nec dominiũ habitationis ſperet legatarius, niſi ſpecialiter euidentibus probationibus legatarius poſit oſtendere, & dominium ei domus eſſe relictum. Tunc enim uoluntati teſtatoris per omnia obediendum eſt. Quam deciſionem locũ habere ceſemus in omnibus locis, quibus habitatione conſtitui poteſt. **Hiſce uerbis mutata eſt l. ſi quis unũ. 32. §. ſin. ff. de uſu fruct. & quemad. ubi Pomponius:** Et habitationis exceptione ſiue tẽporalis, ſiue uſq; ad mortẽ eius qui excipit, uſus uidetur exceptus. **Item mutata eſt l. ſi hab. 10. in prim. ff. de uſu & habitatione. ubi Ulpianus:** Si habitatione inquit legeretur, an perinde ſit atq; ſi uſus, quæratur? Et effectum quidẽ idem penẽ eſſe legatum uſus & habitationis, & Papinianus conſenſit lib. 19. Quæſtion.

II. CAUSA EX QVA COMPETIT.

Huius loci eſt d. l. 10. §. ſed eſt. ff. de uſu et habitatione. cuius hæc ſunt uerba: Si relictus ſit illi domus uſus fructus habitandi cauſa, utrum habitationem ſolam, an uerũ & uſum fructũ habeat, uidentium. Et Priſcus Neratius putat, ſolã habitatione legatam, quod eſt uerum. **Planẽ ſi dixiſſet teſtator, uſum habitandi cauſa: non dubitaremus quin ualeret.**

III. QUANDO competit? deſinitur l. habitationis. 21. ff. de uſu fructu legato, his uerbis: Habitationis legatũ in ſingulos annos ab initio anni deberi cõſtat. **Plura de hac re uide j. lib. 33. cap. 8. reg. 2.**

III. QUAMDIU competit habitatio? deſinitur d. l. 10. §. utrum autem. ff. de uſu & habitatione, his uerbis: Utrum unius anni ſit habitatio, an uſque ad uitam, apud ueteres quæſitum eſt? Et Rutilius, donec uiuat, habitationem competere ait: quam ſententiam & Celfus probat.

V. QUID COMPETAT, SEV DE IURE EIUS CUI HABITATIO EST RELICTA.

Eam locare poteſt, quæ regula approbatur Inſt. de uſu & habitatione. §. ſed eſt. in ſin. his uerbis: Habitationem habentibus, propter rerum utilitatem, ſecundum Marcelli ſententiam, noſtra deciſione promulgata, permiſimus non ſolum in ea degere, ſed etiã alij locare. **Concordat l. cum antiquitas. 17. C. de uſu fruct. cuius uerba uide paulõ ſuperim quæſt. 1. Donare eam non poteſt, ſed**

eam perſonas recipiet, quæ uſuarius. l. ſi habitatio. 10. §. 1. ff. de uſu & habitatione. **Cauere tenetur, quod ap probatur l. hac ſtipulatione. §. 5. et ſi habitatio. ff. uſu fruct. quemad. caueat. cuius uerba uide 5. cap. 6. memb. 1. except. 1. Item tenetur uiam ad hortum per domũ præſtare proprietario, quod approbatur l. ult. in prin. ff. de ſeruit. urban. præd. cuius uerba uide j. lib. prox. cap. 1. except. 6.**

VI. CAUSA EX QVA AMITTITUR.

Habitatio morte finitur. approbatur l. habitatio. 11. C. de uſu fruct. his uerbis: Habitatio morte finitur: nec proprietatẽ, qui habitatione habuit, legando dominiũ uendicatione excludit. **Concordat l. ſi habitatio. 10. §. 1. ff. de uſu et habit. ubi Ulpianus:** Ad heredẽ tamẽ nec ipſa tranſit, nec nõ ut edo amittitur, nec capitis deminutione. **VII. SIMILE eſt uſus & uſu fructus domus uel ædium. de quo uide 5. ſuis locis.**

VI. DE OPERIS SERUORUM.

I. GENVS operarũ deſinitur l. operis. 5. ff. de operis ſeru. his uerbis: Operis ſerui legatis uſum datũ intelligi, et ego didici, & Iulianus exiſtimat.

II. PROPRIA.

Primum habetur l. 1. ff. d. tt. his uerbis: Opera in actu conſiſtit, nec ante in rerum natura eſt, quã is dies uenit, quo præſtanda eſt: quẽ admodũ cum ſtipulamur quod ex Arethufa natum erit. **Alia propria uide in ſequentibus.**

III. IVRA eius cui operæ debentur, habentur l. 2. ff. de uſu fructu legato, his uerbis: Quoniam ex operis mercedem percipere legatarius poteſt, etiam operas eius ipſe locare poterit: quas ſi prohibeat hæres capi, tenebitur. Idem eſt, etſi ſeruus ſe locauerit.

III. CAUSAE EX QVIBVS OPERÆ DEBENTUR.

Quemadmodum uſum, ita quoq; operas tam teſtamento quã pactiõibus & ſtipulationibus conſtitui poſſe, dubiũ non eſt. uerum huius regule exceptio hæc eſt: uideatur: Niſi liberi hominis operæ ſint conſtitutæ. quæ tamen exceptio reprobat l. hom. 3. ff. d. tt. his uerbis: Hominis quoq; liberi operæ legari, ſicut locari, & in ſtipulationem deduci poſſunt.

VII. CAUSAE EX QVIBVS AMITTUNTUR.

1. **Morte legatarij non amittuntur. quæ regula approbatur l. 2. §. ſin. ff. d. tt. his uerbis:** Quia legatarius fruſtuarius non eſt, ad heredem ſuũ operarum legatum tranſmittit.
2. **Capitis diminutione, uel non utendo non amittuntur. quæ regula approbatur d. l. 2. in princip. his uerbis:** Homini operæ legatæ capitis diminutione, uel nõ utendo nõ amittuntur. **Concordat l. 2. ff. de operis ſeru. his uerbis:** Operæ ſerui legatæ capitis deminutione non amittuntur.
3. **Seruo uſucapto, operarum legatum perit. quæ regula approbatur l. 2. §. ſin. ff. de uſu fructu legato, his uerbis:** Seruo uſucapto, legatum operarũ perit.

VIII. DE

VIII. DE ACTIONE OPERARUM.

I. CAUSA EX QVA COMPETIT.

Si dominus ſerui prohibeat capi operas. approbatur hæc cauſa l. 2. ff. de uſu fructu legato, his uerbis: Quas ſi prohibeat, hæres capi tenebitur.

II. EXCEPTIONES ADVERSUS HANC ACTIONEM.

Prima exceptio eſt: Niſi ſeruus debilis fuerit, uel æger, uel talis cuius nulla opera eſſe potuit. Hæc exceptio approbatur l. cum de operis. 6. §. ſi minor. ff. de operis ſeruorum, his uerbis: Si minor annis quinque uel debilis ſit ſeruus, uel quis alius, cuius nulla opera eſſe apud dominum potuit, nulla æſtimatio fiet. **Concordat l. opera. 7. in ſin. ff. de uſu fructu legato. cuius uerba uide paulõ inferius eod. cap. in ſine. Alias exceptiones uide paulõ ſuprà inter cauſas, ex quibus amittuntur.**

III. QUID ueniat in hanc actionem, deſinitur d. 20. l. 6. in prim. his uerbis: Cum de ſerui operis ar-

tificis agitur, pro modo reſtituendæ ſunt: ſed mediãſtini, ſecũdum miniſteriu: & ita Melã ſcribit. **Item in petitione operarum ſumptus deducendi. quæ regula approbatur l. fructus. 4. ff. de operis ſeruorum, his uerbis:** Ut in cæteris rebus fructus deducis neceſſarijs impẽſis intelligitur, ita & in operis ſeruorum. **Concordat d. l. 5. in ſin. ff. eod. tt. his uerbis:** Deductis neceſſarijs impẽſis fiet æſtimatio. **Poſtrema huius loci regula habetur d. l. 6. §. ſin. ff. de operis ſeruorũ, his uerbis:** Voluptatis uel affectiõnis æſtimatio non habetur: ueluti ſi dilexerit eum dominus, aut in delicijs habuerit.

III. QUANDO cõpetat, & dies cedat, deſinitur l. opera. 7. ff. de uſu fructu legato, his uerbis: Operæ teſtamento relictae quando cedere debeant: utrũ ex quo petit eas legatarius, an ex quo adita hæreditas eſt? & cui pereant dies, quibus æger ſeruus fuerit? & puto ex die petitionis eas cedere. **Quare ſi poſt petitas æger eſſe ſeruus cõperit, legatario peribunt.**

DIGESTORVM LIBER

VICESIMVS QVINTVS:

DE SERUITVTIBVS PRÆDIORVM.

DE SERUITVTIBVS PRÆDIORUM IN GENERE.

Cap. I.

I. DIVISIO SERVITUTUM.

Seruitutum genera duo ſunt. nam aut perſonarum ſunt, aut rerum. quæ ſeruitutum diuiſio habetur l. 1. ff. de ſeruitutibus, his uerbis: Seruitutes aut perſonarum ſunt, ut uſus & uſus fructus: aut rerum, ut ſeruitutes ruſticorum prædiorum & urbanorum. De prioris generis ſeruitutibus antea dictum eſt: de ſeruitutibus poſterioris generis nunc dicitur. **Eius generis ſunt ſeruitutes quæ uocant prædiorum.**

II. RATIO nominis, quare ſeruitutes prædiorũ dicantur, proponitur Inſt. de ſeruit. §. ideo autẽ, his uerbis: Ideo hæ ſeruitutes prædiorum appellatur, quoniam ſine prædijs conſtitui nõ poſſunt. nemo enim ſeruitutẽ poteſt adquirere urbani uel ruſtici prædij, niſi qui prædiũ habet: nec quiſquam debere, niſi qui habet prædium. **Concordat iſſdem uerbis l. 1. §. ideo autẽ. ff. communia præd.**

III. PROPRIA SERVITUTUM PRÆDIORUM.

I. Regula eſt, quod ſine prædijs huiusmodi ſeruitutes cõſtitui nõ poſſunt. quæ regula uerbis iã propoſitis approbatur. de qua re plura dicitur j. cap. prox. excep. 7.

II. Regula: Seruitutes incorporales ſunt: & ideo

nec poſſideri, nec uſucapi poſſunt. quæ regula approbatur l. ſeruitutes. 14. in prim. ff. de ſeruitut. his uerbis: Seruitutes prædiorum ruſticorũ etſi corporibus accedunt, incorporales tamen ſunt, & idcirco non uſucapiuntur: uel ideo, quia tales ſunt ſeruitutes, ut non habeant certam continuamq; poſſeſſionẽ. nemo enim tam perpetuũ, tamq; continenter ire poteſt, ut nullo momento poſſe ſcio eius interpellari uideatur. Idem & in ſeruitutibus prædiorũ urbanorum obſeruat. **Concordat Inſt. de reb. corpor. §. ſin. cuius uerba uide j. lib. prox. cap. 1. Concordat itẽ l. ſi ades. 31. §. ſin. ff. de ſeruit. urbanor. præd. cuius uerba uide j. cap. 3. cauſa 1. except. 1. Planẽ intelligitur poſſeſſionem ſeruitutum habere, qui ipſa prædij poſſidet, ut ex d. l. 3. §. ſin. cõſtat. Uſuq; eius iuris, & paciẽtia pro traditione habetur. de quo j. cap. 4. quæſt. 7. reg. 4. Sed & plura uide j. cap. prox. cauſa 5.**

III. Regula: Seruitus non in eo conſiſtit, ut aduerſarius aliquid faciat, ſed ut patiat, aut non faciat. quæ regula approbatur l. quoties. 15. §. ſin. ff. de ſeruitut. his uerbis: Seruitutum non ea natura eſt, ut aliquid faciat quis: ueluti uiridaria tollat, aut ameniorem proſpectum præſtet, aut in hoc ut in ſuo pingat: ſed ut patiat, aut nõ faciat aliquid. **Concordat l. eſt ſi forte. 6. §. Gal. l. ſi ſeruitus uindicetur. cuius uerba uide j. cap. 5. de ſeruitute oneris ſerendi, in prim. Concordat item l. 1. §. ſin. ff. de aqua pluuiã arcenda. cuius uerba uide j. lib. 27. cap. 7. quæſt. 2. cauſa 4. Planẽ propoſita regula exceptio hæc eſt: Niſi oneris ſerendi ſeruitus ſit.**

hac omnia in eo consistit, ut aduersarius parietem reficiat, & columnam restituat. de qua re uide j. d. cap. 5. de seruitute oneris ferendi, in prin.

III I. Regula: is cui seruitus debetur, refectionis gratia potest accedere ad ea loca, quae non seruiunt, quae regula approbatur l. refectionis. in prin. ff. communia praediorum. his uerbis: Refectionis gratia accedendi ad ea loca quae non seruiant, facultas tributa est his quibus seruitus debetur (quae tamen eis accedere sit necesse) nisi in cessione seruitutis nominatim praescriptum sit, quae accederetur. Et ideo nec secundum, &c. Reliqua uerba uide j. cap. 10. quaest. 5. reg. 8.

V. Regula: Seruitus naturaliter opere non manufactu laedere potest fundi seruientis, quae regula approbatur l. si mihi. 20. ff. de seruit. rustic. praed. his uerbis: Seruitus naturaliter non manufacto opere laedere potest fundum seruientem: quem admodum si imbris aqua crescat in riuo, aut ex agris in eum confluat, aut aquae fons secundum riuum, uel in eo ipso postea inuentus fuerit.

VI. Regula: Dominus locum seruientem religiosum facere non potest, quae regula approbatur l. refectionis. in prin. ibi: ideo nec. ff. communia praediorum. cuius uerba uide j. cap. 10. quaest. 5. reg. 8.

VII. Regula: Loci seruientis corpus non est dominij eius cui seruitus debetur, sed ius eundi habet, quae regula approbatur l. loci. 4. in prin. ff. si seruitus uindicetur, his uerbis: Loci corpus non est dominij ipsius cui seruitus debetur, sed ius eundi habet. Concordat l. qui duo. 30. ff. de seruit. rustic. praed. his uerbis: Qui duo praedia habebat, in unius traditione aquam, quae in fundo nascebat, & circa eam aquam late decem pedes receperat, quaeritum est, utrum dominium loci ad eum pertineat, an ut per eum locum accedere possit? Paulus respondit, si ita receperat, Circa eam aquam late decem pedes: iter duntaxat uideri uenditoris esse.

VIII. Regula: Seruitus diuisionem non recipit, & pro parte nec adquiri nec amitti potest, quae regula approbatur l. uide. 17. ff. de seruit. his uerbis: Viae, itinervis, actus, aqueductus pars in obligationem deduci non potest: quia usus eorum in diuisus est: & ideo si stipulator decesserit pluribus haeredibus relictis, singuli in solidum uiam petunt: & si promissor decesserit pluribus haeredibus relictis, a singulis haeredibus solida petitio est. Concordat l. pluribus. 140. ff. in. ff. de uerb. oblig. cuius uerba uide j. cap. 3. causa 4. distinet. 3. except. 3. Concordat item l. 2. in prin. ff. eod. tit. de quo alibi. Concordat item l. ut pomum. 7. in fine. ff. de seruit. cuius uerba uide j. cap. 3. causa 9. except. 1. Concordat item l. pro parte. 11. ff. de seruit. cuius uerba uide j. cap. 3. causa 4. distinet. 1. repl. 2. Sed et concordat d. l. 11. ff. in. his uerbis: Pro parte neque legari, neque adimmi uia potest: &

si id factum sit, neque legatum neque ademptio ualet. Concordat item l. si quis. 6. ff. si quis partem. ff. communia praediorum. cuius uerba uide j. cap. prox. except. 6. repl. 1. dupl. 1. Ratione propositae regulae nec socius quidem communi praedio seruitutem acquirere potest, nec imponere: de quo j. cap. prox. except. 20. Huius regulae exceptio prima haec est: Nisi usufructus sit, hic enim quamuis sit seruitus, ut supra dictum est: tamen diuisionem recipit, & pro parte constituitur, & amitti potest, ut s. lib. prox. cap. 1. except. 13. est dictum. Secunda exceptio est: Nisi praedium seruiens, uel id cui seruitus debetur, pro parte alterius esse coeperit, quae exceptio approbatur l. ut pomum. 7. in. ff. de seruit. cuius uerba uide j. cap. 3. causa 9. except. 1. Concordant ea quae habentur infra cap. 3. causa 4. distinet. ult. Tertia exceptio est: Nisi duo pro indiuiso seruitute ad fundum communem stipulerent uel adquirerent, uel seruitus communis stipulerentur seruitutem. Quae exceptio approbatur l. 2. ff. de seruit. legata. Quarta exceptio est, quoad usum seruitutum, qui diuidi potest, per ea quae habentur j. lib. 4. 4. cap. 12. quaest. 5. reg. 11. Sed & plures propositae regulae exceptiones licet colligere ex his quae j. proponuntur.

DE CAUSIS SEV MODIS constituenda & adquirenda seruitutis, cum suis exceptionibus.

Cap. II.

Haecenus proprietates seruitutu expositae sunt: ex quibus, quid seruitus sit, potest intelligi, sequuntur nunc causae seu modi tam constituenda & adquirenda, quam amittenda seruitutis, cum suis exceptionibus: & primum causae constituenda & adquirenda seruitutis. Prima autem causa loco notanda est regula, quae habetur l. uia. 5. in prin. ff. de seruit. his uerbis: Via, iter, actus, hauitus aquae iisdem ferè modis constituuntur, quibus & usum fructum constitui diximus. Sciendum autem est, quod hic de certis quibusdam seruitutis speciebus dicitur, de omnibus seruitutibus realibus regulariter esse intelligendum, ut iisdem modis constituantur, quibus seruitutes personales, ut usufructus, usus, constitui solent, de quibus dictum s. lib. prox. cap. 1. Huius regulae exempla sunt causae sequentes.

I. Causa, De pactionibus & stipulationibus, habetur Institut. de seruitutibus. §. si quis uelit, his uerbis: Si quis uelit uicino aliquod ius constituere, pactionibus atque stipulationibus id efficere debet.

III. Causa: Potest etiam in testamento seruitus constitui. Haec regula approbatur Institut. d. tit. §. in. his uerbis: Potest etiam in testamento quis haeredem suum damnare, ne alius tollat aedes suas, ne luminibus uicini aedium officiat: uel ut patiat eum tignum in parietem suum immittere, uel stillicidium habere: uel ut patiat eum per fundum ire, agere, aquam ex eo ducere. Concordat l. potest etiam. 16. ff. communia praediorum, his uerbis:

bus: Potest etiam in testamento haeredem suum quis damnare, ne alius aedes suas tollat, ne luminibus aedium uicinarum officiat: uel ut patiat eum tignum in parietem immittere, stillicidium aduersus eum habere: uel ut patiat eum uicinum per fundum suum uel heredis ire, agere, aquam ex eo ducere. Concordat item l. si testamento. 30. ff. de seruit. urban. praed. cuius uerba uide j. cap. 5. de seruit. alt. non toll. quaest. 2. in prin. Concordat item l. Proculus. 19. in prin. ff. de usufr. & quemad. cuius uerba uide j. except. 6. repl. 1. in prin.

III. Causa: In traditione quoque praedij seruitus excipi potest uel constitui, de qua re dicitur j. except. 6.

V. Causa: Longo quoque usu seruitus adquiri potest, quae regula approbatur l. 1. §. in. ff. de aqua pluui arcenda, his uerbis: Si agri lex non inueniatur, uetustatem uicem legis tenere, Labeo ait. Sanè enim in seruitutibus hoc idem sequimur, ut ubi seruitus non inuenitur imposita, quamdiu usus est seruitute neque uis, neque clam, neque precario, habuisse longam consuetudinem, uel ut iure impositam seruitutem, uideatur. Quanto autem tempore adquiratur, uide j. ultimam exceptionem cause propositae. Concordat l. seruitutes. 19. in prin. ff. de seruit. urbanor. praedior. ubi Paulus: Seruitutes (inquit) quae in superficie consistunt, possessione retinentur. Nam si forte ex aedibus meis in aedes tuas tignum immisum habuero, hoc ut immisum habeam, per causam tigni pot fideo habendi consuetudinem. Idem eueniet, etsi mœnium in tuum immisum habuero, aut stillicidium in tuum proiecero: quia in tuo aliquid utor, & quasi facti quodam possideo. Concordat item l. 1. C. de seruit. ubi Imp. Antoninus: Is qui iudex erit, (inquit) longi temporis consuetudinem uicem seruitutis obtinere sciet, modò si is qui pulsatur, nec uis, nec clam, nec precario possidet. Concordat item l. 2. C. eod. tit. ubi idem Imp. Si aquam (inquit) per possessionem Martialis eo sciente perduxisti, seruitutem exemplo rerum immobilium tempore quaesisti. Concordat item l. si manifeste. 7. C. eod. tit. ubi Imper. Dioclet. Si manifeste doceri possit (inquit) ius aquae ex uetere more atque obseruatione per certa loca perfluentis utilitatem certis fundis irrigandi causa exhibere: procurator noster, ne quid contra ueterem formam atque solennem morem innouetur, prouidebit. Concordat item l. 2. in prin. ff. de aqua pluui arcenda, cuius uerba uide j. regula prox. 6. Propositae regulae prima exceptio haec est: Nisi seruitus continuam atque perpetuam causam non habeat, quae exceptio approbatur l. seruitutes. 14. in prin. ff. de seruit. cuius uerba uide s. cap. prox. quaest. 3. reg. 2. Concordat l. sequitur. 4. §. in. ff. de usucap. cuius uerba uide j. cap. prox. causa 11.

Concordat item l. si aliena. 10. §. 1. ff. eod. tit. his uerbis: Hoc iure utimur, ut seruitutes per se nunquam longo tempore usucapi possint, sed cum aedificijs possint. Concordat item l. foramen. 27. ff. de seruit. urbanorum praediorum. cuius haec sunt uerba: Foramen in imo pariete conclauis uel triclinae, quod esset proluendi pauimenti causa, id neque flumen esse, neque tempore adquiri placuit. hoc ita uerum est, si in eum locum nihil ex caelo aqua ueniat. Neque enim perpetuam causam habet, quod manu sit: at quod ex caelo cadit, etsi non asiduè sit, ex naturali tamen causa sit, & ideo perpetuo fieri existimatur. Omnes autem seruitutes praediorum perpetuas causas habere debent: & ideo neque ex lacu, neque ex stagno concedi aqueductus potest. Stillicidij quoque immittendi naturalis & perpetua causa esse debet. Hisce uerbis praeterquam quod exceptio proposita approbatur, simul etiam prima replicatio aduersus eam introducit talis: Nisi seruitus naturalem causam habeat. Secunda replicatio est talis: Nisi tanto tempore usus sit, cuius non extat memoria, quae replicatio approbatur exemplo l. hoc iure. 3. §. ductus, ff. de aqua quotidiana, his uerbis: Ductus aquae, cuius origo memoriam excesserit, iure constituti loco habetur. Plura de hac replicatione uide in glossa l. 2. in uerbo Quae s. lib. 22. cap. 5. except. 4. 2. Secunda propositae causa exceptio haec est: Nisi nulla causa uel titulus seruitutis subsit. Haec exceptio reprobat l. si quis. 10. in prin. ff. si seruitus uindicetur, his uerbis: Si quis diuturno usu & longa quasi possessione ius aquae ducendae nactus sit, non est ei necesse docere de iure, quo aqua constituta est (ueluti ex legato, uel alio modo:) sed utilem habere actionem, ut ostendat per annos fortè tot se non uis, non clam, non precario possidisse. Concordat l. ult. ff. de aqua pluui arcenda, ubi Scaeuola respondit: Solere eos qui iuri dicendo praesunt, tueri aqueductus, quibus auctoritate uetustas daret, tamen si ius non probaretur. Concordat item l. hoc iure. 3. §. ductus, ff. de aqua quotidiana, cuius uerba uide s. except. prox. repl. 2. Tertia exceptio est: Nisi uis, clam uel precario usus sit. Haec exceptio approbatur l. 1. §. in. ff. de aqua pluui arcenda, cuius uerba uide s. in prin. causa propositae. Concordat l. 1. in fin. C. de seruit. cuius uerba uide ibidem. Quid autem sit uis uel clam uti aut facere, declaratur l. quo tutela. 73. §. uis factum, ff. de reg. iuris, his uerbis: Vi factum uideatur esse, quod quis, cum prohiberetur, fecit: Clam, quod quisque, cum controuersiam haberet, habiturum se putaret, fecit. Plura de hoc uide s. lib. 23. cap. 12. Precario uti quid sit, declaratur l. 1. in prin. ff. de precario, his uerbis: Pre-

trium est, quod precibus petenti utendum conceditur tam diu, quam diu is qui concessit, patitur. Iulianus quoque l. 2. §. fin. cum l. sequente. ff. de precario: Habere precariū videtur (inquit) qui possessionem uel corporis, uel iuris adeptus est, ex hac solummodo causa, quod preces adhibuit, & impetrauit precibus, ut sibi possidere aut uti liceat: ueluti si me precariū rogaueris, ut per fundum meum ire uel agere tibi liceat, uel ut in tectum uel in aream ædium mearum stillicidium, uel tignum in parietem immisissum habeas. Ad exceptionem igitur propositam pertinet, si quis inuito uicino seruitute usus sit. Inuitum autem in seruitutibus accipere debemus (Vlpianus ait) non solum eum qui contraxit, sed & eum qui non consentit. Ideo Pomponius lib. 4. d. infantem & furiosum inuitos recte dici ait. non enim ad factum, sed ad ius seruitutis hæc uerba referuntur. **Quarta exceptio est: Nisi non tanquam suo iure sit usus.** Hæc exceptio approbatur lult. ff. quemad. seruit. amitt. his uerbis: Seruitute usus non uidetur, nisi is qui suo iure uti se credit. Ideo q; si quis pro uia publica, uel pro alterius seruitute usus sit, nec interdictum, nec actio utililis competit. **Quinta exceptio hæc est: Nisi non per legitimum tempus sit usus.** Hæc exceptio ipso quidem iure subsistit: uerum quod sit legitimum tempus, quo seruitus adquiri possit, dubitatur. Communior tamen opinio Doctorum definit illud inter presentes quidem decem annis, inter absentes autem uiginti annis, argumento l. 2. in prin. C. de seruitut. cuius uerba uide §. causa proposita, in prin. De qua re uide gloss. in d. l. 2. in uerbo *Quasi*, item gloss. in l. seruitutes. 14. in uerbo *Certam*. ff. de seruitut. item gloss. in l. 1. §. fin. in uerbo *Quamdiu*. ff. de aqua pluuiæ arcēda. Planè si seruitus continuam causam non habet, tunc tantum tempus requiritur, cuius non extat memoria, de quo dictū supra except. 1. repl. 3. Hæc de quinta adquirendæ seruitutis causa.

V. 1. Causa: Natura quoq; locus inferior superiori seruitutem debet. que regula approbatur l. 2. in prin. ff. de aqua pluuiæ arcēda, his uerbis: In summa, tria sunt, per quæ inferior locus superiori seruit: lex, natura loci, uetustas, quæ semper pro lege habetur, minuendarum scilicet litium causa. Concordat l. 1. §. fin. ff. eod. tit. ubi Vlpianus: Si tamen lex non sit agro dicta, agri naturam esse seruandam, & semper inferiori superiori seruire: atq; hoc in commodum naturaliter pati inferiorem agrum à superiore, compensareq; debere cum alio commodo. sicut enim omnis pinguedo terræ ad eum decurrit, ita etiam aquæ incommodum ad eum defluere. Planè si quis opere manufacto aquam ex superiore loco in inferiorem derivare uelit, non licet, nisi de eo specialiter conuenerit, quod constat argumento l. qui duo. 29. ff. de ser-

in uiciniis. ff. de seruit. r. urbanor. p. ad.

uitut. rusticor. præd. cuius uerba uide j. cap. 4. quest. 4. except. 3.

V. 1. 1. Causa adquirendæ, imponendæ uel excipiendæ seruitutis est, si ad prædictum hereditarium aditus nisi per prædium legatum nullus est. tunc enim hæres per exceptionem seruitutem sibi retinere potest. quæ causa approbatur l. testatrix. 20. in prin. ff. si seruitus uind. his uerbis: Testatrix fundo quem legauerat, easas iunctas habuit. quæ situm est, si fundo legato non cederent, eumq; legatarius uendicasset: an iste fundus aliquam seruitutem casis deberet? aut si ex fideicommissi causa eum sibi dari legatarius desideraret, hæres seruitutem aliquam casis excipere deberent? Respondit Scæuola, debere. Concordat l. ult. in prin. ff. de seruit. urban. præd. cuius uerba uide j. eod. cap. except. 6. Hactenus causæ constituendæ & adquirendæ seruitutis sunt propositæ: sequuntur nunc propositarum causarum exceptiones ex uarijs circumstantijs constitutendæ seruitutis desumptæ, & primùm ea quæ desumptæ sunt ex specie & qualitate seruitutis constitutæ.

I. Exceptio: Nisi certa seruitutis species expressa non sit. Hæc exceptio approbatur l. in tradend. 7. in prin. ff. comm. præd. his uerbis: In tradendis uanis ædibus, ab eo qui binas habet, species seruitutis exprimenda est: ne si generaliter seruire dictum erit, aut nihil ualeat, quia incertum sit, quæ seruitus excepta sit: aut omnis seruitus imponi debeat. Concordat l. quidquid. 10. ff. eod. tit. ubi Vlpianus: Quidquid uenditor seruitutis nomine sibi recipere uult (inquit) nominatim recipi oportet. Nam illa generalis receptio, quibus est, seruitus utiq; est: ad extraneos pertinet, ipsi nihil proficit uenditori ad iura eius seruanda. Nullam enim habuit: quia nemo ipse sibi seruitutem debet. Quinimod et si debita fuit seruitus, deinde dominium seruiens rei peruenit ad me: consequenter dicitur, extrinseci seruitutem. Planè propositæ exceptioni contradicit in casu l. si quis duas. 6. §. si in uenditione. ff. eod. tit. his uerbis: Si in uenditione quis dixerit, seruas fore ædes quas uendidit, necesse non habet liberas tradere: quare uel suis ædibus eas seruas facere potest, uel uicino concedere seruitutem, scilicet ante traditionem. Planè si Titio seruas fore dixit, si quid Titio seruitutem concesserit, absolutus est: si uerò alij concesserit, ex impro renebitur.

I. 1. Exceptio: Nisi conuenit ut aliquid faciat. Hæc exceptio approbatur per ea quæ dicta sunt §. cap. prox. quest. 3. reg. 1.

I. 1. 1. Exceptio: Nisi id quod seruitutis nomine constitutum sit, ad alium quam ad uicini prædij usum respiciat. Hæc exceptio approbatur exemplo l. ut pomum. 7. in prin. ff. de seruitut. his uerbis: Ut pomum decerpere liceat, & ut spaciari, & ut cœnare in alieno possimus, seruitus imponi non potest.

potest. Concordat l. ergo. 3. in fin. c. l. sequente. ff. de seruit. rustic. præd. cuius hæc sunt uerba: Ut maxime calcis coquendæ & cretæ eximendæ seruitus constitui possit, non ultra posse, quam quatenus ad uicinum fundū opus sit: ueluti si figulinas haberet, in quibus & ea uasa fierent, quibus fructus eius fundi exportarentur (sicut in quibusdam sit, ut amphoris uinum euehatur) aut ut dolia fiant, uel tegulæ ad uillam ædificandam. Sed si ut uasa uenirent, figulinæ exercebantur, usus fructus erit. Item longè recedit ab usu fructus ius calcis coquendæ, & lapidis eximendi, & calcis coquendæ, ædificandi eius gratia quod in fundo est. Item syluæ cæduæ, ut pedamēta in uineis non desint. Quid ergo? Si prædiorum meliorem causam hæc faciant, non est dubitandum quin seruitus sit. Et hoc Metianus probat in tantum, ut & talem seruitutem constitui posse putet, ut tugurium mihi habere liceret in tuo: scilicet si habeam pacisci seruitutem, aut pecoris appellendi: ut si hyems ingruerit, habeam quod me recipiam. Concordat item l. si mihi. 20. §. fin. ff. eod. tit. de seruitut. rustic. præd. ubi Pomp. Haurienti ius (inquit) non hominis, sed prædij est. Ex his igitur sequitur, quod ei qui uicinum prædium non habet, seruitus concedi non possit: de quo j. dicitur except. 21.

I. 1. 1. Exceptio: Nisi id seruitutis nomine constitutum sit, quod nec homini, nec prædio prodest. Hæc exceptio approbatur l. quoties. 15. in prin. ff. de seruit. his uerbis: Quoties nec hominum, nec prædiorum seruitutes sunt, quia nihil uicinoꝝ interest, non ualeat: ueluti ne per fundum tuum eas, aut ne tibi consistas. Et ideo si mihi concedas, ius tibi non esse fundo tuo uti frui, nihil agitur: aliter atque si concedas mihi, ius tibi non esse in fundo tuo aquam quærere, minuenðæ aquæ meæ gratia. Concordat l. pen. ff. de pactis, ubi Pomponius: Nemo (inquit) paciscendo id efficere potest, ne sibi locum suum dedicare liceat, aut ne sibi in suo sepelire mortuum liceat, aut ne uicino inuito prædium alienet. Concordat item l. sicuti. 8. §. fin. ff. si seruitus uindictetur. cuius uerba uide infra except. proxima. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi uel in ipsa rei traditione imponatur, uel utilis esse speretur. Hæc replicatio approbatur l. ei fundo. 19. ff. de seruitut. his uerbis: Ei fundo, quem quis uendit, seruitutem imponi (et si non utilis sit) posse existimo: ueluti si aquam alicui ducere non expediret, nihilominus constitui ea seruitus possit. Quædam enim habere possumus, quauis ea nobis utilia non sunt.

V. Exceptio: Nisi id quod seruitutis nomine constitutum est, etiam ipso iure liceat. Hæc exceptio approbatur l. sicuti. 8. §. fin. ff. si seruitus uindictetur, bis

uerbis: Apud Pomponiū dubitabatur, an quis possit ita agere, licere fumum non grauem (puta ex foco) in suo facere, aut non licere: & ait magis non posse agi, sicut agi non potest ius esse in suo ignem facere, aut sedere, aut lauare. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi id quod in suo facit, uicinum ledat. tunc enim quia non licet ad lesionem alterius in suo facere, talis seruitus imponi potest, in suo sibi facere licere. quæ replicatio approbatur d. §. fin. his uerbis: Idem in diuersum probat: nã & in balinei (inquit) uaporibus, cum Quintilla cuniculum pergentem in hortos Iulij Vrsi instruxisset, placuit portuisse talem seruitutem imponi. scilicet, in suo sibi ignem facere licere. Nam si in suo ignem faciat, fumum in hortum Iulij immittit, quod ei facere non licet. Vnde Aristo Cerellio Vitali respondit, non putare se ex taberna casearia fumum in superiora ædificia iure immitti posse, nisi eius rei seruitus talis admittatur: Ideo (ait) quia ex superiore in inferiora non aquam, non quid aliud immitti licet: in suo enim alicui hæctenus facere licet, quatenus nihil in alienum immittat: sunt autem, sicut aque immisionem esse. a d. l. 8. §. 1. Potest ergo, quando quis aliquid in suo facit, quod ad iniuriam uicini spectat, talis seruitus constituit, ut in suo facere liceat. Hæc de primi generis exceptionibus, desumptis ex specie & qualitate seruitutis constitutæ, sint dicta: sed & plures huius generis exceptiones uidere licet infra inter species seruitutum rusticorum prædiorum. Secundi generis exceptiones sumuntur ex re, cui seruitus uel imponitur, uel acquiritur: cuius generis species sequuntur.

V. 1. Exceptio: Nisi res cui seruitus imponitur, eius sit cui seruitus adquiritur. Hæc exceptio approbatur l. quidquid. 10. ibi: nullam enim. ff. comm. præd. his uerbis: Nemo ipse sibi seruitutem debet. Concordat l. cum essent. 31. §. fin. ff. de seruit. rusticorum prædior. ubi Africanus: Nullum (inquit) prædium ipsum sibi seruire potest. Item l. in re communi. 25. in prin. ff. de seruit. urbanor. præd. ubi Paulus: Nulli res sua seruit, inquit. Vnde si prædij seruies, & id cui seruitus debetur, eiusdem esse ceperit, extinguitur seruitus, ut infra dicitur. Huc pertinet quod ait Scæuola l. ultima, in prin. ff. de seruitut. urban. præd. his uerbis: Olympico habitationem & hortum, quod in ea domo erat, quoad uiueret, legauit. iuxta eandem domum hortus & cœnaculum, quod Olympico legatum non est, fuerunt: ad hortum autem & cœnaculum semper per domum, cuius habitatio relicta erat, aditus fuit. quæ situm est, an Olympicus aditum præstare deberet? Respondi, seruitutem quidem non esse: sed hæredem transire per domum ad ea quæ commemorata sunt, posse, dum non noceat legatario. Propositæ exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi duorum prædiorum dominus alterum tradendo, alteri prædij seruitutem uel imposuerit, uel exceperit. quæ replicatio approbatur l. duorum. 3. ff. commun. præd.

his uerbis: Duorum praediorum dominus, si alterum ea lege tibi dederit, ut id praedium quod datur, seruiat ei quod ipse retinet, uel e contra: iure imposta seruitus intelligitur. *Concordat l. si quis, 6. in princ. ff. cod. tit. ubi Vlpianus:* Si quis duas aedes habeat (inquit) & altera tradat, potest legem traditioni dicere, ut uel istae quae non traduntur, seruae sint his quae traduntur: uel contra, ut traditae retentis aedibus seruiant: paruique referre, uiciniae sint ambae aedes, an non. Idem erit & in praedijs rusticis. Nam etsi quis duos fundos habeat, alium alij potest seruum facere tradendo. *Concordat l. ex qui, 33. ff. de seruit. urban. praed. his uerbis:* Et qui duas aedas habet, alteram tradendo seruam alteri efficere potest. *Concordat item l. Proculus, 19. in princ. ff. de usufructu, ex quemadmodum. his uerbis:* Proculus putat, in sulam ita posse legari, ut ei seruitus imponatur, quae alteri in sulae hereditariae debeatur, hoc modo: Si ille haeredi meo promiserit, per se non fore quo minus altius ea aedificia tollantur, tunc ei eorum aedificiorum usum fructum do lego. uel sic: Aedificium illarum, quoad altius quam uti nunc sunt, aedificatae non erunt, illi usum fructum do lego. *Proposita replicationis duplicatio prima haec est:* Nisi partem praedij tradendo, alteri parti seruitutem uel imposuerit, uel exceperit. Haec duplicatio approbatur l. si quis, 6. ff. si quis, ff. commun. praed. his uerbis: Si quis partem aedium tradat, uel partem fundi, non potest seruitutem imponere: quia per partes seruitus imponi non potest, sed nec acquiri. Huius duplicationis triplicatio prima haec est: Nisi praedium regionibus sit diuisum, quae triplicatio approbatur d. ff. si quis, h. scilicet uerbis: Plane si diuisit fundum regionibus, & sic partem tradidit pro diuiso, potest alteri seruitutem imponere: quia non est pars fundi, sed fundus. Quod & in aedibus potest dici, si dominus pariete medio aedificato unam domum in duas diuiserit, ut plerique faciunt. nam & haec pro duabus domibus accipi debet. *Secunda triplicatio haec est:* Nisi cum duobus duo praedia essent communia, alter alteri partem suam tradiderit: uel alterum tradendo pacti sint, ut id ei quod retinet seruiat, uel contra. Haec triplicatio approbatur l. cum essent, 33. in princ. ff. de seruitut. rusticorum praed. his uerbis: Cum essent mihi & tibi fundi duo communes, Titianus & Seianus, & in diuisione conuenisset, ut mihi Titianus, tibi Seianus cederet: inuicem partes eorum tradidimus, & in tradendo dictum est, ut alteri per alterum aquam ducere liceret. recte esse seruitutem impositam, ait Africanus, maxime si pacto stipulatio subdita sit. *Concordat l. si quis, 6. ff. item si duo, ff. commun. praed. his uerbis:* Si duo homines binas aedes commu-

nes habeamus, simul tradendo idem efficere possumus, ac si ego solus proprias binas aedes haberem. Sed etsi separatim tradiderimus, idem fiet: sic tamen, ut nouissima traditio efficiat etiam praecedentem traditionem efficacem. Si tamen alterae, & c. *Reliqua uerba uide paulo inferius duplic. s.* *Secunda duplicatio haec est:* Nisi dominus utrumque praedium tradiderit. tunc enim nec imponere, nec excipere alteri seruitutem potest. quae duplicatio approbatur d. l. 6. ff. commun. praedior. his uerbis: Duas autem aedes simul tradendo non potest efficere alteras alteri seruias: quia neque acquirere alienis aedibus seruitutem, neque imponere potest. Huius duplicationis triplicatio haec est: Nisi separatim tradiderit. tunc enim ei quod prius tradidit, seruitutem imponere potest, aut excipere. quae triplicatio approbatur l. si cum duos, 8. ff. commun. praed. his uerbis: Si cum duas habere in insulas duobus eodem momento tradidero: uindendum est, an seruitus alterutris imposita ualeat? Quia alienis quidem aedibus nec imponi, nec acquiri seruitus potest: sed ante traditionem peractam suis magis acquiri uel imponi is qui tradit: ideoque ualebit seruitus. *Tertia proposita replicationis duplicatio haec est:* Nisi seruitutis species non sit expressa, de qua re dictum est supra except. 1. *Quarta proposita replicationis duplicatio haec est:* Nisi unum tantum praedium habens, id tradidit, ei enim seruitutem realem imponere non potest, personalem potest. quae duplicatio approbatur l. si quis unum, 32. ff. de usufructu ex quemadmodum, his uerbis: Si quis unam aedes, quas solas habet, uel fundum tradiderit, excipere potest id quod personae, non praedij est, ueluti usum & usum fructum. Sed etsi excipiat, ut pascere sibi uel inhabitare liceat, ualeat exceptio, cum ex multis saltibus pastione fructus percipiatur: & habitationis exceptione siue temporalis, siue usque ad mortem eius qui excepit, usus uidetur exceptus. *Hisc uerbis proposita duplicatio approbatur simul ex distinguitur hoc modo:* Nisi personalis sit seruitus. *Quinta duplicatio haec est:* Nisi commune praedium tradendo, proprio praedio seruitutem excipiat: uel contra. Haec duplicatio approbatur l. si quis, 6. ff. fin. ff. commun. praediorum, his uerbis: Si tamen alterae uenias propriae sint aedes, alterae communes: neutris seruitutem uel acquirere uel imponere me posse, Pomponius scribit. Huius duplicationis ratio est: quia communi praedio alter sociorum seruitutem nec imponere, nec acquirere potest, ut infra dicitur. Huius duplicationis triplicatio haec est: Nisi socio commune praedium tradat, tunc enim proprio seruitutem potest imponere. quae triplicatio approbatur l. fundus, 22. ff. de seruitut. rusticorum praedior. his uerbis: Fundus mihi tecum communis est: partem tuam mihi tradideris, &

si, & ad eandem uiam per uicinum ruum proprium. recte eo modo seruitutem constitutam Africanus ait: neque quod dici solet, per partes nec acquiri, nec imponi seruitutes posse, isto casu locum habere. Hic enim non per partem seruitute acquiri: utpote cum in id tempus acquiratur, quo proprius meus fundus futurus sit. *De prima igitur replicatione proposita exceptionis haecenus sit dictum. Secunda replicatio haec est:* Nisi res cui seruitus imponitur, ei cui seruitus acquiritur, cum alio sit communis. Haec replicatio approbatur l. si communi, 27. in fin. ff. de seruitut. rustic. praed. his uerbis: Proprio fundo per communem seruitus deberi potest. Huius replicationis duplicatio haec est: Nisi tempore quo seruitus constituitur, sit communis ei cui seruitus acquiritur: quia tunc seruitus non debetur, ut paulo s. dupl. s. Sed tunc demum debetur, cum post constitutam seruitutem sit communis, de qua re dicitur j. inter causas amittende seruitutis, de confusione. *V I I. Exceptio: Nisi alieno praedio quis seruitutem imponat, uel acquirat. Haec exceptio approbatur l. si quis, 6. ff. i. ff. communia praed. cuius uerba uide s. except. prox. dupl. 2. Concordat l. proprium, s. ff. cod. tit. cuius uerba uide paulo inferius replicat. s. Concordat item l. si cum duos, s. ibi: quia alienis, ff. cod. tit. cuius uerba uide supra except. prox. replic. 1. dupl. 2. tripl. 1. Huius exceptionis replicatio prima haec est: Nisi in ipsa rei uenditione ac traditione imposuerit uel adquiserit. De hac replicatione dictum est supra except. prox. replic. 1. Secunda replicatio est: Nisi commune praedio imposuerit uel adquiserit. Haec replicatio reprobat: de qua re dicitur infra except. 19. & 20. Tertia replicatio est: Nisi commune praedium uendens, sibi & socio seruitutem sit stipulatus. Et haec replicatio reprobat l. proprium, s. ff. commun. praed. his uerbis: Proprio solum uendendo, an seruitutem talem iniungere possim, ut mihi & uicino seruiat? Similiter si commune solum uendo, ut mihi & socio seruiat, an consequi possim? Respondit Iabolenus: Seruitutem recipere, nisi sibi, nemo potest: adiectio itaque uicini pro superuacuo habenda est, ita ut tota seruitus ad eum qui receperit, pertineat. Solum autem commune uendendo, ut mihi & socio seruiat, efficere non possum: quia per unum socium communi solo seruitus acquiri non potest. *Alias proposita exceptionis replicationes uide infra exceptione 16. item except. 21.* *V I I I. Exceptio: Nisi loco publico seruitus imponatur. Haec exceptio approbatur l. 2. ff. commun. praedior. his uerbis:* De aqua per rotam tollenda ex flumine, uel haurienda, uel si quis seruitutem castello imposuerit, quidam dubitauerunt, ne haec seruitutes non essent? Sed rescripto Imper. Antonini ad Iulianum adijcitur, Licet seruitus iure non ualuit: si tamen hac lege comparauit, seu alio quocunque*

legitimo modo sibi hoc ius adquisiuit, ruendum esse eum qui hoc ius possedit. *Hisc uerbis manifeste ostenditur, seruitutem quidem in loco publico non esse, sed aliam quoddam ius inuocatum. Concordat l. uenditor, 13. in princ. ff. cod. tit. ubi Vlpianus: Venditor fundi Geroniani (inquit) fundo Botriano, quem retinebat, legem dederat, ne contra eum piscatio thymaria exerceretur. quamuis mari (quod natura omnibus patet) seruitus imponi priuata lege non potest: quia tamen bona fides contractus legem seruari uenditionis exposit, personae possidentium, aut in ius eorum succedentium, per stipulationis uel uenditionis lege obligantur. Plura de hac exceptione uide in iure fluminum publicorum. *I X. Exceptio: Nisi loco sacro aut religioso seruitus sit imposita. Haec exceptio approbatur l. caueri, 4. ff. commun. praed. his uerbis:* Caueri ut ad certam altitudinem monumentum edificetur, non potest: quia id quod humani iuris esse desijt, seruitutem non recipit: sicut nec illa quidem seruitus consistere potest, ut certus numerus hominum in loco uno humetur. *X. Exceptio: Nisi praedio, in quo alius usum fructum habet, seruitus imposita sit. Haec exceptio approbatur l. sed etsi quid, 15. ff. sed nec seruitutem, ff. de usufructu ex quemadmodum, de qua exceptione cum sua replicatione uide s. lib. prox. cap. 5. reg. 18. *X I. Exceptio: Nisi & alij in eodem praedio seruitus debeatur. Haec exceptio reprobat l. qui per, 15. ff. commun. praed. his uerbis:* Qui per certum locum iter aut actum alicui celsit, eum pluribus posse per eundem locum uel iter uel actum cedere, uerum est: quemadmodum si quis uicino suas aedes seruas fecit, nihilominus alijs, quos uolet, easdem aedes seruas facere potest. *Concordat l. Lucio, 4. ff. de aqua quot. ex aestua, ubi Iulianus: Lucio Titio ex fonte meo ut aquam duceret concessi. quaeritur est, an & Mauius concedere possim, ut per eundem aqueductum aquam ducat: & si putaueris posse cedi per aqueductum duobus, quemadmodum uti debeant? Respondeo: Sicut iter, actus, uia pluribus cedi uel simul, uel separatim potest, ita aquae ducendae ius recte cederetur. Sed si inter eos quibus aqua concessa est, non conuenit quemadmodum utantur, non erit iniquum utile iudicium reddi: sicut inter eos ad quos usus fructus pertinet, utile communi diuidendo iudicium reddi plerisque placuit. *Concordat item l. 2. ff. fin. ff. ac seruit. rustic. praed. ubi Neratius: Si aqueductus uel haustus aquae sufficiens est, potest etiam pluribus per eundem locum concedi, ut eisdem diebus uel horis ducatur. Plane admittitur exceptio proposita in casu, qui proponitur l. per quem, 14. ff. de seruitut. rustic. praed. his uerbis: Per quem locum uiam alij****

cessero, per eundem alij aqueductum cedere non poterō. Sed & si aqueductum alij cesserō, alij iter per eundem locum uendere, uel aliā cedere non poterō.

X I I. Exceptio: Nisi aedificio nondum facto seruitus imponatur uel adquiratur. Hęc exceptio reprobatu r. l. si seruitus. 22. §. fin. ff. de seruit. urban. præd. his uerbis: Futuro quoq; aedificio, quod nondū est, uel imponi uel adquiri seruitus potest. Concordat l. Labeo ait. 10. ibi: nam si liceat. ff. de seruit. 10. r. l. præd. cuius uerba uide j. cap. 10. except. 3. Concordat item l. qui aedif. 21. ff. de seruit. urban. præd. ubi Iulianus: Qui aedificium habet (inquit) potest seruitutem uicino imponere, ut non solum de his luminibus quæ in præsentia sunt, sed etiam de his quæ postea fuerint, caueat.

X I I I. Exceptio: Nisi in prouinciali prædio seruitus sit constituta. Hęc exceptio reprobatu r. l. in. 3. C. de seruitut. his uerbis: Et in prouinciali prædio constitui aqueductus, uel aliæ seruitutes possunt, si ea præcesserint, quæ seruitutes cōstituunt. tueri enim placita inter contrahentes debent.

X I I I I. Exceptio: Nisi prædijs a se inuicem remotissimis seruitus sit imposta. Hęc exceptio approbatu r. l. si aedes. 37. cum leg. sequente. ff. de seruit. urban. præd. his uerbis: Si aedes meæ a tuis aedibus tantū distent, ut prospici non possit, aut medius mons earum conspectum auferat, seruitus imponi non potest. Nemo enim proprijs aedificijs seruitutem imponere potest, nisi & is qui cedit, & is cui ceditur, in conspectu habeant ea aedificia, ita ut officere alterum alteri possit. Plura de hac exceptione uide j. except. 30.

X V. Exceptio: Nisi parti fundi seruitus sit adquisita uel imposta. Hęc exceptio reprobatu r. l. ad certam. 6. ff. de seruitut. his uerbis: Ad certam partē fundi seruitus tam remitti, quā constitui potest. Hactenus secundi generis exceptiones propositæ sunt: sequuntur nunc tertij generis exceptiones, desumptæ ex persona eius qui seruitutem imponit.

X V I. Exceptio: Nisi non dominus prædio seruitutem imponat, uel is qui prædium nō habet. Hęc exceptio cum aliquot replicationibus proposita est §. except. 7. Sed et alias recipit replicationes, quarum prima hæc est: Nisi seruitus ei debeatur. tunc enim uidetur, quod possit eam seruitutem alij concedere in prædio alieno. Hęc replicatio reprobatu r. sub conditione l. cum essent. 33. §. fin. ff. de seruit. rust. præd. his uerbis: Per plurium prædia Aquam duci, quoquo modo imposta seruitute, nisi pactum uel stipulatio etiam de hoc subsecuta est, neque eorū cuius, neq; alij uicino poteris haustu ex iure concedere. pacto enim uel stipulatione interuenientibus, & hoc concedi solet: quamuis nullum prædium ipsum sibi seruire, neque seruitutis fructus constitui potest. Ex his uerbis patet, quod si inter dominum prædijs, et

eum cui seruitus constituta est, conuenit, ut eam seruitutem etiam alij concedere possit, ualere pactum, neque exceptioni propositæ locum relinquit. Secunda replicatio est: Nisi maritus prædio dotali seruitutem imponerit. Et hæc replicatio reprobatu r. l. Iulianus. 5. ff. de fundo dotali, his uerbis: Iulianus libro X I I. Digestor. scribit, neq; seruitutes fundo debitas posse maritum amittere, neque ei alias imponere. Tertia replicatio est: Nisi heres rei legata seruitutem imposuerit. Et hæc replicatio reprobatu r. l. si cui. 11. §. fin. ff. quem admodum seruitus amitt. his uerbis: Hæres, cum legatus esset fundus, sub cōditione imposuit ei seruitutes. an extinguantur, si legati conditio existat, uideamus: an adquirentæ sequantur legatarium? & magis dicendū est, ut sequantur. Quarta replicatio hæc est: Nisi promittat saltem, non cedat. tunc enim, quamuis seruitus nulla sit, tamen stipulatio ualet, propter id quod interest. que replicatio approbatu r. l. fundum. 46. §. si per alienum. ff. de euitioib. his uerbis: Si per alienū fundum mihi uiam constitueris, euitiois nomine te obligari, Africanus ait. Etenim quo casu, si per proprium constituentis fundum concessa esset uia, re cōstitueretur: eo casu, si per alienum concederetur, euitiois obligatione cōtrahi. Concordat l. hæredes. 25. §. an ea. ibi: nec dubium. ff. familie erciscunde, his uerbis: Viam promittere & is potest, qui fundum non habet. Quinta replicatio hæc est: Nisi futuro aedificio imponatur, nondum facto. de hoc §. exception. 12. est dictum. Sexta replicatio est: Nisi superficialius seruitutem imponat. Hęc replicatio approbatu r. l. §. fin. ff. de superficieb. cuius uerba uide §. lib. 23. cap. 9. in fine.

X V I I. Exceptio: Nisi is a quo dominium potest recedere, seruitutem prædio imposuerit. Hęc exceptio reprobatu r. l. plerunq; 105. ff. de regulis iuris, his uerbis: Plerunq; sit, ut etiā ea quæ a nobis possunt abire, perinde in eo statu sint, atq; si nō essent eius conditionis, ut abire possint. & ideo quod hisco obligamus, & uedicare interdum, & alienare, & seruitutē prædio imponere possumus. Planè admittitur exceptio proposita in hærede, qui rei legata seruitutem imponit: et in marito, ut §. except. prox. est dictum.

X V I I I. Exceptio: Nisi nudæ proprietatis dominus seruitutem prædio imposuerit. De hac exceptione uide §. lib. prox. cap. 5. reg. 18.

X I X. Exceptio: Nisi unus ex socijs prædio communi seruitutem imposuerit. Hęc exceptio approbatu r. l. 2. ff. de seruitutibus, his uerbis: Unus ex dominis communium aedium seruitutem imponere non potest. Concordat l. unus. 34. in prin. ff. de seruit. rust. præd. ubi Papinianus: Unus ex socijs fundi communis (inquit) permittēdo ius esse ire agere, nihil agit. Concordat item l. ult. §. idem iuris est. ibi: et ideo. ff. commun. præd. his uerbis: Non potest uni uel unus ex dominis cedere. Huius aut exceptionis ratio hæc est: quia seruitus,

cum diuisionem non recipiat, pro parte constitui non potest, ut ostensum est §. cap. prox. in fin. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi et alter socius postea idem fecerit, quæ replicatio approbatu r. l. ult. in prin. ff. comm. præd. his uerbis: Receptum est, ut plures domini, & non pariter cedentes, seruitutes imponant uel adquirant, ut tamen ex nouissimo actu etiam superiores confirmantur: perindeq; sit, atq; si eodem tempore omnes celsissent. Concordat l. per fun. 10. dum. 11. ff. de seruitut. rust. præd. cuius uerba uide paulo j. repl. 2. Item concordat l. si quis. 6. §. item si duo. ibi: sed cisi separatim. ff. comm. præd. cuius uerba uide §. except. 6. repl. 1. dupl. 1. tripl. 2. Proposita replicationis duplicatio prima hæc est: Nisi postquam is qui seruitutem imposuit, decesserit, uel partem suam alienauerit, alter socius seruitutem cedat. quæ duplicatio approbatu r. d. l. ult. §. et ideo. his uerbis: Si is qui prius cesserit, uel defunctus sit, uel alio genere, uel alio modo partem suam alienauerit, post deinde socius cesserit, nihil agitur. Cū enim postremus cedat, non retrō adquiri seruitus uidetur: sed perinde habetur, ac si, cum postremus cedit, omnes celsissent. Igitur rursus hic actus pendebit, donec nouus socius cedat. Secunda duplicatio est: Nisi postremus, antequam cedat, mortuus fuerit, uel suam partem alienauerit. Hęc duplicatio approbatu r. d. l. ult. §. ergo et ex diuerso, his uerbis: Ergo & ex diuerso, si ei qui non celsit, aliquid tale horum contigerit, ex integro omnes cedere debebūt. tantum enim tempus eis remissum est, quo dare facere inter diuersis temporibus possint. Tertia duplicatio est: Nisi cum prior cesserit, posterior legauit seruitutem. Quarta: Nisi cum omnes legassent seruitutem, diuersis temporibus eorum hæreditas adæatur. Hæc duæ duplicationes approbantur d. l. ultima. §. fin. his uerbis: Idemque dicendum est, & si alter cedat, alter leget seruitutem. Nam si omnes socij legent seruitutem, & pariter eorum adæatur hæreditas: potest dici, utile esse legatum: si diuersis temporibus, inutiliter leges legati cedit. Nec enim sicut uiuentium, ita & defunctorum actus suspendi receptum est. Hęc de prima replicatione. Secunda replicationis loco notandum, Quamuis unus ex socijs inutiliter prædio communi seruitutem imponat: tamen ei qui celsit, exceptionem propositam non competere. quæ replicatio approbatu r. l. per fundum. 11. ff. de seruitut. rust. præd. his uerbis: Per fundum qui plurium est, ius mihi esse eundi agendi potest separatim cedi. Ergo subtili ratione non aliter meum fiet ius, quā si omnes cedant: & nouissima demum celsione superiores omnes confirmabuntur. benignius tamen dicetur, & antequam nouissimus cesserit, eos qui antea celsere, uetate uti cello iure non posse. Hęc de tertij generis exceptionibus sint dicta: sequuntur nunc quar-

ti generis exceptiones, desumptæ ex persona eius cui seruitus est constituta.

X X. Exceptio: Nisi uni tantum ex socijs, non omnibus seruitus sit constituta. Hęc exceptio approbatu r. l. si unus. 19. ff. de seruitut. rust. præd. his uerbis: Si unus ex socijs stipuletur iter ad communem fundum, inutilis est stipulatio: quia nec ei dari potest, sed si omnes stipulentur, sine communis seruis, singuli ex socijs sibi dari oportere, petere possunt: quia ita dari eis potest, ne si stipulator uia plures hæredes reliquerit, inutilis stipulatio fiat. Huius exceptionis ratio est: quia seruitus cum diuisionem non recipiat, per partes adquiri non potest, ut dictum est supra. Concordat l. proprium. 5. in fine. ff. commun. prædior. cuius uerba uide §. except. 7. in fine. Concordat item l. si quis. 6. §. fin. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. except. 6. repl. 1. dupl. 3. Concordat item l. ult. ibi: et ideo non potest. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. except. prox. in prin. Concordat item l. loci. 4. §. si fundus. ibi: quamuis. ff. si seruitus uindicetur. cuius uerba uide j. cap. 4. quæst. 5. reg. 4. Concordat item l. pluribus. 14. §. fin. ff. de uerb. obligat. cuius uerba uide j. cap. prox. causa 4. distinct. 3. Concordat item l. pro parte. 11. ff. de seruitutibus. cuius uerba uide d. distinct. 3. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi unus sibi et socio seruitutem sit stipulatus. Hęc replicatio reprobatu r. l. proprium. 5. in fine. ff. commun. præd. cuius uerba uide §. except. 7. repl. 2. Secunda replicatio est: Nisi postea et alij socijs seruitus constituatur, quæ replicatio approbatu r. l. ult. in princip. ff. commun. præd. cuius uerba uide §. except. prox. replicat. 1. Huius replicationis duplicatio hæc est: Nisi antequam alij seruitus cessa sit, prior cui celsio facta est, decesserit, uel partem suam alienauerit, tunc enim, si postea socijs cedatur, nihil agitur, quæ duplicatio approbatu r. d. l. ult. §. idem iuris est, his uerbis: Idem iuris est, et si unū ex dominis cedatur, deinde in persona socij aliquid horum acciderit. Tertia replicatio est: Nisi alter socius alteri socio suam partem tradiderit, et per proprium suum fundum seruitutem cesserit. Hęc replicatio approbatu r. l. fundus. 32. ff. de seruitut. rust. præd. cuius uerba uide §. except. 6. repl. 1. dupl. 5.

X X I. Exceptio: Nisi non domino, uel ei qui prædium non habet, seruitus cedatur. Hęc exceptio approbatu r. institut. de seruitut. prædior. §. ideo autem, his uerbis: Ideo hæc seruitutes prædiorum appellantur, quoniam sine prædijs constitui non possunt. Nemo enim seruitutem potest acquirere urbani uel rustici prædij, nisi qui habet prædium. Concordat iisdem uerbis l. i. §. fin. ff. commun. præd. Concordat item l. ergo. 5. ff. de seruit. rust. præd. ubi Ulpianus: Nec haustu (inquit) nec appullum pecoris, nec crete eximendæ calcisq; coquendæ ius posse in alieno esse, nisi fundum uicinum habeat: & hoc Proculum & Attilicinum existimasse ait. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi ius aliquod

personale ei qui pradium uicinum non habet, constituitur. quae replicatio approbatur l. si quis unus. 32. ff. de usufructu & quemadmod. cuius uerba uide §. except. 6. repl. 1. duplic. 4. Concordat l. pecoris. 4. cum lege sequente. ff. de seruit. rust. praed. cuius uerba uide j. cap. prox. causa 3. Concordat item l. ueluti. 6. in prin. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. except. 3. Secunda replicatio est: Nisi is qui fundum non habet, sub conditione uiam sit stipulatus, & pendente conditione fundum sit nactus. Haec replicatio approbatur l. existimo. 10. 98. in prin. ff. de uerb. oblig. his uerbis: Existimo posse id quod meum est, sub conditione stipulari: item uiam ad fundum posse, quaquam interim fundus non sit meus. Aut si hoc uerum non est, & aliorum fundum sub conditione stipulatus fuero, isque ex lucratiua causa meus esse coeperit, confestim perimetur stipulatio: & si fundi dominus sub conditione uiam stipulatus fuerit, statim fundo alienato euanesceat stipulatio: & maxime secundum illorum opinionem, qui etiam ea qua recte constituerint, resolui putant, cum in eum casum reciderunt, a quo non potuissent consistere. Ait Iuriscultus: Aut si hoc uerum non est. Perfice syllogismum hoc modo: Sed sequentia sunt falsa. Ergo hoc est uerum. Et ita nota hic exceptionem eius cause, quae habetur j. cap. prox. causa 4. distinct. 2. Tertia replicatio est: Nisi ei qui usumfructum praedij habet, seruitus cedatur. Et hoc casu non quidem seruitus est, sed ius quoddam personale, quod cum usufructu extinguitur. quod approbatur l. 2. §. recte Neratius. ff. si seruitus uendicetur, his uerbis: Recte Neratius scribit, si medij loci ususfructus legetur, iter quoque sequi, per ea scilicet loca fundi, per que qui usufructum coecepit, constitueret, quatenus est ad fruendum necessarium. Namque sciendum est, iter quod fruendi gratia fructuario praestatur, non esse seruitutem: neque enim potest soli fructuario seruitus deberi: sed si fundo debeatur, & ipse fructuarius ea utetur. Proinde si usufructuarius ire agere prohibeatur, non seruitutem uindicabit, sed usufructum. De qua re uide j. cap. 4. membr. 5. reg. 1. except. 4. Quarta replicatio est: Nisi heredi seruitus in re alij legata constituta sit, ea enim legatarium sequitur. quae replicatio approbatur l. si cui. 11. §. fin. ff. quemadmodum seruitus amittit. cuius uerba uide §. except. 16. repl. 3. Sed & plures propositae exceptionis replicationes uide §. except. 7.

XXII. Exceptio: Nisi seruis seruitus sit constituta. Haec exceptio reprobat l. non dub. 12. ff. de seruitut. his uerbis: Non dubito, quin fundo municipi per ferum recte seruitus adquiratur. Concordat l. si unus. 19. ibi: siue communis seruis. ff. de seruitut. rust. praed. cuius uerba uide §. except. 20.

XXIII. Exceptio: Nisi ei cui bonis interdictum est, seruitus constituatur. Haec exceptio reprobat l. ex castrensi. 18. §. seruis. ff. de castrensi peculio, his uerbis: Seruitutes & eum cui bonis interdictum

est, uerum est consequi posse. Nunc ad quinti generis exceptiones, quae sumuntur ex modo, tempore & conditione seruitutis constitutae, accedamus.

XXIII. Exceptio: Nisi ex tempore, ad tempus, sub conditione uel ad certam conditionem seruitus sit constituta. Haec exceptio approbatur l. seruitutes. 4. in prin. ff. de seruitutibus, his uerbis: Seruitutes ipso quidem iure neque ex tempore, neque ad tempus, neque sub conditione, neque ad certam conditionem, uerbi gratia, Quamdiu uolam proprijs, constitui possunt. Sed tamen si haec adijciantur, per pacti uel doli exceptionem occurreret contra placitum seruitutem uendicanti: idque & Sabinum respondisse Cassius retulit, & sibi placere. Concordat l. obligatio. 43. §. placet. ff. de act. & oblig. l. eum qui. 56. §. qui ita stipulatur. ibi: quemadmodum. ff. de uerb. obligat. de qua re uide j. lib. 37. cap. 3. repl. 14. dupl. 1. item lib. 48. cap. 23. causa 37. Planè interualla dierum & horarum, quae in constitutione seruitutis adijciuntur, non ad temporis causam, sed ad modum pertinent iure constitutae seruitutis. l. seruitutes. 4. §. fin. ff. de seruit. Unde l. uia. 5. §. fin. ff. eod. tit. Caius: Vnus seruitutum (inquit) temporibus secerni potest, forte ut quis post horam tertiam usque ad horam decimam eo iure utatur, uel ut alternis diebus utatur. Et l. iter. 14. §. comm. praed. Vlpianus: Iter (inquit) nihil prohibet sic constitui, ut quis interdum duntaxat eat: quod facere circa praedia urbana etiam necessarium est. Ex his quae haecenus dicta sunt, constat, tempus & conditionem in constituenda seruitute, ipso quidem iure inutiliter adijci: & hoc duas potissimum recipere distinctiones seu exceptiones, quarum prima est, Quod quamuis ipso iure inutiliter huiusmodi pactum in seruitute constituenda adijciatur, prodest tamen ad pacti conuenientem exceptionem. Altera est: Nisi ita conuenit, ut certis uicibus seruituti adijci uidetur. quae duae distinctiones replicationum loco aduersus propositam exceptionem sunt notandae.

XXV. Exceptio: Nisi sub certo modo seruitus sit constituta. Haec exceptio reprobat l. seruitutes. 4. §. modum. ff. de seruit. his uerbis: Modum adijci seruitutibus posse constat: ueluti quo genere uehiculari agatur, uel ut equo duntaxat, aut certum pondus uehatur, uel ut grex ille transtducatur, aut carbo portetur. Alia huius exceptionis exempla uide §. except. prox.

XXVI. Exceptio: Nisi pro parte seruitus constituatur. De hac re dictum est §. cap. prox. quae 3. reg. 8. Haec de quinti generis exceptionibus aduersus seruitutes sint dicta. Sequuntur nunc sexti generis exceptiones, desumptae ex uarijs circumstantijs seruitutis constitutae.

XXVII. Exceptio: Nisi & alij ante a in eod. praedio seruitus sit concessa. De hac re uide §. except. 11.

XXVIII. Exceptio: Nisi eius cui seruitus constituitur, nihil intersit, nec utilis sit seruitus. De hac exceptione uide §. except. 4.

XXIX. Exceptio: Nisi ad alium quam ad uicini praedij usum seruitus sit constituta. De hac exceptione uide §. except. 5.

XXX. Exceptio: Nisi praedium seruiens, & id cui seruitus acquiritur, non sint inuicem uicina, aliudque praedium interueniat. Haec exceptio approbatur l. si ades. 37. cum l. sequente, ff. de seruit. urbanor. praed. his uerbis: Si ades meae a tuis adib. tantum distet, ut prospici non possint, aut medius mons earum conspectum auferat, seruitus imponi non potest. Nemo enim proprijs aedificijs seruitutem imponere potest, nisi & is qui cedit, & is cui ceditur, in conspectu habeant ea aedificia, ita ut officere alterum alteri possit. Concordat l. qui sella. 7. §. fin. ff. de seruit. rust. praed. ubi Paulus: In rusticis praedij (inquit) impedit seruitutem medium praedij quod non seruit. Huius exceptionis replicatio prima haec est: Nisi alterum alteri possit obesse uel prodesse, quae replicatio apparet ex ijs quae dicta sunt paulo superius. Cui concordat l. si quis. 6. in prin. ff. commun. praed. ubi Vlpianus: Paruique refert (inquit) uicinae sint ambae aedes, an non idem erit & in praedij rusticis. Concordat item l. loci. 4. §. fin. cum l. sequente. ff. si seruitus uendicetur. cuius haec sunt uerba: Haec seruitus altius non tollendi, & ei qui ulteriores aedes debet, deberi poterit. & ideo si inter meas & Titij aedes tuae intercedant, possunt Titij aedibus seruitutem imponere, ne liceat ei altius tollere, licet tuis non imponatur: quia donec tu non extollis, est utilis seruitus. Plura de hac replicatione uide j. cap. 5. de seruit. altius non tollendi, except. 7. Secunda replicatio haec est: Nisi medio praedio quod interuenit, etiam seruitus fuerit imposita. Haec replicatio approbatur l. in tradendis. 7. §. 1. ff. commun. praed. his uerbis: Interpositis quoque alienis aedibus seruitus imponi potest, ueluti ut altius tollere uel non tollere liceat: uel etiam si iter debeatur, ut ita conualescat, si medijs aedibus seruitus postea imposita fuerit: sicuti per plurius praedia seruitus imponi etiam diuersis temporibus potest. Concordat d. l. 7. in fine. cuius uerba uide paulo inferius repl. prox. dupl. 1. Concordat item l. si prius. 17. §. fin. ff. de aqua pluuia arcenda, his uerbis: Si fundus medius alterius inter me & te intercedat: haustus seruitutem fundo tuo imponere potero, si mihi medius dominus iter ad transeundum cesserit: quemadmodum si ex flumine publico perenni haustu uelim uti, cui flumini ager tuus proximus sit, iter mihi cedi potest. Tertia replicatio est: Nisi medium praedium eius sit, cui seruitus acquiritur. quae replicatio approbatur d. l. 17. §. licet. ff. de aqua pluuia arcenda, his uerbis: Licet non proximo meo praedio seruitutem uicinus debeat, sed ulteriori, agere potero Ius esse mihi ire agere ad illum fundum superiorem, quamuis seruitutem ipse per fundum meum non ha-

beam; sicut interueniente uia publica uel flumine, quod uado uel ponte transiri potest. Huius replicationis duplicatio haec est: Nisi medium praedium alienauerit. quae duplicatio approbatur simul & distinguitur l. in tradendis. 7. in fine. ff. commun. praed. his uerbis: Dici potest, si tria praedia continua habeam, & extremum tibi tradami uel tuo, uel meis praedij seruitutem adquiri posse. Si uero extremo, quod retineam (quia & medium meum sit) seruitute consistere. Sed si rursus aut id cui adquisita sit seruitus, aut medium alienauero: interpellari eam, donec medio praedio seruitus imponatur. Plura de hac duplicatione uide j. cap. prox. causa 4. distinct. 2.

XXXI. Exceptio: Nisi inter praedium seruiens, & id cui seruitus debetur, locus publicus, sacer aut religiosus interueniat. Haec exceptio in loco quidem sacro & religioso approbatur l. si prius. 17. §. sed loco. ff. de aqua pluuia arcenda, his uerbis: Loco sacro uel religioso uel sancto interueniente, quo fas non sit uti, nulla earum seruitus imponi poterit. Concordat l. seruitutes. 14. §. fin. ff. de seruitutibus, ubi Paulus: Sacri & religiosi loci interuentus (inquit) etiam itineris seruitutem impedit, cum seruitus per ea loca nulli deberi possit. In loco autem publico exceptio proposita reprobat, quod notandum loco replicationis, quae talis est: Nisi publicus locus interueniat. tunc enim seruitus non impeditur. quae replicatio approbatur d. l. 17. §. uia publica. ff. de aqua pluuia arcenda, his uerbis: Via publica intercedente, haustus seruitutem constitui posse placuit: & est uerum. Sed non solum si uia publica interueniat, sed etiam si flumen publicum, eodem casu quo interueniente flumine publico uiae, itineris, actus seruitus imponi potest: id est, si non sit impedimento transeunti magnitudo fluminis. Concordat d. l. 17. §. licet. ibi: sicut interueniente. cuius uerba uide §. except. prox. repl. 3. Propositae replicationis duplicatio prima haec est: Nisi aquaeductus seruitus sit: item immitendi, protegendi, proijciendi, uel stillicidiorum. quae duplicatio in propositis speciebus approbatur l. si intercedat. 21. in prin. ff. de seruitut. his uerbis: Si intercedat solum publicum, uel uia publica: neque itineris actus, neque altius tollendi seruitutes impedit: sed immitendi, protegendi, proijciendi: item fluminum & stillicidiorum seruitutem impedit: quia caelum, quod supra id solum in a tercedit, liberum esse debet. Concordat l. seruitutes. 14. §. publico. ff. eod. tit. ubi Paulus: Publico loco interueniente (inquit) uel uia publica, haustus seruitus imponi potest, aquaeductus non potest. Huius duplicationis triplicatio haec est: Nisi princeps concesserit. quae triplicatio approbatur d. §. publico, his uerbis: A principe autem peti solet, ut per uiam publicam aqua ducere sine incommodo publico liceat.

locum adquisisset: habiturus est seruitutē, quam uicinus debuisset. Tertio admittitur causa proposita, si quis seruitutem stipulatus, ante constitutam seruitutē prædium alienauerit. quæ distinctio approbatur l. si sub una. 136. §. fin. ff. de uerbor. obligat. his uerbis: Si quis uiam ad fundum suum dari stipulatus fuerit, postea fundum partemue eius ante constitutam seruitutem alienauerit: enanescit stipulatio. Huius distinctionis tertia exceptio prima hæc est: Nisi cum sub conditione uia esset stipulatus, ante existentem conditionem fundum alienatum receperit. quæ exceptio approbatur l. existimo. 98. in prin. ibi: et si fundi. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. prox. except. 2. repl. 2. Secunda exceptio hæc est: Nisi non stipulatio seruitutis facta sit, sed legata sit seruitus. quæ exceptio approbatur l. si partem. 19. §. fin. ff. quemadmodum seruit. amit. his uerbis: Si intra tempus, antequam scires tibi legatā seruitutem, fundum tuum uendideris: ad emptorem uia pertinebit, si reliquo tempore ea usus fuerit: scilicet quia tua esse cœperat, ut iam nec ius repudiandi legatum tibi possit contingere, cum ad te fundus nō pertineat. Tertia exceptio hæc esse uidetur: Nisi partem prædij tantum alienauerit. quæ tamen exceptio reprobatur l. pro parte. u. ff. de seruit. his uerbis: Pro parte domini seruitutem adquire non posse, uulgo traditur. Et ideo si quis fundum habens, uiam stipuletur, & partem fundi sui postea alienet: corrumpit stipulationem in eum ca sum deducendo, à quo stipulatio incipere non possit. Concordat l. si sub una. 136. §. fin. ibi: partemue eius. ff. de uerb. obligat. cuius uerba uide paulo superius ead. distinct. in prin. Concordat item l. plurib. 140. §. fin. ff. eod. tit. his uerbis: Et si placet extingui obligationem, &c. Planè pars pro diuiso alienata, non uiciat stipulationem: quia huic adquire seruitus potest, secundum ea quæ dicta sunt §. cap. 1. quæst. 2. reg. 8. except. 2. Concordat l. si quis. 6. §. si quis. ff. commun. prædior. cuius uerba uide §. cap. prox. except. 6. repl. 1. dupl. 1. Quarto admitti uidetur causa proposita, si stipulatio, qua pœna promissa est, in certam personam relata est, si ei frui non licuisset. quæ tamen distinctio reprobatur l. cum fundo. 16. ff. de seruit. rust. præd. his uerbis: Cum fundo, quem ex duobus retinuit uenditor, aquæ ducendæ seruitus imposita sit: empto prædio quæ sita seruitus, distrahatur de nouo prædium sequitur: nec ad rem pertinet, quod stipulatio, qua pœnam promitti placuit, ad personam emptoris (si forte ei frui non licuisset) relata est. Quinto admittitur causa proposita, si uenditor seruitutem noluit sequi emptorem, idque in uenditione est expressum. de quo §. cap. 4. quæst. 3. reg. 3. except. 1. Postremo causa proposita uidetur admitti, si pars prædij sit alienata: quia hoc casu seruitus in eum casum deducitur, à quo incipere nequit. hoc est, pro parte incipit deberi singulis partibus in prædio habentibus. Verum hæc distinctio in stipulatione quidem seruitutis admittitur, ut §. dist. 3.

est dictum: constituta autem seruitute partis, prædij alienatio eam non corrumpit. quod approbatur l. uia. 22. §. quæcunq; ff. de seruit. rust. prædior. his uerbis: Quæcunq; seruitus fundo debetur, omnibus eius partibus debetur. Et ideo quamuis particulatim uenierit, omnes partes seruitus sequitur, ita ut singuli recte agant, ius sibi esse eundi. Si tamen fundus, cui seruitus debetur, certis regionibus inter plures dominos diuisus est: quamuis omnib. partibus seruitus debeatur, tamen opus est, ut hi qui non proximas partes seruiendi fundo habebunt, transitum per reliquas partes fundi diuisi iure habeant: aut si proximi partiantur, transeant.

V. Causa: Si locus seruiens perierit. Hæc causa sine dubio iusta est. Quemadmodum enim re extincta, ususfructus eius extinguitur, ut suo loco dictum est: ita seruitus quoque, re sublata, subsistere amplius nequit. Huius causæ exceptio hæc est: Nisi locus in pristina formam sit restitutus. quæ exceptio approbatur l. si locus. 14. in prin. ff. quemadmodum seruit. amit. his uerbis: Si locus per quem uia, aut iter, aut actus debebatur, impetu fluminis occupatus esset, & intra tempus, quod ad amittendam seruitutem sufficit, alluione facta restitutus est: seruitus quoque in pristinum statum restituitur. quod si id tempus præterierit, ut seruitus amittatur: renouare eam cogendus est. Concordat l. si testamento. 30. ff. de seruit. urban. præd. cuius uerba uide §. cap. 5. de seruit. altius non tollen. membr. 3. in prin. At iurisconsultus: Quod si id tempus præterierit, ut seruitus amittatur: renouare eam cogendus est. Hæc uerbis prima proposita exceptionis replicatio reprobatur, hæc scilicet: Nisi post legitimum tempus, quo seruitus non utendo amitti solet, sit restitutus locus. Cui replicationi reprobare concordat l. unius. 34. §. fin. cum l. sequente. ff. de seruit. rust. præd. cuius hæc sunt uerba: Si fons exaruerit, ex quo ductum aquæ habeo, isque post constitutum tempus ad suas uenas redierit: an aquæ ductus amissus erit, quaeritur? Et Atrilicinus ait, Celsarem Statilio Tarro rescripsisse in hæc uerba: Hi qui ex fundo Satriano aquam ducere soliti sunt, adierunt me, proposueruntque, aquam qua per aliquot annos usi sunt ex fonte qui est in fundo Satriano, ducere non potuisse, quod fons exaruisset, & postea ex eo fonte aquam fluere cœpisse: petieruntque, à me, ut quod ius non negligētia aut culpa sua amisserant, sed quia ducere non poterāt, his restitueretur. Quorum mihi postulatio cum non iniqua uisa sit, succurrēdum his putauit: itaque quod ius habuerunt tunc, cum primum aqua ad eos peruenire non potuit, id eis restitui placet. Secunda replicatio est: Nisi flumen alueo mutato locum seruientem occupauit, tunc enim quamuis recesserit flumen, seruitus non restituitur. quæ replicatio approbatur

2741 approbatur l. cum usum fr. 24. ff. quibus modis ususfructus amittit. his uerbis: Sed ita id uerum puto, si flumē inundatione locum occupauit. nam si alueo mutato inde manare cœperit, amitti usum fructum existimo: cum is locus alitei publicus esse cœperit, nec in pristinum statum restitui possit. Idem ius in itinere etiam aucto; custodiendum esse ait Labeo: de quibus rebus ego idem quod in ususfructu sentio.

V I. Causa: Si prædium seruiens, uel id cui seruitus debetur, sit publicatum. Hæc causa reprobatur l. uia. 22. §. si fundus. ff. de seruit. rust. præd. his uerbis: Si fundus seruiens, uel is cui seruitus debetur, publicetur, utroque casu duranti seruitutes: quia cum sua quicque conditione fundus publicatur.

V II. Causa: Si prædium, cui seruitus debetur, sit sublatum. Hæc causa iusta quidem est, sed recipit exceptionem hanc: Nisi rursus sit restitutum. quæ exceptio approbatur l. seruitutes. 19. §. si sublatum. ff. de seruit. urban. præd. his uerbis: Si sublatum sit ædificiū, ex quo stillicidium cadit, & eadem specie & qualitate reponatur: utilitas exigit, ut idem intelligatur. nam alioqui (si quis strictius interpretetur) aliud est quod sequenti loco ponitur: & ideo sublato ædificio ususfructus interijt, quamuis area pars sit ædificij. Est et alia proposita causæ exceptio, hæc scilicet: Nisi certo generi agrorum, ueluti uineis, seruitute constituta, genus illud in aliud genus agri sit mutatum. quæ exceptio approbatur l. certo. 13. in prin. ff. de seruit. rust. præd. his uerbis: Certo generi agrorum adquire seruitus potest, ueluti uineis: quodque ea ad solum magis, quam ad superfluitate pertineat, ideo sublatis uineis seruitus manebit. Planè subijcitur ibidem replicatio, hisce uerbis: Sed si in contrahēda seruitute aliud actum erit, doli mali exceptio erit necessaria.

V III. Causa: Si tempus uel conditio ad quam seruitus constituta est, finita sit: uel tempus ex quo, aut conditio sub qua constituta est, nondum extitit. De hac causa uide §. cap. prox. except. 24.

I X. Causa: Si prædium seruiens, ex id cui seruitus debetur, eiusdem esse cœperit. Hæc causa approbatur l. 1. ff. quemadmodum seruit. amit. his uerbis: Seruitutes prædiorum confunduntur, si idem utriusque prædij dominus esse cœperit. Concordat l. quidquid. 10. in fine. ff. commun. præd. cuius uerba uide §. cap. prox. except. 1. Concordat item l. si quis. 29. in prin. ff. de seruit. urban. præd. cuius uerba proponuntur §. except. 4. Huius causæ exceptio prima hæc est: Nisi pro parte tantum alterutrius prædij dominus esse cœperit. Hæc exceptio approbatur d. l. 29. §. si partem. ff. de seruit. urban. præd. his uerbis: Si partem prædij nactus sim, quod mihi aut cui ego seruienam, non confundi seruitutem placet: quia pro parte seruitus retinetur. Itaque si prædia mea prædij tuis retineant, & tuorum

partem mihi, & ego meorum partem tibi tradidero: manebit seruitus. Concordat l. ut pomum. 7. §. fin. ff. de seruit. his uerbis: Si prædium tuum mihi seruiat, siue ego partis prædij tui dominus esse cœpero, siue tu mei: per partes quidem seruitus retinetur, licet ab initio per partes acquiri non poterat. Concordat item l. si commun. 27. in fine. ff. de seruit. rust. prædior. cuius uerba uide §. repl. prox. Concordat item l. unius. 34. in prin. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. causa 1. except. 2. Concordat item l. pluribus. 140. §. fin. ff. de uerb. obligat. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi et alterius prædij pro parte tantum sit dominus; et cum socio alterum prædium adquisierit. quæ replicatio approbatur l. si commun. 27. ff. de seruit. rust. præd. his uerbis: Si communis fundo meo & tuo seruiat fundus Sempronianus, & eundem in commune redemerimus, seruitus extinguitur: quia par utriusque domini ius in utroque fundo esse incipit. At si proprio fundo meo; & proprio tuo idem seruiat, manebit seruitus: quia proprio fundo per communem seruitus deberi potest. Secunda proposita causæ exceptio est: Nisi ususfructum tantum seruientis prædij adquisierit. quæ exceptio approbatur l. si quis. 29. §. fin. ff. de seruit. urban. præd. his uerbis: Ususfructus in alterutrius prædij adquisitus non interrumpit seruitutem. Tertia exceptio est: Nisi prædium adquisitum alij ex causa legatariæ cogatur restituere. Hæc exceptio approbatur l. in omnib. 18. ff. de seruitutibus. his uerbis: In omnibus seruitutibus, quæ aditione confusæ sunt, responsum est, doli exceptionem nocituram legatario, si non patiatur eas iterum imponi. Quarta exceptio est: Nisi prædium alij rursus alienauerit. quæ exceptio reprobatur l. si quis. 29. in prin. ff. de seruit. urban. præd. his uerbis: Si quis ædes, quæ suis ædibus seruirent, cum emisisset, traditas sibi accepit, confusa sublataque seruitus est: & si rursus uendere uult, nominatim imponenda seruitus est: alioquin liberè ueneunt. Planè admittitur exceptio proposita, si hæres hereditatem uendat. quæ distinctio approbatur l. si ei. 9. ff. commun. præd. his uerbis: Si ei, cuius prædium mihi seruiabat, hæres extitit, & eam tibi hereditatem uendidi: restitui in pristinum statum seruitus debet: quia id agit, ut quasi tu hæres uidearis extitisse. Quinta exceptio est: Nisi ex causa dotis alterum prædium adquisierit. Hæc exceptio reprobatur, certo tamen modo, l. si maritus. 7. ff. de fundo dotali, his uerbis: Si maritus fundum Titij seruientem dotali prædio adquisierit, seruitus confunditur. Sed si eundem fundum Titio reddiderit sine restauracione seruitutis, hoc marito imputabitur, & hoc casu maritus licet aestimatione præstabit: quod si maritus soluēdo nō erit, utiles actiones aduersus Titium mulieri ad restaurandam seruitutem dantur.

Sed cum uxor fundum, cui prædia uiri seruitutem debebant, in dorem dat, fundus ad maritum peruenit amissa seruitute: & ideo non potest uideri per maritum ius fundi deterius factum. Quid ergo officio de dote iudicantis continebitur, ut redintegrata seruitute iubeat fundum mulieri uel hæredi eius reddi. Sexta exceptio hæc est: Nisi cum per plura prædia seruitus alicui deberetur, unum tantum ex ijs prædium adquisierit. tunc enim nihilominus per reliqua prædia seruitus manet. quæ exceptio approbatur l. si cum. 15. ff. quemadmodum seruitus amittitur. his uerbis: Si cum seruitus mihi per plures fundos deberetur, mediū fundum adquisiui, manere seruitutem puto: quia toties confunditur seruitus, quoties uti ea is ad quem pertinet, non potest: medio autem fundo adquisito, potest consistere, ut per primum & ultimum iter debeat. Concordat l. tria. 21. ff. de seruit. rustic. præd. ubi Iulianus: Tria prædia continua (inquit) trium dominorum obiecta erant. unius prædij dominus ex summo fundo in imum fundum seruitutem aquæ adquisierat, & per medium fundum domino concedente in suum agrum ducebat. postea idem summum fundum emit: deinde imum fundum, in quem aquam induxerat, uendidit. quæsitum est, utrum imus fundus id ius aquæ amississet: quia cum utraq; prædia eiusdem domini facta essent, ipsa sibi seruire non potuissent. Negari tamē amississe seruitutem: quia prædium, per quod aqua ducebatur, alterius fuisset: & quemadmodum seruitus summo fundo, ut in imum fundum aqua peniret, imponi alio non potuisset, quàm ut per mediū quoque fundum duceretur: sic eadem seruitus eiusdem fundi amitti aliter non posset, nisi eodem tempore etiam per medium fundum aqua duci desisset, aut omnia tria simul prædia unius domini facta essent. Est insuper exceptionis propositæ exemplum l. si mihi. 20. §. penult. ff. d. it. de seruit. rustic. præd. ubi Pomponius: Si fundo Seiano (inquit) confinis fuerit fons, ex quo per fundum Seianum aquam iure ducebam: meo facto fundo Seiano manet seruitus. Sed & aliud propositæ exceptionis exemplum, simul etiam replicatio habetur l. nam satis. 6. §. certè si is. ff. quemadmodum seruit. amittantur. ubi cum fundus communis seruiens regionibus inter socios diuisus esset, Celsus inquit: Certè si is cui seruitus debebatur, alterum ex ea diuisione fundū redemerit, non ideo minus ea re fundi alterius seruitus permanebit: nec uideo, quid absurdi consecuturum sit eam sententiam, fundo altero manente seruo: si modò & ab initio potuit angustior constitui uia, quàm lege finita est: & adhuc id loci superest in eo fundo, cui remissa seruitus non est, ut sufficiat uia. Sequitur ibidem replicatio, his uerbis: Quod si minus loci superest, quàm uia sufficiat, uterq; fundus liberabitur: alter propter redemptionem, alter quia per eum locum, qui superest, uia constitui non potest. Hæc de nona amittenda seruitutis causa.

X. Causa: Si is cui seruitus debetur, ea intra decem annos non sit usus. Hæc causa approbatur l. sicut. 13. C. de seruitutibus, his uerbis: Sicut usum fructum, qui non utêdo per biennium in soli rebus, per annale spacium in mobilibus uel se mo uentibus deminuebatur, non passi sumus huiusmodi sustinere compendiosum interitum: sed ei decennij, uel uiginti annorum dedimus spacium: ita & in cæteris seruitutibus obinendum esse censuimus, ut omnes seruitutes non utendo amittantur non biennio (quia tantummodò soli rebus adnexæ sunt) sed decennio contra absentes, ut in omnibus rebus huiusmodi causa similis sit explosis differentijs. Concordat l. cum talis. 14. ubi nobis placuit. C. eod. it. cuius uerba uide j. except. 6. Concordat item l. si tibi. 10. C. eod. it. ubi Imper. Diocletianus: Si tibi seruitutem aquæ deberi præses animaduertit, nec hætenus non utentem spacio temporis amississe prospexerit, uti te iterum iure proprio prouidebit. nam hoc si minimè probetur, loco proprio facto opere dominus fundi continere aquam, & facere quo minus ager tuus irrigari possit, non prohibetur. Huius causa exceptio prima hæc est: Nisi propter absentiam non sit usus. Hoc casu uiginti annorum spacio seruitus amittitur, ut dictum est paulo superius. ubi: Vel uiginti annorum spacio contra absentes. Secunda exceptio hæc est: Nisi propter ignorantiam non sit usus. Hæc exceptio reprobatur l. si partem. 19. §. si per fundum. ff. quemadmodum seruitut. amitt. his uerbis: Si per fundum meum uiam tibi legauero, & adita mea hæreditate per constitutum tempus ad amittendam seruitutem, ignoraueris eam tibi legatam esse: amittes illam non utendo. Tertia exceptio: Nisi locus impetu fluminis fuerit occupatus. Hoc casu amissa quidem est seruitus, sed restituenda. quæ exceptio approbatur l. si locus. 14. ff. quemadmodum seruitut. amitt. cuius uerba uide paulo §. causa 5. except. 1. Quarta exceptio est: Nisi per aduersarium steterit, quo minus sit usus, quæ exceptio reprobatur l. sequitur. 4. §. si uiam. ff. de usucap. his uerbis: Si uiam habeam per tuum fundum, & tu me ab ea ui expuleris, per longum tempus non utendo amittam uiam: quia nec possideri intelligitur ius incorporale, nec de uia quis mero iure detruditur. Planè seruitus ita amissa in integrum est restituenda. quæ distindio approbatur exemplo ususfructus: de quo dictum est §. lib. proxim. cap. 2. causa 22. except. 7. Cui concordat l. sicuti. 8. §. planè si non. ff. si seruitus uindictetur.

uindictetur. ubi Ulpianus: Planè si non utendo post litem contestatam amittit dolo malo domini ædium, ei restitui oportet, quemadmodum placet in dominio ædium. Sanè in seruitutibus prædiorum urbanorum etiam ipso iure non est amissa, si scilicet uicinus non usucepit libertatem. de quo j. except. 9. Quinta exceptio est: Nisi ab alio ut deiectus uti non potuit: Hæc exceptio reprobatur exemplo ususfructus: de quo dictum §. lib. prox. cap. 2. causa 22. except. 7. Sexta exceptio est: Nisi seruitute non nisi certis temporibus uti potuit. tunc enim non nisi duplicato tempore amittitur. quæ exceptio approbatur l. si sic. 7. in princ. ff. quemadmodum seruitut. amitt. his uerbis: Si sic constituta sit aqua, ut uel ætate tantum ducatur, uel uno mense, quæritur quemadmodum non utendo amittatur: quia non est continuum tempus, quo cum uti non potest, non sit usus? Itaque & si certis annis uel mensibus quis habeat aquam, duplicato constituto tempore amittitur: idem & de itinere custoditur. Concordat l. ut. C. de seruitut. ubi Imper. Iustinianus: Cum talis quæstio in libris Sabinianis uerteretur (Quidam enim pactus erat cum uicino suo, ut liceret ei uel per se, uel per suos homines, per agrū uicini transitum facere, iterque habere uno die tantummodò per quinquennium, quatenus ei licentia esset in suam sylvam inde transire, & arbores excidere, uel facere quidquid uisum esset) & quæreretur, quando huiusmodi seruitus non utendo amitteretur? & quidam putarent, si in primo uel secundo quinquennio per eam uiam itum non esset, eandem seruitutem penitus tolli, quasi per biennium ea non utendo deperdita, singulo die quinquennij pro anno numerando: alij autem aliam sententiam eligentibus: nobis placuit ita causam dirimere, ut quia iam per legem latam à nobis prospectum est, ne seruitutes per biennium non utendo deperiant, sed per decem uel uiginti annorum curricula: & in proposita specie, si per quatuor quinquennia nec uno die uel ipse, uel homines eius eadem seruitute uti sunt, tunc eam penitus amittat uiginti annorum desidia. Qui enim in tam longo prolixoque spacio suum ius minimè consecutus est, sera penitètia ad pristinam seruitutem reuerti desiderat. Propositæ exceptionis replicatio hæc est: Nisi alternis diebus seruitus debeatur, aut die tantum, non nocte, aut certis horis in die. quæ replicatio approbatur l. si sic. 7. §. si uerò. ff. quemadmodum seruitut. amitt. his uerbis: Si uerò alternis diebus, aut die tantum, aut nocte, statuto legibus tempore amittitur: quia una seruitus est. Nam etsi alternis horis, uel una hora quotidie seruitutem habeat: Seruius scribit, perdere eum non utendo ser-

uitutem: quia id quod habet, quotidianum sit. Septima exceptio est: Nisi iter sepulchro sit debitum. quæ exceptio approbatur l. iter. 4. ff. quemadmodum seruitut. amitt. his uerbis: Iter sepulchro debitum non utendo non amittitur. Octaua exceptio est: Nisi uia publica sit. Hæc exceptio approbatur l. 2. ff. de uia publica, his uerbis: Viam publicam populus non utendo amittere non potest. Nona exceptio est: Nisi dominus prædij seruientis libertatem non usuceperit. quæ exceptio approbatur l. hæc autem iura. 5. ff. de seruitut. urban. prædior. his uerbis: Iura urbanorum prædiorum, similiter ut rusticorum quoque prædiorum, certo tempore non utendo pereunt: nisi quod hæc dissimilitudo est, quod non omnino pereunt non utendo, sed ita, si uicinus simul libertatem usucipiat: ueluti si ædes tuæ ædibus meis seruiant, ne altius tollantur, ne luminibus mearum ædium officiantur, & ego per statutum tempus fenestras meas præfixas habuero uel obstruxero, ita demum ius meum amitto, si tu per hoc tempus ædes tuas altius sublatas habueris: alioquin si nihil noui feceris, retineo seruitutem. Item si tigni immisi ædes tuæ seruitutem debeant, & ego exemero tignum, ita demum amitto ius meum, si tu foramen, unde emptum est tignum, obruraueris, & per constitutum tempus ita habueris: alioquin si nihil noui feceris, integrum ius meum permanet. Concordat l. si quis. 18. §. fin. ff. quemadmodum seruitut. amitt. ubi Paulus: Si cum ius haberes immittendi (inquit) uicinus statuto tempore ædificatum non habuerit, ideoque nec tu immittere poteris, non ideo magis seruitutem amittes: quia non potest uideri usucepisse uicinus tuus libertatem ædium suarum, qui ius tuum non interpellauit. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi non urbani, sed rustici prædij seruitus sit. quæ replicatio approbatur uerbis §. propositis: hisce: Nisi quod hæc dissimilitudo est, &c. Plura de usucapienda libertate dicentur j. causa proxima. Decima exceptio est: Nisi aquaeductum habens, riuum nondum fecerit. Hæc exceptio approbatur l. si partem. 19. in princ. ff. quemadmodum seruitut. amitt. his uerbis: Si partem fundi uendendo lege cauerim, ut per eam partem in reliquum fundum meum aquam ducerem: & statutum tempus intercesserit, antequam riuum facerem: nihil iuris amitto (quia nullum iter aquæ fuit) sed manet mihi ius integrum: quod si fecissem iter, nec uisus essem, amittam. Undecima exceptio est: Nisi cum haberet aquaeductum, aqua nihilominus sua sponte fluxit, quamuis is cui debetur seruitus, ea non sit usus, per illud tamen retinetur. Hæc exceptio approbatur l. qui fundum. 12. in fine. ff. quemadmodum seruitut. amitt. his uerbis: Si aqua per riuum sua sponte perfluxit, ius aquæ ducendæ re-

retinetur: quod & Sabino rectè placet, ut apud Neratium libro quarto Membranarum scriptum est. *Duodecima exceptio est: Nisi alius usus sit. Hæc exceptio approbatur l. us. 20. cum l. sequentibus. ff. quemadmodum seruitut. amitt. his uerbis: Vt si retinetur seruitus, cum ipse cui debetur retinetur, quæ in possessione eius nomine est, aut mercenarius, aut hospes, aut amicus, uel medicus, qui ad uisitandum dominum uenit, uel colonus, uel fructuarius, licet suo nomine. Deniq; quicunque quasi debita uia usus fuerit, siue ad fundum nostrum facit, uel ex fundo: licet malæ fidei possessor sit, retinebitur seruitus. Concordat l. seruitus. 5. cum l. sequentibus principio. ff. eod. tit. ubi Paulus: Seruitus & per socium, & fructuarium, & bonæ fidei possessorem nobis retinetur. Nam satis est fundi nomine itum esse. Concordat item l. aquam. 16. §. quod si plurimum. ff. eod. tit. ubi Proculus: Quod si plurimum fundo iter aquæ debitum esset (inquit) per unum eorum omnibus ijs, inter quos is fundus communis fuisset, u-
 10
 20
 30
 40
 50*

minorum usurpat seruitutem, sibi non utendo deperdit, nec amplius in eare causæ eorum miscetur. nec fit iniuria ei cuius fundus seruit, qui sit eo melior: quoniam alter dominorum utendo sibi, non toti fundo proficit. *Quinta replicatio est: Nisi cum pluribus seruitus deberetur, sed diuerso tempore et loco, non omnes sint usi. hisce enim per eos qui usi sunt, seruitus non conseruatur. quæ replicatio habetur l. aquam. 16. in prin. ff. eod. tit. his uerbis: Aquam quæ oriebatur in fundo uicini, plures per eundem riuum iure ducere soliti sunt, ita ut suo quisque die à capite duceret: primò per eundem riuum, eumque communem: deinde ut quisque inferior erat, suo quisque proprio riuo. unus statuto tempore, quo seruitus amittitur, non duxit. existimat Proculus, eum ius ducendæ aquæ amisisse, nec per ceteros qui duxerunt, eius ius usurparum esse: proprium enim cuiusque eorum ius fuit, nec per alium usurpari potuit. Hæc de duodecima exceptione, cum quinque eius replicationibus. Decimatercia exceptio est: Nisi pupillus sit, qui usus non est, uel pupillum socium prædij habeat. Hæc exceptio approbatur l. si conu. 10. in princip. ff. quemadmodum seruitut. amitt. his uerbis: Si communem fundum ego & pupillus habemus, licet uterq; non uteretur: tamen propter pupillum & ego uiam retineo. Decima quarta exceptio est: Nisi pro parte usus sit. Hæc exceptio approbatur l. si fillicidij. 8. in fine. ff. quemadmodum seruitut. amitt. his uerbis: Is qui per partem itineris it, totum ius usurpare uidetur. Concordat l. si in partem. 9. ff. eodem tit. ubi Iulianus: Si in partem aquagij aqua influxit, etiam si non ad ultima loca peruenit, omnibus tamen partibus usurpatur. Concordat item l. una. 18. ff. de seruitut. rustic. prædior. ubi Ulpianus: Vna est uia (inquit) et si per plures fundos imponatur, cum una seruitus sit. Denique queritur, an si per unum fundum iero, per alium non, per tantum tempus, quanto seruitus amittitur, an retineam seruitutem? Et magis est, ut aut tota amittatur, aut tota retineatur. Ideo quæ si nullo usus sum, tota amittitur: si uel uno, tota seruatur. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi cum per fundum communem deberetur seruitus, is fundus inter socios regionibus sit diuisus. tunc enim per alteram partem cundo, per alteram seruitutem non retinet. quæ replicatio approbatur, sed cum distinctione, l. non satis. 6. ff. quemadmodum seruitut. amitt. his uerbis: Si uicinus, cui uia per nostrum fundum debebatur, per meam partem ierit egerit, tuam partem ingressus non fuerit, an partem tuam liberauerit? Respondit Celsus: Si is fundus, qui seruietur, inter socios regionibus diuisus est, plusculum dubitationis ea res habet. nam si certus ac finitus uia locus est, tunc si per longim-*

longitudinem eius fundus diuisus est, eadem omnia seruanda erunt, quasi in initio constitutæ eius seruitutis similiter hi duo fundi fuissent: si uerò per latitudinem uia fundus diuisus est (nec multum refert, æqualiter id factum sit, an inæqualiter) tunc manet idem ius seruitutis, quod fundo indiuiso fuerat, nec aut usu detineri, aut non utendo deperire, nisi tota uia, poterit. Nec, si fortè incidit, ut semita, quæ per alterum duntaxat fundum erat, uteretur, idcirco alter fundus liberabitur: quoniam unum atque eo modo indiuiduum ius uia est: possunt tamen alterutrum fundum liberare, si modò hoc specialiter conuenit. Cæterum si ita constitutum est ius uia, ut per quamlibet partem fundi ire agere liceat, liceatq; uel subinde mutare: aut si ita diuisus est fundus, ut per quamlibet eius partem æquè iri atque agi possit: tunc perinde obseruabimus, atque si ab initio duobus fundis duæ seruitutes iniunctæ fuissent, ut altera retineri, altera non utendo possit deperire. Nec me fallit, alieno facto ius alterius immutatum iri: quoniam antè satis fuerat per alteram partem fundi ire agere, ut idem ius ei in alteram partem fundi retineretur. Contrà, illud commodum accessisse ei, cui uia debebatur, quod per duas pariter uias ire agere possit, pedes octonos in porrectu, & bisenos denos in anfractu. *Hiscæ uerbis replicatio proposita approbatur, simul et duplicatio aduersus eam introductur talis: Nisi cum certus uia locus esset in fundo ac finitus, non per longitudinem eius loci, sed per latitudinem fundus sit diuisus. quæ duplicatio approbatur in dictis uerbis hisce: Si uerò per latitudinem uia, &c. Siue ergo certus uia locus sit, et in longitudinem uia fundus diuisus sit: siue incertus uia locus, ut per quamlibet fundi partem ire licuerit: et fundo diuiso, per alteram partem statuto tempore itum non sit, propositæ replicationi locus est, eaq; pars à seruitute non utendo liberatur. Decima quinta exceptio est: Nisi seruitute intra legitimum tempus sit usus. Hæc exceptio constat ex contrario sensu. Si enim is qui seruitute statuto tempore non est usus, eam amittit: sequitur, quod is qui seruitute intra statutum tempus usus est, eam retineat. Sunt tamen huius exceptionis quædam replicationes hic proponende, quarum prima hæc est: Nisi connumerato tempore, quo auctor eius qui seruitute usus est, ea usus non sit, statutum tempus eo tempore quo is usus est, sit finitum. quæ replicatio approbatur l. si quis. 18. §. 1. ff. quemadmodum seruitut. amitt. his uerbis: Tempus quo non est usus præcedens fundi dominus, cui seruitus debebatur, imputatur ei qui eius loco successit. Secunda replicatio est: Nisi pro parte tantum sit usus. De hac re dictum est. except. proxim. Tertia replicatio est: Nisi actum habens, ierit tantum. Hæc replicatio reprobat l. 2. ff. quemadmodum ser-*

uitus amittatur, his uerbis: Qui iter & actum habet, si statuto tempore tantum ierit, non perijisse actum, sed manere, Sabinus, Celsus & Octauenus aiunt. nam ire quoq; per se, eum posse qui actum haberet. *Quarta replicatio est: Nisi aqueductum habens, alia aqua sit usus. Hæc replicatio approbatur l. si quis. 18. in prin. ff. quemadmodum seruitus amitt. his uerbis: Si quis alia aqua usus fuerit, quam de qua in seruitute imponenda actum est, seruitus amittitur. Huius replicationis duplicatio hæc est: Nisi alia aqua aquæ debitæ mixta sit. Hæc duplicatio approbatur l. si eo loco. 9. §. fin. ff. si seruitus uindictetur, cuius uerba uide j. replic. proxim. Concordat l. si cui. 11. in prin. ff. quemadmodum seruitus amitt. cuius uerba uide paulò inferius replicat. 6. *Quinta replicatio est: Nisi uiam habens, latiore uel angustiore uia sit usus. Hæc replicatio reprobat d. l. 9. §. fin. ff. si seruitus uindictetur, his uerbis: Qui latiore uia uel angustiore usus est, retinet seruitutem: sicuti qui aqua, ex qua ius habet utendi, alia mixta usus est, retinet ius suum. Concordat d. l. 11. in prin. ff. quemadmodum seruitus amitt. cuius uerba uide j. prox. *Sexta replicatio est: Nisi iter uel actum habens, alio genere uehiculari sit usus, quam de quo conuenit. Hæc replicatio reprobat d. l. 11. in princip. ff. quemadmodum seruitus amitt. his uerbis: Si cui uia uel actus debebatur, ut uehiculari certo genere uteretur, alio genere fuerit usus: uideamus ne amiserit seruitutem, & alia sit eius conditio, qui amplius oneris quam licuit uexit: magisq; hic plus quam aliud egisse uideatur, sicuti si latiore itinere usus sit, aut si plura iumenta egerit quam licuit, aut aquæ admiscuerit aliam. Ideoq; in omnibus istis questionibus seruitus quidem non amittitur, non autem conceditur plus quam pactum est, in seruitute habere. *Septima replicatio est: Nisi alio tempore sit usus, quam quo debetur. Hæc replicatio approbatur l. si communem. 10. §. si is. ff. quemadmodum seruitus amitt. his uerbis: Si is qui nocturnam aquam habet, interdum per constitutum ad amissionem tempus usus fuerit, amiserit nocturnam seruitutem, qua usus non est. Idem est in eo qui certis horis aquæ ductum habet, alijs usus fuerit, nec ulla parte earum horarum usus est. Concordat l. si prius. 17. in prin. ff. de aqua pluua arcenda. ubi Paulus: Si prius nocturnæ aquæ seruitus mihi concessa fuerit, deinde postea alia celsione diurnæ quoque ductus aquæ concessus mihi fuerit, & per constitutum tempus nocturna duntaxat aqua usus fuerim, amitto seruitutem aquæ diurnæ: quia hoc casu plures sunt seruitutes diuersarum causarum factæ. *Propositæ replicationis duplicatio hæc est: Nisi cum duobus diuersis temporibus seruitus deberetur, illi inter se tempus commutauerint. quæ duplicatio approbatur l. cum constet. 5. §. fin. ff. de*****

aqua quotid. et astiva, his uerbis: Inter duos, qui eodem riuo aquam certis horis separatim ducebant, conuenit, ut permutatis inter se temporibus aqua uerentur. quæro, cū amplius tempore seruitutibus præfinito ita duxissent, ut neuter eorum suo tempore usus esset, an ius utendi amisissent? Negauit amississe, Iulianus ait. *Hæc de decima amittende seruitutis causa cum suis exceptionibus, cui similis est causa sequens.*

XI. Causa: Si dominus prædij seruitutis libertatem usucapit. Hæc causa approbatur l. sequitur. 4. §. fin. ff. de usucap. his uerbis: Libertatem seruitutum usufructu posside, uerius est: quia eam usufructu non sustulit lex Scriboniana, quæ seruitutem constituerebat, non etiam eam quæ libertatem præstat sublata seruitute. Ita q; si, cum tibi seruitutem deberem, ne mihi punita liceret alius ædificare, per statutum tempus alius ædificatum habuero, sublata erit seruitus. Concordat l. hæc autem. 3. ff. de seruitut. urban. præd. cuius uerba uide §. causa proxima. except. 9. Huius cause exceptio prima hæc est: Nisi ante impletam usucapionem dominus prædium possidere desistat, quæ exceptio approbatur l. si ades. 31. §. libertas. ff. de seruit. urban. præd. his uerbis: Libertas seruitutis usufructu possideantur: quare si is, qui alius ædificatum habebat, ante statutum tempus ædes possidere desistat, interpellata usufructu possideat. Is autem qui postea eadem ædes possidere cœperit, integro statuto tempore libertatem usufructu possidet. Natura enim seruitutum ea est, ut possideri non possint, sed intelligatur possessione earum habere qui ædes possidet. Secunda exceptio hæc est: Nisi is cui seruitus debetur, precario concesserit domino feruentis prædij ædificatum habere. quæ exceptio approbatur l. si precario. 17. §. ceterum si in suo. ff. commun. præd. his uerbis: Si in suo maceriam, qui seruitutem tibi debuit, duxerit neq; libertas usufructu possideat, & interdicto Quod precario, utiliter cum eo agatur. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi cum duobus uicinis seruitus deberetur, alter precario concesserit. tunc enim aduersus alterum nihilominus libertas usufructu possideat. quæ replicatio approbatur l. si ades. 31. in prin. ff. de seruit. urban. prædior. his uerbis: Si ædes meæ seruiant ædibus Lucij Titij, & ædibus Publij Mæuij, ne alius ædificare mihi liceat: & à Titio precario petierim, ut alius tollerem, atque ita per statutum tempus ædificatum habuero: libertatem aduersus Publium Mæuium usufructu possideam. non enim una seruitus Titio & Mæuio debebatur, sed duæ. argumentum rei præbet, quod si alter ex his seruitutem mihi remisisset, ab eo solo liberarer, alteri nihilominus seruitutem deberem. Tertia exceptio hæc est: Nisi arborem loco ædificij positam habuerit. Hæc exceptio approbatur l. quod autem. 6.

ff. de seruit. urban. præd. his uerbis: Quod ædificio meo me posse consequi, ut libertatem usufructu possideam, dicitur: idem me non consecuturum, si arborem in eodem loco sitam habuissim, Mutius ait, & recte: quia non ita in suo statu & loco maneret arbor, quem admodum paries propter motus naturales arboris. Hæc de causis amittende seruitutis. Sed de amittenda seruitute hoc queri solet, quid & quantum amittatur. cuius loci est l. Labeo. 17. ff. quem admodum seruitus amittitur. cuius hæc sunt uerba: Labeo ait, si is qui haustum habet, per tempus quo seruitus amittitur, non ierit ad fontem, nec aquam hauserit, iter quoq; eum amississe. Est insuper huius etiam loci l. si domus. 20. ff. de seruitut. urban. præd. et l. si mihi. 20. in prin. ff. de seruit. rusticor. prædior. de quibus uide §. eod. cap. causa 1. except. 4. Postremo queritur de euentu amissæ seruitutis l. aqua. 15. §. fin. ff. quem admodum seruitus amittatur. cuius hæc sunt uerba: Si quis eorum, quibus aqua ductus seruitus debebatur, & per eundem riuum aquam ducebant, ius aquæ ductæ non ducendo eam amiserit, nihil iuris eo nomine cæteris, qui riuo utebantur, adcreuit: idq; commodum eius est, per cuius fundum id iter aquæ non utendo pro parte unius amissum est: libertate enim huius partis seruitutis fruitor. Planè quomodo unus ex pluribus pro sua parte seruitutem uel aqueductum amittat, uide §. eod. cap. causa 10. except. 12. repl. 3. et 4.

DE ACTIONE SERUITVTVM tam confessoria, quam negatoria in rem. Cap. IIII.

Cum dictum sit de causis tam adquirendæ quam amittende seruitutis, nunc dicendum est de actionibus quæ ex huiusmodi causis competunt pro seruitute præstanda, retinenda, & libertate recuperanda. Huiusmodi actiones in rem dicuntur, earumq; diuisio habetur l. in prin. ff. si seruitus uindicetur, his uerbis: De seruitutibus in rem actiones competunt nobis ad exemplum earum quæ ad usum fructum pertinent, tam confessoria, quam negatoria. Confessoria ei, qui seruitutem sibi competere contendit: negatoria, domino qui negat. Concordat Institut. de action. §. æque si agat quis. cuius hæc sunt uerba: Si agat quis, ius sibi esse fundo fortè uel ædibus utendi fruendi, uel per fundum uicini eundi agendi, uel ex fundo uicini aquam ducendi, in rem actio est. Eiusdem generis est actio de iure prædiorum urbanorum: ueluti si quis agat ius sibi esse altius ædes suas tollendi, prospiciendi, uel projiciendi aliquid, uel immittendi tignam in uicini ædes. Contra quoq; de usufructu, & de seruitutibus prædiorum rusticorum, item prædiorum urbanorum, inuicè quoq; proditæ sunt actiones: ut si

ut si quis intendat ius non esse aduersario utendi, fruendi, eundi, agendi, aquamne ducendi, item alius tollendi, prospiciendi, uel projiciendi, immittendi: istæ quoq; actiones in re sunt, sed negatiuæ. Quod genus actionis in cõtrouersijs rerum corporaliu proditum non est. nam in his is agit, qui non possidet: ei uerò qui possidet, non est actio prodita, per quã neget rem a cõtrario esse. Sane uno casu qui possidet, nihilominus is a cõtrario partes obtinet, sicut ex latioribus Digestorum libris opportunus apparebit. Hæc de genere propositæ actionis, atq; diuisione.

III. PROPRIA.

Proprium autem harum actionum est, quod possessori etiam competat. quod proprium cum ex prædictis constat, tum approbatur etiam l. et si fortè. 6. §. sciendum. ff. si seruitus uindicetur, his uerbis: Sciendum, in his seruitutibus eundem esse possessorem iuris, & petitorum: & si fortè non habeam ædificatum altius in meo, aduersarius meus possessor est. Nam cum nihil sit in nouatum, ille possidet, & ædificatam me prohibere potest, & ciuili actione, & interdicto Quod ui aut clam. Idem est lapilli iactu impediens. Sed & si patiente eo ædificauero, ego possessor ero effectus. Hæc uerbis præterquam quod dictum propriu approbatur, simul etiam definitur, uter in actionibus propositis possessor sit, uter petitor. Cui concordat l. sicuti. 8. §. sed si queratur. ff. eod. tit. ubi Ulpianus: Si queratur (inquit) quis possessoris, quis petitoris partes sustineat? sciendum est, possessoris partes sustinere (si quidem tigna immissa sint) eum qui seruitutem sibi debet: si uerò non sunt immissa, eum qui negat.

IIII. CAUSAE ACTIONIS confessoria, cum suis exceptionibus.

Nunc de causis confessoria actionis nobis dicendum, cum suis exceptionibus. Est autem causa huius actionis, si quis ædificando, uel alio modo aliquem debitam seruitute uti prohibeat. Exemplum huius cause proponuntur l. si eo loco. 9. in prin. ff. si seruitus uindicetur, his uerbis: Si eo loco, per quem iter debetur, tu ædificaueris, possum intendere ius mihi esse ire agere: quod si probauero, inhi eo opus tuum. Idem Iulianus scribit, Si uicinus ædificando in suo effecerit, ne stillicidium meum reciperet, posse me agere de iure meo: id est, ius esse mihi immittendi stillicidium, sicut in uia diximus. Huius cause exceptio prima hæc est: Nisi opus factum sit, quo seruitute uti impeditur. Hæc exceptio in seruitutibus quidem realibus reprobat, in personali autem seruitute approbatur d. l. 9. §. et si quidem, his uerbis: Et si quidem non ædificauerit: siue usum fructum, siue uiam haberet: ius sibi esse ire agere uel frui, intendere potest, quod si iam ædificauerit do

minus: is qui iter & aquam habet, adhuc potest intendere, ius sibi esse: fructuarius autem non potest, quia amittit usum fructum. Et id eod de dolo actionem dandam hoc casu, Iulianus ait. Secunda exceptio est: Nisi tutor uel curator eius cui seruitus debetur, ædificauerit uel prohibuerit. Hæc exceptio reprobat l. altius. 15. ff. si seruitus uindicetur, his uerbis: Altius ædes suas extollo, si quis, ut luminibus domus minoris annis uiginti quinque uel impuberis, cuius curator uel tutor erat, officiat, efficit: quauis hoc quoq; nomine actione ipse heredesq; tenentur (quia quod alium facientem prohibere ex officio necesse habuit, id ipse committere non debuit) tamen & aduersus possidentem eadem ædes danda est impuberi uel minori actio, ut quod non iure factum est, tollatur. Tertia exceptio est: Nisi aliter quam debet seruitute utatur. Huius exceptionis leges & exempla proposita sunt §. cap. prox. causa 10. except. 15. repl. 4. cum sequentibus, præsertim replicatione 6. in fine. Aliud exemplum est l. is qui duo. 19. ff. de seruitut. rusticor. prædior. cuius uerba hæc sunt: Is qui duo prædij cõfina habuerat, superiorem fundum uendiderat, & in lege ita dixerat, ut aquam sulco aperto emptori ducere in fundum inferiori liceat. si emptor ex alio fundo aquam acciperet, & eam in inferiorem ducere uellet: queritum est, an possit id suo iure facere, necne? Respondit Caius, nihil amplius, quam quod ipsius fundi sic candi causa deriuaret, uicinum in inferiorem recipere debere. Replicationis autem loco notandum, quod is qui seruitute aliter utitur; non nisi in id quod excedit debitum, prohiberi possit. quæ replicatio approbatur l. 1. §. Trebatius. ff. de aqua quotid. his uerbis: Trebatius agit, cum amplior numerus pecoris ad aquam appelletur, quam deberet appellari, posse uniuersum pecus imponere prohiberi: quia iunctum pecus ei pecori, cui appulsus debebatur, totum corrumpat pecoris ad aquam appulsam. Marcellus autem ait, Si quis ius habens pecoris ad aquam appellandi, plura pecora appulerit, non in omnibus pecoribus eum prohibendum, quod uerum est: quia pecora separari possunt. Quarta exceptio est: Nisi antea eiusdem seruitutis nomine ædificatum sit. Hæc exceptio ipso quidem iure subsistit, de quo dictum est §. lib. 48. cap. 16. Eius autem replicatio prima hæc est: Nisi antea alius egerit. Hæc replicatio approbatur l. si de com. 19. ff. si seruitus uindicetur, his uerbis: Si de communi seruitute quis bene quidem debet intendit, sed aliquo modo litem perdidit culpa sua, non est æquum hoc cæteris damno esse: sed si per collusionem cessit litem aduersario, cæteris dandam esse actionem de dolo, Celsus scribit: idq; ait Sabino placuisse. Plura de hac replicatione uide d. cap. 19. except. 14. Secunda replicatio est: Nisi alia

actione antea sit actū. Hec replicatio approbatur exemplo l. sciendum. 19. ff. de operis noui nunciat. his uerbis: Sciendum est, denegata executione operis noui, nihilominus integras legitimas actiones manere: sicut in his quoque causis manent, in quibus ab initio operis noui nunciationem prætor denegat. Plura de hac replicatione et tota exceptio uide d. cap. 19. Alias exceptio huc pertinentes uide s. cap. 2. et 3.

V. QVIBVS ACTIO CONFESSORIA COMPETAT?

Huius loci regula prima hæc est, Quod hæc actiones non nisi domino prædij competant. Quæ regula approbatur l. 1. in prin. ff. si seruitus uindictetur, his uerbis: Actiones de seruitutibus, siue rusticis, siue urbanis, eorum sunt, quorum prædia sunt. Concordat l. 2. ff. hæc autem. ff. eod. tit. ubi Vlpianus: Hæc in rem actio confessoria (inquit) non alij quam domino fundi competit: seruitutem enim nemo uindicare potest, quam qui dominiū in fundo uicino habet, cui seruitutem dicit deberi. Huius regula exceptio prima hæc est: Nisi iter sit sepulchro debitum. Quæ exceptio approbatur l. 1. in fin. ff. eod. tit. his uerbis: Sepulchra autem dominij nostri non sunt: atquin uiam ad sepulchrū possumus uindicare. Secunda exceptio hæc est: Nisi creditori, cui fundus pignori est obligatus: item, Nisi emphyteuticario. quæ exceptio approbatur l. et qui. 16. ff. de seruit. his uerbis: Ei qui pignori fundū accepit, non est iniquum uilem petitionē seruitutis dari, sicuti ipsius fundi uilis petitio datur. Idemque seruari cōuenit & in eo, ad quē uectigalis fundus pertinet. Concordat l. creditor. 9. ff. de operis noui nunciat. his uerbis: Creditori, cui pignoris nomine prædiū tenetur, permittendū est de iure, id est, de seruitute nouū opus nūciare. nam ei uindictio seruitutis datur. Concordat item l. unica. 5. ff. de remissionib. his uerbis: Ei qui pignori fundū accepit, scribit Iulianus, nō esse iniquum detentionem seruitutis dari. Tertia exceptio est: Nisi superficiario. Hæc exceptio approbatur l. in prouinciali. 3. ff. penult. ff. de operis noui nunciat. his uerbis: Si ego superficiarius sum, & opus nouū faciat uicinus, an possim nūciare? Mouet, quod quasi inquilinus sum. Sed prætor mihi utile in rem actionē dat: & ideo & seruitutū causa actio mihi dabitur, & operis noui nūciatio debet mihi cōcedi. Quarta exceptio est: Nisi fructuario fundi. Hæc exceptio approbatur l. unica. 5. ff. de remissionib. his uerbis: Iuliano placet, fructuario uindictandū seruitutū ius esse. Contradicit l. 1. in prin. ff. si usus fructus petatur, his uerbis: Si fundo fructuario seruitus debeat, Marcellus lib. VII. apud Iulianū, Labeonis & Neratij sententiā probat, existimantiū seruitutem quidē eum uēdicare non posse, uerū usumfructū uendicaturum: ac per hoc uicinū, si nō patiat eū

ire agere, teneri ei quasi nō patiat uti frui. Cui contradictioni concordat l. uti frui. 5. ff. utrum ibi: nam est ff. eod. tit. his uerbis: Si fundo fructuario seruitus debeat, fructuarius nō seruitutē, sed usumfructū uindicare debet aduersus uicini fundi dominū. Concordat item l. 2. ff. Neratius. ff. si seruitus uindictetur. cuius uerba uide s. cap. 2. except. 21. repl. 3. Plura de regula proposita cum suis exceptionibus uide s. cap. 2. except. 21.

Secunda regula est, Quod interdū et possessori hæc actiones competant. de qua re uide s. cap. eod. quæst. 3.

Tertia regula est, Quod seruitus prædij emptorem sequatur. de qua re dictum s. cap. prox. causa 4. Præter exceptiones autē huius regulae ibi propositas, & alie notandæ sunt, quarū prima talis est: Nisi inter emptorem et uenditorē aliud conuenit, quæ exceptio approbatur l. testatrix. 20. ff. plures. ff. si seruitus uindictetur, his uerbis: Plures ex municipib. qui diuersa prædia possidebāt, saltum communem, ut ius compascendi haberent, mercati sunt, idque etiam a successorib. eorum est obseruatum. Sed nonnulli ex his qui hoc ius habebant, prædia illa sua propria uenūderūt. Quæro, an in uēditione etiam ius illud secutum sit prædia, cū eius uoluntatis uenditores fuerint, ut hoc alienarēt? Respondit Scæuola, id obseruandū, quod actum inter contrahentes esset: sed si uoluntas contrahentium manifesta non sit, & hoc ius ad emptores transire. Item quæro, an cum pars illorū propriorum fundorum legato ad aliquem transmissa sit, aliquid secum cōpascui iuris traxit? Respondit, cū id quoque ius fundi, qui legatus esset, uideretur, id quoque cessurum legatario. At Iurisconsultus: Id obseruandum, quod actū inter cōtrahentes esset. Hæc uerbis exceptio proposita approbatur, ut si inter emptorē et uenditorē actum sit, ne seruitus ad emptorem prædij transeat, hoc sit seruandum. Secunda exceptio hæc est: Nisi pars tantum prædij sit uēditā. Hæc exceptio reprobatur l. uia. 23. ff. quæcūque. ff. de seruit. rust. præd. cuius uerba uide s. cap. prox. causa 4. in fine. Planē uideatur exceptio proposita admitti, si partis retentæ gratia uenditor seruitute magis sit usus, uel preciosior pars retineatur. quæ tamen distinctio reprobatur l. si partem. 25. ff. d. tit. his uerbis: Si partem fundi mei certā uendidero, aqueductus ius, etiam si alterius partis causa plerumque ducatur, te quoque sequetur: neque ibi aut bonitatis agri, aut usus eius aquæ ratio habenda est, ita ut eam solā partem fundi, quæ preciosisima sit, aut maxime usum eius aquæ desideret, ius eius ducentæ sequatur: sed pro modo agri detenti & alienati fiat eius aquæ diuisio.

Quarta regula: Etiam uni ex pluribus hæc actio cōpetit. quæ regula approbatur l. loci. 4. ff. si fundus. ff. si seruitus uindictetur, his uerbis: Si fundus, cui iter debetur, plurium sit, unicuique in solidum competit actio, & ita Pomponius lib. XLII. scribit

scribit: sed in æstimatione id quod interest, ueniet: scilicet quod eius interest qui experietur. Itaque de iure quidem ipso singuli experientur, & uictoria etiam alijs proderit: æstimatio autem ad id quod eius interest reuocabitur, quamuis per unum seruitus adquiri non possit. Concordat l. si unus. 19. ff. de seruit. rust. præd. cuius uerba uide s. cap. 2. except. 20. in prin. Concordat item l. uia. 17. ff. de seruit. cuius uerba uide s. cap. 1. quæst. 3. reg. 6. Plura de regula proposita uide s. lib. 36. cap. 5. reg. 6.

VI. ADVERSVS QVOS ACTIO CONFESSORIA COMPETAT?

Huius loci regula prima hæc est, Quod actio hæc aduersus quemuis seruitute uti prohibentem competit. quæ regula approbatur l. si quis. 10. ff. agi. ff. si seruitus uindictetur, his uerbis: Agi hac actione poterit non tantum cum eo, in cuius agro aqua oritur, uel per cuius fundum ducitur: uerum etiam cum omnib. agi poterit, quicūque aqua ducere impediunt, exemplo cæterarū seruitutū. Et generaliter quicūque aquam ducere impedit, hac actione cū eo experiri poterit. Concordat l. et in prouinciali. 3. in fin. C. de seruitutib. cuius uerba uide s. cap. prox. causa 4. in prin. Concordat item l. 1. ff. cōpetit. ibi: nam est ff. de aqua quotid. et aestiua. ubi Vlpianus: Si seruitus cœperit (inquit) aduersus quemuis possit uendicari. At Vlpianus: Si seruitus cœperit, hoc ideo, quia antequam seruitus cœperit, hoc est, cessa sit à domino prædij, non cōfessoria actio aduersus quemuis prohibentē, sed personalis actio aduersus dominū prædij ad præstandam seruitutē locum habet. quod notandū loco primæ exceptionis. Secunda exceptio est: Nisi nō quia prohibitus sit, agit: sed potius ut paries oneri ferendo reficiatur. tunc enim aduersus dominum tantum actum agitur. de quo s. in seruitute oneri ferendi.

Secunda regula est, Quod si fundus plurium sit, etiā aduersus unū cōpetit. quæ regula approbatur l. loci. 4. ff. sed est duorū. ff. si seruitus uindictetur, his uerbis: Si duorum sit fundus qui seruit, aduersus unum quenque eorū poterit ita agi: & (ut Pomponius scribit) quisquis defendit, solidum debet restituere: quia diuisionem hæc res non recipit. Concordat l. uia. 17. ff. de seruit. cuius uerba uide s. lib. eod. cap. 1. quæst. 3. reg. 8.

VII. QVID VENIAT IN HAC ACTIONE CONFESSORIA?

Huius loci regula prima hæc est, Quod hac actione agatur non ad id, ut quis faciat aliquid, sed ut patiat, uel ne faciat. quæ regula approbatur l. quoties. 15. ff. si. ff. de seruit. cuius uerba legesque concordantes uide s. cap. 1. quæst. 3. reg. 3.

Secunda regula: Agitur insuper hac actione, ut aduersarius id opus, quo seruitutem impedit, destruat. quæ regula approbatur l. si quis. C. de seruitutibus, his uerbis: Si quid pars diuersa contra seruitutem ædibus tuis debitam iniuriose extruxit, præses prouinciæ reuocare ad pristinā for-

mam, damni etiam ratione habitā, pro sua grauitate curabit. Concordat l. si in. 9. C. eod. tit. ubi imp. Dioclet. Si in ædibus uicini tibi debita seruitute parietem altius ædificauit Heracilius, nouū opus suis sumptibus per præsidem prouinciæ tollere compellitur. Concordat item l. altius. 15. in fin. ff. si seruit. uindictetur. cuius uerba uide s. quæst. 4. except. 2.

Tertia regula: Fructus quoque et id quod interest, in hac actionem ueniunt. quæ regula approbatur l. loci. 4. ff. in confessoriam. ff. si seruitus uindictetur, his uerbis: In confessoriam actionem, quæ de seruitute mouetur, fructus etiam ueniunt. Sed uideamus qui possunt esse fructus seruitutis: & est uerius, id demum fructuum nomine computandum, si quid inter sit agentis seruitutem non prohiberi.

Quarta regula: Quid in personalem seruitutem actionem ueniat, declarat l. quoties. 20. ff. de seruitutib. his uerbis: Quoties uia aut aliquod ius fundi emeretur, cauendū putat Labeo per te non fieri, quo minus eo iure uti possim: quia nulla ei usmodi iuris uacua traditio esset. Ego puto usum eius iuris pro traditione possessionis accipiendū esse: ideoque & interdita ueluti possessoria constituta sunt. Concordat l. omnium. 3. in prin. ff. de usufruct. et quemad. his uerbis: Dare intelligitur usumfructum, si induxerit in fundum legatarium, eum uel patiat uti frui. Concordat item l. in sine. ff. de seruit. rust. præd. his uerbis: Traditio & patientia seruitutum inducit officium prætoris. At Iurisconsultus: Et patientia. ET uocabulum glossa interpretatur pro id est.

Quinta regula: Vni ex pluribus agenti in solidum competit actio, et aduersus unum in solidum. de qua re dictum est s. quæst. 5. reg. 4. et quæst. 6. reg. 2.

VIII. ADIUNCTA CONFESSORIAE ACTIONIS.

I. De cautione ab actore præstanda, regula habetur l. si de uia. 7. ff. de aqua quotid. et aestiua, his uerbis: Si de uia, itinere, actuque & aqueductu agatur, huiusmodi cautio præstanda est, quam diu quis de iure suo doceat, se non impediturū agentem, & aquam ducentem, & iter facientem: quod si neget ius esse aduersario agendi, aquamue ducendi, cauere sine præiudicio amittendū seruitutis debet, donec quæstio finiat non se usurum. Sed de hac lege uide etiam s. cap. 8. membr. 6.

II. Regula: Si reus latitat, nec rem defendat, nec ædificatum habet, cauere debet actori. quæ regula seu cautio proponitur l. si priusquam. 15. ff. de operis noui nunciat. his uerbis: Si priusquam ædificatum esset, ageretur ius uicino non esse altius ædes tollere, nec res ab eo defenderetur: partes iudicis non alias futuras fuisse, Calsius ait, quam ut eum cum quo ageretur, cauere iuberet, non prius se ædificatum, quam ultra

ultrò egisset ius sibi esse inuito aduersario altius tollere. Ea q; ratione haftenus is qui rem non defendet, punietur, ut de iure suo probare necesse habeat. id enim est petitoris partes sustinere. Ait iurisconsultus: Agere- tur, scilicet per confessoriam, quæ uerbis negatiuis hic proponitur. a Actor enim dicit, quod sibi debeatur seruitus altius non tollendi. Ergo uicino ius altius tollendi non esse.

a gloss. in uerbo Agere sur.

111. Regula: Si reus latitat, nec rem defendit, atque aedificatum habet, possessio transfertur ad actorē. quæ regula approbatur l. a quo. 4. ff. de damno infecto, his uerbis: Aedificatum habes. ago tibi ius non esse habere. non defendis. ad me possessio transferenda est: non quidem ut protinus destruat opus (iniquum enim est de molitionem protinus fieri) sed ut id fiat, nisi intra certum tempus egeris, ius tibi esse aedificatum habere.

1111. Regula, De reo latitante, habetur l. is cuius. 18. ff. si seruitus uindicetur, his uerbis: Is cuius familia uicinum prohibebat aquam ducere, sui potestatem non faciebat, ut secum agi posset. querit actor, quid sibi faciendum esset? Respondit Iulianus, oportere pretorem causa cognita iubere bona aduersarij possideri, & non ante inde discedere, quam is actori ius aquæ ducendæ restituerit: & si quid, qui aqua ducere prohibitus esset, ficitariis detrimentis cepisset, ueluti si prata arborésue exartuissent.

IX. EVENTVS ACTIONIS CONFESSORIAE.

I. Euentus habetur l. scilicet. 8. ff. si queratur. ibi: et si quidē. ff. si seruitus uindicetur, his uerbis: Siquidem is obtinuerit, qui seruitutem sibi defendit, non debet ei seruitus cedi, siue recte pronunciatum est (quia habet) siue perperam: quia per sententiam non debet seruitus constitui, sed quæ est, declarari. Plane si non utendo post litem contestatam amissit dolo malo domini aedium, ei restitui oportet, quemadmodum placet in dominio aedium.

II. Euentus: Si unus ex pluribus egerit, siquidem obtinuerit, uictoria ceteris quoque prodest. quod approbatur l. loci. 4. ff. si fundus. ibi: uictoria etiam alijs proderit. ff. si seruitus uindicetur. cuius uerba uide §. eod. cap. quæst. 3. reg. 4. Sin autem succubuerit, ceteris non preiudicat. quod approbatur l. si de communi. 19. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. eod. cap. quæst. 4. except. 4.

X. ADFINIA CONFESSORIAE ACTIONIS REMEDIA.

1. Interdictum Quod ut aut clam, item lapilli iactus. quod approbatur l. etsi forte. 6. ff. sciendum. ff. si seruitus uindicetur. cuius uerba uide §. eod. cap. membr. 3.

2. Operis noui nunciatio. quod remedium approbatur l. inter seruitutes. 14. in fin. ff. de seruit. urban. præd.

his uerbis: Quodcumq; faciat ad luminis impedimentum, prohiberi potest, si seruitus debeat: opus quoq; nouum ei nunciari potest, si modò sic faciat, ut luminis nocent. Approbatur insuper d. l. 6. ff. finali. ff. si seruitus uindicetur, his uerbis: In seruitute oneris ferendi, parietem meliorem quidem, quam in seruitute impositum est, facere licet: deteriorem si faciat, aut per hanc actionem, aut per operis noui nunciacionem prohibetur.

3. Interdictum Vti possidetis, si quis suo qualiter uelit uti prohibeatur. quod approbatur l. sicut. 8. ff. Aucto. ibi: sed & interdictum. ff. si seruitus uindicetur, his uerbis: Et interdictum Vti possidetis, potest locum habere, si quis prohibeatur qualiter uelit suo uti.

4. Vfusfructus uindicatio, si usufructuarius seruitute uti prohibeatur. de quo dictum §. eod. capite, membr. 5. reg. 1. except. 4.

5. Actio personalis, si seruitus promissa quidem sit, sed nondum imposita. quod remedium approbatur l. si binarum. 34. ff. de seruitut. urban. præd. his uerbis: Si binarum aedium dominus dixisset, eas quas uenderet seruas fore, sed in traditione non fecisset mentionē seruitutis: uel ex uendito agere potest, uel in certi condicere, ut seruitus imponatur. Concordat l. si quis. 6. ff. si in uenditione. ff. commun. præd. cuius uerba uide §. cap. 2. except. 1. in fine. Concordat item l. sed & si. 22. ff. si de condit. indebiti. ubi Pomponius: Cum iter excipere deberem (inquit) fundum liberum per errorem tradidi. incerti condicam, ut iter mihi concedatur. Idem iuris est in rei uendicatione, de quo dictum §. libro 21. cap. 1. c. 18. except. 1. Quid autem ueniat in actionem seruitutum personalē, dictum est paulo §. quæst. 7. reg. 4.

6. Exceptio. Quod remedium approbatur l. si a te. 16. ff. si seruitus uindicetur, his uerbis: Si à te emero, ut mihi liceat ex ædib. meis in aedes tuas stillicidium immittere, & postea te sciente ex causa emptionis immissum habeam: quæro, an ex hac causa a ditione quadam uel exceptione tuendus sim? Respondit Iulianus, utroq; auxilio me usurum.

7. Si reus latitat, nec rem defendit: quod remedium competat, uide paulo §. quæst. 8. reg. 2. cum sequentib.

8. Actio tutelæ. Si tutor uel curator eius cui seruitus debetur, fecit, quod remedium approbatur l. altius. 15. ff. si seruitus uindicetur. cuius uerba uide §. eod. cap. quæst. 4. except. 2.

De actione negatoria.

Haftenus de confessoria actione dictum est: restant pauca quedam de negatoria actione dicenda. Quid autem sit hæc actio, & quando competat, dictum est §. cap. eod. in prin. Sed & species causarum, ex quibus hæc actio competit, proponetur §. lib. prox. Eius item exemplum est l. fistulas. 13. ff. si seruitus uindicetur. Inter exceptiones autē huius actionis numeratur & hæc: Nisi prædium seruitutem debeat, tunc enim proposita actio

actio non competit. quæ exceptio sine dubio iusta est, sed habet suas replicationes, quarū prima hæc est: Nisi aliter seruitute utatur, quam debet. Huius replicationis leges & exempla proposita sunt §. cap. prox. causa 10. except. 15. repl. 4. cum sequentibus, præsertim repl. 6. in fine. Huius etiā loci est l. 1. ff. Trebatius. ff. de aqua quotidiana. cuius uerba uide §. membr. 4. in fine. Secunda replicatio est: Nisi alij, non ei cum quo agitur, seruitutem debeat. quæ replicatio approbatur l. competit. 4. ff. cōpetit. ff. si seruitus uindicetur, his uerbis: Competit etiam de seruitute actio domino aedificij, neganti seruitutem se uicino debere: cuius aedes non in totum liberae sunt, sed ei cum quo agitur, seruitutem nō debent. uerbi gratia, habeo aedes, quibus sunt uicinæ & Seianæ & Sempronianæ. Sempronianis seruitutem debeo, aduersus dominum Seianam uolo experiri, alius me tollere prohibeant. in rem actione experiar, licet enim seruiant aedes meæ: ei tamen cum quo agitur, non seruiunt. Hoc agitur intendendo, habere me ius altius tollendi inuito eo, cum quo ago. quantum enim ad eum pertinet, liberae aedes habeo. Porro in hac actionem ueni, ut reus opus suis sumptibus tollat. quæ regula approbatur l. in pariete. 8. C. de seruitutibus, his uerbis: In pariete tuo si fenestrā Iulianus uel clam fecisse conuincatur, sumptibus suis opus tollere, & in integrum parietem restituere cōpellitur. Concordat l. si cum meus. 14. in prin. ff. si seruitus uindicetur. cuius uerba uide §. cap. prox. de seruitute tigni immittendi, except. 1. Deinde in hac actionem uenit cautio de futuro opere præstanda. quæ regula approbatur exemplo legi. 12. ff. si seruitus uindicetur, his uerbis: Egi ius illi non esse, uigna in parietem meum immissa habere: an & de futuris non immittendis cauendum est? Respondit Iabolenus: Iudicis officio contineri puto, ut de futuro quoque opere cauere debeat. Tertio uenit in hac actionem cautio ab aduersario præstanda, si rem nō defendat. quæ cautio definitur & approbatur l. si priusquam. 15. ff. idemq; ff. de noui operis nunciatio. his uerbis: Si cum agere uellet quis, sibi ius esse inuito aduersario altius tollere: eo non defendente, officio iudicis continebitur, ut cauere aduersarium iubeat, nec opus nouum se nunciaturum, nec aedificio obfuturum: ea q; ratione, haftenus is qui rem non defendet, punietur, ut de iure suo probare necesse habeat. id enim est petitoris partes sustinere. Priora huius legis uerba cum glossa uide paulo §. membr. 8. reg. 2. Postremo ueniunt in hanc actionem etiam fructus, quæ regula approbatur simul & declaratur l. loci. 4. ff. in confessoriam, in fin. ff. si seruitus uindicetur, his uerbis: Et in negatoria actione (ut Labeo ait) fructus cōputantur, quanti interest petitoris, nō uti fundi sui itinere aduersariatum. Et hanc sententiam & Pomponius probat. Hæc de ijs quæ ue-

niunt in negatoriam actionem, sunt dicta. Nunc de aduersarij seu actoris officijs dicendum, quid scilicet actor in hoc iudicio præstare debeat. cuius loci regula primā hæc est: quod actor teneatur cauere reo conuento. quæ cautio approbatur & definitur lege satis intricata ac dubia, nempe l. si de uia. 7. ff. de aqua quotidiana & astiua. cuius uerba uide §. eod. cap. membr. 8. reg. 1. Secunda regula, De sumptibus in opus factis reo conuento ab actorē restituendis, proponitur l. 2. C. de seruitut. de qua re uide plura §. lib. 21. cap. 8. reg. 7. Postremo restant ad finia propositæ actionis negatoriae remedia, quorū primū est interdictū, Ne quid in loco publico fiat: secundū, Cautio damni infecti. quæ duo remedia approbantur exemplo l. si quando. 17. ff. in fin. ff. si seruitus uindicetur, his uerbis: Secundum cuius parietem uicinus sterquilinum fecerat, ex quo paries madefcebat, consulebatut, quem admodum posset uicinum cogere, ut sterquilinum tollerere? Respondit Alfenus, Si in loco publico id fecisset, per interdictum cogi posse: sed si in priuato, de seruitute agere oportere. Sed si damni infecti stipulatus esset, posse per eam stipulationem, si quid ex ea re sibi damni datum esset, seruare. Concordat secundo remedio l. si fistula. 17. ff. de seruitut. urban. præd. cuius uerba uide paulo inferius. Concordat item l. si quid. 28. ff. eod. tit. his uerbis: Si quid ex eo foramine, ex quo seruitus nō consistit, damni uicinus sensisset: dicendum est, damni infecti stipulationem locum habere. Tertium est, Actio in factū, quod approbatur d. l. 17. ff. de seruitut. urban. præd. his uerbis: Si fistula, per quas aquam ducis, aedibus meis applicatæ damnum mihi dent, in factum actio mihi competit: sed & damni infecti stipulari à te poterō. Competit etiam actio negatoria, quæ approbatur l. fistulas. 13. ff. si seruitus uindicetur, his uerbis: Fistulas quibus aquam duco, in uia publica habeo: & hæc ruptæ inundant parietem tuum. puto te posse recte mecum agere, ius mihi non esse flumina ex meo in tuum parietem fluere. Quartum est, communi diuidendo actio, si socius in re communi inuitis ceteris aliquid fecit, quod approbatur l. in re. 25. ff. de seruitut. urban. præd. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 13. quæst. 2. reg. 1. Reliqua de hac actione negatoria uide §. lib. prox. cap. 7. in fine.

DE SERUITVTIBVS urbanorum prædiorum. Cap. V.

Haftenus de seruitutibus prædiorum in genere dictum est: sequitur nunc de singulis seruitutū speciebus. Sunt enim seruitutes aut urbanorū, aut rusticorum prædiorum. quæ diuisio habetur l. in fine. ff. de seruitutibus. cuius uerba uide supra cap. 1. in princip. Concordat l. seruitutes. 3. ff. eod. tit. ubi Paulus: Seruitutes prædiorum (inquit) aliæ in solo, aliæ in superficie consistunt. Quæ in solo consistunt, seruitutes rusticorum prædiorum

rum dicuntur: quæ in superfluo, dicuntur seruitutes prædiorum urbanorum. De illius generis seruitutibus in hoc capite dicitur, de huius generis seruitutibus dicitur j. cap. prox. cum sequentibus.

DEFINITIO SERVITUTUM URBANORUM PRÆDIORUM.

Urbanorum prædiorum seruitutes definiuntur in ff. de seruit. præd. §. prædiorum, his uerbis: Prædiorum urbanorum sunt seruitutes quæ ædificijs in hærent: ideo urbanorum prædiorum dicitur, quoniam ædificia omnia urbana prædia appellamus, et si in uilla ædificata sunt. *Concordat l. i. in prin. ff. communia præd. his uerbis:* Aedificia urbana quidem prædia appellamus: cæterum et si in uilla ædificata sunt, æquæ seruitutes urbanorum prædiorum constitui possunt. *Concordat item l. urbana. 198. in prin. ff. de uerb. signif. his uerbis:* Urbana prædia omnia ædificia accipimus, non solum ea quæ sunt in opædiciis, sed et si forte stabula sunt, uel alia meritoria in uillis, & in uicis, uel si prætoria uoluptati tantum deferentia: quia urbanum prædium non locus facit, sed materia. *Planè quod iam dictum est de stabulis, ei contradicit l. eo iure. 4. §. stabula. ff. ex quibus causis pignus contrah. ubi Neratius:* Stabula (inquit) quæ non sunt in continentibus ædificijs, quorum ea prædiorum numero habenda sunt, dubitari potest. & quidem urbana sine dubio non sunt, cum à cæteris ædificijs separata sint: quod ad causam tamen taciti pignoris pertinet, nõ multum ab urbanis prædijs differunt.

II. SPECIES seruitutis urbanorum prædiorum enumerantur l. i. cum l. sequente. ff. de seruitut. urban. præd. his uerbis: Urbanorum prædiorum iura talia sunt: Altius tollendi, & officijendi luminibus uicini, aut non extollendi: item stillicidium auertendi in tectum, uel aream uicini, aut non auertendi: item immittendi tigna in parietem uicini: & deniq; projiciendi, proregendique, cæteraq; istis similia. Est & hæc seruitus eorum, ne prospectui officiat. *Concordat Inst. de seruitut. præd. §. item urbanorum, cuius hæc sunt uerba:* Urbanorum prædiorum seruitutes sunt, ut uicinus onera uicini sustineat: ut in parietem eius liceat uicino tignum immittere: ut stillicidium uel flumen recipiat quis in ædes suas, uel in aream, uel in cloacam: ne altius quis tollat ædes suas, ne luminibus uicini officiat. *Planè quod ad seruitutem altius tollendi & officijendi luminibus uicini attinet, de eo dicitur j. cap. prox. in fin.*

DE SERVITUTE ALTIUS NON TOLLENDI, & NON OFFICIJENDI LUMINIBUS VICINI, CUM SUA ACTIONE.

I. DIFFERENTIA seruitutis luminum, & ne luminibus officiat, proponitur l. luminum. §. ff. de seruit.

præd. urban. his uerbis: Luminum seruitute constituta, id aduersus uicinum uidetur, ut uicinus lumina nostra excipiat. Cum autem seruitus imponitur, ne luminibus officiat: hoc maxime aduersus uicinum, ne ius sit uicino inuitis nobis altius ædificare, atque ita minuire lumina nostrorum ædificiorum. *Concordat l. lumen. 15. in prin. ff. eod. tit. his uerbis:* Lumen, id est, ut cælum uideatur. Differentiam huius seruitutis, & eius, ne prospectui officiat: uide j. eod. cap. de seruitute, ne prospectui, &c.

II. UTER possessor sit, uter petitor in hac actioe, definitur l. et si forte. §. sciendum. ff. si seruitus uindictetur. de quo §. cap. prox. quest. 3.

III. CAUSA EX QUA HÆC actio competit?

Si quis altius ædificando, uel quid aliud faciendo luminibus actoris officiat, quæ causa approbatur l. inter seruitutes. 14. §. quodcumq; ff. de seruitut. urban. præd. his uerbis: Quodcumq; faciat ad luminis impedimentum, prohiberi potest, si seruitus debeatur. *Concordat l. si t. st. 30. ff. eod. tit. ubi Paulus:* Si testamento damnatus hæres, ne offerret uicini luminibus, seruitutemq; præstaret, deposuit ædificium: concedenda erit legatario actio utilis, qua prohibeatur hæres, si postea extollere supra priorem modum ædificium conabitur. *Concordat item l. loci. 4. §. fin. ff. si seruitus uindictetur. ubi Vlpianus:* Si cui omnino (inquit) altius tollere non liceat, aduersus eum rectè agatur, ius ei non esse altius tollere. *Concordat item l. i. C. de seruit. cuius uerba uide j. except. 4. repl. 1. Concordat item l. si in ædib. 9. C. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. prox. quest. 7. reg. 2.* Huius cause exceptiones sequuntur, quarum prima hæc est: Nisi non ædificium, sed arbor uel quid aliud ponat, quo luminibus officit. Hæc exceptio reprobat uerbis supradictis hisce: Quodcumque faciat, &c. Cui concordat l. si arborem. 16. in prin. ff. de seruitut. urban. præd. ubi Vlpianus: Si arborem ponat (inquit) ut lumini officiat, æquè dicendum erit, contra impositam seruitutem eum facere, nam & arbor efficit, quo minus cælum uideri possit. Planè uiridarium habere conceditur, quæ distinctio approbatur l. ædificia. 11. ff. eod. tit. his uerbis: Aedificia quæ seruitutem patiuntur, ne quid altius tollatur, uiridaria supra eam altitudinem habere possunt: at si de prospectu est, eaq; obstatura sunt, non possunt. Si ergo uiridaria habuerit ædificium, quod seruitutem altius non tollendi, nec officijendi luminibus debet, proposita exceptioni est locus. Ait Iurisconsultus: At si de prospectu est, eaq; obstatura sunt, non possunt. Hisce uerbis prima aduersus exceptionem propositam replicatio introducit, hæc scilicet: Nisi seruitus debeatur, ne prospectui officiat. Altera replicatio est: Nisi seruitus sit, ne quid in eo loco uicinus positum habeat. quæ replicatio approbatur l. si quando. 27. §. 1. ff. si seruitus uindictetur, his uerbis: Cum in

domo

domo Caij Seij locus quidam ædibus Annij ita feriret, ut in eo loco positum habere ius Seio non esset, & Seius in eo sylum se uisisset, in qua labra & tenebras cucumellas positas haberet: Annio consilium omnes periti iuris dederunt, ut cum eo ageret, ius ei nõ esse, in eo loco ea posita habere inuito se.

I. Exceptio: Nisi non ponat, sed tollat ædificium, aut deprimat. Hæc exceptio approbatur l. si arborem. 16. §. per contrarium. ff. de seruitutib. urbanorum prædiorum, his uerbis: Per contrarium, si deponat ædificium uel arboris ramos, quo facto locus opacus quondã cepit esse solis plenus: non facit contra seruitutem. hanc enim debuit, ne luminibus officiat: nunc non luminibus officit, sed plus æquo luminis facit. Huius exceptionis replicatio talis est: Nisi reuerberatione quadam solis lumen in ædes, quibus seruitus debetur, deuoluatur, quæ replicatio approbatur d. l. 16. §. interdum, his uerbis: Interdum dici potest, eum quoque, qui tollit ædificium uel deprimat, luminibus officere, si forte uerè aduoluerit (id est, per repercussonem) lumen in eas ædes deuoluatur.

II. Exceptio: Nisi lumen quidem non impediatur, solem tamen auferat. Hæc exceptio approbatur d. l. 16. in prin. ff. de seruitutib. urban. præd. his uerbis: Si id quod ponitur, lumen quidem non impediatur, solem autem auferat: si quidem eo loci, quo gratum erat eum non esse, potest dici nihil contra seruitutem fieri: si uerò heliocamino uel solario, dicendum erit, quia umbram facit in locum cui sol fuit necessarius, contra seruitutem impositam fieri.

III. Exceptio: Nisi seruitus non debeatur, uel non sit constituta. Hæc exceptio approbatur l. cum eo. 8. ff. de seruitutib. urbanorum prædiorum, his uerbis: Cum eo qui tollendo obscurat uicini ædes, quibus non seruiat, nulla competit actio. *Concordat l. imperatores. 13. ff. eod. tit. ubi Imp. Antoninus & Verus Augusti rescripserunt, in ea area, quæ seruitutem nulli deberet, posse dominum uel alium uoluntate eius ædificare, intermisso legitimo spacio à uicina insula. Concordat item l. altius. §. C. de seruitutib. cuius hæc sunt uerba:* Altius quidem ædificia tollere, si domus seruitutem non debeat, dominus eius minimè prohibetur. *Concordat item l. si in ædib. 9. in fine. C. eod. tit. his uerbis:* Si tẽ seruitutem habuisse non probetur, tollendi altius ædificium uicino nõ est interdictum. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi in area, in qua quis altius ædificare uolet, ædes fuerint peructuste humiliores, tunc enim seruitus altius non tollendi longo tempore uicino est adquisita, de quo dictum est §. cap. 2. causa 5. Approbatur in super replicatio proposita l. qui luminibus. 10. in prin. ff. de seruitut. urban. præd. his uerbis: Qui luminibus uicini officere, aliquid quid facere contra commodum eorum

uolet, sciat se formam ac statum antiquorum ædificiorum custodire debere. *Concordat l. i. C. de seruitut. cuius hæc sunt uerba:* Si quas actiones aduersus eum, qui ædificium contra ueterem formam extruxit, ut luminibus tuis officeret, cõperere tibi existimas, more solito exercere non prohiberis. Is qui iudex erit, longi temporis consuetudine uicem seruitutis obtinere sciet, modò si is qui pulsatur, nec tui, nec clam, nec precario possidet. *Secunda replicatio est:* Nisi altius ædificando ultra modum uicini ædes oneret et obscurat, quæ replicatio approbatur l. cuius. 23. ff. de seruit. urban. præd. his uerbis: Cuius ædificium iure superius est, ei ius est in infinito supra suum ædificium imponere, dum modò inferiora ædificia non grauiore seruitute oneret, quam pati debent. *Concordat l. Scaurus. 9. §. fin. ff. eod. tit. cuius hæc sunt uerba:* Ita officere luminibus & obscurare legatas ædes conceditur, ut non penitus lumẽ recludatur: sed tantum reliquatur, quantum sufficit habitatibus in usus diurni moderationem. *Concordat item l. si is qui binas. 30. in fine. ff. de usuf. & quemadmodum. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 5. reg. 30. except. 1. Sanè ad quam altitudinem extolli possint uel debeant ædes, ad arbitrium iudicis pertinet, ut paulò inferius except. 6. dicitur. Tertia replicatio proponitur l. cum talis. 14. §. fin. C. de seruitutib. his uerbis: Cum apertissimi iuris est, fructus aridos cõculatione, quæ in area sit, suam naturam & utilitatem ostendere: aliquis uicinum suum uetabat, ita ædificium extollere iuxta aream suam, ut uetus excluderetur, & paleæ ex huiusmodi obstaculo secerni à frugibus non possent, quasi uentis uentis suam uiam per omnem locum infert ex huiusmodi ædificatione, cum secundum situm regionis aut xilium uenti ad aream accedit. Sancimus itaq; nemini licere sic ædificare, uel alio modo uersari, ut idoneum uentum & sufficientem ad præfatum opus infringat, & inutiles domino aream, & fructuum inutilitatem faciat. *Quarta replicatio est:* Nisi hæres ædes suas uel hereditarias altius tollendo, luminibus legatarum ædium officiat. Hæc replicatio reprobat l. Scaurus. §. ff. de seruitutib. urban. præd. his uerbis: Binæ ædes habeo, alteras tibi lego, hæres alteras ædes altius tollit, & luminibus tuis officit: nunquid cum illo agere potes? & an interesse potes, suas ædes altius tollat, an hæreditarias? Sed & de illo quæro, cum usus fructus loci legatus est, ad quem locum accedi, nisi per alienum, non potest: Marcellus respondit: Qui binas ædes habebat, si alteras legauit, non dubitum est, quin hæres possit altius tollendo obscurare lumina legatarum ædium. Idem dicendum, si alteri ædes, alteri aliarum ædium usum fructum legauerit. Non autem est simile itineris argumentum: quia sine accessu*

nillum est fructus legatum: habitari autem potest etiam ædibus obscuratis. Cæterum usufructu loci legato, etiam accessus dandus est: quia & hauitu aquæ relicto, iter quoque ad hauriendum præstaretur. Sed ita officere, &c. Reliqua uide paulo superius repl. z.

V. Exceptio: Nisi lumina, quibus officitur, tempore quo constituitur seruitus, non fuerint, sed postea facta sint. Hæc exceptio reprobatur l. si seruitus. 22. §. quod si ita. ff. de seruit. urban. prædior. his uerbis: Si ita sit cautum, Ne luminibus officiat: quia ambigua est scriptura, utrum ne his luminibus officiat, quæ nunc sunt, an etiam his quæ postea quoque fuerint: humanius est uerbo generali omne lumen significari, siue quod in præsentia, siue quod post tempus conuentionis contigerit. Planè admittitur exceptio, si in constituenda seruitute ita conuenit, Lumina quæ nunc sunt, ut ita sint. quæ distinctio approbatur d. l. 22. in prin. his uerbis: Si seruitus imposita fuerit, Lumina quæ nunc sunt, ut ita sint: de futuris luminibus nihil caueri uidetur.

V I. Exceptio: Nisi non conuenit, ad quam altitudinem ædificium sit tollendum. Hæc exceptio reprobatur l. qui luminibus. 10. §. fin. ff. de seruit. urban. prædior. his uerbis: Si inter te & uicinum tuum non conuenit, ad quam altitudinem extolli ædificia, quæ facere instituisti, oporteat: arbitrium accipere poteris.

V I I. Exceptio: Nisi alia ædes intercedant, uel ædes a se sint remotissime. Hæc exceptio approbatur l. si ædes. 27. cum l. sequente. ff. de seruit. urbanor. prædior. de qua re uide §. cap. 2. except. 30. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi ædes mediae luminibus non officiant, quæ replicatio approbatur l. ex idea. 5. ff. si seruitus uindicetur, de quo dictum §. d. except. 30. replic. 1. Eius autem replicationis duplicatio hæc est: Nisi post seruitutem constitutam ædes mediae altius tollantur, ut ædes seruientes altius sublata luminibus non officiant: quæ duplicatio approbatur l. ex si forte. 6. in 40 prim. ff. d. si seruitus uindicetur, his uerbis: Et si forte qui medius est (quia seruitutem non debet) altius extulerit ædificia sua, ut iam ego non uidear luminibus tuis obstaturus, si ædificauero: frustra intendes ius mihi non esse, ita ædificatum habere inuito te. Sequitur triplicatio his uerbis: Sed si intra statutum tempus rursus ædificium suum deposuerit uicinus, renascetur tibi uindicatio.

V I I I. Exceptio: Nisi alius uicinus parietem feruentibus ædibus communem altius extulerit. Hæc exemplo approbatur l. hoc quod. 24. §. fin. ff. de seruit. urbanorum prædiorum, his uerbis: Si ex tribus ædibus, in loco impari positis, ædes mediæ superioribus ædibus seruiant, inferiores autem nulli seruiant: & paries communis, qui sit inter ædes inferiores & medias, altius a domino inferiorum ædium sublatus sit: iure eum altius habiturum, Sabinus ait. Hæc

2768

causa proposita actionis altius non tollendi, cum suis exceptionibus proposita est: sequuntur nunc alij huius actionis loci.

III. QVIBVS DATVR hæc actio?

De eo cui seruitus non debetur. Ei non cõpetit hæc actio. quæ regula approbatur argumento l. loci. 4. §. competit. ff. si seruitus uindicetur, cuius uerba uide §. cap. prox. de actione negatoria, in prim.

V. QVID VENIAT IN hac actione?

Vi id quod factum est, tollatur. quæ regula proposita est §. cap. prox. memb. 7. reg. 2. Reliquos propositæ actionis locos uide §. cap. prox. de actione cõfessoria

DE SERVITUTE, NE PROSPECTU OFFICIATUR.

I. GENVS definitur l. 2. ff. de seruitutibus urbanorum prædiorum, his uerbis: Est & hæc seruitus urbanorum prædiorum, Ne prospectui officiat.

II. DIFFERENTIA inter hanc & superiorè seruitutem proponitur l. inter seruit. 14. ff. de seruitutibus urbanor. prædior. his uerbis: Inter seruitutes, Ne luminibus officiat, & Ne prospectus offendatur, aliud & aliud obseruatur: quod in prospectu plus quis habet, ne quid scilicet officiat ad gratiores prospectum & liberum in luminibus autem, ne lumina cuiusquam obscuriora fiant. Alia harum seruitutum differentia proponitur l. lumen. 15. ff. eod. tit. his uerbis: Interest inter lumen & prospectum, nam prospectus etiam ex inferioribus locis est, lumen ex inferiore loco esse non potest. Alia differentia proponitur l. ædificia. 11. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. eod. cap. except. 1.

III. DE PROSPECTU in mare non impediendo, agitur Nouell. c. 63. item Nouell. c. 165. de qua re uide §. lib. 12. cap. 11. reg. 3.

DE SERVITUTE STIL- licidij.

I. GENVS. Seruitus est urbani prædij, quod approbatur l. 1. ff. de seruit. urbanor. prædior. cuius uerba uide §. eod. cap. in prim.

II. PROPRIVM. Stillicidij naturalis atque perpetua causa esse debet. l. foramen. 27. §. fin. ff. de seruit. urban. prædior. cuius uerba uide §. cap. 2. causa 5. except. 1.

III. EVENTVS ET FVRA huius seruitutis. Huius loci prima regula proponitur l. seruitutes. 19. §. si seruit. ff. de seruit. urban. prædior. his uerbis: Si seruitus stillicidij imposita sit, non licet domino seruientis areæ ibi ædificare, ubi casitare cepit stillicidium. Vnde l. si eo loco. 9. §. 1. ff. si seruitus uind. Paulus: Iulianus scribit, (inquit) si uicinus in suo ædificando effecerit, ne stillicidium meum reciperet, posse me agere de iure meo, id est, ius mihi esse immittendi stillicidium.

2769

licidium. Planè usque ad stillicidij locum ædificium perducere potest: quod notandum loco primæ exceptionis, quæ exceptio approbatur d. l. 19. §. qui in, his uerbis: Qui in areâ, in qua stillicidium cadit, ædificat, usque ad eum locum perducere ædificium potest, unde stillicidium cadit. Sed et si in ædificio cadit stillicidium, supra ædificare ei cõceditur, dum tamen stillicidium rectè recipiatur. Secunda exceptio est: Nisi cum utraq; seruitutem deberet eidem, altius non tollendi, & stillicidij recipiendi, altius non tollendi seruitus illi sit remissa. Hæc exceptio reprobatur l. si domus tua. 20. ff. eod. tit. de quo §. cap. 3. causa 1. except. 4.

Secunda regula est, Quod is cui debetur seruitus stillicidij, tam actionem quam exceptionem eius nomine habeat. quæ regula approbatur l. si à te. 16. ff. si seruit. uindicetur, cuius uerba uide §. cap. prox. memb. 10. Concordat l. si eo loco. 9. §. 1. ff. eod. tit. cuius uerba uide paulo superius reg. prox. ibi: unde Iulianus.

Tertia regula habetur l. seruitutes. 19. §. si antea. ff. de seruit. urb. prædior. his uerbis: Si antea ex regula casitauerit stillicidium, postea ex tabulato uel ex alia materia casitare non potest.

Quarta regula habetur d. l. 19. §. stillicidij, his uerbis: Stillicidium, quo quo modo adquisitum sit, altius tolli potest. leuior enim sit eo pacto seruitus, cum quod ex alto cadit, lenius cadat, & interdictum nec directè perueniat ad locum seruientem. Inferius demitti non potest: quia sit grauior seruitus, id est, pro stillicidio flumen. Ea de causa retrò quoque duci potest stillicidium, quia in nostro magis incipit cadere: produci non potest, ne alio loco cadat stillicidium, quam in quo imposita est seruitus. Lenius facerè poterimus, acrius non. Et omnino sciendum est, meliorem uicini conditionem fieri posse, deteriorem non posse, nisi aliquid nominatum in seruitute imponeda immutatum fuerit.

DE SERVITUTE TIGNI immittendi.

I. DIFFERENTIA huius seruitutis ex inferioris, quæ dicitur Oneris ferendi, proponitur paulo inferius quæst. 3.

II. CAVSAB EX QVIBVS deberetur hæc seruitus. Si uicinus mihi hoc ius cesserit, quæ causa approbatur l. sicuti. 8. §. competit. ff. si seruitus uindicetur, his uerbis: Competit mihi actio aduersus eum qui celsit mihi seruitutem, uicin parietem eius tigna immittere mihi liceat, superque ea tigna (uerbi gratia) porticum ambulatorem facere, superque eum parietem columnas structiles imponere, quæ rectum porticum ambulatorie sustineant. Videtur & alia huius seruitutis causa esse, si scilicet quis binas ædes habens, una contignatione tectas, utraq; diuersis alienauit, quæ causa reprobatur l. binas. 35. cum l. sequente. ff. de serui-

2770

tutibus urban. prædior. his uerbis: Binas quis ædes habebat, una contignatione tectas, utraq; diuersis legauit, dixi (quia magis placet, posse duorum tignum esse, ita ut certæ partes cuiusque sint) ex regione contignationis cuiusque domini tigna fore: nec ullam inuicem habituros adionem, ius non esse immisissum habere. nec interest, purè utrisque, an sub conditione alteri ædes legatæ sint. idemque esse, & si duobus ædes cesserint. Ex his constat, quia tignum utrisque commune est, neutri seruitutem eius nomine deberi. Nunc propositæ primæ causæ exceptiones uideamus. Prima exceptio est: Nisi cum passus quis esset tigna, quæ antea uicinus habuerat, immittere, is noua nunc uelit immittere, quæ exceptio approbatur l. si cum. 14. in prin. ff. si seruitus uindicetur, his uerbis: Si cum in eius propriis paries esset, passus sim te immittere tigna, quæ antea habueras: si noua uelis immittere, prohiberi à me potes: immò etiam agere tecum poterò, ut ea quæ noua immiseris, tollas. Secunda exceptio est: Nisi non habeat ædificium uicinum qui immittit, uel non ex suo immittat tignum in partem uicini. Hæc exceptio approbatur l. hoc quod. 24. in prin. ff. de seruit. urbanor. prædior. his uerbis: Hoc quod dictum est de immisissis, locum habet ex ædificio alio in aliud. Aliter enim supra alienum ædificium superius habere nemo potest. Tertia exceptio est: Nisi statuto tempore immisissum non habuerit. Hæc exceptio ipso quidem iure substitit, de quo dictum §. cap. 3. causa 10. cuius tamen replicatio hæc est: Nisi uicinus, qui seruitutem debet, non habuerit ædificium, quæ replicatio approbatur l. si quis. 18. §. fin. ff. quemadmodum seruit. amitt. cuius uerba uide §. dicta causa 10. except. 9.

III. QVID VENIAT IN ACTIONE huius seruitutis? Huius loci regula prima hæc est, Quod dominus seruentis prædij, parietem reficere non tenetur, quæ regula approbatur l. sicuti. 8. §. distat. ff. si seruitus uindicetur, his uerbis: Distant hæc actiones inter se, quod superior quidem (scilicet oneris ferendi) locum habeat etiam ad compellendum uicinum reficere parietem: hæc uerò locum habet ad hoc solum, ut tigna suscipiat: quod non est contra genera seruitutum. Secunda regula: Quod si negatoria actione agatur, aduersarius etiam de futuris tignis non immittendis cauere tenetur, quæ regula approbatur l. egi. 12. ff. si seruitus uindicetur, cuius uerba uide §. cap. 4. in fine, de actione negatoria.

III. VTER possessor, uter petitor sit in hac actione, dictum est §. cap. prox. memb. 3.

DE SERVITUTE ONERIS ferendi.

I. EVENTVS ET FVRA huius seruitutis. Huius loci regula prima hæc est, Quod dominus seruentis ædificij, parietem reficere tenetur, quæ regula

2771

2772

2773

2774

2775

2776

2777

2778

2779

2780

2781

2782

2783

2784

2785

2786

2787

2788

2789

2790

2791

2792

2793

2794

2795

2796

2797

2798

2799

2800

2801

2802

2803

2804

2805

2806

2807

2808

2809

2810

2811

2812

2813

2814

2815

2816

2817

2818

2819

2820

2821

2822

2823

2824

2825

2826

2827

2828

2829

2830

2831

2832

2833

2834

2835

2836

2837

2838

2839

2840

2841

2842

2843

2844

2845

2846

2847

2848

2849

2850

2851

2852

2853

2854

2855

2856

2857

2858

2859

2860

2861

2862

2863

2864

2865

2866

2867

2868

2869

2870

2871

2872

2873

2874

2875

2876

2877

2878

2879

2880

2881

2882

2883

2884

2885

2886

2887

2888

2889

2890

2891

2892

2893

2894

2895

2896

2897

2898

2899

2900

2901

2902

2903

2904

2905

2906

2907

2908

2909

2910

2911

2912

2913

2914

2915

2916

2917

2918

2919

2920

2921

2922

2923

2924

2925

2926

2927

2928

2929

2930

2931

2932

2933

2934

2935

2936

2937

2938

2939

2940

2941

2942

2943

2944

2945

2946

2947

2948

2949

2950

2951

2952

2953

2954

2955

2956

2957

2958

2959

approbatur l. eum. 32. ff. de seruit. urban. pr. ad. bis uer-
 bis: Eum debere columnam restituere, que
 onus uicinarum ædium ferat, cuius essent
 ædes quæ seruirent, non eum qui uellet im-
 ponere. nam cum in lege ædium ita scriptū
 esset, Paries oneri ferundo, uti nunc est ita
 sit: satis aperte significari, in perpetuum pa-
 rietem esse debere. Non enim his uerbis,
 In perpetuum, hoc dicitur, ut idem paries
 æternus esset (quod ne fieri quidem posset)
 sed ut eiusdem modi paries in perpetuum ef-
 ferret, qui onus sustineret. quemadmodum si
 quis alicui cauisset, ut seruitutem præberet,
 quæ suum opus sustineret: si ea res quæ ser-
 uaret, & tum opus ferret, perijisset, alia in lo-
 cum eius dari debeat. Concordat l. etsi forte. 6. §.
 etiam de seruitute. ff. si seruitus uindicetur. cuius uerba
 uide paulo inferius quæst. 4. reg. 1. Concordat ite l. si
 ti. 8. §. distans. ff. eod. tit. cuius uerba uide paulo superius
 seruitute prox. in fine. Modus autem refectionis in hac
 seruitute seu actione ad eum modum pertinet, qui in ser-
 uitudine imposita continetur, forte ut reficiat lapide qua-
 drato, uel lapide struili, uel quouis alio opere, quod
 in seruitute dictum est. a Sicut aetiam refectionis parietis
 ad uicinum pertinet, ita futura ædificiorum uicini, cui
 seruitus debetur, quamdiu paries reficitur, ad inferio-
 rem uicinum non debet pertinere. Nam si nō uult supe-
 rior sulcire, deponat & restituat, cū paries fuerit resti-
 tutus. b Et hic quoq; sicut in cæteris seruitutibus, contra-
 ria actio dabitur: hoc est, si uis tibi non esse, me cogere. c
 Secunda regula habetur l. etsi forte. 6. §. finali. ff. si
 seruitus uindicetur, bis uerbis: Parietem meliore
 quidem, quam in seruitute impositum est,
 facere licet: deteriorē si faciat, aut per hanc
 actionem, aut per operis noui nunciationē
 prohibetur.

ad l. 6. §. mo
 in seruitute dictum est.
 b l. si uis. §. in
 prin. ff. de ser-
 uic. uindicat.
 c ibidem.

II. QUAE ACTIO DEBEAT,
 & ad finia remedia.

Actio tam confessoria, quam negatoria, de hac ser-
 uitudine datur. Cuius ad finem remedium est, operis noui
 nunciatio. quod approbatur l. etsi forte. 6. §. fin. ff. si ser-
 uitus uindicetur. cuius uerba uide paulo superius.

III. QUIBUS ET ADVER-
 sus quos hæc actio
 datur?

In rem actio est, dominoq; & in dominum ædium
 datur. quæ regula approbatur d. l. 6. §. Labeo, cum se-
 quente. ff. si seruitus uindicetur, bis uerbis: Labeo
 ait, hanc seruitutem non hominem debere,
 sed rem. Denique licere domino rem de-
 relinquare, scribit. Hæc autem actio in rem
 magis est, quam in personam: & non alij
 competit, quam domino ædium, & aduer-
 sus dominum, sicuti cæterarum seruitutum
 insentio. Vnde l. ult. §. fin. ff. de seruit. Paulus: Si
 ususfructus (inquit) tuus sit, ædium proprie-
 tas mea, quæ onera uicini sustinere debe-
 ant: mecum in solidum agi potest, tecum
 nullo modo.

III. QUID VENIAT IN
 hac actione?

Huius loci prima Regula proponitur l. etsi forte. 6.
 §. etiam. ff. si seruitus uindicetur, bis uerbis: Etiam
 de seruitute, quæ oneris ferendi causa im-
 posita erit, actio nobis competit, ut & onera
 ferat, & ædificia reficiat ad eum modum, qui
 seruitute imposita comprehensus est. De hac
 re uide plura paulo superius.

Secunda huius loci regula habetur l. harum. 7. ff. eod.
 dem tit. bis uerbis: Harum actionum euentus
 hic est, ut uictori officio iudicis aut res præ-
 stet, aut cautio. Res ipsa hæc est, ut iube-
 at aduersarium iudex emendare uicium pa-
 rietis, & idoneum præstare. Cautio autem
 hæc est, ut eum iubeat de reficiendo pariete
 cauere, neq; se, neq; successores eius prohi-
 bituros altius tollere, sublatumq; habere. Et
 si cauerit, absoluetur: si uerò neq; rem præ-
 stat, neque cautionem, tanti condemnatur,
 quanti actor in litem iurauerit.

Tertia regula, de fructibus, habetur d. l. 6. §. ueniunt.
 ff. si seruitus uindicetur, bis uerbis: Veniunt & fru-
 ctus in hac actione, id est, cōmodum quod
 haberet, si onera ædium eius uicinus susti-
 neret.

Quarta regula est de uno ex pluribus, qui uel agit,
 uel conuenitur, & habetur d. l. 6. §. si ades. ff. eod. tit. bis
 uerbis: Si ædes plurium dominorum sint,
 an in solidum agatur, Papinian. lib. 3. Quæ-
 stionū tractat: & ait, singulos dominos in so-
 lidum agere, sicuti in cæteris seruitutibus,
 excepto usufructu. Sed non idem respon-
 dendum, inquit, si communes ædes essent,
 quæ onera uicini sustinerent.

DE SERUITUTIBVS RU-
 sticorum prædiorum.
 Cap. V I.

Species seruitutis rusticorum prædiorum enu-
 merantur insit. de seruitutibus prædiorum, in prin.
 bis uerbis: Rusticorum prædiorum iura
 sunt hæc iter, actus, uia, aquæ ductus. Item paulo
 inferius, §. inter rusticorum. insit. eod. tit. enumerantur
 & aliæ species, bis uerbis: Inter rusticorum præ-
 diorum seruitutes quidam computari re-
 cte putat aquæhaustum, pecoris ad aquam
 adpullum, ius pascendi, calcis coquendæ,
 arenæ fodierendæ. Concordat insit. eod. uerbis l. in
 princip. & §. in prædij. ff. de seruitutibus rusticorum
 prædiorum. Sed enumerantur & aliæ huiusmodi ser-
 uitates l. 2. in prin. ff. d. it. bis uerbis: Rusticorum
 prædiorum seruitutes sunt, licere altius tol-
 lere, & officere prædio uicini, uel cloacam
 habere licere per uicini domum uel præto-
 rium, uel protectum habere licere. Quod ad
 cloacam attinet, ei concordat l. iun. 8. ff. de seruitutibus,
 ubi Ulpianus: Ius cloacæ immitendæ (inquit)
 seruitus est. Quod ad protectum attinet, ei concor-
 dat l. ue-

dat l. ueluti. 6. §. fin. ff. de seruitutibus rusticorum præ-
 diorum. de quo paulo inferius. Enumerantur insuper
 & aliæ seruitutis huiusmodi species l. item sic. 3. in prin.
 ff. de seruitutibus rusticorum prædiorum, bis uerbis:
 Item sic possunt seruitutes imponi, ut & bo-
 ues, per quos fundus colitur, in uicino agro
 pascantur: quam seruitutem imponi posse,
 Neratius libro 2. Membr. scribit. Idem Ne-
 ratius etiam, ut fructus in uicini uilla cogan-
 tur, coactiq; habeantur: & ut pedamen-
 ta ad uineam ex uicini prædio sumantur,
 constitui posse scribit. Eodem libro ait, ui-
 cino, cuius lapidicinis fundo tuo immine-
 ant, posse te concedere, ius esse terram
 in fundum iacere, faxaq; posita habere: &
 ut in tuum lapides prouoluantur, ibiq; po-
 siti habeantur, indeq; exportentur. Est eti-
 am seruitutis rustici prædij species, ut mihi tugurium in
 alieno solo habere liceat. quæ species approbatur l. ue-
 luti. 6. §. fin. ff. eodem tit. bis uerbis: Et talem ser-
 uitutem constitui posse putat Mærianus, ut
 tugurium mihi habere liceret in tuo, scilicet
 si habeam pascui seruitutem, aut peco-
 ris appellendi: ut si hyems ingruerit, habe-
 am quod me recipiam. Item seruitutis species aliæ
 proponitur l. uia. 23. §. si lacus. ff. de seruitutibus rustico-
 rum prædiorum, bis uerbis: Si lacus perpetuus in
 fundo tuo est, nauigandi quoq; seruitus, ut
 perueniatur ad fundū uicinum, imponi po-
 test. Est & illa seruitutis species, ut aquam in alieno
 quæ uere liceat. quæ species approbatur l. Labeo ait. 10.
 ff. de seruitutibus rusticorum prædiorum. cuius uerba
 proponuntur insit. de aqueductu. Planè hæc conuen-
 tio, ut pomum decerpere, spaciari uel canare in alieno
 liceat, seruitus nō est. de qua re dictum supra cap. 2. ex-
 cept. 3. Quæ ergo sint rusticorum prædiorum seruitu-
 tes, ex ijs quæ hæcenus dicta sunt, constat. Planè in-
 ter has seruitutes enumerata est & hæc seruitus, Li-
 cere altius tollere, & officere prædio uicini: quemad-
 modum & similis seruitutis species proposita est supra
 inter species seruitutis urbanorum prædiorum, scilicet
 altius tollendi & officendi luminibus uicini. quæ tamē
 seruitutis species esse non uidetur, hac ratione, quia
 quando id quod seruitutis nomine constitutum est, eti-
 am sine conuentione ipso iure licet, seruitus dici non
 potest, ut demonstratum est §. cap. 2. except. 5. Sed in suo
 altius ædificare, & ædificando luminibus uicini offi-
 cere, ipso iure licet, etiam si de hoc nihil conuenierit. l.
 cum eo. 8. ff. de seruit. urb. præd. l. altius. 8. & l. 9. in fin.
 C. de seruit. Ergo conuentio de eo, ut in suo altius ædi-
 ficare liceat, seruitus dici non potest. Ad hoc argumen-
 tum respondendo dico, minorem propositionē non sem-
 per esse ueram. Quidam enim sunt casus, quibus quis in
 suo altius ædificare prohiberi potest. ueluti si uetus ædi-
 ficium, quod destruitur, fuit humilium. tunc enim nouum
 erigendo, ueterem formā & altitudinem custodire de-
 bet. l. qui. 10. in prin. ff. de seruit. urban. præd. & l. 1. C. de
 seruitut. Item si altius ædificatio ex area uicini, in qua
 fructus purgantur, uentum excludat, potest prohiberi.

lult. in fine. C. de seruit. Hisce igitur & alijs similibus
 casibus, quibus quis in suo altius ædificare prohiberi po-
 test, conueniri potest, ut in suo altius sibi ædificare lice-
 at: quo casu ualeat conuentio, seruitusq; altius tollēdi &
 officendi prædio uicini constituitur. Sed nunc ad spe-
 cies seruitutum uberius describendas accedamus.

DE ITINERE, ACTV
 & uia. Cap. VII.

PRIMO: Definitiones ac differentiæ harum ser-
 uitutum proponuntur insit. de seruitutibus præ-
 diorum, in prin. bis uerbis: Iter est, ius eun-
 di, ambulandi hominis, non etiam iumen-
 tum agendi, uel uehiculum. Actus est, ius a-
 gendi uel iumentum, uel uehiculum. Ita qui
 habet iter, actum non habet: qui actum ha-
 bet, & iter habet, eodq; uti potest etiam sine
 iumento. Via est, ius eundi & agendi & am-
 bulandi: nam & iter & actum uia in se con-
 tinet. Concordat insit. eod. uerbis l. 1. §. 1. ff. de seruitut.
 rust. præd. Concordat ite l. qui sella. 7. in prin. ff. eod.
 tit. cuius uerba uide §. quæst. 4. reg. 3. Concordat ite
 l. inter. 12. ff. eod. tit. bis uerbis: Inter actū & iter nō
 nulla est differentia. Iter est enim, quo quis
 pedes uel eques commeare potest: actus ue-
 rō, ubi & armenta traicere, & uehiculum
 ducere liceat. Planè interdum uia pro itinere ac-
 cipitur, ut l. si tam. 13. ff. de seruitutibus. ubi Pomponius:
 Si tam angusti loci demonstratione facta,
 uia concessa fuerit, ut neque uehiculum, ne-
 que iumentū eā ire possit: iter magis, quam
 uia aut actus, acquiritur uidebitur. sed si iu-
 mentū per eam duci poterit, non etiam ue-
 hiculum: actus uidebitur adquisitus. Hinc cō-
 cordat l. paries. 157. ff. de uerb. signif. bis uerbis: Via
 est, siue femita, siue iter est.

II. DIVISIO uiarum habetur l. 2. §. uiarum. ff. ne
 quid in loco publico, bis uerbis: Viarum quædam
 publicæ sunt, quædam priuatæ, quædam ui-
 cinales. Publicas uias dicimus, quas Græci
 τὰς ἐπιδημιασ, nostri prætorias, alij con-
 sulares uias appellant. Priuatæ sunt, quas
 agrarias quidam dicunt. Vicinales uic sunt,
 quæ in uicis sunt, uel quæ in uicos ducunt.
 Has quoque publicas esse, quidam dicunt:
 quod ita uerum est, si non ex collatione pri-
 uatorum hoc iter constitutum est: aliter at-
 que si ex collatione priuatorum reficiatur.
 nam si ex collatione priuatorum reficia-
 tur, non utique priuata est. Refectio enim
 idcirco de communi fit, quia usum utilita-
 temque communem habet. Priuatæ uia
 dupliciter accipi possunt: uel eæ quæ sunt
 in agris, quibus imposita est seruitus, ita ut
 ad agrum alterius ducant: uel eæ quæ ad
 agros ducunt, per quas omnibus commea-
 re liceat, in quas exitur de uia consulari: &
 sic post illam excipit uia, uel iter, uel actus
 ad uillam ducens. Has ergo quæ post con-

fularem excipiunt, in uillas uel in alias colonias ducentes, putem & ipsas publicas esse. Huc pertinet etiam Lult. ff. de locis ex itineribus publicis. cuius haec sunt uerba: Viarum uicinalium, quae ex agris priuatorum collatis factae sunt, quarum memoria non extat, publicarum uiarum numero sunt. Sed inter eas & caeteras uias militares hoc interest, quod uiae militares exitum ad mare, aut in urbem, aut in flumina publica, aut ad aliam uiam militarem habent: harum autem uicinalium uiarum dissimilis est conditio. nam pars earum in militares uias exitum habet, pars sine ullo exitu intermoriuntur. Haec de uiarum diuisione, ac singulorum membrorum descriptione in iure habentur. Cum autem triplex sit uiarum genus, nec de publicis, nec de uicinalibus uijs hic agitur, sed de uijs priuatis.

III. DE CAUSIS ITINERIS, ACTUS ET UIAE TAM CONSTITUENDAE, QUAM AMITTENDAE, CUM SUI EXCEPTIONIBUS, HIC NON EST DISSENDI LOCUS, CUM DE IJS SUPRA IN GENERALI SERUITUTUM TRACTATU SATIS SIT DICTUM. Hoc tantum admonuisse sat est, quod Vlpianus dicit litem. 14. ff. communi. praedior. iter nihil prohiberi sic constitui, ut quis interdum aut exat eat: quod facere circa praedia urbana etiam necessarium est.

III. NVNC AD PROPRIA ET EFFECTUS PROPOSITARVM SERUITUTUM NOBIS TRAFSEUNDUM. cuius loci prima regula, De latitudine uiae, habetur l. uia. 8. ff. de seru. rust. praed. his uerbis: Viae latitudo ex lege XII. Tabul. in portectum octo pedes habet: in anfractu, id est, ubi flexum est, sedecim. Concordat l. certo generi. 13. §. latitudo. ibi: in uia. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. excepti. prox. Concordat item l. nae satis. 6. §. fin. ff. quemad. seruit. amitt. cuius uerba uide §. cap. 3. causa 20. excepti. 14. replic. 1. Huius regulae exceptio prima haec est: Nisi non uia, sed iter aut actus debeat. quae exceptio approbatur d. §. latitudo, his uerbis: Latitudo actus itinerisq; ea est, quae demonstrata est: quod si nihil dictum est, hoc ab arbitro statuendum est. In uia aliud iuris est: nam si dicta latitudo non est, legitima debetur. Secunda exceptio est: Nisi aliud in constituenda seruitute conuenit. quae exceptio approbatur l. uia. 23. in prin. ff. de seru. rust. praed. his uerbis: Via constitui uel la prior octo pedibus, uel angustior potest, ut tamen eam latitudinem habeat, qua uehiculum ire potest: alioquin iter erit, non uia.

Secunda regula de loco uiae talis est, quod si in constituta seruitute certus uiae locus non est demonstratus, per quamlibet fundi partem ire liceat ei cui seruitus debetur. quae regula approbatur l. si cui. 9. ff. de seruitut. his uerbis: Si cui simpliciter uia per fundum cuiuspiam concedatur, uel relinquatur, in infinito uidelicet per quamlibet eius partem ire agere licebit, modo ciuilitate. Nam quaedam in sermone tacite excipiuntur. non enim per uillam ipsam, nec per medias uineas ire agere sinendus est, cum id aequum commodum

per alteram partem facere possit, & minore seruiantis fundi detrimento. Concordat l. si uia. 26. ff. de seruitut. rust. praed. his uerbis: Si uia, iter, actus, aquaeductus legetur simpliciter per fundum: facultas est haerediti, per quam partem fundi uelit, constituere seruitutem, si modo nulla captio legatario in seruitute sit. Ait Iuriconsultus: Modò ciuilitate. Nam quaedam in sermone tacite excipiuntur: non enim per uillam ipsam, &c. Hae uerbis prima aduersus regulam propositam exceptio approbatur, haec scilicet: Nisi per aliquam fundi partem eat cum fundi seruiantis detrimento, cum possit per aliam fundi partem aequè commodè minore detrimento ire. tunc enim inibenda est malicia eius, cui seruitus debetur. Concordat in simili specie l. sed quae. 22. ff. de seruit. rust. praed. cuius uerba uide §. cap. 10. quest. 4. excepti. 3. Concordat item l. si uia. 26. in fin. ff. eod. tit. cuius uerba uide paulo superius. Secunda exceptio haec est: Nisi per aliquam partem uiam elegerit, semelq; atq; iterum iter. tunc enim alie partes liberae sunt. quae exceptio approbatur d. l. 9. §. uerum. ff. de seruit. his uerbis: Verum constitit, ut quam primum uiam direxisset, ea demum ire agere deberet, nec amplius mutandae eius potestatem haberet. sic & Sabino quoque uidebatur, qui argumento riuu utebatur, quem primo, quò liberet, ducere licuisset: posteaquam ductus esset, transferre non liceret. quod & in uia seruandum esse, uerum est. Huius exceptionis replicatio talis est: Nisi cum duobus iter deberetur, unus tantum ex ijs per certam partem uiam elegerit. quae replicatio approbatur l. itinere. 28. ff. de seruitut. rust. praediorum, his uerbis: Itinere ad praedium commune duorum legato, nisi uterq; de loco itineris consentiat, seruitus neque acquiritur, neq; deperit. Tertiae exceptionis loco notandum, quod si inter eam cui iter debetur, & cum qui debet, de loco itineris non conueniat: arbitrio tertij locum certus sit constituendus. quae exceptio approbatur l. certo generi. 13. §. si totus. ff. de seruit. rust. praed. his uerbis: Si totus ager itineri aut actui seruit, dominus in eo agro nihil facere potest, quo seruitus impediatur: quoniam ita diffusa est, ut omnes glebae ueniant. At si iter actusue sine ulla determinatione legatus est, modo determinabitur: & quò primum iter determinatum est, ea seruitus consistit, caeterae partes agri liberae sunt. Igitur arbitri dandus, qui utroq; casu uiam determinare debet. Concordat d. l. 13. §. fin. his uerbis: Si locus non adiecta latitudine nominatus est: per eum, quò libebit, iri poterit. Sin autem praetermissus est, aequè latitudine non adiecta: per totum fundum una poterit eligi uia, duntaxat eius latitudinis quae lege comprehensa est: pro quo ipso si dubitabitur, arbitri officium inuocandum est.

Tertia regula, De proprio itinere, quod is qui iter debet,

habet, nec agendi iumentum, nec uehiculi ducendi ius habeat, sed tantum eundi. quae regula constat ex ijs quae dicta sunt §. eod. capite, in prin. Planè qui iter debet, etiam equo commeare, & lectica uehi potest, quod approbatur l. qui sella. 7. in prin. ff. de seruit. rust. praed. his uerbis: Qui sella aut lectica uehitur, ire, non agere dicitur. Concordat l. inter actum. 12. ff. eod. tit. ubi Modestinus: Iter est, quo quis pedes uel equos commeare potest. Praeterea is qui iter debet, trahendi lapidis uel ligni, item haestae ferendae ius non habet. de quo paulo §. reg. prox.

Quarta regula, de proprijs actus: Qui actum habet, iumentum agere potest, & uehiculum ducere. quae regula constat ex ijs quae dicta sunt §. eod. cap. in prin. Sed & eundi ius habet, ut ibidem etiam est dictum. Cui concordat l. in fine. ff. de adimendis legatis. ubi Paulus: Nunquam actus (inquit) sine itinere esse potest. Quamquam Vlpianus: Qui iter sine actu (inquit) uel actum sine itinere habet, actione de seruitute utetur. l. loci. 4. §. 1. ff. si seru. umd. Planè qui actum habet, ius trahendi lapidem uel lignum non habet, nec haestam uectae ferre potest. quae regula approbatur l. qui sella. 7. ff. de seruitut. rust. praed. his uerbis: Iumentum ducere non potest, qui iter tantum habet. qui actum habet, & plaustrum ducere, & iumenta agere potest: sed trahendi lapidem aut tignum neutri eorum ius est. quidam nec haestam uectam ei ferre licere: quia neq; eundi, neq; agendi gratia id faceret, & possent fructus eo modo laedi.

Quinta regula, De proprijs uiae, habetur d. l. 7. in fin. his uerbis: Qui uia habent, eundi agendiq; ius habent, pleriq; & trahendi quoq; & uectam haestam ferendi, si modo fructus non laedant. Plura huius loci uide §. eod. cap. in prin.

Sexta regula habetur l. si iter. 10. ff. de seruit. his uerbis: Si iter legatum sit, quo, nisi opere facto, iri non possit: licere fodiendo, substruendo iter facere, Proculus ait. Concordat l. seruitutes. 19. §. si domo. ff. de seruit. urban. praed. ubi Paulus: Si domo mea (inquit) altior area tua esset, tuq; mihi per aream tuam in domum meam ire agere concessisti, nec ex plano aditus ad domum meam per aream tuam esset: uel gradus, uel cliuos propius ianuam meam iure facere possum. Planè sequitur ibidem exceptio aduersus regulam propositam, his uerbis: Dum ne quid ultra, quam quod necesse est, itineris causa demoliar.

Septima regula: Is cui iter debetur, in eo loco aedificare non potest. quae regula approbatur l. si eo loco. 9. §. penult. ff. si seruitus uindic. his uerbis: Si in itinere, quod per fundum tibi debeo, aedifices, rectè intendam ius tibi non esse aedificare, uel aedificatum habere: quemadmodum si in area mea quid aedifices. Huius exceptio est §. reg. prox. item paulo inferius reg. 9.

Octaua regula: Iter rescicere potest, de quo §. de itinere actusq; rescicendo, cap. 9.

Nona regula: Nec dominus praedij, nec is cui iter debet,

betur, arcum facere potest. quae regula cum alijs quibusdam approbatur l. supra. 11. in prin. ff. de aqua pluuiarum arceps. his uerbis: Supra iter alienum arcus aquae ducendae causa non iure fiet, nec is cui iter uel actus iure debetur, faciet: sed pontem, quo possit ire agere, iure extruet. At si specum, non cuniculum sub riuo agat, aqua corruptetur: quia sufflo eo aqua manabit, & riuus siccabitur.

Decima regula: Dominus praedij seruiantis nihil in eo loco facere potest, quo seruitus impeditur. Approbatur haec regula l. certo. 13. §. 1. ff. de seruit. rust. praed. his uerbis: Si totus ager itineri aut actui seruit, dominus in eo agro nihil facere potest, quo seruitus impediatur. Concordat l. si eo loco. 9. in prin. ff. si seruitus uindicetur. de qua re dictum etiam §. cap. 4. membr. 4.

Vndecima regula: Dominus praedij seruiantis, alij per eundem locum aquaeductum concedere non potest, de qua re uide §. cap. 2. excepti. 1. in fine.

Duodecima regula: Via ad sepulchrum priuati iuris manet, quae regula approbatur l. seruitutes. 14. §. seruius. ff. de seruitutibus. cuius uerba uide §. cap. 3. causa 1. in prin. Concordat l. §. finali. ff. si seruitus uindicetur, his uerbis: Sepulchra nostri dominij non sunt: atquin uiam ad sepulchrum possumus uindicare.

Decimatertia & ultima regula est de actione propositarum seruitutis, et habetur l. loci. 4. §. si quis mihi. ff. si seruitus uindicetur, his uerbis: Si quis mihi itineris, uel actus, uel uiae controuersiam non faciat, sed rescicere, uel sternere non patiatur: Pomponius scribit, confessoria actione mihi utendum. nam et si arborem impendentem habeat uicinus, quae uiam uel iter intuius uel inhabile facit: Marcellus quoq; apud Iulianum notat, iter petendum, uel uiam uendicadam. Sed de refectioe uiae, interdicto uti possumus, quod de itinere actusq; rescicendo competere non tamen, si scilicet quis sternere uelit, nisi nominatim id conuenit. Ex uerbis propositis duo potissimum sunt notanda: primum, ex quibus causis actio de itinere, actu & uia competat. Alterum, quae competat actio, quodq; eius ad finem sit remedium. Causae huius actionis sunt: Si quis ire agere prohibeatur, si uiam rescicere uel sternere uicinus non patiat, si deniq; uicinus arborem impendentem habeat, qua usus uiae incommodior reddatur. Sed & plures huiusmodi causae patent ex regulis praecedentibus. Ad alterum quod attinet, dicit Iuriconsultus, confessoriam actionem competere, item in casu interdictum de itinere actusq; rescicendo. De confessoria actione dictum est §. cap. 4. unde petenda sunt quae huc pertinent. De interdicto dicitur §. duobus capitibus proximis.

DE INTERDICTO DE ITINERE ACTUSQ; PRIUATO. Cap. VIII.

PRIMO: Genus huius interdicti proponitur l. §. 1. ff. de itinere actusq; priuato, his uerbis: Hoc

interdictum prohibitorium est, pertinet ad euandas tantummodò ruficas feruitures.

II. DIFFERENTIA huius interdicti & actionis confessoria proponitur l. 2. §. si sit. ff. si seruitus vindicetur, his uerbis: Pomponius dicit, fructuarium interdicto de itinere uti posse, si hoc anno usus est. alibi enim de iure, id est, in confessoria actione: & alibi de facto, ut in hoc interdicto, quaeritur. Differunt ergo confessoria actio & interdictum propositum, quod in actione quidem confessoria de iure quaeratur, hoc est, an actor feruitutem habeat iure impositam: in interdicto autem de facto tantum quaeritur, hoc est, de quasi possessione feruitutis. Confessoria igitur actio peritioria, interdictum autem possessorio iudicio subijcitur. Eandem differentiam apertioribus uerbis Vlpianus indicat l. 1. §. hoc interdicto. ff. de itinere actus priuato, his nimirum uerbis: Hoc interdicto Praetor autem non inquit, utrum habuerit feruitutem iure impositam, an non: sed hoc tantum, an itinere actuque hoc anno usus sit non ui, non clam, non precario: & in hoc tuetur eum, licet eo tempore quo interdictum redditur, usus non sit. Sive igitur habuit ius uiae, siue non habuit: in ea conditione est, ut ad tuitionem praetoris pertineat: si modò hoc anno usus est, uel modico tempore, id est, non minus quam triginta diebus.

III. CAUSA ergo interdicti haec est: Si quis itinere, actu uel uia, uti hoc anno usus est, uti prohibeatur. quae causa approbatur, simulque interdictum proponitur l. 1. in prin. ff. de itinere actus priuato, ubi, referente Vlpiano, Praetor ait: Quo itinere actuque priuato, quo de agitur, uel uia, hoc anno necui, nec clam, nec precario ab illo usus es, quo minus ita utaris, uim fieri uero. Si quis igitur itinere, actu uel uia uti prohibeatur, & in quasi possessione feruitutis uim patitur, ad retinendam possessionem hoc interdicto defenditur. Huius causae plures sunt exceptiones, ordine nunc discutiendae.

I. Exceptio: Nisi actor uti prohibitus, intra annum antea non sit usus. Haec exceptio constat ex contrario sensu. Si enim uis prohibetur fieri eunti uel agenti, ob id quod antea eo anno itinere uel actu sit usus: sequitur, quod si non sit usus antea itinere uel actu, non defendatur interdicto proposito. Annus autem hic computatur non ex die quo prohibitus est actor, sed ex die interdicti, de quo j. eadem exceptione, replic. 4. in fine. Huius autem exceptionis replicatio prima haec est: Nisi alius actoris nomine sit usus, uel actor per alium. Haec replicatio approbatur l. inde etiam. §. uti uidemur. ff. de itinere actus priuato, his uerbis: Vti uidemur feruitutibus etiam per seruos, uel colonos, uel amicos, uel etiam hospites, & ferè per eos omnes qui nobis retinent feruitutes. Concordat l. 1. §. is cuius ff. eod. tit. ubi Vlpianus: Is cuius colonus (inquit) aut hospes, aut aliquis alius iter ad fundum fecit, usus uidetur itinere uel actu uel uia: & idcirco interdictum ha-

bebit. & hoc ita Pedius scribit. Concordat item d. l. 1. §. si tibi fundum, ibi: quoties enim. ff. eod. tit. his uerbis: Quoties colonus meus, aut is cui precario fundum dedi, uia utitur, ego ire intelligor: propter quod & rectè dico me itinere usum. Concordat item d. l. 3. §. si quis ex. ff. eod. tit. ubi Vlpianus: Si quis ex mandato meo (inquit) fundum emerit, æquissimum est mihi hoc interdictum dari, ubi ille usus est, qui mandato meo emit. Proposita replicationis duplicatio prima haec est: Nisi is qui actoris nomine usus est, ignorauit cuius fundus esset per quem iret. Haec duplicatio reprobatur d. §. is cuius, in fin. his uerbis: Ex adijcit Pedius, etiam si ignorauit, cuius fundus esset per quem iretur, retinere eum feruitutem. Secunda duplicatio est: Nisi alius suo, non actoris nomine sit usus. Haec duplicatio approbatur d. l. 1. §. si quis autem, his uerbis: Si quis autem, cum putaret fundum ad se pertinere, suo nomine iter fecerit amicus meus: utique sibi, non mihi interdictum adquisiuisse intelligitur.

Tertia duplicatio est: Nisi alius tanquam usufructuarius uia sit usus. Haec duplicatio approbatur l. inde etiam. §. uti uidemur. ff. de itinere actus priuato, his uerbis: Per fructuarium nobis quidem feruitus retinetur: per fructuarii autem interdictum hoc domino non competere, Iulianus ait. Haec de prima replicatione. Secunda replicatio est: Nisi propter iustam causam uti feruitute non potuit. Haec replicatio approbatur, simul & exemplis declaratur l. 2. §. si quis propter. ff. de itinere actus priuato, his uerbis: Si quis propter inundationem usus non sit itinere actuque hoc anno, clam superiore usus sit, potest repetita die hoc interdicto uti per in integrum restitutionem ex illa parte, si qua mihi iusta causa esse uidebitur. Sed et si per uim hoc ei contigerit, in integrum eum restitui oportere, Marcellus probat. Plane ipso quidem iure replicatio proposita non competit ex d. l. 1. §. Iulianus rectè, in fine. cuius uerba proponuntur j. except. 8. ueram competit ope in integrum restitutionis. Tertia replicatio est: Nisi talis fuerit causa non utendi, ex qua in integrum restitutio cõpetit. Haec replicatio approbatur d. l. 1. §. praeterea, his uerbis: Praeterea & alijs casibus interdictum repetita die competit, ex quibus quis in integrum restitutionem impetrare solet. Quarta replicatio est: Nisi ob dilationem aduersario datam annus exierit. Haec replicatio approbatur d. l. 1. §. praeterea, his uerbis: Praeterea sciendum est, si dilatione data aduersario futurum est, ut causa interdicti mei deterior fiat: æquissimum esse, repetita die interdictum reddi. Ad intelligenda haec uerba sciendum est, annum quo usus sit actor feruitute, uel non sit usus, ex die interdicti retrosum computandum, non ab eo tempore quo uti prohibitus est. Sic enim Vlpianus: Annum (inquit) ex die interdicti retrosum computare debemus. d. l. 1. §. annum.

Quinta replicatio est: Nisi author eius eo anno sit usus. Haec

replicatio approbatur l. 2. §. fin. ff. si seruitus uindicetur. de qua re uide j. eod. cap. quibus datur hoc interdictum, memb. 4.

I. Exceptio: Nisi minus quam triginta diebus eo anno sit usus. Haec exceptio approbatur l. 1. §. siue igitur. ff. de itinere actus priuato, his uerbis: Siue habuit ius uiae, siue non habuit in ea conditione est, ut ad tuitionem praetoris pertineat: si modò hoc anno usus est, uel modico tempore, id est, non minus quam triginta diebus.

II. Exceptio: Nisi eo tempore quo interdictum redditur, non sit usus actor. Haec exceptio reprobatur d. l. 1. §. hoc interdicto, ibi: & in hoc tuetur, his uerbis: Et in hoc tuetur eum, licet eo tempore quo interdictum redditur, usus non sit. Concordat d. §. hoc interdicto, in fine. ubi subijciuntur haec uerba: Neque ad praesens tempus referatur usus: quia plerumque itineribus uel uia non semper utimur, nisi cum usus exegerit, itaque annui temporis spacio conclusit usum.

III. Exceptio: Nisi non eousque antea sit usus, quousque nunc utitur, cum prohibetur. Haec exceptio approbatur l. 1. §. Iulianus ait. ff. de itin. actus priuato, his uerbis: Iulianus ait, Quoad usque ingressus est fundum, eousque interdictum ei competere: quod uerum est.

V. Exceptio: Nisi iter tantum actor, non egerit antea. Haec exceptio uidetur reprobari l. 1. §. si quis hoc. ff. de itinere actus priuato, his uerbis: Si quis hoc interdicto utatur, sufficit alterutrum probare, uel iter uel actum in usu habuisse.

VI. Exceptio: Nisi feruitus actori non debeatur. Haec exceptio reprobatur l. 1. §. hoc interdicto. ff. de itinere actus priuato, de qua re uide §. eod. membro 2. Huius autem exceptionis reprobata elegans proponitur ratio l. 2. §. hoc autem a sup. uers. qui enim uult, ff. eod. tit. his uerbis: Qui uult ire agere tantisper, quoad de feruitute constet, non debet de suo iure docere. Quid enim perdit, qui patitur eum hoc facere, quod hoc anno fecit?

Haec replicatio approbatur l. 2. §. fin. ff. si seruitus uindicetur. de qua re uide j. eod. cap. quibus datur hoc interdictum, memb. 4.

I. Exceptio: Nisi minus quam triginta diebus eo anno sit usus. Haec exceptio approbatur l. 1. §. siue igitur. ff. de itinere actus priuato, his uerbis: Siue habuit ius uiae, siue non habuit in ea conditione est, ut ad tuitionem praetoris pertineat: si modò hoc anno usus est, uel modico tempore, id est, non minus quam triginta diebus.

II. Exceptio: Nisi eo tempore quo interdictum redditur, non sit usus actor. Haec exceptio reprobatur d. l. 1. §. hoc interdicto, ibi: & in hoc tuetur, his uerbis: Et in hoc tuetur eum, licet eo tempore quo interdictum redditur, usus non sit. Concordat d. §. hoc interdicto, in fine. ubi subijciuntur haec uerba: Neque ad praesens tempus referatur usus: quia plerumque itineribus uel uia non semper utimur, nisi cum usus exegerit, itaque annui temporis spacio conclusit usum.

III. Exceptio: Nisi non eousque antea sit usus, quousque nunc utitur, cum prohibetur. Haec exceptio approbatur l. 1. §. Iulianus ait. ff. de itin. actus priuato, his uerbis: Iulianus ait, Quoad usque ingressus est fundum, eousque interdictum ei competere: quod uerum est.

V. Exceptio: Nisi iter tantum actor, non egerit antea. Haec exceptio uidetur reprobari l. 1. §. si quis hoc. ff. de itinere actus priuato, his uerbis: Si quis hoc interdicto utatur, sufficit alterutrum probare, uel iter uel actum in usu habuisse.

VI. Exceptio: Nisi feruitus actori non debeatur. Haec exceptio reprobatur l. 1. §. hoc interdicto. ff. de itinere actus priuato, de qua re uide §. eod. membro 2. Huius autem exceptionis reprobata elegans proponitur ratio l. 2. §. hoc autem a sup. uers. qui enim uult, ff. eod. tit. his uerbis: Qui uult ire agere tantisper, quoad de feruitute constet, non debet de suo iure docere. Quid enim perdit, qui patitur eum hoc facere, quod hoc anno fecit?

VII. Exceptio: Nisi ui, clam uel precario sit usus actor. Haec exceptio approbatur uerbis interdicti §. propositis hisce: Nec ui, nec clam, nec precario ab illo usus es, &c. Si ergo ui, clam uel precario feruitute usus sit actor, hoc interdicto non defenditur. Quid autem sit ui, clam uel precario uti, dictum est §. cap. 2. causa 5. except. 3. Huius exceptionis replicatio prima haec est: Nisi alius, non actor, feruitute uti prohibitus sit. tunc enim actor feruitute ui uel clam uti non uidetur, cum alius, non ipse ire sit prohibitus. Haec replicatio quamuis ipso iure subsistat, recipit tamen duplicationem hanc: Nisi alius qui prohibitus est, nomine actoris usus sit, actorque per eum ius suum retinere potuit. quae duplicatio approbatur l. inde etiam. §. item sciendum. ff. de itin. act. priuato, his uerbis: Sciendum est, non tantum eum clam uia uti, qui ipse prohibitus utitur: uerum eum quoque, per quem quis id ius retinebat, si eo prohibito, per quem retinebat, utatur. Huius duplicatio-

Quarta replicatio est: Nisi ab initio anni rectè, non uitiosè sit usus. Haec replicatio approbatur l. 1. §. fin. cum l. sequente. ff. de itinere actus priuato, his uerbis: Si quis supra dicto tempore anni non ui, non clam, non precario itinere usus sit, uerum postea non sit usus, sed clam precario uel uideudum est, an ei noceat? Et magis est, ut nihil ei noceat, quod attinet ad interdictum. Nec enim corrupti aut commutari, quod rectè transactum est, superueniente delicto potest. Concordat d. l. 3. in prin. ff. eod. tit. ubi Vlpianus: Labeo scribit, si cum à me rectè uia utebaris, fundum uendidero per quem utebaris, deinde empro te prohibuit: licet clam uidearis ab eo uti (nam qui prohibitus utitur, clam utitur) tamen interdictum tibi cõpetere intra annum: quia hoc anno non ui, non clam, non precario usus sis. Concordat itè l. sicut. §. ff. eod. tit. cuius uerba sequuntur.

nis triplicatio prima haec est: Nisi actor ignorauit eum, per quem utebatur, prohibutum esse. Haec triplicatio approbatur d. §. item sciendum, his uerbis: Plane si ignorauit prohibutum, & perseverauero uti: nihil mihi nocere, dicendum est. Altera triplicatio est: Nisi is per quem actor utebatur, non sit precario, sed precario rogauerit. Haec triplicatio approbatur l. 1. §. si tibi fundum, ibi: quaeritur enim. ff. eod. tit. his uerbis: Quaeritur, si ego tibi fundum precario dederò, cui uia debebatur, & tu rogaueris precario, ut ea uia utaris: nihilominus interdictum utile mihi esse: quia sicuti me precarium rei meae non tenet, ita etiam nec per te precario possidere intelligor. Haec de prima proposita exceptionis replicatione. Secunda replicatio est: Nisi alius, non actor precario rogauerit. Et haec replicatio regulariter quidem uera est, sed admittit duplicationem hanc: Nisi author actoris precario rogauerit. quae tamen duplicatio reprobatur l. 1. §. penult. ibi: tamen (ut credo.) ff. de itinere actus priuato, cuius uerba uide paulò inferius rep. ultim. in fin.

Tertia replicatio est: Nisi ab alio, non ab aduersario actor feruitute ui, clam uel precario sit usus. Et haec replicatio ipso quidem iure subsistit ex uerbis §. in interdicto propositis, hisce nimirum: Ab illo usus es, &c. Veruntamen recipit duplicationem hanc: Nisi ab authore aduersarij ui, clam uel precario sit usus actor. Haec duplicatio approbatur l. inde etiam. §. si quis ab. ff. de itinere actus priuato, his uerbis: Si quis ab authore meo aut ui, aut clam, aut precario usus est, rectè à me uia uti prohibetur, & interdictum ei inutile est: quia à me uidetur uel ui, uel clam, uel precario possidere, qui ab authore meo uitiosè possidet. Nam & Pedius scribit, Si ui, aut clam, aut precario ab eo usus sit, in cuius locum hereditate uel emptione, alioque quo iure successi, idè esse dicendum. Cum enim successerim in locum eorum, æquum non est aduersus nos nocere hoc quod aduersus eum non nocuit, in cuius locum successimus. Quarta replicatio est: Nisi ab initio anni rectè, non uitiosè sit usus.

Haec replicatio approbatur l. 1. §. fin. cum l. sequente. ff. de itinere actus priuato, his uerbis: Si quis supra dicto tempore anni non ui, non clam, non precario itinere usus sit, uerum postea non sit usus, sed clam precario uel uideudum est, an ei noceat? Et magis est, ut nihil ei noceat, quod attinet ad interdictum. Nec enim corrupti aut commutari, quod rectè transactum est, superueniente delicto potest. Concordat d. l. 3. in prin. ff. eod. tit. ubi Vlpianus: Labeo scribit, si cum à me rectè uia utebaris, fundum uendidero per quem utebaris, deinde empro te prohibuit: licet clam uidearis ab eo uti (nam qui prohibitus utitur, clam utitur) tamen interdictum tibi cõpetere intra annum: quia hoc anno non ui, non clam, non precario usus sis. Concordat itè l. sicut. §. ff. eod. tit. cuius uerba sequuntur.

Quinta replicatio est: Nisi author eius eo anno sit usus. Haec replicatio approbatur l. 2. §. fin. ff. si seruitus uindicetur. de qua re uide j. eod. cap. quibus datur hoc interdictum, memb. 4.

I. Exceptio: Nisi minus quam triginta diebus eo anno sit usus. Haec exceptio approbatur l. 1. §. siue igitur. ff. de itinere actus priuato, his uerbis: Siue habuit ius uiae, siue non habuit in ea conditione est, ut ad tuitionem praetoris pertineat: si modò hoc anno usus est, uel modico tempore, id est, non minus quam triginta diebus.

II. Exceptio: Nisi eo tempore quo interdictum redditur, non sit usus actor. Haec exceptio reprobatur d. l. 1. §. hoc interdicto, ibi: & in hoc tuetur, his uerbis: Et in hoc tuetur eum, licet eo tempore quo interdictum redditur, usus non sit. Concordat d. §. hoc interdicto, in fine. ubi subijciuntur haec uerba: Neque ad praesens tempus referatur usus: quia plerumque itineribus uel uia non semper utimur, nisi cum usus exegerit, itaque annui temporis spacio conclusit usum.

III. Exceptio: Nisi non eousque antea sit usus, quousque nunc utitur, cum prohibetur. Haec exceptio approbatur l. 1. §. Iulianus ait. ff. de itin. actus priuato, his uerbis: Iulianus ait, Quoad usque ingressus est fundum, eousque interdictum ei competere: quod uerum est.

V. Exceptio: Nisi iter tantum actor, non egerit antea. Haec exceptio uidetur reprobari l. 1. §. si quis hoc. ff. de itinere actus priuato, his uerbis: Si quis hoc interdicto utatur, sufficit alterutrum probare, uel iter uel actum in usu habuisse.

VI. Exceptio: Nisi feruitus actori non debeatur. Haec exceptio reprobatur l. 1. §. hoc interdicto. ff. de itinere actus priuato, de qua re uide §. eod. membro 2. Huius autem exceptionis reprobata elegans proponitur ratio l. 2. §. hoc autem a sup. uers. qui enim uult, ff. eod. tit. his uerbis: Qui uult ire agere tantisper, quoad de feruitute constet, non debet de suo iure docere. Quid enim perdit, qui patitur eum hoc facere, quod hoc anno fecit?

Quinta replicatio est: Nisi auctor actoris recte non uitiōse sit usus. Hæc replicatio approbatur d.l.6. ff. d. iit. his uerbis: Sicut non nocet ei qui sine uitiō usus est, quod eodem anno uitiōse usus est: ita emptori hæredique non nocēbit, quod ipsi uitiōse uis sunt, si testator uenditorue re eū usi sunt. Huius replicationis duplicatio est in precario, quando enim successor precariū utitur seruitute, non ei prodest autorem sine uitiō usum. que duplicatio approbatur l.1. §. si tibi fundum. ff. eod. tit. his uerbis: Si tibi fundum precariū concessero, cui uia debebatur, deinde tu à domino fundi precariū rogaueris, ut hac uia ad eū fundum uitaris: an noceat tibi exceptio, si aduersus eum uelis interdicerē, à quo precariū uiam rogasti? Et magis est ut noceat. **Sexta replicatio est:** Nisi is per quem actor utitur, sine uitiō uatur seruitute. Hæc replicatio reprobatur exemplo precarij d. §. si tibi fundum. uers. quoties, his uerbis: Quoties colonus meus, aut is cui precariū fundum dedi, uia utitur, ego ire intelligor: propter quod recte dico, me itinere uisum esse. Quæ ratio efficit, ut si ego uiam precariū rogauero, & tibi fundum precariū dederō: quamuis hac mente ieris, quasi fundō meō deberetur: interdictum inutile sit, & precariū eo itinere usus esse uidear: non immeritō. non enim opinio tua, sed mea quærenda est. tu tamen (ut credo) poteris interdicto uti, etsi de hoc nihil scribat Iulianus. Hæc de septima exceptione cum suis replicationibus.

VII. Exceptio: Nisi non tanquam suo iure sit usus actor. Hæc exceptio approbatur l. ult. ff. de itinere actusq; priuato, his uerbis: Si per fundum tuum nec ui, nec clam, nec precariū comeauit aliquis, non tamen tanquam id suo iure faceret, sed si prohiberetur, non facturus: inutile est ei hoc de itinere actusque interdictum. Nam ut hoc interdictum competat, ius fundi possidisse oportet. Concordat l. ult. ff. quemadmodum seruitus amitt. ubi Paulus: Seruitute (inquit) usus non uidetur, nisi is qui suo iure uti se credidit. Ideoque si quis pro uia publica, uel pro alterius seruitute usus sit: nec interdictum, nec actio utilis competit. Huius exceptionis exemplum etiam proponitur l.1. §. Viuianus recte. ff. de itin. actusq; priuato, his uerbis: Viuianus recte ait, eum qui propter incommoditatem riuī, aut propterea quia uia publica interrupta erat, per proximi uicini agrum iter fecerit, quamuis id frequenter facit, non uideri omnino usum esse: itaq; inutile esse interdictum, non quasi precariū usum, sed quasi nec usum. Ergo secundū hoc neutro agro usus uidetur. multo enim minus illo usus est, per quem non iuit propter incommoditatem riuī, aut propterea quia uia publica interrupta erat. Idem erit dicen-

dum, etsi non erat uia publica, sed iter priuatum. nam & hic eadem quæstio est.

IX. Exceptio: Nisi actor non sit dominus fundi, ad quem iuit, uel fundum istum ex causa lucratiua sit natus. Hæc exceptio reprobatur l. inde etiam. 3. §. hoc interdictum, cum sequentibus. ff. de itinere actusq; priuato, his uerbis: Hoc interdictum & ei competit, qui donationis causa fundi uacuum possessionem adeptus est. Sed etsi quis usum fructu emerit, uel usum, uel cui legatus est & traditus, hoc interdicto uti poterit. Hoc amplius, & is cui dotis causa fundus traditus est, experiri hoc interdicto poterit. Et generaliter ex omnibus causis, quæ instar uenditionis habent; uel alterius contractus, dicendum est huic interdicto locum fore. Quod dictum est de usufructu, ei concordat d. l. 3. §. idem Iulianus. cuius uerba uide §. except. 11. Concordat item l. 2. §. fin. ff. si seruitus uind. cuius uerba uide §. eod. cap. memb. 2.

X. Exceptio: Nisi pro parte tantum dominus sit actor fundi, ad quem iuit. Et hæc exceptio reprobatur l. sed etsi. 3. ff. si seruitus uindictetur, his uerbis: Etsi partem fundi quis emerit, dicendum est eum interdicto de itinere uti posse.

XI. Exceptio: Nisi nudam tantum proprietatem fundi habeat actor. Et hæc exceptio reprobatur l. inde etiam. 3. §. idem Iulianus. ff. de itinere actusq; priuato, his uerbis: Iulianus scribit, Si meus usufructus in fundo tuo est, proprietatem uerō tua fuerit, & uterq; nostrum per uicini fundum ierit, utile interdictum de itinere nos habere.

XII. Exceptio: Nisi non rustica, sed urbana sit seruitus, qua uti prohibitus est actor. Hæc exceptio approbatur l. 1. §. 1. ff. de itinere actusq; priuato. cuius uerba uide §. eod. cap. in prim.

XIII. Exceptio: Nisi alius quam dominus prædij prohibuerit. Hæc exceptio reprobatur d. l. 3. §. idem Iulianus. ff. d. tit. his uerbis: Siue forte ab extraneo fructuarius prohibeatur, siue etiam à domino: sed & si dominus à fructuario, cōpetet. Nam & si quilibet prohibeat ire, interdictū aduersus eum competit. Hactenus de causa propositi interdicti, cuiusq; exceptionibus est dictum.

IIII. QVIBVS DETVR HOC interdictum?

Huius loci regula prima hæc est. Quod successor tam singulari, quam uniuersali competat. que regula approbatur l. 2. §. fin. ff. si seruitus uindictetur, his uerbis: Labeo scribit, etiam si testator usus sit, qui legauit usum fructum, debere uile interdictum fructuario dari, quemadmodum hæredi uel emptori competunt hæc interdicta. Concordat l. 1. §. ait prætor inter. ibi nam sicuti. ff. de aqua quotidiana & aestiua. cuius uerba uide §. cap. ii. de aqua quotid. quæst. s. except. 2.

Secunda regula est. Quod si quis alterius nomine seruitute usus prohibitus est, ei cuius nomine usus est, interdictum

terdictum competit, non ei qui est prohibitus. de qua re uide §. eod. cap. except. 1. replic. 1. cum suis duplicat. Planè interdum euenit, ut non ei qui per alium usus est seruitute, competat interdictum: sed ei qui ipse usus atque prohibitus est, quamuis alterius nomine sit usus. cuius exemplum uide §. d. replic. 1. duplic. 3. item §. except. 7. replic. ult. in fine.

Tertia regula est. Quod etiam fructuario hoc interdictum competit. que regula approbatur l. 2. §. Pomponius. ff. si seruit. uind. cuius uerba uide §. eod. capite, 10 quæst. 2. in princ.

V. ADVERSVS QVOS DATUR interdictum?

Aduersus quemuis prohibentem, etiam non dominum: de quo dictum §. except. ult.

VI. QUID VENIAT IN hoc interdictum?

Huius loci regula habetur l. inde etiam. 3. §. in hoc interdicto. ff. de itin. act. priuato, his uerbis: In hoc interdicto æstimatur, quati eius interesset, uia non prohiberi, siue itinere. Sed & cautio à reo prestanda in hoc interdicto uenit. que cautio approbatur et declaratur l. si de uia. 7. in prin. ff. de aqua quotidiana & aestiua, his uerbis: Si de uia, itinere, actu, a quæductu agatur, huiusmodi cautio præstada est, quamdiu quis de iure suo doceat se non impediturum agentē, & aquam ducentem, & iter facientem. Sed etsi actor in hoc interdicto succubuerit, eum quoq; ad cautionem præstandam reo conuento posse condemnari puto, ex uerbis d. l. 7. in fin. hinc mirum: Quod si neget ius esse aduersario agendi, aquamue ducendi: cauere sine præiudicio amittendæ seruitutis debet, donec quæstio finiatur, non se uisurum. Ita enim interpretor uerba hæc: Quod si neget, &c. scilicet iudex actorem in quasi possessione seruitutis constitutum: et ob id pronunciet, eum recte à reo conuento prohibitum esse: debet, scilicet actor, donec quæstio, scilicet petiturum iudicium, seu actio confessoria finiatur.

VII. QVAMDIU COMPETIT hoc interdictum?

Intra annum ab eo tempore numerandū, quo postremo usus est actor itinere. de quo uide §. eod. cap. exc. 1.

DE ITINERE ACTV QVE reficiendo interdictum. Cap. IX.

PRIMO: Verba interdicti de itinere actusq; reficiendo habentur l. inde etiam. 3. §. ait prætor. ff. de itinere actusq; priuato. Sūt autem uerba hæc: Quo itinere actusque hoc anno non ui, non clam, non precariū ab alio usus es: quo minus iter actumq; ut ius tibi est, reficias, uim fieri uero.

II. RATIO huius interdicti proponitur d. l. 3. §. utilitas, his uerbis: Vilitas sua sit hoc quoq; interdictum proponere. Nanq; consequens est, ei qui itinere utitur, interdictum pro-

ponere, ut reficere possit. Quænammodum enim aliàs uti potest itinere uel actu comode, quam si refecerit? Corrupto enim itinere, minus commode frui aut agi potest.

III. DIFFERENTIA huius interdicti & superioris proponitur d. l. 3. §. hoc autē. cuius uerba proponuntur paulō inferius except. 3.

IIII. CAUSAE HUIVS interdicti.

Causa prima est: Si quis iter actumue reficere prohibeatur. Quæ causa constat ex uerbis interdicti §. propositis. Eius autem cause exceptiones hæc sunt.

I. Exceptio: Nisi itinere uel actu hoc anno usus non sit. Hæc exceptio approbatur d. l. 3. §. hoc autem. ibi itaque qui hoc. cuius uerba paulō 7. proponuntur exceptione 3.

II. Exceptio: Nisi ui, clam uel precariū sit usus. Hæc exceptio constat ex uerbis interdicti §. propositis hinc: Non ui, non clam, non precariū, &c. De qua re satis dictum est §. cap. prox. except. 7. que igitur ibi dicta sunt, & hic possunt repeti.

III. Exceptio: Nisi seruitus actori non debeatur. Hæc exceptio approbatur d. l. 3. §. hoc autem. ff. de itin. act. priuato, his uerbis: Hoc à superiori distat, quod illo quidem interdicto uti omnes possunt, qui hoc anno usi sunt: hoc autem interdicto eum demum uti posse, qui hoc anno usus est, & ius sibi esse reficiendi doceat. Ius autem uidetur ei esse reficiendi, cui seruitute debetur. Itaque qui hoc interdicto utitur, duas res debet docere, & hoc anno se usum, & sibi seruitutem cōpetere. Cæterum si desit alterutrum, desicit interdictum, nec immeritō. Qui enim uult ire agere tantisper, quoad de seruitute constet, non debet de suo iure docere. Quid enim perdit, qui patitur eum hoc facere, quod hoc anno fecit? Enim uerō qui uult reficere, aliquid noui facit: neq; debet ei permitti id moliri in alieno, nisi uerè habeat seruitutem. Planè si quis seruitutem iure impostam non habeat, habeat autem uelut longæ possessionis prærogatiuam: ex eo quod diu usus est seruitute, hoc interdicto uti potest, inquit Vlpianus l. apparet. s. §. penult. ff. eod. titulo.

IIII. Exceptio: Nisi modum in constituenda seruitute impostum reficiendo excedat. Hæc exceptio approbatur l. inde etiam. 3. §. fieri. ff. de itin. act. priuato, his uerbis: Fieri potest, ut quis ius eundi habeat & agendi, reficiendi ius non habeat: quia in seruitute constituenda cautum sit, ne ei reficiendi ius sit: aut sic, ut si uelit reficere, usq; ad certum modum reficiendi ius sit. Meritō ergo ad refectionem se prætor retulit: Ut tibi (inquiens) ius est, reficias. Vt autem ius est, hoc est, reficias, sicuti per seruitutem impostam licet.

V. Exceptio: Nisi pristinam formam excedat, ad liūduc faciat. Hæc exceptio approbatur d. l. 3. §. reficere, his uerbis: Reficere sic accipimus, ad pristinam

stinam formam iter & actum reducere hoc est, ne quis dilaret, aut producat, aut deprimat, aut exaggeret, aliud enim est reficere, longè aliud facere. Huius exceptionis exemplum est, si silice quis iter sternere uelit, quod proponitur l. loci. 4. §. si quis mihi. ibi non tamen, ff. si seruitus uindicetur. cuius uerba uide §. cap. 7. reg. ult. Replicatio huius exceptionis hæc est: Nisi pontem nouum uia muniendæ causa uelit facere, sine quo commeari non possit. quæ replicatio approbatur d. l. 3. §. fin. ff. de itinere actusq; pri. his uerbis: Apud Labeonem quaeritur, si pontem quis nouum uelit facere uia muniendæ causa, an ei permittatur? & ait permittendum, quasi pars sit refectiõnis huiusmodi munitio. Et ego puto ueram Labeonis sententiã, si modò sine hoc commeari non possit.

VI. Exceptio: Nisi actor de damno infecto non caueat. Hæc exceptio approbatur d. l. 3. §. qui hoc interdico. ff. de itin. act. priuato, his uerbis: Qui hoc interdico uti uolet, is aduersario damni infecti, quod per eius uitium datum sit, caueat. Concordat l. apparet. 5. §. fin. ff. cod. tit. ubi Ulpianus: Qui hoc interdico ulurus est, de uitio operis cauere aduersario debet. Hæc de prima proposito interdico causa cum suis exceptionibus sint dicta.

Alterã interdico causa est: Si quis apportare ea quæ ad refectiõnem itinervis necessaria sunt, prohibeatur, quæ causa proponitur Lueteres. 4. in princ. ff. de itin. act. priuato, his uerbis: Veteres nominatiõ adijciebant, ut ea quoq; quæ ad refectiõnem utilia essent, apportanti uis non fieret, quod superuacuum est: quoniam qui apportari non patitur ea, sine quibus refici iter non possit, uim facere uidetur, quo minus reficiatur. Concordat l. apparet. 5. in princ. ff. cod. tit. his uerbis: Apparet ergo, eum qui non patitur hæc congeri, uim facere quo minus quis reficiat. Huius causæ exceptio hæc est: Nisi cum possit actor alia parte agri minore incommodo apportare, alia parte adportet, quæ exceptio approbatur d. l. 4. §. si quis, hisce uerbis: Si quis, cum possit per compediaria apportare quæ refectiõni necessaria sunt, longiore itinere uelit ita adportare, ut deteriorem causam eundem faciat, impunè uis ei fiet: quia ipse sibi impedimento fit, quo minus reficiat. Concordat d. l. 5. §. 1. ff. eod. titulo, his uerbis: Si quis, cum possit alia parte agri sine incommodo domini fundi impensam adportare, id egit ut altera parte adportaret: impunè ei uim fieri, rectè placuit.

V. QVIBVS ET ADVERSUS quos hoc interdictum datur?

Huius loci regula habetur d. l. 3. §. hoc interdictum, his uerbis: Hoc interdictum non solum ipsi, uerum successoribus quoq; esse dandum, non est ambigendum, emptori quoq; da-

bitur, & in emptorem. Hactenus de itinere, actu & uia; sequitur de aqueductu.

DE AQUA DUCTU. Cap. X.

PRIMO: Definitio aqueductus proponitur l. 1. §. aqueductus, ff. de seruitut. rustic. prædiorum, his uerbis: Aqueductus est ius aquæ ducendæ per fundum alienum. Concordat iisdem uerbis Instit. de seruit. præd. §. aqueductus.

II. CAUSAE aqueductus, causarumq; exceptiones eadem sunt, quæ & altiarum seruitutum: de quibus uide §. cap. 2. Sunt tamen & aliæ quedam speciales exceptiones aqueductus hic proponendæ.

I. Exceptio: Nisi non omnium, ad quos ius aquæ spectat, consensu aqueductus constituitur. Hæc exceptio approbatur, simul etiam quorum consensus requiratur, definitur l. in conced. 8. cum ll. sequentibus, ff. de aqua pluuiã arcenda, his uerbis: In concedendo iure aquæ ducendæ non tantum eorum, in quorum loco aqua oritur, uerum etiam eorum, ad quos eius aquæ usus pertinet, uoluntas exquiritur, id est, eorum quibus seruitus aquæ debebatur: nec immerito. cum enim minuitur ius eorum, consequens fuit exquiri an consentiant. Et generaliter, siue in corpore, siue in iure loci ubi aqua oritur, uel in ipsa aqua habeat quis ius, uoluntatem eius esse spectandam placet. In diem addito prædico, & emptoris uoluntas & uenditoris exquirenda est, ut siue manserit penes emptorem, siue recesserit, certum sit uoluntate domini factam aquæ cessionem. Ideo autem uoluntas exigitur, ne dominus ignorans iniuriam accipiat. Nullam enim potest uideri iniuriam accipere, qui semel uoluerit. Non autem solius eius ad quem ius aquæ pertinebit, uoluntas exigitur in aquæ cessione: sed etiam domini locorum, et si dominus uti ea aqua non possit: quia recedere ius in solidum ad eum potest. Si autem plures sint eiusdem loci domini, unde aqua ducitur: omnium uoluntatem esse sequendam, non ambigitur. Iniquum enim uisum est, uoluntatem unius ex modica fortè particula domini præiudicium socijs facere, an tamen subsequi uoluntas possit, uideamus. Et placet nihil interesse, utrum præcedat uoluntas aquæ ductionem, an subsequatur: quia & posteriorem uoluntatem prætor tueri debet. Proposita exceptioni concordat §. cap. 2. except. 19.

II. Exceptio: Nisi pluribus ex eodem fonte, uel per eundem locum aqueductus constituitur. Hæc exceptio reprobatur l. 2. §. aqueductus, ff. de seruitutibus rustic. præd. his uerbis: Aqueductus & haustus aquæ, per eundem locum ut ducant, etiam pluribus concedi potest, etiam ut diuersis diebus uel horis ducatur. Si aqueductus uel

uel haustus aquæ sufficiens est, potest etiam pluribus per eundem locum concedi, ut eis dem diebus uel horis ducatur. Concordat l. hoc iure. 3. §. 1. ff. de aqua quotid. cuius uerba uide §. cap. prox. de aqua ex castello, except. 4. Concordat item l. Lucio. 4. in princ. ff. eod. tit. cuius uerba cum alijs concordantibus uide §. cap. 2. except. 11.

III. Exceptio: Nisi eius aquæ, quæ nondum apparet, aqueductus constituitur. Hæc exceptio reprobatur l. ult. ff. si seruitus uindicetur, his uerbis: Si qua aqua nondum apparet, eius aqueductus constitui non potest. Paulus: Immo puto idcirco id falsum esse, quia cedi potest aquam quaerere, sed & inuenta ducere licere. Concordat l. Labeo ait. 10. ff. de seruit. rustic. præd. his uerbis: Labeo ait, talem seruituræ constitui posse, ut aquam quaerere, & inuenta ducere liceat, nam si liceat nondum ædificato ædificio seruitutem constituere: quare non æquè liceat, nondum inuenta aqua eandem constituere seruitutem? & si ut quaerere liceat, cedere possumus: etiam ut inuenta ducatur, cedi potest.

III. Exceptio: Nisi non ex capite constituitur aqueductus. Hæc exceptio reprobatur l. seruitus. 9. ff. de seruitut. rustic. præd. his uerbis: Seruitus aquæ ducendæ uel hauriendæ, nisi ex capite uel ex fonte, constitui non poterat. Hodie tamen ex quocunq; loco constitui solet. Declaratur exceptio proposita l. 1. §. caput, ff. de aqua quotid. cuius uerba uide §. cap. prox. de aqua quotid. except. 7. Ait Iuriconsultus: Hodie tamen ex quocunq; loco constitui solet. Ergo iure quidem antiquo approbatur exceptio proposita: reprobatur autem iure nouo. Huius exceptionis ratio, simul etiam exemplum proponitur l. foramen. 27. §. omnes autem, ff. de seruitutibus urban. præd. his uerbis: Omnes seruitutes prædiorum perpetuas causas habere debent: & ideo neq; ex lacu, neq; ex stagno concedi aqueductus potest.

V. Exceptio: Nisi per eum locum aqueductus constituitur, per quem alij seruitus debetur. Hæc exceptio approbatur l. per quem. 14. in princ. ff. de seruit. rustic. prædiorum, his uerbis: Per quem locum uiam alij cesserò, per eundem alij aqueductum cedere non potero. Concordat l. supra. 11. in princ. ff. de aqua pluuiã arcenda, ubi Paulus: Supra iter alienum (inquit) arcus aquæ ducendæ causa non iure fiet. Huius exceptionis replicatio est: Nisi supra aqueductum alterius alteri aqueductus concedatur. quæ replicatio approbatur l. hoc iure. 3. §. fin. ff. de aqua quotid. his uerbis: Si aqua ducatur & supra eam aqua alia per porem, qui supra riuum factus sit, iure ducitur, dum inferiori riuo non nocatur.

VI. Exceptio: Nisi publicus locus interueniat. Hæc exceptio approbatur l. seruitutes. 14. §. publico, ff. de seruitutibus, his uerbis: Publico loco interueniente, uel uia publica, haustus seruitus imponi

potest, aqueductus non potest. Concordat l. si intercedat. 21. in princ. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. 2. except. 31. replic. 1. dupl. 1. Planè recipit replicationem hanc: Nisi princeps permiserit, quæ replicatio approbatur d. §. publico, his uerbis: A principe autem peti solet, ut per uiam publicam aquam ducere sine incommodo publico liceat. Concordat l. si in publico. 18. §. fin. ff. de aqua pluuiã arcenda, ubi Labeonius: Sine permisso principis (inquit) aqua per uiam publicam duci non potest. Sed de exceptione proposita dictum etiam est §. cap. 2. except. 3.

VII. Exceptio: Nisi ex flumine publico ducatur. Hoc tractabitur in iure fluminis publ.

VIII. Exceptio: Nisi fons ex quo ductus aquæ debetur, exaruerit. Hæc exceptio sine dubio est iusta, uerum tamen recipit replicationem hanc: Nisi postea rursus ex eo fonte aqua fluere cœperit, quæ replicatio approbatur l. unus. 34. §. fin. cum l. sequente, ff. de seruitut. rustic. præd. cuius uerba uide §. cap. 3. causa 5.

IX. Exceptio: Nisi aliter aquam ducat, quam ei ius est. Hæc exceptio approbatur exemplo l. 2. ff. de aqua quotidiana, his uerbis: Si diurnarum aut nocturnarum horarum aqueductum habeam, non possum alia hora ducere, quam qua ius habeam ducendi. Huius exceptionis exempla plura continentur in ijs quæ sequuntur, estq; ei ad finis 7. cap. 11. de aqua quotidiana, except. 13. Hæc de causis aqueductus, earumq; exceptionibus dicta sufficiant.

III. QVIBVS AQUA DUCTUS debeatur, & in quantum?

Huius loci prima regula est, quod ei quoq; qui partem fundi dominantis comparauit, debeatur, quæ regula approbatur l. si partem. 25. ff. de seruitutibus rustic. prædiorum, his uerbis: Si partem fundi mei tibi certam uendidero, aqueductus eius, etiam si alterius partis causa plerumq; ducatur, te quoq; sequetur: neq; ibi aut bonitatis agri, aut usus eius aquæ ratio habenda est, ita ut eam solam partem fundi, quæ preciosissima sit, aut quæ maximè uisum eius aquæ desiderat, ius eius ducendæ sequatur: sed pro modo agri detenti & alienati fiat eius aquæ diuisio.

Secunda regula est de eo cui is qui aqueductum habet, ex eo aqueductu comodat: & habetur l. ex meo. 24. ff. de seruitutibus rustic. præd. his uerbis: Ex meo aqueductu, Labeo scribit, cuilibet posse me uicino meo commodare. Proculus contra: ut ne in meam partem fundi aliam, quam ad quam seruitus adquisita sit, uti ea possim. Proculi sententia uerior est. Concordat l. cum essent. 33. §. fin. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. 2. except. 16. repl. 1.

Tertia regula est, quod in aliam partem fundi aqua duci non possit, quam ad quam seruitus est adquisita, quæ regula approbatur uerbis supra proximè propositis. Concordat l. non modus. 12. C. de seruitutibus. ubi

DE AQUA AESTIVA, INTERDICTUM I.

Alterum interdictum est de aqua aestiva. Quid autem sit aqua aestiva, dictum est in principio capituli.

I. VERBA huius interdicti proponuntur l. 1. §. deinde de ait. ff. de aqua quotidiana, haec scilicet: Deinde ait praetor: Vt priore aestate aquam, qua de aigitur, nec ui, nec clam, nec precario ab illo duxisti: quo minus ita ducas, uim fieri ueto. Inter heredes & emptores & bonorum possesores interdicam.

II. PROPRIUM huius interdicti, & differentia a superiore, proponitur d. l. 1. §. hoc interdictum, his uerbis: Hoc interdictum de aqua aestiva proponitur. Quod autem diximus, aestiuam aquam aliquid distare ab aqua quotidiana: sciendum est, etiam in interdictis distare: quod qui de aqua quotidiana interdicat, ita interdicat: Vt hoc anno aquam duxisti. At qui de aestiuam: Sicuti priore aestate, nec immerito. Nam qui hyeme non utitur, referre se non ad praesentem aestatem, sed ad priorem debuit. Pro declarando proprio huius interdicti, remitto Lectorem ad principium huius capituli, ubi definitio aquae aestiuae proposita est. Sed & ad declarationem huius loci pertinet definitio aestatis prioris, proposita d. l. 1. §. aestatem, his uerbis: Aestatem incipere sic peritiores tradiderunt ab aequinoctio uernali, & finiri aequinoctio autumnali: & ita senis mensibus aestas diuiditur, atque hyems. Priorem aestatem ex comparatione duarum aestatum accipere. Propter hoc, si estatis interdicatur, non nunquam annum & sex menses continet. quod ita contingit, si in initio uetni aequinoctij ducta sit aqua, & sequenti aestate pridie aequinoctij autumnalis interdicatur: & proinde si hyeme interdicatur, haec res etiam in biennium extendetur.

III. CAUSA huius interdicti est: Si quis aquam quam priore aestate duxit, ducere prohibeatur, quae causa approbatur simul & declaratur in precedentibus. Eius autem causae exceptio prima haec est: Nisi non aestate, sed hyeme duxit. Haec exceptio reprobat l. 1. §. si quis hyeme. ff. de aqua quotidiana, his uerbis: Si quis hyeme tantum aquam solitus fuerit ducere, aestate non fuerit solitus: utile interdictum ei competit. Secunda exceptio: Nisi non priore, sed hac aestate duxerit. Et haec exceptio approbatur d. l. 1. §. qui hac, his uerbis: Qui hac aestate duxit, non superiore, utile interdictum habet. Alias huius loci exceptiones uide §. de aqua quotid.

III. QUIBUS DATVR HOC INTERDICTVM?

Hereditibus & emptori. de qua re uide §. de aqua quotidiana, quest. 5. except. 2.

DE AQUA EX CASTELLO DUCENDA, INTERDICTUM III.

VERBA huius interdicti proponuntur l. 1. §. ait

praetor. ff. de aqua quotidiana, ubi ait praetor: Quo ex castello illi aquam ducere ab eo, cui eius rei ius fuit, permissum est: quo minus ita uti permissum est ducat, uim fieri ueto. Quandoque de opere faciendo interdictum erit, damni infecti cauere iubebo.

II. RATIO huius interdicti & differentia a superioribus proponitur ibidem, hisce uerbis: Hoc interdictum necessarium propositum est. nam quia superiora interdicta ad eos pertinent, qui ad capite ducunt, uel imposita seruitute, uel quia putant impositam: aequissimum uisum est, ei quoque qui ex castello ducit (id est, ex eo receptaculo, quod aquam publicam suscipit) interdictum dari. Alia differentia huius interdicti & superiorum est, quod in hoc interdicto causa etiam proprietatis uertatur. quae differentia proponitur d. l. 1. §. fin. his uerbis: Meminisse debemus, in hoc interdicto totam quaestionem fieri assignationis. Non enim comparat hoc interdictum causam, ut superiora interdicta, nec ad possessionem temporariam pertinet: sed aut habet ius assignatum sibi, aut non habet, & hoc interdictum finitur totum.

III. CAUSA huius interdicti est: Si quis aquam ex castello ducere prohibeatur, tunc enim ei datur hoc interdictum. quae causa constat ex uerbis interdicti supra propositis. Castellum autem dicitur receptaculum, quod aquam publicam suscipit, ut paulo superius est dictum. Habet & haec causa suas exceptiones, quarum prima haec est: Nisi ei qui aquam ducit, ducere non sit permissum. Item: Nisi aliter quam ei permissum est, ducat. Haec exceptio constat ex uerbis interdicti §. propositis. Concordat d. l. 1. §. castellum, his uerbis: Castellum accipere, si ex castello permissum est. Concordat item d. l. 1. §. fin. ubi: aut habet ius assignatum sibi, & c. De quo paulo superius quae est. prox. in fine.

I. Exceptio: Nisi non a principe ei sit permissum. Haec exceptio approbatur d. l. 1. §. permittitur, his uerbis: Permittitur aquam uel ex castello, uel ex riuo, uel ex quo alio loco publico ducere: idque a principe conceditur: alij nulli competit ius aquae dandae.

II. Exceptio: Nisi flumen nauigabile sit, uel aliud per id nauigabile efficiatur. Haec exceptio approbatur l. si autem. 10. §. fin. ff. de aqua pluuiarum arcenda, his uerbis: Si flumen nauigabile sit, non oportere praetorem concedere ductionem ex eo fieri, Labeo ait: quia flumen minus nauigabile efficietur. Idemque est, etsi per hoc aliud flumen fiat nauigabile. Concordat l. 2. in fine. ff. de fluminibus, & ne quid, & c. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 6. quest. 5. reg. 8.

III. Exceptio: Nisi alij nocent aquae ductus. Haec exceptio approbatur l. imp. 17. in fin. ff. de seruitutibus rusticis. praed. his uerbis: Imperatores Antoninus & Seuerus Augusti rescripserunt, aquam ita demum permitti duci, si sine iniuria alterius

rius id fiat. Concordat l. hoc iure. 3. §. 1. ff. de aqua quotidiana, ubi Pomponius: Ex flumine aquam ducere plures possunt, ita tamen ut uicinis non nocent: uel si angustus amnis sit, etiam ei qui in alia ripa sit.

V. Exceptio: Nisi ex alio loco, quam ex castello, aqua ducatur. Haec exceptio reprobat l. 1. §. hoc interdictum, in fin. ff. de aqua quotidiana, his uerbis: Etsi alio ex loco permissum est, dandum erit interdictum. Permittitur autem aquam uel ex castello, uel ex riuo, uel ex quo alio loco publico ducere.

VI. Exceptio: Nisi flumen, ex quo ducere permissum est, mutauerit alucum. Haec exceptio approbatur l. hoc iure. 3. §. si aquam. ff. de aqua quotidiana, his uerbis: Si aquam ex flumine publico duxeris, & flumen recesserit, non potes subsequi flumen: quia ei loco seruitus imposita non sit, quam uis is locus meus sit. Sed si alluione paulatim accesserit fundo tuo, subsequi potes: quia locus totus fluminis seruiat ductioni. sed si circumfluere coeperit mutato aluceo, non potes: quia medius locus non seruiat, interruptaque sit seruitus.

VII. Exceptio: Nisi cum persona, non praedio aqua ductus permissus esset, persona sit extincta. Haec exceptio approbatur l. 1. §. permittitur. ff. de aqua quotidiana, his uerbis: Datur interdum praedij ius aquae ducendae, interdum personis. Quod praedij datur, extincta persona non extinguitur: quod datur personis, cum personis amittitur. Ideoque neque ad alium dominum praediorum, neque ad heredem uel qualemcunque successorem transijt. Planè ei ad quem dominum transit, impetrabile est. Nam si docuerit praedij suis aquam debitam, etsi nomine eius fluxisset, a quo dominum ad se transijt, indubitata impetrat aquae ducendae. Nec est hoc beneficium, sed iniuria, si quis forte non impetrauerit. Haec de tertio interdicto.

DE RUIVS, INTERDICTUM III.

VERBA huius interdicti proponuntur l. 1. in prin. ff. de riuo, ubi praetor ait: Riuos, specus, septa reficere, purgare, aquae ducendae causa, quo minus liceat illi, dum ne aliter aqua ducatur, quam uti priore aestate non ui, non clam, non precario a te duxit, uim fieri ueto.

II. RATIO & usus huius interdicti proponitur d. l. 1. §. 1. his uerbis: Hoc interdictum utilissimum est. Nam nisi permittatur alicui reficere, alia ratione usus in commodabitur.

III. CAUSAE HUIVS INTERDICTI.

Prima causa est: Si quis riuos, specus, septa reficere, purgare prohibeatur, quae causa approbatur uerbis interdicti supra propositis. Declaratur autem definitio uerbis sequentibus: & primum definitione riuus, d. l. 1. §.

riuus, his uerbis: Riuus est locus per longitudinem depressus, quo aqua decurrat: cui nomen est a riuo & riuo. Deinde declaratur definitio ne specus, d. l. 1. §. specus, his uerbis: Specus autem locus est, ex quo despicitur: unde specacula sunt dicta. Tertio definitione septorum, d. l. 1. §. septa, his uerbis: Septa sunt ea quae ad incile opponuntur aquae deriuandae compellendae: uel ex flumine causa, siue ea lignea sunt, siue lapidea, siue ex alia qualibet materia ad continentiam transmittendamque aquam excogitata. Incile autem est locus depressus ad latus fluminis, ex eo dictus, quod incidatur. Inciditur enim uel lapis uel terra, unde primum aqua ex flumine agi possit. Quarto declaratur definitio uerbi reficere, d. l. 1. §. deinde ait, his uerbis: Reficere est, quod corruptum est, in pristinum statum restaurare. Verbo reficiendi, tegere, substituere, sarcire, edificare, item aduhere ad portaque: ea quae ad eandem rem opus essent, continentur. Postremo declaratur definitio uerbi purgare, d. l. 1. §. purgandi, his uerbis: Purgandi uerbum plerique putant ad eum riuum pertinere, qui integer est: sed palam est, & ad eum riuum pertinere, qui refectioe indiget. Plerumque enim & refectioe & purgatione indiget. Haec uerba ea, quibus causa proposita prima declaratur, uidimus. Antequam autem ad modos quibus distinguitur, seu exceptiones eius ueniamus, altera interdicti causa proponenda. Altera igitur interdicti causa est: Si quis exportare uehereque, ea quae refectioe necessaria sunt, prohibeat, hoc interdictum competere ei. Officius putat: quod uerum est. Concordat l. 1. §. deinde. ff. eod. tit. cuius uerba uide paulo superius, §. quarto declaratur. Nunc ad exceptiones propositarum causarum nobis transendum.

I. Exceptio: Nisi riuus in publico sit. Haec exceptio reprobat l. Seruius. 3. §. hoc interdictum, ff. de riuo, hisce uerbis: Hoc interdictum ad omnes riuos pertinet, siue in publico, siue in privato sint constituti.

II. Exceptio: Nisi non riuum, sed fossam uel puteum, aliudque quid reficiat uel purget. Haec exceptio reprobat l. 1. §. incile. ff. d. tit. his uerbis: Sed & fossae & putei hoc interdicto continentur. Concordat d. l. 1. §. si aqua. ff. eod. tit. ubi Vlpian. Si aqua (inquit) in unum lacum ducatur, & inde per plures ductus ducatur, hoc interdictum utile erit uolenti reficere ipsum lacum. Concordat item d. l. 3. §. Aristo. cuius haec sunt uerba: Aristo & de cuniculo restituendo, per quem uapor trahitur in balnearijs uaporibus, putat utilem actionem competere: & erit dicendum, utile interdictum ex hac causa competere.

III. Exceptio: Nisi non aquae ducendae causa reficiat.

Hæc exceptio approbatur l. 1. §. aquæ. ff. de riuus, hisce uerbis: Aquæ (inquit) ducendæ causa. Merito hoc additur, ut ei demum permittatur & reficere, & purgare riuum, qui aquæ ducendæ causa id facit.

III. Exceptio: Nisi calidam aquam ducat. Hæc exceptio reprobat d. l. 3. §. hoc interdictum. ff. d. tt. his uerbis: Etsi calidæ aquæ riuus sit, de hoc reficiendo competit interdictum.

V. Exceptio: Nisi non hoc anno uel priore ætate aquam duxerit: item, nisi uel clam uel precario duxerit. Hæc exceptiones constant ex uerbis edicti s. propositis. Concordat l. 1. §. hoc interdictum competit. ff. cod. tt. cuius uerba uide j. except. prox.

VI. Exceptio: Nisi ius aquæ ducendæ non habeat. Hæc exceptio reprobat l. 1. §. hoc interdictum. ff. de riuus, hisce uerbis: Hoc interdictum competit etiam ei, qui ius aquæ ducendæ non habet, si modò aut priore ætate, aut eodem anno aquam duxerit: eum sufficit non ui, non clam, non precario duxisse. Concordat l. de riuus. 4. ff. cod. tt. ubi uenit. De riuus reficiendis ita interdicetur (inquit) ut non quærat, an aquam iure ducere actori liceret. Non enim tam necessariâ refectionem itinerum, quam riuorum esse: quoniam non refectis riuus omnis usus aquæ auferetur, & homines finit necarentur. Et sanè aqua peruenire, nisi refectio riuo, non potest: at non refectio itinere, difficultas tantum eundi agendi que fieret, quæ temporibus æstiuus leuior esset. Ad intelligenda hæc uerba uide quæ dicta sunt s. cap. 9. except. 3.

VII. Exceptio: Nisi aliter ducat, atq; antea duxit. Hæc exceptio constat ex uerbis interdicti supra propositis hisce: Dum ne aliter aquam ducat, quam uti priore ætate duxit. Huius exceptio nis exemplum est, si per alium locum aquam uelit ducere: item si riuum mutet ex terreno lapideum faciendò. Quod exemplum proponitur l. 1. §. si quis terrenum. ff. de riuus. ubi Vlpianus: Si quis terrenum riuum (inquit) ligninû, id est, lapideum facere uelit, uideri eum non rectè hoc interdicto uti. nõ enim reficit, qui hoc facit. Proinde etsi per alium locum uelit ducere, impunè prohibetur. Sed etsi eundem riuum (idem inquit) deprimat uel attollat, aut dilatet uel extēdat, uel operiat apertum, uel contrà: ego cæteros quidem impunè prohiberi puto: at eum qui operiat apertum, uel contrà, non puto prohibendum, nisi si quam maiorem utilitatē suam aduersarius ostendat. Proponitur insuper huius exceptionis exemplum l. Seruius. 3. in princ. ff. de riuus, hisce uerbis: Seruius scribit, aliter duci aquam, quæ antè per specum ducta est, si nunc per apertum ducatur. Nam si operis aliquid faciat quis, quo magis aquam conferuet uel contineat, non impunè prohiberi. Ego puto & in specu contrà, si non maior utili-

tas uersatur aduersarij. Proponitur insuper plura exempla & distinctiones seu replicationes propositæ exceptionis in legibus sequentibus, nimirum l. 2. ff. d. tt. his uerbis: Labeo non posse, ait, ex aperto riuo terrenum fieri: quia commodum domino soli auferretur appellendi pecus, uel hauriendi aquam, quod sibi non placere, Pomponius ait: quia id domino magis ex occasione, quam ex iure contingeret, nisi ab initio in imponenda seruitute id actum esset. Item d. l. 3. §. 1. ff. cod. tt. his uerbis: Seruius & Labeo scribunt, si riuum, qui ab initio terrenus fuerit, qui aquam non continebat, cæmenticium uelit facere, audiendum esse. Sed etsi eum riuum, qui struictis fuerit, postea terrenum quis faciat, aut partem riuus: æquè non esse prohibendum. Mihi uidetur uerius (inquit Vlpian.) urgentem & necessariâ refectionem esse admittendam. Item & alia distinctio proponitur d. l. 3. §. si quis nouum, his uerbis: Si quis nouum canalem uel fistulam in riuo uelit collocare, cum id nunquam habuerit, utile ei hoc interdictum futurum, Labeo ait. Nos & hic opinamur (inquit Vlpianus) utilitatem eius qui ducit, sine incommoditate eius cuius ager est, spectandam.

VIII. Exceptio: Nisi actor de damno insecto non caueat reo. Hæc exceptio approbatur d. l. 3. §. penult. ff. de riuus, hisce uerbis: De damno quoque insecto cauere eum debere, minimè oportet dubitari. Hactenus de causis huius interdicti, eiusq; exceptionibus est dictum.

III. QVIBVS ET ADVERSVS QUOS COMPETIT HOC INTERDICTVM?

Huius loci regula proponitur d. l. 3. §. iisdem. ff. de riuus, hisce uerbis: Iisdem personis & in eisdem interdictum hoc datur, quibus & in quas de aqua interdicta redduntur, quæ supra sunt enumerata. Hactenus de aquæ ductu, eiusq; interdictis est dictum. Sequitur alia species seruitutis rust. præd. aquæ hauritus scilicet.

DE AQVÆ HAUSTV, eiusq; interdicto de fonte. Cap. XII.

I. GENVS.

NON personalis, sed realis est seruitus. quod approbatur l. si mihi. 20. §. final. ff. de seruit. rust. præd. his uerbis: Hauriendi ius nõ hominis, sed prædij est. II. DE CAUSIS huius seruitutis tam constituendæ quam amittendæ, causarumq; exceptionibus uide s. in generali tractatu seruitutum. Inter exceptiones autem huiusmodi numeratur & hæc: Nisi non ex capite uel ex fonte aquæ hauritus concedatur. de qua uide s. cap. 10. except. 4.

III. EVEN-

III. EVENTVS ET IVRA huius seruitutis.

Huius loci regula prima hæc est, Quod aquæ hauritus concessio, iter quoq; ad hauriendum concessum uidetur. quæ regula approbatur l. item sic. 3. §. qui habet. ff. de seruit. rust. præd. his uerbis: Qui habet hauritum, iter quoq; habere uidetur ad hauriendum: & ut ait Nerat. lib. 3. Membr. siue ei ius hauriendi & adeundi concessum sit, utrunque habebit: siue tantum hauriendi, in esse & aditum: siue tantum adeundi ad fontem, in esse & hauritum. Hæc de hauritu ex fonte priuato. Ad flumen autem publicum, idem Neratius eodem libro scribit, iter debere cedi, hauritum non oportere: & si quis tantum hauritum cesserit, nihil eum agere. Concordat l. Scantus. 9. §. ceterum usufructu. ff. de seruitutibus urbanorum prædiorum. cuius uerba uide s. cap. 5. de seruitute alt. non toll. except. 4. repl. 4.

Secunda regula est, Quod de aquæ hauritu in rem competit actio. quæ regula approbatur l. loci. 4. §. sed & de hauritu. ff. si seruitus uindicetur, his uerbis: Et de hauritu (quia seruitus est) competit nobis in rem actiones.

Tertia regula est, Quod ratione aquæ hauritus competant nobis duo interdicta: unum de fonte utendo, alterum de fonte reficiendo & purgando, de quibus interdictis sequitur.

DE FONTE VTENDO, interdictum I.

1. Verba huius interdicti proponuntur l. unica, in princ. ff. de fonte. ubi prætor ait: Vti de eo fonte, quo de agitur, hoc anno aqua nec ui, nec clam, nec precario ab illo usus es: quo minus ita ea utaris, uim fieri ueto. De lacu, piscina, puteo, item interdicam.

2. Ratio huius interdicti proponitur d. l. unica. §. 1. his uerbis: Hoc interdictum proponitur ei, qui fontana aqua uti prohibetur. seruitutes enim non tantum aquæ ducendæ esse solent, uerum etiâ hauriendæ. Et sicut discretæ sunt seruitutes ductus aquæ & hauritus aquæ, ita interdicta separatim redduntur.

3. Causæ huius interdicti.

Prima causa est: Si quis aqua de fonte, uti hoc anno usus est, uti prohibeatur. quæ causa constat ex ijs quæ supra proxime sunt proposita: item ex ijs quæ infra proxime proponentur.

Secunda causa est: Si pecus ad aquam appellere prohibeatur. quæ causa approbatur d. l. unica. §. hoc autem, his uerbis: Hoc interdictum locum habet, si quis uti prohibeatur aqua: hoc est, siue haurire prohibeatur, siue etiam pecus ad aquam appellere.

Tertia causa est: Si quis ire ad hauriendum prohibeatur. quæ causa approbatur d. l. unica. §. planè, his uerbis: Planè si quis ire ad hauritum prohibeatur, æquè interdictum sufficet. Nunc exceptiones harum causarum sunt proponendæ.

1. Exceptio: Nisi non fonte, sed lacu, piscina, puteo uti prohibeatur. Hæc exceptio reprobat uerbis interdicti s. propositis hisce: De lacu, piscina, puteo, item interdicam.

II. Exceptio: Nisi loco, qui uiuam aquam nõ habet, uti prohibeatur. Hæc exceptio approbatur d. l. unica. §. hoc interdictum, his uerbis: Hoc interdictum de cisterna non competit. Nam cisterna non habet perpetuam causam, nec uiuam habet aquam. Ex quo apparet, in his omnibus exigendum ut uiua aqua sit: cisternæ autem imbribus concipiuntur. Denique constat interdictum cessare, si lacus, piscina, puteus aquam uiuam non habeat.

III. Exceptio: Nisi hoc anno fonte non sit usus: uel usus quidem sit, sed uel clam, uel precario. Hæc due exceptiones constant ex uerbis interdicti supra propositis.

4. Quibus & aduersus quos competat hoc interdictum, definitur d. l. un. §. hoc autem, in fine, his uerbis: Eadem sunt hic dicenda, quæ ad personam attinent, quæcunque in superioribus interdictis diximus.

DE FONTE REFICIENDO & purgando, interdictum alterum.

1. Verba huius interdicti proponuntur l. un. §. de interdicto. ff. de fonte, ubi ait prætor: Quo minus fonte, de quo agitur, purges, reficias, ut aquam coercere, utiq; ea possis, dum ne aliter utaris, atque uti hoc anno non ui, non clam, non precario ab illo usus es, uim fieri ueto.

2. Ratio & usus huius interdicti proponitur ibidè, hisce uerbis: Hoc interdictum eandem habet utilitatem, quam habet interdictum de riuus reficiendis. Nisi enim purgare & reficere fontem licuerit, nullus eius usus erit.

3. Causa huius interdicti est, si quis fontem purgare uel reficere prohibeatur. quæ causa constat ex præcedentibus. Huius autem causæ aliquot sunt exceptiones.

I. Exceptio: Nisi non ad aquam coercendam reficere uelit. Hæc exceptio constat ex uerbis interdicti supra propositis. Cui concordat d. l. unica. §. purgandus. ubi Vlpianus: Purgandus (inquit) & reficiendus est ad aquam coercendam, ut uti quis aqua possit: dum modò non aliter utatur, quæ sicuti hoc anno usus est. Declaratur hæc exceptio d. l. unica. §. coercere, cuius uerba uide j. except. prox.

II. Exceptio: Nisi aliter utatur, atque hoc anno est usus. Hæc exceptio constat ex uerbis interdicti supra propositis, eiusq; exemplum proponitur d. l. unica. §. coercere, his uerbis: Coercere aquam, est continere sic, ne defluat uel dilabatur, dum modò non permittatur ei nouas uenas quære-re uel aperire. hic enim in nouat aliquid præter id quod præcedente anno usus est. Concordat item d. l. unica. §. purgandus, in fine. cuius uerba uide s. except. prox.

III. Exceptio: Nisi non fontem, sed lacum, piscinam, uel puteum reficere uel purgare prohibeatur. Hæc exceptio

exceptio reprobatur d.l. unica. §. fin. his uerbis: Sed & de lacu, puteo & piscina reficiendis, purgandis, interdictum competit.
 4. Quibus datur hoc interdictum, definitur d. §. fin. his uerbis: Omnibus personis dabitur hoc interdictum, quibus permittitur interdictum de aqua aestiua. *Hactenus de aqua haustu, eiusq; interdictis.*

DE CLOACIS.
 Cap. XIII.

Inter seruitutes rusticorum pradiorum numeratur ius cloacae immittende, l. ius. §. ff. de seruitut. & l. 2. in prim. ff. de seruit. rust. praed. Cuius peculiare est interdictum de Cloacis reficiendis & purgandis. de quo hic nobis est dicendum.

I. VERBA huius interdicti proponuntur l. 1. in prim. ff. de cloacis. ubi praetor ait: Quo minus illi cloacam, quae ex aedibus eius in tuas pertinet aedes, qua de agitur, purgare reficere liceat, uim fieri ueto. Damni infecti, quod operis uitio factum sit, caueri iubebo.

II. GENVS HVIVS interdicti.

Prohibitorium est. Approbatur d. l. 1. §. 1. his uerbis: Sub hoc titulo duo interdicta praetor subijcit: unum prohibitorium, alterum restitutorium, & primum prohibitorium. Concordat d. l. 1. §. hoc interdictum. cuius uerba uide paulo inferius. De restitutorio interdicto, cuius hic fit mentio, dicitur §. eod. cap. in fin.

III. RATIO huius interdicti proponitur d. l. 1. §. curauit, his uerbis: Curauit praetor per hanc interdicta, ut cloacae purgantur & reficiantur: quorum utrunq; ad salubritatem ciuitatum, & ad tutelam pertinet. nam & caelum pestilens & ruinas minantur immundiciae cloacarum, & si non reficiantur.

IIII. CAUSA huius interdicti proponitur uerbis interdicti supra propositis: item d. l. 1. §. hoc interdictum, his uerbis: Hoc interdictum, quod primum proponitur, prohibitorium est, quo prohibetur uicinus uim facere, quo minus cloacae purgantur & reficiantur. Declaratur haec causa definitione cloacae d. l. 1. §. cloaca, his uerbis: Cloaca autem, est locus concauus, per quem colluuius quaedam fluat. Distinguitur causa proposita exceptionibus sequentibus.

I. Exceptio: Nisi publica sit cloaca. Haec exceptio approbatur d. l. 1. §. hoc autem, his uerbis: Hoc interdictum propositum est de cloacis priuatis. Publicae enim cloacae publicam curam merentur.

II. Exceptio: Nisi non cloacam, sed tubos ac fistulas purgare prohibeatur. Haec exceptio reprobatur l. 1. §. cloacae. ff. de cloacis, hisce uerbis: Cloacae appellatione & tubus & fistulae continentur.

III. Exceptio: Nisi non ex aedibus eius in prohiben-

tis aedes cloaca pertineat. Haec exceptio approbatur uerbis interdicti supra propositis hisce: Quae ex aedibus eius, &c. Verba autem haec declarantur simul & distinguuntur d. l. 1. §. deinde, his uerbis: Ait praetor, Quae ex aedibus eius in tuas pertinet aedes. Hic Aedes accipere debes pro omni edificio, hoc est, ex edificio eius in tuum edificium. Hoc amplius Labeo putabat, huic interdicto locum esse, etsi area ab utralibet parte aedium sit: etsi forte (inquit) cloaca ducta sit ex urbano edificio in proximum agrum. Idem Labeo ait, etiam eum qui priuam cloacam in publicam immittere uelit, tuendum ne ei uis fiat. Sed etsi quis uelit talem cloacam facere, quae exitum habeat in publicam cloacam: non esse eum impediendum, Pomponius scribit. Declaratur insuper uerbum hoc Pertinet d. l. 1. §. quod ait, his uerbis: Quod ait praetor Pertinet, hoc significat, quod ex aedibus eius in tuas aedes pertinet: hoc est, dirigitur, extenditur, peruenit.

III. Exceptio: Nisi non uicine sint aedes seruientes, sed ulteriores. Haec exceptio reprobatur d. l. 1. §. & tam ad, his uerbis: Tam ad proximum uicinum hoc interdictum pertinet, quam ad uersus ulteriores, per quorum aedes cloaca currit.

V. Exceptio: Nisi pauimenta rescindere uelit. Haec exceptio reprobatur d. l. 1. §. unde Flauius, his uerbis: Flauius Mela scribit, competere hoc interdictum, ut in uicini aedes ueniat, & rescindat pauimenta purgandae cloacae gratia. Verendum tamen esse, Pomponius scribit, ne in eo casu damni infecti stipulatio non committatur. Sed haec stipulatio non committetur, si paratus sit restaurare id quod ex necessitate reficiendae cloacae causa rescindat.

VI. Exceptio: Nisi non reficere cloacam, sed nouam facere uelit. Haec exceptio reprobatur l. 2. ff. de cloacis, hisce uerbis: Quanquam de reficienda cloaca, non etiam de noua facienda hoc interdicto comprehendatur: tamen aequè interdicendum Labeo ait, ne facienti cloacam uis fiat: quia eadem utilitas sit. Praetorem enim sic interdixisse ait, ne uis fieret, quo minus cloacam in publico facere liceret: idque Ofilio & Trebatio placuisse. Idem dicendum ait: Vi factam cloacam purgare & restituere permittendum sit per interdictum: nouam uero facere is demum concedere debeat, cui publicarum uiarum cura sit.

VII. Exceptio: Nisi reficiens de damno infecto nolit cauere. Haec exceptio approbatur uerbis interdicti §. propositis hisce: Damni infecti, quod operis uitio factum sit, caueri iubebo. Concordat d. l. 1. §. sed & damni. ubi Ulpianus: Sed & damni infecti cautio-

cautionem pollicetur, (inquit) si quid ibi operis uitio factum sit. Nam sicuti reficere cloacas, & purgare permittendum fuit: ita dicendum est, ne damnum alienis aedibus detur.

VIII. Exceptio: Nisi reficiens cloaca ui, clam, uel precario sit usus. Haec exceptio reprobatur l. 1. §. quia autem. ff. de cloacis, hisce uerbis: Quia cloacarum purgatio & refectio ad publicam utilitatem spectare uidetur, idcirco placuit non esse interdicto addendum, Quod non ui, non clam, non precario ab illo usus es: ut etiam si quis talem usum habuerit, tamen non prohibeatur uolens cloacam reficere uel purgare. *Hactenus de interdicto de cloacis reficiendis. Sunt autem praeter hoc & alia duo de clo-*

acis interdicta. primum quidem de noua cloaca faciendae: de quo uide paulo superius except. 6. Alterum autem est de eo quod in cloacam publicam factum uel immissum est: quod proponitur l. 1. §. penult. ff. de cloacis, hisce uerbis: Quod in publicam cloacam factum siue immissum habes, quo usus eius deterior sit, fiat, restituitur. Item ne quid fiat, immittatur, interdicam. *Subijcit Ulpianus ibidem haec uerba: Hoc interdictum ad publicas cloacas pertinet, ne quid in publicam cloacam immittas, neue facias quod usus eius deterior sit, neue fiat. Hactenus de seruitutibus, earumq; actionibus sit dictum. Sequuntur nunc reliqua rerum iura, pro rerum generibus distincta.*

DIGESTORVM LIBER
 VICESIMVS SEXTVS:

DE RELIQUO RERVM IURE.

DE RERVM DIVISIONIBUS. Cap. I.

Reter haecenus proposita rerum iura, sunt & alia pro rerum diuersitate nunc proponenda: primum tamen rerum diuisiones ac species.

Est igitur prima rerum diuisio, quod aliae sint diuini iuris, aliae iuris humani. quae diuisio proponitur l. 1. in prim. ff. de diuis. rerum, his uerbis: Summa rerum diuisio in duos articulos ducitur. nam aliae sunt diuini iuris, aliae hu-

manae. De rebus diuinis. Species harum rerum proponuntur d. l. 1. §. 1. his uerbis: Diuini iuris sunt res sacrae & religiose. Sanctae quoque res, ueluti muri & portae, quodammodo diuini iuris sunt: Proprium harum rerum proponitur d. l. 1. §. quod autem. cuius uerba uide §. diuis. de reb. quae nullius sunt.

II. Rerum diuisio, quod aliae publicae sunt, aliae priuatae, proponitur d. l. 1. §. haec autem res, his uerbis: Haec res quae humani iuris sunt, aut publicae sunt, aut priuatae. Quae publicae sunt, nullius in bonis esse uidentur: quae autem priuatae sunt, singulorum existunt.

III. Rerum diuisio proponitur Inst. de rerum diuis. in prim. his uerbis: Res uel in nostro patrimonio, uel extra patrimonium nostrum habentur. Quaedam enim naturali iure communia sunt omnium, quaedam publica, quaedam uniuersitatis, quaedam nullius, pleraque singulorum, quae ex uarijs causis cuiusque adquiruntur. Concordat iisdem uerbis l. 2. ff. eod. tit. Declaratur diuisio proposita speciebus singulorum membrorum, & primum quidem eorum quae naturali iure communia sunt omnium, Inst. d. tit. §. & quidem,

his uerbis: Naturali iure communia sunt omnium haec aera, aqua profluens, & mare, & per hoc litora maris. Concordat iisdem uerbis d. l. 2. in fine. Publicorum species proponuntur Inst. d. tit. §. flumina, cum sequentibus, his uerbis: Flumina omnia & portus publica sunt. Riparum quoque usus publicus est iure gentium, sicut & ipsius fluminis: litorum quoque usus publicus est & iuris gentium, sicut & ipsius maris. Concordat iisdem uerbis l. nemo. 4. cum l. sequent. ff. de diuis. rerum. Rerum uniuersitatis species proponuntur Inst. d. tit. §. uniuersitatis, hisce uerbis: Uniuersitatis sunt, non singulorum, quae in ciuitatibus sunt, theatra, ita dia, & si qua alia sunt communia ciuitatum. Concordat iisdem uerbis l. in tantum. 6. §. uniuersitatis. ff. eod. tit. ubi additur & aliae species, scilicet communis et libertus, his uerbis: Nec seruus communitatis ciuitatis singulorum pro parte intelligitur, sed uniuersitatis: Et libertus ciuitatis non habet necesse ueni-

am edicti petere, si uocet in ius aliquem ex ciuibus: Rerum quae nullius sunt, species enumerantur Inst. d. tit. §. nullius, his uerbis: Nullius sunt res sacrae, & religiose, & sanctae. quod enim diuini iuris est, id nullius in bonis est. Concordat iisdem uerbis d. l. 6. §. sacrae res. ff. eod. tit. Concordat iisdem uerbis l. 1. §. quod autem. ff. eod. tit. his uerbis: Quod diuini iuris est, id nullius in bonis est. Sed & aliae species rerum quae nullius sunt, proponuntur ibidem, his uerbis: Quod humani iuris est, plerumque alicuius in bonis est. Potest enim & nullius in bonis esse. Nam res haereditariae, antequam aliquis haeres existat, nullius in bonis sunt. Hactenus species eorum quae communia sunt omnium, quae publica, quae uniuersitatis, & quae nullius sunt. Sed & plures harum species uide in capitibus

capitibus

V. Regula, De monumento alienando, proponitur l. uel que. 6. §. fin. ff. de religiosis, hñce uerbis: Si ad huc monumentum purum est, poterit quis hoc & uendere & donare. Si cenotaphium sit, potest hoc uenire, dicendum est, nec enim hoc esse religiosum, diu fratres rescripserunt.

VI. Regula, De statua monumenti, an pars sit monumenti, definitur l. 2. ff. de sepulchro uiolato, his uerbis: Celsus querit, si statua monumenti neque ad plubata fuerit, neque ad fixa: an pars monumenti effecta sit, an uero maneat in bonis nostris? & scribit, sic esse monumentum, ut ossaria: & ideo quod uel clam interdixit locum fore.

VII. Regula, Monumentum sepulchri quid sit, definitur l. funeris. 37. §. monumentum. ff. de religiosis, hñce uerbis: Monumentum sepulchri id esse diuisum Hadrianus rescripsit, quod causa muniendi eius loci factum sit, in quo corpus impositum sit. Itaque, si amplum quid edificari testator iusserit (ueluti in circuitu porcationes) eos sumptus funeris causa non esse.

VIII. Regula, De uia ad sepulchrum. Hec priuati iuris est. Quae regula approbatur l. seruitutes. 14. §. seruitus. ff. de seruitutibus, cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 3. causa 1. exc. 1. Concordat l. 1. §. si si seruitus iudicetur. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 7. quest. 4. reg. 12.

II. CAUSA EX QVA LOCUS SIT RELIGIOSUS, EUM SUI EXCEPTIONIBUS.

Si quis mortuum in locum aliquem intulerit, locus regulariter efficitur religiosus, quae regula approbatur l. de rerum diuis. §. religiosum, his uerbis: Religiosum locum unusquisque sua uoluntate facit, dum mortuum infert in locum suum. Concordat iisdem uerbis l. in tantum. 6. §. religiosum. ff. eod. tit. Huius regulae exceptio prima haec est: Nisi non in suum, sed in alienum locum mortuum intulerit, quae exceptio approbatur simul & distinguitur l. 2. C. de religiosis, hñce uerbis: Inuito uel ignorante re ab alio corpus illatum in puram possessionem tuam, uel lapidem, locum religiosum facere non potest. Sin autem uoluntate tua aliquis mortuum in locum tuum intulerit, religiosus iste efficitur. Quo facto, monumentum neque uenire, neque obligari a quoquam prohibente iuris religione posse, in dubium non uenit. Huius exceptionis replicatio prima haec est: Nisi dominus loci consenserit, quae replicatio approbatur uerbis iam propositis hñce: Sin autem uoluntate tua, &c. Concordat l. d. §. religiosum, in fine, his uerbis: In alienum locum consentiente domino licet inferre: & licet postea ratum non habuerit, quam illatus est mortuus, tamen locus religiosus fit. Concordat iisdem uerbis d. l. §. religiosum, in fine. Huius replicationis duplicatio prima uidetur esse: Nisi dominus postea mutauerit uoluntatem, quae tamen duplicatio reprobat uerbis iam propositis hñce: Et licet

postea ratum non habuerit, &c. Altera duplicatio est: Nisi non omnes domini consenserint, quae duplicatio approbatur l. si plures. 4. §. ff. de religiosis, cuius uerba uide §. except. prox. Secunda replicatio est: Nisi haeres ante aditam hereditatem, uel quis alius testatorem in locum hereditarium intulerit, quae replicatio approbatur l. scriptus. 4. §. ff. eod. tit. his uerbis: Scriptus haeres, priusquam haereditatem adeat, patrem familiam mortuum in ferendo, locum facit religiosum: nec quis putet hoc ipso pro haerede eum gerere. Finge enim, adhuc eum deliberare de adenda haereditate. Hoc ego etiam puto, si non haeres eum intulerit, sed quis alius, haerede uel cessante, uel absente, uel uerente ne pro haerede gerere uideatur: tamen locum religiosum facere puto. Plerumque enim defuncti ante sepeliuntur, quam quis haeres eis existat. Sed tunc locus fit, &c. Secunda exceptio est: Nisi in locum sibi cum alio communem mortuum intulerit. Hae exceptio approbatur l. si religiosum, his uerbis: In communem locum purum inuito locio inferre non licet. Concordat l. si quis. 6. §. si quis in ff. communi diuid. his uerbis: Si quis in communem locum mortuum intulerit, an religiosum fecerit, uidentum? Et sane ius quidem inferendi in sepulchrum unicuique in solidum competit, locum autem purum alter non potest facere religiosum. Trebatius autem & Labeo, quamquam putant non esse locum religiosum factum, tamen putant in factum agendum. Huius exceptionis replicatio prima haec est: Nisi in commune sepulchrum intulerit, quae replicatio constat ex uerbis iam propositis hñce: Et sane ius quidem inferendi in sepulchrum unicuique in solidum competit, &c. De qua re uide §. cap. prox. Altera replicatio est: Nisi unus ex sociis in locum communem inferatur. Hae replicatio approbatur l. si plures. 4. §. ff. de religiosis, hñce uerbis: Si plures sint domini eius loci, ubi mortuus infertur: omnes consentire debent, cum extranei inferantur. Nam ex ipsis dominis quemlibet re ad eum ibi sepeliri constat, etiam sine caeterorum consensu: maxime cum alius non sit locus, in quo sepeliretur. Tertia replicatio est: Nisi socij consentiant, quae replicatio approbatur uerbis iam propositis hñce: Omnes consentire debent, &c. Tertia exceptio est: Nisi proprietarius in locum, cuius usumfructum alienus est, mortuum intulerit. Hae exceptio approbatur l. si sit. de rer. diuis. §. religiosum, ubi item si alienus, his uerbis: Si alienus usumfructus est, proprietarium placet, nisi consentiente usufructuario, locum religiosum non facere. Concordat l. 2. §. si usufructum. ff. de religiosis, hñce uerbis: Si alius proprietatem, alius usumfructum habeat: non facit locum religiosum proprietarius, nisi forte ipsum qui usumfructum legauit,

intulerit: cum in alium locum inferri tam opportunum non posset. Et ita Iulianus scribit. Alias autem inuito usufructuario locus religiosus non fit. Sed si consentiat usufructarius, magis est ut locus religiosus fiat. Concordat l. sum persone. 43. §. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. 3. quest. 3. except. 1. repl. 3. Huius exceptionis replicatio prima haec est: Nisi usufructarius consentiat. Quae replicatio approbatur uerbis d. §. religiosum, hñce: Nisi consentiente usufructuario. Concordat d. §. si usufructum, uerbis iam propositis hñce: Sed si consentiat usufructarius, magis est ut locus religiosus fiat. Concordat item l. locum autem. 17. in prin. ff. de usufr. & quemad. his uerbis: Locum religiosum facere potest consentiente usufructuario: & hoc uerum est, sed fauore religionis. Secunda replicatio est: Nisi haeres testatorem, qui usumfructum legauit, intulerit. Hae replicatio approbatur d. l. 17. in prin. his uerbis: Sed interdum & solus proprietatis dominus locum religiosum facere potest. Finge enim eum testatorem inferre, cum non esset tam opportunum ubi sepeliretur. Concordat l. 2. §. si usufructum. ff. de religiosis, cuius uerba uide §. ead. except. in prin. Concordat item l. si plura. 46. in prin. ff. eod. tit. his uerbis: Si plura praedia quis habuerit, & omnium usumfructum separatim legauerit: poterit in unum inferri, & electio erit haeredis, & gratificationis locus. Sed usufructuario utilis actio in haerem danda ad id recipiendum, quod propter eam electionem imminutus est usufructus. Quarta exceptio est: Nisi in locum, in quo alij seruitus debetur, mortuum intulerit. Hae exceptio approbatur simul & distinguitur l. 2. §. locum. ff. de religiosis, hñce uerbis: Locum qui seruit, nemo religiosum facit, nisi consentiat is cui seruitus debetur. Huius exceptionis replicatio prima haec est: Nisi is cui seruitus debetur, consentiat. Hae replicatio approbatur uerbis iam propositis hñce: Nisi consentiat is cui seruitus debetur. Concordat l. ex consensu. 3. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. except. 6. Secunda replicatio est: Nisi per alium locum aequae commodae seruitute uti possit. Hae replicatio approbatur d. §. locum, his uerbis: Sed si non minus commodae per alium locum seruitute uti potest, non uidetur seruitutis impediendae causa id fieri: & ideo religiosus fit. Et sane habet hoc rationem. Quinta exceptio est: Nisi usufructuarius in locum, cuius tantum usumfructum habet, mortuum intulerit. Hae exceptio approbatur l. 2. §. si usufructum. ff. de religiosis, hñce uerbis: Si usufructum quis habet, locum religiosum non faciet. Huius exceptionis replicatio est: Nisi proprietarius consentiat, quae replicatio approbatur d. l. 3. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. except. prox. Sexta exceptio est: Nisi in locum alij pignori obligatum mortuum intulerit. Hae exceptio approbatur simul & distinguitur l. 2. §. final. ff. de religiosis, hñce uerbis: Is qui pignori dedit agrum, si in eum suum mor-

tuum intulerit, religiosum eum facit. Sed et si ipse inferatur, id est. Ceterum alij concedere non potest. Huius exceptionis replicatio prima haec est: Nisi debitor suum mortuum, cui finis facere habet necesse, inferat. Altera replicatio est: Nisi ipse debitor inferatur. Hae duae replicationes approbantur uerbis iam propositis. Tertia replicatio est: Nisi creditor consentiat. Hae replicatio cum aliquot praecedentibus approbatur l. ex conf. 3. §. ff. eod. tit. his uerbis: Ex consensu tamen omnium utilius est dicere, religiosum posse fieri: idque Pomponius scribit. Septima exceptio est: Nisi haeres in locum legatum mortuum inferat. Hae exceptio approbatur si locus. 34. ff. de religiosis, hñce uerbis: Si locus sub conditione legatus sit, interim haeres inferendo mortuum non facit religiosum locum. Huius exceptionis replicatio est: Nisi testator in locum legatum inferatur. Hae replicatio approbatur l. scriptus. 4. §. fin. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. except. 1. repl. 2. Octaua exceptio est: Nisi seruus intulerit. Hae exceptio reprobat l. 2. in prin. ff. de religiosis, hñce uerbis: Locum in quo seruus sepultus est, religiosum esse, Aristo ait. Nona exceptio est: Nisi partem tantum, non totum hominem intulerit. Hae exceptio approbatur simul & distinguitur l. cum in diuersis. 44. ff. de religiosis, hñce uerbis: Cum in diuersis locis sepultum est, uterque quidem locus religiosus non fit: quia unius sepultura sepulchra plura efficere non potest. Mihi autem uidetur, illum esse religiosum locum, ubi quod principale est conditur, id est caput, unde qualis cuiusque imago sit, cognoscitur. Quo autem impetratur, ut reliqui transferantur, definit locus religiosus esse. Decima exceptio est: Nisi intulit, postea alio translatus. Hae exceptio approbatur l. si quis. 40. ff. d. tit. his uerbis: Si quis eo animo corpus intulerit, quod cogitaret inde alio postea transferre, magisque temporis gratia deponere, quam quod ibi sepeliret mortuum, & quasi aeternam sedem daret, destinauerit: manebit locus profanus. Undecima exceptio est: Nisi non cadauer hominis, sed thesaurum uel quid simile intulerit. Hae exceptio approbatur l. lege iulia. 4. §. non fit. ff. ad l. iul. peculatus, his uerbis: Non fit locus religiosus, ubi thesaurus inuenitur, nam et si in monumento inuentus fuerit, non quasi religiosus tollitur. Quod enim sepelire quis prohibetur, id religiosum facere non potest, at pecunia sepeliri non potest, ut & madatis principalibus cauetur. Reliquas exceptiones uide paulo §. quest. 4.

III. QUID ET QUANTVM FIAT RELIGIOSVM?

I. Regula: Non totus qui sepulturae destinatus est locus, fit religiosus, sed quatenus corpus humatum est. Quae regula approbatur l. 2. §. Celsus. ff. de religiosis, his uerbis: Celsus ait, non totus qui sepulturae destinatus est locus, religiosus fit, sed quatenus corpus humatum est.

esse: in quam computationem cadit loci empti precium: aut si conduxerit, conducti merces: item sui loci precium, quem quis (nisi coactus) religiosum facturus non esset. Unde miror, quare constare uideatur, neque hæredi, neque in hæredem dandam hanc actionem. Nam cum (ut apparet) pecuniariæ quætitatis ratio in eam deducitur: certè perpetuè ea inter ipsos competit.

VII. QVAMDIU competit?

Actio perpetua est, quæ regula approbatur uerbis iam propositis hæc: Certè perpetuè ea inter ipsos competit.

DE SEPVLCHRO AEDIFICANDO INTERDICTUM. Cap. IIII.

PRIMO: Verba huius interdicti proponuntur l. 1. §. Prætor ait. ff. de mortuo inferendo, his uerbis: Prætor ait: Quod illi ius est inuito te mortuum in ferre: quo minus illi in eò loco sepulchrû sine dolo malo aedificare liceat, uim fieri uetò.

II. RATIO huius interdicti proponitur d. l. 1. §. in terdictum, his uerbis: Interdictum hoc propterea propositum est, quia religionis interest monumenta exæri & exornari.

III. CAUSAE HVIVS interdicti.

I. Causa: Si quis sepulchrum aedificare prohibeatur. Hæc causa constat ex uerbis interdicti iam propositis. Concordat d. l. 1. §. facere. cuius uerba uide §. cap. prox. quæst. 3. except. 2.

II. Causa: Si quis ea quæ ad aedificandum sepulchrum necessaria sunt, aduehi prohibeat, uel operi necessarios uenire, &c. Hæc causa approbatur d. l. 1. §. aedificare, his uerbis: Aedificare uidetur prohibere, & qui prohibet eò materiam conuehi, quæ aedificationi necessaria sit. Proinde et si operi necessarios prohibuerit quis uenire, interdictum locum habet. Et si machinam quis alligare prohibeat: si tamen eò loci prohibeat, qui seruitutem debeat. Cæterum si in meo solo uelis machinam imponere: non tenebor interdicto, sed iure te non patiar.

III. Causa: Si reficere sepulchrum quis prohibeatur. Hæc causa approbatur d. l. 1. §. penult. his uerbis: Aedificare non solum, qui nouum opus molitur, intelligendus est: uerum is quoque qui uult reficere.

IIII. Causa: Si id agat quis, ut sepulchrum labatur. Hæc causa approbatur d. l. 1. §. fin. his uerbis: Is qui id agit, ut labatur sepulchrum, hoc interdicto tenetur.

I. Exceptio: Nisi quis mortuum inferendi ius non habens, aedificare prohibitus sit. Hæc exceptio constat ex uerbis interdicti §. propositis.

II. Exceptio: Nisi in alieno solo sepulchrum aedificare, uel quid aliud facere uolens, prohibeatur. Hæc exceptio approbatur l. 1. §. aedificare, in fine. ff. de mortuo inferendo. cuius uerba uide §. causa 2. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi locus facienti seruitutem debeat, quæ replicatio approbatur d. §. aedificare. ibi si tamen eò loci.

III. Exceptio: Nisi propius ædes alienas sepulchrum aedificare prohibeatur. Hæc exceptio approbatur l. si propius. 2. in prim. ff. d. t. his uerbis: Si propius ædes tuas quis aedificet sepulchrum, & opus nouum nunciare poteris: sed factio opere nullam habebis actionem, nisi quod ui aut clam. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi semel sciente uicino, & non prohibente, mortuum eò intulerit, quæ replicatio approbatur d. l. 3. §. si propius. cuius uerba uide §. cap. prox. quæst. 3. except. 1. repl. 1.

IIII. Exceptio: Nisi in ciuitate sepulchrum aedificare quis uelit. Hæc exceptio approbatur l. prætor ait. 3. §. diuus Hadrianus. ff. de sepulchro uiolato. cuius uerba uide §. lib. 10. cap. 11. membr. 5. quæst. 3.

V. Exceptio: Nisi eum locum, qui religiosus factus est, sine autoritate Pontificis reficere uelit. Hæc exceptio approbatur l. si in eo. 5. ff. de mortuo inferendo, his uerbis: Si in eò monumento, quod imperfectum esse dicitur, reliquias hominis condite sunt: nihil impedit, quo minus id perficiatur: Sed si religiosus locus iam factus sit, Pontifices explorari debent, quatenus salua religione deliderio reficiendi operis medendû sit. Huius exceptionis replicatio est: Nisi monumentum nondum perfectum perficere uelit, quæ replicatio approbatur uerbis iam propositis hæc: Quod imperfectum esse dicitur, &c.

DE SEPVLCHRI VIOLATIONI ACTIONE. Cap. V.

I. GENVS ET propria.

I. Regula: In factum actio est, quod approbatur l. prætor ait. 3. in prim. ff. de sepulchro uiolato. cuius uerba uide §. quæst. prox.

II. Regula: Popularis est actio, quæ regula approbatur d. l. 3. §. fin. his uerbis: Hæc actio popularis est.

III. Regula: Famosa est actio. Approbatur l. 1. ff. de sepulchro uiolato, his uerbis: Sepulchri uiolati actio infamiam irrogat.

IIII. Regula: In bonum & equum cõcepta est. Quæ regula approbatur l. quæst. 10. ibi: quæ in bonû. ff. d. t. cuius uerba uide §. quæst. 3. reg. 2. except. 1. repl. 3.

V. Regula: Non ad rem familiarem, sed ad ultionem pertinet. Hæc regula approbatur l. sepulchri. 6. in fine. ff. de

ff. de sepulchro uiolato. cuius uerba uide §. quæst. prox. except. 6. Concordat d. l. 10. in fine.

VI. Regula: Pecuniaria est actio, quæ regula approbatur l. de sepul. 9. ff. d. t. his uerbis: De sepulchro uiolato actio quoque pecuniaria datur.

II. CAUSAE EX QUIBUS datur actio proposita.

I. Causa, eaq; generalis est, si sepulchrum quis uiolauerit, quæ causa approbatur dicto prætoris l. prætor. 3. in prim. ff. de sepulchro uiolato, his uerbis: Prætor ait: Cuius dolo malo sepulchrum uiolatum esse dicitur, in eum in factum iudicium dabo: ut ei ad quem pertineat, quanti ob eam rem æquum uidebitur, eò demnetur. Si nemo erit ad quem pertineat, siue agere nolet: quicumque agere uolet, ei centum aureorum actionem dabo. Si plures agere uoluerit: cuius iustissima causa esse uidebitur, ei agendi potestatem faciam. Concordat l. qui sepulchra. 4. in prim. C. eod. t. cuius uerba uide §. causa 4. Declaratur causa proposita d. l. 2. §. sepulchri, his uerbis: Sepulchri appellatiõne omnem sepulchrum locum contineri, existimandum est.

II. Causa: Si sepulchrum diruit. Hæc causa approbatur l. 2. in prim. ff. de sepulchro uiolato. cuius uerba uide §. quæst. ult.

III. Causa: Si terram sepulchri euertit, & cæspitem euellit. Hæc causa approbatur l. pergit. 5. C. eod. t. his uerbis: Pergit audacia ad busta diem functorum & aggeres consecratos: cum & lapides hinc mouere, & terræ euertere, & cæspitem uellere, proximum sacrilegio maiores semper habuerint. Sed & ornamenta quædam trichrijs atque porticibus auferrè de sepulchris, quibus primò consulentes, ne in piaculum incidat contaminata religio defunctorum, hoc fieri prohibemus, pœna sacrilegij cohibentes.

IIII. Causa: Si saxa uel quid aliud de sepulchro abstulit. Hæc causa approbatur l. qui sepul. 4. C. d. t. his uerbis: Qui sepulchra uiolant, domos (ut ita dixerim) defunctorum, geminum uidentur facinus perpetrare: nam & sepultos spoliât destruendo, & uiuos polluunt fabricando. Si quis igitur de sepulchro abstulerit saxa, uel marmora, uel colinas, aliam uel quamcunq; materiam fabricandi gratia: siue id fecerit uenditurus, decem pondo auri cogatur fisco inferre: siue quis propria sepulchra defendens, hanc in iudicium querelam defendit, siue quicumque alius accusauerit, uel officio nunciauerit, quæ pœna præcæ seueritatis accedit: nihil enim derogatum est illi supplicio, quod sepulchra uiolantibus uideretur impositum. Huic autem pœnæ subiacent & qui corpora sepulta aut reliquias contrectauerint. Concordat l. 5. C. eod. t. cuius uerba uide §. causa prox.

V. Causa: Si cadauera spoliauerit, proponitur l. præ-

tor ait. 3. §. aduersus eos. ff. de sepulchro uiolato, his uerbis: Aduersus eos qui cadauera spoliât, Præfides seuerius inteuenire debent: maxime si manu armata aggrediantur. ut si armati more latronum id egerint, etiam capite plectantur, ut diuus Seuerus rescripsit: si sine armis, usque ad pœnam metalli procedatur.

VI. Causa: Si statua in monumento posita, saxis cæsa sit. Reprobatur hæc causa l. si statua. 27. ff. de iniurijs. cuius uerba uide §. quæst. ult.

VII. Causa: Si cadauera aut reliquias detinuit, uexauit, transtulit, contrectauit, extraxit uel eruit. Hæc causa approbatur l. ult. ff. de sepulchro uiolato, his uerbis: Rei sepulchrorum uiolatorum, si corpora ipsa extraxerint, uel ossa eruerint, humilioris quidè fortunæ summo supplicio adficiuntur, honestiores in insulam deportantur: alijs aut relegantur, aut in metallum damnantur. Concordat l. ne corpora. 38. ff. de religiosis. cuius uerba uide §. lib. 10. cap. 11. art. 5. quæst. 4. reg. 2. Concordat l. diui fratres. 39. ff. eod. t. cuius uerba uide §. d. reg. 2. & reg. 3. except. 2. Concordat item l. prætor ait. 3. §. non perpetua. ff. de sepulchro uiolato. cuius uerba uide §. d. reg. 3. except. 1. Concordat item l. qui sepulchra. 4. in fine. C. eod. t. cuius uerba uide §. causa 4.

VIII. Causa: Si fecit quo minus quis iunetur, sepeliaturue. Hæc causa approbatur d. l. 38. ff. de religiosis. Cui concordat l. sepulchri. 8. ff. de sepulchro uiolato. cuius uerba uide §. lib. 4. capite 2. quæst. 1. causa 19. Concordat item l. cum sit. 6. C. eod. t. his uerbis: Cui sit iniustum, & nostris alienum temporibus, iniuriam fieri reliquijs defunctorum ab ijs qui debitorem sibi esse mortuum dicendo, debitumque exigendo; sepulturam eius impediunt: ne in posterum eadem iniuria procederet, cogendis his ad quos funus pertinet, sua iura perdere: ea quidem quæ mortuo posito ante sepulturam eius facta fuerint, uel exigendo quod debitum esse dicitur, uel confessions aliquas, aut si de iussoribus, aut pignora capiendis, penitus amputari precipimus: redditis uerò pignoribus, uel pecunijs quæ solutæ sunt, uel absolutis fideiussoribus, & generaliter omnibus, sine ulla in nouatione in pristinum statum reducerendis, principale negocium ex integro disciprari: eum uerò qui in huiusmodi comprehensus fuerit flagitio, quinquaginta libras auri depedere: uel si minus idoneus ad eam persoluendam sit, suo corpore sub competentis iudice pœnas luere.

IX. Causa: Si ius inferendi mortuum non habens, inferat. Hæc causa approbatur l. prætor ait. 3. §. si quis in ff. de sepulchro uiolato, his uerbis: Si quis in hæreditarium sepulchrum inferat, quamuis hæres, tamen potest sepulchri uiolati teneri, si fortè contra uoluntatem testatoris intulit. Licet enim cauere testatori, ne quis eò

inferatur, ut rescripto Imp. Antonini caueatur. seruari enim uoluntatem eius oportere. Ergo et si cavit, ut unus tantum heredem inferat: seruabitur, ut solus inferat.

20 X. Causa: Si quis in sepulchro dolo malo habitauerit, uel edificium in eo habuerit. Hec causa approbatur edito Prætoris d.l.3. in prin. ibi: si quis in sepulchro uiolato, his uerbis: Si quis in sepulchro uiolato dolo malo inhabitauerit, ædificium uel aliud, quam quod sepulchri causa factum sit, habuerit: in eum, si aliquis eo nomine agere uolet, ducetorum aureorum iudicium dabo. Concordat d.l.3. §. si quis in sepul. his uerbis: Si quis in sepulchro habitasset, ædificium uel habuisset: ei qui uelit, agendi potestas est.

Exceptiones præcedentium causarum generales.

20 I. Exceptio: Nisi sine dolo malo sit factum. Hec exceptio approbatur d.l.3. §. prima, his uerbis: Prima uerba ostendunt, eum demum ex hoc plecti, qui dolo malo uiolauit. Si ergo dolus absit, cessabit in eiusdem persona pena. Aut iuris consultus: Prima uerba, scilicet editi §. causa 1. proposita.

II. Exceptio: Nisi is qui doli capax non est, fecerit. Hec exceptio approbatur d. §. prima, his uerbis: Personæ igitur doli non capaces, ut impuberes, & omnes qui non animo uiolandi accedunt, excusati sunt.

III. Exceptio: Nisi hostium sepulchrum uiolauerit. Hec exceptio approbatur l. sepulchra. 4. ff. de sepulchro uiolato, his uerbis: Sepulchra hostium religiosa nobis non sunt. Ideoque lapides inde sublatis in quemlibet usum conuertere possimus, nec sepulchri uiolati actio competit.

40 IIII. Exceptio: Nisi monumenti reficendi causa fecerit. Hec exceptio approbatur l. sepulchri. 7. ff. d. tit. his uerbis: Sepulchri deteriorem conditionem fieri prohibitum est: sed corruptum & lapsum monumentum, corporibus non contactis, licet reficere.

V. Exceptio: Nisi iussu iudicis fecerit. Hec exceptio approbatur l. quanquam. 4. in prin. ibi: etsi iussu. ff. de aqua pluuiæ arcendâ. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 7. quæst. 2. except. 13.

VI. Exceptio: Nisi semel sit actum. Hec exceptio approbatur l. sepulchri. 6. ff. de sepulchro uiolato, his uerbis: Sepulchri uiolati actio in primis datur ei, ad quem res pertinet. Quo cessante, si alius egerit (quamuis reipublicæ causa abfuerit dominus) non debet ex integro aduersus eum qui litis æstimationem sustulerit, dari. Nec potest uideri deterior fieri conditio eius qui reipublicæ causa abfuit: cum hæc actio non ad rem familiarem eius, sed magis ad ultionem pertineat.

III. QUIBUS DATVR Actio proposita?

I. Regula, De eo ad quem ea res pertinet, proponitur l. prætor ait. 3. in prin. ff. de sepulchro uiolato. cuius uerba uide §. quæst. proxim. causa 1. Huius regulæ exceptiones uide §. reg. prox. except. 1. replic. cum sequentibus.

II. Regula, De extraneo. Huic quoque actio proposita competit, quicumque sit qui agere uolet, quæ regula approbatur d.l.3. §. 1. cuius uerba uide, ut dixi, d. causa 1. Concordat d.l.3. §. si quis in sepulch. cuius uerba uide §. quæst. proxim. causa 10. Huius regulæ exceptio hæc est: Nisi is ad quem ea res pertinet, superstit. quæ exceptio approbatur d.l.3. in prin. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi is ad quem ea res pertinet, agere nolit, quæ exceptio approbatur d.l.3. §. 1. Huius replicationis duplicatio hæc est: Nisi postea mutata uoluntate, ante litem ab alio contestatam agere uelit, quæ duplicatio approbatur d.l.3. §. si in cuius, his uerbis: Si is cuius interest, sepulchri uiolati agere noler, potest penitentia acta, antequam lis ab alio contestetur, dicere se uelle agere, & audietur. Secunda replicatio est: Nisi alius egerit, tunc enim is cuius interest, admittendus amplius non est, quæ replicatio approbatur l. sepulchri. 6. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quæst. proxim. in fine. Tertia replicatio est: Nisi is cuius interest, defuncti hereditatem non aduerit. Hec replicatio reprobat l. quæsitum. 10. ff. de sepulchro uiolato, his uerbis: Quæsitum est, an ad heredem necessarium, cum in se bonis non immiscuisset, actio sepulchri uiolati pertineret? Papinianus dixit, rectè eum ea actione experiri, quæ in bonum & æquum concepta est. Nec tamen, si egerit, hæreditarios creditores timebit: cum etsi per hæreditatem obtingat hæc actio, nihil tamè ex defuncti capiat uoluntate: neque id capiatur quod in rei persecutionem, sed in sola uindicta sit constitutum.

III. Regula: Si plures agere uelint, is cuius iustior causa est, præferendus erit. quæ regula approbatur l. prætor ait. 3. in prin. ibi: si plures. ff. de sepulchro uiolato. cuius uerba uide §. quæst. prox. causa 1. Huius regulæ exceptio hæc est: Nisi plures quorum interest agant, tunc enim omnibus competit, quæ exceptio approbatur d.l.3. §. si ad plures, his uerbis: Si ad plures ius sepulchri pertineat, utrum omnibus damus actionem, an ei qui occupauit? Labeo omnib. dandam dicit, rectè: quia in id quod cuiusque interest, agitur.

IIII. ADVERSVS QVOS competit?

Si seruus in sepulchro habitat, uel edificauit, non contra dominum, sed contra ipsum seruum actio datur, quæ regula approbatur simul & distinguitur d. l. 3. §. penult. his uerbis: Si seruus in sepulchro habitat, uel edificauit, noxalis actio cessat, & in eum Prætor hanc actionem pollicetur. Si tamen non habitat, sed domunculam habeat ibi seruus,

seruus, noxale iudicium erit dandum: si modo habere posse uideatur.

V. PER QVOS DATVR?

Per procuratorem etiam exerceri potest, quæ regula approbatur l. licet. 4. in prin. ff. de procuratoribus, cuius uerba uide §. lib. 5. cap. 6. quæst. 4. except. 36.

VI. QUID VENIAT IN hac actione?

I. Regula: Si is agit, ad quem ea res pertinet, in id quantum interest et iudici uidebitur, condemnatio fiet. Sin autem extraneus agit, centum aureorum actio datur, quæ regula approbatur l. prætor ait. 3. in prin. ff. de sepulchro uiolato. cuius uerba uide §. quæst. 2. causa 1. Concordat d.l.3. §. qui de sepulchri, his uerbis: Qui de sepulchri uiolati actione iudicant, æstimabunt quatenus interstit, scilicet ex iniuria quæ facta est, item ex lucro eius qui uiolauit, uel ex damno quod contigit, uel ex temeritate eius qui fecit. Nunquam tamen minoris debent condemnare his quorum interest, quam solent extraneus agente.

II. Regula, De poena uiginti librarum auri, proponitur l. si quis. 3. C. de sepulchro uiolato. cuius uerba uide §. quæst. prox.

III. Regula, De poena decem pondo auri, proponitur l. qui sepulchra. 4. C. eod. tit. cuius uerba uide supra quæst. 2. causa 4.

IIII. Regula: Si seruus fecerit, quid ueniat, definitur l. 2. C. de sepulchro uiolato, his uerbis: Si seruus in demoliendis sepulchris fuerit adprehensus, si id sine domini scientia faciat, metallis adijcietur: si uerò domini autoritate uel iussione, relegatione plectetur. Et si forte detrahitur aliquod de sepulchris ad domum eius, uillamque prouectum reperitur: uilla siue domus aut ædificium, quod cumque erit, si sci iuribus uindicetur. Concordat l. prætor ait. 3. §. penult. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quæst. 4.

Distinguitur insuper quæstio proposita ex specte delicti: de qua re uide §. causas huius actionis.

VII. EVENTVS HVIVS actionis.

I. Regula: Infamat hæc actio, quæ regula approbatur l. 1. ff. de sepulchro uiolato. cuius uerba uide supra quæst. 1. reg. 3.

II. Regula: Heres qui hac actione egit, si hereditate se abstinnit, ob id creditoribus hereditarijs non tenetur, quæ regula approbatur l. quæsitum. 10. ff. d. tit. cuius uerba uide §. quæst. 3. reg. 2. except. 1. repl. 3.

III. Regula, De poena iudicis non uindicantis delictum, proponitur l. si quis. 3. C. d. tit. his uerbis: Si quis sepulchrum uiolaturus attigerit, locorum iudices, si hoc uindicare neglexerint, non minus quam uiginti librarum auri in sepulchrorum uiolatorum statuta poena multentur, ut eam largitionibus nostris inferre cogantur.

VIII. ADFINIÀ RE media.

I. Regula, De lege Iulia de ui publica, proponitur l. sepulchri. 8. ff. de sepulchro uiolato. cuius uerba uide §. lib. 4. cap. 2. quæst. 1. causa 19.

II. Regula, De poena sacrilegij, proponitur l. pergit. §. C. d. tit. cuius uerba uide §. quæst. 2. causa 3.

III. Regula, De adione legis Aquilæ, & interdicto quod ui aut clam, proponitur l. 2. ff. de sepulchro uiolato, his uerbis: Si sepulchrum quis diruit, cessat Aquilæ: Quod ui tamèn aut clam agendum erit. Et ita de statua de monumento eutilla Celsus scribit. Idem quærit, si neque, &c. Reliqua uerba uide §. cap. 2. de religiosis, quæst. 1. reg. 6.

IIII. Regula, De iniuriarum actione, proponitur l. si status. 27. ff. de iniurijs, his uerbis: Si statua patris tui in monumento posita, saxis cesa est: Sepulchri uiolati agi non posse, Iniuriarum posse, Labeo ait. Sed competunt etiam quoque actiones pro uacitate causa, de qua re uide §. quæst. 2. Hætenus de rebus sacris, sanctis & religiosis, earumque actionibus sit dictum.

DE REBUS OMNIVM COMMUNIBVS & PUBLICIS.

Cap. VI.

I. SPECIES RERVM COMMUNIUM & PUBLICARUM.

PRIMA species, Aqua profluens ex mare, proponitur instit. de rer. diuis. §. & quidem naturali. cuius uerba uide §. cap. 1. diuis. 3. Concordat istædem uerbis l. 2. in fine. ff. eod. tit. Concordat item l. nemo. 4. §. fin. ff. eod. tit. his uerbis: Flumina penè omnia & portus publici sunt. Item istædem uerbis concordat instit. d. tit. §. flumina. Concordat item l. fl. mitina. 3. in prin. ff. de fluminibus. cuius uerba uide paulo inferius specte 3.

II. Species, De litore maris, proponitur instit. d. §. & quidem naturali: item d. l. 2. in fine. item instit. d. §. flumina. item instit. d. tit. §. litorum. cuius uerba uide §. quæst. 3. reg. 3.

III. Species, De ripa fluminis, proponitur instit. de rer. diuis. §. riparum. cuius uerba uide §. quæst. 4. reg. 3. Concordat istædem uerbis l. riparum. 3. in prin. ff. eod. tit. Item concordat l. flumina. 3. ff. de fluminibus, his uerbis: Flumina publica, quæ semper fluunt, ripæque eorum publicæ sunt. Ripa ea putatur esse, quæ plenissimum flumen continet. Secundum ripas fluminum loca non omnia publica sunt: cum ripæ cedant, ex quo primùm à plano uergere incipit usque ad aquam.

IIII. Species, De eo quod à flumine occupatum est, proponitur l. Aristo. 10. ff. de rerum diuis. his uerbis: Aristo ait, sicut id quod in mari ædificatum esset, fieret priuatum: ita quod à mari occupatum sit, fieri publicum. Concordat l. 1. §. simili, in fine. ff. de fluminibus, cuius uerba uide §. cap. prox. quæst. 2. except. 1. repl. 1.

II. PROPRIA IVRA.

I.Regula: In nullius bonis sunt. quae regula approbatur l. i. §. ha. autem. ibi: quae publica. ff. de rerum diuis. his uerbis: Quae res publicae sunt, nullius in bonis esse creduntur.

II.Regula: De locis publicis à priuatis secernendis, proponitur l. si legatum. s. §. fin. ff. de operibus publicis, hisce uerbis: Fines publicos à priuatis detineri nõ oportet. Curabit igitur Praefes prouinciae, si qui publici sunt, à priuatis separare, & publicos potius reditus augere. Si quae loca publica, uel aedificia in usus priuatorum inuenerit: aestimare, utrumne uindicanda in publicum sint, an uectigal satius sit imponi: & quod utilius esse reipublicae intellexerit, sequi.

III. DE LITTORE MARIS.

I.Regula: De eius definitione, proponitur Inst. de rer. diuis. §. flumina, in fine, his uerbis: Littus maris est, quatenus hybernus fluctus maximus excurrit. Concordat l. littus. 96. in princ. ff. de uerb. signif. his uerbis: Littus est, quousq; maximus fluctus à mari peruenit: idq; Marcum Tullium aiunt, cum arbiter esset, primum constituisse. Concordat item l. littus. 112. ff. cod. tit. his uerbis: Littus publicum est eatenus, quatenus maximè fluctus exaestuauit. Idem iuris est in lacu, nisi is totus priuatus est.

II.Regula: Littus publicum est, quae regula approbatur per ea quae proposita sunt §. quest. 1. reg. 2. Concordat l. si epistola. 65. §. littora. ff. de rerum dom. his uerbis: Littora mari proxima publica sunt, non secus atq; in continenti agro. Concordat l. littora. 3. in princ. ff. ne quid in loco publico, his uerbis: Littora in quae populus Romanus imperiũ habet, populi Romani esse arbitror.

III.Regula: Proprietas littoris nullius est. quae regula approbatur Inst. de rerum diuis. §. littorum, ibi: proprietas, cuius uerba uide §. reg. 5.

III. Regula: Nemo ad littus maris accedere prohibetur. quae regula approbatur Inst. d. tit. §. et quidem naturali, his uerbis: Nemo ad littus maris accedere prohibetur, dum tamen à uillis & monumentis & aedificijs abstineat: quia non sunt iuris gentium, sicut est mare. Concordat l. nemo. 4. ff. cod. tit. his uerbis: Nemo ad littus maris accedere prohibetur piscandi causa, dum tamen à uillis, monumentis & aedificijs abstineat: quia non sunt iuris gentium, sicut & mare. Idq; diuus Pius piscatoribus Formianis & Capenatis rescriptit.

V.Regula: Cuiuslibet liberum est in litore maris aedificare, uel casam ponere, in quam se recipiat: item retia siccare, &c. quae regula approbatur Inst. de rer. diuis. §. littorum, his uerbis: Littorum usus publicus est, & iuris gentium, sicut & ipsius maris. Et ob id cuiuslibet liberum est casam ibi ponere, in quam se recipiat, sicut retia siccare, & ex mari deducere. Proprietas autem eo-

rum potest intelligi nullius esse, sed eiusdem iuris esse, cuius & mare, & quae subiacet mari terra uel arena. Concordat l. riparum. 5. §. fin. cum lege sequente. ff. cod. tit. his uerbis: In mari piscantibus liberum est casam in litore ponere, in quam se recipiant: in ratum; ut soli domini constituantur, qui ibi aedificant: sed quamdiu aedificium manet. Alioquin aedificio dilapso, quasi iure postliminij reuertitur locus in pristinam causam: & si alius in eodem loco aedificauerit, eius fiet. Huius regulae exceptio hæc est: Nisi usus publicus impediatur. Hæc exceptio approbatur l. in litore. 4. ff. ne quid in loco publico, his uerbis: Scæuola respondit, In litore iure gentium aedificare licere, nisi usus publicus impederetur. Plura de regula proposita uide §. lib. 21. cap. 1. causa 11.

V. Regula: Lapilli, gemmae, ceteraq; quae in litore maris inueniuntur, inuentoris sunt. quae regula approbatur simul & distinguitur per ea quae proposita sunt §. d. cap. 1. causa 5.

III. DE RIPIS FLU- MINUM.

I.Regula: De definitione ripae, proponitur l. flumina. 2. §. ripa. ff. de fluminib. cuius uerba uide §. quest. 1. specie 3. Concordat l. 1. §. ripa. ff. cod. tit. cuius uerba uide §. cap. prox. quest. 2. in prin.

II.Regula: Proprietas riparum illorum est, quorum praedijs ripa adherent. Et ideo arbores quoq; ibi natae eorundem sunt. quae regula approbatur Inst. de rer. diuis. §. riparum, in fine. cuius uerba uide §. reg. prox. in. Concordat iisdem uerbis l. riparum. 5. in princ. ff. cod. tit. Concordat item l. ergo. 30. §. 1. ff. de rer. dom. his uerbis: Cellus filius, Si in ripa fluminis, quae secundum agrum meum sit, arbor nata sit, meam esse ait: quia solum ipsum meum priuatum est, usus autem eius publicus intelligitur. Et ideo cum exiccatus est alueus, proximorũ sit: quia iam populus eo non utitur.

III.Regula: Naues ad ripas adpellere cuiuslibet licet, funes arborib. ibi natis religare, & onus aliquod in hisce ponere. quae regula approbatur Inst. de rer. diuis. §. riparum, his uerbis: Riparum usus publicus est iure gentium, sicut ipsius fluminis. Itaq; naues ad eas adpellere, funes arborib. ibi natis religare, onus aliquod in his reponere, cuiuslibet liberum est, sicut per ipsum flumen nauigare. Sed proprietates earum illorũ est, quorũ praedijs hærent. Qua de causa arbores quoq; in eisdem natae eorundem sunt. Concordat iisdem propè uerbis d. l. 5. in princ. ff. cod. tit. Concordat item l. unica, in princ. ff. ut in flumine publico nauigare, cuius uerba uide §. quest. prox. reg. 5.

III. Regula: De ripa munienda, proponitur l. unica, in princ. ff. de ripa munienda, his uerbis: Praetor ait: Quo minus illi in flumine publico ripae ue eius opus facere ripae agritue, qui circa ripam est, tuendi causa liceat (dum ne ob id nauigatio deterior fiat) si tibi damni infecti in an-

in annos decem boni uiri arbitrato uel cautum uel satisfidatum est, aut per illum nõ fiat quo minus boni uiri arbitrato caueatur uel satisfidetur, nim fieri ueto. Ratio huius interdicti proponitur d. l. unica. §. 1. his uerbis: Ripas fluminum publicorum reficere, munire, utilissimum est. Sicut igitur de uia publica reficenda interdictum propositum est: ita etiam de ripa fluminis munienda proponendum fuit. Huius regulae seu interdicti exceptio prima hæc est: Nisi nauigatio fiat deterior. quae exceptio approbatur d. l. unica. §. merito, his uerbis: Merito adijcit, Dum ne ob id nauigatio deterior fiat. Illa enim sola refectio toleranda est, quae nauigationi impedimento non est. Secunda exceptio est: Nisi de damno infecto non caueatur. Hæc exceptio approbatur uerbis interdicti §. propositis hisce: Si tibi damni infecti in annos decem boni uiri arbitrato uel cautum uel satisfidatum est. Concordat d. l. unica. §. 1. his uerbis: Is qui ripam uult munire, de damno futuro debet uel cauere, uel satisfidare, secundum qualiter personae: & hoc interdicto expressum est, ut damni infecti in annos decem uiri boni arbitrato uel caueatur, uel satisfidetur. Dabitur autem facti uicini, sed & his qui tras flumen possidebunt. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi non per actorem sit, quo minus satisfiat. quae replicatio approbatur uerbis interdicti §. propositis hisce: Aut per illum nõ fiat, quo minus boni uiri arbitrato caueatur uel satisfidetur, &c. Secunda replicatio est: Nisi opus factum sit. tunc enim cautio dida amplius exigi non potest, quae replicatio approbatur d. l. unica. §. etenim curandum, his uerbis: Curandum fuit, ut eis ante opus factum caueretur, nam post opus factum perfequendi hoc interdicto nulla facultas superest, etiam si quid damni postea datum fuerit: sed lege Aquilia experiendum est. Tertia proposita regulae exceptio est: Nisi non fluminis, sed lacus, fossae uel stagni ripam quis uelit munire. Hæc exceptio reprobatur d. l. unica. §. fin. his uerbis: Illud notandum est, quod ripae, lacus, fossae, stagni muniendi causa praetor nihil cauit: sed idem erit obseruandum, quod in ripa fluminis munienda.

V. Regula: Ne quid in ripa fiat, quo iter nauigij deterius fiat, uel quo aqua aliter fluat quam priore aestate fluxit. De hac regula uide §. cap. prox.

V. DE FLUMINI- BUS.

I.Regula: De differentia fluminis & riuu, proponitur l. 1. §. 1. ff. de fluminib. his uerbis: Flumen à riuo magnitudine discernendum est, aut ex illimatione circumcolentium.

II.Regula: De diuisione fluminis in perenne & torrens, proponitur d. l. 1. §. item fluminum, his uerbis: Fluminum quaedam sunt perennia, quaedam torrentia. Perenne est, quod semper fluit,

id est *torrens*: torrens, quod hyme, hoc est *torrens*. Si tamen aliqua aestate exaruit, quod alioquin perenne fluebat: non ideo minus perenne est.

III. Regula: De diuisione fluminis in publicum & non publicum, proponitur d. l. 1. §. fluminũ, his uerbis: Fluminum quaedam publica sunt, quaedam non. Publicum flumen esse Celsius definit, quod perenne sit. Hæc sententia Celsij, quae Celsus probat, uideatur esse probabilis.

III. Regula: Fluminum publicorum communis est usus. Hæc regula approbatur l. fluminum. 24. in princ. ff. de damno infecto, his uerbis: Fluminum publicorum communis est usus, si cuti uiarum publicarum & litorum. In his igitur publicè licet cuiuslibet aedificare & destruere: dum tamen hoc sine incommodo cuiusq; fiat. Concordat l. littora. 3. ff. ne quid in loco publico fiat, his uerbis: Celsus ait, maris esse commune usum omnibus hominibus, ut aëris: ita etasq; in id pilas esse eius quiescerit. Sed id concedendum non esse, si deterior litoris maris ue usus quo eo modo futurus sit.

V. Regula: De iure nauigandi, proponitur l. unica, in princ. ff. ut in flumine publico nauigare liceat, his uerbis: Praetor ait: Quo minus illi in flumine publico nauem, ratem agere: quod e minus per ripam onerare, exonerare liceat, uim fieri ueto. Item ut per lacum, fossam, stagnum publicum nauigare liceat, interdictam. Ratio huius interdicti proponitur d. l. unica. §. hoc interdicto, his uerbis: Hoc interdicto prospectitur, ne quis flumine publico nauigare prohibeatur. Sicut enim ei qui uia publica uti prohibetur, interdictum propositum est: ita hoc quoq; proponendum Praetor putauit. Concordat Inst. de rer. diuis. §. riparum, ibi: sic uti per ipsum flumen. cuius uerba uide §. quest. prox. in. reg. 3. Declaratur interdictum propositum definitione lacus, stagni, fossae, d. l. unica. §. lacus, his uerbis: Lacus est, quod perpetuam habet aquam. Stagnum est, quod temporalem continet aquam ibidem stagnantem, quae quidem aqua plerunq; hyme cogitur. Fossa receptaculum aquae manufactum. Possunt autem etiam hæc publica esse, & non publica. Huius interdicti seu regulae exceptio prima hæc est: Nisi in quo quis nauigare prohibetur, priuatum sit, nõ publicum, quae exceptio approbatur d. l. unica. §. si priuata, his uerbis: Si priuata sunt suprascripta, interdictum cessat. Secunda exceptio est: Nisi non nauigare, sed piscari prohibitus quis sit. Hæc exceptio reprobatur d. l. unica. §. planè qui stagnum, his uerbis: Planè qui stagnum uel lacum conduxit, si piscari prohibeatur, utile in terdictum competere, Sabinius consensit. Et ita Labeo. Ergo etsi à municipibus conductum haberet, æquisimum erit ob uectigalis fauorem interdicto eum tueri. Tertia exceptio est: Nisi quis non nauigare,

sed

sed

sed

sed

sed

sed

sed locum deprimere prohibetur. Hec exceptio approbatur d.l.unica. §. si quis uelit, his uerbis: Si quis uelit interdictum tale mouere, ut locus deprimatur pecoris adpellendi gratia: non debet audiri. Et ita Melas scribit.

V I. Regula, De iure adpellendi pecoris ad flumen, proponitur d.l.unica. §. fin. his uerbis: Mela ait, tale interdictum competere, ne cui uis fiat, quo minus pecus ad flumen publicum, ripamue fluminis publici adpellatur.

V II. Regula, De iure piscandi. Hoc omnibus commune est in portu fluminibusq; que regula approbatur instit. de rerum diuis. §. flumina, his uerbis: Flumina omnia & portus publica sunt. Ideoq; ius piscandi omnibus commune est in portu fluminibusq;. Si quis igitur in flumine publico piscari prohibetur, iniuriarum actione experiri potest. Quod approbatur l. 2. §. si quis in. ff. ne quid in loco publico fiat, his uerbis: Si quis in mari piscari aut nauigare prohibetur, non habebit interdictum: quemadmodum necis qui in campo publico ludere, uel in publico balneo lauare, aut in theatro spectare arceatur. Sed in omnibus his casibus iniuriarum actione utendum est. Concordat l. iniuriarum. 13. §. si quis me. ff. de iniurijs. cuius uerba uide j. Ait Iuriscōsultus: Non habebit interdictum. Huius exceptio hæc est: Nisi quis stagnum uel lacum, in quo piscari prohibetur, habeat conductum. que exceptio approbatur l. unica. §. planè qui stagnum. ff. ut in flumine publico nauigare. 30 cuius uerba uide §. reg. s. except. 2.

V III. Regula: De aqueductu ex flumine publico. Regulariter aquam ex flumine publico ducere licet. que regula approbatur l. 2. ff. de fluminibus, his uerbis: Quo minus ex publico flumine ducatur aqua, nihil impedit nisi Imperator aut Senatus uetet, si modò ea aqua in usu publico non erit. sed si aut nauigabile est, aut ex eo aliud nauigabile sit: non permittitur id facere. Huius regule exceptio prima hæc est: Nisi Imperator uel Senatus prohibeat. que exceptio constat ex uerbis iam propositis hisce: Nisi Imperator aut Senatus uetet. Secunda exceptio est: Nisi flumen nauigabile sit, aut ex eo aliud nauigabile fiat. Hæc exceptio approbatur uerbis iam dictis hisce: Si modò ea aqua in usu publico nõ erit. sed si aut nauigabile est, &c. Concordat l. si autem. 10. §. fin. ff. de aqua pluuiarum arcenda. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 1. interd. 3. quest. 3. except. 3. Tertia exceptio est: Nisi non sine iniuria alterius aqua ducatur. que exceptio approbatur l. impp. 17. in fine. ff. de seruit. rustic. præd. his uerbis: Impp. Antoninus & Seuerus Augusti rescripserunt, aquam ita demum permitti duci, si sine iniuria alterius id fiat. Concordat l. hoc iure. 3. §. 1. ff. de aqua quotid. cuius uerba uide §. lib. proxim. cap. 1. de aqua ex castello ducenda, except. 4.

I X. Regula: Quantum cuiq; aqua ex flumine publico ducere liceat, definitur d. l. 17. in prin. ff. de seruit.

rustic. præd. his uerbis: Impp. Antoninus & Seuerus Augusti rescripserunt, aquam de flumine publico pro modo possessionum ad irrigandos agros diuidi oportere: nisi proprio quis iure plus sibi datum ostenderit.

DE INTERDICTO, NÆ quid in flumine publico, ripam eius fiat, quo petus nauigetur. Cap. VII.

PRIMO: Verba huius interdicti proponuntur l. 1. in princ. ff. de fluminibus, hæc nimirum: Ait prætor: Ne quid in flumine publico, ripam eius facias: ne quid in flumine publico, neue in ripa eius immittas, quo statio iterue nauigio deterius sit, fiat.

II. CAUSA HUIUS INTERDICTI cum suis exceptionibus.

Si quid in flumine publico ripam eius fiat immittaturue, quo statio iterue nauigij deterius sit, fiat: huic interdictio est locus. que causa approbatur uerbis interdicti iam propositis. Declaratur causa proposita definitione fluminis, d. l. 1. §. 1. cuius uerba uide §. capite prox. quest. 5. reg. 1. Item definitione publici fluminis, d. l. 1. §. publicum. cuius uerba uide §. d. quest. 5. reg. 3. Item declaratur definitione ripæ, d. l. 1. §. ripa, his uerbis: Ripa ita rectè definitur, id quod flumen continet, naturalem rigorem cursus sui tenens. Cæterum si quando uel imbribus, uel mari, uel qua alia ratione ad tempus excreuit: ripas non mutat. Nemo deniq; dixit Nilum, qui incremento suo Ægyptum cooperit, ripas suas mutare uel ampliare. Nam cum ad perpetuam suam mensuram redierit, ripæ aluei eius muniendæ sunt. Si tamen flumen naturaliter creuit, ut perpetuum incrementum nactum sit, uel alio flumine admissio, uel qua alia ratione: dicendum est proculdubio, ripas quoq; eum mutasse, quemadmodum si alueo mutato, aliud coepisset fluere. Declaratur insuper interdictum & causa proposita definitione stationis, d. l. 1. §. stationem, his uerbis: Stationem à statuendo dicimus. Is igitur locus demonstratur, ubicunq; naues tutò stare possunt. Definiuntur item interdicti uerba hæc, iterq; nauigio, d. l. 1. §. ait prætor, his uerbis: Ait prætor, iterq; nauigio. hoc pro nauigatione positum est. Imò nauigium solemus dicere etiam ipsam nauem. Iter ergo nauigio potest & sic accipi: Iter nauis deterius fiat. Nauigij appellatione etiam rates continentur: quia plerunque & ratiuum usus necessarius est. Definitur deniq; interdicti uocabulum hoc Deterius, d. l. 1. §. deterius, his uerbis: Deterior statio, itemq; iter nauigio deterius fieri uidetur, si usus eius corrumpatur, uel difficilior fiat, aut minor, aut rarior, uel si in totum auferatur. Proinde siue derinetur aqua, ut exigior

gior facta minus sit nauigabilis: uel si dilateretur, ut diffusa aquam breuem faciat: siue contrà sic coangustetur, ut rapidius flumen faciat: uel si quid aliud fiat, quod nauigationem incommodiorè difficiliorè mue faciat, uel prorsus impediat: interdicto locus erit. Hæcenus causa proposita approbata & declarata est. Sequuntur nunc eius exceptiones.

I. Exceptio: Nisi in loco uel flumine priuato fiat. Hæc exceptio approbatur l. 1. §. hoc interdictum. ff. de fluminibus, his uerbis: Hoc interdictum ad flumina publica pertinet. Si autem flumen priuatum sit, cessabit interdictum. Nihil enim differt à cæteris locis priuatis flumen priuatum. Concordat d. l. 1. §. item si amnis, hisce uerbis: Si amnis aliquid circumueat, sciendum est manere eius cuius fuerit. Si quid igitur factum est illic, non est factum in publico flumine, nec pertinet ad hoc interdictum, si quid in priuato factum sit: nec quidem si in priuato flumine fiat. Nam quod sit in priuato flumine, perinde est atq; si in alio loco priuato fiat. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi flumen publicum locum priuatum occupauerit, in eoq; fiat. Hæc replicatio approbatur d. l. 1. §. ille etiam alueus, his uerbis: Ille alueus, quem sibi flumen fecit, etsi priuatus antè fuit, incipit esse ratiuum publicus: quia impossibile est, ut alueus fluminis publici non sit publicus. Huius replicationis duplicatio prima hæc est: Nisi flumen circumueat saltem locum priuatum, non occupet. Hæc duplicatio approbatur uerbis d. §. item si amnis, paulò superius propositis. Secunda duplicatio est: Nisi flumen inundauerit saltem locum priuatum, non alueum ibi fecerit. Hæc duplicatio approbatur d. l. 1. §. si fossa, his uerbis: Si fossa manufacta sit, per quam fluit flumen publicum: nihilominus publica sit. Et ideo si quid ibi fiat, in flumine publico factum uidetur: aliter atq; si flumen aliquam reram inundauerit, non alueum sibi fecerit. tunc enim non sit publicum, quod aqua cooperatum est.

II. Exceptio: Nisi cum flumen aliò fluere coeperit, in ueteri alueo sit factum. Hæc exceptio approbatur l. 1. §. simili modo. ff. de fluminibus, his uerbis: Si flumen alueum suum reliquerit, & aliò fluere coeperit: quidquid in ueteri alueo factum est, ad hoc interdictum non pertinet. Non enim in flumine publico factum erit, quod est utriusque uicini. At si limitatus est ager, occupantis alueus fiet: certè definit esse publicus.

III. Exceptio: Nisi in insula in flumine nata factum sit. Hæc exceptio approbatur l. 1. §. si insula. ff. de fluminibus, his uerbis: Si insula in publico flumine nata fuerit, inq; ea aliquid fiat: non uidetur in publico fieri. Illa enim insula aut occupantis est, si limitati agri fuerunt, aut eius cuius ripam cõtingit: aut si in medio alueo

nata est, eorum qui prope utraq; ripas prædia possident.

III. Exceptio: Nisi in flumine non nauigabili fiat. Hæc exceptio approbatur simul & distinguitur d. l. 1. §. non autem, his uerbis: Non omne quod in flumine publico, ripamue sit, coarctet Prætor: sed si quid fiat, quo deterior statio & nauigatio fiat. Ergo hoc interdictum ad ea tantum flumina pertinet, quæ sunt nauigabilia: ad cætera non pertinet. Sed Labeo scribit, non esse iniquum, etiam si quid in flumine eo quod nauigabile non sit, fiat, ut exaroscet, uel aquæ cursus impediatur: utile interdictum competere, ne uis ei fiat, quo minus id opus, quod in alueo fluminis, ripamue ita factum sit, ut iter cursusue fluminis deterior sit, fiat: tollere, demoliri, purgare, restituere uiri boni arbitrato possit. Concordat d. l. 1. §. si in mari, in fine. cuius uerba uide j. except. prox.

V. Exceptio: Nisi in mari uel in litore maris fiat. Hæc exceptio reprobat d. §. si in mari, his uerbis: Si in mari aliquid fiat, Labeo ait competere tale interdictum: Ne quid in mari, in uel litore, quo portus, statio, iterue nauigio deterius fiat. Sed etsi in flumine publico, non tamen nauigabili fiat: idem putat.

VI. Exceptio: Nisi extra flumen fiat. Hæc exceptio approbatur l. 1. §. in publico. ff. de fluminibus, his uerbis: In publico flumine factum accipere debemus, quidquid in aqua factum est. Nam si quid extra factum sit, non est in flumine publico factum. Et quod in ripa sit, non uidetur in flumine publico factum.

VII. Exceptio: Nisi statio uel nauigatio non fiat deterior. Hæc exceptio approbatur simul & distinguitur d. l. 1. §. non autem. cuius uerba uide §. except. 4. Sed & eius replicatio hæc est: Nisi pedestre iter impediatur. que replicatio approbatur d. l. 1. §. si pedestre, his uerbis: Si pedestre iter impediatur, non ideo minus iter nauigij deterius sit.

VIII. Exceptio: Nisi ripæ tuendæ causa factum sit. Hæc exceptio reprobat d. l. 1. §. Labeo, his uerbis: Labeo scribit, non esse dicendum, dandam exceptionem ei qui interdicto cõuenitur, Aut nisi ripæ tuendæ causa factum sit: sed ita excipiendum ait, Extra quam si quid ita factum sit, uti de lege fieri licuit.

IX. Exceptio: Nisi lege fieri licuit. Hæc exceptio approbatur uerbis iam propositis hisce: Sed ita excipiendum ait, &c.

X. Exceptio: Nisi is qui ex utraq; parte fluminis domos habet, pontem faciat. Hæc exceptio reprobat l. ult. ff. de fluminibus, his uerbis: Quæsitum est, an is qui in utraq; ripa fluminis publici domum habeat, pontem priuati iuris facere possit? Scæuola respondit, non posse.

III. AD FINE REMEDIUM. Si in flumine publico iam sit factum, datur interdictum.

sum restitutorium, cuius uerba proponuntur l. i. §. deinde ait ff. de fluminibus, hæc nimirum: Deinde ait Prætor: Quod in flumine publico, ripæ eius fiat: siue quid in id flumen ripæ eius factum, uel immissum habeas, quo statio, laterne nauigij deterius sit, fiat restituas.

Differentia & cognatio huius interdicti & superioris proponitur d. l. i. §. penult. his uerbis: Superius interdictum prohibitorium est, hoc restitutorium, ad eandem causam pertinens.

Causa huius interdicti proponitur d. §. penult. his uerbis: Iubetur is qui factum uel immissum habet, restituere quod habet: si modò id quòd habet, stationem uel nauigium deterius faciat.

Aduersus quos hoc interdictum competat, definitur d. l. i. §. ult. his uerbis: Hæc uerba, factum uel immissum habeas: ostendunt, non eum teneri qui fecit uel immisit, sed qui factum siue immissum habet. Deniq; Labeo scribit, si auctor tuus aquam deriuauerit, teneri te hoc interdicto, si ea utaris.

DE INTERDICTO, NE QUID IN FLUMINE PUBLICO, RIPÆ EIUS FIAT, QUO ALITER AQUA FLUAT, ARG. PRIORIS ÆSTATE FLUXIT. Cap. VIII.

PRIMO: Verba huius interdicti proponuntur l. unica, in prin. ff. ne quid in flumine publico, hæc nimirum: Ait Prætor: In flumine publico, in de ripa eius facere: aut in id flumen, ripæ eius immittere, quo aliter aqua fluat, quam priore æstate fluxit, uero.

II. RATIO huius interdicti proponitur d. l. unica, §. i. his uerbis: Hoc interdicto prospexit Prætor, ne deriuationibus minus concessis flumina exarscant, uel mutatus alueus uicinis aliquam iniuriam adferat.

III. CAUSÆ HUIUS INTERDICTI.

I. Causa: Si quis in flumine publico ripæ eius quid faciat uel immutat, quòd aqua aliter fluat, quam priore æstate fluxit: hoc interdicto tenetur. Quæ causa approbatur uerbis interdicti §. propositis. Concordat d. l. unica, §. i. autem, his uerbis: Is hoc interdicto tenetur, qui aliter fecit fluere aquam, quam priore æstate fluxit. Et idcirco aiunt prætores priorem æstatem comprehendisse, quia semper certior est naturalis fluminum cursus æstate quam hyeme: nec ad instantem æstatem, sed ad priorem hoc interdictum refertur, quia illius æstatis fluxus indubitator est. Declaratur d. l. unica, §. æstas, his uerbis: Æstas ad æquinoctium autumnale refertur. Et si forte æstate interdicitur, proxima superior æstas intuentur: si uero hyeme, tunc non proxima hyemi æstas, sed superior erit inspicienda.

II. Causa: Si ex riuo tectio per apertum ducere aquam uelit: uel contra. Hæc causa approbatur d. l. unica, §. si quis ex, his uerbis: Si quis ex riuo tectio per apertum ducere uelit: uel contra, qui ante apertum duxit, nunc operto uelit, interdicto teneri placuit: si modò hoc factum eius incommodum circa colentibus adferat.

III. Causa: Si incile ducat, aut alueum fluminis mutet. Hæc causa approbatur ibidem, his uerbis: Simili modo etsi incile ducat, uel alio loco faciat, uel si alueum fluminis mutet, hoc interdicto tenebitur.

De exceptionibus harum causarum.

I. Exceptio: Nisi flumē priuatum sit, non publicum. Hæc exceptio approbatur d. l. unica, §. pertinet, his uerbis: Pertinet hoc interdictum ad flumina publica, siue nauigabilia sunt, siue non sunt.

II. Exceptio: Nisi flumen non sit nauigabile. Hæc exceptio uerbis iam propositis reprobat.

III. Exceptio: Nisi aqua non aliter fluat. Hæc exceptio approbatur d. l. unica, §. ait prætor, his uerbis: Ait Prætor: Quo aqua aliter fluat, quam priore æstate fluxit. Non omnis ergo qui immisit, uel qui fecit, tenetur: sed qui faciendo uel immittendo efficit, aliter quam priore æstate fluxit, aquam fluere. Declaratur quid sit aliter fluere, d. l. unica, §. quod autem, his uerbis: Quod autem ait, aliter fluat: non ad quantitatem aquæ fluentis pertinet, sed ad modum & ad rigorem cursus aquæ referendum est. Et generaliter dicendum est, ita demum interdicto quem teneri, si mutetur aquæ cursus per hoc quòd factum est: dum uel depressior uel altior fiat aqua, ac per hoc rapidior sit, cum incommodo accolentium. Et si quid aliud uitij accolæ ex facto eius qui conuenitur sentient, interdicto locus erit. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi proxima æstate aliter fluxit. tunc enim, quamuis non aliter fluat quam proxima hyeme, nihilominus tenetur. Hæc replicatio approbatur per ea quæ proposita sunt paulò superius causa i.

III. Exceptio: Nisi ripæ muniendæ causa faciat, uel magni alicuius damni uitandi gratia. Hæc exceptio approbatur certo modo d. l. unica, §. sunt qui putant, his uerbis: Sunt qui putant contra hoc interdictum excipiendum, Quod eius ripæ muniendæ causa non fiat: scilicet, ut si quid fiat, quo aliter aqua fluat (si tamen muniendæ ripæ causa fiat) interdicto locus non sit. Sed nec hoc quibusdam placet. Neq; enim ripæ cum incommodo accolentium muniendæ sunt. Hoc tamen iure utimur, ut prætor ex causa æstimet, an hanc exceptionem dare debeat. Plerumq; enim utilitas suadet istam exceptionem dari. Sed etsi aliqua utilitas uertatur eius qui quid in flumine publico fecit (pone enim, grande damnum flumina

flumen ei dare solitum, prædia eius depolari: si forte aggeres uel quam aliam mutationem adhibuit, ut agrum suum tueretur, eaq; res cursum fluminis ad aliquid immutauerit: cur ei non consulatur? Plerosq; scio profus flumina auertisse, aluèosq; mutasse, dum prædijs suis consulunt. Oportet enim in huiusmodi rebus utilitatem & tutelam facientis spectari, sine iniuria utique accolarum.

III. QUIBUS DATUR hoc interdictum?

Cuius è populo datur. Quæ regula approbatur l. unica, §. hoc interdictum, ff. de quibus in flumine publ. his uerbis: Hoc interdictum cuius ex populo competit, sed non aduersus omnes: uerum aduersus eum qui id egit, ut aliter aqua flueret, cum ius non haberet.

V. ADVERSUS QVOS DATUR?

I. Regula: is qui fecit, non is qui possidet factum, hoc interdicto tenetur. quæ regula approbatur uerbis iam propositis hinc: Sed non aduersus omnes, &c. Concordat d. l. unica, §. is autem hoc, cuius uerba uide §. quæst. 3. in prin.

II. Regula, De hæredibus facientis, proponitur d. l. unica, §. hoc interdictum, his uerbis: Hoc interdictum & in hæredes competit.

VI. AD FINE REMEDIUM.

Si factum sit, restitutorium interdictum competit: cuius uerba proponuntur d. l. unica, §. deinde ait, his uerbis: Deinde ait Prætor: Quod in flumine publico ripæ eius factum, siue quòd in flumen ripæ eius immissum habes: si ob id aliter aqua fluat, atq; priore æstate fluxit: restituas.

Differentia huius interdicti & superioris proponitur d. l. unica, §. penult. his uerbis: Hoc interdictum restitutorium proponitur. Superius enim prohibitorium est, & pertinet ad ea quæ nondum facta sunt. Si quid igitur iam factum est, per hoc interdictum restituetur. Si quid ne fiat, prospicitur, superiore interdicto erit utendum. Et si quid post interdictum redditum fuerit factum, coercebitur. Quid ueniat in interdictum restitutorium, cum ex uerbis iam propositis constat, tum etiam definitur d. l. unica, §. ult. his uerbis: In hoc interdicto restitutorio non est iniquum uenire (ut Labeo ait) etià quòd dolo factum est, quo minus haberes.

DE LOCIS ET ITINE-ribus publicis. Cap. IX.

I. DEFINITIO LOCIS ET itineris publici.

Locus publicus definitur per species l. 2. §. publici, ff. ne quid in loco publico, his uerbis: Publici loci appellatio quemadmodum ac-

cipiatur, Labeo definit: ut & ad areas, & ad insulas, & ad agros, & ad uias publicas, itineraq; publica pertineat.

Via publica definitur d. l. 2. §. uiarum, cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 7. quæst. 2.

II. DIFFERENTIA uie publicæ & priuata proponitur d. l. 2. §. uiam publicam, his uerbis: Viam publicam eam dicimus, cuius etiam solum publicum est. Non enim sicut in priuata uia, ita & in publica accipimus. Viæ priuatae solum alienum est, ius tantum eundi agendi nobis competit. Viæ autem publicæ solum publicum est, relictum ad directum certis finibus latitudinis, ab eo qui ius publicandi habuit, ut eà publice iretur commearetur.

III. SPECIES uie publicæ, est uia uicinalis. quæ species approbatur simul & declaratur l. ult. ff. de locis & itinibus publicis. item l. 2. §. uiarum, ibi uicinales: ff. ne quid in loco publico fiat, quarum legum uerba uide §. lib. prox. cap. 7. quæst. 2.

III. PROPRIA LOCI ET itineris publici iura.

I. Regula: De loco publico fruendo proponitur interdictum l. i. in prin. ff. de loco publ. fruendo, his uerbis: Prætor ait: Quo minus loco publico, quem is cui locandi ius fuerit, fruendum alij locauit, ei qui conduxerit, societate eius ex lege locationis frui liceat, uim fieri ueto. Ratio huius interdicti proponitur d. l. i. §. i. his uerbis: Interdictum hoc publicæ utilitatis causa proponi palam est. Euetur enim uicinalia publica, dum prohibetur quis uim facere ei, qui ad fruendum conduxit. Concordat l. unica, §. planè qui flagitum, ff. ut in flumine publico nauigare liceat. cuius uerba uide §. capite 6. quæst. 5. reg. 5. except. 2. Exceptio huius interdicti hæc est: Nisi quis præter legem locationis loco publico frui uelit. quæ exceptio approbatur d. l. i. §. fin. his uerbis: Ait Prætor, Quo minus ex lege locationis frui liceat, merito ait, Ex lege locationis. ultra legem non debet audiri qui frui desiderat. Cui detur hoc interdictum, definitur d. l. i. §. penult. his uerbis: Si simul ueniant ad interdictum mouendum, ipse qui conduxit, & socius eius: magis est, ut ipse conductor præferatur.

II. Regula: Si quis loco publico uti prohibetur, iniuriarum actio est. quæ regula approbatur per ea quæ proposita sunt §. cap. 6. quæst. 5. reg. 7.

III. Regula: Via publica nemo rectè uti prohibetur. Quæ regula approbatur l. 2. §. fin. ff. ne quid in loco publico fiat, his uerbis: Prætor ait: Quo minus illi uia publica, itineræue publico ire agere liceat: uim fieri ueto. Concordat l. per agrum, ss. C. de seruitutibus, his uerbis: Per agrum quidem alienum, qui seruitutem non debet, ire uel agere uicino minimè licet. Vti autem uia publica nemo rectè prohibetur.

III. Regula: Per uiam publicam aquam ducere

non licet. quæ regula approbatur l. si in publico. 18. §. fin. ff. de aqua pluuiæ arcenda, his uerbis: Sine permissu principis aqua per uiam publicam duci non potest. Concordat l. seruitutes. 14. §. publico. ff. de seruit. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 2. exceptione 31.

V. Regula, De uia publica aperienda, rescicenda & purganda, proponitur l. in princ. ff. de uia publica, his uerbis: Prætor ait: Quod minus illi uiam publicam, iterue publicum aperire, rescicere liceat: dum ne ea uia, id uel iter detur: ut uiam fieri ueto. Declaratur hoc interdictum d. l. 1. §. 1. his uerbis: Uiam aperire, est ad ueterem altitudinem latitudinemque restituere. Sed & purgare, rescicionis portio est. Purgare autem proprie dicitur ad libramentum proprium redigere, sublato eo quod supra eam esset. Rescit enim & qui aperit, & qui purgat, & omnes omnino qui in pristinum statum reducant. Huius interdicti seu regule exceptio prima hæc est: Nisi prohibitus sub specie rescicionis deteriorem uiam faciat. Hæc exceptio approbatur uerbis interdicti §. propositis hisce: Dum ne ea uia, id uel iter deterius fiat. Concordat d. l. 1. §. si quis, hisce uerbis: Si quis sub specie rescicionis deteriorem uiam facit, impune uim patietur. Propter quod neque; altiore, neque; longiore, neque; latiore, neque; humiliores uiam sub nomine rescicionis is qui interdicit, potest facere: uel in uiam terrenam, glaream inijcere: aut sternere uiam lapide, quæ terrena sit: uel contra lapide stratum terrenam facere. Secunda exceptio est: Nisi uicino officiat prohibitus. Hæc exceptio approbatur l. qui uias. 31. in princ. ff. de damno infecto, his uerbis: Qui uias publicas muniunt, sine damno uiciorum id facere debent. Tertia exceptio est: Nisi alius magis idonee rescicere uiam uelit. Hæc exceptio approbatur l. in rescicendo. 41. ff. d. tt. cuius uerba uide §. cap. 12. quæst. 2. reg. 2. Quibus autem, item aduersus quos, quid ueniat, & quamdiu datur interdictum propositum, definitur l. 1. §. fin. ff. de uia publica, his uerbis: Interdictum hoc perpetuo dabitur, & omnibus, & in omnes: & habet condemnationem in id quod actoris intererat.

VI. Regula: Quisq; ante suas aedes uiam publicam construere tenetur. quæ regula approbatur l. 3. §. construat. ff. d. tt. cuius uerba uide §. lib. 2. cap. 14. in fine.

VII. Regula, De uia publica in agrum uicini non rescicenda, proponitur l. si in agrum. 4. in princ. ff. de uia publica, his uerbis: Si in agrum uicini uiam publicam quis reiecerit, in tantum in eum uicini reiectæ actio dabitur, quanti eius interest, cuius fundo iniuria irrogata est. Huius regule exceptio hæc est: Nisi uia publica sit amissa. tunc enim uicinus per agrum suum uiam præstabit. quæ exceptio approbatur l. si locus. 14. §. fin. ff. quemadmod. seruitur. amitt. his uerbis: Cum uia publica fluminis impetu, uel ruina amissa est, uicinus

proximus uiam præstare debet.

VIII. Regula, De uia publica non exaranda, proponitur d. l. 4. in fine. ff. de uia publica, his uerbis: Qui uiam publicam exarauerit, ad munitionem eius solus compellitur.

IX. Regula, De nihil in uiam publicam prosciendo nec ponendo, proponitur l. 3. §. studcant. ff. d. tt. cuius uerba uide §. lib. 2. cap. 14. in fine. Huc pertinet etiam actio de deiectione & effuso, posito & suspensio: de qua dicitur §. inter delicta. Item pertinet hac interdictum, Ne quid in uia uel itinere publico fiat: de quo §. cap. 11.

X. Regula, De cloaca publica, ne quid in eam fiat immittaturue, proponitur l. 1. §. penult. & ultim. ff. de cloacis, hisce uerbis: Ait Prætor: Quod in cloacam publicam factum siue immisissum habes, quo usus eius deterior sit, fiat, restituitur: item ne quid fiat immittaturue, interdicam. Hoc interdictum ad publicas cloacas pertinet: ne quid in cloacam immittas, ne ea facias, quo usus deterior sit, ne uis fiat.

XI. Regula, De locis publicis à priuato non detinendis, proponitur l. si legatum. 5. §. fin. ff. de operibus publicis, cuius uerba uide §. lib. cod. capite 6. quæst. 2. reg. 2. Plures huiusmodi regulas uide §. lib. 12. cap. 10. item §. cap. proximis.

DE INTERDICTO, NE quid in loco publico fiat. Cap. X.

PRIMO: Verba huius interdicti proponuntur l. 2. in princ. ff. ne quid in loco publico fiat, hæc nimirum: Prætor ait: Ne quid in loco publico facias, in uel eum locum immittas, quæ ex re quid illi damni detur, præterquam quod lege, senatusconsulto, edicto, decreto uel Principum tibi concessum est. De eo quod factum erit, interdictum non dabo.

II. RATIO & usus huius interdicti proponitur d. l. 2. §. 1. his uerbis: Hoc interdictum prohibitorium est, & tam publicis utilitatibus quam priuatorum per hoc prospicitur. Loca enim publica utique priuatorum usibus deseruiunt, iure scilicet ciuitatis, non quasi propria cuiusq;. Et tantum iuris habemus ad obtinendum, quantum quilibet ex populo ad prohibendum habet. Propter quod si forte in publico fiet opus, quod ad priuati damnum redundet, prohibitorio interdicto potest conueniri: propterque eam rem hoc interdictum propositum est.

III. GENVS. Interdictum prohibitorium est, quod approbatur uerbis iam propositis hisce: Hoc interdictum prohibitorium est. Concordat d. l. 2. §. si quis nemine. cuius uerba uide §. quæst. prox. except.

gener. 9.

IIII. CAU-

IIII. CAUSAE HVIVS INTERDICTI cum suis exceptionibus.

Prima & generalis causa huius interdicti est: Si quid in loco publico fiat immittaturue, quo alicui damnum datur. quæ causa approbatur uerbis interdicti paulò superius propositis. Concordat l. si finita. 15. §. si publicus. ff. de damno infecto, cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 3. quæst. 5. Declaratur hæc causa definitione loci publici, l. 2. §. publici. ff. ne quid in loco publico. cuius uerba uide §. cap. prox. quæst. 1.

II. Causa: Si in loco publico edificetur. Hæc causa approbatur l. 1. ff. d. tt. his uerbis: In loco publico prætor prohibet edificare, & interdictum proponit.

III. Causa: Si quis uelum in mœniano immisissum habeat, quo uicini luminibus officit. Hæc causa approbatur l. 2. §. cum quidam. ff. ne quid in loco publico, his uerbis: Cum quidam uelum in mœniano immisissum haberet, quod uicini luminibus officiebat: utile interdictum competijt, Ne quid in publicum mittas, quæ ex re luminibus Caij Seij officias.

IIII. Causa: Si statuas uel imagines in publico quis ponat. Hæc causa reprobatur l. 2. ff. de loco publico. fruendo. cuius uerba uide §. lib. 12. cap. 10. reg. 2.

V. Causa: Si ianuam in publico aperuit. Hæc causa reprobatur l. ult. §. fin. ff. de seruit. urban. præd. cuius uerba uide §. except. 3.

VI. Causa: Si molem uel pilas in mare proiecit. Hæc causa approbatur l. 2. §. aduersus. ff. ne quid in loco publico fiat, his uerbis: Aduersus eum qui molem in mare proiecit, interdictum utile competit ei cui forte hæc res nocitura sit. Si autem nemo damnum sentit, uolendus est is qui in littore edificat, uel molem in mare iacit. Concordat l. littora. §. si maris. ff. eod. tt. cuius uerba uide §. cap. 6. quæst. 3. reg. 4.

VII. Causa: Si in mari piscari, nauigare, uel in campo publico ludere quis prohibeatur. Hæc causa reprobatur d. l. 2. §. si quis in mari. cuius uerba uide §. d. quæst. 5. reg. 7.

VIII. Causa: Si per locum publicum riuum ducat. Hæc causa approbatur l. si per. 5. ff. ne quid in loco publico. cuius uerba uide §. quæst. ult. reg. 2.

IX. Causa: Si quis in loco publico sterquilinum secundum parietem alicuius fecerit, ex quo paries madescit. Hæc causa approbatur l. si quando. 17. §. fin. ff. si seruitus uindicetur, cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 4. de act. negat. circa finem.

X. Causa: Si quis id quod in publico loco positum habet, uelit rescicere. Hæc causa approbatur l. 2. §. si quis id. ff. ne quid in loco publico, his uerbis: Si quis id quod in publico loco positum habuit, rescicere uoluit: huic interdicto locum esse, Aristoteli ait, ad prohibendum eum rescicere.

Exceptiones præcedentium causarum generales.

I. Exceptio: Nisi non in publico, sed in priuato loco

fiat. Hæc exceptio approbatur l. 2. §. hoc interdictum. ibi: ad ea igitur. ff. ne quid in loco publico. cuius uerba uide §. except. proxim. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi quis uelum in mœniano suo immisissum habeat, quo uicini luminibus officit, hoc enim quamuis in priuato habere uideatur, nihilominus interdictum utile est. quæ replicatio approbatur d. l. 2. §. cum quidam. cuius uerba uide §. causa 3.

II. Exceptio: Nisi in loco fisci fiat. Hæc exceptio approbatur d. §. hoc interdictum, his uerbis: Hoc interdictum ad ea loca, quæ sunt in fisci patrimonio, non puto pertinere. In his enim neque facere quiddam, neque prohibere priuatus potest. Res enim fiscales quasi propriæ & priuati principis sunt. Igitur si quis in his aliquid faciat, nequaquam hoc interdictum locum habebit. Sed si forte de his sit controuersia, præferti eorum iudices sunt. Ad ea igitur loca hoc interdictum pertinet, quæ publico usui destinata sunt: ut si quid illic fieret quod priuato noceret, Prætor interdiceret interdicto suo.

III. Exceptio: Nisi nulli noceat. Hæc exceptio approbatur l. 2. §. aduersus. ibi: si autem. ff. ne quid in loco publico. cuius uerba uide §. causa 6. Concordat d. l. 2. §. merito. cuius uerba uide §. except. 8. Concordat item l. ult. §. fin. ff. de seruit. urban. prædior. his uerbis: Lucius Titius aperto pariete domus suæ, quatenus stillicidij rigor & tignorū protectus cõpetebat, ianuam in publico aperuit, quæro, cum neque; luminibus Publij Mæuij uideantur, neque; itinere uicini officeret, neque; stillicidium in uicini domo cadat: an aliquam actionem Publius Mæuius uicinus ad prohibendum haberet? Respondeo, secundum ea quæ proponerentur, nullam habere.

IIII. Exceptio: Nisi luminibus tantum officiat. Hæc exceptio reprobatur l. 2. §. cum quidam. ff. ne quid in loco publico. cuius uerba uide §. causa 3. Concordat d. l. 2. §. si quid in ibi: plane si edificium. cuius uerba uide §. de §. except. prox.

V. Exceptio: Nisi edificando impediatur tantum de fluere ad uicinum ea, quæ nullo iure defluerant. Hæc exceptio approbatur d. §. si quid in, his uerbis: Si quid in loco publico edificauero, ut ea quæ ex meo ad te nullo iure defluerant, definat fluere: interdicto me non teneri, Labeo putat. Plane si edificium hoc effecerit, ut minus luminis insula tua habeat, interdictum hoc competit.

VI. Exceptio: Nisi ei edificatio noceat, quod etiam in publico illicitè est edificatum. Hæc exceptio approbatur d. l. 2. §. idem ait, his uerbis: Labeo ait, Si in publico edificem, deinde hoc ei edificatio obstat, quod tu in publico edificaueras, cessat re hoc interdictum, cum tu quoque; illicitè edificaueras: nisi forte tu iure tibi concessio edificaueras.

VII. Exceptio: Nisi non tam priuato quam publico loco

loco noceat. Hec exceptio reprobatu exemplo l.2. §. idem ait. si odore. ff. ne quid in loco publico, his uerbis Nerua ait, si odore soli locus pestilentiosus fiat, non esse ab re de ea re interdictio uti. Concordat d.l.2. §. 1. cuius uerba uide §. quest. 2.

VIII. Exceptio: Nisi a lege uel magistratu fieri sit permiffum. Hec exceptio approbatur uerbis interdicti §. eod. cap. in prin. propositis hisce: Præterquam quod lege, senatusconsulto, edicto, decretoe principum tibi concessum est. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi in damnum & iniuriam alterius uergat. que replicatio approbatur d.l.2. §. merito, his uerbis: Merito ait Prætor, Qua ex re quid illi damni detur. nam quoties aliquid in publico fieri permittitur, ita oportet permitti, ut sine iniuria cuiusq; fiat: & ita solet Princeps, quoties aliquid noui operis institutum petitur, permittere. Damnum autem pati uidetur, qui commodum amittit, quod ex publico consequbatur, quale cunq; sit. Proinde si cui prospectus, si cui aditus sit deterior, aut angustior: interdictio opus est. Concordat item d.l.2. §. si quis a principe, his uerbis: Si quis a principe simpliciter impetrauerit, ut in publico loco ædificet: non est concedendum sic ædificare, ut eum incommodo alicuius id fiat: neq; sic conceditur, nisi forte quis hoc impetrauerit. Huius replicationis duplicatio hæc est: Nisi specialiter in damnum uel iniuriam alterius sit concessum. que duplicatio approbatur uerbis iam propositis hisce: Nisi forte quis hoc impetrauerit.

IX. Exceptio: Nisi in publico sit factum. tunc enim ut restituatur, amplius agi non potest. Hec exceptio approbatur l.2. §. si quis nemine. ff. ne quid in loco publico, his uerbis: Si quis nemine prohibente in publico ædificauerit, non esse eum cogendum tollere, ne ruinis urbs deformetur: & quia prohibitorium est interdictum, nõ restitutorium. Si tamen obftet ædificium id publico usui: utiq; is qui operibus publicis procurat, debeat id deponere: aut si non obftet, solarium ei imponere. Sic enim uetigal hoc appellatur ex eo quod pro solo pendatur. Si tamen adhuc nullum opus factum fuerit, officio iudicis continetur, uti caueatur non fieri. Et ea omnia etiam in persona hæredum, cæterorumq; successorum erunt cauenda. Huius exceptionis replicatio prima est in loco sacro. que approbatur ibidem, his uerbis: Locorum sacrorum diuersa est causa. In loco enim sacro non solum facere uetamur, sed & factum restituere iubemur. hoc propter religionem. secunda replicatio est: Nisi prohibente prætoris sit factum. que replicatio approbatur l. ult. ff. eod. tit. his uerbis: Sicut is qui nullo prohibente in loco publico ædificauerat, cogendus non est demoliri, ne urbs deformetur ruinis: ita qui aduersus edictum Præ-

toris ædificauerit, tollere ædificium debet: alioqui inane & iusorium prætoris imperium fuerit.

V. QVIBVS DATVR hoc interdictum? Cui libet agere uolenti. que regula approbatur l.2. §. 1. ff. ne quid in loco publico. cuius uerba uide supra, quest. 2. Concordat l. 1. ff. de locis & itineribus publicis. cuius uerba uide §. cap. prox. quest. 4.

VI. PER QVOS competat? Etiam per procuratorem potest exerceri. que regula approbatur l. penultim. ff. ne quid in loco publico, his uerbis: Ei qui interdictio experitur, ne quid in loco publico fiat, quo damnum priuato detur: quamuis de loco publico interdicit, nihilominus procuratoris dandi facultas est.

VII. QVID VENIAT? Agitur hoc interdictio ne fiat, non etiam ut factum restituatur. que regula approbatur per ea que proposita sunt §. quest. 4. except. gener. 9. Agitur insuper hoc interdictio, ut caueatur ne cpius fiat. que regula approbatur l.2. §. si quis nemine. ibi: si tamen adhuc. ff. ne quid in loco publico. cuius uerba uide d. except. 9.

VIII. ADFINIA REMEDIA. I. Regula, De iniuriarum actione, si quis loco publico uti prohibeatur, proponitur l.2. §. si quis in mari. ff. ne quid in loco publico. cuius uerba uide §. capite 6. quest. 5. reg. 7.

II. Regula, De actione legis XII. Tabul. proponitur l. si per. s. ff. d. tit. his uerbis: Si per publicum locum riuus aquæ ductus priuato nocebit: erit actio priuato ex lege XII. Tabularum, ut de noxa domino caueatur.

III. Regula, De officio eius qui operibus publicis præst, proponitur l.2. §. si quis nemine. ibi: si tamen. ff. ne quid in loco publico. cuius uerba uide §. quest. 4. except. 9.

DE INTERDICTO TAM PROHIBITARIO QUAM RESTITUTORIO UIÆ & ITINERIS PUBLICI. Cap. XI. I. DE INTERDICTO, NE quid in uia uel itinere publico fiat.

PRIMO: Verba huius interdicti proponuntur l.2. §. ait Prætor. ff. ne quid in loco publico, hæc nimirum: Ait Prætor: In uia publica, itinereue publico facere, immittere quid, quo ea uia idue iter deterius sit, fiat, ueto.

II. GENVS HVIVS INTERDICTI. I. Regula: Populare est interdictum. que regula approbatur d.l.2. §. hoc interdictum. cuius uerba uide §. quest. 5.

toris ædificauerit, tollere ædificium debet: alioqui inane & iusorium prætoris imperium fuerit.

V. QVIBVS DATVR hoc interdictum? Cui libet agere uolenti. que regula approbatur l.2. §. 1. ff. ne quid in loco publico. cuius uerba uide supra, quest. 2. Concordat l. 1. ff. de locis & itineribus publicis. cuius uerba uide §. cap. prox. quest. 4.

VI. PER QVOS competat? Etiam per procuratorem potest exerceri. que regula approbatur l. penultim. ff. ne quid in loco publico, his uerbis: Ei qui interdictio experitur, ne quid in loco publico fiat, quo damnum priuato detur: quamuis de loco publico interdicit, nihilominus procuratoris dandi facultas est.

VII. QVID VENIAT? Agitur hoc interdictio ne fiat, non etiam ut factum restituatur. que regula approbatur per ea que proposita sunt §. quest. 4. except. gener. 9. Agitur insuper hoc interdictio, ut caueatur ne cpius fiat. que regula approbatur l.2. §. si quis nemine. ibi: si tamen adhuc. ff. ne quid in loco publico. cuius uerba uide d. except. 9.

VIII. ADFINIA REMEDIA. I. Regula, De iniuriarum actione, si quis loco publico uti prohibeatur, proponitur l.2. §. si quis in mari. ff. ne quid in loco publico. cuius uerba uide §. capite 6. quest. 5. reg. 7.

II. Regula, De actione legis XII. Tabul. proponitur l. si per. s. ff. d. tit. his uerbis: Si per publicum locum riuus aquæ ductus priuato nocebit: erit actio priuato ex lege XII. Tabularum, ut de noxa domino caueatur.

III. Regula, De officio eius qui operibus publicis præst, proponitur l.2. §. si quis nemine. ibi: si tamen. ff. ne quid in loco publico. cuius uerba uide §. quest. 4. except. 9.

DE INTERDICTO TAM PROHIBITARIO QUAM RESTITUTORIO UIÆ & ITINERIS PUBLICI. Cap. XI. I. DE INTERDICTO, NE quid in uia uel itinere publico fiat.

PRIMO: Verba huius interdicti proponuntur l.2. §. ait Prætor. ff. ne quid in loco publico, hæc nimirum: Ait Prætor: In uia publica, itinereue publico facere, immittere quid, quo ea uia idue iter deterius sit, fiat, ueto.

II. GENVS HVIVS INTERDICTI. I. Regula: Populare est interdictum. que regula approbatur d.l.2. §. hoc interdictum. cuius uerba uide §. quest. 5.

II. CAUSA & GENERALIS EST: Si in uia uel itinere publico quid fiat immittatur, quo ea uia, idue iter deterius fiat. Hec causa approbatur uerbis interdicti paulo superius propositis. Declaratur definitione uia publicæ l.2. §. uiam publicam. ff. ne quid in loco publico. cuius uerba uide §. cap. 9. quest. 2. Declaratur insuper definitione horum uerborum, Deterius fiat, d.l.2. §. deterius, his uerbis: Deterius uiam fieri, sic accipiendum est, si usus eius ad commendum corrumpatur, hoc est, ad agendum uel ad eundem: ut cum plana fuerit, cliuosa fiat, uel ex molli aspera, aut angustior ex latiore, aut palustris ex sicca.

I. CAUSA: Si quis cloacam in uiam publicam immitat. Hec causa approbatur d.l.2. §. si quis cloacam, his uerbis: Si quis cloacam in publicam uiam immitteret, exque ea re minus habilis uia per cloacam fieret: teneri eum Labeo scribit. Immisisse enim eum uideri. Proinde & si fossam quis in suo fundo fecerit, ut ibi aqua collecta in uiam decurrat: hoc interdictio tenebitur. Immisissum enim habere & hunc uideri.

II. CAUSA: Si quis in suo fundo fossam fecit, per quam aqua collecta in uiam publicam decurrat. Hec causa approbatur uerbis iam propositis hisce: Proinde et si fossam quis, &c.

III. CAUSA: Si quis in suo ita ædificauit, ut aqua collecta in uia restagnet. Hec causa approbatur ibidem, his uerbis: Labeo scribit, si quis in suo ita ædificauerit, ut aqua in uia collecta restagnet, non teneri eum interdictio: quia non immitat aquam, sed non recipiat. Nerua autem melius scribit utrunq; teneri.

V. CAUSA: Si specus uel pontem per uiam publicam facit. Hec causa approbatur d.l.2. §. scio, his uerbis: Scio tractatum, an permittendum sit specus & pontem per uiam publicam facere? & plerique probant eum interdictio teneri: non enim oportere eum deterius uiam facere.

V. I. CAUSA: Si in uia publica monumentum extruat. Hec causa approbatur l.2. §. de locis publicis, hisce uerbis: Nemini licet in uia publica monumentum extruere. Exceptiones præcedentium casuum generales. I. Exceptio: Nisi in uia urbana, non rustica fiat. Hec exceptio approbatur l.2. §. hoc interdictum. ff. ne quid in loco publico fiat, his uerbis: Hoc interdictum

que est. 5. reg. 1. Concordat l. 1. ff. de locis & itineribus publicis. cuius uerba uide §. quest. 4.

I. Regula: Prohibitorium est interdictum. que regula approbatur d.l.2. §. hoc interdictum. cuius uerba uide §. interd. prox. quest. 2.

III. CAUSAE HVIVS INTERDICTI, EIUSQ; EXCEPTIO NES.

I. CAUSA & GENERALIS EST: Si in uia uel itinere publico quid fiat immittatur, quo ea uia, idue iter deterius fiat. Hec causa approbatur uerbis interdicti paulo superius propositis. Declaratur definitione uia publicæ l.2. §. uiam publicam. ff. ne quid in loco publico. cuius uerba uide §. cap. 9. quest. 2. Declaratur insuper definitione horum uerborum, Deterius fiat, d.l.2. §. deterius, his uerbis: Deterius uiam fieri, sic accipiendum est, si usus eius ad commendum corrumpatur, hoc est, ad agendum uel ad eundem: ut cum plana fuerit, cliuosa fiat, uel ex molli aspera, aut angustior ex latiore, aut palustris ex sicca.

I. CAUSA: Si quis cloacam in uiam publicam immitat. Hec causa approbatur d.l.2. §. si quis cloacam, his uerbis: Si quis cloacam in publicam uiam immitteret, exque ea re minus habilis uia per cloacam fieret: teneri eum Labeo scribit. Immisisse enim eum uideri. Proinde & si fossam quis in suo fundo fecerit, ut ibi aqua collecta in uiam decurrat: hoc interdictio tenebitur. Immisissum enim habere & hunc uideri.

II. CAUSA: Si quis in suo fundo fossam fecit, per quam aqua collecta in uiam publicam decurrat. Hec causa approbatur uerbis iam propositis hisce: Proinde et si fossam quis, &c.

III. CAUSA: Si quis in suo ita ædificauit, ut aqua collecta in uia restagnet. Hec causa approbatur ibidem, his uerbis: Labeo scribit, si quis in suo ita ædificauerit, ut aqua in uia collecta restagnet, non teneri eum interdictio: quia non immitat aquam, sed non recipiat. Nerua autem melius scribit utrunq; teneri.

V. CAUSA: Si specus uel pontem per uiam publicam facit. Hec causa approbatur d.l.2. §. scio, his uerbis: Scio tractatum, an permittendum sit specus & pontem per uiam publicam facere? & plerique probant eum interdictio teneri: non enim oportere eum deterius uiam facere.

V. I. CAUSA: Si in uia publica monumentum extruat. Hec causa approbatur l.2. §. de locis publicis, hisce uerbis: Nemini licet in uia publica monumentum extruere. Exceptiones præcedentium casuum generales. I. Exceptio: Nisi in uia urbana, non rustica fiat. Hec exceptio approbatur l.2. §. hoc interdictum. ff. ne quid in loco publico fiat, his uerbis: Hoc interdictum

que est. 5. reg. 1. Concordat l. 1. ff. de locis & itineribus publicis. cuius uerba uide §. quest. 4.

I. Regula: Prohibitorium est interdictum. que regula approbatur d.l.2. §. hoc interdictum. cuius uerba uide §. interd. prox. quest. 2.

III. CAUSAE HVIVS INTERDICTI, EIUSQ; EXCEPTIO NES.

I. CAUSA & GENERALIS EST: Si in uia uel itinere publico quid fiat immittatur, quo ea uia, idue iter deterius fiat. Hec causa approbatur uerbis interdicti paulo superius propositis. Declaratur definitione uia publicæ l.2. §. uiam publicam. ff. ne quid in loco publico. cuius uerba uide §. cap. 9. quest. 2. Declaratur insuper definitione horum uerborum, Deterius fiat, d.l.2. §. deterius, his uerbis: Deterius uiam fieri, sic accipiendum est, si usus eius ad commendum corrumpatur, hoc est, ad agendum uel ad eundem: ut cum plana fuerit, cliuosa fiat, uel ex molli aspera, aut angustior ex latiore, aut palustris ex sicca.

I. CAUSA: Si quis cloacam in uiam publicam immitat. Hec causa approbatur d.l.2. §. si quis cloacam, his uerbis: Si quis cloacam in publicam uiam immitteret, exque ea re minus habilis uia per cloacam fieret: teneri eum Labeo scribit. Immisisse enim eum uideri. Proinde & si fossam quis in suo fundo fecerit, ut ibi aqua collecta in uiam decurrat: hoc interdictio tenebitur. Immisissum enim habere & hunc uideri.

II. CAUSA: Si quis in suo fundo fossam fecit, per quam aqua collecta in uiam publicam decurrat. Hec causa approbatur uerbis iam propositis hisce: Proinde et si fossam quis, &c.

III. CAUSA: Si quis in suo ita ædificauit, ut aqua collecta in uia restagnet. Hec causa approbatur ibidem, his uerbis: Labeo scribit, si quis in suo ita ædificauerit, ut aqua in uia collecta restagnet, non teneri eum interdictio: quia non immitat aquam, sed non recipiat. Nerua autem melius scribit utrunq; teneri.

V. CAUSA: Si specus uel pontem per uiam publicam facit. Hec causa approbatur d.l.2. §. scio, his uerbis: Scio tractatum, an permittendum sit specus & pontem per uiam publicam facere? & plerique probant eum interdictio teneri: non enim oportere eum deterius uiam facere.

V. I. CAUSA: Si in uia publica monumentum extruat. Hec causa approbatur l.2. §. de locis publicis, hisce uerbis: Nemini licet in uia publica monumentum extruere. Exceptiones præcedentium casuum generales. I. Exceptio: Nisi in uia urbana, non rustica fiat. Hec exceptio approbatur l.2. §. hoc interdictum. ff. ne quid in loco publico fiat, his uerbis: Hoc interdictum

rum tantum ad uias rusticas pertinet, ad urbicas uerò non. Harum enim cura pertinet ad magistratus: & siue publicè exemptus commeatu sit, uel uia coartata, interueniunt magistratus.

I. Exceptio: Nisi in uia uicinali fiat. Hec exceptio reprobatu d.l.2. §. uiarum. ibi: uicinales. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 7. quest. 2.

III. Exceptio: Nisi id quod in uia publica sit, non noceat. Hec exceptio ipso quidem iure subsistit, uerum eius replicatio hæc est: Nisi postea sit nociturum. Hæc replicatio approbatur d.l.2. §. deinde ait, his uerbis: Ait Prætor: Quo ea uia, idue iter deterius sit fiat, hoc siue statim deterior sit uia, siue postea. Ad hoc enim pertinent hæc uerba, Sit fiat. Etenim quædam sunt talia, ut statim facto suo noceant: quædam talia, ut in præsentia quidem nihil noceant, in futurum autem nocere debeant.

III. Exceptio: Nisi ea que pascuntur, uiam publicam deterius faciant. Hec exceptio reprobatu d.l.2. §. hoc interdictum, his uerbis: Hoc interdictum etiam ad ea que pascuntur in uia publica, itinereue publico, & deterius faciunt uiam, locum habet.

IIII. QVIBVS COMPETIT? Cuius uolenti competit. que regula approbatur l. 1. ff. de locis publicis, cuius uerba uide §. cap. proximi quest. 1.

V. QVID VENIAT IN hac actione? I. Regula, De eo quanti actoris interest, proponitur l.2. §. hoc interdictum. ff. ne quid in loco publico, his uerbis: Hoc interdictum perpetuum & populare est, condemnatioq; ex eo facienda est, quanti actoris interest.

II. Regula: Ut cum vicino agat. Hec regula approbatur in casu d.l.2. §. item Nerua. cuius uerba uide §. interd. prox. quest. 4. except. 4.

VI. QVAM DIU COMPETIT? Perpetua est actio, que regula approbatur l.2. §. hoc interdictum. ff. ne quid in loco publico. cuius uerba uide §. quest. prox.

VII. ADFINE REMEDIUM. Si fiat in uia non rustica, sed urbana, ad officium magistratus pertinet. que regula approbatur d.l.2. §. hoc interdictum. cuius uerba uide §. quest. 3. except. 1.

II. DE INTERDICTO restitutorio. I. VERBA huius interdicti proponuntur l.2. §. prætor ait. ff. ne quid in loco publico, hæc nimirum: Prætor ait: Quod in uia publica, itinereue publico factum, immisissum habes, quo ea uia, idue iter deterius sit fiat, restituas.

II. DE INTERDICTO restitutorio. I. VERBA huius interdicti proponuntur l.2. §. prætor ait. ff. ne quid in loco publico, hæc nimirum: Prætor ait: Quod in uia publica, itinereue publico factum, immisissum habes, quo ea uia, idue iter deterius sit fiat, restituas.

II. DE INTERDICTO restitutorio. I. VERBA huius interdicti proponuntur l.2. §. prætor ait. ff. ne quid in loco publico, hæc nimirum: Prætor ait: Quod in uia publica, itinereue publico factum, immisissum habes, quo ea uia, idue iter deterius sit fiat, restituas.

II. DE INTERDICTO restitutorio. I. VERBA huius interdicti proponuntur l.2. §. prætor ait. ff. ne quid in loco publico, hæc nimirum: Prætor ait: Quod in uia publica, itinereue publico factum, immisissum habes, quo ea uia, idue iter deterius sit fiat, restituas.

II. DE INTERDICTO restitutorio. I. VERBA huius interdicti proponuntur l.2. §. prætor ait. ff. ne quid in loco publico, hæc nimirum: Prætor ait: Quod in uia publica, itinereue publico factum, immisissum habes, quo ea uia, idue iter deterius sit fiat, restituas.

II. DE INTERDICTO restitutorio. I. VERBA huius interdicti proponuntur l.2. §. prætor ait. ff. ne quid in loco publico, hæc nimirum: Prætor ait: Quod in uia publica, itinereue publico factum, immisissum habes, quo ea uia, idue iter deterius sit fiat, restituas.

II. DE INTERDICTO restitutorio. I. VERBA huius interdicti proponuntur l.2. §. prætor ait. ff. ne quid in loco publico, hæc nimirum: Prætor ait: Quod in uia publica, itinereue publico factum, immisissum habes, quo ea uia, idue iter deterius sit fiat, restituas.

I. GENVVS & differentia huius interdicti & superioris proponitur ibidem, his uerbis: Hoc interdictum ex eadem causa profiscitur, ex qua & superior. Et tantum interest, quod hoc restitutorium, illud prohibitorium est.

III. CAUSAE HVIVS interdicti.

Causa huius interdicti eadem sunt, qua precedentibus, ut patet ex uerbis iam propositis: nisi quod illud interdictum de eo quod sit, hoc uero de eo quod factum est, competat: ut patet ex uerbis interdicti paulo superioris propositis. Specialis huius interdicti causa est, si arbor alicuius in uiam publicam ceciderit. quae causa approbatur simul & distinguitur l. 2. §. si ex fundo. ff. ne quid in loco publico, his uerbis: Si ex fundo tuo arbor in uia publica sic ceciderit, ut iteri impedimento sit, eamque pro derelicto habeas: non teneri te, Labeo scribit. Si tamen actor (inquit) sua impensa arborem tollere paratus fuerit: recte tecum acturum interdicto de uia publica rescinda. Sed si pro derelicto non habeas, recte tecum agi hoc interdicto.

III. ADVERSVS QVOS competit?

Regulariter is hoc interdicto tenetur, qui fecit, cuius regula exceptio prima haec est: Nisi habere defuerit, & alius factum habeat. tunc enim hoc interdicto tenetur non is qui fecit, sed is qui factum habet. quae exceptio approbatur l. 2. §. hoc interdicto. ff. ne quid in loco publico, his uerbis: Hoc interdicto non is tenetur, qui in uia publica aliquid fecit, sed is qui factum habet. Proinde si alius fecit, alius factum habet: is tenetur qui factum habet. Et est hoc utilius: quia is potest restituere, qui factum immisissum habet. Declaratur haec regula definitione uerbi Habere, ibidem his uerbis: Habere eum dicimus, qui utitur, & iure possessionis fruatur: siue ipse opus fecit, siue ex causa conditionis uel emptionis, uel legato, uel haereditate, uel quo alio modo adquisiit. Huius exceptionis replicatio haec est: Nisi habere defuerit. Cuius duplicatio approbatur d. l. 2. §. hoc interdictum, his uerbis: Hoc interdictum locum habere, Labeo scribit, etiam aduersus eum qui dolo malo fecit, quo minus possideret uel haberet. Etenim parem esse conditionem eius qui quid possideat uel habeat, atque eius cuius dolo malo factum sit, quo minus possideret uel haberet. Et mihi uidetur uera Labeonis sententia. Secunda propositae regulae exceptio est: Nisi is qui fecit, id opus pro derelicto habuerit. Haec exceptio reprobat d. l. 2. §. unde Ofiliius, his uerbis: O filius putat, eum qui pro derelicto reliquit id opus quod fecit, si uiam publicam corrumpit & reliquit, non teneri hoc

interdicto: non enim habere quod fecit. Sed an in eum actio debeat dari, uidebimus? & puto utile interdictum competere, ut quod in uia publica aedificauit, restituat. Plane admittitur exceptio haec in casu, de quo d. l. 2. §. si ex fundo. cuius uerba uide §. quest. 3. causa 2. Tertia exceptio uidetur esse: Nisi alij quoque factum utile sit. tunc enim hic quoque teneri uidetur. uerum exceptio haec reprobat d. l. 2. §. idem Labeo, his uerbis: Labeo scribit, Si uicinus meus niam opere corruerit: quamuis opus quod fecit, tam ipsi quam mihi utile sit: tamen si is uicinus fundi sui causa id fecerit, me non posse hoc interdicto conueniri. Si autem hoc opus fieri communiter curauimus, utrunque nostrum teneri. Quarta exceptio est: Nisi aqua, quam quis ex suo fundo in uiam publicam deriuat, ex uicini fundo fluat. tunc enim uicinus tenetur. quae exceptio approbatur simul & distinguitur l. 2. §. ideo Labeo, ibi: plane si fundus. ff. ne quid in loco publico, his uerbis: Si fundus uiam publicam contingat, & ex eo aqua deriuata deteriore uiam faciat, quae tamen aqua ex uicini fundo in tuum ueniat: si quidem necesse habeas eam aquam recipere, interdictum locum habebit aduersus uicinum tuum: si autem necesse non sit, non teneri uicinum tuum, te tamen teneri. eum enim uideri factum habere, qui usum eius aquae habeat. Item Nerua scribit, si tecum interdicto agatur: nihil ultra te facere cogendum, quam ut arbitrato eius qui tecum experitur, cum uicino experiaris. Caeterum aliter obseruantibus futurum erit ut tenearis, etiam si bona fide cum uicino egeris, neque per te stet quo minus arbitrato actoris cum uicino experiaris.

V. QUID VENIAT IN hoc interdicto?

I. Regula: Venit in hoc interdicto, ut factum restitatur. quae regula approbatur uerbis interdicti supra propositis. Declaratur haec regula l. 2. §. restitutas. ff. ne quid in loco publico, his uerbis: Restitutas, Praetor inquit. Restituere uidetur, qui in pristinum statum reducit. Quod sit, siue quis tollat id quod factum est, siue reponat quod sublatum est. Et id interdum suo sumptu. Nam si ipse, quo cum interdixit, fecerit, uel iussu eius alius, aut ratum habitum sit quod fecit: ipse suis sumptibus debet restituere. Si uero nihil horum interuenit, sed habet factum: tunc dicemus, patientiam solam eum praestare debere. Huius regulae exceptio haec est: Nisi reus opus non fecerit, nec iussu eius alius. tunc enim solam patientiam praestare tenetur. quae exceptio approbatur uerbis iam propositis huius: Si uero nihil horum, &c.

Regula: Si non restitatur, quanti actoris interest,

terest, sit condemnatio, quae regula approbatur d. l. 2. §. penult. his uerbis: Interdictum hoc non esse temporarium, sciendum est: pertinet enim ad publicam utilitatem: condemnatioque ex eo facta est, quanti actoris interest tolli quod factum est.

VI. QVAMDIU COM- petat?

Perpetuum est. quae regula approbatur uerbis iam dictis huius: Interdictum hoc non esse temporarium, sciendum est.

DE ACTIONIBVS POPULARIBVS. Cap. XII.

PRIMO: Definitio harum actionum proponitur l. 1. ff. de popularibus actionibus, his uerbis: Eam popularem actionem dicimus, quae suum ius populo tuetur.

I. CAUSAE harum actionum, necnon & speciales, propositae sunt §. in precedentibus capitibus. quarum exceptio generalis haec est: Nisi semel sit actum. quae exceptio approbatur l. sed si. 3. in princ. ff. d. t. his uerbis: Si ex eadem causa saepius agatur, cum idem factum sit, exceptio uulgaris rei iudicatae opponitur. Huius exceptionis replicatio haec est: Nisi is qui antea egit, cum aduersario collusit. quae replicatio approbatur l. eum qui. 30. §. in popularibus. ff. de iure iurando. cuius uerba uide §. lib. 7. cap. 7. quae §. 1. except. 6. repl. 8.

III. QVIBVS COMPE- tant haec actiones?

I. Regula, De quolibet agere uolente, proponitur l. 1. §. de locis publicis, his uerbis: Cui libet in publicum petere permittendum est id, quod ad usum omnium pertinet: uel uia publicas, itinera publica. Et ideo quolibet postulante de his interdicatur. Huius regulae exceptio prima haec est: Nisi ei qui agere uolet, per edictum postulare non liceat. Haec exceptio approbatur l. popul. 4. ff. de popularibus actionibus, his uerbis: Popularem actio integram personae permittitur, hoc est, cui per edictum postulare licet. Huius exceptionis replicatio haec est: Nisi ad eum qui agere uolet, res pertineat. Haec replicatio approbatur exemplis l. mulieri. 6. ff. d. t. his uerbis: Mulieri & pupillo populares actiones non dantur, nisi cum ad eos res pertinet.

I. Regula: Si plures agere uolent, unus a praetore eligendus. quae regula approbatur l. 2. ff. de popularibus actionibus, his uerbis: Si plures simul agant populari actione, praetor eliget idoneorem. Concordat l. sed si. 3. §. fin. ff. eod. t. his uerbis: In popularibus actionibus is cuius interest, praefertur.

II. Regula, De eo cui ex S. C. haereditas est restituta. Ad eum populares actiones a defuncto instituta non transeunt. quae regula approbatur l. populares. 7. in princ. ff. de popularibus actionibus, his uerbis: Populares actiones non transeunt ad eum, cui

restituta est haereditas ex Trebelliano senatusconsulto.

IIII. PER QVOS competant?

Per procuratorem exerceri non possunt: de qua re uide §. lib. 5. cap. 6. quae §. 4. except. 26.

V. ADVERSVS QVOS dantur?

Aduersus haeredes non dantur. quae regula approbatur l. omnes. 8. ff. de popularibus actionibus, his uerbis: Omnes populares actiones neque in haeredes dantur, neque supra annum extenduntur.

VI. QVAMDIU DAN- tur?

Annales sunt. quae regula approbatur uerbis iam propositis huius: Neque supra annum extenduntur.

VII. EVENTVS.

Qui populares habet actiones, locupletior non intelligitur. quae regula approbatur l. populares. 7. in fine. ff. d. t. his uerbis: Qui habet has actiones, non intelligitur esse locupletior. Haecenus de reb. sacris, sanctis, religiosis & publicis cum suis actionibus dictum est. nunc de reb. priuatis est dicendum: quae aut propriae sunt, aut communes, aut alienae: quantum ex illis quaedam etiam nullius sunt, ut haereditas iacens, res pro derelicta habita. Sed de his §. cap. 1. de uis. 3. est dictum.

DE REBVS PRIVATIS tam proprijs & communibus, quam alienis. Cap. XIII.

I. DE REBVS PROPRIjs.

PRIMA regula: Quilibet rerum suarum moderator atque arbiter est, licetque cuius in re sua facere quod libet. Quae regula approbatur l. in rem. 21. ibi: nam suae quidem. C. mandati, his uerbis: Sicut quisque rei moderator atque arbiter non omnia negotia, sed pleraque ex proprio animo facit. Concordat l. 2. in fine. ff. si a parente quis manusissus, his uerbis: Iniquum est, ingenis hominibus non esse liberam rerum suarum alienationem. Concordat item l. non enim. 9. ff. rerum amotarum, his uerbis: Non aequum est, inuitum suo precio res suas uedere. Huius regulae exceptio prima haec est: Nisi minor quis sit uiginti quinque annis. quae exceptio approbatur l. 1. §. fin. ff. de minoribus uiginti quinque annis, cuius uerba uide alibi. Secunda exceptio est: Nisi quis neque modum, neque finem in rebus suis profundendis faciat. tunc enim ei bonorum suorum administratio solet interdici. de qua re uide §. lib. 17. cap. 4. quae §. 2. except. 34. replic. 4. Tertia exceptio est: Nisi suriosus quis sit. de qua re itidem uide d. except. 34. Quarta exceptio est: Nisi quis in re sua faciendo uicini conditionem faciat deteriore. quae exceptio approbatur per ea quae dicta sunt supra lib. 23. cap. 12. quae §. 5. exceptio. 12. repl. 1. Huius elegans exem-

exemplum proponitur l. si cui. 8. §. Aristo. ff. si seruitus iudicetur. cuius uerba uide §. quæst. 3. reg. 13. Aliud exemplum proponitur d. l. 8. §. Alphenus, his uerbis: Alphenus scribit, posse ita agi, ius illi non esse in suo lapidem cædere, ut in uicini fundum fragmenta cadant. Aliud exemplum est: Si quis in suo sterquilinum ponat, ex quo paries uicini madefcat. quod exemplum proponitur l. si quando. 17. §. fin. ff. si seruitus iudicetur. cuius uerba uide supra lib. prox. cap. 4. circa finem. Aliud exemplum est: Si fistula, quibus quis per suam aquam ducit, rupta inundant uicini parietem. quod exemplum proponitur l. fistulas. 13. §. d. t. cuius uerba uide d. cap. 4. in fine. Sed plura de exceptione proposita uide supra lib. 23. cap. 12. quæst. 3. except. 12. replic. 1. Quinta exceptio est: Nisi quis in suo quid habeat uel faciat, ex quo uicino damnum sit metuendum. tunc enim per actionem de damno infecto, item de que pluuiæ arcende, ne habeat uel faciat cogi potest: de qua 7. lib. prox. Sexta exceptio est: Nisi in subgrunda uel protecto supra eum locum, quo uulgo iter sit, id positum uel suspensum habeat, cuius casus alicui nocere possit. Nam nec hoc in suo licet: de qua re dicitur alibi in actione de positio et suspensio. Septima exceptio est: Nisi alius seruitutem uel usum fructuum in re nostra habeat, hoc enim casu non quod libet nobis in re nostra facere licet. quæ exceptio approbatur exemplo l. seruitutes. 19. §. fin. ff. de seruitut. urban. præd. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 5. de seruitute stillicidij, quæst. 3. reg. 1. Alia huiusmodi exempla proponuntur l. si eo loco. 9. ff. si seruitus iudicetur. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 4. quæst. 4. in princ. Concordat l. si quid. 3. C. de seruitut. cuius uerba uide §. d. cap. 4. quæst. 7. reg. 2. Sane quid iuris domino in re sua, in qua alius seruitutem uel usum fructuum habet, competat, supra suis locis est demonstratum. Quæta exceptio est: Nisi quis re sua male utatur. Quæ exceptio approbatur l. si de his qui sui uel alieni. §. sed et maior, his uerbis: Expedit reipublice re sua quis male utatur. Huius exemplum uide ibidem. Plura ad regulam propositam pertinentia uide §. lib. 12. cap. 11.

I. Regula: Licet cui libet locum suum muro circumdare. quæ regula species est regulæ superioris, et specialiter approbatur l. per prou. 10. C. de edificijs priuatis, hisce uerbis: Per prouincias Mesopotamiam, Osdronem, Euphraten sem, Syriam secundam, Phœnicem, Libanensem, Ciliciam secundam, utranq; Armeniam, utranq; Cappadociam, Pontu Polemōthiacum, atque Helenopontum, ubi magis hoc desideratur, cæterasq; prouincias cunctis uolentibus permittatur murali ambitu proprios fundos; seu sui loca dominij constituta, uallare.

111. Regula: Nemo de sua domo extrahi debet. Hæc regula approbatur l. nemo. 103. ff. de regulis iuris, hisce uerbis: Nemo de domo sua extrahi debet. Concordat l. pleriq; 18. ff. de in ius uocando, cuius uerba uide §. lib. 6. cap. 1. quæst. 3. reg. 1.

II. DE REBUS CVM ALIO COMMUNIBUS.

I. Regula: In re communi neuter sociorum inuito altero quidquam facere potest. quæ regula approbatur l. an unus. 11. ff. si seruitus iudicetur, his uerbis: An unus ex socijs in communi loco inuitis cæteris iure ædificare possit: id est, an si prohibeatur a socijs, possit cum his ita experiri, ius sibi esse ædificare: & an socij cum eo ita agere possint, ius sibi prohibendi esse, uel illi ius ædificandi non esse: & si ædificatum iam sit, an possit cum eo ita experiri, ius sibi non esse ita ædificatum habere, quæritur? Et magis dici potest, prohibendi potius quam faciendi ius socio esse. Quia magis ille qui facere conatur, quodammodo sibi alienum quoque ius percipit, si quasi dominus solus ad suum arbitrium uti iure communi uelit. Concordat l. Sabinius. 28. ff. communi diuid. his uerbis: Sabinius in re communi ait, neminem dominorū iure facere quidquam inuito altero posse. Unde manifestū est, prohibendi ius esse. In re enim paritiorē causam esse prohibentis constat. Planè iure seruitutis in re communi neuter sociorum alterum potest prohibere, sed per communi diuidendo actionem hoc faciendum est: quod prime exceptionis loco notandum. quæ exceptio approbatur l. in re. 25. ff. de seruitut. urban. præd. his uerbis: In re communi nemo dominorū iure seruitutis neque facere quidquam inuito altero potest, neque prohibere quo minus alicui fiat. nulli enim res sua seruit. Itaque propter immensas contentiones plerunq; res ad diuisionem peruenit. Sed per communi diuidendo actionem consequitur socius, quod minus opus fiat: aut id opus quod fecit, tollat, si modò toti societati prodest id opus tolli. Concordat l. si §. qui. 4. ff. de seruitute locata, his uerbis: Si is qui duas ædes habebat, unas mihi, alteras tibi legauit, & medius paries, qui utrasque ædes distinguat, interuenit: eo iure eum communem nobis esse existimo, quo si paries tantum duobus nobis communiter esset legatus. Ideoque neque me, neque te agere posse, ius non esse alteri ita immissum in eas habere. Nam quod communiter socius habet, id iure eum habere constituit. Itaque de ea re arbiter communi diuidendo sumendus est. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi ob rem propriam de re communi, uel contra agatur. Hæc replicatio approbatur l. sed si. 26. in prim. ff. de seruit. urban. præd. his uerbis: Sed si inter te & me communes sunt Titianæ ædes, & ex his aliquid non iure in alias ædes meas proprias immisisti: si nepe tecum mihi agere licet, aut re perdere. Idem fiet, si ex tuis proprijs ædib. in communes meas & tuas ædes quod si militet est proieci. Mihi enim soli tecum est actio.

II. Regula: In re communi neuter sociorum inuito altero quidquam facere potest. quæ regula approbatur l. an unus. 11. ff. si seruitus iudicetur, his uerbis: An unus ex socijs in communi loco inuitis cæteris iure ædificare possit: id est, an si prohibeatur a socijs, possit cum his ita experiri, ius sibi esse ædificare: & an socij cum eo ita agere possint, ius sibi prohibendi esse, uel illi ius ædificandi non esse: & si ædificatum iam sit, an possit cum eo ita experiri, ius sibi non esse ita ædificatum habere, quæritur? Et magis dici potest, prohibendi potius quam faciendi ius socio esse. Quia magis ille qui facere conatur, quodammodo sibi alienum quoque ius percipit, si quasi dominus solus ad suum arbitrium uti iure communi uelit. Concordat l. Sabinius. 28. ff. communi diuid. his uerbis: Sabinius in re communi ait, neminem dominorū iure facere quidquam inuito altero posse. Unde manifestū est, prohibendi ius esse. In re enim paritiorē causam esse prohibentis constat. Planè iure seruitutis in re communi neuter sociorum alterum potest prohibere, sed per communi diuidendo actionem hoc faciendum est: quod prime exceptionis loco notandum. quæ exceptio approbatur l. in re. 25. ff. de seruitut. urban. præd. his uerbis: In re communi nemo dominorū iure seruitutis neque facere quidquam inuito altero potest, neque prohibere quo minus alicui fiat. nulli enim res sua seruit. Itaque propter immensas contentiones plerunq; res ad diuisionem peruenit. Sed per communi diuidendo actionem consequitur socius, quod minus opus fiat: aut id opus quod fecit, tollat, si modò toti societati prodest id opus tolli. Concordat l. si §. qui. 4. ff. de seruitute locata, his uerbis: Si is qui duas ædes habebat, unas mihi, alteras tibi legauit, & medius paries, qui utrasque ædes distinguat, interuenit: eo iure eum communem nobis esse existimo, quo si paries tantum duobus nobis communiter esset legatus. Ideoque neque me, neque te agere posse, ius non esse alteri ita immissum in eas habere. Nam quod communiter socius habet, id iure eum habere constituit. Itaque de ea re arbiter communi diuidendo sumendus est. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi ob rem propriam de re communi, uel contra agatur. Hæc replicatio approbatur l. sed si. 26. in prim. ff. de seruit. urban. præd. his uerbis: Sed si inter te & me communes sunt Titianæ ædes, & ex his aliquid non iure in alias ædes meas proprias immisisti: si nepe tecum mihi agere licet, aut re perdere. Idem fiet, si ex tuis proprijs ædib. in communes meas & tuas ædes quod si militet est proieci. Mihi enim soli tecum est actio.

actio. Concordat l. si cum. 14. §. fin. ff. si seruitus iudicetur, his uerbis: Si paries communis opere a te factus in ædes meas se inclinauerit, potero tecum agere ius tibi non esse parietem illi ita habere. Secunda exceptio est: Nisi socio, cum posset, non prohibente, alter socius ædificauit. hoc enim casu ut destruat amplius agi non potest. quæ exceptio approbatur l. Sabinius. 28. §. sed et si. ff. communi diuid. his uerbis: Et in communi prohiberi socius a socio, ne quid faciat, potest: ut tamen factū opus tollat, cogi non potest, si cū prohibere poterat, hoc prætermisit. Et ideo per communi diuidendo actionem damnū sarciri poterit. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi absente et ignorante socio alter ædificauit. quæ replicatio approbatur d. l. 28. in fine, his uerbis: Quod si quid absente socio ad læsionem eius fecit, tunc etiam tollere cogitur. Tertia exceptio est: Nisi consentiente socio alter ædificauit. Hæc exceptio approbatur d. l. 28. §. penult. his uerbis: Si autem facienti cōsensit, nec pro damno habet actionem. Quarta exceptio est: Nisi uicinus socium facere permisit. Hæc exceptio reprobat l. sed si. 28. §. fin. ff. de seruit. urban. præd. his uerbis: Si in area communi ædificare uelis, socius prohibendi ius habet, quamuis tu ædificandi ius habeas a uicino concessum: quia inuito socio in re communi non habes ius ædificandi. Quinta exceptio est: Nisi necessitas exigat fieri. Et hæc exceptio reprobat, adeo ut et hoc casu, si socius ædificare uelit, per communi diuidendo actionem id impetrare debeat. quod approbatur l. si ædes. 12. ff. communi diuidendo, his uerbis: Si ædes communes sint, aut paries communis, & eum reficere uel demoliri, uel in eum mittere quid opus sit: communi diuidendo iudicio erit agendum, aut interdico uti possidetis experimur. Concordat l. parietem. 7. ff. de seruit. urban. præd. his uerbis: Parietem, qui naturali ratione communis est, alterutri uicinatorum demolienti eum, & reficiendi ius non est: quia non solus dominus est.

11. Regula: In re communi neuter sociorum inuito altero quidquam facere potest. quæ regula approbatur l. an unus. 11. ff. si seruitus iudicetur, his uerbis: An unus ex socijs in communi loco inuitis cæteris iure ædificare possit: id est, an si prohibeatur a socijs, possit cum his ita experiri, ius sibi esse ædificare: & an socij cum eo ita agere possint, ius sibi prohibendi esse, uel illi ius ædificandi non esse: & si ædificatum iam sit, an possit cum eo ita experiri, ius sibi non esse ita ædificatum habere, quæritur? Et magis dici potest, prohibendi potius quam faciendi ius socio esse. Quia magis ille qui facere conatur, quodammodo sibi alienum quoque ius percipit, si quasi dominus solus ad suum arbitrium uti iure communi uelit. Concordat l. Sabinius. 28. ff. communi diuid. his uerbis: Sabinius in re communi ait, neminem dominorū iure facere quidquam inuito altero posse. Unde manifestū est, prohibendi ius esse. In re enim paritiorē causam esse prohibentis constat. Planè iure seruitutis in re communi neuter sociorum alterum potest prohibere, sed per communi diuidendo actionem hoc faciendum est: quod prime exceptionis loco notandum. quæ exceptio approbatur l. in re. 25. ff. de seruitut. urban. præd. his uerbis: In re communi nemo dominorū iure seruitutis neque facere quidquam inuito altero potest, neque prohibere quo minus alicui fiat. nulli enim res sua seruit. Itaque propter immensas contentiones plerunq; res ad diuisionem peruenit. Sed per communi diuidendo actionem consequitur socius, quod minus opus fiat: aut id opus quod fecit, tollat, si modò toti societati prodest id opus tolli. Concordat l. si §. qui. 4. ff. de seruitute locata, his uerbis: Si is qui duas ædes habebat, unas mihi, alteras tibi legauit, & medius paries, qui utrasque ædes distinguat, interuenit: eo iure eum communem nobis esse existimo, quo si paries tantum duobus nobis communiter esset legatus. Ideoque neque me, neque te agere posse, ius non esse alteri ita immissum in eas habere. Nam quod communiter socius habet, id iure eum habere constituit. Itaque de ea re arbiter communi diuidendo sumendus est. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi ob rem propriam de re communi, uel contra agatur. Hæc replicatio approbatur l. sed si. 26. in prim. ff. de seruit. urban. præd. his uerbis: Sed si inter te & me communes sunt Titianæ ædes, & ex his aliquid non iure in alias ædes meas proprias immisisti: si nepe tecum mihi agere licet, aut re perdere. Idem fiet, si ex tuis proprijs ædib. in communes meas & tuas ædes quod si militet est proieci. Mihi enim soli tecum est actio.

111. Regula: Socio secundū parietem communem tubulos habere non licet. quæ regula approbatur l. quidam. 12. in prim. ff. de seru. urb. præd. his uerbis: Quidam Iberius nomine, qui habet post horrea mea in sulam, balnearia fecit secundū parietem communem. Non licet autē tubulos habere ad motos ad parietem communem, sic uti nec parietem quidem suum super parietem communem. De tubulis eo amplius hoc iuris est: quia per eos flamma torretur paries. De

qua re uolo cum Iberio loquaris, ne rem illicitam faciat. Proculus respondit: Nec Iberium de ea re dubitare puto, quod rem non permissam faciat, tubulos secundū parietem communem extruendo.

111. Regula: Balneum siue tepidarium secundū parietem communem socius extruere non prohibetur. quæ regula approbatur simul et distinguitur l. fistula. 18. in prim. ff. de seruit. urban. præd. his uerbis: Proculus ait, non posse prohiberi uicini, quo minus balneum habeat secundum parietem communem, quamuis humorem capiat paries: non magis quam si uelit in triclinio suo, uel in cubiculo aquam effundere. Sed Neratius ait, si talis sit usus tepidarij, ut assiduum humorem habeat, & ideo non ceat uicini: posse eum prohiberi.

V. Regula: Fistulam iniunctam parieti communi socius habere non potest. quæ regula approbatur d. l. 18. in prim. his uerbis: Fistulam iunctam parieti communi, quæ aut ex castello, aut ex caelo aqua caperet, non iure haberi, Proculus ait.

VI. Regula: Cameram ex figlino opere factam iuxta communem parietem habere licet. quæ regula approbatur d. l. 18. §. penult. his uerbis: Iuxta communem parietem cameram ex figlino opere factam, si ita retineatur, ut etiam sublato pariete maneat (si modò non impediatur refectio) communis parietis iure habere licet.

VII. Regula: Scalas ad parietem communem habere licet. quæ regula approbatur d. l. 18. §. ult. his uerbis: Scalas posse me ad parietem communem habere, Sabinius rectè scribit: quia remoueri eas possunt.

VIII. Regula: Incrustare parietem communem et picturas in eo habere unisociorum licet. quæ regula approbatur l. quidam. 12. §. fin. ff. de seruit. urb. præd. his uerbis: Parietem communem incrustare licet secundum Capionis sententiam, sicut licet precio sissimas picturas habere in pariete communi. Cæterum si demolitus sit uicinus, & ex stipulatu actione dampni infecti agatur: non plaris quam uulgaria rectoria debent æstimari. Quod obseruari & in incrustatione oportet.

IX. Regula: In pariete communi fenestras inuito socio facere non licet. quæ regula approbatur l. eos qui. 29. ff. de seruit. urban. præd. his uerbis: Eos qui ius immittendi luminis non habuerunt, apertō pariete communi nullo iure fenestras immisisse, Paulus respondit.

X. Regula: In locum communem alteri sociorum mortuum inferre non licet. de qua re uide §. cap. 2. de loco religioso, quæst. 2. except. 2.

XI. Regula: De tabulis communibus deponendis uide §. lib. 28. cap. 3. quæst. 6. reg. 4. in fine. Sed et plura de iure in re communi uide in actione pro socio et communi diuidendo.

XII. Regula: Res communes plerunq; solent negligi.

l. 2. §. quorum nimiam. uer. naturale quippe. C. quando & quibus quarta pars debeat ex bonis decurionum, cuius uerba uide §. lib. 12. cap. 2. quæst. 2. §. hæcenus.

XIII. Regula: Communio parit discordiam. l. in re communi. 25. §. itaq; propter. ff. de seruitut. urban. prædior. cuius uerba uide §. reg. 1. Concordat l. cum pa ter. 79. §. dulcissimi. in fine. ff. de leg. 2. cuius uerba uide §. lib. 33. cap. 4. de eo quod supererit legato, reg. 4.

III. DE REBUS ALIENIS.

I. Regula: Aquam in alieno loco ortam, inuito domino loci ducere non licet. quæ regula approbatur l. aquam. 4. C. de seruitutib. his uerbis: Aquam quæ in alieno loco oritur, sine uoluntate eius ad quem usus eiusdem aquæ pertinet, prætoris edictum non permittit ducere. Concordat l. præses. 6. C. eod. tit. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 10. quæst. 2. reg. 4.

II. Regula: In alieno solo aucupari uel uenari quis inuito domino soli non potest. quæ regula approbatur l. diuus Pius. 16. ff. de seruit. rust. præd. his uerbis: Diuus Pius au cupibus ita rescripsit, in εἴρη ὄλο γον ἀδύνατον δεσποτῶν ἡμῶν εἰ ἀλλοτρίοις χωρίοις ἰξοθεῖν. id est: Non est consentaneum rationi, ut per aliena prædia inuitis dominis aucupium faciat. Concordat l. quod enim. 3. §. planè qui. ff. de adq. rer. dom. his uerbis: Qui in alienum fundum ingreditur uenandi aucupandique gratia, potest à domino, si is præuiderit, iure prohiberi ne ingrediatur. Concordat iisdem uerbis Inst. eod. tit. §. feræ igitur. ibi: planè.

III. Regula: Lapides in alieno fundo cedere inuito domino nemo potest. quæ regula approbatur simul & distinguitur l. uenditor. 13. §. si constat. ff. communia præd. his uerbis: Si constat in tuo agro lapidicinas esse: inuito te, nec priuato, nec publico nomine quisquam lapides cedere potest, cui id ius faciendi non est. Nisi talis consuetudo in illis lapidicinis consistat, ut si quis uoluerit ex his cedere, nõ aliter hoc faciat, nisi prius solitum pro hoc solarium domino præstet. Ita tamen lapides cedere debet, postquam satisfecit domino, ut neq; usus necessarii lapidis intercludatur, neq; commoditas rei iure domino adimatur.

III. Regula: Per agrum alienum inuito domino ire uel agere non licet. hæc regula approbatur simul & distinguitur l. per agrum. 11. C. de seruitut. cuius uerba uide §. cap. 9. quæst. 4. reg. 3.

V. Regula: Fenestram in alieno pariete facere nõ licet. quæ regula approbatur l. altius. 8. C. d. tit. his uerbis: Altius quidem ædificia tollere, si domus seruitutem non debeat, dominus eius minime prohibetur. In pariete uero tuo si fenestram Iulianus uel clam fecisse conuincatur, sumptibus suis opus tollere, & integrum parietem restituere compellitur.

VI. Regula: Rem nostram, in alterius solum delatam, per ad exhibendam actionem tollere & auferre

possumus. quæ regula approbatur per ea quæ proposita sunt §. lib. 21. cap. 10. quæst. 4. causa 3. item tollere per interdictum possumus. quæ regula approbatur l. hoc amplius. 9. §. de his. ff. de damno infecto, his uerbis: De his quæ ui fluminis importata sunt, an interdictum dari possit, quaeritur? Et Trebatius refert, cum Tyberis abundasset, & multas multorum res in aliena ædificia detulisset: interdictum à Prætorè datum, Ne uis fieret dominis, quo minus sua tollerent, auferret: si modò damni infecti repromitterent. Huius regulæ exceptio prima hæc est: Nisi de damno infecto non caueat actor. Hæc exceptio approbatur uerbis iam propositis hisce: Si modò damni infecti repromitteret. Concordat d. l. 9. §. Alfenus. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 3. quæst. 3. causa 2. Sed plura de regula proposita, eiusq; exceptionibus uide §. d. causa 3.

VII. Regula: Si fructus nostri in alienum solum ceciderint, tertio quoq; die eos lege auferre nobis licet. quæ regula approbatur l. unica. ff. de glande legenda. cuius uerba §. lib. 21. cap. 10. quæst. ult. reg. 2. except. 1.

VIII. Regula: Si arbor nostra in ædes alienas uel agrum impendat, domino ædium eam auferre, sibiq; habere licet. de qua re uide §. cap. prox.

IX. Regula: Arborem in alienum fundum uento inclinam habere non licet. quæ regula approbatur l. 2. ff. de arborib. cadendis, hisce uerbis: Si arbor ex uicini fundo uento inclinata in tuum fundum sit: ex lege XII. Tabularum de adimenda ea rectè agere potes, ius ei non esse ita arborem habere.

X. Regula: Si arbor uel crusta ex fundo alieno in uicini fundum translata sit, uicinus ut arbor uel crusta tollatur ex suo fundo, agere potest. quæ regula uerbis §. reg. prox. propositis approbatur. Cuius exceptio hæc est: Nisi arbor uel crusta in fundo alieno coaluerit. quæ exceptio approbatur l. hoc amplius. 9. §. Alfenus. ibi: sed nec ego. ff. de damno infecto, cuius uerba uide infra lib. prox. cap. 3. quæst. 3. causa 2.

XI. Regula: Si radices arboris in fundamento uicinarum ædium crescant, & fundamento periculum adferant: interdictum datur. quæ regula approbatur l. 1. C. de interdictis, hisce uerbis: Cum proponas, radicibus arborum in uicina Agathangeli aerea positis crescentibus, fundamētis domus tuæ periculum adferri: Præses ad exemplum interdictorum, quæ in albo proposita habet, Si arbor in alienas ædes impendebit: item, Si arbor in alienum agrum impendebit: quibus ostenditur, ne per arboris quidem occasionem uicino nocere oportere: rem ad suam æquitatem rediget. Concordat l. si plures. 6. §. si arbor. ff. arbor. surritim caesar. cuius uerba uide §. lib. 47. cap. 12. quæst. 3. except. 8.

XII. Regula: Parietem in uicini domo procumbentem habere non licet. quæ regula approbatur l. si quando. 17. in prin. ff. si seruitus iudicetur, his uerbis: Si quando inter ædes binas paries esset, qui ita uicinem faceret, ut in uicini domo semipedem

III. CAUSA HUIUS INTERDICTI.

Si arbor ex ædibus uicini in nostras ædes impendat, eam nobis licet auferre. quæ causa constat uerbis interdicti iam propositis. Cuius exceptio prima hæc est: Nisi is cuius arbor est, eam uelit auferre. quæ exceptio approbatur d. l. 1. §. ait Prætor, his uerbis: Ait Prætor: Si per te stat quo minus eam adimas: tunc quo minus eam arbore illi adimere liceat, uim fieri ueto. Prius itaq; tibi datur adimendi facultas: si tu nõ facias, tunc uicino prohibet uim fieri adimere uolenti. Secunda exceptio uidetur esse: Nisi non arbor, sed uitis impendat. Hæc exceptio reprobat d. l. 1. §. arboris, his uerbis: Arboris appellatione etiã uites continentur.

III. QUIBUS DATUR ADIMENDI FACILITAS?

I. Regula: De domino adiu & usufructuario, proponitur d. l. 1. §. non solum, his uerbis: Non solum domino ædium, sed etiam ei qui usufructum habet, competit hoc interdictum: quia & ipsius interest, arborem istam non impendere.

II. Regula: De socijs ædium, proponitur d. l. 1. §. præterea, his uerbis: Probandum est, si arbor eodem munibus ædibus impendat, singulos dominos habere hoc interdictum, & quidem in solidum: quia & seruitutum iudicandiam singuli habeant.

V. QUIBUS ET QUANTUM TUENIAT?

I. Regula: Utrum totam, an partem arboris liceat adimere, definitur d. l. 1. §. si arbor, his uerbis: Si arbor ædibus alienis impendat, utrum totam arborem iubeat Prætor adimi, an uerò id solum quod superexcurret, quaeritur? Et Rutilius ait, ex stirpe excidendam: idq; plerisq; uidetur uerius. & nisi dominus adimere arborem, Labeo ait permitti ei cui arbor officeret, ut (si uellet) succideret eam; lignaq; tolleret.

II. Regula: Quilibet sociorum in solidum interdictum habet. quæ regula approbatur d. l. 1. §. præterea, cuius uerba uide §. quæst. prox. reg. 2.

II. DE INTERDICTO, SI ARBOR EX AGRO TUO IN AGRUM ALIENUM IMPENDAT.

I. VERBA HUIUS INTERDICTI PROPONUNTUR l. 1. §. deinde ait. ff. de arborib. cadendis, hæc nimirum: Deinde ait Prætor: Quæ arbor ex agro tuo in agrum illius impendat, si per te stat quo minus pedes quindecim à terra eam altius coerceas: tunc quo minus illi ita coercere, lignaq; sibi habere liceat, uim fieri ueto.

II. RATIO HUIUS INTERDICTI, & ad fine remedium, proponitur d. l. 1. §. quod ait, his uerbis: Quod ait Prætor, & lex XII. Tabularum efficere uoluit, ut quindecim pedes altius rami arboris circumcidantur. Et hoc idcirco esse

pedem aut amplius procumbere: agi oportetius non esse illum pariete ita proiectum in suum esse inuito so. Concordat l. si cum. 14. §. fin. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quæst. prox. reg. 1. except. 1. replic. 1.

XIII. Regula: Fumum ex inferiori edificio in superius immittere non licet: quemadmodum nec ex superiore in inferius aquam licet immittere. quæ regula approbatur l. scilicet. 8. §. Aristo. ff. si seruitus iudicetur, his uerbis: Aristo Cerellio Vitali respondit, non putare se ex taberna casearia fumum in superiora ædificia iure immitti posse, nisi eius rei seruitus talis admittatur. Ideo (ait) quia & ex superiore in inferiora non aquam, non quid aliud immitti licet. In suo enim hæcenus alicui facere licet, quatenus nihil in alienum immittat. Fumi autem sicut aquæ immisionem esse. Posse igitur superiorem eum inferiore agere, ius illi nõ esse id ita facere. Alfenum deniq; scribere ait, postea ita agi uis illi non esse in suo lapidem cadere, ut in meum fundum fragmenta eadant. Dicit igitur Aristo, eum qui tabernam caseariam à Minturnensibus cõduxit, ad superiora prohiberi posse fumum immittere: sed Minturnenses ei ex conducto teneri, agiq; sic posse dicit cum eo qui eum fumum immittat, ius ei nõ esse fumum immittere. Ergo & per contrarium agi poterit, ei ius esse. Quod & ipsum uidetur Aristo probare.

Sed & interdictum Vti possidetis poterit locum habere, si quis prohibeatur qualiter uel sit suo uti.

XIII. Regula: Naturaliter ex superiore fundo in inferiorem aqua fluere potest. quæ regula approbatur l. 1. §. fin. ff. de aqua pluuiæ arcenda. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 7. quæst. 2. causa 4.

XV. Regula: Res alienas inuito domino quis retinere non potest. l. si filiosam. 25. §. maritum, in fine. ff. soluto matrim. cuius uerba uide §. lib. 15. cap. 5. quæst. 4. reg. 2.

XVI. Regula: In rebus alienis habemus seruitutem, usufructum & alia similia iura, si scilicet constituta sunt, de quibus dictum §. libris proximis.

DE ARBORIBVS CAEDENDIS INTERDICTA. Cap. XIII.

I. DE INTERDICTO, SI ARBOR EX AEDIBUS TUIS IN ALIENAS AEDES IMPENDAT.

PRIMO: Verba huius interdicti proponuntur l. 1. in prin. ff. de arboribus cadendis, hæc nimirum: Ait Prætor: Quæ arbor ex ædibus tuis in ædes illius impendat, si per te stat quo minus eam adimas: tunc quo minus eam illi arbore adimere, sibiq; habere liceat, uim fieri ueto.

II. RATIO HUIUS INTERDICTI PROPONITUR d. l. 1. §. huius uerbis: Hoc interdictum prohibitorium est.

atum est, ne umbra arboris vicino prædio noceret.

III. DIFFERENTIA hulus interdicti & superioris proponitur d.l.1. §. si. his uerbis: Differentia

duorum capitum interdicti hæc est: si quid arbor ædibus impendat, succidi eam præcipitur: si uero agro impendat, tantum usque ad quindecim pedes à terra coerceri.

DIGESTORVM LIBER VICESIMVS SEPTIMVS:

DE NOVI OPERIS NVNCIATIONE DE DAMNO INFECTO, & DE AQUA PLUVIA ARCENDA.

Hactenus per sex libros iura rerum enumerauimus atque descripsimus, pro quibus conseruandis tum rei uendicatio, actio tam confessoria quam negatoria, interdicta competunt, hæcenus proposita atque tractata: tum etiam noui operis nunciatio, damni infecti stipulatio, & aqua pluuia arcenda actio, quarum iuris remedia supersunt tractanda: quibus pertractatis, finem tertie parti de rerum iure imponemus.

DE NOVI OPERIS NVNCIATIONE. Cap. 1.

DE CAUSAE EX QUIBUS NOVI OPERIS NVNCIATIO COMPETIT.

Primo cause loco notanda est causarum diuisio, quæ proponitur l.2. §. nunciatio sit. ff. de operis noui nunciatio, his uerbis: Nunciatio fit aut iuris nostri conseruandi causa, aut damni depellendi, aut publici iuris tuendi gratia. Nunciamus autem, quia ius aliquod prohibendi habemus, uel ut damni nobis infecti caueatur ab eo qui forte in publico, uel in priuato quid molitur: aut etiã si quid contra leges edictum principis, quæ ad modum edificiorum facta sunt, fiet uel in sacro, uel in loco religioso, uel publico, ripæ fluminis: quibus ex causis & interdicta proponuntur. Similis diuisio causarum proponitur l. de pupillo. s. §. Sextus. ff. cod. tit. his uerbis: Sextus Pedius definit, noui operis nunciationis triplicem esse causam: aut naturalem, aut publicam, aut impositicam. Naturalem, cum in nostras ædes quid immittitur, aut in nostro edificatur. Publicam causam, quoties leges, uel senatusconsulta, constitutionesque principum per noui operis nunciacionem tuemur. Impositicam, cum quis, posteaquam ius suum deminuit, alterius auxilium: hoc est, posteaquam seruitutem ædibus suis imposuit, contra feruitutem fecit.

II. Causa: Si quis in ædes nostras immittat quid, uel in nostro edificet. Hæc causa approbatur uerbis iam propositis hinc: Naturalem, cum in ædes nostras quid immittitur, aut in nostro edificatur. Concordat d.l.1. §. sed et si in, his uerbis: Si in ædes nostras quid immittitur, aut in loco

nostro edificatur: æquum est, nos operis noui nunciacione ius nostrum nobis conseruare uelle. Concordat d.l.1. §. meminisse. cuius uerba uide §. quæst. ult. reg. 1.

III. Causa: Si quis opus nouum contra ius faciat, quæ causa declarat l.1. §. opus. ff. de operis noui nunciatio, his uerbis: Opus nouum facere uidetur, qui aut edificando aut detrahendo aliquid pristinam faciem operis mutat.

EXCEPTIONES PRÆCEDENTIUM CAUSARUM GENERALES.

I. Exceptio: Nisi non nouum opus faciat quis, sed uetus fulciat. Hæc exceptio approbatur l.1. §. si quis edificium, ff. d. tit. his uerbis: Si quis edificium uetus fulciat, an nouum opus ei nunciare possimus, uideamus: & magis est ne possimus. hic enim non nouum opus facit, sed ueteri sustinendo remedium adhibet.

II. Exceptio: Nisi quis riuos aut cloacas reficiat uel purget. Hæc exceptio approbatur l. de pupillo. s. §. si quis riuos, ff. cod. tit. his uerbis: Si quis riuos uel cloacas uelit reficere uel purgare: operis noui nunciatio non immerito prohibetur, cum publicæ salutis & securitatis inter sit & cloacas & riuos purgari. Concordat l. Seruius. s. §. si quis riuum, ff. de riuis, his uerbis: Si quis riuum reficienti opus nouum nunciatur, bellè dictum est, posse contemni operis noui nunciacionem. Cum enim prætor ei uim fieri ueter, absurdum est per operis noui nunciacionem eum impediri. Planè per in rem actionem dicendum posse aduersus eum uindicari, ius ei non esse. Hoc dubium non est. De damno quoque infecto cauere eum debere, minime oportet dubitari. Concordat item l.1. §. si quis purgantem, ff. de cloacis, his uerbis: Si quis purgantem mihi cloacam, uel reficientem, opus nouum nunciauerit: rectissime dicitur, contempra nunciacione posse me reficere id quod iam institueram. Sed & damni infecti

infecti cautionem pollicetur, si quid ibi operis uitio factum sit. Nam sicuti reficere cloacas, & purgare permittendum fuit: ita dicendum est, ne damnum ædibus alienis detur.

III. Exceptio: Nisi non in re soli, sed mobili opus fiat. Hæc exceptio approbatur l.1. §. hoc autem, ff. de noui operis nunciatio, his uerbis: Hoc edictum non omnia opera complectitur, sed ea sola quæ solo coniuncta sunt, quorum edificatio uel demolitio uidetur nouum opus continere. Idcirco placuit, si quis messem faciat, arborum succidat, uineam putet: quantum opus faciat, tamen ad hoc edictum non pertinere: quia ad ea opera quæ in solo sunt, pertinet hoc edictum.

III. Exceptio: Nisi quis messem faciat, arborum succidat, uineam putet. huic enim inutiliter nouum opus nunciatur, quæ exceptio approbatur uerbis iam propositis hinc: Idcirco placuit, si quis, &c.

V. Exceptio: Nisi quis in mari uel in litore maris edificanti nouum opus nunciatur. Hæc exceptio approbatur d.l.1. §. quod si quis, hinc uerbis: Si quis in mari uel in litore edificet, licet in suo non edificet, iure tamen gentium suum facit. Si quis igitur uelit ibi edificare prohibere, nullo iure prohibet: neque nouum opus nunciare, nisi ex uia causa potest, si forte damni infecti sibi cauere uelit. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi nunciatus de damno infecto sibi cauere uelit, quæ replicatio approbatur uerbis iam propositis hinc: Nisi ex uia causa potest, si forte, &c. Concordat l. quamuis, §. ff. de adq. rer. dom. cuius uerba uide §. lib. 21. cap. 1. causa 11. except. 2.

VI. Exceptio: Nisi socius in re communi aliquid faciat, huic enim a socio nouum opus nunciari non potest, quæ exceptio approbatur l. in prouinciali, s. §. ff. de noui operis nunciatio, his uerbis: Si in loco communi quid fiat, nunciatio habebit locum aduersus uicinum. Planè si unus nostrum in communi loco faciat, non possum ego socius nouum opus ei nunciare: sed eum prohibebō communi diuidendo iudicio, uel per prætorum. Huius exceptionis replicatio uidetur esse: Nisi socius proprie rei nomine, cui per id quod in communi loco sit nocetur, nunciauerit. Hæc replicatio reprobat l.1. §. quod si socius, his uerbis: Si socius meus in communi insula nouum opus faciat, & ego propriam cui noceatur habeam: an opus nouum ei nunciare possim? Et putat Labeo, nunciare non posse: quia possim aliam rationem prohibere edificare: hoc est, per prætorum, uel per arbitrum communi diuidendo. Quæ sententia uera est.

VII. Exceptio: Nisi in prouinciali prædio nouum opus fiat. Hæc exceptio reprobat l.1. in princ. his uerbis: In prouinciali etiã prædio si quid fiat, noui operis nunciatio locum habebit.

VIII. Exceptio, sumpta ex loco, in quo nouum opus, reprobat l.1. §. si uel autem, ff. de noui operis nunciatio.

ciat. his uerbis: Siue intra oppida, siue extra oppida in uillis uel agris opus nouum fiat, nunciatio ex hoc edicto locum habet, siue in priuato, siue in publico opus fiat.

X. Exceptio: Nisi non in uicino, sed remotiori loco nouum opus fiat. Et hæc exceptio reprobat l. non solum, §. in princ. ff. de noui operis nunciatio, his uerbis: Non solum proximo uicino, sed etiam superioriori facienti nouum opus nunciare poterō. Nam & seruitutes quædam interuenientibus medijs locis uel publicis, uel priuatis, esse possunt.

XI. Exceptio: Nisi is qui nouum opus facit, prætor sit. Hæc exceptio approbatur l. de pupillo, s. §. si quis ipsi, ff. d. tit. cuius uerba uide §. cap. prox. act. 2. quæst. 1. except. 4. repl. 2.

XII. Exceptio: Nisi mora operis periculum aliquod sit allatura. Hæc exceptio approbatur d.l.1. §. præterea, his uerbis: Generaliter prætor cætera quoque opera excepit, quorum mora periculum aliquod allatura est. Nam in his quibus contemendam putauit operis noui nunciacionem. Quis enim dubitat, multo melius esse omitti noui operis nunciacionem, quam impediri operis necessarii urgentem extructionem? Concordat d.l.1. §. toties, his uerbis: Toties autem hæc pars locum habet, quoties dilatio periculum allatura est. Proinde si quis, cum opus hoc mora periculum allaturum esset, nunciauerit opus nouum uel uelut si in cloacis uel ripa reficientis aliquid fieret: dicemus apud iudicem quæsi debere, an talia opera fuerint, ut contemni nunciatio deberet. Nam si apparuerit uel in cloaca, riuo uel eoque cuius mora periculum allatura esset: dicendum est, non esse uerendum ne nunciatio noceret.

XIII. Exceptio: Nisi iure faciat uel edificet is cui nunciatur. Hæc exceptio reprobat l. in princ. ff. de noui operis nunciatio, his uerbis: Hoc edicto perimitur, ut siue iure, siue iniuria opus fieret, per nunciacionem inhiberetur: deinde remitteretur prohibito eatenus, quatenus prohibendi ius is qui nunciasset, non haberet. Concordat l. prætor ait, §. interdictum, ibi qui ergo, ff. cod. tit. cuius uerba uide §. cap. prox. act. 2. quæstion. 1. except. 3. Concordat item d.l. 28. §. ait prætor: cuius uerba uide d. except. 3.

XIII. Exceptio: Nisi is qui edificat, agere coeperit, sibi edificandi ius esse. Et hæc exceptio reprobat l.1. §. sed et si ibi, ff. d. tit. his uerbis: Sed et si is cui nouum opus nunciatum est, ante remissionem ædificauerit, deinde coeperit agere sibi ius esse ita edificatum habere: prætor actionem ei negare debet, & interdictum in eum de opere restituendo reddere.

XIII. Exceptio: Nisi nunciatus de calumnia non iuret. Hæc exceptio approbatur l. de pupillo, s. §. qui opus, ff. d. tit. his uerbis: Qui opus nouum nunciatur.

V. I. Regula: Qui opus nouum nunciat, in testationem referre debet, si quid operis iam factum est, quæ regula approbatur l. nō solum. 8. §. qui opus. ff. d. de his uerbis: Qui opus nouum nunciat, si quid operis iam factum erit, in testationem referre debet, ut appareat quid postea factum sit. Concordat d. l. s. §. sed ut probat, his uerbis: Ut probari possit quid postea ædificatum sit, modulus sumere debet is qui nunciat. Qui ut sumatur, conferanturq; prætor decernere solet.

IX. CAUSAE SEV MODI
quibus nunciatio ex potest facta sit irrita.

I. Causa: Si is qui nouum opus nunciavit, mortuus sit. Hæc causa approbatur d. l. s. §. fin. ff. de noui operis nunciatio. his uerbis: Morte eius qui nunciavit, extinguitur nunciatio, sicut alienatione. Quia his modis finitur ius prohibendi.

II. Causa: Si is qui nouum opus nunciavit, id cuius causa nunciavit, alienauerit. Hæc causa approbatur uerbis iam propositis hisce: Sicut alienatione, &c.

III. Causa: Si is cui opus nouum nunciatum est, mortuus sit, uel opus alienauerit. Hæc causa reprobat d. l. s. §. fin. his uerbis: Si is cui nouum opus nunciatum erat, decesserit, uel ædes alienauerit: non extinguitur nunciatio noui operis. Idq; ex eo apparet, quod in stipulatione, quæ ex hac causa interponitur, etiam hæredis mentio fiat. Concordat l. ult. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. cap. prox. act. 2. quest. 3. reg. 4.

III. I. Causa: Si facta nunciatio, is intra annum non finiatur. Hæc causa approbatur l. unica. C. de operis noui nunciatio. his uerbis: De operis noui nunciatio quendam antiquis ortam fuisse dubitationem, nostra cognouit tranquillitas: dicentibus, si quis denunciationem ad inhibendum opus miserit, non posse eum post annum elapsum, ex quo denunciatio missa est, iterum ædificationem prohibere. Quod dupliciter iniquum nobis esse uidetur. Siue etenim non rectè quis prohibuit, decet per totum annum hoc impediri: siue rectè denunciationem emisit, etiam post annum licentiam habere ædificationem prohibere. Talem igitur iniquitatem inhibentes, sancimus: si quis denunciationem emisit, in hac quidem regia urbe Præfectum urbi festinare, in prouincia uero Rectorem eius, intra trium mensium spacium causam dirimere. Sin uero aliquod fuerit quocunque modo ad decisionem ambiguitatis impedimentum: licentiam habere eum qui ædificationem deproperat, opus de quo agitur efficere: prius si de iussore ab eo dato, officio urbicariæ uel prouinciali, ut si non rectè ædificauerit, omne opus quod post denunciationem fecerit, suis sumptibus destruet. Sic enim & opera non per inanes denunciations

prohibebuntur, & rectè denunciatoribus consulatur.

V. Causa: Si prætor, qui opus nouum nunciari iussit, postea nunciari prohibuit. Hæc causa approbatur l. si opus. 16. ff. de noui operis nunciatio. his uerbis: Si opus nouum prætor iusserit nunciari, deinde prohibuerit: ex priore nunciatio agi non potest, quasi aduersus edictum eius factum sit.

V. I. Causa: Si inter ipsos litigatores, tam nunciantem, quam eum cui nunciatum est, postea in contrarium conueniat, ut ædificare liceat. Hæc causa approbatur l. i. §. inde queritur. ff. d. de his uerbis: Quæritur apud Celsum libro XII. Digesti. si post nouum opus nunciatum conueniat tibi cum aduersario ut opus faceret, an danda sit conuentionis exceptio? Et ait Celsus dandam: nec esse periculum, ne pactio priuatorum iussui prætoris anteposita uideatur. Quid enim aliud agebat prætor, quam ut controuersias eorum dirimeret? a quibus si spontè recesserint, debet id ratum habere.

V. II. Causa: Si de opere demolendo is cui nunciatum est cauet, eo casu quo non rectè fuerit ædificatum. Hæc causa approbatur l. de pupillo. 5. §. si is cui. ff. d. de his uerbis: Si is cui nunciatum erit, ex noui operis nunciatioe satisfecerit, repromissitue, aut per eum non fiet, quo minus boni uiri arbitratu satisfidetur, repromittaturue: perinde est, ac si noui operis nunciatio omiffa esset. Habet autem hoc remedium utilitatem. nam remittit uexationem ad prætorum ueniendi, & desiderandi ut missa fieret nunciatio. Concordat l. non solum. 8. §. si cū possem. ff. d. de his uerbis uide j. quest. prox. reg. 1. Concordat item l. stipulatio. 22. in prin. ff. eod. tit. his uerbis: Stipulatio de noui operis nunciatioe interponi solet, quoties uicinus dicit ius sibi esse prohibere uicinum noui opus inuito se facere. Si quis autem uult post nouum opus nunciatum impune ædificare, offerre debet satis nunciatori. Quod si fecerit, utriq; consultum est, tam ei qui nunciavit, quoniam cautum habet de opere restituendo: quam ei cui nunciatum est, quia molitio eius non impeditur. Antequam enim caueat, quidquid ædificauerit, interdicto restitutorio destrui compellitur. Habet autem, ista stipulatio conditionem, ut ita demum committatur, si iudicatum fuerit, siue ante rem iudicatam causa quæ acciderit, neq; res defendatur: & de dolo malo subiicitur clausula. Concordat item l. si alius. 7. §. remissione. ff. quod ui aut clam. cuius uerba uide 5. lib. 23. cap. 12. quest. 3. except. 6. in prin. Planè propositæ causæ exceptio prima hæc est: Nisi repromissum tantum, non etiam satisfidatum sit. Hæc exceptio approbatur simul et distinguitur l. 3. §. stipulatio. ff. de prætorij stipulationibus. his uerbis: Stipula-

Stipulatio ista ex operis noui nunciatioe aliàs satisfidationem, aliàs repromissionem habet. Videamus ergo, ex qua operis noui nunciatioe satisfidari oporteat, & quemadmodum satisfidetur. Nanq; de eo opere quod in priuato factum erit, satisfidari: de eo quod in publico, repromitti oportet. Sed & hi quidem, qui suo nomine cauent, repromittunt: qui alieno, satisfidant. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi non in priuato, sed in publico factum sit opus, quæ replicatio approbatur uerbis iam propositis hisce: De eo quod in publico, repromitti oportet. Concordat l. non solum. 8. §. quod si nunciauero. ff. de noui operis nunciatio. his uerbis: Si nunciauero tibi, ne quid contra leges in loco publico fatias, promittere debebis: quoniam de eo opere iure alieno contendo, non meo, & tanquam alieni iuris petitor repromissione contentus esse debeo. Huius replicationis duplicatio hæc est: Nisi quis de eo quod in publico sit, non suo, sed alieno nomine caueat, nam hic satisfidare tenetur, quæ duplicatio approbatur uerbis iam propositis hisce: Sed & hi quidem qui suo nomine, &c. Secunda exceptio est: Nisi cum pluribus nouum opus nunciatum esset, non in solidum sit cautum. Hæc exceptio approbatur l. stipulatio. 22. §. questum. ff. eod. tit. his uerbis: Quæsitum est, si plures domini ædificent, an omnes cauere debeant? Et ait Labeo, unum cauere debere: quia restitutio operis fieri pro parte non possit. Tertia exceptio est: Nisi cum plures nouum opus nunciant, uni, non omnibus caueatur. Hæc exceptio approbatur simul et distinguitur ibidem, his uerbis: Idem ait, etsi plures nunciant, curandum esse, ut uni caueatur, si inter eos contentiatur. Planè si non conueniat, etiam singulis erit cauendum. Quarta exceptio uidetur: Nisi cum plures nouum opus nunciassent, uni non cautum sit de eo quanti uniuscuiusq; interfit, sed quanti ea res est. Hæc exceptio reprobat d. l. 21. §. fin. his uerbis: Idem Labeo dicit, adijciendum esse in stipulatione, ut tantum præstetur, quanti uniuscuiusq; interfit, si hoc maluerint. Cæterum si ita fuerit (inquit) cautum, quanti ea res erit: dubitabitur, utrum ad totius corporis estimationem hæc uerba referantur, an uerò ad hoc quod eius interest, qui stipulatur? Ego puto, etsi sic fuerit cautum uni, quanti ea res erit: defendi posse, stipulationem sufficere: ad operis enim quantitatem ea refertur.

V. III. Causa: Si per actorem fiet, quo minus is cui nouum opus nunciatum est, de opere demolendo caueat. Hæc causa approbatur l. prætor ait. 20. §. si quis paratus. ff. de noui operis nunciatio. his uerbis: Si quis paratus fuerit satisfidare, deinde actor stipulari nolit: in ea causa est, ut remitti debeat. Nam cum per actorem fiat, apparet in ea causa esse, ut remitti debeat. Concordat l. de pupillo. 5. §. si is cui. ff. eod. tit. cuius uerba uide 5. causa prox.

in princ. Plura de hac causa uide j. cap. prox. act. 4. quest. 3. except. 4. repl. 1.

X. EVENTVS ET CONSEQUENTIA
nunciatioe.

I. Regula: Is cui nouum opus nunciatum est, abstinere debet ab opere, donec uel caueat, uel remittatur et nunciatio. quæ regula approbatur l. non solum. 8. §. sciendum. ff. de noui operis nunciatio. his uerbis: Sciendum est, facta noui operis nunciatioe, eum cui nunciatum est, abstinere oportere, donec caueat, uel donec remissio nunciatioe fiat. Tunc enim, si ius ædificandi habet, rectè ædificabit. Concordat d. l. s. §. si cum possem, his uerbis: Si cum possem iure te prohibere, nunciatioero tibi nouum opus: non aliàs ædificandi ius habebis, quam si satisfidederis.

II. Regula: Post noui operis nunciatioem committunt se litigatores iurisdictioni, quæ regula approbatur l. 1. §. et post. ff. d. de his uerbis: Post operis noui nunciatioem committunt se litigatores prætorij iurisdictioni.

III. Regula: Quamdiu lis pendere debeat, definitur l. unica. §. talem igitur. C. de operis noui nunciatio. de ius uerba uide 5. quest. prox. causa 4.

III. I. Regula: Nunciatioe possessorem aduersarium facimus. quæ regula approbatur l. 1. §. in operis. ff. de noui operis nunciatio. his uerbis: In operis noui nunciatioe possessorem aduersarium facimus: Concordat l. de pupillo. 5. §. meminisse. ibi: ceterum. ff. eod. tit. cuius uerba uide j. quest. prox. reg. 1. Concordat item l. si alius. 7. §. remissione. ibi: cum possessor. ff. quod ui aut clam. cuius uerba uide 5. lib. 23. cap. 12. quest. 3. except. 6. in prin.

V. Regula: Si operis noui nunciatio denegatur, nihilominus legitima actiones manent. quæ regula approbatur l. sciendum. 19. ff. de noui operis nunciatio. cuius uerba uide 5. lib. 23. cap. 4. quest. 4. except. 4. repl. 2.

V. I. Regula: Post noui operis nunciatioem petitur etiam nunciatioe remissio, id quod postea ædificatum est destruitur, et alia dantur occasione nunciatioe actiones: de quibus j. cap. prox. dicitur.

XI. ADFINIA REMEDIA.

I. Regula: Etiam per prætorum et per manum, hoc est, per lapilli iactum nouum opus inhiberi potest. quæ regula approbatur l. de pupillo. 5. §. meminisse. ff. de noui operis nunciatio. his uerbis: Meminisse oportebit, quoties quis in nostro ædificare, uel in nostrum immittere uel projicere uult: melius esse, eum per prætorè, uel per manum, id est, per lapilli iactum prohibere, quam operis noui nunciatioe. Cæterum noui operis nunciatioe possessorem eum faciemus, cui nunciuimus. At si in suo quid faciat, quod nobis noceat: tunc noui operis denunciatio erit necessaria. Et si forte in nostro aliquid facere perseveret quis, æquissimum erit aduersus eum Quod ui aut clam, aut Vti possidetis interdicto uti. Concordat

ipſius factū ſit, quo minus perueniret. Nonnulli putant, tam in factum eſſe dandam, quam interdictum. quod uerum eſt. Concordat l. cui nouum. 22. ff. eod. tt. his uerbis: Cui nouum opus nunciatum eſt; ſi ante remiſſam nunciationem opere facto deceſſit: debet hæres eius patientiam deſtruedi operis aduerſariō præſtare. Nam & in reſtituendo opere eius qui contra edictum fecit, pœna uerſatur. Porro autem in pœnam hæres 10 non ſuccedit.

III. QUID VENIAT IN ACTIONE PROPOSITA?

Ut opus factum deſtruatur, uel deſtructum reſtituatur. Hæc regula approbatur uerbis interdicti §. queſt. 1. in prin. propositis.

V. QUAMDIU DATUR?

Perpetuo datur. Quæ regula approbatur l. prætor ait. 20. §. hoc interdictum. ff. de noui operis nunciat. cuius uerba uide §. queſt. 2. reg. 3.

VI. AD FINE REMEDIUM.

In factum actio approbatur d. l. 20. §. nonnulli. ff. de noui operis nunciat. cuius uerba uide §. queſt. 3. reg. 5.

III. ACTIO EX STIPULATV DE DEMOLIENDO SEU RESTITUENDO OPERE.

I. CAUSAE HVIVS ACTIONIS.

I. Causa: Si cum ſatiſdatum eſſet de opere reſtituendo, ſi apparuerit iniuſte factum eſſe, poſtea iudicatum ſit, iniuſte opus factum eſſe. Item

II. Causa: Si res non defendatur, ex ſtipulatu actio competit, ut opus reſtituatur. quæ due cauſe approbantur l. ſtipulatio. 21. §. ſine autem. ff. de noui operis nunciat. his uerbis: Siue res iudicetur, ſiue res non defendatur ſtipulatio in id committitur, ut uiri boni arbitrato res reſtituatur. Concordat d. l. 22. §. habet autem. cuius uerba uide §. capite prox. queſt. 9. cauſa 7. Hærum cauſarum exceptio generalis hæc eſt: Niſi id quod factum eſt, faciem operis non habeat. Hæc exceptio approbatur d. l. 21. §. opus, his uerbis: Opus factum ſic accipimus, non ſi unum uel alterum cæmentum ſit poſitum: ſed ſi proponatur inſtar quoddam operis, & quaſi facies quædam operis facta.

II. QUID VENIAT IN HAC ACTIONE?

I. Regula: Ut opus boni uiri arbitrato reſtituatur. quæ regula approbatur d. l. 21. §. ſine autem. ff. de noui operis nunciat. cuius uerba uide §. queſt. prox.

II. Regula: Si opus reſtitutum non fuerit, quanti ea res eſt, competit actio. quæ regula approbatur d. l. 21. §. quod ſi ita, his uerbis: Quod ſi ita reſtitutum non erit, quanti ea res erit, tantam pecuniam dabit, ſi hoc petitori placuerit. Concordat d. l. 21. §. ſin. cuius uerba uide §. cap. 1. queſt. 9. cauſa 7. except. 4.

III. Regula: Venit in hac actione, quanti iudicatum

eſt. quæ regula approbatur l. ex operis. 12. ff. de noui operis nunciat. his uerbis: Ex operis noui nunciatione ſi caueatur, ſtipulatio tanti committitur, quanti iudicatum ſit.

III. Regula: Quamuis pro parte opus reſtitutum ſit, nihilominus in ſolidum datur actio, donec totum reſtituatur. quæ regula approbatur l. 2. in prin. ff. de prætorijſ ſtipulat. cuius uerba uide alibi.

III. ACTIO, SI QVIS EVM QUI SATISDEDIT, OPUS FACERE PROHIBEAT.

I. VERBA INTERDICTI, QUIBUS ACTIO PROPOSITA APPROBATUR, PROPONUNTUR l. prætor ait. 20. §. deinde. ff. de noui operis nunciat. hæc ſcilicet: Ait Prætor: Quem in locum nunciatum eſt, ne quid noui operis fieret: qua de re agitur, ſi de ea re ſatiſdatum eſt: quod eius cautum ſit, aut per te ſtet quo minus ſatiſdeditur: quo minus illi eo in loco opus facere liceat, uim fieri ueto.

II. GENVS & ratio huius interdicti proponitur d. l. 20. §. hoc interdictum, his uerbis: Hoc interdictum prohibitorium eſt, ne quis prohibeat uolentem eum facere, qui ſatiſdedit. Etenim pertinet ad decus urbium, ædificia non derelinqui: nec quidquam intereſt, iure quis ædificet, an non: cum ſit ſecurus is qui nouum opus nunciatur, poſteaquam ei cautum eſt.

III. CAUSA HVIVS INTERDICTI, EIUSQ; ACTIONIS.

Si quis eum qui de opere reſtituendo ſatiſdedit, ædificare prohibeat, hoc interdictum competit. quæ cauſa approbatur uerbis interdicti §. propositis. Eius autem exceptiones hæc ſunt.

I. Exceptio: Niſi repromiſſum tantum, non ſatiſdatum ſit. Hæc exceptio approbatur d. l. 20. §. hoc autem, his uerbis: Hoc interdictum competit ei qui ſatiſdedit. Adijcitur & illud, Aut ſi per te ſtet, quo minus ſatiſdeditur. Proinde ſi ſatiſdatum non eſt, ſed repromiſſum: huic interdicto locus non erit. Neque enim permittendum fuit in publico ædificare, priuſquam appareat quo iure quis ædificet. Plura de hac exceptione uide §. cap. proxim. queſt. 9. cauſa 7. except. 1.

II. Exceptio: Niſi cautum non perſeueret. Hæc exceptio approbatur d. §. hoc autem, in fine, his uerbis: Et ſi ſatiſdatum ſit, cautum tamen non perſeueret, interdictum ceſſat.

III. Exceptio: Niſi non iure ædificetur. Hæc exceptio reprobat d. l. 20. §. hoc interdictum, ibi: nec quidquam, cuius uerba uide §. queſt. 2.

III. Exceptio: Niſi omnino cautum non ſit. Hæc exceptio conſtat ex uerbis interdicti §. propositis hiſce: Si de ea re ſatiſdatum eſt. Cuius replicatio hæc eſt: Niſi per aduerſarium ſtet, quo minus caueatur. quæ replicatio approbatur itidem uerbis interdicti §. propositis hiſce: Aut per te ſtet, quo minus ſatiſdeditur. Concordat d. l. 20. §. hoc autem, cuius uerba uide

uide §. except. 1. Huius autem replicationis duplicatio hæc eſt: Niſi per aduerſarium amplius ſtare deſerit, quo minus caueatur. quæ duplicatio approbatur d. l. 20. §. penult. his uerbis: Si aliquando ſtetit per nunciatorem, quo minus ſatiſdeditur, nunc non ſtat interdictum ceſſat. Plura de replicatione propoſita uide §. cap. prox. queſt. 9. cauſa 8. Sed & plures propoſitæ cauſe exceptiones uide §. d. queſt. 9. cauſa 7.

III. QVIBVS DETVR ACTIO PROPOSITA?

De hæredibus cæterisq; ſucceſſoribus proponitur l. prætor ait. 20. §. ſin. ff. de noui operis nunciat. his uerbis: Hoc interdictum etiam poſt annum, & hæredi cæterisq; ſucceſſoribus competit.

V. QUAMDIU COMPETIT?

Perpetua eſt actio. Quæ regula approbatur uerbis iam propoſitis hiſce: Hoc interdictum etiam poſt annum competit. Planè quædam exemplaria habent: Hoc interdictum ceſſat poſt annum. quæ lectio mihi uidetur probabilior.

VI. AD VNCTA HVIVS ACTIONIS.

Procurator qui nouum opus nunciatur, & ſatis accepit, propoſito interdicto conuentus, iudicatum ſolui ſatiſdare debet, non ratam rem dominum habiturum. ideoq; exceptiones procuratorie illi non opponendæ, quæ regula approbatur l. de pupillo. 5. §. ſin. cum duabus legib. ſequentibus. ff. de noui operis nunciat. his uerbis: Si procurator nouum opus nunciatur mihi, & ſatis accepit: deinde interdicto aduerſus eum utar, ne uim mihi faciat, quo minus ædificem: ex interdicto eum oportet iudicatum ſolui ſatiſdare, quia partes ſu ſtinet defenſoris. Et ideo neq; exceptiones procuratorie opponi ei debent, nec ſatiſdare cogendus eſt ratam rem dominum habiturum. Et ſi ſatiſdationem non dabit, ſubmouendus erit ab executione noui operis: & actiones quas domini nomine intendit, debent ei denegari.

V. ACTIO EX STIPVLATV DE RATO.

CAUSAE HVIVS ACTIONIS.

I. Causa: Si cum procurator, qui nouum opus nunciatur, de rato cauſiſſet: dominus remiſſionem poſtea ſecutam, non habuerit ratam. Hæc cauſa approbatur l. cum procur. 13. in prin. ff. de noui operis nunciat. his uerbis: Cum procurator opus nouum nunciatur, & ſatiſdat rem ratam dominum habiturum: & remiſſio in domini perſonam conferatur.

II. Causa: Si dominus poſtea rursus opus nouum nunciatur. hoc enim caſu committitur ſtipulatio de rato. quæ cauſa approbatur ſimul & diſtinguitur d. l. 13. §. ſi dominus, his uerbis: Si dominus nouum opus nunciatur intra diem, quæ ſtipulatione ex operis noui nunciatione interpoſita com-

prehenſa eſt: committitur ſtipulatio. Sed ſi præterita ea die dominus nunciatur, non committitur. Nam & ipſi domino, cum ſemel nunciatur, non permittitur iterum nunciare, quæ diu ſtipulatio ex operis noui nunciatione tenet. Hæc ſententia de noui operis nunciatione, eiusq; actionibus ſit dictum.

DE DAMNO INFECTO.

Cap. III.

PRIMO: Verba edicti, quo actio damni infecti approbatur, proponitur l. prætor ait. 7. in prin. ff. de damno infecto, hæc ſcilicet: Prætor ait: Damni infecti ſuo nomine promitti, alieno ſatiſdare iubebo ei, qui iurauerit non calumniæ cauſa id ſe poſtulare, eum uel cuius nomine agat, poſtularum fuiſſe in eam diem, quam cauſa cognita ſtatueret. Si controuerſia erit, dominus ſit necne qui cauebit, ſub exceptione ſatiſdari iubebo. De eò opere, quod in flumine publico, ripæ eius fiet, in annos decem ſatiſdari iubebo. Eum cui ita non cauebitur, in poſſeſſionem eius rei, cuius nomine ut caueatur poſtulabitur, recte ire: eum cuius cauſa iuſta eſſe uidebitur, etiam poſſidere iubebo. In eum qui neque cauerit, neq; in poſſeſſione eſſe, neq; poſſidere paſſus erit: iudicium dabo, ut tantum præſtet, quantum præſtare eum oporteret, ſi de ea re ex decreto meo, eius uel cuius de ea re iuriſdictio fuit, quæ mea eſt, cautum fuiſſet. Eius rei nomine, in cuius poſſeſſionem miſero, ſi ab eo qui in poſſeſſione erit, damni infecti nomine non ſatiſdabitur: eum cui non ſatiſdabitur, ſimul in poſſeſſione eſſe iubebo.

II. RATIO huius edicti eiusq; actionis, & differentia à cæteris actionibus, quæ de damno dantur, proponitur d. l. 7. §. hoc edictum, his uerbis: Hoc edictum proſpicit damno nondum facto: cum cæteræ actiones ad damna quæ contigerunt, ſarcienda pertineant: ut in legis Aquiliæ actione & alijs. De damno uero facto nihil edicto cauetur. Cum enim animalia, quæ noxam commiſerunt, non ultra nos ſoleant onerare, quàm ut noxæ ea dedamus: multo magis ea quæ anima carent, ultra nos onerare non debent: præſertim cum res quidem animales, quæ damnum dederunt, ipſæ extet: ædes autem, ſi ſua ruina damnum dederunt, deſerint extare. Concordat l. euenit. 6. ff. eod. tt. his uerbis: Euenit nonnunquam, ut damno dato, nulla nobis competat actio, non interpoſita antea cautio. Veluti ſi uicini ædes ruinoſæ, in meas ædes ceciderint: adeo ut plerique placuerit, non cogi quidem eum poſſe, ut ruderata tollat: ſi modo omnia quæ iaceant, pro derelicto habeat.

III. CAU

III. CAUSAE HVIVS ACTIONIS, cum suis exceptionibus.

Prima et generalis huius actionis causa est: Si quid sit aut fiat, ex quo damnum infectum metuatur: metuenti datur actio haec, ut sibi de damno infecto caveatur. Quae causa approbatur l. hoc amplius. §. in prin. ibi: integra autem. ff. de damno infecto. cuius uerba uide §. quae st. in. reg. 1. Concordat l. praetor ait. 7. in prin. ff. eod. et. cuius uerba uide §. quae st. 1. Declaratur causa haec de finitione damni infecti, l. 2. cum lege sequente. ff. eod. tit. his uerbis: Damnum infectum est, damnum nondum factum, quod futurum ueremur. Damnum autem & damnatio ab ademptione & quasi deminutione patrimonij dicta sunt.

II. Causa: Si ex nostro solo alius rem suam uelit auferre, de damno infecto nobis tenetur cauere. quae causa approbatur d. l. §. Alfenus. ff. de damno infecto, his uerbis: Alfenus scribit, Si ex fundo tuo crusta lapfa sit in meum fundum, eamque petas, dandum in te iudicium de damno infecto: id est; Labeo probat. Nam arbitrio iudicis, apud quem res prolapsa petantur, damnum quod ante sensu, non contineri: nec aliter damnam aduersionem, quam ut omnia tollantur, quae sint prolapsa. Ita demum autem crustam uindicari posse, idem Alfenus ait, si non coaluerit, nec unitatem cum terra mea fecerit: quemadmodum nec arbor potest uindicari a re ea, quae translata in agrum meum cum terra mea coaluerit. Sed nec ego potero te cui agere, ius mihi non esse ita crustam habere, si iam cum terra mea coaluit: quia mea facta est. Concordat d. l. §. de his in fine. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 13. quae st. 3. reg. 8.

III. Causa: Si ex foramine, ex quo seruitus non consistit, damni quid uicinus sentiat: de damno infecto agere potest. quae causa approbatur l. si quid. 28. ff. de seruitut. urban. praed. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 4. in fine. Aliae causae speciales alibi sunt propositae, ubi damni infecti cautio ad finis remedij loco solet annotari. nunc exceptiones harum causarum uideamus.

I. Exceptio, sumpta ex re ex qua damnum metuatur, proponitur et reprobat. l. eorum. 19. §. fin. ff. de damno infecto, his uerbis: Si aedium uicio, siue operis, quod uel in aedibus, uel in loco urbano, aut rustico, priuato publico fiat, damni aliquid futurum sit: curat Praetor, ut timen- ti damnum caveatur.

II. Exceptio: Nisi ex loci, non operis uicio damnum metuatur. Haec exceptio reprobat. l. fluminum. 24. §. sed ut ne. ff. de damno infecto, his uerbis: Sed ut ne operis, loci aedium uicio damnum factum sit, stipulatio interponitur de eo sine satisfactio: quae non solum ad rotas aedes, sed etiam ad paries aedium pertinet. Plane admittitur exceptio haec in loco publico, l. si finita. 15. §. Cetero de al. ff. de damno infecto, his uerbis: Ait Prae-

tor: De eo opere quod in flumine publico ripae eius fiet, in annos decem satisfactio iubebo. Notandum, quod non etiam de loci uicio, sed de operis tantum cauetur: quamuis si in priuato fiat, & de loci & de operis uicio caueatur. Sed cum locus publicus sit, non erat necesse ibidem opus facienti de alio uicio satisfactio, quam operis damni infecti. Concordat l. fluminum. 24. in prin. ff. eod. tit. his uerbis: Fluminum publicorum communis est usus, sicuti uiarum publicarum & littorum. In his igitur publice licet cuilibet aedificare & destruere: dum tamen hoc sine incommodo cuiusquam fiat. Propter quod operis dumtaxat nomine cum satisfactio cauetur: de uicio loci nihil cauetur. Et hoc est operis, quod quis facit. Ceterum si ex loci uicio damnum timeatur, minime dicendum est, damni infecti stipulationem interponi oportere. Quis enim dubitat, heminem esse, a quo stipuletur: cum neminem nihil faciente, locus ipse publicus damnum inferat sui natura? Ad ea igitur opera stipulatio pertinet, quaecumque priuatum fiant. Quid ergo, si publice opus fiat: de uicio eius quid faciemus? & plane uel princeps ad eundem est, uel si in prouincia fiat, praeses prouinciae.

III. Exceptio: Nisi ex naturali uicio loci damnum metuatur. Haec exceptio approbatur d. l. 24. §. uicium, his uerbis: Vicium aedium & loci esse Labeo ait, quod accedens extrinsecus infirmiores eas facit. Denique; nemo dixit, palustris loci uel arenosi nomine quasi uicio committi stipulationem: quia naturale uicium est. Et ideo nec stipulatio interponitur, nec ea interposita committitur.

III. Exceptio: Nisi non in priuato, sed publico loco fiat id, ex quo damnum timeatur. Haec exceptio reprobat. l. eorum. 19. §. fin. ff. de damno infecto, cuius uerba uide §. except. 1. Concordat l. si finita. 15. §. si quid in uia. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. except. 18. replic. 1. dist. in §. 9. Item concordat l. qui uias. 31. in prin. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 9. quae st. 4. reg. 5. exceptio 2.

V. Exceptio: Nisi publicus locus publice, non priuatum reficiatur, ex quo opere damnum metuatur. Haec exceptio reprobat. d. l. 15. §. si publicus. ff. de damno infecto, his uerbis: Si publicus locus publice reficiatur, restitissimè Labeo scribit, eoque; iure utimur, de damno infecto non esse cauendum, si quid uicio loci aut operis fiat. Certe legem dandam operi talem, ne quid nocetur uicinis, damnum detur. Concordat l. fluminum. 24. in prin. ibi: ad ea igitur ff. eod. tit. cuius uerba uide §. except. 2.

VI. Exceptio: Nisi a monumento damnum timeatur. Haec exceptio approbatur l. qui bona fide. 12. §. si quis iuxta ff. de damno infecto, his uerbis: Si quis iuxta monumentum aedificauerit, uel iuxta aedificium

ficiam suam monumentum fieri passus sit: de damno infecto ei postea cauendum non erit, quia rem illicitam admisit.

VII. Exceptio: Nisi monumento damnum imminet. Haec exceptio reprobat. d. §. si quis iuxta, his uerbis: Si monumento aedificium noceat, in quo nihil sit quod imputari possit ei, ad quem ius monumenti pertinet: cauendum est ei, ad quem ius monumenti pertinet.

VIII. Exceptio: Nisi quis ex eo opere, quod in suo, non in alieno loco aedificatum uel factum est, damnum metuat. Haec exceptio reprobat. l. si aedibus. 32. ff. de damno infecto, his uerbis: Si aedibus, meis proximae sint aedes meae & tuae: quaeritur, an si haec uicium mihi faciat, cauere mihi debeas pro damno propriarum mearum aedium, scilicet pro qua parte dominus existit? Hoc plerisque placet. Sed mouet me, quod ipse meas aedes reficere possim, & impensas pro socio, aut communi diuidendo iudicio pro parte confectum. Nam etsi unas aedes communes tecum habuerim, haec quoque uicium faciant, & circa refectioe earum cessare uidearis: nostri praecipros negant cauere te debere: quia ipse reficere possim, recepturus pro parte quod impederim, iudicio societatis, aut communi diuidendo. Et ideo interpositam cautionem minus utilem futuram: quia alia ratione mihi damnum posset sarciri. Et est plane nostrorum praceptorum haec sententia, ut credamus inutile esse damni infecti stipulationem, quo casu damnum alia actione sarciri possit. Quod & in superiore casu intelligendum est. Concordat l. damni. 43. §. cum parietem ff. eod. tit. his uerbis: Cum parietem communem aedificare quis cum uicino uellet, priusquam ueterem demoliretur, damni infecti uicino repromissit, adeoque restipulatus est. Posteaquam paries sublatu esset, & habitatores ex uicinis coenaculis emigrassent, uicinus ab eo mercedem, quam habitatores non redderet, petere uult. quaesitum est, an recte petet? Alfenus respondit, non oportuisse eos, cum communem parietem aedificaret, inter se repromittere, neque; ullo modo alterum ab altero cogi potuisse. Sed etiam maxime repromitterent, tamen non oportuisse amplius quam partis dimidiae: quo amplius ne extraneo quidem quisquam, cum

parietem communem aedificaret, repromittere deberet. Sed quonia iam in totum repromississet: omne detrimentum, quod ex mercede uicinus fecisset, praestaturum. Idem consulebat, possitne, quod ob eam rem dedisset, rursus reperere: quoniam restipulatus esset a uicino, si quid ob eam rem, quod ibi aedificium factum esset, sibi damnum datum esset, id reddi: cum & ipsam hanc pecuniam, quam daret, propter illud opus perderet? Respondit Alfenus, non posse: propter ea quia non operis uicio, sed ex stipulatione id amitteret. Huius exceptionis replicatio prima haec est: Nisi ex certa scientia, non errore aliquo conuenit, et ex conuentione sociorum alter alteri de damno infecto promissit. hoc enim casu ualet stipulatio, quae replicatio approbatur uerbis iam propositis hisce: Sed quoniam iam in totum repromississet, &c. Secunda replicatio est: Nisi ex socijs alter solus aedificet, ex quo opere alterius aedibus proprijs damnum imminet. quae replicatio approbatur l. inter quos. 39. in prin. ff. d. tit. his uerbis: Inter quos paries communis est, aedificiorum nomine, quae quisque propria habeat, stipulari damni infecti solet. Sed tunc ea cautio necessaria est, cum aut alter solus aedificat, & uicium ex opere futurum est: aut alter preciosiora aedificia habeat, & plus damni sensurus sit decidente pariete. Alioquin si equale periculum est: quantum quis uicino praestatur, tantum ab eo consequitur. Tertia replicatio est: Nisi alterius domus, cui ex pariete communi periculum est, preciosior sit, quae replicatio approbatur uerbis iam propositis hisce: Aut alter preciosiora aedificia habeat, & plus damni sensurus sit decidente pariete, &c.

X. Exceptio: Nisi superficies ex solo, uel contra solo ex superficie damnum imminet. Haec exceptio approbatur l. damni. 18. §. ei qui in. ff. de damno infecto, his uerbis: Ei qui in conducto solo superficiem imposuit, dominus soli, quod uicio soli damnum futurum sit, cauere non debet, nec soli domino superficiarius: quia inuicem ex conducto & locato actiones habent, in quas tamen actiones ultra culpam nihil uenit. Plus autem in stipulatione uenit damni infecti, quod quidem uicium eius esse dicitur.

XI. Exceptio: Nisi inquilinus ex aedibus quas incolit, damnum metuat. Haec exceptio approbatur l. qui bona fide. 12. §. de illo. ff. de damno infecto, his uerbis: Quaeritur, an inquilinis suis dominus aedium cauere possit? Et Sabinus ait, inquilinis non esse cauendum. Aut enim ab initio uicio factas aedes conduxerunt, & habent quod sibi imputent: aut in uicium aedes incidunt, & possunt ex conducto experiri: quae sententia uerior est. Concordat l. inquilino. 33. cum lege sequente. ff. eod. tit. his uerbis: Inquilino non datur damni infecti actio: quia posset ex conducto

agere, si dominus eum migrare prohiberet. utiq; si pro præterita pensione etiam satisfacere paratus sit. Alioqui iusta retentio pignoris domino fieri uidetur. Sed et si quasi pignora retinuerit, & ea interierint ruina uicinarum ædium: potest dici, etiam pignoratitia actione locatorē teneri, si poterat eas res in locum tutiorem transferre. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi inquilinus ex ædibus quas incolit, uicinis proprijs suis ædibus damnum motuat. Hæc replicatio approbatur l. damni. 18. §. 1. in fine. ff. eod. tit. cuius uerba uide except. prox.

XII. Exceptio: Nisi usufructuarius ex ædibus, quarum usufructum habet, damnum metuat. Hæc exceptio approbatur d. §. 1. his uerbis: Ei cuius usufructus ædium est, de uicio earundem ædium cauere non oportet, et si alias uicinas habeat: quia reficiendi habet facultatem. Nam qui uiri boni arbitratu uti debet, reficiendi quoque potestatem consequitur. Ergo nec propriarius audiri debet, si uelit sibi cauere à fructuario ædium nomine, quas uicinas fructuarius habeat: quia habet cum fructuario actionem, ut uiri boni arbitratu his fruatur. Sed inquilino meo, si uicinas ædes habeat, cauere debebo damni infecti propter eas ædes. Concordat l. inter. 20. ff. eod. tit. his uerbis: Inter fructuarium & dominum proprietatis lita damni infecti cautio locum habet, si fructuarius quidē de soli uicio cauere sibi desideret: dominus uerò proprietatis de operis uicio, si quid fructuarius ædificet. Nam de ruina ædium neuter ab altero cautionem desiderare potest. Fructuarius ideo, quia refectio ædium ad eum, non ipsius onus pertinet. Proprietarius ideo, quia uisitata stipulatio, qua de restituenda re fructuarius cauet, ad hunc quoque casum pertingit. Proposita exceptionis replicatio hæc est: Nisi fructuarius de soli, non ædium uicio sibi cauere desideret. quæ replicatio approbatur uerbis iam propositis hisce: Si fructuarius quidem de soli uicio cauere sibi desideret, &c.

XIII. Exceptio: Nisi proprietarius à fructuario sibi cauere desideret. Hæc exceptio approbatur uerbis d. §. 1. hisce: Ergo nec proprietarius audiri debet, si uelit sibi cauere à fructuario ædium nomine, quas uicinas fructuarius habeat, &c. Concordat d. l. 20. uerbis iam propositis hisce: Nam de ruina ædium neuter ab altero cautionem desiderare potest. Proprietarius ideo, &c. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi de operis uicio, quod fructuarius fecit, proprietarius sibi cauere desideret. Quæ replicatio approbatur uerbis d. l. 20. iam propositis hisce: Dominus uerò proprietatis de operis uicio, si quid fructuarius ædificet, &c.

XIII. Exceptio: Nisi eius damni nomine alia sit actio. Hæc exceptio approbatur l. damni. 18. §. em-

ptor. ibi: & quod alia. ff. de damno infecto, his uerbis: Quod alia actione queri potest, id in stipulatione damni infecti omnino non deducitur. Concordat l. si ædib. 32. in fine. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. except. 9. Exempla huius exceptionis proponuntur d. l. 32. item d. §. emptor. cuius uerba uide §. quæst. prox. reg. 9. Item exempla proponuntur d. l. 18. §. 1. cuius uerba uide §. except. 12. item l. qui bona. 13. §. de illo. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. except. 11. item l. inquilino. 32. cuius uerba uide d. except. 11. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi nouum opus sit nunciatum, uel negatoria actione actum, uel interdictum quod ui aut clam competat: nam nihilominus proposita quoque actioni est locus. quæ multiplex replicatio approbatur d. l. 13. §. quis nouum. ff. de damno infecto, his uerbis: Si quis nouum opus nunciauerit, an nihilominus damni infecti cauere ei debeat, Iulianus tractat? Et magis probat, cauere oportere: nam ei qui egit ius aduersario non esse altius tollere ædificium, cauere debere. Item eum, aduersus quem interdictum quod ui aut clam competit, cauere debere, Iulianus ait: quia non est cautum neque de uicio ædium, neque de damno operis.

XV. Exceptio: Nisi actor uicissim noluit reo de damno infecto cauere. Hæc exceptio reprobat l. damni. 18. §. si uicinas. ff. de damno infecto, his uerbis: Si uicinas ædes habeamus, & iniucem desideremus damni infecti cauere: nihil obstat, quominus & ego in tuarum ædium possessionem mittar, tu in mearum.

XVI. Exceptio: Nisi reus, quod antea actor cauere noluisse, in possessionem missus sit. Hæc exceptio approbatur l. qui bona fide. 13. §. si quis, quia. ff. de damno infecto, his uerbis: Si quis, quia sibi non cauebat, in possessionem ædium missus fuerit: deinde is cuius ædes fuerint, cum præter eas alias ædes haberet, desideret ab eo qui in possessionem missus est, ut sibi damni infecti harum ædium nomine, quarum in possessionem missus est, cauere: an sit audiendus, uideamus? Et Iulianus scribit, is qui uiciosis ædibus celsit, si integras retinuerit: nunquid improbe ab eo qui uiciosas ædes coperit possidere, cautionem exigat: cum ideo possessionem amiserit, quia ipse damni infecti satis non dederit? Et sanè parum probe postulat ab eo cauere sibi earum ædium nomine, quarum ipse cauere superferdit: quæ sententia uera est.

XVII. Exceptio: Nisi damnum datum uel factum sit, non infectum. Hæc exceptio approbatur l. prætor ait. 7. §. hoc edictum. ff. de damno infecto, cuius uerba uide §. quæst. prox. Concordat l. supra. 11. §. officium, in fine. ff. de aqua pluuiæ arcenda, cuius uerba uide §. cap. 7. quæst. 4. reg. 3. except. 3. Vide item plura §. quæst. ult. reg. 1. cum regulis sequentibus.

XVIII. Exceptio: Nisi de damno infecto cautum sit. Hæc exceptio perinde ac exceptio solutionis ipsa quidem

quidem iure subsistit, uerum eius replicatio prima hæc est: Nisi repromissum tantum, non satisfatum sit. quæ replicatio regulariter quidē reprobat l. fluminum. 24. §. sed ut ne. ff. de damno infecto, cuius uerba uide §. except. 2. Admittitur autem certis casibus seu distinctionibus, quarum prima hæc est: Si quis non suo, sed alieno nomine caueat. huic enim repromittere non sufficit, sed satisfacere is tenetur, quæ distinctio approbatur uerbis edicti §. eod. cap. in prin. propositis hisce: Damni infecti suo nomine promitti, alieno satisfacere iubebo. Concordat l. damni. 30. §. utrum, ibi: qui autem. ff. de damno infecto, cuius uerba uide §. distinct. prox. Secunda distinctio est: Si quis eius operis, quod non in suo, sed alieno loco facit, cauere debeat. nam & hic satisfacere tenetur. quæ distinctio approbatur l. si finita. 15. §. deinde, in fine. ff. d. tit. his uerbis: Cui in alieno sit, satisfadationem prætor iniungit. Concordat d. l. 30. §. unde Labeo. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. proximè. Concordat item §. distinct. prox. 3. cum sequentibus. Planè proposita replicationis in casu seu distinctione proposita duplicatio hæc est: Nisi in alieno faciens domino soli cauere teneatur, non extraneo. tunc enim repromittere sufficit. Quæ duplicatio approbatur d. l. 30. his uerbis: Damni infecti stipulatio pertinet, etiam si quid eius operis, quod in fundo meo aquæ ducendæ causa sit, uicio damnum mihi contigerit. Solet enim opus in alieno fieri, cum iure seruitutis, quam quis habet alieno agro imposita, opus in alieno faciat. Vtrum autem de hoc opere promittere, an satisfacere debeat, uideamus? Mouet, quòd in alieno facit. Qui autem de alieno cauet, satisfacere debet: qui de suo, repromittere. Unde Labeo putabat, eum qui modulorum aut riuus faciendi causa opus faceret, etiam satisfacere debere: quia in alieno solo faceret. Sed cum de opere quod facit, exigatur stipulatio: consequens erit dicere, sufficere repromissionem, quodammodo enim de re sua cauet. Quod dictum est Aquæ ducendæ causa, exempli gratia scriptum est. Cæterum ad omnia opera stipulatio accommodabitur. Concordat l. qui bona fide. 13. §. 1. ff. eod. tit. his uerbis: Siue corporis dominus, siue is qui ius habet (ut puta seruitutem) de damno infecto caueat: puto eum repromittere debere, non satisfacere: quia suo nomine id facit, non alieno. Tertia distinctio est: Si non dominus, sed superficiarius caueat. quæ distinctio approbatur l. hoc amplius. 9. §. quæstum. ff. de damno infecto, his uerbis: Quæstum est, si solum sit alterius, superficies alterius: superficiarius utrum repromittere damni infecti, an satisfacere debeat? Et Iulianus scribit, quod ius superficiaria insula uiciosa est, dominum & de soli & ædificij uicio repromittere: aut eum ad quem superficies pertinet, de utroque satisfacere. Quòd si uterque cesset, uicinum in possessionem mittendum. Quarta distinctio est:

Si usufructuarius loci cauere debeat. quæ distinctio approbatur d. l. 9. §. fin. his uerbis: Celsus scribit, si ædium tuarum usus fructus Titij sit: damni infecti aut dominum repromittere, aut Titiam satisfacere debere. Sed si in possessione missus fuerit is, cui damni infecti cauedum fuit: Titiam uti frui prohibebit. Idem ait, eum quoque fructuarium, qui non reficit, à domino uti frui prohibendum. Ergo et si de damno infecto non cauet, dominusque compulsus est repromittere: prohiberi debet frui. Concordat l. quantum. 10. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quæst. 5. reg. 1. except. 2. Quinta distinctio est: Si creditor nomine rei sibi pignori obligata cauet. nam & hic satisfacere debet, quæ distinctio proponitur l. quid de cred. 11. ff. de damno infecto, his uerbis: Quid de creditore dicemus, qui pignus accepit: utrum repromittere, quia suum ius tuetur: an satisfacere, quia dominus non est, debebit? Quæ species est in contratio latere apud Marcellum agitata, an creditori pignoratitia dani infecti cauere debeatur? Et ait Marcellus, inutiliter ei cauere. Idemque etiam de eo cauedum, qui à non domino emit. Nam nec in huius persona committi stipulationem. Aequissimum tamen puto, huic prospiciendum (id est, creditori) per stipulationem. Sexta distinctio uidetur: Si is qui à non domino emit, caueat. Hæc distinctio reprobat l. qui bona. 13. in prin. ff. d. tit. his uerbis: Qui bona fide à non domino emit, uidendum est, nunquid repromittat, non etiam satisfacere, quod quibusdam uidetur. Habet autem rationem, ut magis repromittat quam satisfacere. suo enim nomine id facit. Septima distinctio est: Si is qui in possessionem missus est, cauere debeat. quæ distinctio approbatur uerbis edicti §. eod. cap. in prin. propositis hisce: Eius rei nomine, in cuius possessionem misero, si ab eo qui in possessione erit, damni infecti nomine non satisfadabitur: eum cui non satisfadabitur, simul in possessione esse iubebo. Octaua distinctio est: Si dubitetur, utrum reus dominus sit, nec ne: satisfacere sub exceptione debet. quæ distinctio approbatur uerbis edicti §. eod. cap. in prin. propositis hisce: Si controuersia erit, dominus sit necne qui cauebit, sub exceptione satisfacere iubebo. Concordat l. qui uias. 31. in fine. ff. d. tit. his uerbis: Si controuersia sit, dominus sit necne is à quo cautio exigitur, sub exceptione satisfacere iubetur. Nona distinctio est: Si de eo quod sit in loco publico, sit cauendum. tunc enim repromittere non sufficit. quæ distinctio approbatur uerbis edicti §. eod. cap. in prin. propositis hisce: De eo opere, quod in flumine publico, ripaue eius fiet: in annos decem satisfadari iubebo. Concordat l. si finita. 15. §. deinde. ff. de damno infecto, his uerbis: Ait Prætor, De eo opere, quod in flumine publico, ripaue eius fiet: in annos decem satisfadari iubebo. Hic igitur satisfadatio & rem-

pus stipulationi prestituitur idcirco, quia in publico fit. Cum autem in alieno fit, satisfactioem Prætor iniungit. Declarantur uerba proposita d.l.15. §. notandū, in fine, his uerbis: Quod ait prætor, De eo opere: sic accipe, De eo damno, quod ex opere fiet. Concordat d.l.15. §. si quid in uia, his uerbis: Si quid in uia publica fiat, quia in alieno fit, satisfaciendum est. Sed Prætor, causa cognita, tempus pro conditione operis determinabit. Sine autem quis minuatur uiam, siue quid aliud in uia publica faciat: debet cautio locum habere, ne hoc damno privati contingat. De cæteris locis publicis nihil specialiter cauetur: uerum & generali sermone, quasi in alieno fiat, satisfactio debet damni infecti. Concordat item l.1. §. item ex causa, ff. de prætorij stipulationibus, his uerbis: Ex causa damni infecti interdum reprobatur, interdum satisfaciatur. Nam si quid in flumine publico fiat, satisfaciatur: de ædib. autem reprobatur. Hæc de prima propositæ exceptionis replicatione reprobata, cū eius distinctionibus quibus admittitur, sint dicta. Secunda replicatio est: Nisi non de præterito quoque damno sit cautum. Et hæc replicatio regulariter quidem reprobatur, uerum admittitur in certis casibus, & distinctionibus, quarum prima hæc est: Si cum ædes corruescent, quibus uicino damnum sit datum, dominus eadem tollere uelit. Hoc enim non aliter ei permittitur, quam si non solum de futuro, sed etiam de præterito damno cauerit. quæ distinctio approbatur l. prætor ait. 7. §. unde. ibi: respondit. ff. de damno infecto. cuius uerba uide §. quæst. 11. reg. 1. Secunda distinctio est: Si cum ratis uis fluminis in agrum alienum delata esset, dominus eam auferre uelit. Nam hoc casu de præterito quoque damno tenetur cauere. quæ distinctio approbatur d.l.9. §. Neratius, his uerbis: Neratius scribit, si ratis in agrum meum uis fluminis delata sit: non aliter tibi tollendi potestatem faciendam, quam si de præterito quoque damno mihi cauisset. Concordat l. prætor ait. 8. ff. de incendio, ruina, naufragio. cuius uerba uide §. lib. 21. cap. 10. quæst. 4. causa 3. except. 1. Tertia distinctio est: Nisi per exceptionem, non per actionem damni infecti cautio petatur, tunc enim de damno quoque præterito cauendum. quæ distinctio generalis colligitur ex distinctionibus præcedentibus specialibus. Hæc de secunda replicatione reprobata, eiusque distinctionibus. Tertia replicatio est: Nisi dies stipulationi non sit insertus. Hæc replicatio approbatur l. qui bona. 13. §. fin. cum lege sequente. ff. de damno infecto, his uerbis: Huic stipulationi debet dies esse insertus, intra quem si quid damni contigerit, cautio locum habet: neque enim in infinitum obligatus esse debet stipulatione. Ipse igitur Prætor diem dabit stipulationi, æstimatione habita ex causa & ex qualitate eius damni, quod contingere speratur. In causæ cognitione etiam longinquitas soli & operis magnitudo spectanda est. Concordat l. præ-

tor ait. 7. in prin. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. eod. cap. in prin. Item concordat l. si finita. 15. §. si quid in uia. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. repl. 1. distinct. 9. Planè in opere quod in flumine publico ripante eius sit, de decem annorum spacio cauendum est. quod approbatur uerbis edicti §. eod. cap. in prin. propositis. cuius uerba cū concordantibus uide §. repl. 1. distinct. 9. Quarta replicatio est: Nisi dies cautioni insertus finitus sit. Hæc replicatio approbatur l. dies. 4. in prin. ff. de damno infecto, his uerbis: Dies cautioni præstitutus si finietur, prætoris uel Prædis officij erit ex causa uel renouare, uel procelare eam: & si hoc localem exigat inquisitionem, ad magistratus municipales hoc remittere. Concordat l. si finita. 15. in prin. ff. eod. tit. his uerbis: Si finita sit dies statuta in cautione, iterum arbitrari Prætoris ex integro erit cauendum. Quinta replicatio est: Nisi alius, non actor sit stipulatus. Hæc replicatio reprobatur l. inter. 39. §. alieno. ff. de damno infecto. cuius uerba uide §. quæst. 9. reg. 2. Sexta replicatio est: Nisi cum plures stipularentur, cum adiectione partis sint stipulati. Hæc replicatio approbatur l. plures. 27. ff. d. tit. his uerbis: Plures earundem ædium domini, singuli stipulari debent sine adiectione partis: quia de suo quisque damno stipulatur. Quinimò pars adiecta, partis partem faciet. Contra si plures domini sine uicofarum ædiū, pro sua quisque parte promittere debet, ne singuli in solidum obligentur. Septima replicatio est: Nisi pro parte, non in solidum sit cautum. Hæc replicatio approbatur l. in stipul. 23. ff. eod. tit. his uerbis: In stipulatione damni infecti, quæ ædium nomine interponitur, nisi in solidum fuerit cautum: mittit in possessionem. Eius duplicatio hæc est: Nisi unus ex pluribus reus pro sua parte promiserit. Quæ duplicatio approbatur uerbis l. 27. §. repl. prox. propositis hisce: Contra si plures domini, &c. Hactenus de causis actionis propositæ, earumque exceptionibus sit dictum.

III. QVIBVS ACTIO PROPOSITA COMPETIT?

I. Regula: Totum hoc, cui cauendum sit, cui non sit cauendum, subijcitur arbitrio Prætoris. quæ regula approbatur l. qui bona. 13. §. qui damni. ff. de damno infecto, his uerbis: Qui damni infecti cauere sibi potestulat, prius de calumnia iurare debet. Quisquis igitur iurauerit de calumnia, admittitur ad stipulationem: & non inquiretur, utrum intersit eius, an non: uicinas ædes habeat, an non habeat. Totum tamen hoc iurisdictioni Prætoris subijciendum est, cui cauendum sit, cui non. Cæterum neque ei qui in meo deambulet, neque ei qui in meo lauet, uel in mea taberna diuertat, cauere debet. Vicinis planè, inquilinisque eorum, & inquilinorum uxoribus cauendum esse, ait Laabeo: item his qui cum his morantur.

II. Regula, De eo cuius nihil interest, quique uicinas ædes non habet, proponitur uerbis iam propositis hisce: Et non

Et non inquiretur, utrum intersit eius, an non: uicinas ædes habeat, an non habeat, &c.

III. Regula, De eo qui in uicinis ædibus deambulat, lauat, uel diuertit. Huic non competit actio, quæ regula approbatur uerbis supradictis hisce: Ceterum neque ei qui in meo deambulet, neque ei, &c.

III. Regula, De inquilinis, eorumque uxoribus, & alijs qui cum his morantur, proponitur ibidem his uerbis: Vicinis planè, inquilinisque eorum, & inquilinorum uxoribus cauendum esse ait Laabeo: item his qui cum his morantur.

V. Regula, De inquilino, filiofamilias & patre: utri detur, definitur l. si filiusfam. 22. ff. de damno infecto, his uerbis: Si filiusfamilias inquilinus sit, uideamus an damnum infecti nomine in possessionem uicinarum ædium mittendus sit: quaeritur enim, an filiusfamilias non uideatur damnum pati, si res peculiares sint: & an pater possit stipulari, si quid ei damni fiat: & placet, utrumque eorum in possessionem mitti: nisi sic filius conduxerit, ut eius periculum ædes essent. tunc enim, quia solus tenetur ex locato, rectè dicitur, ipsum mittendum in possessionem, nisi ei caueatur.

V. Regula, De domino & fructuario uicinarum ædium, utri competat actio? Vtrique uolenti competit. quæ regula approbatur l. prætoris. 5. §. fin. ff. de damno infecto, his uerbis: Si & dominus proprietatis & fructuarius desiderat sibi cauere damni infecti, uterque audiendus est. nec enim iniuriæ sentiet promissor, non plus cuique præstaturus, quam quod eius intersit. Ex his constat, fructuario quoque propositam actionem competere. cui concordat l. qui bona. 13. §. & superficiarium. ff. eod. tit. his uerbis: Et superficiarium & fructuarium damni infecti stipulari utiliter hodie constat. Item concordat l. usufructu. 7. §. unde etiam. ff. de usufructu & quemadm. cuius uerba uide §. lib. 24. cap. 5. reg. 23.

VII. Regula, De superficiario. Huic quoque datur actio. quæ regula approbatur uerbis iam dictis hisce: Et superficiarium, &c. Cui concordat l. inter. 39. §. damni. ff. de damno infecto, his uerbis: Damni infecti stipulatio latius patet. Et ideo & ei qui superficiariam insulam habet, utilis est ea stipulatio, si quid in superficie damni datum fuerit: & nihilominus etiam soli domino utilis est, si solo damnum datum fuerit, ut si tota superficies tolleretur. Fraudabitur enim dominus soli in pensione percipienda.

VIII. Regula, De creditore, cui uicina ædes pignori sunt obligatæ. Huic quoque cauendum. Quæ regula approbatur l. quid de creditore. 11. ff. de damno infecto. cuius uerba uide §. quæst. prox. except. 18. repl. 1. distinct. 5.

IX. Regula, De emptore & uenditore uicini prædij: utri detur, definitur l. damni. 18. §. emptor. ff. eod. tit. his uerbis: Emptor prædij, si ante traditionem stipulatus sit, cautum habebit de eo dam-

no, quod post traditionem factum erit. Venditorem autem ædium, priusquam possessionem tradat, stipulari oportet: quia huius quoque rei culpam præstat. Sed quid fiet, si uenditor sine culpa stipulari non potuerit, & ob hoc emptor stipularus fuerit? num damnum non patitur? an hic damnum in aliena re accidit, reuoluitur autem ad emptorem: quia actionem ex empto non habet? Sed nihil in hac causa proficit stipulatio, nisi in id quod post traditionem acciderit: quia dum in uenditoris custodia est, is stipulari debet, omnemque diligentem emptori præstare: & quod alia actione quaeri potest, id in stipulatione damni infecti omnino non deducitur. Sed si uenditor interposuerit stipulationem, etiam id damnum continetur, quod post traditionem emptori contigerit. Quod esse iniquissimum, Aristo ait: quoniam si emptor quoque damni infecti stipulatus esset, duobus promissor eiusdem nomine obligaretur: nisi id forte contra se habeat, quia in hoc sit stipulatio, quanti ea res erit: ut possit uideri, nihil interesse iam uenditoris stipulationem damni infecti interpositam. Ex his constat, ante rei uenditæ traditionem uenditori, non emptori propositam competere actionem. Cuius regulæ exceptio hæc est: Nisi omnis culpa à uenditore abierit. quæ exceptio approbatur uerbis §. propositis hisce: Sed quid fiet, si uenditor sine culpa stipulari non potuerit, & ob hoc emptor stipulatus fuerit? num damnum non patitur? &c. Concordat l. cum emptor. 38. in prin. ff. eod. tit. his uerbis: Cum emptor ædium ante traditam sibi possessionem ideo inutiliter stipulatur, quia uenditor omnem diligentiam ei præstare debet: tunc certe uulter stipulatur, cū omnis culpa à uenditore abierit: ueluti si precario emptori in his ædibus esse permisit, custodiamque ei ab futuris tradidit.

X. Regula, De eo qui à non domino comparauit. Ex supradictis constat etiam, post traditionem emptori actionem propositam competere. Cuius regulæ exceptio hæc est: Nisi à non domino comparauerit. quæ exceptio approbatur l. qui bona fide. 13. §. & superficiarium. ff. de damno infecto, his uerbis: Ei qui bona fide à non domino emit, damni infecti stipulationem non competit. Marcellus ait. Concordat l. quid de creditore. 11. ibi: idemque etiam. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quæst. prox. reg. 1. except. 18. repl. 1. dist. 5.

XI. Regula, De eo cuius periculo res est, proponitur l. damni. 18. in prin. ff. de damno infecto, his uerbis: Damni infecti stipulatio competit non tantum ei cuius in bonis res est, sed etiam cuius periculo res est.

V. ADVERSVS QVOS COMPETIT?

I. Regula: Regulariter dominus tantum uicofarum ædium ad cauendum tenetur. Cuius regulæ exceptio

prima hæc est: Nisi de dominio sit controuersia. tunc enim possessor tenetur. quæ exceptio approbatur l. inter. 39. §. si domus. ff. de damno infecto, his uerbis: Si domus in controuersia sit, dicendum est, damni infecti onus possessoris esse: cum id quod præstiterit, imputari domino prædij possit. Quod si non caueat, possessionem ad petitem, qui damni infecti sibi cauere uelit, transferendam. Nam iniquum est, stipulatorem compelli relicto prædio, ex quo damnatum uereatur, dominum quaerere. Secunda exceptio est: Nisi solum ex superficies diuersorum sint, tunc enim uterque tenetur, tam dominus solus quam superficiarius, quæ exceptio approbatur l. hoc amplius. 9. §. questum. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quest. 3. except. 18. repl. 1. distinct. 3. Tertia exceptio est: Nisi usufructus alterius sit. hoc enim casu uterque, tam proprietarius quam usufructuarius, tenetur. quæ exceptio approbatur d. l. 9. §. fin. cuius uerba uide §. d. repl. 1. distinct. 4. Concordat l. quamuis. 10. ff. eod. tit. his uerbis: Quamuis alienus usufructus sit, dominum promittere oportere Celsus ait: nisi si quis proprietarius in totum repromittat, uel usufructuarius satisfecerit: mitti oportet in possessionem eum, cui non cauetur. Sed nisi proprietario repromittenti usufructuarius caueat, denegadum ei fructus petitionem, Iulianus scribit. Sed si usufructuarius de soli uicio quid præstiterit, ius domini ad eum transferri oportet. Quarta exceptio est: Nisi alij ædes uiciose pignori sint obligatae. nam ex hoc cauere tenetur. quæ exceptio approbatur l. quid de creditore. 11. ff. de dano infecto. cuius uerba uide §. quest. 3. except. 18. repl. 1. distinct. 5. Quinta exceptio est: Nisi alius in possessionem uiciorum ædium sit missus, quæ exceptio approbatur l. prætor ait. 7. §. eius rei. ff. de damno infecto. cuius uerba uide §. d. repl. 1. distinct. 7. Concordat l. si finit. 15. §. si plures. ibi: quod si iam. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. prox. quest. 2. reg. 1. Concordat d. l. 15. §. si ante. cuius uerba uide §. cap. prox. quest. 7. reg. 7. Sexta exceptio est: Nisi inter ædes uiciose, et ædes actoris, alia sint ædes non uiciose. hoc enim casu tam uiciorum quam non uiciorum ædium dominus actori tenetur cauere. quæ exceptio approbatur l. qui bona fide. 13. §. cum inter. ff. de damno infecto, his uerbis: Cum inter ædes meas & tuas sint alia ædes non uiciose: uidentur est, utrum tu solus mihi cauere debeas, an uerò & is cuius ædes uiciose non sunt, an ille solus? Et magis est, ut ambo cauere debeant: quia fieri potest, ut ædes uiciose in ædes non uiciose incidentes, damnatum mihi dent: quamuis possit quis dicere, non uicio incolumium ædium hoc factum, si alia in eas incidentes, ei damni causam præbuerint. Sed cum prospicere sibi potuit per damni infecti cautionem, nec prospexit: merito conuenietur.

I. Regula: Etiam aduersus plures simul competit actio proposita, ut patet ex iam dictis exceptionibus, ut

rum huius regulæ exceptio hæc est: Nisi actor aduersus duos experiri uolens, unum dominum dicat, alterum dominum esse neget. hoc enim casu aduersus utrumque experiri non potest, sed unum debet eligere. quæ exceptio approbatur l. si proprietarius. 22. §. fin. ff. de damno infecto, his uerbis: Si ab eo quem dominum esse negarem, uellem sub hac exceptione, si dominus non esset, satisfieri: ab eo uerò quem dominum dicere esse, pure repromitti: constitit non debere me impetrare, sed debere me eligere, à quo uelim mihi cauere.

III. Regula: Etiam aduersus unum ex socijs datur, sed non nisi pro sua parte. quæ regula approbatur l. si præter. 11. §. officium. ibi: ut in actione. ff. de aqua pluuiæ arcenda. cuius uerba uide §. cap. 7. quest. 4. reg. 3. exceptio 7.

VI. PER QVOS COMPETIT?

Etiam per alium competit. quæ regula approbatur l. inter quos. 39. §. alieno. ff. de damno infecto. cuius uerba uide §. quest. 9. reg. 2.

VII. APVD QVEM COMPETAT?

Ex causa magistratibus municipalibus potest delegari, quæ regula approbatur l. 1. ff. de damno infecto, his uerbis: Cum res damni infecti celeritatem desiderat, & periculosa dilatio Prætori uidetur, si ex hac causa sibi iurisdictionem reseruet: magistratibus municipalibus delegandum hoc recte putauit. Concordat l. dies. 4. in prin. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quest. 3. except. 18. repl. 4. Concordat item d. l. 4. §. duas ergo, his uerbis: Duas res magistratibus municipalibus Prætor uel Præses iniunxit: cautionem & possessionem. Cætera suæ iurisdictioni reseruauit. Ait Iurisconsultus: Cætera suæ iurisdictioni reseruauit. Quæ sint hæc, uide §. cap. prox. quest. 7. reg. 6.

VIII. QUID VENIAT IN HAC ACTIONE?

Venit in hac actione, ut reus conuentus actori de damno infecto caueat: et si non caseatur, ut actor mittatur in possessionem eius loci, à quo damnatum metuit. De cautione, quo scilicet genere cautionis cauendū, de quo damno cauendum, de die stipulationi inferenda, &c. dictum §. quest. 3. except. 18. repl. 1. cum sequentibus. De missione in possessionem dicitur §. cap. prox.

IX. AD INVENTA HVIVS ACTIONIS.

I. Regula, De iuramento calumniæ ab actore præstando, proponitur l. prætor ait. 7. in prin. ff. de damno infecto, cuius uerba uide §. eod. cap. in prin. Concordat l. qui bona fide. 13. §. qui damni. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quest. 4. reg. 1. Huius regulæ exceptio prima hæc est: Nisi semel de calumnia iuratum sit. Hæc exceptio ipso quidem iure subsistit, uerum eius replicatio prima hæc est: Nisi ex interuallo stipulari uelit, tunc enim rursus ei iurandum, quæ replicatio approbatur d. l. 13. §. si quis stipulatur. ff. de damno infecto, his uerbis: Si

Si quis stipulaturus iurauerit, nec fuerit stipulatus: an postea ei stipulari uolenti iurandum sit, uideamus? Et puto iterum iurandum: quia possit fieri, ut aut tunc, aut modo calumniatur. Secunda replicatio est: Nisi alieno nomine cauere sibi petens, de suo, non de eius, cuius nomine petit, calumnia iurauerit. quæ replicatio approbatur d. l. 13. §. si alieno, his uerbis: Si alieno nomine cauere mihi damni infecti postulem, iurare debeo, non calumniæ causa id eum, cuius nomine cautum postulo, fuisse postulatum. Secunda proposita regulæ exceptio est: Nisi is cuius nomine cautio patitur, iurare non compellatur. hoc enim casu nec is qui petit, iurare tenetur. quæ exceptio approbatur d. l. 13. §. penult. his uerbis: Si eius nomine postularem, qui si ipse postularet, iurare non compelleretur (ueluti patronus uel parens) dicendum est, locum iurijurando non esse. De quo enim ille non iuraret: nec qui uice eius postulat, in hac stipulatione debet iurare.

II. Regula: Procurator de rato cauere tenetur, quæ regula approbatur l. inter. 39. §. alieno. ff. de damno infecto, his uerbis: Alieno nomine stipulari ita licet, ut quod damnatum domino datum sit, comprehendatur. Cauere autem debet is, qui stipulabitur dominum ratam rem habiturum: exceptioque procuratoria stipulationi inferenda erit, sicut in stipulatione legatorum. Quod si ei non cauebitur, mittendus est in possessionem procurator omnimodo, ut ei exceptio procuratoria non noccat.

III. Regula: De arbitrio iudicis in die stipulationi inferenda, uide §. quest. 3. except. 18. repl. 3.

III. Regula: De causa hac deleganda, uide §. quest. 7.

X. EVENTVS HVIVS ACTIONIS.

I. Regula: Si non fuerit cautum, mittitur actor in possessionem uiciorum ædium: de qua dicitur §. capite prox. cum sequente.

II. Regula: Si fuerit cautum, nascitur hinc ex stipulatu actio, de qua §. cap. 6.

III. Regula: Si magistratus municipalis mandatum Prætoris non curauerit, hoc est, non curauerit uel cauere, uel in possessionem mitti, &c. datur aduersus eum actio: de qua tractatur l. dies. 4. §. in eum, usque ad finem legis. ff. de damno infecto, his uerbis: In eum qui quid eorum quæ supra scripta sunt, non curauerit: quanti ea res est, cuius damni infecti nomine cautum non erit, iudicium datur: quod non ad quantitatem refertur, sed ad id quod interest, & ad utilitatem uenit, non ad poenam. Hoc autem iudicium certam conditionem habet, si postulatum est. Cæterum qui non postulabit, experiri non potest. Postulare autem proprie hoc dicimus, pro tribunali petere, non alibi. Si tam uicium uerbi municipium sit, ut magistratus se non ia-

terponere potuit, Prætor tamen uel Præses adiri potest dici, cessare hanc actionem aduersus magistratus: quasi nihil interfit: cum in tua potestate fuerit, à Prætoris uel Præside desiderare in possessionem mitti. Hæc autem actio, cum rei habeat perfectionem, & hæredi, & in hæredem, & perpetuo dabitur. Ait Iurisconsultus: Quæ supra scripta sunt. De his uide §. quest. 7.

XI. ADFINIA REMEDIA.

I. Regula: Si antequam caueatur, damnatum datum sit: cessat hæc actio, & datur interdictum de tollendis rudibus, quæ ceciderunt: aut ædibus pro derelicto habendis, quæ regula cum alijs quibusdam approbatur l. prætor ait. 7. §. fin. cum duabus legibus sequentibus. ff. de damno infecto, his uerbis: Queritur, si antequam caueretur, ædes ceciderint, neque dominus uelit rudera legere, eaque derelinquat: an sit aliqua aduersus eum actio? Et Iulianus consultus, si priusquam damni infecti stipulatio interponeretur, ædes uitiosæ corruissent, quid facere deberet is, in cuius ædes rudera decidissent, ut damnatum sarciretur: respondit, si ædium dominus rudera quæ ceciderunt, uellet tollere: non aliter permitendum, quam ut omnia, id est, & quæ inutilia sunt, auferret: nec solum de futuro, sed de præterito quoque damno cauere eum debere. Quod si dominus ædium quæ deciderunt, nihil faceret: interdictum reddendum ei, in cuius ædes rudera decidissent, per quod uicinus compelleretur aut tollere, aut totas ædes pro derelicto habere. Quod forte tunc recte dicitur, cum non ipse negligentia, sed propter aliquod impedimentum sibi non prospexit. Hoc amplius Iulianus ait, posse dici compellendum eum, ut etiam de præterito damno caueret. Quod enim re integra custoditur, hoc non iniquè etiam post ruinam ædium præstabitur. Integra autem re unusquisque cogitur aut de damno infecto cauere, aut ædibus carere quas non defendit. Denique (inquit) si quis propter angustias temporis, aut quia reipublica causa aberat, non potuit damni infecti stipulari: non iniquè Prætoris curaturum, ut dominus uiciorum ædium aut damnatum sarciat, aut ædibus careat. Sententiam Iuliani utilitas comprobatur. Ait Iurisconsultus: Quod si dominus ædium quæ deciderunt, nihil faceret: interdictum reddendum ei, in cuius ædes rudera decidissent, per quod uicinus compelleretur aut tollere, aut totas ædes pro derelicto habere. Hæc uerbis propositum ad fine remedium approbatur. Cuius exceptio prima hæc est: Nisi actor negligens fuerit in petenda cautione, tunc enim hoc interdictum ei denegabitur: quæ exceptio approbatur uerbis §. propositis hæc: Quod forte tunc

re dicitur, cum non ipsius negligentia, sed propter aliquod impedimentum sibi non prospexit. *Concordat l. cum postul. 4. in prin. ff. eod. tit. his uerbis: Cum postulassem, ut mihi damni infecti promitteres, noluisse: & priusquam Prætor adiretur, ædes tuæ corruerunt, & damnum mihi dederunt, potius esse, Africanus ait, ut nihil noui Prætor constituisse debeat, & mea culpa damnum sim passus, quia tardius expefiri cœperim. At si, cū Prætor ut promitteres decreuisset, & te non promittente me ire in possessionem iussisset, & priusquam ad uenisset, corruissent: perinde omnia seruanda esse existimauit, atq; si, posteaquam in possessionem uenisset, damnum datum esset. *Secunda propositi interdicti exceptio hæc est: Nisi dominus uiciorum ædium omnia pro derelicto habeat. tunc enim propositum interdictum etiam quoad damnum præteritum, cessat, quæ exceptio approbatur l. euenit. 6. in fine. ff. de damno infecto, cuius uerba uide §. quest. 2.**

I. Regula: De officio iudicis, si damnum datum sit ante cautionem. proponitur uerbis §. reg. prox. propositis hisce: Hoc amplius Iulianus ait, possedici compellendum eum, ut etiam de præterito damno caueret, &c. *Item uerbis ibidem propositis hisce: Deniq; (inquit) si quis propter angustias temporis, aut quia reipub. causa aberat, non potuit damni infecti stipulari: non iniçue Prætozem curaturum, ut dominus uiciorum ædium aut damnum sarciat, aut ædibus careat, &c. Concordat l. si finita. 15. §. elegant. ff. de damno infecto, his uerbis: Eleganter queritur, si dum Prætor de danda stipulatione deliberat, damnum contigerit, an sarciri possit? Et missio quidem cessabit. Prætor tamen decernere debet, quidquid damni contigerit, ut de eo quoq; caueatur: aut si putat, quodd utiliter actionem daturus sit, decernat.*

II. Regula: Si cum actor mitti in possessionem desideraret, prætoris ad eundem potestas non fuerit, & interim damnum datum sit: datur actio in factum ex interdicto prætoris, Ne uis fiat ei, &c. quæ regula approbatur l. per interdictum. 4. §. sed & ex alia. ff. ne uis fiat ei qui in possess. missus erit. cuius uerba uide §. lib. 23. cap. 7. quest. 4. causa 3.

III. Regula: Per exceptionem quoque, ut sibi de damno infecto caueatur, uel damnum datum sarciat, quis impetrare potest: domino scilicet rem ex qua damnum datum est uel metuitur, uindicante. quod remedium approbatur l. prætor ait. 7. §. unde queritur. ibi: respondit. ff. de damno infecto, cuius uerba uide §. reg. 1. in prin. Concordat l. hoc amplius. 9. §. de his autem. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 13. quest. 3. reg. 6. Concordat item d. l. 9. §. Neratius. cuius uerba uide §. quest. 3. except. 18. repl. 2. dist. 2.

IV. Regula: Si in loco publico publice opus fiat, proposita actio cessat: sed Principis uel Præsidis officium

est implorandum. quæ regula approbatur l. fluminum. 24. in prin. ibi: quid ergo. ff. de damno infecto. cuius uerba uide §. quest. 3. except. 2. Concordat l. si finita. 15. §. si publicus. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. d. quest. 3. except. 5.

V. Regula: Si quis in subgrunda uel protecto id positum uel suspensum habeat, cuius casus alicui nocere possit: datur actio ex edicto Prætoris, l. si uerò. 5. §. Prætor ait, cum sequentibus. ff. de his qui deiecerint uel effuderint. de qua §. lib. 47. cap. 17. dicitur.

VI. Regula: Si usufructuarius ædes uiciorum, ex quibus proprietarius damnum metuit, non resciat: actio est ex stipulatu, ut boni uiri arbitratu utatur fruatur. quæ regula approbatur l. damni. 18. §. ei cuius. ibi: ergo nec proprietarius. ff. de damno infecto. cuius uerba uide §. quest. 3. except. 12. Concordat l. inter. 20. in fine. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. d. except. 12.

VII. Regula: Si inquilinus ex conductis ædibus damnum metuit, habet ex conducto actionem. quæ regula approbatur l. qui bona fide. 13. §. de illo. ff. de damno infecto. cuius uerba uide §. quest. 3. except. 11. Concordat l. inquilino. 31. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. d. except. 11. Habet item in casu pignoriaticam actionem. quæ regula approbatur l. utiq; 34. ff. eod. tit. cuius uerba uide d. except. 11.

IX. Regula: Si superficies in solo alieno posita sit, inter dominum soli & superficiarium de damno infecto locati & conducti actio est. Quæ regula approbatur l. damni. 18. §. ei cui. ff. de damno infecto. cuius uerba uide §. quest. 3. except. 10.

X. Regula: Si ex communi loco alter sociorum damnum metuit, pro socio uel communi diuidendo actio est. quæ regula approbatur per ea quæ proposita sunt §. quest. 3. except. 9. Plures huius loci regulas uide §. quest. 3. except. 14.

DE MISSIONE IN POSSESSIONEM DAMNI INFECTI NOMINE. Cap. IIII.

I. CAUSA EX QVA QVIS DAMNI INFECTI NOMINE IN POSSESSIONEM SIT MITTENDUS.

Si damni infecti nomine non caueatur, uicinus actor in possessionem uiciorum ædium mittendus, quæ causa approbatur edicto Prætoris l. prætor ait. 7. in prin. ibi: eum cui. ff. de damno infecto, uerbis §. cap. prox. in prin. propositis hisce: Eum cui ita non cauebitur, in possessionem eius rei, cuius nomine ut caueatur postulabitur, re dicitur ire: eum cuius causa iusta esse uidebitur, etiam possidere iubebo. *Concordat l. dies. 4. §. si intra. ff. eod. tit. his uerbis: Si intra diem à Prætoze constitutum non caueatur, in possessionem eius rei mittendus est. Eius rei sic accipitur, siue tota res sit, siue pars rei. Concordat item l. hoc amplius. 9. in prin. ibi: integra autem. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. prox. quest. 1. Planè propositæ cause seu regulæ exceptiones hæc sunt.*

1. Exceptio: Nisi pupillus sit, qui non cauet. Hæc exceptio

ceptio reprobatu r. l. si finita. 15. §. si pupillus. ff. de damno infecto, his uerbis: Si pupillus tutorem non habeat, quo auctore damni infecti promittatur: quasi non defendatur, missio in possessionem locum habebit.

1. Exceptio: Nisi absens sit is qui cauere debet. Hæc exceptio approbatur l. eorū. 19. in prin. ff. d. tit. his uerbis: Eorum qui bona fide absunt, in stipulatione damni infecti ius non corrumpitur, sed reuerfis ex bono & æquo cauendi potestas datur: siue domini sint, siue alioqui in ea re ius habeant: qualis est creditor, & fructuarius, & superficiarius.

11. Exceptio: Nisi uectigale sit prædium. Hæc exceptio reprobatu r. certo modo d. l. 15. §. si de uectigalibus. ff. de damno infecto, his uerbis: Si de uectigalibus ædibus non caueatur, mittendū in possessionem dicemus, nec iubendum possidere. nec enim dominium capere quis possidendo potest: sed decernendum, ut eodem iure sit, quo foretis qui non cauerat. Post quod decretum uectigali actione uti poterit. Sed in uectigali prædio, si municipes non cauerint, dicendum est, dominium per longum tempus adquiri.

111. Exceptio: Nisi cautum sit de damno infecto. Hæc exceptio approbatur simul & distinguitur §. cap. prox. quest. 3. except. 18.

V. Exceptio: Nisi postea offeratur cautio. Hæc exceptio approbatur simul & distinguitur per ea quæ habentur §. quest. 7. reg. 12.

VI. Exceptio: Nisi ædes ruerint. Hæc exceptio reprobatu r. d. l. 15. §. si iam. ff. de damno infecto. cuius uerba uide §. cap. prox. quest. 11. reg. 3. Concordat l. cum postulassem. 4. 4. in prin. uersat si cum. ff. eod. tit. Plane admittitur exceptio proposita primū, si antequam missio decreta sit, ædes ruerint. quæ distinctio approbatur d. §. si iam. Deinde admittitur exceptio proposita, si missus, cum posset ruinæ ædium succurrere, eas reliquerit. quæ distinctio approbatur d. l. 15. §. si quis metu, his uerbis: Si quis metu ruinæ discesserit de possessione, siquidē cū adituare rem non posset, id fecit: Labeo scribit, integrum ius eum habere, perinde ac si in possessione perseverasset. Quodd si, cum posset succurrere, maluerit eam relinquere: amississe eum Prætoris beneficium: neque si postea succuri sibi uelit, audiendū eum. Huius distinctionis replicatio hæc est: Nisi non derelinquendi animo, sed metu ruinæ recesserit. quæ replicatio approbatur ibidem, his uerbis: Calsius autem ait, Si metu ruinæ recesserit, non hoc animo ut ædificia derelinqueret: restituendū eum in possessionem. Tertio admittitur exceptio proposita, si cum missus negligens esset uenire in possessionem, ædes ruerint. quæ distinctio approbatur ibidem, his uerbis: Eum tamen qui missus in possessionem non accesserit, si ædificia ruerint, beneficium Prætoris amississe scri-

bit. Hoc ita accipiendum erit, si uenire in possessionem neglexerit: non si, dum uenit, ruerint.

VII. Exceptio: Nisi alius quoque damni infecti nomine sit in possessione. Hæc exceptio reprobatu r. §. quest. prox. reg. 1.

VII. Exceptio: Nisi alius res pignori sit obligata. Et hæc exceptio reprobatu r. l. his qui. 12. ff. de damno infecto. cuius uerba uide §. lib. 8. cap. 9. reg. 12. exce. 3. Plures huiusmodi exceptiones uide §. cap. prox. quest. 3.

II. QVOT ET QVI IN POSSESSIONEM SINT MITTENDI?

I. Regula: Etiam plures in possessionem damni infecti nomine mitti possunt. quæ regula approbatur uerbis edicti §. cap. prox. in prin. propositis hisce: Eius rei nomine, in cuius possessionem misero, si ab eo qui in possessione erit, damni infecti nomine non satisfidabitur: eum cui non satisfidabitur, simul in possessione esse iubebo. *Concordat l. si finita. 15. §. si plures. ff. de damno infecto, his uerbis: Si plures sunt qui postulant ut caueatur, omnes simul mitti in possessionem solent. Idemque Labeo probat, etsi prius quis in possessionem missus sit, & alius mitti desideret. Nam non spectabimus ordinem, sed habebunt ambo possessionem. Quodd si iam prior possidere iustus sit, & alius damni infecti caueri desideret: tunc nisi caueat, mittetur in possessionem posteriori. Concordat item l. ex damni. 40. §. fin. ff. eod. tit. his uerbis: Si plures domini sint ædium, qui damni infecti sibi prospicere uolunt, nec quisquam damni infecti eis caueat: mittendi omnes in possessionem erunt, & quidem pro æqualibus partibus, quamuis diuersas portiones domini habuerint. Et ita Pomponius scribit. Concordat item d. l. 15. §. si ante. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quest. 7. reg. 7.*

11. Regula: Procurator quoque, in possessionem mitti potest. quæ regula approbatur l. inter quos. 39. §. alieno, in fine. ff. de damno infecto. cuius uerba uide §. cap. prox. quest. 9. reg. 2.

111. Regula: De filiofamilias & patre, uter in possessionem sit mittendus, definitur l. si filius. 21. ff. de damno infecto. cuius uerba uide §. cap. prox. quest. 4. reg. 5.

III. IN QVAM PARTEM SINT MITTENDI?

Vtrum in totas ædes, an in partem tantum uiciorum actor sit mittendus, definitur l. si finita. 15. §. ex hoc edicto. ff. de damno infecto, his uerbis: Ex hoc edicto, si non caueatur, mittitur in possessionem à Prætoze in eam partem quæ ruinosam uidetur. An uerò in totas ædes missio locum habeat, uideamus? Et extat Sabini sententia, in totas ædes mittendum. Alioquin si ex superficie (inquit) damnum timeatur, non habebit res exitum: nec profuturum

futurum in possessionem eius rei mitti, quā quis possidere non possit, aut ei non expediat. Et uerior est Sabini sententia. Ex his patet, regulariter quidem, quamuis ex parte aliqua domus damnium metatur, nihilominus in possessionem totius domus actorem mittendum. Cuius regulae exceptio prima haec est: Nisi pars ruinosa à reliquis partibus domus sit diuisa. quae exceptio approbatur ibidem, his uerbis: Sed si in plures partes domus diuisa sit, utrum in partem, an in totam domum possidendam mitti quis debeat, uideamus? Et si tam ampla domus sit, ut & spacia inter uitiosam partem intercedat, & eam quae uitium non facit, dicendum est in eam solam partem mitti: si uero iuncta sit contextu aedificiorum, in totam. Itaque & in spaciis domibus melius dicitur, in eam partem domus mittendum, quae uitiosae parti unita sit. Caeterum si modica portiuicula aedium amplissimarum uitium faciat: quale erit dicere, totas aedes iubendum possidere eum, cui damni infecti non caueatur, cum sint amplissimae? Item quid dicemus, si insula adiacens domui uitium faciat: utrum in insula possessionem, an uero in totius domus possessionem mittendum sit? Et magis est, ut non in totius domus possessionem, sed in insulae mittatur. Secunda exceptio est: Nisi pars agri damnium minetur, nam nec hoc casu in totum agrum fit missio, sed in eam tantum partem, quae damnium minatur. quae exceptio approbatur l. cum emptor. 38. §. si agri. ff. cod. tt. his uerbis: Si agri nomine non caueatur, in eam partem agri mittendus est, ex qua periculum timeatur. Eiusque rei ratio haec est, quod in aedificijs partes quoque reliquae à uitiosa parte traherentur: ac in agris non idem est. Sed dicendum est, ut in domibus quoque maioribus interdum causa cognita Praetor statuere debeat, in cuius partis possessionem is, cui non caueatur, mitti debeat. Tertia exceptio est: Nisi pluribus existentibus, qui cauere debeant, aliquis ex ijs non cauet: caeteri cauent. tunc enim in eius solius partem actor mittendus. quae exceptio approbatur l. praetoris. §. si. ff. de damno infecto, his uerbis: Si plures sint domini qui cauere debent, & aliquis non caueat: in portionem eius mittitur.

III. PRO QVA QVIS- que parte sit mittendus, si plures mittantur?

Si plures in possessionem mittendi sunt, omnes pro aequalibus partibus mittuntur, quamuis pro diuersis partibus uicinarum aedium domini sint. quae regula approbatur d. §. i. his uerbis: Contra si aliquot sint qui cauere sibi desiderant, & alius preciosiores, alius uiliores habeat aedes, siue unius domus plures habeant dispares partes: tamen non pro magnitudine domini quisque, sed aequaliter mittentur omnes in possessio-

nem. Concordat l. si finita. 15. §. cum autem plures. ff. de damno infecto, his uerbis: Cum plures mittuntur in possessionem, aequaliter mittuntur, non pro rata damni, quod unumquemque contingeret: & merito. Nam & cum unus mittitur, non pro portione damni mittitur, sed in totum. Cum igitur plures mittuntur: aequaliter omnes quasi in totum missi, concurrentu partes habebunt. Sed si quis eorum missus in possessionem, sumptum fecerit, deinde iubeatur possidere: an sumptum consequi possit is qui fecit, & quo iudicio? Et placet, communi diuidendo iudicio consequi posse. Concordat item l. ex damni. 40. §. fin. ff. d. tt. cuius uerba uide §. quae st. 2. reg. i.

V. A' QVO MITTENDUS SIT?

Etiā à magistratu municipali missio fieri potest delegante Praetore. Quae regula approbatur l. dies. 4. §. duas ergo. ff. de damno infecto. cuius uerba uide §. cap. prox. quae st. 7.

VI. ANTECEDENTIA missio.

Prius absenti domino denunciari oportet. Quae regula approbatur d. l. 4. §. praetor ait. ff. de damno infecto, his uerbis: Praetor ait, Dum ei qui aberit, prius domum denunciari iubeam. Declaratur haec uerba ibidem, his uerbis: Absente autem uidetur, & qui in iure non est. Quod & Pomponius probat. Verecundè autem Praetore denunciari iubere, non extrahi de domo sua. Sed domum denunciari, sic accipere debemus, ut etsi in aliena domo habitet, ibi ei denunciatur. Quod si nec habitationem habeat, ad ipsum praedium erit denunciandum, uel procuratori eius, uel certe inquilinis. Huius regulae exceptio prima haec esse uidetur: Nisi dominus domum non habeat. Haec exceptio reprobat uerbis iam propositis hisce: Sed domum denunciari, &c. Secunda exceptio est: Nisi non sit cui denunciatur. Haec exceptio approbatur d. l. 4. §. toties, his uerbis: Toties praetore exigere denunciationem intelligendum est, si sit cui denunciatur. Caeterum si non sit, ueluti quod haereditaria insula est, necdum haereditas adita est: uel si haeres non extet, nec inhabitetur: cessat haec pars edicti. Est tamen tutius, libellum ad ipsas aedes proponere, fieri enim potest, ut ita monitus defensor existat.

VII. EVENTVS MISSIO- nis, & iura missi.

I. Regula: Si missus non admittatur, competit actio in factum, de qua §. cap. prox.

II. Regula: Missus potior est his qui rem pignori acceperunt. quae regula approbatur l. his qui. 12. ff. de damno infecto. cuius uerba uide §. lib. 8. cap. 9. reg. 4. exc. 3.

III. Regula: Non possidet missus, sed magis custodiam rerum & obseruatione debet. quae regula approbatur l. cum legati. 12. ff. quib. ex causis in possess. eatur. cuius

cuius uerba uide §. libro 22. cap. 2. except. 13. de secundo decreto.

III. Regula: Ex causa autem missus possidere iubetur, & longa possessione usucapere. quae regula approbatur uerbis edicti §. cap. prox. in princ. propositis hisce: Eum cuius causa iusta esse uidebitur, etiam possidere iubebo. Concordat l. praetoris. §. in princ. ff. de damno infecto, his uerbis: Praetoris officium est, ut missus in possessionem etiā eam per longi temporis spacium in suum dominium capere possit.

V. Regula, De causis ex quibus missus possidere iubendus, proponitur l. si finita. 15. §. non autem. ff. de damno infecto, his uerbis: Non statim ubi missus Praetor in possessionem, etiam possidere iubetur: sed tunc demum, cum iusta causa uidebitur. Ergo interuallum aliquod debet intercedere, quo aut pro derelicto aedes longo silentio dominus uideatur habuisse, aut etiam missio in possessionem, & aliquamdiu immorato nemo caueat. Exceptiones harum causarum proponuntur d. l. 15. §. si forte, his uerbis: Si forte dominus reipub. causa ablit, aut ex alia iusta causa, aut in ea sit aetate, cui subueniri solet: probandum est, non debere Praetorem festinare ad decernendum, ut iubeat possidere. Sed etsi decreuerit, nemo dubitat in integrum restitutionem indulturum. Alia huiusmodi exceptio haec est: Nisi de uectigalibus aedibus non caueatur. tunc enim missus possidere iubendus non est. quae exceptio approbatur simul & distinguitur d. l. 15. §. si de uectigalib. cuius uerba uide §. quae st. 1. except. 3.

VI. Regula: De eo à quo missus possidere iubendus uel non iubendus est, proponitur l. dies. 4. §. si forte. ff. de damno infecto, his uerbis: Si forte daretur non caueri: ut possidere liceat (quod cognita causa fieri solet) non duumuiros, sed Praetores uel praedices permisso: item ut ex hac causa decedatur de possessione.

VII. Regula, De effectu secundi decreti. Dominus de possessione decedere debet. quae regula approbatur d. l. 15. §. ubi autem. ff. de damno infecto, his uerbis: Vbi possidere iustus est, dominus deijciendus erit possessione. Concordat d. l. 15. §. si ante, his uerbis: Si ante hoc decretum alius quoque in possessionem missus fuerit, aequaliter ambo aedium fient domini, scilicet cum iussi fuerint possidere. Si uero iam constituto domino eo, qui primus in possessionem missus est, Titius damni infecti sibi caueri desiderat: cessante primo, nec cauente, solus Titius erit in possessione. Huius regulae exceptio haec est: Nisi missus nondum possidere iustus sit. quae exceptio approbatur d. l. 15. §. si quis autem, his uerbis: Si quis in possessionem missus, nondum possidere iustus sit: an dominus possessione decedere debeat, uideamus? & ait Labeo non decedere, sicuti nec cum

creditores uel legatarij mittuntur. Idque uerius est.

VIII. Regula: Missus in possessionem rem longo tempore usucapere potest. quae regula approbatur per ea quae proposita sunt §. reg. 4. Concordat l. si finita. 15. §. si ante. ff. de damno infecto. cuius uerba uide §. regul. prox. Huius regulae exceptio haec est: Nisi nondum possidere iustus fuerit. quae exceptio elicitur ex uerbis d. §. si ante, hisce: Scilicet cum iussi fuerint possidere. Concordat d. l. 15. §. Iulianus, his uerbis: Iulianus scribit, eum qui in possessionem damni infecti nomine mittitur, non prius incipere per longum tempus dominium capere, quam secundo decreto à Praetore dominus constituitur. Concordat d. l. 15. §. si ante, cuius uerba uide §. reg. 7.

IX. Regula: Missus ex secundo decreto dominus constituitur. quae regula approbatur uerbis iam propositis hisce: Secundo decreto à Praetore dominus constituitur. Concordat d. l. 15. §. si ante, cuius uerba uide §. reg. 7.

X. Regula: Reus aduersus quem missio facta est, sua iura quae habuit, aduersus missum exercere non potest. quae regula approbatur d. l. 15. §. si qua sint, his uerbis: Si qua sint iura debita his, qui potuerunt de damno infecto satisficere: deneganda erit eorum persecutio aduersus eum, qui in possessione missus est. Et ita Labeo probat. Item quaeritur in pignoraticio creditore, an pignoris persecutio denegetur aduersus eum, qui iustus sit possidere? Et magis est, ut si neque debitor repromisit, neque creditor satisfecit: pignoris persecutio denegetur. Quod & in fructuario rectè Celsus scribit. Concordat l. hoc amplius. 9. §. fin. ff. cod. tt. cuius uerba uide §. cap. prox. quae st. 3. except. 13. replic. 1. dist. 4. Huius regulae exceptio haec est: Nisi ex iusta causa reus sit restitutus. iuxta quam exceptionem intelligenda est l. cum postulasset. 4. §. damni. ff. cod. tt. cuius uerba uide in actione hypothecaria.

XI. Regula: Is qui in possessionem missus est, fulcire & reficere insulam debet, culpam tamen non praestabit. quae regula approbatur l. si finita. 15. §. si quis damni. ff. de damno infecto, his uerbis: Si quis damni infecti in possessionem missus sit, fulcire eum & reficere insula debere. Sunt qui putent eum quoque culpam praestare, exemplo eius qui pignora accepit. Sed alio iure utimur. Cum enim ob hoc tantum missus sit, ut uice cautionis in possessione sit: nihil ei imputari, si non refecerit.

XII. Regula: Si cautio fuerit oblata, missus à possessione decedere debet. quae regula approbatur quidem ipso iure, uerum eius exceptio prima haec est: Nisi de praeterito quoque damno non caueatur. Haec exceptio approbatur d. l. 15. §. item uideamus. ff. de damno infecto, his uerbis: Videamus, si cautio ei offeratur, posteaquam missus est, an non prius decedere debeat, quam si ei caueatur etiam de eo damno quod contigit, posteaquam missus

missus est in possessionem? quod quidem magis probatur. Repetita igitur die promittendum erit. Hoc amplius, de impensis quoque, si quas fecit, cauendum erit. Huius exceptionis replicatio hac est: Nisi damnum, antequam in possessionem uentum est, contigerit. Hec replicatio approbatur causa cognita d.l.15. §. illud queritur, his uerbis: Illud queritur, ex quo tempore damni infecti ratio habeatur: utrum ex quo in possessionem uentum est, an uero ex quo Prætor decreuit, ut eatur in possessionem? Labeo, ex quo decretum est: Sabinius, ex quo uentum est in possessionem. Ego putō, causa cognita modo hanc, modo illam sententiam probandam. Plerumque enim subuenitur etiam ei, qui missus in possessionem, aliqua ex causa aut non uenit, aut tardius uenit in possessionem. Secunda proposita regula exceptio est: Nisi de impensis non caueatur uel satisfiat. Hæc exceptio approbatur uerbis d. §. item uideamus, in fine, §. except. prox. in princ. propositis hisce: Hoc amplius, de impensis quoque, si quas fecit, cauendum erit. Concordat d.l.15. §. si iam ruerint. ibi: proinde. cuius uerba uide §. cap. prox. quest. ii. reg. 3. Tertia exceptio est: Nisi missus possidere quoque iussus sit. quæ exceptio approbatur d.l.15. §. illud queritur, in fine, his uerbis: Postea autem quam quis possidere iure domini à Prætoris iussu est, nequaquam locus erit cautionis obligationi. Et ita Labeo. Cæterum nullus (inquit) finis rei inueniatur. Et hoc est uerissimum: seposito eo, quod quibusdam uel ætate, uel qua alia iusta causa subuenitur.

De actione ad recuperandos sumptus, quos fecit missus.

§. III. Regula: Sumptus insuper quos missus fecit, illi restituendi. quæ regula approbatur d.l.15. §. si iam ruerint. ibi: proinde et si. ff. de damno infecto. cuius uerba uide §. cap. prox. quest. ii. reg. 3. Concordat d.l.15. §. item uideamus, in fine. cuius uerba uide §. reg. prox. except. i. in princ.

§. IIII. Regula: Quantum sumptuum nomine petendum uel deducendum sit, definitur l. cum emptor. 38. §. fin. ff. de damno infecto, his uerbis: Deducto ueteris parietis precio, si quid amplius sit, æstimari debet: & si quid ex ueteri in nouum coniectum sit, deducti æstimationem oportet. Definitur item l. inter quos. 39. §. fin. ff. eod. et. his uerbis: In æstimando non oportet ratio haberi debet eius impensæ, quæ modum probabilè non excedit: in ueterè eius cultum, qui non aggrauet. Definitur item l. si finita. 15. §. si iam ruerint. ibi: sed non amplius. ff. eod. et. cuius uerba uide §. cap. prox. quest. ii. reg. 3. Sed et plura uide §. cap. 6. quest. 4. reg. 4.

§. V. Regula: Quæ actione sumptus repeti debet? In factum actione repetuntur. quod approbatur d. §. si iam ruerint. ibi: potest autem. Item per exceptionem.

d. §. si iam ruerint. ibi: proinde et si. item d.l.15. §. item uideamus, in fine. cuius uerba uide §. reg. 12. except. i. in princ. Concordat l. cum postulatam. 44. §. damni. ff. eod. et. cuius uerba proponuntur alibi. Item per communi diuidendo actionem repetuntur à socijs. quod approbatur d.l.15. §. cum autem, in fine. ff. de damno infecto. cuius uerba uide §. quest. 4. Item domum reipublicæ, quæ sumptus fecit, uendere licet. quod remedium approbatur l. ad curatoris. 46. in fine. ff. eod. et. cuius uerba uide §. lib. 11. cap. ii. reg. 6.

DE ACTIONE IN FACTUM. Si missus non admittatur. Cap. V.

PRIMO: Verba edicti quibus actio proposita approbatur, proponitur l. prætor ait. 7. in princ. ibi: in eum. ff. de damno infecto, hæc scilicet: In eum qui neque cauerit, neque in possessione esse, neque possidere passus erit: iudiciū dabo, ut tantum præstet, quantum præstare eum oporteret, si de ea re ex decreto meo, eiusue cuius de ea re iurisdicatio fuit, quæ mea est, cautum fuisset.

II. CAUSAE EX QUIBUS HÆC ACTIO COMPETIT.

I. Causa: Si quis in possessionem missus non admiserit. Hæc causa approbatur uerbis edicti iam propositis. Concordat l. dies. 4. §. an tamen. ff. de damno infecto, his uerbis: An is qui non admittit, etiā captis pignoribus à magistratibus coerceatur? non puto. Sed in factum actione tenebitur. Nam etiā à Prætoris missus non admittatur, eadē actione utendum est. Concordat item l. si finita. 15. §. fin. ff. eod. et. his uerbis: Si quis ex hoc edicto à Prætoris in possessionem missus, non est admissus: in factum actione uti poterit, ut tantum præstetur ei, quantum præstari ei oporteret, si de ea re cautum fuisset. Extenditur enim actio id id tempus, quo damnum committitur. Concordat item l. per interdictum. 4. §. prætor. ff. ne uis fiat ei qui in possess. cuius uerba uide §. lib. 23. cap. 7. quest. 7.

II. Causa: Si quis eum qui in possessione est, possidere passus non sit. Hæc causa approbatur l. damni. 18. §. penult. ff. de damno infecto, his uerbis: Non solum eum punit Prætor, qui in possessionem isse, sed etiam eum qui possideri passus non fuerit: cum alioqui, si is qui iussu Prætoris coeperat possidere, & possidendo dominium capere, aut non admissus, aut reiectus inde fuerit, utile interdictum Unde uis, uel Publicianam actionem habere possit. Sed si in factum actione egerit, his actionibus experiri non potest: cum Prætor id agat, ne damnum faciat actor, non ut in lucro uersetur.

Exceptiones præcedentium causarum generales.

I. Exceptio: Nisi pupillus missus in possessionem uenire

uenire prohibuerit. Hæc exceptio reprobatur l. damni. 18. §. si pupillus. ff. de damno infecto, his uerbis: Si pupillus prohibuit iri in possessionem damni infecti nomine, placet in eum non iniuste competere hanc in factum actionem.

II. Exceptio: Nisi damnum nondum sit datum. Hæc exceptio approbatur l. antequam. 16. ff. de damno infecto, his uerbis: Antequam damnum detur, impunitum est factum eius, qui neque promisit, neque admisit in possessionem: si tamen ante damnum datum uel cauit, uel possessione cessit. Concordat l. si finita. 15. §. fin. ff. eod. et. cuius uerba uide paulo superius causa 1. Ait Iuriscultus: Si tamen. Id est, maxime, Accursio interpretatur. nam idem est, et si nullum eorum interuenerit: ut patet ex d. §. fin.

III. QUIBUS DATUR HÆC ACTIO?

Hæc actio datur, quæ regula approbatur l. si quis. 17. §. penult. ff. de damno infecto, his uerbis: Actio ista, quæ in factum est, perpetuo dabitur, & heredi & in heredem, ceterasque, itemque cæteris personis.

IIII. AD VERSVS QUOS COMPETIT?

I. Regula, De heredibus, cæterisque successoribus, proponitur §. quest. prox.

II. Regula, De domino, seruo prohibente, proponitur d.l. 17. in princ. ff. de damno infecto, his uerbis: Si quis missum in possessione, cum esset in aliena potestate, non admisit: plerique putant, non xalem actionem nomine eius competere.

III. Regula, De domino, procuratore, tutore uel actore prohibente. Hoc casu non in dominum, sed in ipsum prohibentem competit actio. quæ regula approbatur d.l. 17. §. quid deinde, his uerbis: Quid si procurator prohibuerit, utrum in ipsum, an in dominum dabimus? Sed uerius est, in ipsum dari. Sed & in actore municipum, & tutore, cæterisque, qui pro alijs interuenerint, id erit dicendum.

IIII. Regula, De eo cuius mandatu alius prohibuit, proponitur l. damni. 18. §. si mandatu. ff. de damno infecto, his uerbis: Si mandatu meo alius prohibuerit, in me hæc actio competit.

V. QUID VENIAT IN HAC ACTIONE?

Id uenit in hæc actionem, quod ueniret in actionem ex stipulatu, si de damno infecto cautum esset. quæ regula approbatur uerbis edicti §. eod. cap. in princ. propositis. Concordat l. si finita. 15. §. fin. ff. de damno infecto. cuius uerba uide §. quest. 2. causa 1. Item concordat l. per interdictum. 4. §. prætor in eum. ff. ne uis fiat ei qui in possess. cuius uerba uide §. lib. 23. cap. 7. quest. 7.

VI. QVAM DIU DATUR?

Perpetua est actio, quæ regula approbatur l. si quis,

17. §. penultim. ff. de damno infecto. cuius uerba uide §. quest. 3.

VII. ADFINIA REMEDIA.

I. Regula, De executione pignorum à magistratu captis. Reprobatur hoc remedium l. dies. 4. §. an tamen. ff. de damno infecto. cuius uerba uide §. quest. 2. causa 1.

II. Regula, De interdicto Unde uis & Publiciana actione, proponitur l. damni. 18. §. penult. ff. d. et. cuius uerba uide §. d. quest. 2. causa 2.

DE ACTIONE EX STIPULATU DE DAMNO INFECTO. Cap. VI.

Hactenus de missione in possessionem damni infecti nomine, si de damno cautum non sit, dictum est: nunc de actione si cautum est, nobis est dicendum.

I. CAUSAE HUIUS ACTIONIS.

Prima & generalis causa est: Si cum de damno infecto cautum esset, postea datum sit datum. hoc enim casu ex stipulatu actio ad damnum præstandum competit. quæ causa approbatur l. luminibus. 24. §. quæquam. ff. de damno infecto. cuius uerba uide §. except. gener. 7.

II. Causa: Si luminibus adium officiat. Hæc causa approbatur l. Trebatius. 25. ff. de damno infecto, his uerbis: Trebatius ait, etiam eum accipere damnum, cuius adium luminibus officiat.

III. Causa: Si dominium loci à promissore sit usucaptum. Hæc causa reprobatur l. damni. 18. §. 1. ff. de damno infecto, his uerbis: Quod opere facto consecutus sit dominium usucapione promissor, non eum teneri eo nomine Pomponius ait: quia nec loci nec operis uicio, sed publico iure id consecutus sit.

IIII. Causa: Si concussus sit paries, ut nulla ratione refici possit. Hæc causa approbatur d.l. 18. §. Sabini. in fine. ff. de damno infecto. cuius uerba uide §. except. gener. 1. repl. 2.

V. Causa: Si actor metu ruinae ædificia sua fulsit, in eamque rem sumptus fecit, hæc actione impensas repetere potest. quæ causa approbatur l. in hanc. 28. ff. de damno infecto, his uerbis: In hanc stipulationem uenit, quanti ea res erit. Et ideo Calsius scribit, eum qui damni infecti stipulatus est, si propter metum ruinae ædificia, quorum nomine sibi cauit, fulsit impensas eius rei ex stipulatu consequi posse. Idemque iuris esse, cum propter uicium communis parietis, qui sibi cauit damni infecti onerum eorum releuandorum gratia, quæ in parietem incumbunt, ædificia sua fulsit. In eadem causa est detrimentum quoque propter emigrationem inquilinorum, quod ex iusto metu factum est. Aristoteli autem non male adijcit, sicuti hic exigit Calsius, ut iustus metus migrandi causam præbuerit: ita in eius persona qui fulsit, ea-

dem Cassium dicere debuisse, si iusto metu ruinae fulcire coactus est. Huius causae exceptio haec est: Nisi non iusto metu motus aedificia fulsit. Quae exceptio tollitur ex uerbis iam propositis hisce: Aristo autem non male adijcit, &c.

V I. Causa: Si metu ruinae inquilini emigraverint, et ob id uicinus non perceperit pensiones ex suis aedibus. Haec causa approbatur uerbis iam propositis hisce: In eadem causa est detrimentum quoque propter emigrationem inquilinorum, quod ex iusto metu factum est. Concordat l. damni. 43. §. cum parietem. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. 3. quae §. 3. except. 9. Concordat item l. nam si. 37. in fine. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. causa 8. Huius causae exceptio haec est: Nisi non iusto metu emigraverint. quae exceptio constat ex uerbis iam propositis hisce: Quod ex iusto metu factum est.

V I I. Causa: Si propter uicium uicinarum aedium nemo hospitium conducere uoluit. Haec causa approbatur l. sed et si. 29. ff. de damno infecto, his uerbis: Sed & si conducere hospitium nemo uelit propter uicium aedium: idem erit dicendum. Scilicet quod dictum §. lege prox. cuius uerba uide §. causa 5.

V I I I. Causa: Si promissor parietem communem idoneum est demolitus. Haec causa approbatur simul et declaratur l. in parietis. 35. cum duabus legibus sequentibus. ff. de damno infecto, his uerbis: In parietis communis demolitione ea quaeri oportet, si satis aptus fuerit oneribus ferendis, an non fuerit aptus. Sed ita idoneum esse plerique dixerunt, si utrarumque aedium onera, quae modo iure imponantur, communis paries sustinere possit. Nam si non sit idoneus, utique demoliri eum te oportuit: nec debet, si quid damni ex hac causa contigit, is qui demolitus est teneri: nisi sumptuosus aut parum bonus nouus paries sit restitutus. Quod si fuerit paries idoneus qui demolitus est, in actione damni infecti id uenit, quanti interfuerit aetoris eum parietem stare: & meriti. Nam si non debuerit demoliri, restituere eum debet proprio sumptu. Sed & si quis reditus ob demolitionem amissus est, consequenter restitui eum Sabinius uoluit. Si forte habitatores migrauerunt, aut non tam commode habitare possunt: imputari id aedificanti potest.

I X. Causa: Si promissor destructo pariete communi, sumptuosus aut parum bonus parietem restituit. Haec causa approbatur uerbis iam dictis hisce: Nisi sumptuosus aut parum bonus nouus paries sit restitutus.

X. Causa: Si habitatores parum commode nouo pariete communi aedificato, habitare possunt. Et haec causa approbatur uerbis supradictis hisce: Si forte habitatores migrauerunt, aut non tam commode habitare possunt: imputari id aedificanti potest.

Exceptiones praecedentium causarum generales.

I. Exceptio: Nisi post diem stipulationi insertum damnum datum sit. Haec exceptio approbatur l. qui bona fide. 13. §. fin. ff. de damno infecto, cuius uerba uide §. cap. 3. quae §. 3. except. 18. repl. 3. Concordat l. si finita. 15. §. deinde ait. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. 3. quae §. 3. except. 18. repl. 3. distinct. 9. Concordat d. l. 15. §. §. quid igitur, his uerbis: Si quid damni intra decem annos acciderit, id stipulatione continetur. Huius exceptionis replicatio prima haec est: Nisi dies a magistratu fuerit prorogatus. Quae replicatio approbatur l. dies. 4. in prim. ff. de damno infecto, cuius uerba cum concordantibus uide §. d. except. 18. repl. 4. Secunda replicatio est: Nisi dies stipulationi non sit insertus. Haec replicatio approbatur simul et distinguitur d. l. 15. §. 1. ff. de damno infecto, his uerbis: Si sine adiectione diei stipulatio fuerit interposita, siquidem ex conuentione, quandounque fuerit commissa: ex stipulatione agitur. Si uero per errorem, magis est illud dicendum, finito die, in quem alioquin caueri solet, desiderandum esse a Praetore ut liberetur. Huius replicationis duplicatio haec est: Nisi si per errorem dies sit omisus. Quae duplicatio constat ex uerbis iam propositis hisce: Si uero per errorem, &c. Ait Iurisconsultus: In quem alioquin caueri solet. De hac re uide §. cap. 3. quae §. 3. except. 18. repl. 3. Huius duplicationis triplicatio haec est: Nisi a Praetore liberatio petita non sit. Quae triplicatio constat ex uerbis iam dictis hisce: Desiderandum esse a Praetore ut liberetur. Tertia replicatio est: Nisi intra diem stipulationi insertum domus ruina, si supra parietem stipulatoris deciderit, eumque uiciauerit. hoc enim casu, quamuis post diem stipulationis paries decidat, nihilominus competit actio. Quae replicatio approbatur l. damni. 18. §. Sabini. ff. de damno infecto, his uerbis: Sabini sententia uera est, existimantis, ut si dum aedificatur, intra diem stipulatione comprehensum, supra parietem meum domus deciderit, eumque uiciauerit: licet post diem stipulationis paries decidat, possim agere: quia damnum iam tunc acceperim, cum paries uiciosus factus sit nec quidquam obflare, quo minus etiam ante quam decidat, agi possit. Et si ita concussus sit paries, ut nulla ratione refici possit, ideoque deponendus sit: non minoris litem aestimandam, quam si decidisset.

II. Exceptio: Nisi non eo tempore quo opus fit, sed postea ex opere damnum contingat. Haec exceptio reprobatur l. fluminum. 24. in prim. ibi sed quod dictum §. ff. de damno infecto, his uerbis: Quod dictum est de operis uicio, sic accipiendum est, etiam si proponas non tantum tempore quo opus fit, sed etiam si postea contingat. Quid enim si ideo, quia male aedificatum est, corrui?

III. Exceptio: Nisi cum emptor de damno stipulatus esset, damnum ante rei traditionem datum sit. Haec exceptio approbatur l. damni. 18. §. emptor. ff. de damno infecto, cuius uerba uide §. cap. 3. quae §. 4. reg. 9.

latus esset, damnum ante rei traditionem datum sit. Haec exceptio approbatur l. damni. 18. §. emptor. ff. de damno infecto, cuius uerba uide §. cap. 3. quae §. 4. reg. 9.

IIII. Exceptio: Nisi ex loci, non operis uicio damnum contingat. Haec exceptio in locis quidam publicis approbatur per ea quae dicta sunt d. cap. 3. quae §. 2. except. 2.

V. Exceptio: Nisi ex naturali uicio loci damnum contingat. Haec exceptio approbatur §. d. quae §. 3. except. 3.

VI. Exceptio: Nisi casu fortuito, non culpa promissoris damnum sit datum. Haec exceptio approbatur l. fluminum. 24. §. haec stipulatio. ff. de damno infecto, his uerbis: Haec stipulatio utrum id solum damnum contineat, quod in iuriam fit: an uero omne damnum, quod extrinsecus contingat? Et Labeo quidem scribit, de damno dato non posse agi, si quid forte terrae motu, aut ui fluminis, alioque quo casu fortuito acciderit. Seruius quoque putat, si ex aedibus promissoris uento regulae deiectae damnum uicio dederint, ita eum teneri, si aedificij uicio id acciderit: non si uolentia uentorum, uel qua alia ratione, quae uim habeat diuinam: Labeo & rationem adijcit. Quod si hoc non admittitur, iniuriam erit. Quod enim tam firmum aedificium est, ut fluminis, uel maris, aut tempestatis, aut ruinae, aut incendij, aut terrae motus uim sustinere possit? Idem Seruius putat, si contra uentum aquae insulam subterrerit, deinde stipulatoris aedificia ceciderint, nihil eum ex stipulatu consecuturum: quia id nec operis, nec loci uicio factum sit. Si autem a qua uiciasset fundamentum, & sic aedificium ruiisset, committi stipulationem ait. Multum enim interesset, quod erat alioquin firmum, ut fluminis lapsum sit potius: an uero ante sit uiciatum, deinde sic deciderit. Et id ita Labeo probat. Etenim multum interest (quod ad Aquiliam pertinet) sanum quis hominem occidat, an uero factum imbecillitatem. Concordat d. l. 24. §. Cassius quoque, usque ad §. fin. his uerbis: Cassius quoque scribit, quod contra ea damnum datum est, cui nulla operis occurrere poterat: stipulationem non tenere. Item apud Viuianum relatum est, si ex agro uicini arbores ui tempestatis confractae, in meum agrum deciderint, eoque facto uitibus meis uel legibus nocent, uel aedificia demoliantur: stipulationem istam, in qua haec comprehenduntur, si quid arborum loci uicio acciderit: non esse utilem: quia non arborum uicio, sed ui uentorum damnum mihi datum sit. Planè si uetustate arborum hoc fiebat, possumus dicere uicio arborum damnum mihi dari. Idem ait, si damni infecti aedium meorum nomine tibi promisero, deinde haec aedes ui tempestatis in tua aedificia

cecidissent, eaque diruerint, nihil ex ea stipulatione praestari: quia nullum damnum uicio meorum aedium tibi contigerit nisi forte ita uicio sae meae aedes fuerint, ut qualibet uel minima tempestate ruerint. Haec omnia uera sunt. Sed & quod Labeo putat, uerum est: referre utrum impulsu fluminis ruat aedificium, an deterius ante factum, postea ceciderit. Concordat item l. damni. 43. in prim. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. proxime. Planè propositae exceptionis replicatio prima haec est: Nisi uicium casum praecesserit. Quae replicatio approbatur uerbis iam propositis hisce: Sed & quod Labeo putat, uerum est: referre utrum impulsu fluminis ruat aedificium, an deterius ante factum, postea ceciderit. Concordant uerba paulo superius proposita haec: Nisi forte ita uicio sae meae aedes fuerint, ut qualibet uel minima tempestate ruerint. Item haec uerba: Planè si uetustate arborum hoc fiebat, possumus dicere uicio arborum damnum mihi dari. Item uerba paulo superius proposita haec: Si autem aqua uiciasset fundamentum, & sic aedificium ruiisset, committi stipulationem ait. Multum enim interesset, quod erat alioquin firmum, &c. Item haec: Seruius quoque putat, si ex aedibus promissoris uento regulae deiectae damnum, &c. Hisce uerbis supra propositis replicatio proposita approbatur. Concordat d. l. 43. in prim. ff. eod. tit. his uerbis: Damni infecti quidam uicini repromiserat. ex eius aedificio regulae uento deiectae ceciderant in uicini regulas, easque infrégerant. quaeritur est, an aliquid praestari oporteat? Alfenus respondit, si uicio aedificij & infirmitate factum esset, praestari debere. Sed si tanta uis uicti fuisset, ut quamuis firma aedificia conuelleret, non debere. Et quod in stipulatione est, siue quid ibi ruet: non uideri id ruere; quod aut uento, aut omnino aliqua ui extrinsecus aduorsa caderet, sed quod ipsum per se concideret. Secunda propositae exceptionis replicatio est: Nisi cum aedes uicio sae in non uicio sae caderent, aedes non uicio sae uicini damnum dederint. hoc enim casu dominus non uicio sarum aedium proposita exceptione se tueri nequit. Quae replicatio approbatur l. qui bona. 15. §. cum inter. ff. de damno infecto, cuius uerba uide §. cap. 3. quae §. 5. reg. 1. except. 6.

VII. Exceptio: Nisi alius quam promissor opus fecit, uel damnum dedit. Haec exceptio approbatur l. fluminum. 24. §. quamquam. ff. de damno infecto, his uerbis: Quamquam stipulatio committitur, eum uicio operis damnum factum sit: tamen si opus factum est ab eo; quem promissor prohibere non potuit, stipulatio non committitur. Huius exceptionis replicatio prima haec est: Nisi promissor eum qui fecit, potuit prohibere. Quae replicatio approbatur ibidem, his uerbis: Planè si prohibere potuis-

potuit, committitur. Sed si quis promissoris nomine fecerit, uel eius pro quo promissum est, aut alius quem prohibere potuerit: stipulatio ista committetur. Secunda replicatio est: Nisi alius nomine promissoris fecerit, usque ratum habuerit. quae replicatio approbatur uerbis tam propositis huius: Sed si quis promissoris nomine fecerit, &c.

V I I. Exceptio: Nisi cum furni nomine cautum esset: non uicio furni, sed culpa furnarij damnum contigerit. Hae exceptio approbatur d. l. 24. §. praeerea, his uerbis: Si furni nomine damni infecti fuerit cautum, deinde furnarij culpa damnum datum fuerit: non uenire in hanc stipulationem, plerisque uidetur.

I X. Exceptio: Nisi promissor suo iure quid fecit, quo damnum est datum. quae exceptio approbatur l. Proculus. 26. ff. de damno infecto, his uerbis: Proculus ait, cum quis iure quid in suo faceret, quamuis promississet damni infecti uicino: non tamen teneri eum ea stipulatione. ueluti si iuxta mea aedificia habeas aedificia, eaque iure tuo altius tollas: aut si in uicino tuo agro cuniculo. uel fossa aquam mea euoces. Quamuis enim & hanc aquam mihi abducas, & illi luminibus officias: tamen ex ea stipulatione actionem mihi non competere: scilicet quia non debebat uideri damnum facere, qui eo ueluti lucro, quo adhuc utebatur, prohiberetur: multumque interesse, utrum damnum quis faciat, an lucro quod adhuc faciebat, uti prohibeatur. Mihi uidetur uera esse Proculi sententia. Concordat l. fluminum. 24. §. fin. ff. eod. tit. his uerbis: Videamus quando damnum dari uideatur? stipulatio enim haec continet, quod uicio aedium, loci, operis damnum datum sit. ut puta in domo mea puteum aperio: quo aperto, uenae putei tui praecipua sunt. an teneat? Et ait Trebatius, non teneri me damni infecti. Neque enim existimari, operis mei uicio damnum tibi dari in ea re, in qua iure meo usus sum. Huius exceptionis replicatio haec est: Nisi in iure suo utendo modum excedat. quae replicatio approbatur ibidem, his uerbis: Si tamen tam alte fodiam in meo, ut paries tuus stare non possit, damni infecti stipulatio committetur.

X. Exceptio: Nisi communis rei uicio damnum sit datum. Hae exceptio approbatur l. ex damni. 40. §. 1. ff. de damno infecto, his uerbis: Quoties communis parietis uicio quid accidit, socius socio nihil praestare debet: cum communis rei uicio contigerit. Quod si, quia alter eum praeserit uel onerauerat, idcirco damnum contigit: consequens est dicere, detrimentum hoc quod uicio eius contigit, ipsum sarcire debere. Quod si equaliter utriusque oneribus pressus decidit: reuocisimè Sabinus scripsit,

parem utriusque causam esse. Sed si alter plures uel preciosiores res amiserit: melius est dicere, quia ambo onera imposuerunt, neutri aduersus alterum competere actionem. Huius exceptionis replicatio haec est: Nisi facti unus ex socijs res communis alteri damnum dederit. quae replicatio approbatur uerbis tam propositis huius: Quod si, quia alter eum praeserit uel onerauerat, idcirco damnum contigit: consequens est dicere, detrimentum hoc quod uicio eius contigit, ipsum sarcire debere. Concordat l. inter quos. 39. in princip. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. 3. quest. 3. except. 2.

X I. Exceptio: Nisi ei rei damnum datum sit, quana stipulator post interpositam demum stipulationem adquisiuit. Hae exceptio approbatur l. damni. 18. §. si is qui unus. ff. de damno infecto, his uerbis: Si is qui tunc aedes habebat, stipulatus fuerit, deinde uicinas comparauerit: an earum quoque nomine, quas post interpositam stipulationem comparasset, promissorem obligaret, quaeritum est? Iulianus scribit, uidendum ne earum duntaxat nomine cautum habeat, de quibus inter eum & promissorem initio actum fuerit. Cui consequens uideri posse putamus, ut & cum aedium communium nomine duo socij stipularentur, de eo duntaxat damno cauere uideatur, quod in parte aedium cuique socio datum fuerit. Siue ergo redemerit altera partem quis ex his, siue adiudicatae fuerint: non augeri promissionis obligationem. Pomponius relatum Iulianum scripturam dicit non se improbare. Huius exceptionis replicatio est: Nisi in re mobili postea adquisita damnum sit datum, quae replicatio approbatur ibidem, his uerbis: Si autem res aliquas post stipulationem interpositam in dominio habere coeperit stipulator, quae ex ruina uicinarum aedium ruerint: agere ex stipulatu potest, licet tunc cum stipularetur, haec res eius non fuerint.

X I I. Exceptio: Nisi promissor praedium, de quo cauit, alienauerit. quae exceptio reprobatur l. si quis. 17. §. fin. ff. de damno infecto, his uerbis: Iudex qui de damno infecto cognoscit, etiam alienato praedio ab eo, cum quo actum fuerit, damnum aestimare solet omne, quodcumque ante iudicium contigerit.

X I I I. Exceptio: Nisi de damno praestando non sit cautum. Hae exceptio approbatur l. euenit. 6. ff. de damno infecto, cuius uerba uide §. cap. 3. quest. 2.

X I I I I. Exceptio: Nisi emptor ante rei traditionem sit stipulatus. Hae exceptio approbatur simul & distinguitur per ea quae proposita sunt §. d. cap. 3. quest. 4. reg. 9.

X V. Exceptio: Nisi semel actum sit. Hae exceptio ipso quidem iure subsistit, uerum eius replicatio haec est: Nisi alterius damni nomine sit actum. Hae replicatio approbatur l. si procurator. 18. ibi: sicut in stipulatione. ff. de

ff. ratam re haberi. cuius uerba uide §. lib. 6. cap. 3. quest. 5. except. 3.

X V I. Exceptio: Nisi non in totis aedibus, sed in parte aliqua uel ex parte tantum damnum datum sit. Hae exceptio reprobatur l. fluminum. 24. §. sed ut ne. ff. de damno infecto, cuius uerba uide §. cap. 3. quest. 3. except. 2.

II. QVIBVS COMPETIT actio proposita?

I. Regula: Procuratore stipulante, domino eius competit actio. Quae regula approbatur l. damni. 18. §. fin. ff. de damno infecto, his uerbis: Si procurator meus damni infecti stipulatus sit, causa cognita mihi ex ea stipulatione actio competit.

I I. Regula: Seruo communi stipulante, singulis dominis pro sua parte competit actio. quae regula approbatur l. si seruus. 42. ff. eod. tit. his uerbis: Si seruus communis damni infecti stipulatus fuisset, perinde habetur, ac si ipsi domini sua uoce partibus stipularentur.

I I I. Regula: Singulari successori haec actio non competit. quae regula approbatur exemplo l. damni. 18. §. si is qui unus. ibi: siue ergo redemerit. ff. de damno infecto, cuius uerba uide §. quest. 1. except. 1. Huius regulae exceptio prima haec est: Nisi ei a stipulatore cedatur. quae exceptio approbatur d. l. 18. §. emptor. ibi: sed si ueditor: cuius uerba uide §. cap. 3. quest. 4. reg. 9. Secunda exceptio est: Nisi specialiter successoribus quoque suis sit stipulatus. hoc enim casu singularis quoque successor continetur. quae exceptio approbatur l. fluminum. 24. §. adijcitur. ff. eod. tit. his uerbis: Adijcitur in hac stipulatione & haereditum nomen uel successorum, eorumque ad quos ea res pertinet. Successores autem non solum qui in uniuersa bona succedunt, sed & hi qui in rei tantum dominium successerint, continentur his uerbis.

III. ADVERSVS quos datur?

I. Regula, De haereditibus promissoris, ceterisque successoribus, proponitur d. §. adijcitur.

II. Regula: De pluribus, in quantum quisque conueniatur, uide §. quest. prox. reg. ult.

III. QUID ET QUANTVM ueniat in hac actione?

I. Regula, De eo quanti ea res est, proponitur l. in hanc. 28. in princip. ff. de damno infecto, cuius uerba uide §. quest. 1. causa 5.

II. Regula, De eo quanti actoris interest, proponitur l. nam si. 37. §. quod si forte. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quest. 1. causa 8.

III. Regula, De lucro amisso, proponitur d. §. quod si forte. ibi: sed et si quis.

I I I I. Regula, De aestimatione damni faciendae, proponitur l. ex damni. 40. in princip. ff. de damno infecto, his uerbis: Ex damni infecti stipulatione non oportet infinitam uel immoderatam aestimationem fieri: ut puta ob rectoria uel

ob picturas. licet enim in hoc magna erogatio facta est, attamen ex damni infecti stipulatione moderatam aestimationem faciendam: quia honestus modus seruandus est, non immoderata cuiusque luxuria subsequenda. Concordat l. quidam Iberius. 12. §. fin. ff. de seruit. iur. praed. cuius uerba uide §. lib. prox. cap. 13. quest. 2. reg. 8. Sed & plura de aestimatione faciendae uide §. cap. 4. quest. 7. reg. 14.

V. Regula: Parietis ita concussus, ut nulla ratione refici possit, non minoris aestimari debet, quam si decidisset. quae regula approbatur l. damni. 18. §. Sabinus. ibi: et si ita. ff. de damno infecto. cuius uerba uide §. quest. 1. except. 1. repl. 3.

VI. Regula: Si pluribus actio competat, singulis pro parte, non in solidum competit actio. quae regula approbatur l. ex damni. 40. §. quoties. ff. de damno infecto, his uerbis: Quoties ex damni infecti stipulatione plures agunt, quia in eadem re damnum passus sunt, id est in aedibus, non debet unusquisque eorum in solidum agere, sed in partem experiri. Neque enim damnum quod pluribus datum est, unicuique in solidum datum est, sed in parte datum esse uidetur. Et ideo unicuique in partem competere actionem, Iulianus scribit. Concordat l. si seruus. 42. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quest. 2. reg. 2. Concordat item l. si plures. 27. in princip. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. 3. quest. 2. except. 18. repl. 6. Concordat item l. 2. §. incertam. ff. de praetorij stipul. cuius uerba uide alibi.

V I I. Regula: Si aduersus plures actio competat, singuli pro parte, non in solidum tenentur. quae regula approbatur l. ex damni. 40. §. quoties. in fine. ff. de damno infecto, his uerbis: Si plurium sint aedes quae damnosae imminet: utrum aduersus unumquonque dominorum in solidum competit, an in partem? Et scribit Iulianus (quod & Sabinus probat) pro dominicis partibus conueniri eos oportere. Concordat l. plures. 27. in fine. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. 3. quest. 3. except. 18. repl. 7. Concordat item l. supra. 11. §. officium. ibi: ut in actione. ff. de aqua pluua arcenda, cuius uerba uide §. cap. prox. quest. 4. reg. 3. except. 3. Huius regulae exceptio haec est: Nisi promissor decesserit, pluribus haereditibus relictis; quorum unus rem totam possideat. hic enim in solidum tenebitur. quae exceptio approbatur l. 2. §. fin. ff. de praetorij stipulatione, cuius uerba uide alibi. Huius exceptionis replicatio haec est: Nisi si lite contestata promissor decesserit. tunc enim quilibet haereditum non nisi pro parte haereditaria tenetur, quamuis unus rem in solidum possideat. quae replicatio approbatur uerbis d. §. fin. in d. loco propositis.

V. QUANDO COMPETIT actio?

Pariete concusso ut refici non possit, etiam antequam decidat, competit actio. quae regula approbatur l. damni. 18. §. Sabinus. ibi: nec quidquam. ff. de damno infecto, cuius uerba uide §. quest. 1. except. 1. repl. 3.

VI. EVENTVS HV-
IUS ACTIONIS.

Si proprietarius uel usufructuarius loci uiciosi de danno insecto cauit uel quid praestitit, potest id alter ab altero per exceptionem recuperare. quae regula approbatur l. si propriet. 22. in princ. ff. de danno insecto, his uerbis: Si proprietarius de danno insecto repromississet, uel forte aliquid praestitisset, aut contra fructuarius aliquid praestiterit: iniquum est, alterum sine damno uti aedibus, aut aedes habere. Et si obtulerit aliquid proprietarius: non est fructuario permittendum uti, nisi contulerit. Idemque fructuario praestandum est, ut proprietarius cogatur ei conferre. Ergo & solum retinebit fructuarius, si aedes ceciderint, donec praestetur ei damnum: ut quod haberet uicinus missus in possessionem, id fructuarius habeat, qui id damnum uicino sarciat. Eadem erunt ergo, et si minimum damnum detur. Concordat l. quamuis. 10. §. sed nisi. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. cap. 3. quae. 5. reg. 1. except. 2.

DE AQUA PLUVIA
ARCENDA. Cap. VII.I. GENVS HVIVS
ACTIONIS.

I. Regula: In personam actio est. Quae regula approbatur l. si teritus. 6. §. aquae. ff. de aqua pluuia arcenda, his uerbis: Aquae pluuiae arcendae actionem sciendum est non in rem, sed in personam esse.

II. Regula: Est species actionis de fluminibus et stillicidijs. quae regula approbatur l. 1. §. item sciendum. ibi: et ideo. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quae. prox. except. 17.

II. CAUSAE HVIVS ACTIONIS
cum suis exceptionibus.

Prima, eaque generalis causa haec est: Si quid factum sit, ex quo aqua pluuia alicui nocere possit, datur aquae pluuiae actio. quae causa approbatur l. 1. in princ. ff. de aqua pluuia arcenda, his uerbis: Si cui aqua pluuia damnum dabit, aquae pluuiae arcendae actione auerteretur aqua. Concordat d. l. 1. §. haec autem, his uerbis: Haec actio locum habet in damno nondum facto, opere tamen iam facto, hoc est, de eo opere, ex quo damnum timetur: totiesque locum habet, quoties manufacto opere agro aqua nocitura est: id est, cum quis manifeste, quo aliter fluere, quam natura soleret: si forte immitendo eam aut maiorem fecerit, aut citiorem, aut uehementiorem: aut si comprimendo redundare effecit. Declaratur causa proposita definitione aquae pluuiae, d. l. 1. §. 1. his uerbis: Aquam pluuiam dicimus, quae de caelo cadit, atque imbre excrescit: siue per se haec aqua coelestis noceat (ut Tubero ait) siue cum alia

mixta. Ait Iuriconsultus: Atque imbre excrescit. Haec uerba declarantur d. l. 1. §. imbre, his uerbis: Imbre autem crescere eam aquam dicimus, quae colorem mutat, uel increfcit. Huius causae exceptiones uide §. inter exceptiones generales.

I. I. Causa: Si quis opus fecit, quo aqua aliter, quam natura solet, fluat: et si forte immitendo eam aut maiorem fecerit, aut citiorem, aut uehementiorem: aut si comprimendo redundare fecit. Haec multiplex causa approbatur uerbis iam propositis hisce: Id est, cum quis manifeste, quo aliter fluere, &c.

II. I. Causa: Si opere facto aqua in superiorem partem impellitur, aut in inferiorem deriuatur. Haec causa approbatur d. l. 1. §. item aiunt, his uerbis: Si facto opere aqua aut in superiorem partem repellatur, aut in inferiorem deriuetur: aquae pluuiae arcendae actionem competere, Sabinus & Celsus aiunt.

III. I. Causa: Si quis aquam excludat, quae exundante palude in agrum eius resuere solet, atque hoc modo aqua uicinis agris noceat. Haec causa approbatur l. 1. §. Neratius. ff. de aqua pluuia arcenda, his uerbis: Neratius scribit, opus quod quis fecit, ut aquam excluderet, quae exundante palude in agrum eius resuere solet: si ea palus aqua pluuia ampliatur, eaque aqua repulsa eo opere agris uicinis noceat: aquae pluuiae arcendae actione cogetur tollere. Concordat d. l. 1. §. item sciendum, his uerbis: Sciendum est, hanc actionem uel superiori aduersus inferiorem competere, ne aquam quae natura fluat, opere facto inhibeat per suum agrum decurrere: uel inferiori aduersus superiorem, ne aliter aquam mittat, quam fluere solet natura. Item concordat d. l. 1. §. denique. ibi: si tamen lex, his uerbis: Labeo ait, conditionibus agrorum quaedam leges esse dictas, ut quibus agris magna sint flumina, liceat mihi scilicet in agro tuo aggeres uel fossas habere. Si tamen lex non sit agro dicta: agrinaturam esse seruandam, & semper inferiorem superiori seruire: atque hoc incommodum naturaliter pati inferiori agrum à superiore, compensareque; debere cum alio commodo. Sicut enim omnis pinguedo terrae ad eum decurrit: ita etiam aquae incommodum ad eum defluere. Si tamen agri lex non inueniatur, uetustatem uicem legis tenere. Sanè enim in seruitutibus hoc idem sequimur, ut ubi seruitus non inuenitur imposita, quamdiu usus est seruitute, neque uis, neque clam, neque precario: habuisse longa consuetudine uelut iure impositam seruitutem uideatur. Non ergo cogemus uicinum aggeres munire: sed nos in eius agro munimus, eritque ista quasi seruitus. in quam rem utilem actionem habemus, uel interdictum. Huius causa exceptio haec est: Nisi is qui aquam excludit,

dit, neque natura, neque lege seruitutem recipienda aquae debeat. hoc enim casu, quamuis aqua à suo agro excludendo noceat uicino, non tamen tenetur. quae exceptio approbatur l. 2. §. penult. ff. eod. tit. his uerbis: Labeo ait, Si uicinus flumen torrens auerterit, ne aqua ad eum perueniat, & hoc modo sit effectum ut uicino noceatur: agi cum eo aquae pluuiae arcendae non posse. aquam enim arce re hoc esse, curare ne influat. Quae sententia uerior est: si modò non hoc animo fecerit, ut mihi noceat, sed ne sibi noceat.

V. Causa: Si aquam in suo retinet, ne ad uicinum perueniat. Haec causa reprobatur l. 1. §. item aiunt. ff. de aqua pluuia arcenda, his uerbis: Sabinus & Celsus aiunt, aquam pluuiam in suo retinere, uel superfluentem ex uicini fundo in suam deriuare, dum opus in alieno non fiat, omnibus ius esse. Prodesse enim sibi uinum quaque, dum alij non noceat, non prohiberi, nec quenquam eo nomine teneri.

VI. Causa: Si aquam ex fundo uicini deriuat. Haec causa ipso quidem iure substitit, uerum eius exceptio haec est: Nisi superfluentem aquam deriuat, ut uicino nihil noceat. Haec exceptio approbatur uerbis iam propositis hisce: Vel superfluentem ex uicini fundo in suum deriuare, &c.

VII. Causa: Si fossas quis fecit, ex quibus aqua pluuia uicino possit nocere. Haec causa approbatur l. uicinus. 24. §. penult. ff. de aqua pluuia arcenda, his uerbis: Si fossas fecisset, ex quibus aqua pluuia nocere possit: arbitrum (si appareat futurum, ut aqua pluuia noceret) cogere oportere fossas eum explere, & nisi faceret condemnare: tametsi antequam ad iudicaret, aqua per fossas nunquam fluxisset. Huius causa exceptio prima haec esse uidetur: Nisi aqua per fossas factas, nondum fluxerit. Haec exceptio reprobatur uerbis iam propositis hisce: Tametsi antequam ad iudicaret, aqua per fossas nunquam fluxisset. Secunda exceptio est: Nisi agri colendi, non deriuanda aqua causa fossas fecerit. Haec exceptio approbatur l. 1. §. sed et fossas. ff. eod. tit. his uerbis: Fossas agrorum siccandorum causa factas, Mutius ait, fundi colendi causa fieri oportere, non tamen deriuandae aquae causa fieri. Sic enim debere quem meliorem agrum suum facere, ne uicini deterioreni faciat. Sed plura de hac exceptione uide §. except. generali 2.

VIII. Causa: Si quis posuerit salicta, ob quod aqua restagnet. Haec causa approbatur d. l. 1. §. sed apud Seruij, his uerbis: Apud Seruij auditores relatum est, Si quis posuerit salicta, & ob hoc aqua restagnet: aquae pluuiae arcendae agi posse, si ea aqua uicino noceret.

IX. Causa: Si in suo fundo fodiens, uicini fontem auertit. Haec causa reprobatur l. 1. §. denique Marcellus. ff. de aqua pluuia arcenda, his uerbis: Marcellus scripsit, cum eo qui in suo fundo fodi-

ens uicini fontem auerterit, nihil posse agi. Sed nec de dolo actio est. Et sanè non debet habere, si non animo nocendi uicino, sed suum agrum meliorem faciendi id fecit. Concordat l. si in meo. 21. ff. eod. tit. his uerbis: Si in meo fundo aqua erumpat, quae ex tuo fundo uenas habeat: si eas uenas incidideris, & ob id deserit ad me aqua peruenire: tu non uideris uim fecisse, si nulla seruitus mihi eo nomine debita fuerit: nec interdicto Quod ui aut clam teneris.

X. Causa: Si uicinus non patitur purgari fossam in confinio sitam. Haec causa approbatur l. 2. §. praeterea. ff. de aqua pluuia arcenda, his uerbis: Si in confinio fossa sit, neque purgari uicinus patiatur eam partem, quae tibi accedat: posse te magis agere pluuiae arcendae, Labeo ait. Huius causa species uide §. except. prox. replic. cum sequentibus.

Exceptiones praecedentium causarum
generales.

I. Exceptio: Nisi non manu, sed natura uel casu fortuito opus, quod uicino nocet, factum sit. Haec exceptio approbatur l. 1. §. item aiunt. ff. de aqua pluuia arcenda, his uerbis: Sabinus & Celsus aiunt, si aqua naturaliter decurrat, aquae pluuiae arcendae actionem cessare. Concordat d. l. 1. §. haec autem. ibi: totiesque. cuius uerba uide §. causa 1. Concordat item d. l. 1. §. illud etiam, his uerbis: Illud huic applicandum, nunquam competere hanc actionem, cum ipsius loci natura nocet. Nam (ut uerius quis dixerit) non aqua, sed loci natura nocet. Concordat item d. l. 1. §. in summa. eius uerba uide §. except. prox. Concordat item d. l. 1. §. denique. ait. ibi: si tamen lex. cuius uerba uide §. causa 4. Huius exceptionis replicatio prima haec est: Nisi iter aquae casu sit obstructum, quod superior tollere uelit, ne agro suo noceat. Haec replicatio approbatur l. 2. §. 1. ff. de aqua pluuia arcenda, his uerbis: Apud Labeonem proponitur fossa esse uetus agrorum siccandorum causa, nec memoriam extare quando facta esset. hanc inferior uicinus non purgabat, sic fiebat, ut ex restagnatione eius aqua fundo nostro noceret. Dicit igitur Labeo, aquae pluuiae arcendae eum inferiorem agi posse, ut aut ipse purgaret, aut pateretur re in pristinum statum eam redigere. Concordat l. 2. §. apud Namulam. ff. eod. tit. his uerbis: Apud Namulam relatum est, si aqua fluens iter suum stercore obstruxerit, & ex restagnatione superiori agro noceat: posse cum inferiorem agi, ut sinat purgari. Hanc enim actionem non tantum de operibus esse utilem manufactis, uerum etiam in omnibus, quae non secundum uoluntatem sint. Labeo contra Namulam probat. Ait enim naturam agri ipsam à se mutari posse. Et ideo cum per se natura agri fuerit mutata, aequo animo

num quoniam; ferre debere, siue melior, siue deterior eius conditio facta sit. Idcirco est terremotu, aut tempestatis magnitudine soli causa mutata sit: nemine cogi posse, ut finat in pristinam loci conditione redigi. Sed mos etiam in hunc casum æquitatē admittimus. At Iuriscōsultus: Sed nos etiam in hunc casum æquitatē admittimus. De hac æquitatē dixerat paulo superius ead. lege. §. item Varus, in fine. cuius uerba uide §. repl. prox. Secūda replicatio est: Nisi inferior uicinus aggerem uel aqua detectum uelit restituere. Hæc replicatio approbatur d. §. item Varus, his uerbis: Varus ait, aggerē qui in fundo uicini erat, uis aquæ detecit: per quod effectū est, ut aqua pluuia mihi noceret. Varus ait, si naturalis agger fuit, non posse me uicinum cogere aquæ pluuie arcendæ actione, ut eū reponat, uel reponi sinat. Idemq; putat, et si manufactus fuit, neque memoria eius existat. Quod si extet, putat aquæ pluuie arcendæ actione eum teneri. Labeo autē, si manufactus sit agger, etiam si memoria eius nō extet, agi posse ut reponatur. Nam hac actione neminem cogi posse ut uicino proficit, sed ne noceat, aut interpellat id facientem, quod iure facere possit. Quanquā autem deficiat aquæ pluuie arcendæ actio: at tamen opinor utilem actionem uel interdictum mihi competere aduersus uicinū, si uelim aggerem restituere in agro eius, qui factus mihi quidem prodesse potest, ipsi autē nihil nociturus est. Hæc æquitas suggerit, etiam si iure stricto deficiamus. Tertia replicatio est: Nisi iure seruitutis opus debitum casu sit mutatum. tunc enim ut rescidatur agi potest. quæ replicatio, teste Accursio, approbatur l. 2. §. apud Alphenum. ff. de aqua pluuia arcenda, his uerbis: Apud Alphenum relatum est, eam fossam, ex qua ad inferiorem fundum aqua descendit, cogen- dum esse uicinum purgare, siue extet fossæ memoria, siue non extet: quod & ipse puto probandum. Concordat l. 1. §. deniq; in fine. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. causa 4. Concordat item d. l. 2. §. item Labeo, his uerbis: Labeo ait, si in agro tuo aquarum concursus locum excavauit, aquæ pluuie arcendæ actione agi non posse tecum à uicinis. Planē si fossa iure facta sit, aut cuius memoria non extat: agi tecum posse aquæ pluuie arcendæ, ut reficias. Quarta replicatio est: Nisi cum aqua natura è superiore agro in inferiorem decurreret, opus factum illum cursum aliquamdiu impediuerit, idq; opus uicinus sustulerit. hoc enim casu uidetur naturalis illa seruitus medio tempore propter opus sublata, & ob id uicinum cogen- dum opus restituere. quæ tamen replicatio reprobat- ur l. 1. §. sed est uicinus. ff. de aqua pluuia arcenda, his uerbis: Si uicinus opus tollat, & sublato eo aqua naturaliter ad inferiorem agrum

perueniens noceat: Labeo existimat, aquæ pluuie arcendæ agi non posse. Semper enim hanc esse seruitutem inferiorum prædiorum, ut natura profluentem aquam excipiant. Planē si propter id opus sublatum uehementius aqua profluat uel deriuetur, aquæ pluuie arcendæ actione agi posse, etiam Labeo confitetur. Planē admittitur replicatio proposita primum, si propter opus sublatum aqua aliter currat, quam sui natura solebat. quæ distinctio constat ex uerbis iam propositis hisce: Planē si propter id opus, &c. Deinde admittitur, si opus iure seruitutis ibi fuit. quæ distinctio constat ex ijs quæ dicta sunt repl. prox. Tertiū admittitur, si tale sit opus, cuius memoria non extet. quæ distinctio itidem ex ijs quæ §. repl. prox. in fine dicta sunt, constat. de qua re uide plura §. except. 8. Quinta replicatio est: Nisi reus aquam, quæ natura uel casu nocet, iuue- rit, ut magis uel aliter noceret quam sui natura nocet. Hæc replicatio approbatur l. 1. §. item sciendum, in fine. ff. de aqua pluuia arcenda, cuius uerba uide §. causa 4. Concordat item l. apud Trebatium. in prim. ff. eod. tit. his uerbis: Apud Trebatium relatum est, eum in cuius fundo aqua oritur, fullonicas circa fontē instituisse, & ex his aqua in fundum uicini immittere cœpisse. At ergo, non teneri eum aquæ pluuie arcendæ actione. Si tamen aquam corruet, uel spurcam quis immittat: posse eum impediri, plerisque placuit. Huius replicationis duplicatio hæc est: Nisi reus, fullonicis circa fontem factis, aquam in fundum inferiorem immittat. hoc enim casu, quasi aliter nocere aquam faciat quam natura solet, non tenetur. quæ duplicatio ex uerbis iam propositis constat. Sexta replicatio uidetur esse: Nisi opus aliquod manufactum, casu fortuito corruat, et hinc aqua uicino noceat. Hæc replicatio reprobat l. Ateius ait. 14. §. 1. ff. de aqua pluuia arcenda, his uerbis: Cum agitur aquæ pluuie arcendæ, de eo facto quod nocet, quaeritur? Ideo que si uicio loci pars aliqua soli subsederit: quamuis per eam causam aqua pluuia inferiori noceat, nulla tamen competit actio. Idem fortasse dicitur, si in agro manufactum aliquid subsederit. Planē ut reus actorē id quod subsedit, tollere permittat, agi potest, secundū ea quæ proposita sunt §. repl. 1. & repl. 2. Hæc de prima exceptione, eiusq; replicationibus sunt dicta.

I. Exceptio: Nisi agri colendi causa quis opus fecerit, ex quo aqua pluuia uicino nocet. Hæc exceptio approbatur l. 1. §. de eo opere. ff. de aqua pluuia arcenda, his uerbis: De eo opere, quod agri colendi causa aratro factum sit, Quintus Mutius ait, non cōpetere hæc actionem. Trebatius autem, non quod agri, sed quod frumenti duntaxat quaerendi causa aratro factum sit, solum excepit. Concordat d. l. 1. §. item Sabinus, his uerbis: Sabinus & Calsius opus quod manufactum est, in hæc uenire actionem aiunt: nisi

nisi quid agri colendi causa fiat. Sulcos tamen aquarios, qui Græcè *bolpōdōnes* appellantur, si quis faciat: aquæ pluuie arcendæ actione eum teneri aiunt. Concordat item d. l. 1. §. in summa, his uerbis: Putat Vlpianus, ita demum aquæ pluuie arcendæ actionem locum habere, si aqua pluuia, uel quæ pluuia crescit, noceat, non naturaliter, sed opere facto: nisi agri colendi causa id factū sit. Concordat item L. uicinus. 2. 4. in prim. ff. eod. tit. his uerbis: Vicinus loci superioris pratū ita arabat, ut per sulcos interq; porcas aqua ad inferiorem ueniret. quaeritur est, an per arbitrium aquæ pluuie arcendæ cogi possit, in alteram partem arare, ne sulci in eius agrū spectarent? Alfenus respondit, non posse eum facere, quo minus agrum uicinus, quædam modum uellet, araret. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi cum uicini fundus non inferior, sed ex latere esset, quis agri colendi causa sulcos in eum fundum direxerit. quæ replicatio approbatur d. l. 24. his uerbis: Sed si quos sulcos transfueros aquarios faceret, per quos in eius agrū aqua deflueret: hocse ut operiret, per arbitrium aquæ pluuie arcendæ cogere posse. Secunda replicatio est: Nisi cum quis etiam sine sulcis arare & ferere possit, sulcos aquarios fecerit. Hæc replicatio approbatur l. 1. §. sed et si quis. ff. de aqua pluuia arcenda, his uerbis: Si quis arare & ferere possit etiam sine sulcis aquarios, Mutius ait, teneri eum, si quid ex his fecit, licet colendi agri causa uideatur fecisse. Quod si aliter ferere non possit, nisi sulcos aquarios fecerit, non teneri. Concordat d. l. 1. §. item Sabinus, in fine. cuius uerba uide §. ead. except. in prim. Tertia replicatio est: Nisi in diuersas partes sulcos dirigat agri colendi causa. Hæc replicatio approbatur d. §. sed est, in fine, his uerbis: Otilius ait, sulcos agri colendi causa directos, ita ut in unam uergant partem, ius esse facere. Quarta replicatio est: Nisi per fossas agri colendi causa factas, aquam in uicini agrum deriuat. Hæc replicatio approbatur d. l. 1. §. sed & fossas: cuius uerba uide §. causa 7. except. 2.

I. I. Exceptio: Nisi fructuum recipiendorum causa opus sit factum. Hæc exceptio approbatur l. 1. §. Labeo. ff. de aqua pluuia arcenda, his uerbis: Labeo etiam scribit, ea quæcunque frugum fructuumque recipiendorum causa fiunt, extra hanc causam esse: neq; referre, quorum frugum fructuumq; recipiendorum causa id opus fiat.

I. I. I. Exceptio: Nisi prati irrigandi causa quid factum sit. Hæc exceptio approbatur l. apud Trebatium 3. §. si uicinus. ff. d. tit. his uerbis: Si uicinus, qui hortum solebat certo tempore anni irrigare, pratium illic fecerit, cœperitq; alsidua irrigatione uicino nocere: ait Otilius, neque damni infecti, neque aquæ pluuie arcendæ

actione eum teneri: nisi locum complanauerit, eoq; facto citior aqua ad uicinum peruenire cœperit.

V. Exceptio: Nisi id quod factum est, uicino non noceat. Hæc exceptio approbatur d. l. 1. §. item aiunt. cuius uerba uide §. causa 3. Huius exceptionis replicatio hæc esse uidetur: Nisi per id quod factum est, non proficit amplius uicino, quod antea proficit. Hæc replicatio reprobat l. 1. §. sicut. ff. de aqua pluuia arcenda, his uerbis: Sicut opus factum, ut aqua pluuia mihi noceat, in hanc actionem uenit: ita per contrarium quaeritur, an possit aquæ pluuie arcendæ agi, si uicinus opus fecerit, ne aqua quæ alioquin decurreret agro meo proderat, huic proficit? Otilius igitur & Labeo putant agi non posse, etiam si inter sit mea ad me aquam peruenire. Hanc enim actionem locum habere, si aqua pluuia noceat, non si non proficit. Concordat l. 2. §. item Varus, ibi: nant hac actione. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. except. 1. repl. 2.

V. I. Exceptio: Nisi reus aquam excludat, ne ad se perueniat, & sibi noceat. Hæc exceptio approbatur d. l. 2. §. penult. cuius uerba uide supra causa 4. except. 1. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi uicino uel natura, uel lege seruitutem aquæ recipiendæ debeat. quæ replicatio approbatur per ea quæ proposita sunt §. d. causa 4. in prim. Concordat §. except. 10.

V. I. I. Exceptio: Nisi patiente uicino opus factum sit, ex quo aqua ei nocet. Hæc exceptio approbatur l. Labeo. 19. ff. de aqua pluuia arcenda, his uerbis: Labeo ait, si patiente uicino opus faciam, ex quo ei aqua pluuia noceat: non teneri me actione pluuie arcendæ. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi per errorem aut imperitiam uicinus sit passus. quæ replicatio approbatur l. sed hoc ita. 20. ff. eod. tit. his uerbis: Sed hoc ita, si non per errorem aut imperitiā deceptus fuerit: nulla enim uoluntas errantis est.

V. I. I. I. Exceptio: Nisi auctoritate Principis uel Senatus opus factum sit, uel ab ijs qui primum agros constituerunt. Hæc exceptio approbatur l. quod principis. 23. in prim. ff. de aqua pluuia arcenda, his uerbis: Quod Principis aut Senatus iussu, aut ab his qui primi agros cōstituerunt, opus factum fuerit: in hoc iudicium non uenit. Concordat l. 1. §. Calsius. ff. eod. tit. his uerbis: Calsius scribit, si qua opera aquæ mittendæ causâ publicâ auctoritate facta sint, in aquæ pluuie arcendæ actionem non uenire. In eadem causa esse ea, quorum memoriam ueritas excedat.

I. X. Exceptio: Nisi operis facti memoria non extet. Hæc exceptio approbatur uerbis iam propositis hisce: In eadem causa esse ea, quorum memoriam ueritas excedat. Concordat d. l. 1. in prim. cuius uerba uide §. lib. 25. cap. 2. causa 6. Item cōcordat d. l. 23. §. fin. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. except. 12. Concordat item d. l. 2. §. item Labeo, in fine. cuius uer-

ba uide §. except. i. repl. 3. Declaratur exceptio pro-

posita d. l. 2. §. antepenult. his uerbis: Labeo ait, cū

quæritur an memoria extet factio opere, nō

diem & consulem ad liquidum exquirendum: sed sufficere, si quis sciat factū, hoc est;

si factum esse nō ambigatur: nec utique necesse

prim. ff. de aqua pluua arcenda, his uerbis: Quan-

quam cum domino operis tantum aquæ pluuiæ arcendæ actio sit: tamen Labeo scri-

bit, si quis sepulchrum ædificauerit, ex quo aqua noceat, et si operis dominus esse de-

sierit, loco factio religioso: attamen magis probandum esse

(inquit) aquæ pluuiæ arcendæ eum teneri, fuit enim dominus, cum opus faceret. Et si in fluuio iudicis compulsius opus quis sepulchri restituerit: non esse sepulchri uolati actionem.

X I I I. Exceptio: Nisi aqua in loco publico uel sacro oriatur. Hæc exceptio reprobatur l. 1. §. item sciendum, in fine, ff. d. t. his uerbis: Nec illud quæramus, unde oriatur. nam et si ex publico loco oriens, uel ex loco publico aut sacro per fundum uicini descendat, isq; opere factio in meum fundū eam auertat: aquæ pluuiæ arcendæ teneri eum, Labeo ait.

X V. Exceptio: Nisi ex ædificio urbano aqua noceat. Hæc exceptio reprobatur d. l. 1. §. apud Labeonem, in fine, his uerbis: Apud Labeonem inuenio relatum, si ex continentibus profluens in meum agrum defluat, eiq; noceat: aquæ pluuiæ arcendæ esse actionem. Concordat d. l. 1. §. Celsus, his uerbis: Celsus quoque scribit, si aqua ex ædificio urbano noceat, uel agro uel ædificio rustico, agendum de fluminibus & stillicidijs.

X V I. Exceptio: Nisi ex agro actori et reo communi aqua noceat. Hæc exceptio reprobatur l. 1. §. in de quaeritur, ff. eod. t. cuius uerba uide §. except. 20.

X V I I. Exceptio: Nisi opus factum non prædico rustico, sed urbano noceat, uel alij loco qui est inter continentia ædificia. Hæc exceptio approbatur l. 1. §. item sciendum, ff. de aqua pluua arcenda, his uerbis: Sciendum, hanc actionem non alijs locum habere, quam si aqua pluua agro noceat. Cæterum si ædificio uel oppido noceat: cessat hæc actio. Agi autem ita poterit, ius non esse stillicidia & flumina immittere. Et ideo Labeo & Cascellius aiunt, aquæ quidē pluuiæ arcendæ actionē specialem esse, de fluminibus & stillicidijs generalem, & ubiq; agi ea licere. Ita que aqua que agro nocebit, per aquæ pluuiæ arcendæ actionem coercerbitur. Concordat d. l. 1. §. apud Labeonem, his uerbis: Apud Labeonem inuenio relatum, si ex agro meo aqua fluens noceat loco, qui est intra continentia ædificia, non posse me aquæ pluuiæ arcendæ conueniri. Quod si ex continentibus, &c. Reliqua uerba uide §. except. 19.

X V I I I. Exceptio: Nisi agro uectigali aqua noceat. Reprobatur hæc exceptio l. quod principis, 23. §. hæc actio, ff. de aqua pluua arcenda, cuius uerba uide §. except. i. repl. 1.

X I X. Exceptio: Nisi non fundo uicini, sed uia ad fundum noceat aqua. Hæc exceptio reprobatur l. is cuius,

cuius, 25. ff. eod. t. his uerbis: Is cuius fundo uia debetur, aquæ pluuiæ arcendæ agere potest fundi sui nomine: quoniam de superiore uia facta, fundo nocetur.

X X. Exceptio: Nisi agro communi actori cum reo aqua noceat. Hæc exceptio reprobatur l. si tertius, 6. §. inde quaeritur, ff. de aqua pluua arcenda, his uerbis: Quæritur, si communi agro meo & tuo ex proprio agro tuo noceat, an agi possit aquæ pluuiæ arcendæ: & puto agendum, sic tamen ut pars damni præstetur. Verba quoque uice, si communis ager sit, qui nocet proprio: poterit aquæ pluuiæ arcendæ agi, ut quis damnum consequatur, sed in partem. Concordat l. supra. u. §. si ex priuato, ff. eod. t. his uerbis: Si ex priuato agro in agrum communē immittatur aqua, Othlius ait socium eū eo agere posse.

X X I. Exceptio: Nisi alia quam aqua pluua noceat. Hæc exceptio approbatur simul et distinguitur l. 1. §. in summa, ff. de aqua pluua arcenda, cuius uerba uide §. except. 2. in prim. Concordat d. l. 1. §. 1. cuius uerba uide §. causa 1. Huius exceptionis exemplum proponitur l. apud Trebatium, 3. §. idem Trebatius, ff. eod. t. his uerbis: Trebatius putat, eum cui aquæ fluentes calidæ noceant, aquæ pluuiæ arcendæ cum uicino agere posse: quod uerum nō est. Neq; enim aquæ calidæ, aquæ pluuiæ sunt. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi alia aqua, que nocet, aqua pluua crescat, uel ei mixta sit, que replicatio approbatur d. §. in summa, et d. §. 1.

X X I I. Exceptio: Nisi opus post litem contestatam sit factum. De hac exceptione uide §. quest. 5. reg. 1. except. 4.

X X I I I. Exceptio: Nisi reus opus uel fundum alienauerit. Hæc exceptio ipso quidem iure approbatur, quoniam hoc casu aduersus eum, cui fundus alienatus est, competit actio, ut §. quest. 4. uerum eius replicatio prima hæc est: Nisi post iudicium acceptum alienauerit, que replicatio approbatur l. quæquam, 4. §. Iulianus, ff. de aqua pluua arcenda, his uerbis: Iulianus scribit, si post iudiciū aquæ pluuiæ arcendæ susceptum, fundum alienasset is, cum quo actū esset: de præterito damno & de opere restituendo id statuere iudicē debere, quod iudicaret, si nulla alienatio facta esset, nam & fundo alienato, nihilominus iudicium manere, & damni rationem uenire, eius etiam quod post alienationem cōtigit. Secunda replicatio est: Nisi potentiori alienauerit. hoc enim casu nihilominus aduersus alienantem competit actio, nō quidem aquæ pluuiæ arcendæ, sed Quod ui aut clam, uel de dolo malo, que replicatio approbatur l. Atreius, 14. in prim. ff. eod. t. his uerbis: Atreius ait, Si is qui opus fecerit, potentiori uēdiderit prædium: quatenus desierit dominus esse, agendum cum eo Quod ui aut clam. Quod si anus præterierit, de dolo iudicium dandum.

Tertia replicatio est: Nisi iudicij mutandi causa alienauerit, nam hoc casu nihilominus tenetur, sed actione in factū de alienat. iud. mut. causa facta, que replicatio approbatur l. post uenditionē, 15. in fine, ff. eod. t. cuius uerba uide §. quest. prox. reg. 3. except. 1. Plura de exceptione proposita uide §. quest. 4. reg. 1. except. 5.

X X I I I I. Exceptio: Nisi reus loco cedere paratus sit, in quo opus factum est. Hæc exceptio reprobatur sub conditione l. 1. cum quo, 7. ff. de aqua pluua arcenda, his uerbis: Is cum quo aquæ pluuiæ arcendæ agitur, quod opus fecerit: licet cedere loco paratus sit, cogitur accipere iudicium: quoniam ex suo nomine conuenitur, ut opus tollat. Aliud est in bonæ fidei emptore. hic enim tantum patientiam præstat. Igitur & si fundo cedat, audiendus est: plus enim præstat.

X X V. Exceptio: Nisi semel actum sit. Hæc exceptio approbatur l. supra. u. §. Celsus, ibi: si unus egerit, ff. de aqua pluua arcenda, cuius uerba uide §. quest. 4. reg. 3.

III. QUIBUS COMPETIT actio proposita?

I. Regula, De fructuario loci. Huic regulariter actio proposita non competit, que regula approbatur l. apud Trebatium, 3. §. fin. ff. de aqua pluua arcenda, his uerbis: Neque fructuarius, neque cum eo aquæ pluuiæ arcendæ agi potest. Planè uicinis actio illi danda est: quod exceptionis loco notandum, que exceptio approbatur l. si usufr. 22. in prim. ff. eod. t. his uerbis: Si uis fructus fundi legatus fuerit, aquæ pluuiæ arcendæ actio & hæredi & cum hærede eius est, cuius prædium fuerit. Quod si ex eo opere incommodum aliquod patiat fructuarius: poterit quidē interdum uel interdicto experiri Quod ui aut clam. Quod si ei non competet: quærendum est, an utilis ei quasi domino actio aquæ pluuiæ arcendæ dari debeat: an uerbō etiam cōtendat ius sibi esse uti frui? Sed magis est, utilem aquæ pluuiæ arcendæ actionem ei a cōmmodari.

I I. Regula, De emphyteuta. Huic actio proposita competit, que regula approbatur l. cedere, 5. §. fin. ff. arborum furtim cesarium, cuius uerba uide §. lib. 4. 7. cap. 11. quest. 4. reg. 2. Concordat l. quod principis, 23. §. hæc actio, ff. de aqua pluua arcenda, cuius uerba uide §. quest. prox. except. u. repl. 1.

I I I. Regula, De emptore et uenditore fundi, cui aqua nocet. Emptori, nō uenditori actio competit, que regula approbatur l. si tertius, 6. §. si quis, ff. de aqua pluua arcenda, his uerbis: Si quis, priusquam aquæ pluuiæ arcendæ agat, dominium ad alium transtulerit fundi: definit habere aquæ pluuiæ arcendæ actionem, eaq; ad eum transtibit, cuius ager esse cœpit. Cum enim damnum datum futurum cōtineat, ad eum qui dominus erit, incipiet actio pertinere: quæ

uis cum alterius dominium esset, opus à uicino factum sit. Huius regula exceptio hæc est: Nisi accepto iudicio alienatio fiat. Hæc exceptio approbatur l. post uendit. 16. ff. eod. tit. his uerbis: Post uenditionem & traditionem, quod nocitū sit ei fundo, de quo antè iudicium acceptū est aquæ pluuiæ arcendæ: nihilominus eo iudicio uenditorē posse consequi: non quia uenditori, sed quia rei damnum datum sit, idq; eum emptori restituere debere. Sed si antequam noceat, is cum quo actum sit uendat, statim agendum est cum emptore: uel intra annum cum eo qui uendiderit, si iudicij mutandi causa id fecerit.

III. Regula, De uno ex pluribus, proponitur l. supra. 11. §. Casius. ff. de aqua pluuiæ arcendæ. de qua re uide §. quæst. 2. prox. reg. 3. item quæst. 5. reg. 4.

ADVERSVS QVOS actio competit?

I. Regula: Regulariter hæc actio non nisi aduersus dominum fundi, ex quo aqua nocet, competit. quæ regula approbatur l. si in publico. 18. in prin. ibi: quod ea. ff. de aqua pluuiæ arcendæ, his uerbis: Hac actio non tenetur, nisi dominus solus. Concordat l. quamquam. 4. in prin. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quæst. 2. except. 13. Concordat item d. l. 4. §. idem Iulianus, his uerbis: Iulianus scribit, aquæ pluuiæ arcendæ actionem non nisi cum domino esse. Idcirco si colonus ignorante domino opus fecerit, dominum fundi nihil amplius quam patientiam præstare debere: colonum autem interdicit Quod ui aut clam impensam quoque restituendi operis, & damnum, si quod ex eo datum fuerit, præstare cogendum. Si tamen dominus desideret cauere sibi damni infecti ab eo cuius prædio aqua nocet: equis simum erit, cauere ei oportere. Item si non ego, sed procurator meus tale opus fecerit, ut aqua pluuiæ noceat uicino: aduersus me hæc actio erit, quatenus aduersus colonum: ipse autem procurator interdicit Quod ui aut clam conueniri poterit secundum Iulianam sententiam, etiam post opus restitutum. Concordat item l. si col. 3. ff. eod. tit. his uerbis: Si colonus inficiente domino opus fecerit, ex quo aqua uicino noceat. Labeo respondit, colonum interdicit Quod ui aut clam teneri: dominum uero aquæ pluuiæ arcendæ actione: quia is solus restituere opus possit. Sed patientiam duntaxat eum præstare debere, si ei damni infecti stipulatione caueatur: & si quam impensam in restitutionem operis fecerit, cõsecuturum actione locati à colono: nisi quis ideo non putet, quoniam non fuerit necesse ipsum restituere. Sed si iussu domini fecisset, etiam interdicit dominum teneri. Huius regule exceptio prima hæc est: Nisi cum alium, non dominus opus fecisset, dominus patientiam tol-

lendi operis præstet. hoc enim casu amplius non tenetur. quæ exceptio constat ex uerbis d. l. 5. iam propositis hisce: Sed patientiam duntaxat eum præstare debere. Concordat d. §. idem Iulianus, uerbis §. propositis hisce: Dominum fundi nihil amplius quam patientiam præstare debere. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi iussu domini alius opus fecisset. hoc enim casu dominus patientiam præstare non liberatur. quæ replicatio approbatur uerbis d. l. 5. supra propositis hisce: Sed si iussu domini fecisset, etiam interdicit dominum teneri. Secunda exceptio est: Nisi cum alius, non dominus fecisset, domino ab actore damni infecti nomine non caueatur. Et hæc exceptio approbatur uerbis d. §. idem Iulianus, §. propositis hisce: Si tamen dominus desideret cauere sibi damni infecti ab eo, cuius prædio aqua nocet: æquissimum erit, cauere ei oportere. Concordat d. l. 5. uerbis §. propositis hisce: Si ei damni infecti stipulatione caueatur. Tertia exceptio est, Quod si alius quam dominus opus fecerit eo ignorante, aduersus eum qui fecit, interdicit Quod ui aut clam competit. quæ exceptio itidem approbatur uerbis §. propositis, primū quidem d. §. idem Iulianus, hisce nimirum: Colonum autem interdicit Quod ui aut clam impensam quoque restituendi operis, & damnum, si quod ex eo datum fuerit, præstare cogendum. Item uerbis hisce: Ipse autem procurator interdicit Quod ui aut clam conueniri poterit secundum Iulianam sententiam, etiam post opus restitutum. Item uerbis d. l. 5. §. propositis hisce: Labeo respondit, colonum interdicit Quod ui aut clam teneri. Quarta exceptio est: Nisi fructuarius loci opus fecerit. hoc enim casu non aduersus dominum solum, sed etiam aduersus fructuarium competit actio. quæ exceptio approbatur l. si usufruct. 22. §. fin. ff. de aqua pluuiæ arcendæ, his uerbis: Si fructuarius opus fecerit, per quod aqua pluuiæ alicui noceat, erit quidem actio legitima cum domino proprietatis: an uero etiam utilis in fructuarium actio aquæ pluuiæ arcendæ danda sit, quæ situm est? & magis est ut detur. ait Iurisconsultus: An uero etiam utilis. hoc ideo, quia directæ non datur. l. apud Trebatium. 3. §. fin. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quæst. prox. reg. 1. Quinta exceptio est: Nisi dominus prædium alienauerit. hoc enim casu non amplius competit actio aduersus dominum alienatorem, sed aduersus eum cui alienatio est facta. quæ exceptio approbatur l. emptor. 12. ff. de aqua pluuiæ arcendæ, his uerbis: Emptor (nisi simulata uenditio est) cæteri q; successores, uel restituere opus factum (si uelint) uel patientiam præstare debent. Nam actori moram suam nocere debere, manifestum est. In eadem causa est etiam socius eius qui opus fecerit, si ipse autor non fuit. Idem q; in donato fundo legato ue est. Concordat l. post uenditionem. 16. in fine. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quæst. prox.

prox. reg. 3. except. 13. Huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi is cui alienatio facta est, patientiam tollendi operis præstet. hoc enim liberatur. quæ replicatio approbatur uerbis iam propositis hisce: Vel patientiam præstare debent. Secunda replicatio est: Nisi simulata sit alienatio. quæ replicatio approbatur uerbis §. propositis hisce: Nisi simulata uenditio est. Tertia replicationis loco notandum, quod prior dominus, seu is qui alienauit, interdicit Quod ui aut clam teneatur. quæ replicatio approbatur l. sed uend. 10. ff. eod. tit. his uerbis: Sed uenditor aut donator interdicit Quod ui aut clam de damno & impensis ab actore factis, tenebitur. Concordat l. Atteius ait. 14. in prin. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quæst. 2. except. 23. repl. 2. Quarta replicatio est: Nisi dominus iudicij mutandi causa alienauerit. tunc enim in factum actione nihilominus tenetur. quæ replicatio approbatur l. post uenditionem. 16. in fine. ff. d. tit. cuius uerba uide §. quæst. prox. reg. 3. except. 1. Quinta replicatio est: Nisi dominus iudicio accepto fundum alienauerit, de qua replicatione uide §. quæst. 2. except. 23. repl. 1. Sexta replicatio est: Nisi dominus locum religiosum fecerit. hoc enim casu nihilominus ipse tenebitur. quæ replicatio approbatur l. quanquam. 4. in prin. ff. de aqua pluuiæ arcendæ. cuius uerba uide §. d. quæst. 2. except. 13. Hæc de prima regula, eiusq; exceptionibus sint dicta.

I. Regula, De primo & tertio uicino, si tertius opus fecerit, & per primi fundi noceat, proponitur l. si tertius. 6. in prin. ff. de aqua pluuiæ arcendæ, his uerbis: Si tertius uicino opus fecerit, unde decurrens aqua per fundum primi uicini mei mihi noceat: Sabinus ait, posse me uel cum primo, uel cum tertio, primo omisso, agere. quæ sententia uera est.

II. Regula: Si aqua uel fundus ex quo nocetur, plurimum sit, quilibet tenetur in solidum. Quæ regula approbatur l. supra. 11. §. Casius. ff. de aqua pluuiæ arcendæ, his uerbis: Casius ait, siue ex communi fundo, siue communi aqua noceatur: uel unum cum uno agere posse, uel unum separatim cum singulis, uel separatim singulos cum uno, uel singulos cum singulis. Si unus egerit, & restitutio operis, litisq; æstimatio facta sit: cæterorum actionem euanescere. Item, si cum uno actum sit, & is præstiterit, cæteros liberari: idq; quod sociorum nomine datum sit, per arbitrium communi diuidendo recuperari posse à socijs. Non utiq; cum eo agendum, qui opus fecit: nec minus eum quoque damnum restituere debere, qui autor operis fuerit. Huius regula exceptio prima hæc est: Nisi unus conuentus opus restituerit, litisq; æstimationem præstiterit. hoc enim casu aduersus cæteros socios actio denegatur. quæ exceptio approbatur uerbis iam propositis hisce: Item si cum uno actum sit, & is præstiterit, cæteros liberari. Secunda exceptio est: Nisi unus ex pluribus conuentus, cum

opus non fecisset, patientiam operis tollendi præstet. hic enim ulterius non tenetur. quæ exceptio approbatur d. l. 11. §. apud Ferozem, his uerbis: Apud Ferozem Proculus ait, si cum uno dominorum actum sit, qui opus non fecerit, debere eum opus restituere sua impensa: quia communi diuidendo actionem habeat. Sed sibi magis placeat, patientiam duntaxat eum præstare oportere: quia sua culpa actor id patitur, qui non agit cum eo, à quo opus factum sit. Et est iniquum, eum qui non fecit, id restituere oportere: quoniam communi diuidendo agere potest. Quid enim fiet, si socius eius soluen do non fuerit? Tertia exceptio est: Nisi non de opere restituendo agatur, sed damni dati & operis non restituti nomine. tunc enim quilibet pro sua parte soluendo liberatur. quæ exceptio approbatur d. l. 11. §. officium, his uerbis: Officium iudicis inter duos accepti quale futurum sit, dubitare se, Iulianus ait: si forte ius in fundo, cuius aqua noceat, siue in quo opus factum, sit plurimum, & cum uno eorum agatur: utrum & eius damni nomine, quod post litem contestatam sit datum, & operis non restituti in solidum condemnatio fieri debeat: quem admodum cum ferui communis nomine noxali iudicio cum uno agitur, condemnatio in solidum sit: quoniam quod præstiterit, potest à socio recipere: an uero is cum quo agitur, pro parte sua & damni dati, & operis non restituti nomine danandus sit: ut in actione damni infecti sit, cum eius prædij, ex quo damnum meruitur, plures domini sint, & cum uno eorum agatur: licet opus ex quo damnum futurum sit, indiuiduum sit, & ipse edes solumq; earum non possit pro parte duntaxat damnum dare: nihilominus eum cum quo agitur, pro sua parte condemnari? Magisq; existimat id seruandum in aquæ pluuiæ arcendæ actione, quod in actione damni infecti: quia utrobique non de præterito, sed de futuro damno agitur. Concordat l. si tertius. 6. §. 1. ff. de aqua pluuiæ arcendæ, his uerbis: Si ex pluribus fundo decurrens aqua noceat, uel si pluribus fundo noceatur placuit, eod; iure utimur, ut siue pluribus fundus sit, singuli in partem experiantur, & condemnatio in partem fiat: siue cum pluribus agatur, singuli in partem conueniantur, & in partem fiat condemnatio.

V. QUID QUANTVM QVE VENIAT in actione proposita?

I. Regula, De opere restituendo, proponitur l. si tertius. 6. §. officium. ff. de aqua pluuiæ arcendæ, his uerbis: Officium iudicis hoc erit, ut si quidem à uicino opus factum sit: eum iubeat restituere, damnumq; sarcire, si quod post litem contestatam contigit. Quod si ante litem contestatam damnum contigit: tantum opus restituere

restituere debet, damnū non sarcire. Concordat l. 1. in prin. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quæst. 2. causa 1. Concordat item d. l. 1. §. Neratius. cuius uerba uide §. quæst. 2. causa 4. Huius regula exceptio prima hæc est: Nisi non opus manufactum sit, sed natura uel casu acciderit. tunc enim reus patientiam restituendi operis præstando liberatur. quæ exceptio approbatur l. supra. 11. §. fin. ff. de aqua pluuiā arcenda, his uerbis: Trebatius existimat, si de opere agatur quod manufactum sit, omnimodò restituendum id esse ab eo, cum quo agitur. Si uerò ui fluminis ager deletus sit, aut glareæ iniecta, aut fossa limo repleta: tunc patientiam duntaxat præstādam. Plura de hac exceptione uide §. quæst. 2. except. generali. 1. repl. 1. et 2. Altera exceptio est: Nisi alius, non reus opus fecerit. nam et hoc casu ad solam patientiam præstandam tenetur. quæ exceptio approbatur simul et distinguitur l. si tertius. 6. §. fin. ff. d. tit. his uerbis: Celsus scribit, si quid ipse feci, quo tibi aqua pluuiā noceat; mea impensa tollere me cogendum. Si quis alius, qui ad me non pertinet, suffecerit ut patiar te tollere. Concordant ea quæ proposita sunt §. quæst. prox. reg. 1. except. 1. et except. 5. repl. 1. item reg. 3. except. 2. Concordat item l. is cum quo. 7. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quæst. 2. except. 2. 4. Planè huius exceptionis replicatio prima hæc est: Nisi reus sit dominus eius qui opus fecit. tunc enim solam patientiam præstando non liberatur. Secunda replicatio est: Nisi reus hæres sit eius qui opus fecit. quæ duæ replicaciones approbatur d. l. 6. §. fin. his uerbis: Sed si seruus meus, aut is cui hæres sum, hoc fecerit: feruum quidem noxæ dedere debeo. Quod autem is cui hæres sum, fecit: perinde est quasi ego ipse fecissem. Tertia replicatio est: Nisi iussu rei alius opus fecerit. quæ replicatio approbatur l. si colonus. 5. in fine. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quæst. prox. reg. 1. in princ. Hæc de secunda exceptione, cuius replicaciones. Tertia exceptio est: Nisi opus restitutum sit. Hæc exceptio ipso quidē iure subsistit, uerū eius replicatio hæc est: Nisi aqua nondum coerceatur. quæ replicatio approbatur l. si ususfructus. 22. §. non aliter. ff. de aqua pluuiā arcenda, his uerbis: Non aliter restituisse rem uidetur is qui opus fecit, quàm si aquam coerceat. Quarta exceptio est: Nisi post litem contestatam opus factum sit. Hæc exceptio approbatur l. Atteius ait. 14. §. fin. ff. d. tit. his uerbis: De eo opere, quod post litem contestatam factum est, nouo iudicio agendum est. Huius exceptionis replicatio hæc est: Nisi opus quod antè factum est, sine eo quod postea est factum, tolli non possit. quæ replicatio approbatur l. sed interdum. 15. ff. eod. tit. his uerbis: Sed interdum opus, & quod post litem contestatam factum est, tollitur: si id quod antecessit, tolli sine eo non potest. I. I. Regula, De damno præstando, proponitur uerbis l. 6. §. officium. ff. de aqua pluuiā arcenda, supra reg.

prox. in prin. propositis hisce: Damnumque sarcire, si quod post litem contestatam contingit, &c. Huius regula exceptio prima hæc est: Nisi damnū ante litem contestatam, non post contigerit. hoc enim non uenit in hanc actionem. quæ exceptio approbatur ibidem, his uerbis: Quod si ante litem contestatam damnū contigit, tantum opus restituere debet, damnū non sarcire. Concordat l. Atteius ait. 14. §. in hoc iudicium. ff. eod. tit. his uerbis: In hoc iudicium, sicut in damni infecti, futurum damnū uenit: cum in reliquis ferè omnibus iudicijs præteritum præstetur. De eo quod antè est datum, Quod ui aut clam agendū est. De eo quod post sententiam iudicis futurū est, damni infecti cauere oportet: uel ita opus restituendū est, ut nullum periculū damni supersit. Concordat item l. 1. §. hæc autem. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quæst. 2. causa 1. Concordat item l. supra. 11. §. officium, in fine. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quæst. prox. reg. 3. except. 3. Secunda exceptio est: Nisi socius cũ socio prædij cõmunis nomine agat. hoc enim casu non in solidum damnū præstandum est, sed pro parte tantum. quæ exceptio approbatur l. si tertius. 6. §. inde queritur. ff. de aqua pluuiā arcenda. cuius uerba uide §. quæst. 2. except. 20. I. I. Regula, De damni aestimatione faciendā, proponitur d. l. 6. §. fin. ff. d. tit. his uerbis: Aestimationem iudex faciet ex rei ueritate, hoc est, eius damni quod apparuerit datum. I. I. I. Regula, De uno ex pluribus agente. Huic non nisi pro parte competit actio. quæ regula approbatur d. l. 6. §. 1. ff. de aqua pluuiā arcenda. cuius uerba uide §. quæst. prox. reg. 3. except. 5. Concordat l. supra. 11. §. quod si is. ff. eod. tit. his uerbis: Si is fundus, cui aqua pluuiā nocet, plurium sit, agere quidē uel singulos posse: sed damni, quod post litem contestatam datum sit, nõ amplius parte sua consecuturos. Item, si opus restitutum nõ fuerit: nõ amplius quàm quod pro parte eorum interfuit opus restitui, condemnationem fieri oportere. V. Regula, De uno ex pluribus conuento. Hic in solidum tenetur. quæ regula approbatur simul et distinguitur d. reg. 3. VI. ADIUNCTA, SEV de probatione. Si queratur, an memoria operis extet: quomodo probandum, definitur l. 2. §. idem Labeo. ff. de aqua pluuiā arcenda. cuius uerba uide §. quæst. 2. except. 8. VII. EVENTVS HVIUS actionis. I. Regula, De actione condemnato aduersus alios cõpetente ad recuperandum id quod præstitit, proponitur, et primum quidem de locati actione, l. si colonus. 5. ibi: et si quam. ff. de aqua pluuiā arcenda. cuius uerba uide §. quæst. 4. reg. 1. in prin. Deinde de cõmuni diuiduo actione idem proponitur l. supra. 11. §. Casius. ibi: idque quod sociorum. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quæst.

4. reg. 3. Concordat d. l. 11. §. apud Ferocem. cuius uerba uide d. reg. 3. except. 2. I. I. Regula, De actione qua actor id quod percepit, alij cogitur restituere, proponitur l. post uenditionem. 16. ibi: idque cum emptori. ff. d. tit. cuius uerba uide §. quæst. 3. reg. 3. except. 1.

VIII. ADFINIA HVIUS actionis remedia.

Regulariter si alicui aqua noceat, aqua pluuiæ arcende actio, non alia competit. quæ regula ex supradictis patet. Eius autem exceptio prima hæc est: Nisi nõ rustico, sed urbano prædio, uel ex urbano prædio aqua noceat. hoc enim casu actio negotiorum de fluminibus et sillicidijs generalis competit. quæ exceptio approbatur l. 1. §. item sciendum. ibi: agi autem ita poterit. ff. de aqua pluuiā arcenda. cuius uerba uide §. quæst. 2. except. 17. Concordat d. l. 1. §. Casius. cuius uerba uide §. d. quæst. 2. except. 15. Secunda exceptio est: Nisi alius, nõ dominus opus fecerit. hic enim interdicto Quod ui aut clam tenetur. Quæ exceptio approbatur l. quanquam. 4. §. idem Iulianus. ibi: colonus autem. item §. fin. ibi: ipse autem procurator. item l. si colonus. 5. in prin. ff. de aqua pluuiā arcenda. quorum omnium uerba uide §. quæst. 4. reg. 1. in prin. Concordat item l. sed

ueditor. 19. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. d. reg. 1. except. 3. Concordat item l. Atteius ait. 14. in prin. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quæst. 2. except. 23. repl. 2. Tertia exceptio est: Nisi nõ dominus, sed fructuarius agat. hic enim interdictum Quod ui aut clam habet. quæ exceptio approbatur l. si ususfructus. 22. in prin. ff. d. tit. cuius uerba uide §. quæst. 3. reg. 1. Quarta exceptio est: Nisi de damno præterito agatur. De hoc enim interdictum Quod ui aut clam competit. quæ exceptio approbatur d. l. 14. §. de eo quod. ff. de aqua pluuiā arcenda. cuius uerba uide §. quæst. 5. reg. 2. except. 1. Quinta exceptio est: Nisi de eo damno, quod post sententiam timetur, agatur. de hoc enim damni infecti stipulatio est interponenda. quæ exceptio approbatur d. §. de eo quod. Sexta exceptio est: Nisi is qui opus fecit, id potentiori alienauerit. hoc enim casu de dolo actio competit. quæ exceptio approbatur d. l. 14. in prin. cuius uerba uide §. quæst. 2. except. 23. repl. 2. Septima exceptio est: Nisi dominus iudicij mutandi causa fundum alienauerit. hoc enim casu competit actio de eo quod iudicij mutandi causa factum est. quæ exceptio approbatur l. post uenditionem. 16. in fine. ff. eod. tit. cuius uerba uide §. quæst. 3. reg. 3. except. 1. Hactenus de iure quod in rebus habemus, cum suis causis et actionibus.

TERTIÆ DIGESTORVM PARTIS

